MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

Vefatının 80. Yılında

Akif'i Anmak
Asım'ı Yaşamak

25-28 Ekim 2016
BURDUR

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

ANADOLU
MEKTEBİ

Anadolu Mektebi Mehmet Akif Okumaları

"Akif'i Anmak Asım'ı Yaşamak" Bildiriler Kitabı

Adana, Aksaray, Balıkesir, Bolu, Burdur, Bursa, Çorum, Edirne, Gaziantep, Isparta, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kocaeli, Konya, Nevşehir, Rize, Sakarya, Trabzon

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Uygulama ve Araştırma Merkezi
Kurumsal İletişim Uygulama ve Araştırma Merkezi

ANADOLU MEKTEBİ
MEHMET AKİF OKUMALARI
"AKİF'İ ANMAK ASIM'I YAŞAMAK" BİLDİRİLER KİTABI

ISBN
978-9944-729-21-5

Yayın Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Sami Güçlü

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kılınç
Dr. Öğr. Üyesi Himmet Büke
Ayşe Karaman

Danışman
Fahri Tuna

Tashih
Ayşenur Gülsüm

Kapak Tasarım
Dr. Öğr. Üyesi Murat Kara

Dizgi
Öğr. Gör. Yasemin Kayabaşı

©Yayımlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon, yazım, noktalama vb. konusundaki tüm sorumluluklar bildirilerin yazarlarına aittir.

Baskı
Mayıs 2018 Burdur

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Sunuş

Prof. Dr. Adem Korkmaz Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü 1

Prof. Dr. Sami Güçlü Anadolu Mektebi Yazar Okumaları Yürütme Kurulu Başkanı 5

1. Bölüm

Akif'in Şahsiyeti ve Karakteri 11

Mehmet Akif ve Müslüman Vakarı

Ayşe Karaman 13

Mehmet Akif'in Azmi ve Mücadeleci Ruhu

Ayşen Er 15

Mehmet Akif'in Karakter Özellikleri

Bengisu Yağcı 19

Ahlâk Abidesi Bir Karakter: Mehmet Akif

Betül Merve Hot 23

Mehmet Akif'in Şahsiyeti

Beydanur Kaya 27

Akif'in Hayran Olduğu Kişil(ik)ler

Bilal Enes Özensel 31

Mehmet Akif'in Şahsiyetinin Başat Özellikleri

Cengiz Öztürk 35

Daima Ümitvar ve Azimli Bir Mütefekkir: Akif

Dilan Tutuş 37

Akif'in Ahlak Anlayışı ve Dürüstlüğü

Dilara Özgen 41

Eserleriyle Hayatını Birleştiren Büyük Adam: Mehmet Akif

Ebru Yıldız 45

Mehmet Akif'in Münevver Kimliğinde İslâmiyetin Etkileri

Edip Topçu 47

Akif'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarında Eğitim
Elif Özgür 51
Hazine Odasındaki Mücevher Bir Kişilik: Mehmet Akif
Elif Tanrıöver 57
Mehmet Akif'in Güzel Ahlakı ve İnce Ruhu
Eren Konuk 61
Mehmet Akif'in Karakterindeki Belirgin Özelliklere Bir Bakış
Feyza Melike Ateş - Sinem Kaynak 65
Özgün Bir Karakter Abidesi: Mehmet Akif
Feyzanur Karademir 69
Örnek ve Özgün Bir Şahsiyet: Mehmet Akif
Hamdiye Oğraş 73
Firaklı Nağmeler Yahut Akif'in Karakterinin Mektuplarına Yansıması
Mehmet Antep 77
Akif'in Ailesi ve Yetiştiği Çevre
Muhammet Cihangir 81
Nükteden Şair: Mehmet Akif
Mustafa Sami Kavurmacıoğlu 87
Mehmet Akif; Kaknüs Kuşunun Şarkısı
Nefise Yılmaz 93
Akif'i Etkileyen Şahıslar ve Şairler
Neslihan Ünsal 95
Bir Karakter Anıtı: Mehmet Akif
Neslişah Buğan 99
Şairliği Kadar Karakteriyle de Örnek Alınabilecek Bir İnsan: Akif
Nesteren Buhara 103
Akif'in Hayatı ve Şahsiyeti: Safahat
Reyyan Üngörmüş 107
Ömründe Bir Kez Olsun Güçlüye Boyun Eğmeyen Bir Karakter: Akif
Sena Çiçek 111
Bağrı Yanık, Yüreği Kavruk, Ahlak ve Adaletten Yana Bir Çile Adamı: Akif
Sevim Tosun 115
Eğitimi ve Eserleriyle Mehmet Akif
Sezer Kaynak 119

Kendisi de Başlı Başına Bir Eser Olan Akif'in Karakteri
Sinem Kaynak 123
Öğretmen ve Öğrenci Akif
Şeyma Nur Çiğdem 127
Umuda Sevdalı Adam: Mehmet Akif
Üveys İbrahim Üner 131

2. Bölüm
Mehmet Akif'in Millî Mücadele Günleri 137
Mehmet Akif ve Millî Mücadele
Alperhan Sürmen 139
Millî Mücadele'de Bir Aydın: Mehmet Akif
Ayşenur Örgen 143
Akif'in Gözünden Millî İrade
Aytaç Tümren - Duran Safi 147
Milli Birlik ve Bütünlük İdeali ile Mehmet Akif
Behiye Ünalan 151
Mehmet Akif'in Milli Mücadele Seyahatleri
Beyza Gümüş 155
Milli Mücadele'de Mehmet Akif
Burak Can Apşak 159
Millî Mücadele Yılları ve Akif
Büşra Turhan 163
Edebi ve Ebedi İstiklal; Ya da Bir Marşın Yazılış Hikâyesi
Ebru Sucu 167
Milli Mücadele Yıllarının Akif'i
Eyüpcan Paker 171
Bir Yüreğin İknası Ya da Bir Marşın Hikâyesi
Fatma Gül Çelik 173
Millî Mücadelede Camii Kürsülerinde Bir Şair: Mehmet Akif
Fatma Nur Demirtaş 177
İstiklal Marşı'nın Yazılış Hikâyesi ve Mesajı
Figen Acar 181

Mehmet Akif'in Ankara Günleri
Hakan Özbeş 183
Anadolu Yollarında Millî Bir Şair ve Mücadelesi
Hasan Kayabaş 187
Akif'in Çanakkale Savaşı ve Millî Mücadele'deki Rolü
Muhammet Dalkılıç 191
Akif'in Millî Mücadele'ye Katkıları
Ogün Günalp 195
İstiklal Marşı'nın Büyük Mesajı Anlaşılabildi mi Acaba
Osman Gönül 199
Millî Mücadele'de Dokuz Vaazıyla Cami Kürsülerindeki Akif
Süleyman Turan 201
Akif'in I. Dünya Savaşı'ndaki Hizmetleri
Talha Yaşa 203
Mehmet Akif'in Pek Bilinmeyen Devlet Görevleri
Taner Günal 207
Kurtuluş ve Diriliş İçin Dini Rehber Alan Bir Millî Mücadele Kahramanı: Mehmet Akif
Tayyip Demir 211
Bir Milletin Millî Mutabakat Metni: İstiklal Marşı
Veysel Solak 217
İstiklal Marşı Tahlil Denemesi
Yasin Osman Kara 219
Mehmet Akif'in Millî Mücadeledeki Bilinen ve Bilinmeyen Rolü
Zehra Sarı 225

3. Bölüm
Akif'in Şiiri ve Poetikası 231
Sathın Derin Şairi Akif ve Poetikası
Abdülkadir Çakıl 233
Akif'in Sanat Anlayışı
Batuhan Toprak 237
Kur'an-ı Kerim ve Hadislerin Işığında Safahat Anatomisi
Beyzanur Bıyık 239

Mehmet Akif Ersoy'un Edebiyat ve Sanat Anlayışı
Derya Bedir 243
Şiirleriyle Mehmet Akif
Fahrünisa Bozduman - Nurane Özarslan 247
İstiklal Marşı'nı Tahlil Denemesi
İrem Saygılı 251
Akif'in Nazarında Edebiyat ve Sanat
Kübra Akgün 257
Zor Zamanların Zor Adamı Ve Hayatının Özeti: Safahat
Kübra Tuğçe Karaoğlu 261
Vatan, Çanakkale Destanı ve Akif
Leyla Nur Tongün 265
'Korkma' Diye Başlayan 'İstiklal' Diyerek Biten Büyük Bir Marş
Mesude Ceren Uzun 267
Milli Mücadelenin Yükselen Sesi Akif
Şaziye Nur Çalışkan 271

4. Bölüm
Entelektüel Bir Düşünce ve İdeal Adamı Olarak Akif 277
Yaşadığı Çağa Kayıtsız Kalamayan Bir Mütefekkir: Mehmet Akif
Ali Fuat Karaaslan 279
Mehmet Akif'in Medeniyet Anlayışı
Betül Yücefaydalı 283
Mehmet Akif'e Göre Çağdaşlaşma ve Batıcılık
Büşra Diyar 287
Mehmet Akif'in Doğu ve Batı Medeniyetlerine Bakışı
Cevat Mert Çetin 291
Mehmet Akif'in İslâmcılık Anlayışı
Çağrı İslam 295
Mehmet Akif'e Göre Kurtuluş Yolu: İslâm
Ebru Nisa Gedik 299
Akif'in Doğu'ya ve Türk-İslâm Dünyası Sorunlarına Bakışı
Eda Çalışkan 303

Mehmet Akif'in Medeniyet Anlayışı
Eda Çim 307
Doğu, Türk-İslâm Dünyasının Sorunları ve Mehmet Akif
Elif Bayraktar 309
Mehmet Akif'e Göre Terakki ve İslâm
Hacer Hümeyra Koçak 313
Bir Medeniyet Adamı Olarak Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı
Hilal Berru Özyön 317
Sevilmesi Yürek İsteyen Dava Adamı: Mehmet Akif
İrem Baş 323
Akif'in İdeal Toplum Tasavvuru
Kübra Özcan 325
Mehmet Akif'in Millet, Medeniyet ve İslâm Ülküsü
Mehmet Ensar Kodalak 329
Akif'in Batılılaşmaya Bakışı
Mücteba Sait Dereci 333
Akif'in Batıcılık Anlayışı ve Karşısındaki İslâm
Muhammet Oğuzhan Çakıroğlu 337
Akif'in Mukaddesi: İslâmcılık
Rıdvan Dündar 345
Akif'in Kader ve Tevekkül Anlayışı
Şule Demirbilek 349
Mehmet Akif'in Toplumsal Sorunlara Bakışı
Tülay Sakarya 353
Akif'in İslâm Işığı Altındaki Milliyetçilik Düşüncesi
Zehra Kul 357

5. Bölüm
Akif'in Mısır Günleri ve Meal Çalışması 363
Akif'in Mısır Günleri ve Meali
Ayşegül Aytekin 365
Günümüze Dek Çözülemeyen Bir Muamma: Akif'in Kur'an Meali
Emre Sarı 371

Akif'in Son Yılları
Esmanur Güner 375
Mehmet Akif'in Mısır'daki Son Yılları ve Vefatı
Fatmanur Kırıktaş 379
Akif'in Kur'an Meali ve Yazım Süreci
Furkan Gencer 383
Akif'in Mektupları
Halime Buhara 387
Mehmet Akif'ten Resmi Bir Talep: Meal Çalışması
Hatice Kübra Kürk - Aleyna Çöl 391
Mehmet Akif'in Mısır'daki Hayat Hikâyesi
İclal Çolak 395
Mehmet Akif'in Mısır'daki Hayatı ve Meşhur Kur'an Meali Meselesi
Merve Vardım 403
Mısır Özelinde Akif'in Son Yılları
Naile Türkan Eski 409
Leylası Millet Olmuş Bir Şairin Kur'an Meali
Sena Pehlivan 413
İstanbul - Ankara - Kahire Üçgeninde Bir Akif
Şahin Bilgin 417
Mehmet Akif'in 1920 Sonrası Hatıraları
Zeynep Polat 421

6. Bölüm
Akif, İdealizm, Gençlik ve Asım 427
Asım'ın Nesli
Aslıhan Balta 429
Akif ve İstiklal Marşı'nın Gençliğe Mesajı
Beytullah Topaktaş 433
Mehmet Akif'e Göre Türkiye'nin Geleceği ve Gençlik
Beyzanur Mengen 437
Asım'ın Nesli ve Özellikleri
Büşra Karataş 441

Künye: Akif Oğlu Asım
Elif Erbaş 445
Yerli ve Millî Bir Gençlik: Asım'ın Nesli
Enes Yalçın 449
Mehmet Akif'in İslâm Ülküsü ve Gençlik
Fatma Çetin 455
Asım'ın Nesli Olarak Bugün Neler Yapmalıyız
Mehmet Özyorulmaz 459
Mehmet Akif'in İdeal İnsan Portresi ve Gençlik
Merve Keskin 463
Akif'in Asım'ı ve Bizler
Meryem Nar 467
Akif'e Göre İnsan Olmak ve İdealler
Mevlüde Usta 471
Akif'in Asım'ı Neyi İdealize Eder
Mustafa Sağkaya 475
Akif'in Kadına Verdiği Değer ve Safahat'ta Kadın Temsili
Sevim Uluer 477

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SUNUŞ

Prof. Dr. Adem KORKMAZ[1]

"İnsanlar vardır, şafak vaktinde doğar, akşam ezanında ölürler." İnsanlar vardır arkasında sadece toz bırakır, kir pas bırakır; insanlar vardır geride söz bırakır söylenir yüzlerce yıl, dolanır ağızlarda ve gönüllerde ve insanlar vardır "iz" bırakır; gönüllere adları nakşedilir, her vakit hasretle, minnetle ve rahmetle anılır. İşte Akif gönül hanemizin mihmanı, fikir sancılarımızın dermanı, dimağımızda son asrın kudretli ve ihtişamlı kahramanı olarak yer etti. Bozulmuş, küflenmiş, insanı reddeden, onun deyimiyle "tek dişi kalmış" medeniyet yaygarasına gür ve imanlı bir sesle karşı çıktı. Akif unutulmayanlardan biri olarak bu milletin aziz ve mübarek bir evladı olarak Hakkın, hakikatin sesini ömrü yettiğince haykırdı.

Asırlar boyunca nâdiren yetişen bazı ilâhi şâirler vardır ki, onların hislerde, fikir ve hayâllerde vücuda getirdikleri kudsî tesirler, coşkun heyecanlar burada birkaç söz ile tarif edilemeyecek kadar derindir. Onlar ki; bu dünyadan göçseler bile ölmez eserleriyle sayısız gönüllerde hürmet ve muhabbetle yaşamaya devam ederler. Onlar yazdıklarıyla bir nesli kurtarırlar, yazdıklarıyla bir milleti buhrandan çıkarıp ümide çevirirler duygularını. İnsanlık her zaman ve bilhassa şu buhranlı asırlarda, böyle büyük şairlere daha fazla muhtaçtır.

Akif bir tohumdu toprağa düştü; o yeşerecek, filizlenecek ve boy verecektir. Onun ideallerinin ve eserlerinin yaşatılmasının sorumluluğunu almış bir üniversite olarak daha çok mesul olduğumuzun farkındayız. İstiklal Şairimizin adını taşımamızın yüklediği misyon gereği üniversite ve Mehmet Akif Ersoy Uygulama ve Araştırma Merkezimizin Mehmet Akif çalışmalarına öncülük edecek bir kültür merkezi olması yönündeki gayretlerimiz sürmektedir. Bu hissiyat ve düşüncelerle üniversitemizin kuruluşunun 10. Yılı ve İstiklal Marşımızın kabulünün 95. Yılı münasebetiyle üniversitemiz tarafından yapılan bir dizi etkinlikler çerçevesinde gerçekleştirilen "Vefatının 80. yılında Akif'i Anmak Asım'ı Yaşamak" konulu panelin Mehmet Akif Ersoy'un fikir ve ideallerinin daha geniş kitlelere ulaşmasına katkılar sağladığını düşünüyor, saygılar sunuyorum.

---

1 Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

GENÇLİĞİMİZ ÜZERİNDE REHBER ROLÜ OYNAYAN BİR MİLLİ ŞAİRİMİZDİR AKİF

Prof. Dr. Sami GÜÇLÜ[1]

Sayın Bakanlarım, Sayın Valim, Kıymetli Misafirler,

Yaklaşık bir yıldır toplanmayı, bir araya gelmeyi hayal ettiğimiz, her defasında birbirimize aktardığımız Burdur'daki Mehmet Akif'i Anma Toplantısı'nda, ülkemizin yirmi farklı şehrindeki Anadolu Mektebi öğrencilerinin büyük çoğunluğu, bu hayali gerçekleştirmiş olarak bugün bir aradalar.

Okuma gruplarımıza mensup yaklaşık 500 öğrenci, 2016 yılında Mehmet Akif'i okudu. Bu arkadaşlarımızdan 300'ü, önümüzdeki dört gün boyunca Burdur ve Isparta illerinde sizlerle birlikte olacaklar. Onlardan pek çoğu Akif Okumaları listemizdeki otuz üç kitabın hepsini okudular. Diğerleri de okumalarına yoğun bir şekilde devam ediyor.

Malumunuz olduğu üzere 2016 yılı, Akif'in vefatının 80. Yıldönümü… Dolayısıyla Anadolu Mektebi olarak 27 Aralık'a kadar Akif'i okumaya, anlamaya ve Asım'ın yolunda olmaya gayret göstereceğiz.

Kıymetli konuklar,

2016 yılında Akif'le ilgili bu kadar yoğun bir okuma faaliyetine başlamak, gerçekten tereddütlerle doluydu. Gençlerden 80 yıl önce vefat etmiş bir ismi istenilen düzeyde anlamalarını beklemek ne derece doğruydu? Acaba genç nesil Akif'i anlamakta ve okumakta zorlanacak mıydı? Arzu edilen sonuç elde edilebilecek miydi? Bu hususta her zaman tereddütlerimiz oldu.

Bu programın Akif Okumaları ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde liselere açılması ve çok sayıda lise öğrencisinin, ağırlıklı olarak lise ikinci sınıf öğrencilerinin, Akif'i okumaya başlaması, bu tereddüdümüzü daha da çok arttırdı.

---

1 Anadolu Mektebi Yazar Okumaları Yürütme Kurulu Başkanı

Zaman içerisinde bu konuda meydana gelen gelişmeyi kısaca anlatayım: Bugün bu ülkede, devlet büyüklerimizin dışında, toplum önderi seviyesinde bakıldığında milletimizin en çok sevdiği isimler olan Yunus Emre ve Mevlana'dan sonra, herhalde üçüncü sırada Mehmet Akif gelir.

Akif'i okumaya başlayıp da sevmeyen öğrenciye hiç rastlamadım. Onu okudukça seven öğrencilerimizin bu faaliyete girmeden önce Akif'le ilgili neler bildiklerini sorduğumuzda, tamamına yakınından aldığım cevap; onun hakkında daha önce hiçbir kitap okumadıklarıydı. Ama şimdi Akif'i okudukça daha çok sevdikleri bir insanla karşılaştıklarını ifade etmekteler.

Akif, üzerinde yaşadığımız topraklarda gösterdiğimiz var olabilme mücadelesini ve kurma iddiasını taşıdığımız medeniyetimizi hangi temel değerler üzerinde yaşatabileceğimizi bizlere gösteren büyük bir değerdir.

Bu kanaat içerisinde Milli Şairimizin, geçmişi öğrenmek ve geleceğimizi aydınlatmak konusunda gençliğimiz üzerinde rehber rolü oynadığını gören, hisseden birisiyim.

Kıymetli konuklar,

Anadolu Mektebi Yazar Okumaları faaliyetinin yaygınlaşıp 20 ile ulaşmasında en çok emeği geçenlerden biri de Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Sayın Orhan Erdem'dir. Bu toplantının gerçekleşmesinde de çok emeği var. Ama birçok arkadaşımız gibi şu veya bu sebeple işleri çıktı. Afganistan'a gitmek durumunda kaldığı için toplantıya katılamadı. Gıyabında kendisine teşekkür etmek istiyorum. Ama bakanlarımız bizleri yalnız bırakmadı. İki Kültür Bakanımız bugün burada: Atilla Koç ve Mahir Ünal.

Kültürümüze değer veren, bu konuda tecrübeli olan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Eski Bakanı Nihat Ergün Bey de burada. Kendisinin meclisteki çalışma süresi içerisinde, sorunlara yönelik geliştirdiği farklı anlayış ve tutumlarına ve kıymetli değerlendirmelerine şahidiz. Isparta'da kendisini dinleme imkânımız olacak.

Bu faaliyette emeği geçenlerden biri de bu bölgenin çok yakından tanıdığı Durmuş Günay'dır. Kendisi aynı zamanda okuma faaliyetinin Isparta ve Burdur sorumlusudur. Anadolu Mektebi'ne emek ve destek veren ve burada isimlerini sayamadığım daha pek çok arkadaşımız var. Her birine buradan teşekkür etmek istiyorum.

Bugün öğrencilerimizi dinleme vaktidir. Bizim için çok mutlu bir gün... Sakarya'da başlamış bir okuma faaliyeti, beş sene önce zemin tutma gayretini ve niyetini ortaya koymuş ve bugün Trabzon, Gaziantep, Adana, Balıkesir, Edirne, Kastamonu'yu da içine alan geniş dairenin içerisinde, yirmi şehirden 500 öğrenciye ulaşmış durumdadır.

Bu 500 öğrencimizin 300'ü, dört gün sürecek bu faaliyet için Burdur ve Isparta'da olacaklar. Herhalde bu tür kültürel etkinliklerde, tüm mensupları içerisinde katılma oranının bu kadar yüksek olabileceği bir başka örnek göstermek çok zordur.

Buradaki 300 öğrencinin 130'u, Akif'le ilgili bir konu alarak çalıştılar. Bu çalışmalarını Burdur ve Isparta'da arkadaşlarıyla, bizlerle paylaşacaklar. Şimdi hep birlikte, bu öğrencilerimizden dördünü dinleyeceğiz. Oturum başkanı da yaklaşık beş yıldır bu okuma faaliyetlerinin içerisinde yer almış çok yönlü olan bir arkadaşımızdır. Onlar zaman içerisinde gösterdikleri gayret, emek ve ortaya koydukları ifade gücü ile sizlerin karşısında olacaklar.

Biz özellikle misafirlerimizden Anadolu Mektebi öğrencileri ve faaliyetlerine dair gözlemler yapmalarını, eksiklerimizi tespit etmelerini ve gerekli tavsiyelerde bulunmalarını arzu ediyoruz.

Bu fevkalade önemli günümüzde bizleri ağırlayan Burdur Mehmet Akif Ersoy ve Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi rektörlerine ve onların değerli yöneticilerine; Burdur ve Isparta'nın İl Milli Eğitim Müdürleri, İl Kültür ve Turizm Müdürleri ve Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlerine; TRT'nin ve Anadolu Ajansı'nın kıymetli yetkililerine huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Ev sahibi olarak bizleri karşılayan, bizlere ilgi gösteren Burdur ve Isparta'nın saygıdeğer valilerine, şehirlerimizin yöneticilerine ve sivil toplum kuruluşlarına da bu vesileyle teşekkürlerimi sunuyor, tüm katılımcıları saygı ve sevgi ile selamlıyorum.

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

1. Bölüm

Mehmet Akif'in Şahsiyeti ve Karakteri

MEHMET AKİF VE MÜSLÜMAN VAKARI

Ayşe KAHRAMAN[1]

Türk dünyasını tarihte ve coğrafyada kavramış, kültürümüzü bütün şubeleriyle anlayıp hizmet etmiş (hazmetmiş) gerçek bir mütefekkir olan Mehmet Akif, Türk büyükleri silsilelerinde yer alan kıymetli bir simadır. Yaşantısı müstakildi, kendi içinde, daima tutarlı hareket ederdi. Denilebilir ki bir devrin, mahdut kalem erbabı ile birlikte bizim fikir âlemimizin hudutlarını ve muhtevasını ustalıkla ortaya koyan mümtaz şahsiyetlerden biriydi. İnancımızın ve geleneğimizin tüm şövalye değerlerini şahsında massetmişti. Bir tür nüve. Müslüman vakarı… Gözü peklik ve centilmenlik… Mehmet Akif denince aklıma ilk gelendir.

"İman ettiğin gibi dosdoğru ol." emrine uyan dosdoğru insandır. Gösterge bir insan, örnek bir mümindir, o bir parametredir bizim için. Üçe ayırırız: Sadelik, incelik ve hakkaniyet. Hakkaniyetli insandır Akif… Hakikatin ontolojik göndermeleriyle birlikte hem de. Sadece ilim sahibi değil; irfan, adalet, cesaret, hürriyet… hepsine haiz. Ayrıca hisli bir insan. Bir ferdi tavır olarak 'adalet arayışı' sağlam; mantıklı, samimi, pratik bir zekâ sahibi…

Öz medeniyetimizi bütün şubeleriyle anlamış, duymuş, yaşamış bir gönülle karşı karşıyayız. Sırf idealleri yüzünden uğradığı büyük haksızlıklar karşısında susmayacaktır. Uysal koyun değildir… Ama şu sağır kubbede onun elemine, kederine, öfkesine, sitemine, hüsranına dair bir iz aramak beyhudedir. "Ben böyle durmayacaktım dili bağlı… İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım. Sus ey bülbül, senin hakkın değil; benim hakkım matem..." dediği gibi, matemini söylüyor hep susmadan! Toplumu kökünden değiştirmeye yönelik yapılan her türlü hamleye direnen, köklü değişimleri desteklemeyen, bu anlamda devrimci değil. Karakoç'un diriliş fikrinin temeli Akif'te yatıyor. Milli kültürümüzün unsurlarının tamamını şahsında toplayıp bir 'medeniyet' muhassalası örneğini veren mümtaz ve kâmil insandır Akif…

---

1 Anadolu Mektebi Aksaray Temsilcisi

İnsan, inancı bağlamında bir bilgi teorisi, ahlak ve estetiğe ulaşır. Modernizm'in sınıflı yapısının mahsulü batıda ortaya çıkması sebebiyle adalet fikrinden mahrum olan bu dünyada da ego merkezli ve parçalayıcı sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Adalet dediğimiz değer sürekli adaletsizlik üreten sınıflı yapı ile fıtraten uyuşmaz. Her türlü beşeri davranış ve ortaya konan eser başlangıçta bir fikre yahut duyguya dayanır. Kuvveden fiile çıkmak dediğimiz olgu bunu anlatır. Fert planında kuvve; fikirler, değer ölçüleri ve hislerdir.

En çok da çürük temel üzerine kurulacak nazariyetin boşluğunu anlamış, planları programları bir kenara bırakmış hoca olarak en iyi usulü bir talebeyi hangi seviyede bulursa; oradan alıp yürütmek olmuştur. Okumadan, okuduğunu anlamadan yüksek meseleler üzerine nazariye kuran insan robotlarından nefret etmiştir.

Karakter ancak tek başına bizde teşekkül edecek bir doğrudur. Güzellik ve bilgi gibi ahlakı da aynı varlık kavrayışının sonuçlarındandır. Ahlak ancak ferdi irade ve arınmanın eseri olursa ahlaktır! Meslek ancak o mesleklerle ilgili özel yeteneklerle mümkündür. "Başkalarının anlamlarıyla adam olunmaz." diyor Akif. Ferdi hayat söz konusu değilse bile insanı bağlayan şey umumiyetle yapmak istedikleri, inançları, idealleri ve ilerleme iştiyakıdır. Akif, zihinlerde ve gönüllerde derin izler bırakan, paha biçilmez fikir ve duygular barındırmıştır. Bizim canımızı kavuran meseleleri yaşayarak geçirmiştir ömrünü… Ondan, büyük çilelere dayanmanın sırlarını öğreniriz. Pek çok yaramıza neşter vurulduğunu, sadece tenkitle kalmayıp çareler vaaz edildiğini görüyorsunuz. Ciddi ilim adamı tavrı ile engin iman ve aşkın nasıl kaynaştığını takip ediyorsunuz. Gayet net bir fikir adamı ve iman nizamı...

Velhasıl Akif, gayet sade ve açık hakikatlere tercüman olmuş bir zattır. Akif, felsefecilerin, sanatçıların ve fikir adamlarının ideallerini süsleyen teori-pratik dengesini bilhassa istiklal harbi esnasında kurmuş, sahada, pratik içinde, zor şartlar altında bile hem sanat hem fikir planında mümtaz bir eserin kaleme alınabileceğini göstermiştir. Bu açıdan öncüdür.

Akif, köken, toprağa bağlılık ve bir medeniyet inşa etme bakımından belirli bir tarihi hakikate sahip canlı bir organizma gibidir. İslâm milletinin yapı kurmaya çok müsait bir bünyesinin varlığını anlatır, bunun için çabalar. Akif, bir devrin, mahdut, kalem erbabı ile bizim fikri âlemimizin hudutlarını ve muhtevasını ustalıkla ortaya koyan mümtaz şahsiyetlerden biridir. Gerçekçidir. Ham hayallerle uğraşmaz. "Benim şiirimde böyle yüksek hayaller bulunmaz. Ben şiirde hayale dalmam. Ben adi şeylerden bahsederim. Mesela bu, taş… ona taş derim. Bu, tahta… Ona tahta derim. Taht demem. Her şeyi olduğu gibi görür, göründüğü gibi tasvir ederim…" der.

Akif'i tanımlamak, ona bir yer ve kulvar açmak için yapılan çalışmalar gerçek manada yeterli olmamıştır. Akif, ideolojilere sığmayacak kadar idealist bir fikir adamı olduğu kadar önemli bir ahlakçıdır da… Onun doğaya, insana ve varlığa bakışı, var olanlarla kurduğu ilişki biçimi bize özgü geleneksel imgeleri içerse de çağdaş veya kendisinden sonra gelen önemli batılı filozofların temel felsefelerini içerecek derinliktedir.

MEHMET AKİF'İN AZMİ VE MÜCADELECİ RUHU

Ayşen ER[1]

Dilim döndüğü, bilgimin yettiği kadar, sizlere Akif'in mücadeleci ruhundan, azminden bahsetmek istiyorum:

İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy, bir şair, yazar ve mücadele adamı olmanın ötesinde aynı zamanda bir düşünürdür. Kendisini vatanına, milletine adamış büyük bir şahsiyettir. Vatanını, dinini, milletini her şeyden üstün tuttuğunu gerek yaşantısında, gerekse eserlerinde görmek mümkündür. Her ne kadar onunla aynı dönemde yaşamasak da, onu anlayabilmemiz için onun gibi hissetmeyi, düşünmeyi başarmamız gerekir. Bunun için de yaşadığı döneme bakmalıyız. Doğumundan ölümüne kadar olan süreçte neler yaşadığı, neler yaptığı, neler hissettiği ve anlatmak istediğini kavramak gerekir.

Akif, siyasi ve fikri mücadelelerin en yoğun olduğu dönemde yaşamıştır. Fikri, şahsiyeti de en azından edebi şahsiyeti kadar önemlidir. Kendini birçok yönde geliştirmiştir. Arapça, Farsça, Fransızca öğrenmiş ve bunları en iyi şekilde kullanmıştır. Edebiyatımıza büyük katkılar sağlamıştır. Sanat toplum içindir düşüncesini benimsemiş ve yazdıklarını halkı aydınlatmak için kullanmış, halkı daima desteklemiştir.

Müslüman bir ailede doğduğu için İslâm dinine bağlıdır. Kendisine sorulduğu zaman da; "Bence iki kutsal şey vardır: Din ve dil." demiştir. Bu sebeple küçük yaştan itibaren din ve dil öğrenimine büyük önem vermiş ve başarılı da olmuştur. Hayatının sonuna kadar idealleri doğrultusunda ilerlemiş ve asla vazgeçmemiştir. Çocukluğundan beri hep başarılı olmayı başarmış, azmetmiştir. Sizlere biraz da eğitim hayatında yaşadıklarından bahsetmek istiyorum. İlköğrenimine Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebinde o zamanların âdeti gereği dört yıl, dört ay, dört günlük iken başlamıştır. Üç yıl sonra iptidai (ilkokul) bölümüne geçmiş ve babasından Arapça öğrenmeye başlamıştır. Ortaöğrenimine Fatih Merkez Rüştiyesinde başlamış, bir yandan da Fatih Camii'nde Farsça derslerini takip etmiştir. (1892)

---

1 Burdur 15 Temmuz Şehitler Anadolu Lisesi öğrencisi

Dil derslerine büyük ilgi duyan Mehmet Akif, Rüştiyedeki eğitimi boyunca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca dil derslerinde hep birinci olmuştur. Bu başarısının özünde, Türkçe öğretmeni Hersekli Hoca Kadri Efendi'ye duyduğu sevgi ve saygı vardır.

Babasının desteği sonucu 1885'te dönemin gözde okullarından Mülkiye İdadisine kaydolmuştur.1888'de okulun yüksek kısmına devam etmekte iken babasını kaybetmiştir. On beş yaşında kaybettiği babası hakkında; "Benim hem babam hem de hocamdır. Ne öğrendiysem kendisinden öğrendim." demiştir. Ertesi yıl büyük Fatih yangınında evlerinin yanması aileyi yoksulluğa düşürmüştür. Babasının öğrencisi Mustafa Sıtkı aynı arsa üzerine küçük bir ev yapmış, aile bu eve yerleşmiştir. Bir an önce meslek sahibi olmak ve yatılı okulda okumak isteyen Mehmet Akif, Mülkiye İdadisini bırakmıştır. O yıllarda yeni açılan ve ilk sivil veteriner yüksekokulu olan Ziraat ve Baytar Mektebi'ne (Tarım ve Veterinerlik Okulu) kaydolmuştur. Dört yıllık bir okul olan Baytar Mektebi'nde bakteriyoloji öğretmeni Rıfat Hüsamettin Paşa pozitif bilim sevgisi kazanmasında etkili olmuştur.

Okul yıllarında spora büyük ilgi göstermiş; mahalle arkadaşı Kıyıcı Osman Pehlivan'dan güreş öğrenmiş, başta güreş ve yüzme olmak üzere uzun yürüyüş, koşma ve gülle atma yarışlarına katılmıştır. Sağlıklı ve enerjiktir. Kispet giyip pehlivanlarla güreşen, boğazdan karşıdan karşıya yüzen, taş ve gülle atan, ata binen ve uzun yürüyüşlere çıkan bir gençlik geçirmiştir.

Şiire olan ilgisi okulun son iki yılında yoğunlaşmıştır. Mektebin baytarlık bölümünü 1893 yılında birincilikle bitirmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere; Mehmet Akif hayatında yaşadığı zorluklara rağmen asla pes etmemiş, azmetmiş ve başarmıştır. Ümitsizliğe düşmenin, pes etmenin, ne kadar yanlış olduğunu kendi şiirinden bir parçayla açıklamak istiyorum:

"Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, eminim, budur ancak.
Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle
İmanı olan kimse gebermez bu ölümle.
Ey dipdiri meyyit, 'İki el bir baş içindir.'
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!
His yok, hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana... Sen böyle değildin.
Kurtulmaya azmin neye bilmem ki süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümidin mi yüreksiz?
Âtiyi karanlık görüvermekle apıştın?
Esbabı elinden atarak ye'se yapıştın!"

Mehmet Akif Ersoy bu dizelerde: Geleceği karanlık görerek pes etmenin, mücadeleyi bırakmanın ne kadar yanlış ve alçak olduğunu, hele inançlı bir insanın mücadeleyi terk eden bir sonu kabullenemeyeceğini söylüyor. Ölüm doğaldır; ama çaresizce ölümü beklemek öyle zavallı bir ölümdür ki şairimizin gözünde, 'gebermek'tir neredeyse. İki elimiz; başımız, beynimiz için çalışır. Ama şairimizin buradaki düşüncesi; tek tek bireylerin bir lidere, milli bir iradeye bağlı olarak çalışmasıdır. Çalışan bireyler de liderler de bizimdir. Öncelikle birlik sağlanmalıdır, ama insanlar tepki göstermemişlerdir. Ölüden beter olmuş, çürümüş gibilerdir. Oysa daha önceleri çalışkan ve azimlidirler. Kurtulmak, yücelmek ve yükselmek konularında halkın tepkisizliğine; "Sen mi yüreksizsin ümidin mi yüreksiz" diyerek sitemde bulunur. Geleceği karanlık gören halk her şeyinden vazgeçip ümitsizliğe kapılır. Halbuki ümitsizlik tutunacak bir dal değildir, tam tersine bir bataklıktır. İnsanı içine çekip yok eder. Mehmet Akif'te bunları görmek imkânsızdır; o asla pes etmez, azmi bırakmaz, daima direnir ve mücadele eder.

Onun bu mücadeleci ruhunu Milli Mücadele döneminde de görmek mümkündür. Mehmet Akif, Milli Mücadele'ye en büyük katkıyı sağlayan kişilerdendir. Her ne kadar cephede savaşmamış olsa da, cephe gerisinde halkı galeyana getirmiş, mücadeleye inandırmış, o ruhu halka vermiş ve başaralı olmuştur. Şimdi, Mehmet Akif'in Milli Mücadele dönemindeki çalışmalarına bakarak onun bu konudaki azmine ve cesaretine eğilelim:

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte son Müslüman Türk Devleti'nin parçalanması hedeflenmiş ve Boğaz antlaşması zorla imzalatılarak Anadolu işgal edilmek istenmiştir. Bu durumu kabul etmeyip isyan eden şairlerimizin başında gelen Mehmet Akif, halkı aydınlatmak ve Milli Mücadele konusunda bilinçlendirmek için ilk önce Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde 23 Ocak 1920 tarihli Cuma gününde bir vaaz verir. Bu vaazını Sebilürreşad dergisinde de yayımlamış, bundan dolayı dergisi, işgal kuvvetleri tarafından sürekli sansüre uğramış ve kendisi de takip altına alınmıştır. İstanbul'da hizmet olanağı bulamayan Mehmet Akif, itibarlı ve yüksek maaşlı işini ve ailesini bırakarak 10 Nisan 1920 tarihinde Milli Mücadeleye katılmak üzere gizlice Ankara'ya doğru yola çıkmış, Büyük Millet Meclisinin açılışının ertesi günü Ankara'ya ulaşmıştır. Ankara'da hemen faaliyete geçerek 28 Nisan tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde haber verildiği gibi, 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Camii'nde kürsüye çıkarak halka hitap etmiştir, İstiklal Savaşı'na da Atatürk'ün ricasını kırmayarak Burdur mebusu olarak katılmıştır. Türk milletinin dili, tercümanı, gözü ve kulağı olan şair ve yazarlarının işgal altında bulunan topraklarda sessiz kalabilmeleri mümkün değildir. Bu sebeple Mehmet Akif'siz bir millî mücadele düşünülemezdi...

I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi ile ayakta kalan son Türk-İslâm Devleti'nin de tehlikeye düştüğünü gören millî şairimiz Mehmet Akif, hem İstanbul'da bulunduğu süre içinde hem de Anadolu'ya geçtikten sonra büyük bir gayretle vatanın her türlü işgal ve baskıdan kurtarılması için çalışmıştır. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa'nın talepleri doğrultusunda Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerinde büyük bir coşkuyla milletimize vaazlar vermiş ve nasihatlerde bulunmuştur. Art niyetlilerin oyunlarına gelmemeleri, parçalanmayı düşmemeleri ve başarılı olmak için daima birlik ve beraberlik içinde olmalarını istemiştir. Geri kalan zamanlarında da boş durmayan Mehmet Akif, Burdur milletvekili sıfatıyla I. Meclisin çalışmalarına katkıda bulunmuş; başyazarlığını da yaptığı *Sebilürreşad* gazetesinde yazdığı şiir ve makaleleriyle Millî Mücadeleye tam destek vermiştir. Bu zor günlerde azmini ve cesaretini elden bırakmayan İstiklal şairimiz Mehmet Akif hiç vakit geçirmeden kendisinden beklenen hizmeti yerine getirmiş ve vaazlarıyla halkı aydınlatmıştır. Onları Millî Mücadele etrafında birleşmeye çağırmıştır. Bunu da en iyi şekilde yapmıştır. Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği vaazdan bir parça alıntılıyorum:

> *"Ey Müslümanlar,*
> *Milletler; topla, tüfekle, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki bağlar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek kaygısına düştüğü zaman yıkılır...*
> *Bizi mahv için tertip edilen barış antlaşması paçavrasını, mücahitlerimiz doğu tarafından yırtmaya başladılar. Şimdi beri taraftaki dindaşlarımıza düşen vazife Anadolu'muzun diğer cihetlerindeki düşmanları denize dökerek, o mundar paçavrayı büsbütün parçalamaktır. Zira o parçalanmadıkça Türklük için, bu diyarda yaşamak imkânı yoktur.*

Ey Müslüman cemaati!
Düşmanlarımızın bugün bizlerden istedikleri, ne filân vilâyet, ne filân sancaktır; doğrudan doğruya başımızdır, boynumuzdur, hayatımızdır, devletimizdir.

Ey Müslüman cemaat!
Ağyar eline geçen Müslüman yurtlarının hâli, bizim için ne tesirli bir ibret levhasıdır. İslâm'ın son sığınağı olan güzel topraklarımızı düşman istilâsı altında bırakmayalım.

Kederi, miskinliği, ihtirası, bölücülüğü büsbütün atarak, azme, gayrete, birliğe sarılalım. Cenab-ı Hakk, Hakk yolunda savaşmak için meydana atılan azim ve iman sahipleri ile beraberdir."

Nasrullah Caminde verdiği bu vaazda da gördüğümüz gibi; azme, gayrete, birliğe, mücadeleye büyük önem veriyordur Akif. Onun bu mücadeleci ruhu, azmi, kararlılığı sayesinde ve onun gibi daha nice vatanperver sayesinde, biz bu vatanda yaşamaya devam ediyoruz; ama yaşamaya devam etmek yetmez, "Asım'ın Nesli" olmak gerek. "Çanakkale Şehitlerine" şiirinde; "Asım'ın nesli... diyordum ya nesilmiş gerçek:/ İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek." diyor Akif. "Asım'ın Nesli" olmamız lâzım bizim de. "Asım'ın Nesli" demek; iman, irfan, fazilet ve bilgi ile donanmış, karakterli, ahlâklı, kişilikli, vatanına milletine ve dinine sahip çıkan, dahası bunları yüceltmek için tüm imkânları seferber eden, bu yolda devamlı ilerleyen ve asla vazgeçmeyen nesil demektir. Mısır'da hasta yatarken bile aklında vatanı olan şairimiz, özgür bir millet için gençlere; "Çalışın, çalışın ve benim tutmayan kırık kolum kanadımın yerini siz devralın." der. Bizler de onun dediğini yaparak onun istediği gibi bir nesil olmalıyız.

MEHMET AKİF'İN KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Bengisu YAĞCI[1]

Bir şair, yazar ve mebus olan Mehmet Akif, bunların yanı sıra bir vatan hizmetkârıdır; ona göre vatanı o derece kendinden, o derece güzeldir ki memleketine bakınca gurur duyar. Gece gündüz vatanına hizmet çalışmış, hiçbir zaman pes etmemiştir Akif. İstiklal Marşı'nda da Türk milletine;

"Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın.
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın",

diyerek ne pahasına olursa olsun yurdumuza düşmanların girmemesi gerektiğini, gerekirse bu uğurda bedenin siper olarak kullanılması lâzım geldiğini söyler. Allah'ın Kuran'ı Kerim'de Müslümanlara vaat ettiği günlerin en kısa süre de geleceğine olan inancını belirtmiştir. Tam bir dava adamıdır ve davası ile hiçbir zaman övünmemiştir. Türk milletine hediye ettiği İstiklal Marşı'nı tüm şiirlerini birleştirdiği *Safahat* adlı eserine almaması; milletine ne kadar değer verdiğinin en büyük kanıtıdır. İstiklal Marşı ile ilgili duygularını; "O günler ne samimi ne heyecanlı günlerdi. O şiir o milletin, o günkü heyecanının bir ifadesidir. Bu bir facia karşısında bunalan ruhların ıstıraplar içinde kurtuluş dakikalarının beklendiği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O marş bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri yaşamak lâzım. O marş artık benim değildir, milletimindir. Benim milletime karşı en kıymetli hediyem budur." şeklinde ifade etmiştir. Türklüğüyle gurur duyan biridir; fakat Türkçülüğe karşı çıkmış, bu yüzden Türkçülük akımına kapılan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ayrılmıştır. Bir yönüyle II. Meşrutiyet dönemi aydını olarak kabul edilen Akif; Batıcılığın, Osmanlıcılığın ve İslamcılığın revaçta olduğu bir zaman diliminde, Türk olduğunu, kültür ve düşünce olarak bu millete mensup olduğunu şiirlerinde ve tavırlarında açıkça göstermiştir:

1 Nevşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi

"Türk eriyiz silsilemiz kahraman.
Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman.
Putlar Allah tanıyanlar, aman
Mescidimin boynuna çan asmasın."

mısralarının bulunduğu "Ordunun Duası" adlı şiirinde, hem Türk olmaktan gurur duyduğunu hem de Türk ve Müslüman kelimelerini aynı anlamda kullandığını görüyoruz.

Mehmet Akif, Eşref Bey'den bilgi almak istiyor, Eşref Bey El Muazzam istasyonunda telgraf memuru. İzzet Efendi yardımı ile Harbiye Nazırı Enver Paşa ile görüşerek Çanakkale Zaferi'nin müjdesini alınca, gözyaşlarını tutamayıp Akif'e koşuyor Eşref Bey, kucaklıyor onu: "Aziz üstat, size hayatımın en büyük müjdesini vereceğim. Çanakkale'de muhteşem bir zafer kazandık, dualarınız kabul oldu." Akif önce inanmıyor; fakat haberin Enver Paşa'dan alındığını öğrenince ikna oluyor. O gece Koca Akif, bu Çanakkale destanını yazmadan canını almaması için Allah'a dua ediyor. Abdest alarak namaz kılıyor, sonra çölün kumları üzerinde kıbleye dönerek yere kapanıyor, saatlerce kımıldamadan yerde kalıyor. Eşref Bey korkuya kapılıyor, yavaşça Akif'in yanına gidiyor, bakıyor ki nefes alıp veriyor Akif, hiç dokunmadan geri çekiliyor. Birkaç saat sonra Akif yerinden kalkıyor, abdest tazeliyor ve tekrar namaza duruyor, bakıyorlar ki Akif'in yüzünü yapıştırdığı kumlar gözyaşlarıyla ıslanmış. Mehmet Akif, gece eline kalem ve kâğıt alarak zayıf bir lamba ışığı altında "Çanakkale Şehitleri" şiirini yazıyor. Akif, Çanakkale savaşını hiç görmemiştir, Çanakkale'ye hiç gitmemiş, gezmemiş, savaşın fotoğraflarını bile görmemiştir, hatta hiçbir savaşa bizzat katılmamıştır. Buna rağmen hissiyatı ve vatanseverliği o kadar ağır basan bir dava adamıdır ki; görmediği ve bilmediği bir savaşı binlerce kilometre ötede bir çölün ortasında tasavvur edebilmiş, gözünde canlandırmıştır.

"Eski dünya, yeni dünya bütün akvam-ı beşer
Kaynıyor kum gibi, mahşer mi, hakikat mahşer.
Yedi iklimi cihanın duruyor karşında,
Avustralya'yla beraber bakıyorsun Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk.
Sade bir hadise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindu, kimi yamyam,
kimi bilmem ne bela..."

Akif, Kur'an ahlakının gereği olarak hayatı boyunca mütevazı yaşamıştır. Hiçbir zaman kendini başkalarından üstün görmemiştir. Gurur ve kibir karakterinde yoktur, daima insanlardan bir insandır. Dostlarına güleryüzlü ve iyi davranırdı. Haksızlık etmektense haksızlığa uğramayı tercih ederdi. Hakiki bir Müslüman'dı. Aldatılabilir; fakat kimseyi aldatmazdı. Akif kimsenin özel hayatını, tercihlerini, kusurlarını söz konusu yapmazdı. Yalnız toplum hayatındaki yanlışları tenkit ederdi. Kendi olmayanlara kızardı. Benzemek, taklit etmek Akif'in sinirlendiği davranışlardı. Onun, üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken hayat ölçüleri vardı. Dostlarını, arkadaşlarını ve çevresini bu ölçüleri kullanarak seçerdi. Mithat Cemal Kuntay anlatıyor; "Akif, Tevfik Fikret'le üniversitede tanıştı. Meşrutiyet'te ikisi de orada hocaydı. Akif'e; "Fikret sende ne gibi bir tesir uyandırdı?" dedim. Akif, "Bu adamı sevemedim." dedi ve sebebini şu şekilde anlattı: "Benim gibi ilk defa gördüğü adama yirmi senelik arkadaşlarını çekiştirdi." Akif, sıkılgan ve tevazu sahibi bir insandı. Oğlunun şair olduğunu herkesten sonra duyan Emine Şerife Hanım, Akif'e sordu: "Sen şairmişsin, öyle mi?" Akif; "Eloğlu bu! Söylerler... İnanma anne." dedi ve "Mahalle Kahvesi", "Küfe" manzumelerinin lakırdıdan ibaret olduğunu söyleyip annesi görmesin diye bunları sakladı. Fakat annesi ısrar edince "Kahve"yi okudu. Annesinden evvel davranmak içinde ilave etti: "Dedim ya, laf!" Yalnız annesi gözlüğünün üstünden oğlu-

na uzun uzun baktı; "Hayır!" dedi. "Laf değil! İncesini ipe, kalınını sapa dizmişsin." Bu anekdot Akif'teki tevazuya işaret ettiği gibi, Akif'in nasıl bir ailede yetiştiğine de göstergedir.

Söylenebilecek çok şey var; ama Akif'in vurgu yapılacak temel nitelikleri: Dindar, temiz kalpli, dürüst, güvenilir ve samimi olmasıdır. Akif, sözünün eri biridir. En çok dikkat ettiği konulardan biridir bu. Sözünün eri olmayan insanı sevmez ve onları kınardı. Mithat Cemal Kuntay başından geçen şu hadiseyi anlatıyor; "Meşrutiyet'in ilk seneleri bir cuma günü adam boyu kar yağdı. O gün Akif'in hazzetmediği şeyler işlemedi. Araba, tramvay, şimendifer… Çapa'daki evimize o gün sütçü, ekmekçi gibi satıcılar da gelmedi. Öğle yemeğinden sonra biz hâlâ ekmekçiyi beklerken kapı çalındı. Fakat Akif Bey gelmişti. Bıyığının yarısı donmuş. Şaşırdım. Nasıl geldiğini merak ettim. Beylerbeyi'nden Beşiktaş'a nasılsa bir vapur gelmişti. "Bu kadar mı?" dedim. Tabii ki de bu kadardı. Ve tabii ki Beşiktaş'tan Çapa'ya bu havada insanlar yürüyerek de gelirdi. Bu karda, tipide yürünen bu mesafeye ben şaştıkça, Akif de benim hayretime şaşıyordu: "Gelememem için kar tipi kâfi değil, vefat etmem lâzımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim." İnsanların birbirine verdikleri bu sözün bu kadar korkunç bir şey olması o gün beni ürküttü. Bu vakadan sonra ona söz vermekten korktum. Onun gözünde ne kara yel fırtınası, ne diz boyu kar geçerli mazeret değildi." Bizim de "Asım'ın nesli" olarak onu örnek alıp hayatımıza yansıtmamız gerekiyor.

Akif vitrin adamı değildir. Önünden geçenler onu görmezdi. Akif'i görmek isteyenler içine girip tanıyacaktı. O ortada düşünen adamdı. Düşünmekle söylemek arasında mesafe vardır; fakat Akif o mesafeyi kaldırmıştır. Akif'in bir şeyler söylemesi demek o şeyi ortada düşünmesi demekti. Kendi fikrinden korkmak, kendi yüzünden korkmak onda yoktu. Ne fikri, ne yüzü, ne de asaleti hayatı boyunca onun için değişmedi.

Akif, dürüst ve alçak gönüllü biriydi. Kimseye boyun eğmezdi. Akif'e göre ahlaklı insan hiçbir zaman zalimden zulümden yana olmamalı, sırf birilerini memnun etmek için güçlüyü alkışlayıp geçmişi yermemelidir. Akif'in en büyük tutkusu bağımsızlıktır. "Ne ibrettir kızarmak bilmeyen çehren, bırak kardeşim tahsili git önce edep hayâ öğren!" sözüyle bizlere kendisinin edep makamını açık bir şekilde ifade etmiş ve kendine özgü dili ile diğer insanlara da aynı karakteri öğütlemiştir. Ayrıca "Edepsizliğin başladığı yerde edebiyat biter." sözü ile sanat ve hayânın birbirine bağlantısının vazgeçilemeyecek bir ihtiyaç olduğunu sergilemiştir.

"İyiliği bildirmekmiş Müslüman kardeşlerin işi.
Engel olmakmış, bir kötülük, kardeş kardeşi.
Bilerek haksızlığa göz yummazmış hiç kimse.
Bir kişiye vurulsa, vurulmuş gibi olurmuş
herkese."

bu dizeleri ile de Akif in kardeşliğe birliğe ve beraberliğe ne denli düşkün olduğu bizler için büyük bir zaaf hâline gelmiştir.

İnandıklarını söylemekten çekinmedi. Beğenmediği, inanmadığı, hazzetmediği hiçbir şeyi destekleyip alkışlamadı.

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem."

Bu mısralar Akif'in hak taraftarı olan ruhunu simgeleyen birkaç damla gibidir. Onun ahlak anlayışına göre ahlaklı insan zalim ve zulüm taraftarı olmamalıydı. Güçlülerin yanında olup geçmişe saygısızlık etmemelidir. Zalimin karşısında olmalı, ezilenin yardımına koşmalıdır.

"Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!"

Dizelerinde bahsettiği bağımsızlık, her daim onun en büyük isteğiydi. Bağımsız yaşamak

ahlakıydı. Birinin boyunduruğunda yaşamaktansa ölmeyi tercih ederdi. "Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!" dizesiyle biten İstiklal Marşı'nı da sadece en büyük ilkesi olan bağımsızlık için yazmıştı.

Akif cömertti. Yaşamının sonuna kadar elinde olan her şeyi başkaları ile paylaşmıştır. Hasan Basri Çantay anlatıyor; "Hiç unutmam, Akif bir akşam bizi, Ankara'da evine çay içmeye çağırmıştı. Biz tam ona gitmek üzere iken o koşa koşa geldi, dedi ki: " Akşam çayını sizde içeceğiz." Ben tabii buna memnun oldum; fakat sebebini öğrenmek istedim. Sordum. Gülerek dedi ki: "Bizim odanın kilimini bir fakire vermişler." O oda ki, mefruşatı zaten tek kilimden ibaretti ve o tek kilimi bir fakire veren de kendisiydi. Balkan Harbi zamanlarıydı. İstanbul sokaklarını adımlarken karşısına savaş nedeniyle İstanbul'a göçmek zorunda kalmış ama sırtındaki yükünden başka bir şeyi olmayan yaşlı bir nine ve ömrünün gençlik yıllarını bitik devletin harplerinde tükettiği belli olan bir dedeye rast geldi. Nereden geldiklerini sordu. Arnavutluk cevabını verdiler. Babasının memleketiydi. Ani bir hareketle yükünü sırtlandı bu harp göçmenlerini evine yerleştirdi. Erzakın ve yatakların yerini gösterdi. Ardından ailesini de alarak yeni bir yer bulana kadar bir dostunun evinde misafir oldu. Aynı zamanda İstiklal Marşı ödülü olarak verilen beş yüz altını yardım kuruluşuna bağışlamıştı o cömertliğin zirvesiydi."

Akif'in ahlakı bunlarla sınırlı değildi. Onun ahlakı zayıfın hakkını üstün tutmaktı. Çoğa gücü yettiği hâlde aza kanaat getirmekti. Kimsenin namusuna göz dikmemekti. Herkese insanca muamele etmekti. En zor anlar da bile yiğitçe direnmek kendi uğruna toplumu hiçe saymamak yeri geldiğinde toplum için kedini feda etmekti. Hiçbir şey uğruna bağımsızlıktan vazgeçmemekti. Akif'in ahlakı peygamber ahlakıydı. Hep ona benzemeye çalışırdı. Hayatını Peygamber Efendimizin sünnetine göre yaşamaya gayret ederdi. Hatta Akif öldüğünde altmış üç yaşındaydı. Ölüm döşeğinde dostlarına; "Hayatımız boyunca sünnete tam olarak riayet edemedik; ama altmış üç yaşında vefat ederek Peygamberin sünnetini yerine getireceğiz." diyerek bu bağlılığını dile getirmişti.

Ey dava adamı! Seni rahmetle ve sevgiyle anıyoruz. Bugün senin örnek hayatın ve bu örnek hayatının aynası olan ideallerini yaşamaya ve yaşatmaya çalışıyoruz. Ruhun şâd olsun!

AHLÂK ABİDESİ BİR KARAKTER: MEHMET AKİF

Betül Merve HOT[1]

Toplumumuza en çok yüksek karakterli insan lâzım, elbette tarihimizden böyle yüksek şahsiyet sahibi insanlar geçmiştir. Ben de sizlere millete adanmış bir yüreğin karakterini ve beslendiği kaynakları anlatmak istiyorum; çünkü bunların sırrına vakıf olmak demek, toplumun bireylerini en iyi şekilde yetiştirmek demektir. Evet, kişilik sancılarıyla kıvranan toplumlara bir yol gösterici bulmak, daha sonra da bütün dünyayı aydınlatacak kişi olmak, bunu için de düşünce ve hareket adamı olan Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyetini anlatmak lâzım.

Mehmet Akif ölüm döşeğindedir, Mısır Apartmanı'nda adeta ziyaretgâha dönen odasında yatarken gözü yaşlı şöyle mırıldanmaktadır: "Meğer seviyorlarmış beni." O, gerçekten yalnız ve münzevi bir hayat sürmüştür son yıllarında. Bu nedenle de şu mısralar dökülmüştür dudaklarından:

"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da er geç silecektir.
Rahmetle anılmak... Ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım kim, beni nerden bilecektir?"

Mehmet Akif üzerine ilk okumam olan *İslâm Şairi İstiklal Şairi* adlı kitapta ilk kez rastladım bu mısraya. Ve daha sonra nice yerlerde… Ancak ilk rastladığım vakit bir düşünme ihtiyacı hissettim. Bu ifadeler hem "İstiklal" hem de "İslâm" şairi sıfatını alan Mehmet Akif'e aitti. Bu tezat bende merakın ilk tohumlarını attı. Adeta bir tevazu timsali olan "İslâm Şairi"nin karakterini tanımayı istedim. Halktan biri olup yeri gelince kuru ekmek yiyen bu emsalsiz şair, kim bilir başka ne özelliklere sahipti?

O, milleti için yanan bir adamdı. Ümmeti için yanan Hz. Muhammed' (s.a.v.) benzemek istemesinin sebebi de budur kanaatimce. Mehmet Akif, kendisine örnek olarak Kur'an ahlakıyla donatılmış şahsiyetlerin en büyüğü olan Peygamber Efendimizi seçmiştir. Kimi doğuştan, kimi sonradan kazanılmış olan özelliklerinin te-

1 Trabzon Kız İmam Hatip Anadolu Lisesi öğrencisi.

melinde de her zaman Allah inancı yatmıştır. Öyleyse "Vatan sevgisi imandandır." görüşünü ilke edinmiş Mehmet Akif'in en önemli özelliği sonsuz bir vatan sevgisine sahip olmasıdır.

Bundan sonra bahsedeceğim bütün bu nitelikler de birbirlerini tamamlamaktalar. Akif'in hayatı boyunca en iyimser olduğu günler Ankara'daki zamanlarıdır, milletinin en zor zamanları… Akif, o günlerde hiç ümitsiz olmuyor kara haberler üstüne daha çok haykırıyordu:

"Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak…
Alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak
Dünyada inanmam hani, görsem de gözümle:
İmanı olan kimse gebermez bu ölümle."

Gizlisi saklısı olmayan, eserleri ve hayatıyla gözler önünde bulunan, fikirlerini ürkmeden, korkmadan, yılmadan açıkça ifade eden bir şahsiyettir, Mehmet Akif. Kelimenin tam manasıyla bir "aydın"dır.

Onu başkalarından ayıran özelliklerinden biri de, menfaat peşinde olmamasıdır. Akif'in, yaşadığı dönemin kurum ve faaliyetleri içerisinde yer alması onun yapısından kaynaklanmaktadır. Oyuncu değil, tabii şahsiyet konumundadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katılmasına da bu gözle bakılır. Kendisinden taviz vermeyen Akif, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne itaat yemini ederken bile herkesten farklı olarak her şeyine değil, "yalnızca iyi emirlerine uyarım" diyerek yemin etmiştir. Yalnızca bu durum bile orayı menfaat yolu olarak görmediğinin kanıtıdır. Zira o dönemde bu müessese menfaat ve iktidar yolunun kapısı olarak fevkalade rağbettedir.

Zorlu zamanlarında adımlarını titizce atan Mehmet Akif, taassuba, cehalete, sapkınlığa müthiş düşman idi. Eskiye kesinkes bağlı değil, yeniye de körü körüne taraftar değildir. Düsturu şudur Mehmet Akif'in: "Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır. Yeni ise yeni olduğu için alınmaz, iyi olursa alınır." Aynı zamanda cehalete karşı düşman olduğundan ötürü bir cemiyet için ilimsiz yaşamanın kabil olmadığı kanaatindedir.

Mehmet Akif'in değinmeden geçemeyeceğimiz bir özelliği de milliyetçiliğidir. Nureddin Topçu, Akif ile ilgili isnatları ele alırken, milliyetçi olup olmadığı yönündeki iddiaları cevaplandırır: "Mehmet Akif milliyetçi olduğunu hiçbir zaman iddia etmedi. Ancak hangimiz onun kadar milletine hizmet etti?" Aynı zamanda Nurettin Topçu burada şu noktaya dikkat çeker; Akif'in düşmanları milletini sevmeyenlerdir hep. Zaten Akif'in kendine milliyetçi demesinin sebebi zamanında "milliyetçi" kelimesinin temsil ettiği kişiler ve düşüncelerdir; fakat günümüzde "Türk" kelimesi çok geniş bir çatıdır, birçok ırkı, halkı ve bölgeyi kapsayan bir çatı. Avrupa bile bunu böyle bilir. Sizler de duymuşsunuzdur elbet; oralarda Türk demek Müslüman demektir. Öyleyse, İslâmcı karakteriyle öne çıkan Mehmet Akif gerçek bir milliyetçidir.

Bu kadar detaylarla bezenmiş Mehmet Akif Ersoy'un herkesin bildiği iki özelliği daha vardır: Bunlardan ilki 'söz' bahsidir. Akif, söze büyük kıymet verir, verdiği sözü mutlaka yerine getirirdi. Meğerki ölüm yahut ona yakın bir mani zuhur ede… Sözünü tutmayanlara insan nazariyle bile bakmazdı. İkinci özelliği ise 'hazırcevap' oluşudur. Dâhilerin en önemli özelliği olan hazırcevaplık Akif'te üst düzeydedir. Birçok örnek arasından birini sizlere anlatmak istiyorum: Mehmet Akif gurur ve kibri hiç sevmez. Bir gün bir mecliste bulunurken bir kişi söze başlar ve "Ben Paris'te iken, ben Paris'te iken…" diye anlatır. Akif yanındakilere "Bu adamı ikaz edin, bir daha benim yanımda bu şekilde konuşmasın." der. Bunu duyan adam daha çok gururlanarak; "Paris'i görme-

yen adam eşektir." diye devam edince, Mehmet Akif söze girerek: "Babanız Paris görmüş müydü?" diye sorar. "Hayır!" cevabını alınca da, "Anlaşıldı efendim." der. Meclisteki herkes meseleyi anlamıştır.

Karakterinin kaynağı gereği 'Kuranlı ev', gerek 'Pehlivanlı mahalle' gerekse 'Deneysel Bilimli Okul' olan Mehmet Akif; vefalı, hür fikirli, azim sahibi, cömert ve tevazuu sahibi, geleceğe önem veren bir şahsiyettir. O, şefkatini annesinden, izzetini ve cesaretini babasından almıştır. Ve tabii ki, yokluk hangi deftere yazılıp unutuldu ki Mehmet Akif'in defterine yazılıp unutulsun. Hayatının çoğu döneminde çektiği müthiş maddi yokluk Akif'in karakterini derinden etkilemiş bir musibettir.

Özellikle ülke sorunları karşısında duyarsızlaşan, bencilleşen insanımıza; bu vatanın, bu doya doya yaşadığımız özgürlüğün, boş veren insanların değil, can veren, emek veren, ter döken insanların fedakârlıklarının eseri olduğunu anlatmak için Mehmet Akif'i anmak ve anlamak önemlidir. Yoksa şahsının övülmesi onun en çok rahatsız olacağı hâllerden biridir. Akif demek sadece şiir, sanat değil; ülke, millet ve inanç demektir. Akif'ten bahsetmek, milletin kaderinden bahsetmektir. Her an milletin ıstıraplarıyla yanan bir yürek, kelam ve kalemdir… İşte benim güzel ülkeme böyle fertler lâzımdır ve darbelerin susturduğu ezanlardan, salaların susturduğu darbelere göğüs geren bu ülkenin insanları, doğru yola Allah'ın izniyle bir adım daha yaklaşmıştır.

MEHMET AKİF'İN ŞAHSİYETİ

Beydanur KAYA[1]

Mehmet Akif, isim olarak pek çoğumuzun bildiği biridir. Okul yıllarımız onun yazdığı marşın gölgesinde; kışın soğuğunda, yazın sıcağında haykırarak geçmiştir. Okuduğumuz ilk şiirin sahibidir o; hoşumuza giden ilk kafiyeler onun kaleminden çıkmıştır. Hissettiğimiz ilk milli duygudur bunlar aynı zamanda…

Benim size anlatacağım Akif'i, ilk önce hayâl edin istiyorum; ülkesinin milli marşını yazabilecek kadar edebî kaleme aldığı satırlar yüz sene sonra bile ışık tutuyor gençliğe. Kurtuluş mücadelemizin o hazin tablosuna kendi gözleriyle şahitlik eden biri üstelik. Bu vatana olan katkılarına rağmen zaferin daha tadını alamadan vatanını terk etmek zorunda kalan bir şairden bahsedeceğim. Ölümünün dahi ses getirmesi istenmeyen bu sanat, fikir ve dava adamını tanımak önemlidir. O, pek çok alanda sessiz, görünmeyen ama sorgulayıcı bir duruşa sahipti. Düşüncesinin ardından giden, İslâm'ın son sancağı olarak gördüğü vatanına sımsıkı sarılan, ideolojilerin değil daima Hakk'ın ve milletin adamı olmayı tercih eden biriydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içine girdiğinde; "Cemiyetin aldığı her kararı kabul edeceğim." yeminine karşı: "Cemiyetin aldığı her doğru kararı kabul edeceğim." sözünü vermiş, olağanüstü bir duruşla insanların karşısına dikilmiştir. Bu olay İttihatçıların tarihinde öyle büyük bir yankı uyandırmıştı ki Mehmet Akif'ten sonra gelenler de aynı yemini etmiş, hatta zamanla yemin etme şartı ortadan kaldırılmıştı. Her ne kadar sessiz yapısıyla dikkat çekse de cepheden cepheye oğlu Emin ile birlikte koşmuş, yiğit askerlerimizin motivasyon kaynağı olmuştu. Öyle ki verdiği vaazlardaki hitap şekli, çok kişiyi ardından vatan savunmasına sürüklemiştir.

Bunun dışında kibar ses tonuyla da dikkat çeken bir adamdır Akif. Gerek yabancı dillere hâkimiyeti gerek hafız oluşu, arkadaşlarıyla olan sohbetlerinde onu başrol yapmıştır. Onunla aynı ortamda bulunan herkesin, genellikle Akif'in düşüncelerine muhaliflerdi fakat ağzından çıkan her kelimeyle zihinlerinde yeni kapılar açılırdı. Tabii büyük şairin düşüncelerini dile getirişinde bu denli otoriter davranmasına tahammül edemeyenler, onu her fırsatta küçük duruma düşürmeye çalışırlardı. Özellikle onun yaşadığı şu meşhur olay hazırcevaplığına en büyük örnektir: Zamane

1 Konya Osman Nuri Hekimoğlu Anadolu Lisesi öğrencisi.

gençlerinden biri, Akif'i güya küçük düşürmek için ona şöyle sorar: "Siz baytar mısınız?" Akif hiç istifini bozmadan: "Evet bir yeriniz mi ağrıyordu?" der. Bir de Mithat Cemal'in şahitlik ettiği olaylardan birinde Akif'ten şöyle bahseder; "Heyecanını göstermek için başkalarının arasında kavga çıkmasını bekleyecek yaşta bir genç, Akif'e gürültü içinde sövdü; "Beynin sağır, gözün kör!" Akif bir şiirle karşılık verdi:

"Benim beynim sağır yahut gözüm körmüş...
peki. Lakin
Senin görgün yolundaymış da
keskinmiş de idrakin
Ne gördün, söyle evladım, ne duydun,
lütfen izah et?
Hayır, hacet de yok izaha,
pek meydanda mahiyet!
O mahiyet fakat iğrenç, o mahiyet fakat çirkin!
'Niçin?' dersen sıkılmak hissi insanisi yok ilkin!"
Akif bu şiirine Safahat'ta yer vermedi.

Şu ana kadar bahsettiğim büyük şairin tavrı, onu çok kez önünde eğilecek bir sanatkâr hâline getirmişti; ama bir de onun günlük hayatında sadece ailesine ve dostlarına takındığı şakacı, müsamahalı tavrı da çok belirgindi. Özellikle Mithat Cemal, Neyzen Tevfik ile geçirdiği hoş vakitler, mizahi yönünü de görmemizi sağlıyor. *Safahat*'ta yer alan "Derviş Ahmed" şiirini; "Tevfik Neyzen'in üç bin dört yüzüncü tövbesinden istifası münasebetiyle" ekiyle yayınlamıştır. Bu şiir hem mizahi hem de hoş sözleriyle gerçekten okunması gereken hicviyelerden biridir.

Bir de yukarıdaki latifede değindiğim ve herkesin çok şaşırdığı Mehmet Akif'in baytar olması meselesi vardır. Öncelikle küçüklüğünde aşırı haşere ve çekilmez olan şairimizin öğrenciyken bile sınavlardan yüksek not alıp birincilik kazanmasının en önemli sebebi babası Temiz Tahir Efendi'dir. O, dini eğitim almasını isteyen annesi, Mülkiye Mektebi'nde okumasını isteyen babasının arasında kalan bir çocuktu. Hatta Sezai Karakoç "annesinin Buharalı, babasınınsa Arnavut olması, kendisinin de İstanbul doğumlu olması münasebetiyle Akif'in tam bir Batı İslâm'ı, Doğu İslâm'ı ve merkez İslâm'ın sentezi bir çocuk" olduğunu söyler. Lakin yine babasının isteği yerine getirtilip Mülkiye'de okumuştur. Her şey yolunda giderken kaybettiği babasının ardından Halkalı Baytar Mektebi'ne kayıt olması, onu yaşadığı maddi sıkıntılar sebebiyle bu mesleği seçmeye itmişti. Eğer Akif baytar olmasaydı ülkenin bilime ihtiyacı olduğunu fark edemeyecekti belki de…

Yine çocukluk anılarından en bilindik olanı da iri bir Ermeni çocuğu güreşte yere sermesi hadisesidir. Yakın dostlarına bu olaydan övünerek bahseden Akif, o yaşlarından beri spora ilgilidir. Özellikle güreş, yürüme ve yüzmeye olan sevgisi azımsanmayacak derecededir. Boğazdan yüzerek geçermiş. Eşref Edip'ten aktarılan bir hatıradır: "Üstat yürümeyi çok severdi. Bir gün kendisine sordular: "Günde kaç saat yürüyebilirsiniz?" "Yataktan kalkıp tekrar yatıncaya kadar." dedi." Doğrusu onun dönemindeki edebi kişiliklere bakınca bu derece atik olması çok yönlülüğünün en güzel yanlarından biridir.

Şu ana kadar bahsettiğim Akif'ten ayrı olarak üzerinde durulması gereken bir diğer özelliği; onun fedakârlık konusunda zirve noktada oluşudur. Yine dostlarının anlattığı birkaç anıyla bunu tasdiklemek yerinde olacak. Mithat Cemal anlatıyor:

"Balkan Harbi başlarken Akif Bey yegâne geçim yolu olan resmi memuriyetinden istifa etti. Kirada oturduğu evine bir cuma günü gittim. Beş çocuğundan başka dört çocuğu daha vardı yanında. "Bunlar kim?" dedim. "Çocuklarım!" dedi. "Bir hafta içinde fazladan dört çocuk sahibi daha olmakta bir tuhaflık yok mu?" dedim. Sonradan anlattı. Baytar mektebindey-

ken bir arkadaşıyla anlaşmışlar. Ölenin çocuklarına kalan bakacak diye. Arkadaşı da vefat etmiş. Akif Bey de anlaşmanın gerekliliklerini yerine getirmişti."

Hasan Basri Çantay anlatıyor:

"Hiç unutmam, bir akşam bizi Ankara'daki evine çay içmeye çağırmıştı. Biz gitmek üzereyken o, koşa koşa yanımıza geldi ve dedi ki: "Bu akşam çayı sizde içeceğiz." Ben tabii memnun oldum; ama bunun sebebini de anlamak istedim. Sordum, gülerek dedi ki: "Bizim odanın kilimini bir fakire vermişler!" O odadaki tek mefruşatı o tek kilimden ibaretti ve o tek kilimi de bir fakire veren kendisiydi."

Ülkesi ve diğer her şey adına hiç durmadan çalışan Akif, uyuşukluğu hiç sevmezdi. Ona göre İslâm dinine mensup olan bir kişi durmadan çalışmalıydı; bunu hem kendisi hem de içinde yer aldığı toplumun ilerleyişi için yapmalıydı. *Safahat*'ta yazdığı bu iki dize yeterince özetlemiş olur onun görüşünü: "Ey bütün dünya ve içindekiler ayaktayken yatan,/ Leş misin, davranmıyorsun, bari Allah'tan utan!"

Yaratanın en güzel eseri olarak insanı görürdü. Hz. Ali'nin; "Sen kendini küçük bir varlık sanırsın, oysa en büyük âlem sende gizlidir." sözünden esinlenerek, "İnsan" manzumesiyle düşüncelerini tasvir etmiştir: "Musaggar cirmin amma gaye-i sun'-i ilahisin;/ Bu haysiyetle payanın bulunmaz, bitenahisin!" Günümüz Türkçesi ile: "Cismin küçüktür; ama İlahi sanatın gayesisin./ Bu itibarla bitimsizsin, sonun bulunmaz senin!"

Karakterinin her şekli veya her hâliyle ele aldığımızda özellikle biz gençlerin mutlaka kendinden bir parça bulacağı fikir adamıdır Mehmet Akif. Halkın ulaşabileceği, bütün kesimlere elini uzatan yalnız adamdır. Durmadan iletişim hâlinde olduğu hâlde, kendini insanlara tam olarak açmamış; Millî Mücadele'nin hem politik hem de psikolojik alanında sunduğu düşüncelerle bütün ömrünü bir ülkenin kurtuluşuna feda eden büyük düşünürdür. Bu yüzdendir ki ne vakit birlik çağrısı yapacak olsak onun ismini anarız.

AKİF'İN HAYRAN OLDUĞU KİŞİL(İK)LER

Bilal Enes ÖZENSEL[1]

Elbette birçok şey yapıldı Akif'i anlamak ve hatırlamak için. Manzum eseri *Safahat*, elden ele, dilden dile dolaştı doksan yıldır. Onun bir şiiri, dünyada ayakta dinlenen tek şiir olma hüviyetini hâlâ koruyor. Onun için yayınlar yapıldı, toplantılar düzenlendi; ama ne yapılsa azdır! Hepsi azdır. Yetmez! Bizim, âcizane gerçekleştirdiğimiz bu çalışma, bu büyük adamın, bu büyük ruhun hikâyesine biraz daha yakından bakma niyetini taşıyor yalnızca.

Konuşmamda cevabını arayacağım soru şudur: Akif kimlerin, hangi davranışlarına hayrandır? Bizler Akif'i örnek bir şahsiyet olarak görüyoruz; peki, Akif'in örnek aldığı etkilendiği şahsiyetler kimlerdir?

Bazen mısralardan bazen satırlardan bazen de satır aralarından çıkardığım neticelerden hayranlık ile sevdiği, tanıdığı, dinlediği şahsiyetlerden sadece birkaç tanesini sizlere tanıtmayı hedefliyorum:

Öncelikle Mehmet Akif'in babası olan İpekli Tahir Efendi'den başlamak uygun olacak. İpekli Tahir Efendi, 1826 yılında Arnavutluk'un İpek kazasında dünyaya gelmiştir. Tahir Efendi'nin babası, yani Akif'in dedesi Nureddin Ağa, okumaya ve okumuşlara âşık, çiftçilikle meşgul ümmî bir adamdır. Öyle ki oğlu Tahir'i İpek'te okutmuş, tahsilini ikmal etmek üzere de İstanbul'a yollamıştır. Tahir Efendi İstanbul'da tahsilini tamamlayarak Fatih Medresesi'nin icazetli müderrislerinden olmuştur. Nureddin Ağa için Akif şunları yazacaktır:

"Hoca rahmetli yetişmişti, düşün hem nereden?
Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun deden?
İpek'in köylüsü; ümmî, yarı vahşi bir adam...
-Bari yamyam de! Ne mani ki?
-Evet, ak yamyam!"

1 Sakarya Atatürk Anadolu Lisesi öğrencisi

Akif'in eğitimiyle sadece baba olarak değil, hoca olarak da çok alakadar olan Tahir Efendi, Mehmet Akif'in eğitimine çocukluğundan ehemmiyet vermiş, bizzat birebir dersler yapmıştır. Mehmet Akif, henüz on beş yaşına gelmeden Arapçayı babasından öğrenmiştir. İpekli Tahir Efendi, 1888 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Akif, on beş yaşında kaybettiği babası için kırk beş yaşında, *Safahat*'taki "Hakkın Sesleri" şiirinin altındaki dipnotta şu sözleri söylemiştir: "Fatih Müderrislerinden İpekli Tahir Efendi, benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam ondan öğrendim." Akif her zaman sanata değil, o sanatı icra edene âşık olmuş, hayranlık beslemiş, etkilenmiştir. Bu, kimi zaman edebiyatçı kimi zaman bir musikişinas kimi zaman mevlithan olmuştur.

Şimdi de biraz Babanzâde Ahmet Naim Beyler ve Akif üzerine konuşalım: Ahmet Naim, 1892 yılında Bağdat'ta doğmuştur. 1848 yılında Süleymaniye'de doğan, Babanzade ailesine mensup Mustafa Zihni Paşa'nın en büyük oğludur. Babanlar yahut Babanzâdeler olarak bilinen aile, 17. yüzyılın ikinci yarısında Baba Süleyman Bey'e izafeten verilmiştir. Babanzâdeler, uzun yıllar kendi kurdukları ailenin mutasarrıflığını (bugün için bu kelimeye vali diyebiliriz) yapmışlardır. Akif'le ilk defa Melami Şeyhi Mustafa Efendi'nin çayhanesinde tanışmışlar. İstibdat döneminde bu mekânda sıklıkla bir araya gelir, politika, edebiyat ve diğer meseleleri konuşurlardı. Akif, Naim'in, ashaptan sonra en çok sevdiği adam olduğunu devamlı dile getirirdi. Eşref Edip bir gün kendisine: "En çok kimi seversin?" diye sorar. Akif hiç düşünmeden; "Naim." cevabını verir. Ahmet Naim, Akif'e 'bakiyye-i selef' derdi. Bakiyye-i selef kelimesini; 'eskilerden kalan' şeklinde açıklayabiliriz.

Akif, kırk iki senelik dostu olan Naim'in vefat ettiği gün; "Evim barkım yıkıldı, altında kaldım." diyecektir. Naim'in Akif'i en çok etkileyen yönü, Batı düşüncesine vakıf olmasına rağmen din konusundaki sağlam inancıdır. Medrese ilimlerine hâkim olan Ahmed Naim Efendi'nin, Fatih Türbedarı diye tanınan Ahmed Amiş Efendi'nin (vefatı 1920) damadı ve müridi olması onun tasavvufi ilimlerle içli-dışlı olduğunu da göstermektedir.

Akif, dinde, politikada, edebiyatta Naim'in tesiri altındadır. Hatta karakter açısından da birbirlerine benziyorlardır. Mithat Cemal Kuntay bu benzerliği şöyle anlatır: "Bir de bu Ahmet Naim o kadar çok susuyor, en basit şeyi bile o kadar dikkatle dinliyordu ki -hatırladıkça hâlâ utanırım- onun hakkında 'basit adam' kararı veriyordum. Hâlbuki Akif, onun asıl bu taraflarını beğeniyordu, Akif'in çoğu zaman Naim'i anlatırken aslında kendini anlattığını sanıyordum."

Politikada da Akif, Naim'in tesiri altındadır. İkisi de Sultan Abdülhamid'in politikalarına karşıdır. İttihat ve Terakki'den ayrılmaları aynı zamanda olmuştur.

Şöyle bir hadise nakledilir: Kur'an-ı Kerim tercüme vazifesine Akif'in bir türlü yanaşmaması ve kabul etmemesi üzerine yetkililer Ahmet Naim Bey'i öne sürerek üstadı ikna etmeye çalışmışlar, nihayet Akif, ömründe kırmak istemediği Naim'in ısrarına dayanamamış ve bu vazifeyi kendi tabiriyle 'istemeye istemeye' kabul etmiştir.

Akif, şiirlerini bazı dostlarına ithaf ederdi. Fakat bu ithaflarında Naim'in adı yoktu; çünkü Naim, Akif'in kalbinde o kadar yüksek yerde oturuyordu ki onun eşiğine uzatacağı şiiri bir türlü yazamıyordu. Nihayet ihtiyarlığında Mısır'da yazdı: "Secde". Bunu Fuat Şemsi'ye gönderdi. Naim'e gösterilecek, beğenirse ona ithaf edecekti. Naim "Secde" şiirini o kadar beğeniyordu ki Akif'in yazısıyla olanı alıkoyuyor, suretini çıkarıp Fuat Şemsi'ye veriyordu. Amma Akif, her zamanki bedbinliğiyle meseleyi anlı-

yordu: Naim'in geç kalan cevabı; "Manzumeyi beğenmedi." demekti ve şiirini Naim'e ithaf etmekten çekinerek kitabına bastırıyordu.

Bugün Akif, Edirnekapı Mezarlığı'nda Naim'in yanında yatıyor. Orasını kendi vasiyet etmedi ancak Naim'i o kadar çok seviyordu ki bu sevgi vaka kuvvetinde bir vasiyetti ve Fuat Şemsi onu Naim'in yanına defnedilmesine vesile oldu. Beraber inandıkları Allah'ın huzuruna, beraber çıkıyorlardı. Akif'in "Secde" şiiriyle coşan Ahmet Naim Bey, 13 Ağustos 1934 tarihinde öğle namazını eda ederken secdede Allah'ın huzuruna varıyor.

Sırada; Akif'in hayranlığını gizlemeyerek ona şiir yazan ve onu *Safahat*'ına ekleyen Meczup-ı İlâhî Said Paşa İmamı Hasan Rıza Efendi var. Hattat, şair, hafız, imam, müderris, hanende ve mevlithan olan Hasan Rıza Efendi, yaklaşık seksen yıllık ömrünü; mevlithan olarak yakaladığı şöhretine rağmen mütevazı bir Rufai dervişi olarak geçirmiştir. Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*'ında yer alan "Said Paşa İmamı" şiirinde; tarihe karşı vefasızlığımızı ve kayıtsızlığımızı göz önüne serercesine ondan bahsetmeseydi; bugün belki de payitahtın gelmiş geçmiş en güzide mevlithanlarından biri, tarihin tozlu yapraklarında kaybolup gidecekti.

Manisa'da 1810 yılında doğan Hasan Rıza Efendi, Kısık Mahallesi Sübyan Mektebi hocası olan Eğirdirli Abdullah Maruf'un oğludur. Ehl-i beyt soyundan geldiği sanılmaktadır ki zaten *Divançe* adlı eserinde kendini "Seyyid Hasan Rıza Efendi" olarak tanıtmıştır. Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*'ında "Said Paşa İmamı" adlı şiirinde bize tanıttığı Hasan Rıza Efendi'yi, faziletli ve ideal bir din adamı olarak meth eder. Peki, Said Paşa İmamı'nın Akif'i mest eden ahlakı nasıldı? Akif bir ahlak abidesi olduğu için, özel şiirlerle anıp yücelttiği şahsiyetlerin ilâhî ahlak ile ahlaklanan kimseler olması gerekiyordu. İşte bu soruya cevap olabilecek üç olay:

Sultan Abdülaziz Han, Cuma namazını Dolmabahçe Camii'nde kılmak ister. Hutbeyi, Said Paşa İmamı Hafız Hasan Efendi okuyacaktır. Sarık ve cübbesiyle hutbeye hazırlandığı bir zamanda caminin baş imamı, Şevketli Efendimiz Hicaz makamında okunmasını irade buyuruyorlar. Uyarısını yapar. Bu teklif üzerine Hasan Efendi, "İrade ile hutbe okunmaz, ne zuhur ederse o okunur." diye tepki göstererek sarık ve cübbesini çıkarır ve camiyi terk eder.

Bir diğer hadise ise; Orman ve Madenler Meclisi Reisi Şeref Efendi, bir gece Hasan Efendi'yi mevlit okumak üzere Cağaloğlu'ndaki konağına davet eder. Said Paşa İmamı, âdeti olduğu üzere, örgü torbasıyla konağa gelir; nerede olursa olsun çorap örer çünkü. Hizmetliler onun dilenci olduğunu zannederek 'ne istiyorsun' derler. Bunun üzerine, hiçbir şey söylemeden geri döner, Langa'daki Musevilerin devam ettiği bir gazinoya girer, maharetini gösterir. Yirmi beş lira verirler. Akif için bir sanatın illaki bir Müslüman topluma icra edilmesi gerekmez, sanat her yerde sanattır.

Üçüncü hadise ise; "Said Paşa İmamı" ismini taşıyan şiirde anlatılmaktadır: Valide Sultan'ın arzusu üzerine sarayda mevlit okunacaktır. Vakit gelip çatmıştır. Hasan Rıza Efendi ortalıklarda yoktur. Hazır bulunanlar, ileri geri konuşmaya başlar, lehinde aleyhinde laflar ederler. Meğer Hasan Efendi, yaşlı fakir ve kırk gün önce kızını kaybeden içi yanık bir hatunun, yolunu keserek yavrusuna mevlit okutması için yalvarıp yakarmasını ile karşı karşıya kalmıştır.

Şimdi de, Mehmet Akif'in Şeyh Sadi Şirazi'ye hayranlığı hakkında bir kaç kelam edelim: Sadi Şirazi; 1193 yılında dünyaya gelmiştir. Güneybatı İran'ın büyük sanat ve kültür merkezlerinden biri olan Şiraz'da doğduğu için 'Şirazi' (Şirazlı) diye anılır. Babası Sadettin Zengi, Fars ağabeylerinden Sadi Muslihiddin'nin hizmetindeydi. Efendisinin hatırasına çok bağlı bu-

lunduğundan, asıl adı Müşerefeddin olan oğluna 'Sadi' mahlasını verdi.

Sadi, çocukluk yıllarında bir süre Şiraz'da, daha sonra, o zamanlar Ortadoğu'nun en büyük bilim yuvalarından biri olan Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'nde okudu. Hayatının gençlik çağından sonraki yıllarında, çok uzun süren bir seyahat ve maceralar devri yaşadı. Arabistan'da, Mısır'da dolaştı. Haçlılara karşı savaşan Türk – İslâm kuvvetlerinde görev aldı; hatta Fransız şövalyelerine esir düşerek yıllarca ağır istihkâm işlerinde çalıştırılmış. Daha sonra, bilgisine hayran kalan Suriyeli bir tacir tarafından, fidyesi verilerek Haçlıların elinden kurtarıldı ve kızı ile evlendirerek himaye altına alındı.

Sadi'nin evlilik hayatı mutlu geçmemiştir, evini barkını bırakıp kaçmak zorunda kalmıştır. Acılarla dolu geçen bu evlilik hayatından kalan hatıralarının izleri, onun bir kısım eserlerinde yer almıştır. Anadolu'yu, Çin'i, Hindistan'ı da dolaşan Sadi, yaşının olgun çağlarında Şiraz'a dönmüş ve bundan sonraki hayatını tamamen şiire, ilme, kültüre vererek ölümsüz eserlerini meydana getirmiştir. Doksan sekiz yaşına kadar yaşamış olan Sadi'ye geniş bilgisinden, iyi ahlâkından ötürü, bütün Doğu kaynaklarında 'Şeyh Sadi' adı verilir. Aslında şu an sizlere arz etmeye çalıştığım Sadi, çocukluğumuzu süsleyen Bostan ve Gülistan eserinin sahibidir.

Mehmet Akif'in Sadi'nin eserleri ile ilk karşılaşması dokuz, on yaşlarında Fatih Merkez Rüştiyesine devam ederken Farsça eğitimi aldığı sırada gerçekleşmiştir. Akif, Sadi'nin *Gülistan* adlı eserini bu yıllarda ezberlemiştir. Akif mektepten öğrendikleriyle yetinmeyerek bir yandan Rüştiye'deki derslerine çalışırken bir yandan Fatih Camii'nde ikindi namazının sonrasında Esad Dede'nin *Hafız Divanı, Mesnevi* ve *Gülistan* gibi daimi kalacak derslerine devam etmiştir. Akif ancak 1888'de bitirdiği Mülkiye Mektebinin İdadi bölümünde, anlamadan ezberlemiş olduğu *Gülistan*'ın kıymetini, büyüklüğünü fark etmeye ve hakkıyla takdir etmeye başlar. Mehmet Akif yıllar sonra *Gülistan*'ı tercüme etmeyi düşünecek ama bu düşünce hiçbir zaman gerçekleşemeyecektir.

Sadi'nin *Gülistan*'ını yeniden keşfi, Akif'in onun *Bostan* adlı eseriyle de ilgilenmesine yol açacak, bilhassa Ispartalı Hakkı'nın sert çıkışıyla okumaya başladığı bu eseri çok uzun olmayan bir zaman içerisinde defalarca hatmedecektir. Ki kendisinin de belirtiğine göre Ziya Paşa'nın *Harabat* mukaddimesinde; "Bir kimse okursa Bustan'ı/ Anlar o zaman nedir cihanı" tarzındaki tavsiyesi sonrası *Bostan*'ı okumak Akif'in içinde bir heves uyandırmıştır. Hem şiir anlayışı hem de fikir dünyası üzerinde büyük izler bırakan Sadi'nin *Bostan* ve *Gülistan*'ı Akif'in elinden yıllarca düşmemiştir. Üstelik Akif her fırsatta Sadi'nin kendi üzerindeki tesirini açıkça dile getirmiştir. Tahiru'l-Mevlevi ise, Akif'in Sadi'ye olan bu taparcasına hürmetinden söz ederken, onun bu tutumunda sadece edebi değil, aynı zamanda fikri tercihlerin de müessir olduğunu ifade etmiştir. Hatta Mehmet Akif, Firdevsî ile Sadi'yi karşılaştırmış ve: "Meselâ Avrupalılarca, dünyaya gelen şairlerin, Homer'den sonra en büyüğü tanılan Firdevsî'yi altmış bin beyitlik *Şehname*'sini, *Bostan*'ın yedi sekiz beyte varan hikâyesi kadar insaniyete hizmet edebilmiş midir?" demiştir.

Haddimiz olmadan sizlere bir şeyler arz etmeye çalıştık. Eksiklerimiz, kusurlarımız varsa; af ola!

MEHMET AKİF'İN ŞAHSİYETİNİN BAŞAT ÖZELLİKLERİ

Cengiz ÖZTÜRK[1]

Hakikat adamlarının, bedel ödemiş hayatlarının, bedel ödemiş kitaplarını okuyarak, istikbalin, mazinin içinde bir sır olduğunu bilen ve o sırra ulaştıracak izleri, eskimez kimselerin eskimeyen sözlerinde bulacağının ümidiyle mevcut okuma gruplarında saf almış, kıymettar kimselerin ulaşacağı eskimez isimlerden biri Mehmet Akif Ersoy'dur.

Bir söz söylendiğinde, dört kavramı kuşatarak kıymet kazanır: Mütekellim, muhatap, maksat ve makamdır. Yani: Söyleyen, söylenen, amaç ve sözün hangi sorumluluk altında söylendiği makamdır. Biliyoruz ki 19. asrın şahsiyet abidesi bir Mehmet Akif'i vardır. Pekâlâ, 2016'nın, yürüyüşünden asalet akan Mehmet Akifleri nerede? Bunun peşindeyiz ve bu sorumluluk altındayız. Şahsiyetin ne demek olduğunu tarif edelim. Şahsiyet, Türkçeleştirilmiş karşılığı ile kişilik, kişi olma, kişilik taşıma, tanınan kişilik anlamına gelmektedir. Genel anlamı daha insanın annesinden doğuşunu takiben beliren bu kelime giderek özel anlamlar kazanmakta ve genel anlamını taşarak bir özgünlük ifade etmektedir. Daha özel anlamda ise şahsiyet bir belirginliğin ve bu belirginlikle ayırt ediciliğin ifadesi hâline dönüşmektedir.

Mehmet Akif, puslu bir zamanda gelir dünyaya. Bu sebepten ileriyi görebilmesi için evvela hakikatin önündeki sis bulutlarını dağıtmalıdır. Herkes gibi okula gider, ama herkes gibi mezun olmaz. Okulunu birincilikle bitirir. Anadolu'nun o buhranlı harp günleri kendisini derinden etkiler ve sanki bir tepeden manzarayı resmedercesine milletin ahvalini tetkik ederek büyür. Bu durum ise ilerde işte o kalplerimizde imanı ve damarlarımızdaki kanı her zerresiyle ifade eden İstiklal Marşının yazılmasına sebebiyet verecektir. Büyümektedir ve büyüdükçe artan sorumluluğunun farkındadır, daha çok çalışır, daha çok terler, daha az uyur. Her gönül adamı evvelâ cananına yazar şiirlerini. Onun yâri de vatanıdır ve ona yazar en güzel şiirlerini.

---

1 Bolu Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

Ben Vânîköyü'nde oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün öğle yemeğini bende yemeyi kararlaştırmıştık. Öğleden bir saat evvel bana gelecekti. O gün öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sel kesildi. Merhum yürümeyi severdi. Havanın bu hâliyle karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Mîâddan biraz evvelki vapurdan çıkmadı, diğer vapur bir buçuk saat sonra gelecekti. Yakın komşulardan birine gittim. Vapur gelmeden döneceğimi de hizmetçiye söyledim. Yağmur devam ediyordu. Vaktinde evime döndüm, bir de ne işiteyim, bu arada sırılsıklam bir halde gelmiş, beni evde bulamayınca, hizmetçi ne kadar ısrar ettiyse de durmamış, "Selâm söyle." demiş. O yağmurda dönmüş gitmiş! Ertesi gün kendini gördüm. Vaziyeti anlatarak özür dilemek istedim, dinlemedi. "Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felâketle yerine getirilmezse mazur görülebilir." dedi. Benimle tam altı ay dargın kaldı.

Genel ve özel olarak kelimenin tam manasıyla şahsiyet abidesi dememizin hikmeti budur. Şahsiyeti, soyut bir kavram olmaktan öte hayatında, hal ve hareketlerinde, sözlerinde ve sükûtlarında somutlaştırmış biri olan Akif'in şahsiyeti, yaşadığı dönemle aynı değildir. O yaşarken, bulunduğu asırda ve muasırlarının arasındaki vasfıyla iltifat görür ve itham edilebilirdi. Lakin bugün onun, İstiklal ve vatan gibi dokunulmaz kavramlarımızla sıfatlandığını görüyoruz. Bunun en belirgin sebebi, sarsılmaz kişiliğinin, bu milletin sarsılmaz benliğinde hayat bulduğu ve o günlerin dehşeti karşısında rüzgâra kapılıp gitmemesidir. Meselâ Akif bize o günlerden bir nasihat etmiştir ki bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır, o da şudur: "Artık ikiyüzlüleri sevmeye başladım. Çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanlar görmeye başladım." Vatan namusumuzdur. Vatana hizmet etmiş ecdadın ruhu şâd olsun...

DAİMA ÜMİTVAR VE AZİMLİ BİR MÜTEFEKKİR: AKİF

Dilan TUTUŞ[1]

Akif, ümidini yitirmeyen adam, şiirlerinde; "Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar" diyerek bu gün bile nefes alan İslâm şairidir. O, hayata gözlerini Fatih'te açmıştı. Sonrasında ise ümidi ve azmiyle gönüllerde nice fetihler yapacaktı. Bir vaazında; "Üzüntüyü, miskinliği, ihtirası büsbütün atarak azme, din için savaşa, birliğe sarılalım. Cenab-ı Kibriyâ, Hakk yolunda savaşmak için meydana atılan azim ve iman sahipleriyle beraberdir." der ve halkı dirilmeye çağırır.

Akif'in başı, secdede kalmış gibi hep yerdedir. O, sadece Kur'an okurken kıyama kalkar ve yine onu, kıyama kaldıran olaylardan biri ise şöyle gerçekleşmiştir: "Oğullarım; gidiniz de Yusuf'la kardeşini araştırınız; hem sakın Allah'ın inayetinden ümidinizi kesmeyiniz. Zira kâfirlerden başkası Allah'ın inayetinden ümidini kesmez."[2] İşte o gece Merkez Efendi Türbesi'ndeki nikâhta Hafız Akif'in dilinden dökülüyordu bu ayet… Onu altı saat sonra Anadolu'ya, oradan da İstiklâl Marşı'nı yazmaya sevk eden yine Kur'an-ı Hakîm'di. Akif bizar olduğu kalbinin dilini ancak böyle çözüyordu. "Vakar dolu alnı, hayâ dolu çehresi; şiddet dolu bakışları ve iman dolu sinesi"[3] mısralarında yer buluyordu:

"Kurtulmaya azmin niye bilmem ki, süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümidin mi yüreksiz?
Atiyi karanlık görüvermekle apıştın,
Esbabı elinden atarak yeise yapıştın!"

Akif'in hayatında ümitsizliğe, karamsarlığa yer yoktur. Her dönemini savaşarak zafere ulaştıran şairin düşmanları aynıdır. Cihan Harbi'nde de Millî Mücadele'de de, yeni bir ülkenin temellerini atarken ve hatta Mısır'ın sıcak çöllerindeyken bile... Bunlar; tembellik, yeis ve cehalettir. En büyük cahillikse Allah'ı bilmemektir. İmansızlıkla küfre dalıp yeiste boğularak çalışmayı, azmi süreksiz kılmaktır.

1

2 Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif'in Kur'an Meali ve Mısır Hayatı,* (İstanbul: Şule Yayınları), 5. Baskı, s.279

3 Nurettin Topçu, *Mehmet Akif,* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 8. Baskı, s.22

Akif, yaşadığı her şeyi en derinden yaşadığı için eserlerinde başarılı olması kaçınılmazdır. Düşüncelerinin gelişmesinin ve kalıcı olup yirminci asırlara ulaşabilmesinin tek nedeni ise "İslam'dan asla taviz vermemesidir."[4] Böyleyken İslam şairimiz aslında yeisin en dip kuyularından imanına şaşırır ve Rabbine seslenir:

"Ya Rab, bu yüreklerdeki ses dinmeyecek mi?
Senden daha bir emr-i sükûn inmeyecek mi?
Her ân ediyorsun bizi makhûr-i celâlin,
Kurban olayım nerde senin, nerde cemâlin?"

Güçlü bir iman ve ümit; küfrü ve yeisi çok iyi tanımakla ve bunların tadını bilmekle olur. Lakin tanımak ve bilmek yetmez, onu yenmeye çalışmak için güçlü bir irade lâzımdır. Nefsinin kör imanına karşı yorulmayı öldürmek, bu cihattan zaferle çıkmaktır. Aksi halde geriye küfre köle olmak kalır. Bunları bilip de hâlâ ayak direyen vicdanların, Akif'in sesine kulak kesilmeleri gerekir: "Ey, bütün dünya ve mâfîhâ ayaktayken yatan!/ Leş misin, davranmıyorsun? Bari Allah'tan utan." Akif davranır; ama yine de utanır ve başını hep yerlerde gezdirir. O, kendini yeterli bulamaz bu istiklal yolunda. Aynada "hiçbir şey"e tanık olur. Savaş hattında ise saklı olan iman ve ümidi, gönül gözüyle görmüştür ki Yunanların Karesi'yi aldıklarını duyduğunda bile ruhu bir şeyleri biliyor ve bildiriyordu: "Ey benim her taşı bir mâbed-i iman yurdum,/ Seni er geç bana verecek Mabûdum!"

İslam şairi; asıl belayı görmeyip diğer her şeyi bela gören ve yeisin batağına düşüp boğulan arkadaşı Süleyman Nazif'in -hem de meclis yeni açılmışken- son nefesiyle ettiği hasbihâline kızarak; "Etrafa bakıp sarsılacak yerde ümidin,/ Vicdanını, imanını bir dinlemeliydin." der ve Akif'in güreşçi ruhu ekler: "Saldırsa da kırk ehl-i salib ordusu, kol kol,/ Dört yüz bu kadar milyon esîr olmaz, emin ol."

Akif, milletinin şimdisine ve sonrasına inanır; çünkü bu ülke ağır darbeler almış, iki koca savaş geçirmiştir. Bu biçare, savaşzede insanlar ne top ne de tüfekle kazanmış zaferleri... Onlar imanlarına iman edip savaş meydanlarına destanlarını al kanlarıyla yazmışlar. Bu millet, çok kısa bir zamanda küllerinden alevlenip tutuşan ve İslâmi medeniyeti Asım ile özleyen, onu da Akif'le tanıyan ve şerefe şayan bir millet olmuştur. İstiklal şairi, Âsım'ın numunesidir adeta. Bu yüzden şair, edip, hafız, sporcu, milletvekili, imam, hatip ve daha nice sıfatla karşımızda duran bu Asım Mehmet Akif Ersoy'a kısaca "İslâm şairi" demek yaraşır. Öyleyse Akif'i anlamamak, Asımları kaybedip Haluklara razı olmaktır. Buradan merhum şaire sesleniyorum: "Sessiz ve koca bir iman çığlığı gibi yaşadın,/ İşte gelecek asır senin gölgenle beraber yetişip, seni bilecektir!" Akif'i bilmek ve onunla olmak, asırlardır özlenen gençliğe bir adım olmaktır. Biz de bu kutlu yolda bir adım ve Akif'in ümit deryasında küçük bir katre olmalıyız. Dinimize, değerlerimize bağlanıp onlardan asla taviz vermeden, köklerimizle buluşmalıyız. Belki o zaman arşa değer başımız ve biz de "şehit oğlu şehit" olup Peygamber'in kucağına koşan bir gençlik olabiliriz. Her bir Müslüman genç gibi bundan ümitliyiz ve şehit olmak için sıradayız. Bundan korkan ve ümidi kırılan bütün gençliğe Akif'in dili ile seslenmek yaraşır:

"Artık ey millet-i merhume, sabah oldu uyan!
Sana az geldi ezanlar, diye ötsün mü bu çan?
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak, aç gözünü!
Dinle Peygamber-i Zîşân'ın İlâhî sözünü:"

"Müminler birbirini sevmekte, birbirine şefkat göstermekte ve korumakta, herhangi bir organı rahatsız olduğunda diğer organları da bu yüzden uykusuzluğa ve hummaya tutulan bir vücut gibidirler." (Buhârî,"Edeb",27).[5] Şüphesiz ki başta Akif uykusuz ve hummalıydı.

4 Kalyon, Abuzer, "Mehmet Âkif Ersoy'dan Seçmeler" s. 21, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
5 Komisyon,"İlmihal2 İslam ve Toplum",s.532,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2014.

Çünkü kimi mümin kalpleri yeisin karanlığı kaplamıştı. Şair ise vaazlarıyla, şiirleriyle halkın ümidine ışık tutup bizlerin iyileşmesine yardımcı oluyordu. Ordu-millet olan bu vatan evlatlarına seslendiği İstiklâl Marşı'nı son günlerinde mırıldanırken, şu dizeler dökülüyordu yorgun dudaklarından: "Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın.../ Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın." Şair o yarınları göremeyeceğini düşünür; çünkü son on bir yılını bu kadar emek verdiği vatanından uzakta geçirir. Belki kendisi için değil; ama milleti için hâlâ ümitlidir. Zira Millî Mücadele kazanılmış; fakat asıl savaş yeni başlamıştır. Bu ise bir milletin imanına (ezanların Türkçeleştirilmesi), ümidine (Akif'in vatana hasret yaşaması) ve azmine (bu milletin iki koca savaştan alnı ak çıkmasına karşın değerlerinin Batılılaştırılmasına) ilişkindir. Ülkesinden uzakta yaşamak istemez; ama orada uzun yıllar kalır ve özlemini gizleyemez de… Bunun için şöyle der:

"Vatan-cudâ gibiyim ceddimin diyarında!
Ne toprağında şu yurdun, ne cûybârında,
Bir aşina sesi yahut bir aşina izi var!"

Böyle bir özlemle son günlerini öz diyarında geçiren Akif, zamanını eşe dosta ve en önemlisi gençlere ayırmıştır. Savaş yıllarında ise en kötü günlere ve en coşkulu zaferlere şahit olmuş ve hayatını Allah yolunda yaşayarak bizleri bu uğurdaki şehitliğine şahit kılmıştır. Hani seslenir ya:

"Gökten ona 'yüksel' diyen ecdâd-ı şehidi!
Artık o da yükseldi, fakat yerde ümidi;
Bir böyle şehidin ki mükâfatı, zaferdir,
Vermezsen İlâhî, dökülen hûnu hederdir!"

Evet, Akif'ten bizlere kalan onun koca ümididir. Yerdedir ümidi; çünkü bizlerin kalbi hâlâ yeryüzünde çarpmaktadır. Bir gün biz de şehitlik makamına yükselirsek ancak, mirasımızı torunlarımız devralacak. Bizler, Akif'in zaferinin mükâfatını veremeyiz; lakin şehitlerimizle şehit olan, Mehmetçik'in Mehmet'i şöyle der: "Hakk'ın bu velî kulları taş türbeye girmez;/ Gufrana bürünmüş, yalınız Fatiha bekler." Bu Fatiha belki de yaşayan ecdadımızın istediği çığırlardır. Her sorumlu mümine bu çığırları açmak düşer. Bunun için; çalışmak, bilmek ve sabretmek gerekir. Nitekim Fatih de Akif de bunu yapmıştır. Her ikisi de bu fetihlerde ümidini yitirmemiştir. Her daim ümitli kalmanın, bizleri küfrün kıyısından çıkarıp bu davaya zapt edecek asıl anahtar olduğuna inanmışlardır.

Şimdi söz bitsin, kalem tükensin, yürek bilensin bu dava uğruna... Yolumuz Hakk, yönümüz Hakk iken; bizler muhabbet fedaileri olmaya razı, dimdik ayaktayız ve ayakta kalmaya devam edeceğiz.

AKİF'İN AHLAK ANLAYIŞI VE DÜRÜSTLÜĞÜ

Dilara ÖZGEN[1]

Yerkürenin dibine doğru deviniyorken sade bir düzlükte yaşadığımızı zannediyoruz. Uçurumdayız, bilmiyoruz. Bunun farkına varabilmek birilerine tutunmak gerekir, bizler de doğrulardan birine Akif e tutunuyoruz. Çünkü neslimizin ruhunun doktoru o idi. Bedbaht bir nesil onu hastalarının başucunda, mezarlıkta, meyhanede, mahalle kahvesinde, bütün sefaletlerinin yanında bulmuştu.

Akif bir Kur'an şairiydi ve o Kur'an şairi, kolay kolay eskimeyen bir sesin ve sözün sahibiydi. İnanan ve inandığı gibi yaşayan biriydi. Dürüst muhaliflerinin bile ahlakına ve bilgisine toz konduramadıkları bir dava adamıydı. İddiası vardı, uğruna her türlü eziyet ve cefaya katlandığı sevdası vardı. Mehmet Akif'i tanıyanlar onu şu çizelgelerle anlatıyor: "Çok çalışkandı, emek verilmeden kazanılan şeyi haram sayardı. Sanatın yüzde doksanı ter, yüzde onu ilhamdır, diye inanırdı. Okuduğu her kitabı tam inceler, öğreneceklerini sonuna kadar öğrenmeden bırakmazdı. Esere şöyle bir bakarak bilgiçlik taslayanlardan tiksinirdi." Akif haşin mizaçlı, sert yürüyüşlü, zulme tahammülsüz, riya karşısında şiddet taşıran bir iman ve isyan heykelidir. Onun yedi ciltlik *Safahat*'ı bir volkanı andıran iç hayatının macerasıdır; ruh dünyasının cemaatin acılarından başlayıp ilahi denemede nihayetlenen dramıdır, bir kelime ile büyük bir ruhun romanıdır. Akif'in ruhunu bir portreyle şekillendirdiğimizde; "Vakar dolu bir alın, hayâ dolu bir çehre, şiddet dolu bir bakış, iman dolu bir sine çıkıyor karşımıza." Büyük ruhlar, büyük tezatların barındığı yerdir, derler. Akif'in sıhhatli bedeninde barındırdığı ıstırap, ilahi bir unsur olan kalbinin çarpıntısıyla şu mısrada ifadesini buluyordu: "Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım."

Akif, hangi şart içinde olursa olsun, verdiği sözü yerine getirir, buluşma yerine mutlaka ve tam vaktinde giderdi. Başkasının uğradığı haksızlığa kendi başına gelenden daha az katlanırdı. İş arkadaşlarına haksızlık yapıldığı gerekçesiyle memurluktan iki defa istifa etti.

---

1 Adana Melikşah Anadolu Lisesi öğrencisi.

Kuvvete hiç eğilmeyen Akif, devlet adamlarına sokulmaz, kimseden bir istekte bulunmaz, zorbalara da asla yüz vermezdi. İstibdadı ve zulmü yeren en sert mısralar onun kaleminden çıkmıştır. Milletine ümit, azim ve sevinç taşımak görevlisi olduğuna inanmıştır. "Sanat bütün insandır." sözü Mehmet Akif'in şahsında gerçekleşmiş bulunuyor. Bütün büyük sanatkârlar gibi onun eserinde kendisini buluyoruz. Mehmet Akif yapıcı, iyimser, aydınlık, terakki yanlısı ve bilhassa kötülüklerle didişen Türk-İslam ahlakını ömrünce yaşamış ve telkin etmiştir. Günlük hayatta karıncayı dahi incitmekten korkan bu dava adamı, Allah, millet ve dava söz konusu olduğunda yırtıcı aslan kesilmektedir. Millî ahlakını şu dizelerle dile getirmiştir:

"Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz
Bu yol ki Hakk yoludur,
dönme bilmeyiz yürürüz.
Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun?
Meğerki harbe giden son nefer şehit olsun."

Safahat'ta daima koşan, seyreden, üzülen, acıyan, sevinen, kızan, isyan eden, konusan, tartışan, bir saniye olsun oturmayan bir tek karamanla karşılaşılmaktadır. O da Akif'in ta kendisidir. Akif, her olay ve fikir karşısında, kendine mahsus kanaatleri olan gerçek bir münevver idi. Vefatından üç gün önce verdiği bir mülakatında şöyle söylemiştir: "Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın, demiştim. Bu mısra umutla, imanla yazılır. İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben, başka türlü düşünüp başka türlü yazanlardan değilim. İçimde ne varsa bütün duygularım yazılarımdır." Mehmet Akif, şiirlerinin de ilerisinde bir karakter anıtıdır. Öyle halis yaratılış ve ahlak adamıdır ki bunu şiir ve yazıları kadar altmış üç yıllık ömrünün nice davranışları içinde bilhassa görmekteyiz. Başkaldırma ve isyan, Akif'in temel hususiyetlerindendir. Hatta onun hayatı "isyan" kelimesiyle özetlenebilir; ama şuna açıklık getirmek isterim ki bu isyan ve öfkelerin hiçbirinde şahsi istek, şahsi kin veya menfaat hırsı bulunmaz. Onun ahlak anlayışında şahsi değil, bilakis tüm gücüyle milletine yardım etme arzusu vardır. O, Türk istiklalinin müjdesini yücelerden alarak; "Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın" diye haber veren adamdır. O halkın üstüne titrediği ilme ve ahlaka bağlı faziletleri yurt ölçüsünde bir heyecan ve hareket hâline koymasıyla Hint kurtuluşunun Gandi'sine benzer. Dürüstlüğü, yalan söylememezliği, mücahitliği ve halk kitleleri üstündeki tesiri bakımlarından da Gandi'yi hatırlatmaktadır. Şemsettin Günaltay onu şu cümlelerle anlatıyor: "O her şeyde ibdaının nişanesini gördüğü, her seste kudretinin ihtizazını duyduğu önsüz ve sonsuz bir varlığa inanıyordu, ruhu gaye biliyordu. Dindar Akif'le görüşürken çok defa, kendimi uhuliyet davasına kalkışan Firavun'u bile mazur görecek kadar müsamahalı düşünen Muhiddin Arabi'nin karşısında sanırdım."

Akif'in gözü pek, feragat davranışları karşısında bu soruyu sormayı borç bilirim:

Berlin'de Almanyalardan sade bir ecir konforundan ve boğaz tokluğundan başka bir şey kabul etmeyen, içinde ödül bulunduğu için İstiklal Marşı yarışmasına girmek istemeyen ve ömrünün son deminde feragatlı hayat arkadaşına bir şiir kıtasından başka birşey bırakmayan Akif mi daha Batılıdır, yoksa bütün dünyanın en lüks otellerinde yoksul Türk hükümetinin paraları ile yan gelen Akif'e 'gerici yobaz' diyerek saldıran devrim iddiacıları mı daha Batılıdır?

Bazı asri yobazların "yobaz" diye göstermeye çalıştıkları Akif, Türk tarihinde tanınmış en büyük hoşgörü sahiplerindendir.

Sefaletimizin acısı bizde henüz uyanma şuuru doğurmaktan uzakken her tarafta aydınlık arayan öksüz bir nesli, semalarda, vahiy

gibi inen bir feryat canlandırmaya kâfi geldi: "Âlemde ziya kalmasa halk etmelisin halk/ Ey elleri böğründe yatan adam kalk."

Ve Akif, bizim yorgun ve ümitsiz gençliğimize ebedi hayat sırrını fısıldadı: "Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar."

ESERLERİYLE HAYATINI BİRLEŞTİREN BÜYÜK ADAM: MEHMET AKİF

Ebru YILDIZ[1]

Mehmet Akif Ersoy 1873 yılında İstanbul Fatih'te dünyaya gelir ve 27 Aralık 1936'da İstanbul Beyoğlu'nda vefat eder. O millî bir şairdir. Fikir adamı, ahlak kahramanıdır. Kur'an şairi, karakter abidesidir. O milli yürektir ve çok değerli bir düşünürün de ifade ettiği gibi: "Hattab'ın oğlu Ömer'in 20. asırda yaşayan müridi, onun gibi haşin mizaçlı, sert yürüyüşlü zulme tahammülsüz, riya karşısında şiddet taşıran bir iman ve isyan heykeli"dir.

Mehmet Akif Ersoy, tahsiline henüz dört yaşındayken başlar ve liseyi bitirdikten sonra o sırada yeni açılan Halkalı Baytar Mektebini birincilik ile bitirir. Müderris olan babasının derin ilgi ve alakasıyla küçük yaştan itibaren dini ve edebi bilgide, Arapça ve Farsçada ilerler. İyi derecede Fransızca da bilir. Lise yıllarında eski büyük şairlerin tesiri altında şiir yazmaya başlar ve yazdığı bu şiirleri (ki bunların on bin mısradan fazla olduğu biliniyor) kendi şahsi üslubunu bulduktan sonra yok eder.

Mesleği gereği Anadolu'nun birçok yerini gezen Mehmet Akif, toplumu yakinen tanıma ve halkın dertlerini tespit etme fırsatı bulur. O evvela toplumun bütün çilesini, ıstırabını, elemini kendi içinde yaşar, daha sonra eserlerinde anlatır. Mehmet Akif'in karakteriyle, şahsiyetiyle anlattığı ile toplumun yaşadıkları birdir. Onun anlattıkları gerçektir ve sadece hakikati anlatmak için yazar. "Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim/ İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim" sözlerinden de anlaşılacağı üzere.

Akif'in şiirlerini anlamak için önce yaşadığı dönemi, halkın içinde bulunduğu durumu bilmek gerek. Tanzimat'tan sonra Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık olmak üzere beliren üç ana düşünceden İslamcılığı benimsedi Akif. Fakat onun savunduğu İslamcılık halkın ve devletin yapısından ziyade yozlaşan toplumsal ahlak üzerineydi. Toplumda git gide kendini göstermeye başlayan genel hareket bozukluğuna bir dur denmeliydi ve Mehmet Akif, Eşref Edip ile birlikte bu düşüncesini ifade edebileceği, savunabileceği *Sırat-ı Müstakim*'i kurdu.

1 Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencisi.

İslâm'dan kopmakla felaketimizin geldiğini ve kurtuluşumuzun yine tek İslâm'la olabileceğini anlattılar.

İslamcılık klasik bir görüş olmasına rağmen farklı bir tarzda sunuluyordu. Fakat karşı düşünürler onu "eski" diye bir kenara bırakıyordu. Oysa Akif'in düsturu şuydu: "Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır./ Yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyi olursa alınır." Bu dönemde Akif yazdıklarıyla İslâm'dan uzaklaşmanın sakıncalarını aydınlara göstermek istedi. Sefaletimizi duyan ve de duyuran hiç kimsenin olmadığı bir dönemde O yazdıklarıyla sefaletimizi duyurmaya çalıştı ve durumumuzun vahametini maddi ve manevi yönleriyle resmetti.

Mehmet Akif Ersoy kendisini topluma vakfetmiş bir şairdir. Yaşanılan her çile onu derinden etkiler. Onun şiirleriyle karakteri arasında elle tutulur bir bağ vardır. Bu bağı yalnız Akif'i bilen onu anlamaya çalışanlar görebilir. Akif'i tanımayanların onun mısralarını okurken sadece haykırışını duyması; fakat onun da ötesinde Akif'in ıstırabını hissetmesi pek mümkün değildir…

Akif, insanı miskinliğe götürecek tevekkül anlayışına karşı olduğunu söyler ve çalışmak çok çalışmak gerektiği, artık uyanmak vaktinin geldiğini bizlere haykırır. O inandığı ve kalbinin en derinliklerinde hissettiklerini şiir yoluyla savunarak bir dirilişe vesile olmak ister. Halkın kimsesizliğini, fakirliğini, sıkıntılarını görüp gördüklerinin acısını ilkin kendi içinde yaşar. Daha sonrada hissettiklerini hem paylaşmak hem belki düzelir ümidiyle anlatmak için şiirlerini yazan mustarip bir Müslümandır. Onun inandıkları ve düşünceleri arasında fark yoktur. Ve düşündüğünü de söylemekten asla çekinmez. Bir bütün olarak düşündüğü tüm Müslümanların acısını içinde yaşar:

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?
Olmaz ya… Tabii… Biri insan biri hayvan!
Öyleyse, "cehalet" denilen yüz karasından,
Kurtulmaya azmetmeli baştan başa millet.
Kâfi mi değil yoksa bu son ders-i felaket?
Son ders-i felaket neye mal oldu? Düşünsen:
Beynin eriyip yaş gibi damlardı gözünden!
"Son ders-i felaket" ne demektir? Şu demektir:
Gelmezse eğer kendine millet, gidecektir!
Zira yeni bir sadmeye artık dayanılmaz:
Zira bu sefer uyku ölümdür: Uyanılmaz!"

mısralarında da görüldüğü gibi Akif şiirlerinde her zaman toplumsal yozlaşmadan, çarpık Batılılaşmadan, miskinlikten ve cehaletten kurtulmak gerektiğini anlatmaya gayret etmiştir.

Yazdığı ve parçalar hâlinde yayımladığı bütün şiirlerini *Safahat* adlı kitabında toplamıştır. *Safahat*; safhalar, dönemler, devreler ve görünüşler hayattan manzaralar demektir. Birinci *Safahat*'ta yer alan "Fatih Camii, Hasta Küfe, Hasır, Meyhane, Seyfi Baba" gibi halkın hayatından sahneleri anlatan manzumelerde beşeri ve toplumsal dert ve meseleler konu edilmiştir. Mehmet Akif toplumsal ahlakın çöküşüne seyirci kalmak istemez, bu durumdan derin bir acı duyar. Bu nedenle eserleriyle toplumun dikkatini çekip onların da kendi hallerine üzülmesi, dertlenmesi ve bu duruma çare aramalarını ister.

"Büyük adam, eserleriyle hayatını birleştiren adamdır. Devirlere, zaruretlere, cemiyetlere göre değişmez, muhitine uymaz; muhiti kendine uydurur. Uydurmazsa çarpışır. Cemiyetten daha kuvvetlidir, cemiyeti sürükleyicidir." der Nurettin Topçu. Mehmet Akif de böyledir. Yazdıklarıyla yaşamı birdir. İnandıklarını savunduğu için sonunda yalnız kalmak, yıllardır çilesini çektiği vatanından uzak kalmak mecburiyetinde de olsa ömrünün sonuna kadar davasından vazgeçmez.

MEHMET AKİF'İN MÜNEVVER KİMLİĞİNDE İSLÂMİYETİN ETKİLERİ

Edip TOPÇU[1]

Mehmet Akif, biz Müslüman toplumların son iki yüzyılda yetiştirdiği en önemli fikir adamlarından biridir. Mehmet Akif Ersoy gibi şahsiyetlerin dile getirdiklerini anlamanın en iyi yolu, yaşadıkları dönemi bilmekten ve tahlil etmekten geçer.

Mehmet Akif, tarihimizin en buhranlı döneminde yaşamıştır. Akif'in yaşamı, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmeye başladığı ve Türkiye Cumhriyeti'nin kurulduğu dönemlere rastlar. Osmanlı İmparatorluğu 20. yüzyıla geldiğinde, hür ve bağımsız bir "İslâm devleti" idi; ancak yavaş yavaş ve içten içe parçalanmaya başlamıştı. Özellikle Fransız İhtilali neticesinde yayılmaya başlayan ulusçuluk düşüncesi Osmanlı İmparatorluğu gibi kozmopolit bir yapıya sahip devletleri tehdit etmekteydi. Mehmet Akif, tarihimizde Osmanlı-Rus savaşı olarak bilinen 93 Harbi'ni, Kıbrıs'ın, Cezayir'in, Mısır'ın işgalini görür. Trablus ve Balkan hezimetlerine şahit olan Akif kapılarımıza dayanmış olan I. Dünya Savaşı'nın derin kaygısını da hissetmiştir.

Mehmet Akif'in olgun bir münevver olmasında, gençlik yıllarındaki eğitim belirli kilometre taşlarından biri omuştur. Entelektüel Mehmet Akif'in eğitim hayatı birçok Şark toplumunda olduğu gibi yaşamın en çekirdek kurumu olan ailede başlamıştır. Özellikle babası İpekli Tahir Efendi'nin o dönemin üniversite düzeyindeki Fatih Medresesi'nde 'muciz' yani diploma verebilecek kapasitede bir müderris olması, onun hayatı boyunca yaşamının merkezine koyduğu İslâmî hassasiyetin mayalanmasında etkili olmuştur. Aile içindeki eğitimin ardından II. Abdülhamit'in Bismark Almanyası'nda sürdürülen eğitime paralel olarak oluşturulan eğitim kurumlarında tahsiline devam etti. Kısaca özetleyecek olursak; bu okulların programı dahilinde hem klasik Osmanlı kültürü hem de Batı'nın teknik, edebi ve bilimsel kültürü veriliyordu. Mehmet Akif bu programla düzenlenmiş eğitim sistemi sayesinde, tarih boyunca 'Habil ve Kabil' durumundaki iki medeniyetin kimliğini tetkik etme fırsatını buluyordu. Bu tetkiklerin ileriki dönemde şekillenecek münevver portresinin ana hatlarını oluşturduğunu söyleyebiliriz. İlkmektep, Rüştiye ve İdadi

1 Isparta Gazi Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

tahsilinden sonra Mülkiye Baytar Mektebi' ne girdi. Sezai Karakoç, Akif'in Baytar Mektebi'ndeki tahsilinin ileriki dönemde şiirlerinde sıkça rastlayacağımız tarzın oluşmasındaki etkisini şöyle ifade eder: "Akif okulda seçtiği branş çerçevesinde, tabiata, realist bakışa, gerçeği olduğu gibi gözlemlemeye alıştı. Hayatı ve sanatı boyunca bunu uyguladı."

Mehmet Akif, Baytar Mektebi'ndeki tahsilinden sonra veteriner olmuş ve mesleğinin bir mizacı olarak Anadolu'yu şehir şehir, mahalle mahalle dolaşmıştır. Toplumunun içinde bulunduğu bu kötü durum, onu rahatsız etmiş, bunaltmış ve asıl sorunun ne olduğu ve ne şekilde bu vaziyetin iyileştirilebileceği hususunda çözümler aramıştır.

Veterinerlik mesleğinin ardından bazı okullarda edebiyat öğretmenliği yapar. Bu süreç İstanbul Darülfünun'da edebiyat müderrisliğine kadar devam eder. Akif'in akademik meslek hayatına rastlayan bu dönemde; İslâm dünyasında kendisi gibi ümmetin dertleri doğrultusunda kafa yormuş düşünce adamları ve onların fikriyatları ile temas etme fırsatını yakalamıştır.

İslâm düşüncesi 20. yüzyılda büyük sorunlarla karşı karşıya idi. İslâm ülkeleri dört bir yandan işgaller ile uğraşıyordu. Bu dönemde Müslüman aydın kadrolar İslâm'ı yeniden ayağa kaldırmaya, yeniden anlamaya çalışıyorlardı. İslâm medeniyeti açıkça bir çöküş yaşıyor ve bu durdurulamıyordu. İslâm coğrafyasının dört bir yanındaki Müslüman aydınlar, çöküşü durdurmak için çareler arıyorlardı. Bu çöküşün altında yatan ana sebeplere ulaşmaya gayret ediyorlardı. Pakistan'da İkbal gibi Mehmet Akif de içerisinde yaşadığı toplumun yakasından tutup silkme ve onu uyandırma vazifesi üstlenmiş bir fikir ve hareket adamıydı. Üstlenmiş olduğu bu vazife gereği Akif, öncelikle gerçek bir aydın olmanın ölçüsünü de koyuyordu. Ona göre gerçek bir aydın fildişi kulelerde yaşayamazdı, yaşamamalıydı. Eğer kişi aydın olma iddiasında ise halkının bizzat içinde olmalı, halkının dertleriyle dertlenip sevinçleriyle sevinmeliydi. O halkın bir parçası olmaksızın o halkın aydını olmayı mümkün görmüyordu. Bu hususu dizelerinde şöyle ifade etmiştir: "Sizde erbab-ı tefekkürle avamın arası/ Pek açık, işte budur bence vücudun yarası."

Mehmet Akif'i bir aydın olarak ele alırken kullanmış olduğu dili göz önünde bulundurmak gerekir; çünkü kişinin kullanmış olduğu dil, dünyaya bakmakta olduğu penceredir. Mehmet Akif edebiyatımızda "vatan şairi" Namık Kemal ile başlamış olan "cemiyetçi" şiir anlayışının en önemli temsilcilerinden biridir. Şiirlerinde toplum hakkında en ince detaylara varıncaya dek bir işçilik, bir tasvir etme kabiliyeti görmekteyiz. Şiirlerinde Osmanlı'nın en acıklı, yürek parçalayıcı görüntülerini izlerken medeniyetimizin tarihsel süreç bağlamında yaşadığı birçok önemli meseleyi takip ederiz. Örneğin; II. Abdülhamid Han'ın devrini, Balkan Harbi'ni, I. Dünya Savaşı'nı ve Ulusal Kurtuluş Savaşımızı, *Safahat*'ın yürek burkan sayfalarında okuyabiliyoruz. Ayrıca Çanakkale Savaşı'nda kahraman şehitlerimize o harika şaheseri, "Çanakkale Şehitlerine" isimli şiiri yazan da Mehmet Akif'ten başkası değildir. Zaten *Safahat*'ın kelime manası safhalardır. Şüphesiz ki bu safhalar ulu tarihimizin ve bu ulu tarihin ardından yaşadığımız acıların, kayıpların, hüzünlerin safha safha kelimeye dökülmüş hâlidir. Akif'in olgunluk yılları, çöküş, işgal ve her türlü sıkıntının had safhaya ulaştığı bir döneme rast gelir. Şiirlerinde İslâm ümmetinin bütün fertlerine tek tek haykırır: "Uyan, uyan ey ümmeti merhume sabah oldu." Akif ümmete, uyan uyan diye haykırmaktadır; çünkü ümmet toprakları öylesine kötü bir duruma düşmüştür ki o topraklarda insan yaşayamaz hâle gelmiştir. Evler, kasabalar, şehirler yıkıl-

mış, bugün Suriye topraklarındaki gibi moloz yığınları şehir kabul edilir olmuştur. Müslümanlar dünyanın en geri ümmeti olmuş, tembellik, uyuşukluk, riya, kibir haddini aşmıştır.

Mehmet Akif mısralarında çizdiği dünyanın şairidir. Akif'in dilinde ne Tanzimat'ı hatırlarız ne de Divan Edebiyatını. Akif'in derdi hiçbir zaman salt "sanat" yapmak olmamıştır. Akif'in derdi yalnızca ümmeti, milleti olmuştur. İşte bu yüzden o, gerçek bir İslâm münevveridir. Ayrıca, Akif'in şiirlerinde realist bakışa da rastlamaktayız. Onun şiirinin hamuru İslâm ise, bu hamura verilen su realizmdir. Çünkü Akif, Müslümanların o perişan hâlini ancak böylesi bir üslup aracılığı ile anlatacağını biliyordu. Ancak Akif'te realizm "amaç" değil, sadece "araç"tır. Onun amacı ümmettir. Ümmeti anlatmak, ona yol göstermektir. Özellikle *Safahat*'ın ilk üç kitabı bunun doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. "Seyfi Baba", "Mahalle Kahvesi" gibi eserler Akif'in realizmini okuyucuya en iyi şekilde sunar. Ayrıca kendisinin "Sözüm odun gibi olsun hakikat olsun tek!" dizesi, realizmin aracı olmasını anlatır şekildedir.

Eserlerinde çizdiği dünya onu rahatsız ediyor, bunaltıyordu. Nerden, nasıl bu hâle gelinirdi? O muhteşem mazi nasıl bu topraklarda inşa edilmişti? Tıpkı Necip Fazıl'ın "Sakarya Türküsü"nde Yunus'u, Nil'i ve Fırat'ı özlediği gibi, Akif de: "İlâhi! Gördüğüm âlem mi insâniyetin mehdi?/ Bütün umrânı târîhin bu çöllerden mi yükseldi?" diyerek o muhteşem maziyi aramaktadır. Peki, bu ve bunun gibi mısraları Akif'e yazdıran neydi? Akif'in kalemi, kudretini nerden alıyordu, hangi kaynak, bu susamış, derbebeder şairi besliyordu? Mehmet Akif sanatını neye borçluydu? Ne onun kendisini böylesine harap etmesine sebeb oluyordu? Bu sorulara verilebilecek tek ve en makul cevap: Akif'in o muhteşem şiirlerinde nakış nakış işlediği ve birebir yaşayarak özümsediği İslâm'dır...Ancak İslâm kadar dinamik bir felsefeyi barındırabilen, zamana, mekana yenilmeyen, bu ve bunun gibi kavramları en iyi şekilde anlamlandırabilen bir din, bir dünya görüşü Akif gibi bir şahsiyetin dikkatini çekebilirdi. Ona göre İslâm sorumluluk, bilinç ve mücadele demekti. Zaten çocukluğunda mayalanan bu hassasiyeti devam ettirmesi, sanatında nakış nakış İslâm'ı anlatmasını sağlıyordu. Çıkış noktası olarak aziz İslâm'ı seçmişti. Peki, Müslümanların fırka fırka ayrılıp farklı İslâmlar ile yaşadığı bir çağda, Akif'in zihin yapısının harcını oluşturan İslâm gerçeği neydi, nasıldı? Mehmet Akif'in düşünce dünyasını biçimlendiren, Akif'e yön veren, İslâm kavramının "biçare dindaşlar" diyerek nitelediği Müslüman kitlelerin anladığı İslâm olmadığını söyleyebiliriz. Ona göre İslâm; yalnızca, ilhamı doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak kavranabilirdi. Kur'an'ın, dini anlamak için birinci elden kaynak durumunda olması Akif'i bu düşünceye sevk ediyordu.

Akif'te tecrübe ettiğimiz din kavramı, hurafeler ve bidatlar ile tevhidi kaynağından, özünden ve gerçek kimliğinden uzaklaştırılmamış, çağın şartlarına hatta ileriki çağların şartlarına hitab edebilecek, sorunlara cevap verebilecek; insanı harekete, adalete, akla, teşvik edebilen bir din kavramıdır. Mehmet Akif, dine karşı gözünü, kulağını kapamış olan yobaz Batıcıları "üç buçuk soysuz" diye adlandırırken, Necip Fazıl'ın deyimiyle İslâm'ın güneşini ceketinin astarı içinde kaybetmiş, dini gereğince anlamamış Müslümanları ise "biçare dindaşlar" diye adlandırmıştır.

Ayrıca, Mehmet Akif Ersoy'da 20.yy. yenilikçi İslâm düşüncesinin temel özelliklerine rastlamak mümkündür. Bu İslâm söylemi kabaca şöyle özetlenebilir; ümmetin içerisinde bulunduğu durumun sebebi Kur'an ve Sünnet-i Rasulallah'ta temel çizgileri çizilen gerçek ve saf İslâm'dan uzaklaşmamızdır. Dini, hurafeler ve bidatlar ile tanınmayacak hâle getir-

diğimiz için felaketlere maruz kaldık. Oysa ki Kur'an'dan öğrendiğimiz İslâmiyet'in, ilerlemeye ve muasır olmaya karşı hiçbir sakıncası yoktur. Aklın ve mantığın ışığında yaşamaya bilimsel gelişmelere bir engeli bulunmamaktadır.

Akif'in şiirlerinde, düzyazılarında sürekli olarak "uygulanagelmiş" mevcut din anlayışı ile bir hesaplaşmaya girdiğini görmekteyiz. Eleştiri ama özellikle özeleştiri şirinin en temel unsuru, üslubudur. Çağdaşı olan aydınların, İslâm dinini tam manası ile anlamadıklarını, aslında İslâm'ın hiçbir ilerlemeye karşı çıkmadığını, zamana ve ihtiyaca cevap verebileceğini ifade eder. Ancak bu noktada Akif, yalnızca aydınları eleştirmez. Aydınların bu sözleri sarf etmesinde etkili olan Müslümanları ve onların İslâm anlayışını da eleştirir. Aydın kesim İslâm'ı yanlış anlıyorken halk da İslâm'ı hurafelere boğmuştur: "Müslümanlık denilen rûh-i İlâhî, arasak,/ Müslümanız diyen insan yığınından ne uzak!"

Akif'te göze çarpan bir diğer husus da, daha önce belirttiğim gibi özeleştiri konusundaki ısrarıdır. Çağının Müslümanları, ne yazık ki biz de hâlâ aynı geleneği sürdürüyoruz, yaşanılan felaketlerin sebebini dışarıda, başkalarında olduğunu söylerken, Akif bunu reddeder ve kötü gidişatın, felaketlerin sebebinin yine toplum olduğunu belirtir. Akif tepkiselliği değil, acımasızca bir özeleştiriyi tercih eder. Akif yalnızca hurafelerin ve üfürükçülerin düşmanı değildir; aziz İslâm'ın kutsal mesajını yanlış anlamış ve bu algılayış üzerine, İslâm ile uzaktan yakından alakası olamayan bir din kavramını, gerçek din diyerek yaşayan softalara da çatar. Ona göre bu din dirilik ve kıyam dinidir, bu din mücadele ve iradenin dinidir.

Tarih boyunca yenilikçi Müslümanların tipik özelliğini yansıtan "böyle gördük dedemizden" kör gelenekçiliğine karşı çıkma tavrı Akif'te sıkça rastladığımız bir durumdur. Akif'e göre bu din ölülerin dini değil, bizzat yaşayan Kur'an'ın dinidir. Ancak Akif sadece sorunu dile getirip bir köşeye çekilmez. Bir aydın olmanın gereği olarak, çözüme yönelik de düşünür. Ona göre müslümanların kurtulması, ancak ellerinde pırlanta gibi duran aziz İslâm'ın özüne dönmekle mümkündür: "Dini tetkik edeceksek, haydi dönelim geri/ Alalım neş-et'i İslâm'a yakın bir devri." İslâm dinince, dinin özüne bir şeyi sonradan sokmak anlamına gelen hurafe kelimesi onun zihin dünyasında hiç de hoş çağrışımlar yapmamaktadır: "Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın, durdun,/ Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!"

Akif beşer dini, hayat dini diyerek tanımladığı İslâm'ın insanlığın gelişmesi ile beraber yürümesi gerektiğini söylemiştir; çünkü zaman kavramsal olarak sürekli olarak değişen, kendini yenileyen bir olgudur. Zamanın değişmesi de zamanla kol kola yürüyen insaoğlunun da ihtiyaçlarının değişmesine sebep olmuştur. Sözgelimi dinin söylemi ekseninde insanın şu andaki ihtiyaçlarını, yedi yüz yıllık fıkıh kitaplarıyla karşılamak mümkün değildir. İlhamı doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak çağa, çağın anlayışı ile söyletmek gerekir: "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,/ Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı."

Mehmet Akif, dün olduğu gibi bugün de çeşitli tartışmaların temelini oluşturan kader kavramını sağlam ayaklar üstüne oturtmak ister. Kur'ânî hiçbir dayanağı olmayan kader anlayışı Akif'i rahatsız eden bir durumdur. Toplumumuzun özellikle kader ve tevekkül konularını yanlış anlamlandırması sonucu kalıcı ve tehlikeli bir tembelliğin geldiğini ve bu tembelliğin Müslümanları felç olmuş, yatalak olmuş kötürümler gibi hareketsiz, takatsiz bıraktığını ifade etmiştir. Akif'i artık bir şairin de ötesinde, fikir, ahlak ve hareket adamı olarak tekrar gözden geçirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ve ona üstat Sezai Karakoç'un seslendiği gibi sesleniyorum: "Boşuna yaşamadın, boşuna savaşmadın ve boşuna ölmedin…"

AKİF'İN ÇOCUKLUK VE GENÇLİK YILLARINDA EĞİTİM

Elif ÖZGÜR[1]

Fatih Külliyesi'nde eğitimini sürdürdüğü sıralarda bir asrın ve neslin varoluş sancılarının mesuliyet şuurunu duyumsarcasına, başını göğe kaldırarak şu mısraları söylemiştir millî şairimiz: "Geleceği şekillendirecekler, ilme basıp Allah'a yükselenlerdir.") Bu mısralarından Akif'in daha küçük yaşlardan itibaren ilme duyduğu alakayı ve hayatı boyunca sürdüreceği cehalete karşı amansız mücadelesini sezmekteyiz.

Akif'in eğitim yolculuğuna başlamadan önce kısaca eğitim ile ilgili bilgilerimizi tazeleyelim isterim. Eğitim, kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümü olarak adlandırılmaktadır. Başka bir ifadeyle ise toplumun değer yargıları ile bilgi ve beceri birikiminin yeni kuşaklara aktarılması; bu amaçlarla okullarda ve benzer kurumlarda sürdürülen öğretim ve yetiştirme etkinlikleridir. Eğitim sürecinde bireylerin kendi yaşantılarının esas olduğunu görmekteyiz. Yani bu noktada eğitimin anne karnından itibaren başlayan, bebeklik ve çocukluk dönemleriyle birlikte aslında hayat boyu devam edecek olan bir süreçte geliştiğini bilmekteyiz. Çocuğun kişilik gelişimine etkileşim hâlinde bulunduğu her şey etki etmektedir, ancak ilk olarak içerisinde bulunduğu aile tarafından yapılandırılan eğitim ile hemen ardından yakınındaki öğretmenleri aracılığıyla okulda devam etmekte olduğunu bilmekteyiz.

Mehmet Akif'in eğitiminde de önce ailesinin ve içinde bulunduğu çevrenin önemli bir rolü olmuştur. Akif, Şevval 1290'da (Miladi 1873) İstanbul'da Fatih ilçesinin Sarıgüzel mahallesinde dünyaya gözlerini açmıştır. Fatih semti, Fatih'in İstanbul'un fethinden on yıl sonra yaptırmaya başladığı Fatih Camii ve Külliyesi çevresinde zamanla ortaya çıkan Müslüman mahallesinin hızla klasik bir Osmanlı Türk şehri hâlini almaya başlaması ile yapılan külliyenin ismini almıştır. Muhafazakâr oluşuma sahip bu semt, günümüze kadar da bu yapısını muhafaza etmiştir. Akif'in, fikir coğrafyasını derinden etkileyen, Fatih Sultan Mehmet'in emaneti olan

1 Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi.

bu muntazam semte, eserlerinde de yer verdiğini görmekteyiz. *Safahat*'taki "Bayrampaşa" manzumesi, bu semtte geçer ve *Safahat*'ın dördüncü kitabı ise "Fatih Kürsüsü" adını taşımaktadır. Semtin sokaklarına adım adım sinmiş olan Akif'in ideallerini, endişelerini, umutlarını ve İslâm davasının sönmeyen neferi oluşuna giden yolda babasıyla olan muhabbetini tahayyül etmekteyiz. Muhterem babası, İpekli Temiz Tahir Efendi, Fatih Medresesi'nin müderris ve mucizlerindendir. Kosova'nın İpek kentinde okumuş, eğitim hayatında titiz ve temiz bir talebe olması dolayısıyla isminin anlamı ona lakap olarak verilmiştir. Kosova'daki eğitiminin ardından İstanbul'a gelmiş, Yozgatlı Hacı Mahmud Efendi'den ders görmüş ve icazet almıştır. Annesi Emine Şerife Hanım ise Buhara'dan Anadolu'ya göç etmiş bir ailenin kızıdır. Hem anne tarafından hem de baba tarafından Buharalı olup Anadolu'da doğmuş ve büyümüştür. Bu yönüyle Akif çocukluğundan itibaren Türk-İslâm kültürünün sentezini büyük ölçüde özümsemiştir. Mehmet Akif, Nevzat Ayas'a verdiği bir mülakatta şunları söyler: "Annem çok hassas kadındı. Babam da öyleydi. Şiir söylemezdi; fakat şiir ve inşaya âşıktı. Soyunda şair olup olmadığını bilmiyorum."

Tahir Efendi, küçük yaşlardan itibaren Mehmet Akif'in eğitimine büyük hassasiyet göstermiş ve yakından ilgilenmiştir. Akif babasına duyduğu minnettarlığı *Safahat*'ın üçüncü kitabının, üçüncü şiirine şu notu ekleyerek belirtmiştir: "Babam Fatih müderrislerinden İpekli Hoca Tahir Efendi merhumdur ki benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim." Tahir Efendi, Akif'i gezdirirken dahi vakti ilmek ilmek işleyen bir usulle ona birçok şey öğretmiştir. Mehmet Akif; "(...) Çok kelimeleri, çok kaideleri böyle gezerken babamdan öğrendim." diyor. Babasının sağlığında birlikte camiye giderlermiş. Burada babasının, Akif'in eğitiminde bilgiyi aktarmaktan öte bir yol izlediğini ona rol model olarak, bir anlamda İslâm'ı yaşayan ve yaşatan bir birey olmanın idrakini aşıladığını görmekteyiz. Mehmet Tahir Efendi bir din âlimi iken aynı zamanda Nakşibendi tarikatına mensup, Şeyh Hacı Feyzullah Efendi'ye bağlı bir derviştir. İlim ile kalp ilmini harmanlayarak hakiki manada Müslüman olma ve Müslüman kalabilme bilincini yaşayıp göstererek en mühimi Mehmet Akif gibi öncü olup öncü nesillerin meşalesini taşıyan, şair, mütefekkir bir bilim insanını bize kazandırmıştır. İslâmî terbiyede yetiştirdiği Akif'e ve eşi Emine Şerife hanıma bu hususta hiçbir yönlendirmede bulunmadan bunun bir gönül meselesi olduğuna duyduğu inançla onların hür iradelerine bırakmıştır.

Akif'in eğitim hayatında annesinin tarifsiz bir yeri olmuştur. Emine Şerife Hanım, eli öpülesi bir annedir. Sükûtu, huzuru sağlayan, bitip tükenmeyen merhameti, birleştirici gücü ve aminleriyle, kelimeleriyle cihat eden bir şairi ancak böyle bir mücahide kadın yetiştirebilirdi dedirtiyor. Mehmet Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul, kayınpederinin yakından tanıdığı annesi hakkında şöyle yazıyor: "Emine Şerife Hanım, tam manasıyla İslâm Türk kadını idi. Sağlam bünyeli, sağlam seciyeli, anlayışlı, tecrübeli ve derin görüşlü bir kadındı. İtikadı bütün bir Müslümandı. Beş vakit namazını ihmal etmez, ibadetlerinden haz duyar, itikatlarını yaşar, feragat ruhunu canlandırır, iyilik etmekten, iyilik etmek için koşmaktan bahtiyarlık duyar, ince, hisli, yüksek ruhlu bir kadındı." Akif'in annesi onu besmelesiz emzirmez, besmelesiz yere dahi basmazmış. Akif'in annesinden birçok şey öğrenmesinin yanı sıra özellikle merhametini ondan aldığını bilmekteyiz. 1910 yılında Akif hacca gitmeyi canı gönülden isteyen annesini hacca göndermiştir. Mehmet Akif, S*afahat*'ın birinci kitabında "Selma" isimli şiirinde annesinden ve onunla birlikte kız kardeşinden bahsetmektedir. Selma ise kız kardeşinin sağ-

lık durumu gitgide vahim bir hâle bürünen dört yaşındaki kızıdır:

"Hayat, ceng-i maişet; cihansa ma'rekedir;
Zaman zaman bu sükûnlar birer mütarekedir.
Dedim, zemine uzandım. Fakat huzur o ne zor!
Dakika sürmedi hatta benim bu yaslanmam...
Bir eski komşu gelip: «Validen selâm ediyor,
Diyor ki: Hasta ağırlaştı, durmasın, akşam,
Hemen bizim eve gelsin» deyince davrandım,
O aşiyan-ı perişana doğru yollandım.
Sarıldı boynuma annem girince, ben içeri.
Diyordu ağlayarak: -Görme, Akif'im, çocuğu!
Senin değil, yedi kat ellerin yanar ciğeri,
Ölüm döşekleri üstünde görse yavrucuğu.
Şükür, bugün azıcık farklıdır, diyorduk dün...
O pembe pembe yanaklar kireç kesildi bugün!"

Akif sekiz, on yaşlarında önce hıfza başlayarak talim okumuştur. Hafızasının oldukça iyi olduğu Hıfz hocası Fatih Baş İmamı Arap Hoca tarafından belirtilmiştir. Edebiyat öğretmenlerinden Revnekullah Server Bey, Akif'in çocukluğunu bilen Fatih Kayyımbaşı Süleyman Efendi'den aynen şu sözleri işittiğini söylüyor: "Babası Tahir Efendi burada, direğin dibinde namaza durur, o da maksurede derslerine çalışırdı. Mektepten çıkınca, babası ile beraber camiye gelirdi. Camiin bir tarafında yalnız başına saatlerce dururdu. Yalnızlığı severdi. Soğuk havalarda Kayyımhane'ye çağırdığımız hâlde gelmiyordu." Çocukluğundan itibaren münzevi bir duruşu seçişi kalabalıklar içerisinde de değişmeyecektir. Bu durum mütefekkir Akif'ten bize haber vermektedir. İlköğrenimine Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde dört yaşında iken başlamıştır. Burada iki sene okuduktan sonra iptidai (ilkokul) bölümüne geçmiştir ve bu dönemde babasından Arapça dersleri almaya başlamıştır.

Ortaöğrenimine 1892'de Fatih Merkez Rüştiyesi'nde başlamıştır. Bir yandan da Fatih Camii'nde *Hafız Divanı, Gülistan* ve *Mesnevi* gibi eserleri okutan Esad Dede'nin Farsça derslerini takip etmiştir. Dil derslerine büyük ilgi duyan Mehmet Akif, rüştiyedeki eğitimi boyunca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızcada hep birinci olmuştur. Bu okulda onu en çok etkileyen kişi, Sultan Abdülhamid devrinin 'hürriyetperver' aydınlarından birisi olarak bilinen seyyar hocalarından Türkçe öğretmeni Hersekli Hoca Kadri Efendi'dir. Akif hocasıyla ilgili şu ifadeleri kullanır: "Bu zat lisan itibariyle üzerimde çok müessir oldu. O kadar yüksek bir adamın alelade bir nasihati bile tesir yapar."

1885'te dönemin gözde okullarından Mülkiye İdadisi'ne kaydolmuştur. 1888'de okulun yüksek kısmına devam etmekte iken babasının vefatı ve ertesi yıl büyük Fatih yangınında evlerinin yanması beraberinde zor günleri de getirmiştir. Mehmet Akif babasını kaybetmenin verdiği hüznü ve onunla geçen çocukluk yıllarının hatırasını da *Safahat*'ın ilk şiiri olan Fatih Camii şiirindeki şu mısralarda gönül hafızalımıza aksettirmektektedir:

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece,
Sizinle camiye gitsek çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amma namazda uslu durun,
Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namaza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca azade,
Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!
Hayâl otuz sene evvelki hâli pîşimden
Geçirdi, başladım artık yanımda görmeye ben:
Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;
Vücudu zinde, fakat saç, sakal ziyadece ak;
Mehîb yüzlü bir âdem: Kılar edeple namaz;
Yanında bir küçücek kızcağızla pek yaramaz
Yeşil sarıklı bir oğlan ki: Başta püskül yok.
İmamesinde fesin bağlı sade bir boncuk!
Sarık hemen bozulur, sonra şöyle bir dolanır;
Biraz geçer, yine râyet misali dalgalanır!
Koşar koşar duramaz, akıbet denir "âmin"
Namaz biter: O zaman kalkarak o pîr-i güzîn,

Alır çocuklar, oğlan fener çeker önde,
Gelir düşer eve yorgun, dalar pek asude
Derin bir uykuya..."

Sorumluluklarının daima bilincinde olan Akif, içinde bulundukları bu çetin koşullardan dolayı artık bir an önce meslek sahibi olmayı istemektedir. Bu sebeple, birkaç arkadaşıyla birlikte Mülkiye İdadisi'nden ayrılarak o yıllarda yeni açılan ve ilk sivil veteriner yüksekokulu olan Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebine kaydolmuştur. Burada da ileri anlayışıyla dikkat çekmiş ve mektebi birincilikle bitirmiştir. Bedensel sporlara çok yatkın olduğunu, Baytar Mektebinde iken fırsat buldukça güreştiğini, aynı zamanda yüzme, atlama, taş atma, koşma gibi bedensel sporlarla meşgul olduğunu kendisi ifade etmektedir. Musiki ile de ilgilenerek, ney üflediğini ancak kulağının sesleri yeteri kadar ayırt edemediği için başarılı olamadığını da söylemiştir. Baytar Mektebinin ardından meslek hayatı başlamıştır. Akif'in Çağdaş İslâm düşünürlerini okuduğunu, dönemin dergilerinde şiirlerinin yayınlandığını, bir yandan da mesleği için Anadolu'yu karış karış dolaştığını, Anadolu'nun o emek kokan bağrını yakinen idrak etme fırsatını yakalamış olduğunu ve bu arada evlendiğini bilmekteyiz. Aile kurmanın Mehmet Akif'in hayatında uzak bir kavram olmadığını, aksine Asım gibi bir nesle ulaşmanın ilk adımlarından biri olduğunu görmekteyiz. Akif çocukluk yıllarından itibaren içinde yetiştiği mümtaz ailede, aile olma kavramını içselleştirmiş ve ailesinden öğrendiği elzem huyları kişiliğinin bir parçası hâline getirmiştir. Aradığı gençlikte ruhen ve bedenen gürbüz, bünyesinde iyi huyları muhafaza eden kişileri görmek istemiştir. "Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar." sözünden de bunu görmekteyiz. O gençlerin imanla çarpan yüreklerinin aynı zamanda daima cehalete karşı durması gerektiğini vurgulamış ve ilim tahsiline verdiği önemi "Asım" isimli şiirinde söyle ifade etmiştir:

"Çünkü milletlerin ikbali için evladım,
Marifet bir de fazilet... İki kudret lâzım.
Marifet, ilkin ahaliye saadet verecek,
Bütün esbabı taşır; sonra fazilet gelerek.
O birikmiş duran esbabı alır, memleketin,
Hayrı i'lasına tahsis ile sarf etmek için."

Mehmet Akif'e göre aile; eğitimin verildiği yer olmanın yanında, İslâmî kaidelerin de tatbik edildiği yerdir. Bunun ötesinde, çocuğun geleceğine tesir edecek olan ilk eğitimin verildiği yer olması hasebiyle aile, çocukları kendi yanlış biçimde değil, gelecek için ciddi biçimde ve eğitim biliminin esaslarına göre yetiştirmemizi ister. "Sekiz yaşında ezberlediğim birçok şeyi ancak otuz yıl sonra anlayabiliyorum! (...) Çocuklarımız bugün de okuduklarını anlamıyorlar, beyinlerinde bilgiyi emanet para gibi taşıyıp duruyorlar. Biz sersem olduk diye çocuklarımızı da mutlaka kendimize mi benzetmeliyiz?" diyerek belirtmiştir. Toplumun temelini oluşturan bunun ötesinde toplumu oluşturan, içerisinde bir ülkenin istikbalini taşıyan gençleri barındıran, ümmet-i İslâm'ın kalesidir. Bu kalenin yıkılması ve aile yapısının bozulmasına karşı duyduğu endişeyi şu ifadelerle belirtmiştir: "Biz gayesiz bir fikir ile her şeyi yıktık. Yıkılmayan bir aile kaldı. Yıkılan müesseseleri sebat edip ciddi çalışırsak, tamir edebiliriz. Fakat Allah korusun, eğer aile yıkılırsa, katiyen bir daha düzeltilemez. Düzeltilir diyenin, hayvan kadar aklı yoktur. Ve bu inkılabı isteyenin eline de sonunda kötü bir sıfattan başka bir şey geçmez."

Mehmet Akif için hakikat olgusu düşünce dünyasında adeta bir mihenk taşı görevini taşımaktadır. Bu durumu sanatındaki bir mısraında: "Sözüm odun gibi olsun hakikat olsun tek" ifadesiyle tefekkür etmekteyiz. Akif aynı zamanda büyük insan olmayı sadece eser vermek olarak değil, eseriyle hayatını birbirine sentezleyebilen, olduğu gibi görünen göründüğü gibi

olan bir şahsiyeti arzulamıştır. Mehmet Akif, maddi açıdan mütevazı bir ailede yaşamıştır ve tüm hayatı boyunca kendini geçindirecek kadar paraya sahip olmuştur. Bundan fazlasını da istememiştir. İstiklal Marşı'nın yazımı hadisesinde o döneme göre ciddi miktarda olan beş yüz lira ödülünü, Ankara'nın soğuk günlerinde ceketle gezip Şefik Bey'in paltosunu ödünç almasına rağmen kabul etmemiştir. Görevlinin; "Biz çıkışını yaptık, siz alın da ne isterseniz yapın." sözleriyle almaya mecbur kalmış; fakat hiç zaman kaybetmeden Darülmesai adıyla fakir İslâm kadın ve çocuklarına iş öğretmek üzere kurulan hayır cemiyetine bağışlamıştır. Geleceğin sesi ve şekillendiricisi olan kadın ve çocuklara verdiği önemi de bu eylemiyle görmekteyiz. Genç olmanın getirdiği o kabına sığamama hâli Mehmet Akif'te de kendisini göstermektedir. Zaman zaman o kendisinin de protestosuna katıldığı Sultan Abdülhamid'in, tahtan ayrılıyor olduğu dönemde Akif tereddüt ve endişe duymuştur. 1908 yılı içerisinde Meşrutiyet ilan ediliyor ve sonra üç ana düşünce boy göstermeye başlıyor: Türkçüler, Batıcılar ve İslâmcılar. Mehmet Akif mizacı gereği kendini İslâmcı düşüncenin içerisinde bulur. Bu dönemde Akif'in şiirleriyle, makaleleriyle, verdiği derslerle, çevirdiği çağdaş İslâm mütefekkirlerinin eserleriyle, aydınlara hakikati anlatmaya çalıştığını ve adeta İslâm'ın bayrağını dalgalandırmakta olduğunu görmekteyiz. Ancak toplumun temel düşüncesi olan İslâm düşüncesiyle, aydınlar arasındaki kopukluğu fark eden şair, meselenin günlük kurtuluş çalışmalarından ziyade uzun vadeli düşünce çalışmalarına ihtiyacı olduğunu görmüş ve çalışmalara başlamış, bu konuda o zamanın çağdaş İslâm ekolünden biri olan Mısır ekolünü benimsemiştir.

Meslek hayatı, 1908'de İstanbul Üniversitesi Darülfünunu'nda edebiyat müderrisliğine kadar ilerler. Mehmet Akif bu dönemde çeşitli seyahatler yapar. Özellikle Almanya ve Necid seyahatlerinde Batı'yı ve Doğu'yu tanıyarak, fikirleri kendini bulmaya başlar. Aynı zamanda İslâm idealini anlattığı ve Batıcı görüşle fikir mücadeleleri verdiğini görmekteyiz. Balkan savaşları, Cihan harbi beraberinde birçok felaketi de getirmiş olmasına rağmen elim koşullar içerisinde de arkadaşlarıyla birlikte mücadelesine hız kesmeden devam etmiş olan millet şairimiz, sırat-ı müstakim üzere olmayı, dur durak bilmeden anlatmaya çalıştığını Eşref Edip ile birlikte Sait Paşa'nın da desteğiyle kurdukları *Sırat-ı Müstakim* dergisiyle görmekteyiz. *Safahat*'ta yer alan Bülbül şiiri ve İstiklal Marşı ile de o günlerin halet-i ruhiyesini düşünce dünyamıza sunmaktadır şairimiz. Ki *Safahat*'ın bir milletin asırlardır devam bulan o derya deniz misali engin kültürünün Akif'in ruhunda ve yapıtlarında adeta bir ayna vazifesi üstlendiğini görmekteyiz. Savaşın ardından yeni bir devlet oluşumu sürecine girilmiş, aslında yürekleri dağlaması beklenen bu durumun, her şerde bir hayır vardır inancıyla adeta bir diriliş muştusu yaşatacağını duyumsamaktayız. Yeni devlet inşasıyla birlikte ardı sıra yapılmaya başlanan devrimlerde Türkiye'nin Batılılaştığını sezinleyen Mehmet Akif'in bu duruma prensip olarak katılmadığını da bilmekteyiz. Uzun yıllar bölüşülmeye çalışılmış Osmanlı devletinin, ayak seslerini gönül dağında işiten halkının, inançta, gönülde ve amaçta yekvücut olması sonucu manen ve madden verdiği bir adanmışlık destanının sessiz haykırışı olmuştur şairimiz. "İnler *Safahat*'ımdaki hüsran bile sessiz" mısrasında da bu ahvali gözler önüne sermiş, bununla da yetinmeyerek toplumun dirliği, birliği ve sıhhati için İslâm'ın birleştirici gücünü her daim şiiri vesilesiyle ve toplumdan aldığı feyzle adeta bir düşünce değirmeninde öğüterek yine topluma sunmuştur.

Su misali akan zamanın her canlıyı er ya da geç mutlak sona taşıdığı gibi şairimizi de altmış üç yaşında, Peygamberimiz ile aynı yaşta rahmet-i Rahman'a kavuşturmuş. Altı yıl Mı-

sır'da kaldıktan sonra, yurda dönmüş, yatağa düşmüş ve altı ay geçmeden, 1936 yılında, Aralık ayının 27'sinde; yakalandığı tüberküloz rahatsızlığından dolayı vefat etmiştir. Edirnekapı Şehitliği'ne gömülmüştür. Büyük eserler vermiş insanlarımızın tarihin benliğinde ve geleceğin hafızasında, bahar mevsimi coşkunluğunda her daim diri olduklarını görmekteyiz. Millet şairimiz Mehmet Akif de asırlardır okunan her İstiklal Marşı'nda hayat bulmaktadır ve Akif saat saat, gün gün yine ve yeniden dirilmektedir. *Safahat*'ın beşinci kitabındaki "Berlin Hatıraları"ndan bir alıntı ile sözü tamamlamak isterim:

"Demek yıkılmayacak kıble- gâh-ı amalim...
Demek ki ölmüyoruz...
Haydi, arkadaşlar gidelim!"

BİR KARAKTER ABİDESİ: MEHMET AKİF

Elif TANRIÖVER[1]

Mehmet Akif, azimli, dindar, vefalı bir vatansever, mütevazı bir dava adamıdır. Akif, zorluklara karşı çelik gibi güçlü, haksızlığa karşı fırtınalı bir deniz kadar hırçın, inandıklarına karşı aciz bir itaatkârdır. Onun hakkında öğrendiğiniz her şey, bir hazine odasında elinize aldığınız mücevherler gibidir. Onu tanımak en sevdiğiniz kitabın sayfalarına dokunmak, yıllardır aradığınız örnek insanı bulmak gibidir. Mehmet Akif'le ilgili bize öğretilen en temel bilgi; İstiklal Marşı'nın şairi olduğudur. Fakat perdenin arkasında bilmediğimiz bir Akif daha var.

Bu değerli şahsiyet bizlere, uyanmamızı, inandığımız yolda gururla, azimle yürümemizi, iman, fazilet ve bilgi ile donanmış, karakterli, ahlaklı, kişilikli, vatanına sahip çıkan, dahası bunları yüceltmek için tüm imkânları seferber eden bir gençlik olmamızı öğütlemiştir. Araştırmacılar, yakın dostları Akif'i bir "karakter abidesi" olarak görürler. Akif'in eşsiz karakteri hakkında M. Ertuğrul Düzdağ şu ifadeleri kullanmıştır: "Akif, müthiş bir karakter sahibiydi. Gelişigüzel hadiselerin ardından sürüklenmezdi. Muayyen ve başlı başına kanaatleri, ölçüleri vardı. Kanaatlerini şu sosyal denklem üzerine kurmuştur; Din eşittir ahlak, vatanseverlik ve ilim."

Akif hayatını, inandıkları ve amaçladıkları üzerine kurmuştu. Haksızlığa karşı durmak, doğruyu savunmak, inançlarına bağlı kalmak onun için bir ideal olmuştu. Haksızlıklar karşısında susmaz, susamaz, mutlaka şu veya bu şekilde tepkisini gösterirdi. Kendi tabiriyle "sessiz" yaşamıştı; fakat şiirlerinde her türlü zulme, zalimlerin hayâsız duruşlarına, edeple karşı çıkmıştır:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem,
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem
Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam."

1 Burdur Mehmet Uzal Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Ayrıca "Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır" diyerek duruşunu göstermiştir. Mehmet Akif duyguların değil doğruların insanıydı. Her şeyi bir düzen, bir nizam içerisindeydi. Çift kişilikten tamamen uzaktı. Duyguları, düşünceleri, yaşayışı, hareketleri, sözleri tam bir bütünlük içerisindeydi. Birini sevdi mi tam severdi, ruhunun ısınmadığı insanlara ise hiç yakınlık göstermezdi; fakat kin de tutmazdı. Herhangi bir konuda ne art niyetli, ne de içten pazarlıklıydı. Samimi olarak inanır, samimi olarak benimser, samimi olarak reddederdi. Duygularında, düşüncelerinde, inanç ve davranışlarında samimiydi, yapmacıklıktan uzaktı.

Akif'in tek kusuru gerçek bir dava adamı olmasıydı. Mehmet Akif'i yakından tanımış olan merhum Seniyüddin Başak, Akif'in hayatı boyunca yalnız kalmasının ve çektiği ıstırapların sebebinin onun bu ülküsü yüzünden olduğunu açıklamaktadır. Bu konu hakkında şöyle söylemiştir: "Bence Akif'in ahlaki meziyetleri, insani vasıfları, şiirinden de malumatından da yüksektir. Akif'in bir kusuru vardı ki; o da sırf davasının adamı olmaktan ibaretti."

Akif gerçek bir dindardı. Davasının en temelinde dini inançları vardı. Dinini her şeyden üstün tutmuş ve onu yüceltmek için canla başla mücadele etmişti. İnançlarına asla laf söyletmemiş, hayatını İslâm'ın ilkelerine göre şekillendirmişti. Ayrıca birçok eserinde dini değerleri işlemiştir. Verdiğim Ertuğrul Düzdağ örneğindeki gibi Akif ahlakın, vatanseverliğin ve ilmin temelinde dinin yattığını savunmuş ve dini inançların önemini belirtmek için şu mısraları kaleme almıştır: ''Şehamet dini, gayret dini ancak Müslümanlıktır,/ Hakiki Müslümanlık, en büyük kahramanlıktır."

Doğru söze çok önem verirdi. Daima doğru sözlü olmayı düstur edinmiş, asla yalan söylememiştir: "Budur cihanda en beğendiğim meslek;/ Sözün odun olsun, hakikat olsun tek." Ahlak açısından da güçlü bir şahsiyetti. Gençlere de ahlaklı olmalarını öğütlemiştir: "Ne ibrettir kızarmak bilmeyen çehren/ Bırak kardeşim tahsili, git önce edep, hayâ öğren."

Söze çok önem verirdi. Sözünde duran, verdiği sözü mutlaka yerine getiren bir kişiliğe sahipti. Sözünde durmanın bir erdem ve şeref olduğunu düşünür, doğru sözlü olmayanların zelil olmaya mahkûm olduklarını savunurdu. Üstelik bu konuda hiç taviz vermez, sözünde durmayanları kolay kolay affetmezdi. Millî şairimizin ahde vefayla ilgili bir hatırasını paylaşmak istiyorum, Eşref Edip anlatıyor:

"(...) Ben Vaniköy'de oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde... Bir gün öğle yemeğini bende yemeyi kararlaştırmıştık. Öğleden bir saat evvel bana gelecekti. O gün öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sel kesildi. Merhum yürümeyi severdi. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Miattan biraz evvelki vapurdan çıkmadı, diğer vapur bir buçuk saat sonra gelecekti. Yakın komşulardan birine gittim. Vapur gelmeden döneceğimi de hizmetçiye söyledim. Yağmur devam ediyordu. Vaktinde evime döndüm, bir de ne işiteyim, bu arada sırılsıklam bir halde gelmiş, beni evde bulamayınca hizmetçi ne kadar ısrar ettiyse de durmamış. "Selam söyle" demiş, o yağmurda dönmüş, gitmiş!

Ertesi gün kendisini gördüm. Vaziyeti anlatarak özür dilemek istedim. Dinlemedi, "Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir." dedi. Benimle tam altı ay dargın kaldı!"

Akif'le dost olmak zordu. Çetin huylu idi. Onu anlayabilirseniz, sizin için canını bile feda ederdi. Sevdikleri, inandıkları onun için çok değerliydi. Sevdiğinin sevilmesini ister, ona hizmet ederdi. Sevdiğinin özellik ve güzelliklerini başkalarına anlatmaktan zevk alan şairimiz, onların da bu sevgiye katılmasını beklerdi.

Sevdiğini seven onun da dostudur; sevmeyeni o da sevmezdi. Sevdiği şeylere laf söylemeniz imkânsızdı, buna asla tahammül edemezdi. Başkasının inandıklarına saygı duyardı. Kendisinin inandıklarına da saygı duyulmasını beklerdi. İki insanı sevmezdi: Fazla terbiyeli ve fazla terbiyesiz olanı. Gözünde fazla nazik olan adam gizli adamdı. İkiyüzlülerden nefret ederdi. Fakat yaşı ilerledikçe; "İkiyüzlü insanları artık sever oldum; çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanlar görmeye başladım." diyordu.

Mehmet Akif, imanın, vatan ve milletinin heyecanını yaşamış, onlar için var olmuştu. O, ömrünü verdiği değerlerin yaşaması için mücadele içindeydi. Bunun dışında bir şey düşünecek hâlde değildi. İmanı, vatanı, milleti için yaptığı, yapacağı mücadelede engel kabul etmezdi. Tabiatıyla bu engel onun gücü ile sınırlıdır. Yani elinden gelen, gücünün yettiği noktada yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Yorulmaz, usanmaz, yılmazdı.

O, hiçbir zaman mutlu olmamıştı. Ama bu hastalık durumu oluşturacak bir şey değildi. İnsanımızın, vatanımızın içinde bulunduğu şartlarda onun düşüncesinde birsinin mutlu olması mümkün değildi.

Mehmet Akif çok çalışkandı. Çalışmak, Akif'in hayatında düstur edindiği en önemli unsur olmuştu. Çabalama, çalışma içinde olmayıp bilmediği hâlde biliyormuş gibi konuşan insanları hiç sevmezdi. İnsanı miskinliğe götürecek sade tevekkül anlayışına karşıydı, çalışmak, çok çalışmak gerektiğine bütün kalbiyle inanırdı. Mehmet Akif, "yarım bilgiyi de, yarım ahlakı da kabul edemezdi." Öğrenmek ve bilmek onun için tam bir susuzluktu. Çalışmanın bir ihtiyaç olduğunu, ancak çalışarak, azmederek ölümsüz olunabileceğini belirtmiştir: "Allah'a güven, saye sarıl, hikmete râm ol/ Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol." Ayrıca Akif perişan bir durum sonrasında oturup ağlamaktan başka bir şey yapmayanlara da sinirlenirdi:

'"Bırakın matemi ya hu! Bırakın feryadı,
Ağlamak fayda verseydi babam kalkardı!
Gözyaşından ne çıkarmış, niye ter dökmediniz?"

Sonra şu muhteşem beyti ile memlekete sahip çıkmanın ve bu işi başkasına bırakmamanın önemini anlatırdı: "Sahipsiz olan bir devletin batması haktır/ Sen sahip olursan, bu vatan batmayacaktır."

Mehmet Akif tam bir hazırcevaptı, daima gerektiği yerde gerektiği cevabı verirdi. Akif, ukalaları, kibirlileri, ben bilirim diyenleri sevmez; böylelerine incelikli bir şekilde haddini bildirirdi. Adamın biri alaylı bir şekilde Akif'e yaklaşarak sorar: "Affedersiniz, sizin için baytar diyorlar." Akif hiç istifini bozmadan cevap verir: "Evet, bir yeriniz mi ağrıyordu?"

Akif'in eserleri ile şahsiyeti arasında büyük bir bağ vardır. "Üslub-ı beyan aynıyla insandır" sözüne göre onun eserlerini değerlendirmek mümkündür. Akif, *Safahat*'ını şöyle takdim eder: "Bir yığın söz ki, samimiyetti ancak hüneri." Bu mısra onun şiirleri ile karakteri arasındaki kuvvetli bağı sergiler.

Safahat'ın ilk şiiri "Fatih Camii" ismini taşır. Bu isim bile bize farklı bir şahsiyetle karşı karşıya olduğumuzu gösterir. Bu ve daha sonraki şiirlerinde Akif, inandıklarının ve hissettiklerinin şiir hâlinde anlatılabileceğine şiirle dinin, imanın birleşebileceğini, imanla sanatın doğrudan bir bütünlük kazanabileceğini, caminin ifade ettiği anlamın, ibadette duyulan huzurun şiirle birleşebileceğini gösteren bir kişiliktir. İşte bu noktada o, inanan, inandığını şiirle anlatan, doğrularını gösteren ama bu doğruları zorla kabul ettirmek için baskı yapmayan bir şahsiyetti.

Şairler görebilen ve gördüklerini gösteren insanlardır. Gösterdikleri, genelde başkalarının fark etmediği güzelliklerdir. Ama Akif, ıstırabı, çileyi, üzüntüyü, kimsesizliği, fakirliği gören, bu acıları önce kendi içinde hisseden, sonra hem onları paylaşmak hem de belki düzelir diye anlatmak yolunu seçen biriydi. Bu bakımdan o topluma ayna tutan, farkındalık oluşturmak isteyen bir şahsiyetti. Mithat Cemal Kuntay Akif hakkında şöyle diyor: Bu Akif zaten acı adamı idi; tesadüfen güldüğü olursa yüzü rahatsız olurdu... Çiçekler, yıldızlar yüzüne yağsa yine somurtkandı." Mehmet Akif her ne kadar sert görünse de, acılara gark olmuş olsa da nüktedan bir insandı. Yakın dostlarının da işaret ettiği gibi çok değişik ilgi alanları olan, zengin bir birikime sahip, zeki ve renkli bir şahsiyetti. Bu çeşitlilik de onun önemli karakter özelliklerinden biridir. Adamın biri mevlit okurken bazı yerleri oldukça belirgin bir şekilde yanlış okur. Akif birkaç kez düzeltmeye çalışsa da adam hiç tınlamaz ve kendini beğenen bir eda ile "Ben hocamdan böyle öğrendim." der. Kibarlıktan anlamayan bu zata Mehmet Akif şu cevabı verir: "Hocan da az cahil değilmiş."

Akif başlı başına bir karakter abidesi, bir dava adamıdır. Onun yaşadığı hayatın yanında eserlerindeki mesajları da içtenlikle idrak edebilirsek belki o zaman Akif'i anlayabiliriz. Bizler "Asım'ın Nesli" olarak Akif'i okumaya, anlamaya ve örnek almaya devam edeceğiz. Onu okumak başlı başına bir kazanımdır. O, hayatın zorluklarını seve seve kabul edip davasını başında taşımış bir kahramandır. Akif'in şu dörtlüğüyle metnimi sonlandırmak istiyorum:

"Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım!
Oku, şayet sana bir hisli yürek lazımsa;
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa."

MEHMET AKİF'İN GÜZEL AHLAKI VE İNCE RUHU

Eren KONUK[1]

Sebilürreşad dergisinin sahibi, Mehmet Akif'i en yakından tanıyan Eşref Edip Bey; Akif'in ahlakıyla ilgili birkaç anekdot sunmuş ve onun şahsiyetini şu sözlerle anlatmıştır: "Akif müthiş bir seciye ve kanaat sahibi idi. Gelişigüzel hadiselerin arkasından sürüklenmezdi. Başlı başına inançları vardı. İnancını şu formül üzere kurmuştur: Din eşittir ahlak, vatanseverlik ve ilim."

Akif, sadece bir köşeye çekilip düşündüklerini ve duyduklarını yazmakla kalan bir şair değildi. Aynı zamanda doğru bildiği şeyleri yapmaya çalışan, hareketlerini, samimi duygularına uygun düşürmeye çalışan bir cemiyet adamıydı. Vefakârlığı müstesna derecedeydi. Dostluğuna bihakkın güvenilirdi. Vefasızlık onun gözünde en büyük namertlikti. O yalnız insanlara karşı değil Allah'a, Peygamber Efendimize (s.a.v.), milletine, vatanına karşı vefakârdı. Allah'ın yasaklarına kesinlikle karşı gelmeyen Mehmet Akif, hayatında çok sıkıntı çekse de içinde Allah'a karşı gelmediği için büyük bir umut ve mutluluk sahibi biriydi. Çok mütevazı olan Mehmet Akif, gösterişten nefret eden ve sırası gelmeyince ilmini bile izhar etmeyen biriydi.

Çok büyük izzet-i nefis sahibi olan Mehmet Akif, hayatında hiçbir defa kimseye karşı en ufak bir zillet göstermemiştir. İzzet-i nefsini rencide edecek ufak bir söze, ufak bir muameleye, hatta ufak bir bakışa bile tahammül edemeyen Mehmet Akif Ersoy, şerefine ve haysiyetine toz kondurmamıştır. Onun için şeref ve haysiyet yaşam kaynağı gibidir. Bütün insanlara karşı hayırsever olmuş bilhassa arkadaşlarını iyi bir hâlde görmekten büyük zevk almıştır. Mehmet Akif aslında arkadaşlığın, dostluğun derece önemli olduğunu bize göstermektedir. Onun için söz denildiğinde ona çok büyük bir kıymet vermiş ve verdiği sözü her ne pahasına olursa olsun yerine getirmiş bir şahsiyettir. Ölüm veya ona yakın bir mani zuhur etmedikçe sözünü tutmayanlara insan nazarında bakmayan bir yapıya sahipti. Bugün biz maalesef toplumca bundan yoksunuz. Ne söze değer veriyor ne de onu uyguluyoruz. Aslında bir örnek teşkil ediyor Mehmet Akif: İslâmî yaşayışın bir örneği…

---

1 Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sözlerine, hadislerine sıkı sıkıya bağlıydı. Mehmet Akif yalan söylemeyen biriydi. Hiçbir sözü çelişki içermezdi. Hiçbir kimse ömründe onun bir kere olsun yalan söylediğini görmemiştir. Bu da onun Efendimizin (s.a.v.) sözlerini ne derece dikkate aldığını da ortaya koymaktadır. Nitekim Peygamberimize (s.a.v.) sahabe efendilerimizden bazıları gelerek; "Ya Resulullah, hırsızlık yapan bir Müslüman olur mu?" dediler. Efendimiz; "Olmaması lâzım; ama olabilir." cevabını verir. Bu kez; "Bir Müslüman haram yer mi?" diye sorarlar, "Yememesi lâzım; ama olabilir." cevabını alırlar. Sahabe böyle birkaç soru daha yönelttikten sonra; "Peki, ya Resulullah, mümin yalan söyler mi?" deyince, Peygamberimiz; "Mümin asla yalan söylemez!" buyurmuştur. İşte Akif'in yalan söylememesi Allah'a ve Peygamberine ne derece bağlı olduğunu göstermektedir.

Bir gün Mehmet Akif bir arkadaşına bir şeyler anlatıyordu. Konuşma sırasında arkadaşı Akif'e sordu; "Sahi mi, gerçekten mi?" Bu çoğu kere konuşurken, hatta dalgınlıkla birbirimize sorduğumuz gibi bir soruştu. Akif birden durdu, çok kızdığı ve gücendiği anlaşılıyordu. Bir zaman sonra sakin, fakat ciddi bir ses tonu ile şöyle dedi: "Bana bir daha bu soruyu sorma!" Yine bir arkadaşı, "İlk tanıştığımda ona inanamadım." diyor. "Çünkü bir insanın bu kadar temiz ve doğru olabilmesini imkânsız görüyordum. Karşımdakinin sonunda melek rolü oynamaktan yorulacağını ve işte o zaman onun da bizimki gibi olan gerçek yüzünü göreceğimi biliyordum. Fakat otuz beş senelik arkadaşlığımızda onun değiştiğini hiç görmedim. Çünkü onun hâli bir rol icabı değildi. O gerçek kendini yaşamaktaydı."

Çok utangaç bir yapıya sahip olan Akif, onun özelliklerinden bahsedilince kızarır ve başka tarafa bakardı. Fenalığa karşı iyilikle mukabeleye çalışır ve bundan zevk alırdı. Halkın ıstıraplarına alaka göstermiş ve halk sıkıntıdayken zevk ve sefahat içinde yüzenlere müthiş kızmıştır. İrfan ve liyakate meftun olan, çalışkan ve ahlaklı olanları candan seven, kabiliyetli gördüğü herkesi millete karşı hizmet yolunda çalışmaya teşvik eden Akif, hem şair hem de âlimdi. Ahlaki meziyetleri çoktu. Milletleri sapık yollara götüren şair ve yazarlara düşmandı. Bunları millet için bir musibet sayıyordu. Yemin konusunda İttihat ve Terakki'de her emre uymayacağını sadece meşru emirlere uyacağını bildirmiştir. Çok hür fikirli ve müsamahakâr biriydi. Müsamaha gösteremediği tek bir konu vardı: Dini. Birden Peygamberimizin şu hadisi geliyor akla; "Kişi Müslüman olarak sabahlar ve kâfir olarak geceler. Yine kişi kâfir olarak sabahlar ve Müslüman olarak akşamlar." Bu hadis gerçekten şu anki durumumuzu bize anlatmakta… Bugün Müslümanların çoğu zevkini, nefsini ve parayı put edinmiş durumda. Fakat Akif'e baktığımız zaman eğer Allah'a karşı bir şey var ise onun emirlerine uymama söz konusu ise, "asla" demeyi çok iyi bildiğini görüyoruz. İslâm'ı asıl olarak yaşayan örneklerden sadece biri. Bugün toplumumuzun büyük bir kısmı dinini hafife aldığı için ahlaksızlıklar, kötülükler ortaya çıkmakta… Bir toplumu yıkmanın en kolay yolu ahlakını zedelemek ve yok etmekten geçiyor. Bu noktada bir hadis-i şerifi daha paylaşmak isterim; 'ahlak milletin ölçüsüdür' konu başlığı altında şöyle buyurmaktadır Efendimiz: "Bana en sevimli geleniniz ve kıyamet gününde benim meclisime en yakın olanınız, ahlak bakımından en yakın olanınızdır. Bana en çok buğz edeniniz ve kıyamet gününde mekân bakımından bana en uzak olanınız da serseriler ve kibirlilerdir."

Akif, tam manasıyla bir insan-ı kâmildi. Akif davasının adamı olduğu için başı beladan kurtulmamış, hiçbir yerde barınamamıştı. Akif'in gayesi İslâmcılıktı. Bu da şöyle olmalıydı: İslâmiyet'e uygun inanca sahip ve onun

istediği gibi ahlaklı ve ibadetli olmak. Fakat toplumda sözde Müslümanlık daha etkili idi. Hakiki Müslümanlara ihtiyaç fazla idi. Şu anda da ihtiyaç fazla değil mi? İki zeytinyağı şişesi düşünelim, birinin içi zeytinyağı dolu olsun diğerinin içi boş… İkisi de eşit olabilir mi? Ama ikisi de zeytinyağı şişesi. İşte Müslümanlık da böyle, dolu ve boş, sözde ve hakiki…

O hâlde İslamcılık tam manasıyla; "Müslüman cemiyetlerini hurafelerden kurtararak kendilerine İslâm'ın doğrusunu anlatmak, onları inanç ve yaşayışta gerçek manasıyla Müslüman yapma gayretidir." Geniş manasıyla; "Bu gayreti daha ileriye götürerek İslâm âleminde, İslâm toplumunda, din kardeşliğinden doğan birliğin emrettiği maddi ve manevi yardımlaşmayı sağlamaya çalışmaktır." Buna Akif'in şiirinden birkaç örnek verelim:

"İslâmî evet tefrikalar kastı kavurdu,
Kardeş bilerek, bilmeyerek kardeşi vurdu.
Can gitti, vatan gitti, bıçak dine dayandı,
Lakin o zaman silkinerek birden uyandı.
Bir gör ki bugün can da onun, kan da onundur,
Dünya da onun, din de onun, şan da onundur.
Bin parça olan vahdeti bağlarken uhuvvet
Görsen, ezeli rabıta bir buldu ki kuvvet
Saldırsa da kırk ehl-i salip ordusu kol kol,
Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz, emin ol.
Geçilmez kahkahandan,
her taraf yangın içindeyken
Yanan bir sineden, lakin ne istersin nedir öfken?
Beraber ağlamazsın, sonra kör dersin,
sağır dersin
Bu hissizlikten insanlık hem iğrensin
hem ürpersin!
Ne ibret, yok mu, bir bilsen,
kızarmak bilmeyen çehren?
Bırak tahsili evladım, sen ilkin bir hayâ öğren."

Şimdi tahsiller yükseldikçe, hayâlar alçalıyor ve hayâdan en yoksun olanlar şimdi profesörlerin arasından çıkıyor!

MEHMET AKİF'İN KARAKTERİNDEKİ BELİRGİN ÖZELLİKLERE BİR BAKIŞ

Feyza Melike ATEŞ[1] - Sinem KAYNAK[2]

Milletlerin daima ön plana çıkmış şahsiyetli insanları vardır. Şahsiyetli insan demek, kendini bilen, sorumlu, tutarlı, bağımsız, psikolojik olarak güçlü ve "bir milletin birey olarak kazancı" demektir. Hele ki bu insan daha ziyade yüksek şahsiyetli, bir milletin, hatta ve hatta bir neslin, "Asım'ın Nesli"nin, öncüsü ise onun karakteri cümlelerle yahut sözcüklerle anlatmakla bitmez. Bu kişi kalemiyle bendimizi çiğneten, kalemiyle Çanakkale abidesini diken Akif'tir. Şahsiyetinin küçük bir parçasını burada aktarabilmek bile düşünce hayatımızda hakikatli birer fikir çıkarabilmek açısından oldukça isabetlidir.

İlk olarak; nevi şahsına münhasır olan bu fikir adamının şahsiyetinin doğmasına öncülük eden olayları açıklamaya çalışacağız. Zira bir karakter üstadı varsa bu durumu hazırlayan bir ortam da vardır. Bilirsiniz ki, bir çocuğun eğitim gördüğü ilk yer ailesidir. Akif de ilk din terbiyesini ve ilerde gelişip serpilecek olan şahsiyetinin tohumlarını böylesine manevi iklimde yaşayan bir aileden almıştı. Ailesinde tattığı bu samimiyet onu haylaz, ele avuca sığmaz bir çocuktan "İslâm şairliği" hünerine eriştirmiştir. Bu yükselmede mahallesinin etkisini göz ardı edersek yanlış olur. Yoksullara yardım şevki, milletin dertleriyle yanıp tutuşması, halka faydalı olma çabası, içinden çıktığı mahalle ve yetişme tarzıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Örnek verecek olursak; şahsiyetinin olgunlaşmasını sağlayan, en büyük özelliklerden birisi çilelerle yoğrulmasıdır. Kendisi, Mithat Cemal'e göre "Boğazdaki romantik köşklerden değil, halkın ve sefaletin içinden bireylere bakma erdemine erişmiştir." O, okula gidemeyen fakir çocukların küfelerine ayağı dolaşmış, "Seyfi Babalarla" aynı damın altında yatmış, veremli öğrencilerin, hayırsız kocalarını meyhanede arayan biçare hanımların ıstıraplarına şahit olmuştur. Akif'in hayatı; dini, milli ve vatani dertlere üzülmesinin yanında maddi olarak da sıkıntı içinde geçmiştir. Daha on beş yaşındayken çok sevdiği babasının vefatı, arkasından iki kere evlerinin yanması ve az bir gelirle yoksul kalmaları bunun sebeplerindendir. Hatta kendisinin İstiklal Marşı'nı

1 Kahramanmaraş Merkez Atatürk Anadolu Lisesi öğrencisi.
2 Kahramanmaraş Merkez Atatürk Anadolu Lisesi öğrencisi.

yazacak kâğıt bulamayacak kadar zor durumda kaldığını ve marşı, bulunduğu dergâhın duvarlarına yazdığını biliyoruz. Çektiği bu çileler, etrafında bulunan insanların yaşantısını, sıkıntılarını anlamasına vesile olmuş, bu sayede kendisini arka plana atan, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenen vakur ve mütevazı kişiliğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu karakter özelliğini en güzel simgeleyen ve açığa döken ifadeler *Safahat'*ının ön sözünde yer almaktadır:

"Ne düzmece sanat bilirim, ne de sanatkârım.
Şiir için gözyaşı derler onu bilmem, yalnız,
Aczimin gözyaşlarıdır bence bütün eserlerim!"

O kadar mütevazıydı ki sırası gelmedikçe ilmini bile belli etmezdi. Kibri sevmez, ilmin kibrine tahammül bile edemezdi. Buna rağmen yaklaşık otuz yıl boyunca Adanalı Hayret Hoca'nın şu sözlerine maruz kalmıştır; "Benim gibi büyük şairler, hükümdar olmak için doğarlar; İskender gibi, Dara gibi. Ben de bunun için dünyaya gelmiştim; fakat talihim yar olmadı. Hükümdar olamadım, şair oldum." der. Mehmet Akif ise meclislerde susar, yabancılar önünde açılmaz, kendini göstermekten, ukalalık ve çalımlardan tiksinirdi. Biraz olsun övülünce mahcup olur; ama dostlar meclisinde açıldığı zamanki sohbetlerine doyum olmazdı. Kendisi " Sessiz yaşadım, kim beni nereden bilecektir." sözüyle de bu yanını belli etmiştir.

Safahat şairi, aynı zamanda da dostlarına çok değer veren birisiydi. "Sevmek" kelimesinin tam manasıyla seviyordu o; öldüğü zaman, düştüğü zaman, her zaman. Sevmediği insanı da hiçbir zaman sevmezdi fakat birisi ile de küsünce aleyhinde konuşmaz, tanışmamış sayardı. Bir keresinde arkadaşı Baytar Şerif, ona İstiklal Marşı yazdığı için verilen parayı alması gerektiğini, havanın buz gibi olduğu günlerde en azından bir palto satın almasını söylemişti ve Akif, kırıldığı için tam iki ay arkadaşıyla konuşmamıştı. Bu süre zarfında da aleyhinde bir şey söylememişti.

O, verdiği sözlere de çok ehemmiyet gösterirdi. Verdiği sözü, geri bırakacak hiçbir mani dinlemezdi. Meşrutiyet'in ilk zamanları, kar adam boyudur. Öyle ki her gün gezen ekmekçi, sütçü dahi evlere uğramamış. Mithat Cemal ve arkadaşları, öğle yemeği yerken kapı çalınıyor. Gelen ekmekçi yerine bıyığı yarı donmuş halde kapıda duran Akif… Kendisi Beylerbeyi'nde oturuyor, arkadaşı Çapa'da. O gün ise, sadece Beylerbeyi'nden Beşiktaş'a giden tek bir vapur var. Akif'e soruyor, "Beşiktaş'tan Çapa'ya yürüyerek mi geldiniz?" "Evet, her şeye rağmen geldim. Çünkü söz vermiştim." diyor Akif. Arkadaşı; "Aman, benim verdiğim sözün şiddetinin lodosa dahi tahammülü yoktur." diyerek Akif'e minnetini belirtmiş ve o gün den sonra bir daha Akif'e söz vermekten korkmuştur.

Akif, milletin dertleriyle dertlenmiş, milletinin geçmişiyle iftihar etmiş ve gelecekten de ümitsizliğe düşmemiştir. Ayrıca sadece kendisi ümitlenmekle kalmamış, milletini de ümitlendirmiştir. Bir gün arkadaşıyla *Sebilürreşad* idarehanesinde otururken, arkadaşlarından birisi Anadolu hareketinin bir "İttihatçılık" eseri olduğunu söylemiş ve ümitsizleşmiştir. O zamana kadar neredeyse hiçbir şey söylemeyen Akif, birdenbire heyecanlanmış ve bu sözü söyleyene dönerek; "Hayır! Artık buna da İttihatçılık denemez, bu memleket meselesidir. Buna herkes el birliğiyle sarılmalıdır." diyerek herkesi ümitlendirmiştir. "İman ediyorsan, ümidini yitirme. Elini eteğini çekip oturma, ölmüş dediğin ruhu alevlendir. Kurtuluşu kendinde ara. Lafı bol, karnı geniş soylardan olma!" telkiniyle ümitsizliği defetmiştir. Aynı zamanda hutbeleriyle de halkın milli bilincini alevlendirmiştir. Yüksek sesle "Ey Müslüman!" diye hitap ettiği halka; "Cihan al üst olurken seyre baktın öyle durdun da,/ Bugün bir serseri, bir derbedersin, kendi yurdunda." diye başlayan şiirini ve bu-

nun gibi şiirlerini heyecanla okumasını örnek verebiliriz. Çünkü Akif'e göre Hakk'ın vadettiği günler yakındır.

"Milletiyle ağlayan şair" olarak, Akif'in vatanseverliği asla göz ardı edilemez. Bilhassa kendisi Çanakkale zaferinin haberini aldığında, herkesin Necid Çölleri'nde korkusuzluğuyla ve yiğitliğiyle tanıdığı "acı adam" profilini yıkmış ve bir çocuk masumiyetinde sevinç gözyaşları akıtmıştır. Bununla ilgili şu anekdotu aktarmak istiyoruz; Balkan Harbi'nin felaketli günlerinden birisinde bir tanıdığı Akif'e *Safahat'*ın birinci cildinde kız kardeşi Selma için yazdığı mersiyeden bahsederek; "Ne içli bir yazıdır o. Tekrar tekrar okur, hâlâ zevk alırım." demiştir. O zaman Akif'in daima parlak gözlerine bir düşünce bulutu inmiş ve şair şu cevabı vermiştir; "Şimdi çoluk çocuk hısım akraba, çoluk çocukla meşgul olmaya gönlümüzün tahammülü yok. Vatan yanıyor!" Bir milletin asla vazgeçemeyeceği üç unsur vardır: Vatan, bayrak, millî marş. Akif'te bu üçünün de sevgisi had safhadaydı. Onca şiir arasından kendi şiirinin seçilmesi de bunun bir göstergesidir. Okurken bize aksettirdiği duyguları Mehmet Akif, kim bilir nasıl bir sevgi ve duygu tufanıyla yazmıştır.

Mehmet Akif, kişilik olarak mizaha yatkın bir insandır. Nükteyi ustalıkla kullanır, hangi gaye ile olursa olsun şiirlerinin arasına serpiştirdiği fıkraları ve bazı meseleleri ele alırken kullandığı alaycı ifadeler bunu göstermektedir. Örneğin, "Köse İmam"da; "Hoca'nın vurduğu yerde gül biter." diyen Köse İmam'a, "Sopanın altında gül değil kıl bile bitmez./ Öyle olsa şu yalçın kelle kızanlıktaki güllüklerden fark olunmazdı." örneği, nüktedanlığını göstermektedir.

Uzun sözün kısası; Akif, dalkavukluğu, etek öpmeyi, rütbe, makam dilenmeyi bilmez. Eli harama uzanmaz. Dili yalana dönmez, merhametli, haysiyetli bir namus timsalidir. İçtiği suyun, yediği ekmeğin, aldığı bursun, oturduğu sıranın, okuduğu kitabın hakkını ödemek isteyen gençlerimiz, milletinin tarihini, fikir ve sanat adamlarını, dava ve ideal önderlerini, okumak tanımak öğrenmek zorundadırlar. Mehmet Akif de bu ulular kervanının içinde yer alır.

ÖZGÜN BİR KARAKTER ABİDESİ: MEHMET AKİF

Feyzanur KARADEMİR[1]

Mehmet Akif Ersoy; İslam'ın dertli Müslüman'ı… Peygamber ahlakıyla yaşamış, hayatı boyunca çizgilerinin dışına çıkmamış bir karakter abidesi. Kalabalıklar arasında bir yalnız savaşçı… İdealine, halkına, şiirine gönül vermiş bir insan. Nurettin Topçu'nun ifadesiyle: "Vakar dolu bir alın, hayâ dolu bir çehre; şiddet dolu bir bakış ve iman dolu bir sine…"

Akif, her şeyden önce içinde yaşadığı dönemi doğru anlaması, hayatın her alanında sürekli bir çaba içinde olması ve ömrü boyunca sergilediği örnek tavırları ile imrenilen bir karakter olmuştur. Mehmet Akif, doğru ve üstün olan bir ahlak dersi verirken bu prensipleri hayatı boyunca yaşamıştır. Bunun için inandırıcıdır ve yüksek karakteri sayesinde, 'milletin sevgilisi' hâline gelmiştir. Onu seven de sevmeyen de ne yıkılabilir ne de unutturulabilir diyorlardı.

Mehmet Akif vefat ettikten sonra Hüseyin Cahit'in söyledikleri onun müthiş karakterini ve insan sevgisini ispatlar: "Akif'in hayatı eserlerinden daha müthiş bir şiirdir. Akif, kanaatinin, itikadının, vicdanının adamı oldu ve böyle bir adam olarak öldü. Onun içindir ki tabutu önünde eğilmek bizlere bir borç olmuştur. Akif'i şunun için takdir ediyorum: Fikir ve kanaatleri bizimkilere uyuşmadığı hâlde, hürmet ederim. Çünkü yalan söylemedi, riyakârlık yapmadı, fenalık yapmadı."

Neyzen Tevfik ile de çok farklı düşüncelere sahip olmalarına rağmen, bu dost olmalarını engellememiştir. Burada da Akif'in güzel karakterinin bir yansımasını görüyoruz. O sevdiğini candan severdi. Arkadaşlarına gösterdiği fedakârlığın, samimiyetin derecesine onu tanıyan herkes hayrandı.

Akif'in hayatında bir niyet bütünlüğü var. Eserleri, fikirleri ve şahsiyeti arasındaki bu bütünlük onun diğerlerinden farklı olmasını sağladı. Akif, yaşamında bu tutarlılığı sağlayan ender insanlardan biridir. *Safahat*'ını şöyle özetler: "Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri." Bu mısra onun karakteri ve eserleri arasındaki kuvvetli

1 Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi öğrencisi.

bağı sergiler. Çok iyi biliyoruz ki samimilikle sanat, ancak sağlam karakterlerde birleşebilir. Ve bugün de Akif'e duyduğumuz ihtiyacın temelinde samimiyet eksikliği bulunmaktadır. Akif'in samimiyeti onun üstün ahlakının en büyük temsilcisidir. Bir sözünü sizinle paylaşmak istiyorum: "Aldanma insanların samimiyetine, menfaatleri gelir her şeyden önce. Vaat etmeseydi Allah cenneti, O'na bile etmezlerdi secde."

Bir insanın şahsiyetinin oluşumunda ilk akla gelen yer şüphesiz ailedir. Mehmet Akif Kur'an okunan, Kur'an ahlakının harfiyen yaşandığı bir evde doğdu. Hayatı boyunca da küçükken ruhuna karışan Kur'an'ın ışığında dosdoğru yaşadı. Annesi Emine Şerife Hanım beş vakit namazını ihmal etmez, takva ve merhamet sahibi bir kadındı. Babası Temiz Tahir Efendi âlim, lakabıyla ahlak temizliğini gösteren bir babadır. Mehmet Akif babasının aynı zamanda hocası olduğunu, ne biliyorsa ondan öğrendiğini ifade eder. Tahir Efendi, küçük yaşlarından itibaren oğlu ile çok meşgul olmuş, tahsili ile yakından ilgilenmiştir. Babasının onun üzerindeki etkisi bilgi vermenin ötesindedir. Ruhunun şekillenmesinde çok etkisi olmuştur. Süleyman Nazif Bey, Akif'te gördüğü yüksek ahlaktan babasına intikal ederek: "Mehmet Akif mahiyetinde büyük bir şairi, ancak böyle bir baba cihana getirebilirdi." demiştir.

Mehmet Akif, daha on beş yaşındayken babasını kaybetti. Ama koca bir yürekle. Ağlayıp dövünmedi. Okuduğu okulu bırakıp, daha kolay maddi imkân elde edebileceği bir okula geçti. Kız kardeşine ve annesine bakmak için, hayallerinden vazgeçebilecek olgunlukta idi. O, adının Mehmet, mahlasının Akif olduğunu söyler. Akif 'direnen' demektir. İşte zorluklar karşısında yılmayan bir şahsiyet. Zaten velisi Allah olanın güçlükler karşısında yılmaması gerekirdi. Akif bir mücadele adamıydı. Hayatla mücadele etti, insanlarla mücadele etti, cehaletle, umutsuzlukla mücadele eti. Onun mücadeleci ruhu ve metaneti hayatın pek çok alanında başarılı olmasını ve hayata gerçekçi bir bakışla bakmasını sağladı.

Mehmet Akif öğrenmeyi ve öğretmeyi hayatının temel prensibi yapmıştır. Hayatı boyunca öğrendikleriyle yetinmemiş, kendi kendini yetiştirerek, bilgisini genişletmeye çalışmıştır. Zor olanı elde etmek için çok emek sarf etmiş. Bir Arap şairinin külliyatını anlamak için bir Ramazan, bütün bir ay eve kapandığı bilinir. Bir gününün on altı saatini planlayarak geçirdiğini bizzat kendisi söylemiştir. Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebinden birincilikle mezun olmuştur. Okul hayatında da çok çalışkan biri olan Mehmet Akif, başarısını sadece okulla sınırlandırmamıştır. Hem resmi mektep öğrenimini hem de özel derslerini beraber yürütmüştür. Arapça, Türkçe, Farsça, Fransızca öğrenmiş ve altı ay içerisinde Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip hafız olmuştur. Kur'an tercümesiyle uğraşmıştır üstelik. Sporla yakından ilgilidir ve dönemin şairi, vaizi, Mehmetçiklerin cephede destekçisidir.

Mehmet Akif'in milli mücadeleye çok büyük katkısı olmuştur. Milletin yanında olmak, onu her zaman gururlandırmıştır. Şehir şehir dolaşarak halkı irşat etmiş ve orduda bir nefer gibi yaptığı hizmetlerle halkı umuda sürüklemeye çalışmıştır. Onun yılmayan kişiliği ve kararlılığı milleti ayakta tutan önemli etkenlerden biridir. Ömrü boyunca; "Irzımızdır çiğnenen, evlâdımızdır doğranan!/ Hey sıkılmaz, ağlamazsan, bari gülmekten utan!" diye haykırıp durmuştur. Akif, halkının sıkıntılarını yüreğinde hisseden içli bir insan, merhametli bir bireydir. Milli Mücadele döneminde her gün hatta her saat gelen üzücü haberlere Akif güçlükle tahammül ediyor, gözyaşlarını yalnız oğlu Emin ile paylaşıyordu. O dönemde yazdığı Bülbül şiiri sabahlara kadar gözyaşı döküp gönlünü verdiği bir eseridir. Zaten görmeyi ar-

zuladığı iki hedefi vardı: Birincisi vatanın düşmandan kurtulması, ikincisi de İslâm idealinin gerçekleşmesi. Bu iki hedefini gerçekleştirmek için ömrü boyunca gücünün yettiği her alanda gayret sarf etmiş ve faydalı hizmetler vermiştir.

"Ecdadını zannetme asırlarca uyudu
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıtada yer yer kanayan izleri şahit
Dinlenmedi bir gün o büyük Nesli Mücahit!"

İslam'ın dertli Müslüman'ı Mehmet Akif, hiç derdinden ayrı kalmadı. Ona göre değil zevk etmek, felaketlerimize matem tutacak kadar bile vaktimiz yoktu. Bir musibetin gidip diğerinin gelmesi onu yıldırmadı. Dertler önünde kavruldu ama eriyip gitmedi. Bütün bilgi ve birikimini içinden çıktığı ve kendisini de ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü halkımıza yön vermek için kullandı. Balkonunda şiir yazan bir şair olarak da kalmadı. Bu yüzden onu bazen bir cami kürsüsünde insanları aydınlatırken, bazen at sırtında bir cepheden başka bir cepheye giderken, bazen de elinde kalem sabahlara kadar yazı, şiir yazarken gördük.

Akif inanmış, uyanık, azimli bir Müslüman'dı. Belki sadece bu özellikleri bile devrinde aranılan bir vaziyetin bir göstergesi idi. Akif'in vaazlarının düşmanın sinesini paramparça ettiği görülüyordu. Bu durum insanımıza da güven vermişti. Ona göre kurtuluşun yegâne çözümü 'inanmak' ve 'ümit etmek' idi. Akif'in ümidi inanmış bir insanın ümididir. Ona göre inanan insan, üstündür ve kazanacaktır. Akif'in Kastamonu'daki vaazlarının insanımıza verdiği heyecanı Eşref Edip şu cümlelerle anlatır: "Cemaat ağlıyordu, ortalığı müthiş bir heyecan kaplamıştı. Üstat da kendinden geçecek derecelere gelmişti. Onun o kadar heyecanlı bir zamanını görmemiştim. Artık sesi kesiliyordu, çok yorulmuştu. Heyecandan kalbi duracak diye korkuyordum."

Mithat Cemal'in ifadesiyle, Akif için dört şey çamur kadar pisti: "Cimrilik, ikbal şımarıklığı, kibir, bir de maddî pislik." Muhtaç olduğu, maddî sıkıntı çektiği zamanlarda bile paraya hiç önem vermedi. O, İstiklal Marşı'nı yazarken bile o kadar yokluk çekti ki şiiri yazabilmek için iki yaprak kâğıdı vardı. Bir yaprağa temiz kopyası çekileceği için tek yaprak yetmemiş, şiirin bir bölümünü mecburen dergâhın duvarına yazmıştı.

Yine bir röportajda oğlu Emin Akif'e şu soru sorulmuştur: "Babanız size bir şey bıraktı mı?" Oğlunun cevabı insanı onurlandırıyor; fakat bir yandan yürek burkuyor: "Muhteşem bir isim ve gurur. Başka bir şey bırakamazdı; çünkü bırakacak bir şeyi yoktu."

Söz verme hadisesi, onda samimiyetin en üst noktasındadır. Mehmet Akif'e göre insanın kıymeti sözüne verdiği değerden belli olurdu. Boş yere konuşmaz, konuşunca da söylediklerinin sonuna kadar arkasında dururdu. Akif'e göre bir söz ölüm ya da büyük bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir. Mehmet Akif arkadaşı Mithat Cemal ile buluşmaya karar verir. O gün adam boyu kar yağar. Dışarıda buz gibi soğuk bir hava vardır. Mithat Cemal Akif'in gelmeyeceğini düşünür; fakat Akif sözünde duracaktır. Kapıda Mithat Cemal'in şaşkınlığını görünce şunu söyler: "Gelmemem için kar tipi kâfi değil, vefat etmem lâzımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim."

Akif, hayatını öylesine güzel, temiz yaşadı ki geride utanılacak hiçbir şey bırakmadı. Hâlbuki dünyada çok az insan bunu başarabilmiştir. Onun bu örnek hayatının, yeni yetişen nesillere anlatılması, sevdirilmesi bugün bir vazifedir. Çünkü içinde yaşadığımız olaylar, böyle bir ahlâk ve karakterden mahrum kişilerin, ülkeyi nasıl içinden çıkılması zor badirelere sürükleyeceğini apaçık ortaya koymaktadır.

İslâm şairimiz, mümin kişiliğiyle, örnek hayatıyla, şiirleriyle, duruşuyla bizde derin izler bıraktı. Bizler de tıpkı onun gibi Peygamber sünnetini ve İslâm ahlakını hayatımıza öyle işlemeliyiz ki yaptığımız işlere bakıp "Burada bir Müslüman'ın izi var." diyebilsinler:

"Doğrudan doğruya Kuran'dan alarak ilhamı,
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı!"

Konuşmamı onun şu sözüyle özetlemiş olayım: "İz bırakanlarla senin aranda basit bir fark var sadece. Onlar ömür boyu gayret ediyorlar; sen ömür boyu hayret ediyorsun." İz bırakan insanlardan olmak duasıyla…

ÖRNEK VE ÖZGÜN BİR ŞAHSİYET: MEHMET AKİF

Hamdiye OĞRAŞ[1]

Karakter abidesi olarak bilinen Akif'in yaşamını ve eserlerini içinde bulunduğumuz şu dönemde anlatmanın hem millî hem de tarihi bir görev olduğunu düşünüyorum. "Asım'ın Nesli" olarak bizler asrın idrakini yeniden inşa edip tarih ve millet şuuru ile donatılmış gençler olarak Akif'e yakışır bir nesil olmaya çalışıyoruz. Akif, günümüzde birçok yitik değer gibi yeniden keşfediliyor. Geç kalınmış ama doğru bir keşif hareketi bu. Hayatını ehlisünnet üzerine inşa etmiş olan Akif'in hayat çizgisinin ne denli mütevazı ve bir o kadar da imrenilecek cinsten olduğu aşikâr. O Fatih semti gibi çoğunlukla muhafazakâr ve fakir insanların yaşadığı bir çevrede büyür. Gerek İpekli Hoca olarak tanınan babası Mehmet Tahir Efendi'den aldığı eğitim gerekse aile çevresinde birebir yaşadığı ya da gözlemlediği olaylar Akif'i zengin bir hayat tecrübesine sahip kılar. O ki şairliğin mesuliyetini hakkıyla yerine getirmiş, milletine azim ve sevinç taşımış, ismi her anıldığında yüreklerde infilak eden, teveccüh fırtınası koparan bir karakter abidesidir.

Bir dostu Akif'i için şöyle diyor: "O halkın üstüne titrediği ilme ve akla bağlı faziletleri yurt ölçüsünde bir heyecan ve hareket haline koymasıyla Hint Kurulu-şu'nun Gandi'sine benzer. Dürüstlüğü, yalan söylememesi, gözünü budaktan esirgemez mücahitliği ve halk kitleleri üstündeki tesiri bakımından da Gandi'yi hatırlatmaktadır. Akif, kendi iman ve mefkûresini yaşayan, kendine mahsus kanaatleri olan gerçek münevver idi. Olaylara körü körüne bağlanmaz, fikrinden dönmeyi kendine ve millete hakaret sayardı. Yaşamı boyunca ne dininden, ne davasından, ne de siyasi görüşlerinden asla vazgeçmemişti. Vefatından üç gün önce verdiği bir mülakatında: "Evet" diyor, "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın, demiştim. Bu mısra umutla imanla yazılır. İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben başka türlü düşünüp başka türlü yazanlardan değilim. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır."

---

1 Adana İlhan Atış Anadolu Lisesi öğrencisi

" Ağlarım, ağlatamam, hissederim söyleyemem;
Dili yok kalbimin ondan ne bizarım.
Oku, şayet sana hisli bir yürek lazımsa
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa!"

diyerek içinden geçen duyguları tüm çıplaklığıyla şiirinde ortaya koyduğunu bizlere göstermektedir.

Akif, toplumda cereyan eden zulüm, haksızlık ve her türlü olumsuzluk karşısında hiçbir zaman yılmadı. Hatta "Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır." inancındaydı. *Safahat*'ın "Asım" bölümünde haksızlıklar karşısındaki duruşunu net bir şekilde dile getirmiştir. İşte üzerinde ehemmiyetle durulması gereken şiiri:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım!
-Boğamazsın ki!
-Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardından
zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Adam, aldırma da geç git, diyemem; aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!
Zalimin hasmıyım amma severim mazlumu...
İrticanın şu sizin lehçede manası bu mu?"

Akif'in başkalarının ıstıraplarını, yoksulluklarını, çaresizliklerini ve hastalıklarını dert edinmesinin bir nedeni benimsediği sanat anlayışıdır. Akif'in sanatında asıl yapmak istediği şey, şiir aracılığıyla toplumdaki aksaklıkları, olumsuzlukları sergileyerek halkı bunlardan nefret ettirip uzaklaştırmaktır. Akif'in şiirini bir nevi "Bütün bir toplumun günlüğü" olarak kabul eden Sezai Karakoç'a göre; "Türk edebiyatında, Akif kadar hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş bir şair yoktur."

O, şiirlerinde toplumdaki yaraları gözler önüne sererken merhamet bilmeyen insanlara içinde vicdan sahibi bir aydın sorumluluğuyla seslenir. "Mahalle Kahvesi" şiirinde erkeklerin içki, kumar, kahve gibi kötü alışkanlıklarını eleştirir. Evine sığamayıp kahvede zaman tüketenler için bir kahveye girer ve okuru, yaptığı tasvirle kahvenin içine sokar. Şiirin sonunda şairin düşüncelerini kırlangıçlar şöyle tercüman olur:

"Tavanın pervazı altındaki toprak yuvadan
Bakıyor bunlara, yan yan, iki çift ince nazar:
"Ya sizin bir yuvanız yok mu ?"diyor anlaşılan,
Dişi-erkek çalışan yavrulu kırlangıçlar..."

Şairin bu şiirinde gözler önüne serdiği manzara son derece olumsuz ve iç karartıcıdır. Şair yuvalarına dönmekte olan kırlangıçlar üzerinden, gitmeleri gereken bir evleri olduğunun bile farkına varmayan insanların, içine düştükleri trajik durumu ironik bir tutumla dile getirir. Çocuklarının rızkını içkiye, kumara yatıran zalim babalara isyan etmiştir.

"Hasta" şiirinde ise bir çocuğun çaresizliği ve gelecek hayallerinin kaçınılmaz bir şekilde ölümle sonlanacak olması, şairimizin durumunu daha trajik bir hâle sokar. Şu mısralarda acı ve merhamet duygusu zirveye çıkar:

"Şimdi tebdil-i hava var mı benim istediğim?
Bırakın hâlime artık beni, rahat öleyim!
Üç buçuk yıl bana katlandı bu mektep, üç gün
Daha katlansa kıyamet mi kopar? Hem ne içün
Beni yıllarca barındırmış olan bir yerden.
'Öleceksin!' diye kovmak? Bu kovulmaktır. Ben,
Kimsesiz bir çocuğum nerde gider yer bulurum?
Etmeyin sokaklarda perişan olurum!
Anam ölmüş babamın bilmiyorum hiç yüzünü;
Kardeşim var, o da lakin bana dikmiş gözünü:

Hangi derdim için ağlayayım, bilmiyorum.
Döktüğüm yaşları çok görmeyiniz mağdurum!"

Akif burada, geçmişi ve geleceği karanlık olan, yüzünde ümit yerine keder bulunan çocukların hâline isyan etmiştir.

Safahat'taki insan manzaralarından bir tanesi de "Seyfi Baba"dır. Seyfi Baba, yaşlı olmasına rağmen dama çıkıp kiremit aktararak ekmeğini kazanmaya çalışan biridir. Bir gün komşusunun akan çatısını onarmak için çalışırken soğuk almış ve hasta olmuştur. Bu olayı Akif, Seyfi Baba'nın ağzından şöyle dile getirir:

"Hadi çalışmayayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup kör gibi, namerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmasa bu dünyada bir ekmek parası
Dostunun yüz karası; düşmanının maskarası!"

Akif burada da, ihtiyar Seyfi Babalarını ölüme terk eden vicdansız, duygusuz topluluğa haykırmıştır.

Akif'in toplumun günlük hayatına ve sorunlara dair çizdiği bu tablolar çoğu zaman bir feryatla, acı bir çığlıkla gözler önüne serilir. Yaşanan çöküş ve yozlaşmalar, Akif gibi toplumuna karşı duyarlı bir şairi son derece üzer. Şiirlerinde resmettiği bu manzaralar karşısında bu nedenle de kimi zaman acılı ve öfkeli, kimi zaman eleştirel, kimi zaman coşkulu ya da müşfik bir ses tonu kullanır. Akif, toplumun sıkıntılarıyla hemhal olmuş insanların olduğu her yerde bulunmuştur. O aynı zamanda Türk şiirinde toplum meselelerine en çok değinen şairdir. Nurettin Topçu'nun ifadesiyle: "Cemaatle hemhal, hemdert oldu. O, neslimizin ruhunun doktoruydu. Bedbaht bir nesil onu hastaların başucunda meyhanede, mezarlıkta, mahalle kahvesinde hâsılı bütün sefaletlerinin yanında bulmuştu. O toplumun en sıkıntılı anlarında vaazlarıyla insanları aydınlatmıştır."

"Tevekkül, tembellik demek olsaydı şayet,
Hiç dine bağlı olarak yaşar mıydı bu millet?
Çoktan dünyada İslâm'ın birlik meşalesi sönerdi;
Kur'an duramaz, Allah katına dönerdi.
"Dünya koşuyor" söz mü? Beraber koşacaktın;
Yazık, bütün azmi sen arkanda bıraktın!
Mademki uyandın o uzun uykularından,
Bir parçacık olsun, hadi hiç yoksa kımıldan"

Bu düşüncelerini sadece düşüncede bırakmayan, eyleme geçiren Akif Ankara'ya giderek "Kuvayı Milliye'ye katılmış ve onu seven, tanıyan halkına güç ve moral kaynağı olmuştur." Akif hayatının nerdeyse, her anını, uçuruma doğru sürüklenen vatanın kurtuluşuna yönelik çalışmalara vakfederken; "Çanakkale Şehitlerine" şiirinde milletimiz ölüm kalım mücadelesini anlatırken bu vatan uğruna can verenlerin hikâyesini şöyle dile getiriyordu:

"Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pak alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.
Hercümerç ettiğin edvara da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyetler eder istiap."

Akif, alçakgönüllü olduğu için kibirlilerden hiç hoşlanmazdı. Sevdası mal mülk, şan şöhret olan insanları sevmez, onlarla olan alakayı keserdi. Ali Şevki Bey'in evinde karşılaştığı bir adam vaktiyle sarıklıydı, fakat Avrupa'ya gidip döndükten sonra kibrinden yanına yaklaşılmaz olmuştu. Akif, onun bu özelliğini, çok zarif bir şekilde şöyle dile getirir: "Siz, insanlara eskiden Fatih Camii'nin minaresinden bakardınız, Avrupa'ya gidip döndükten sonra Eiffel Kulesi'nden bakmaya başladınız."

Mizah anlayışı için gerekli olan geniş kültüre ve keskin zekâya sahip olan Akif, yeri geldiğinde taşı gediğine koyardı. Akif, Baytar Mektebi'nde müdür yardımcısı olarak çalışırken muhasebeden gelen bir yazıyı anlayamaz. Yazıyı kaleme alan Salih Efendi'ye ulaşarak yazıda ne demek istediğini sorar. Salih Efendi: "İki mana çıksın diye böyle yazdık efendim." deyince Akif dayanamaz ve der ki: "Siz neler söylüyorsunuz efendi? Biz bir mana bile çıkaramadık!"

O bir fakire paltosunu, evin tek kilimini verecek kadar merhametli ve vefakâr idi. Yine bir akşam Hasan Basri Çantay'ı ve arkadaşlarını Ankara'da çay içmeye çağırdı. Çantay ve arkadaşları ona gitmek üzere çıkıyorlardı ki Akif koşa koşa geldi. "Akşam çayını sizde içeceğiz." dedi. Hasan Basri bu durumdan memnun olmuştu. Onun, misafir olarak evine gelmesinden memnun oldu olmasına; ama bu durumun sebebini öğrenmek istedi. Akif'e sorunca, Akif gülümseyerek; "Bizim odanın kilimini bir fakire vermişler." dedi. Odanın eşyası da zaten o kilimdi. O kilimi fakire veren de Akif'in ta kendisiydi.

Şahıslara herhangi bir haksızlığın yapılmasına, asla razı olmaz. Haksızlık kime yapılırsa yapılsın onun yüreğinde derin yaralar açardı. Haksızlığı ortadan kaldırmak için de gücü oranında müdahale ve mücadele ederdi. Kendisi müdür yardımcısı olarak görev yaptığı sırada, müdürüyle ilgili haksız bir muamele olur ve müdürü görevinden alınır. Bu haksızlığı hazmedemeyen Akif, büyük bir şahsiyet ve adalet hissiyle buna karşı çıkar ve o da görevinden istifa eder. Bu herkesin sergileyebileceği bir erdem değildir.

Akif'in hayat ve karakterini anlatan anılarını Mithat Cemal, Hasan Basri Çantay ve Eşref Edip Beylerin tarafsız kalemlerinden okuyanlar gençliğin özlediği insan örneğini bulacaklardır. Akif, yeise düşmemesi, prensiplerine bağlı olması ile ışıklı bir sima hatta canlı bir organizma gibidir. Ben öyle inanıyorum ki dünya durdukça Akif Türk gençliğine örnek olmaya devam edecektir.

FİRAKLI NAĞMELER YAHUT AKİF'İN KARAKTERİNİN MEKTUPLARINA YANSIMASI

Mehmet ANTEP[1]

Mehmet Akif, Kurtuluş Savaşı öncesinde, esnasında ve sonrasında Millî Mücadele'ye ve kalkınmaya en çok destek veren, şehir şehir, cami cami, kürsü kürsü dolaşan, yazılarıyla cephe cephe hatta ülke ülke Millî Mücadele ruhunu yayan bir insan, bir karakterdir. İstiklal Marşı'nı yazan, yazdığı sırada büyük zorluklar çeken, I. Meclis'te bulunan, Mısır'a giden ve dönüşünde vefat eden Akif'in bilinmeyen yanlarını, "Mektuplardaki Akif"i anlatmaya çalışacağız. Elbette çok susan, az ve tok konuşan, az gülen Akif'ten mektuplardaki Akif'e geçiş keskin oluyor. Akif konuşmaz, dinler, düşünür, tekrar düşünürdü. Konuştuğu vakit tüm düşündükleri kısa ve öz dökülürdü dudaklarından. En yakın arkadaşı Mithat Cemal ile ikinci kez karşılaştıklarında Akif selamı alır ve birlikte yürümeye başlarlardı. Mithat Cemal'in sorusuna kadar Akif hiç konuşmaz ve ancak Mithat Cemal'in sorusu üzerine konuşmaya başlardı. Bu suskunluk yalnızca dışarıya karşı, dostlarına karşı değil, aile içine de yansırdı. Bu sessizlik ve düşünme boşa değildir, elbette. Düşündüğünü, konuştuğunu orada bırakan değil, icraata döken bir isimdir Akif. Ankara'nın özel daveti geldiği zaman işini, başyazar olduğu *Sebilürreşad*'ı, hanımını ve çocuklarını bırakıp Ankara'ya, Konya'ya, Burdur'a, Bursa'ya, Edirne'ye giden bir isimdir Akif... Kürsüde Çanakkale'yi konuştuğu zaman yaşayan, yaşatan, yazılarıyla cepheye gidip askeri dirilten, ümitsizlikleri ortadan kaldırmaya uğraşandır...

Akif'in tüm sükûtu vatanı içindi. Bu sessizlik ancak yazılarında, kürsülerden hitaplarında patlayıp ayağa kaldırıyordu milleti. "Çanakkale Destanı" ile müjdelenen, görmeden haykırandır Akif. Hiç görmediği o şanlı savunmayı, Necid Çöllerindeyken;

"Öteden saikalar parçalıyor âfâkı
Beriden zelzeleler kaldırıyor amâkı
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin"

1 Konya Lisesi öğrencisi.

diyerek anlatandır Akif! Müjdelenmiştir Akif. Bu hâle gelmesinde imanı, inancı vardır temelde ve yeni devlet kurma idealine en büyük desteği veren, yazdıkları, söyledikleri ders olan isimdir Akif…

"Bırakın feryadı. Bırakın matemi, yahu!
Bırakın feryadı!
Ağlamak fayda verseydi, babam kalkardı!
Gözyaşından ne çıkarmış?
Niye ter dökmediniz?"

Böyle bir ismin ailesine zaman ayırıp onlarla vakit geçirmesi çok zordur. Bu ruh hâliyle eve geldiği zaman gülümseyip onlarla zaman geçirmesi ne yazık ki imkânsızdır. 1894 yılında evlendiği İsmet Hanım'ın da Akif ile ilgili belki de tek sitemi bu olmuştur.

Böyle bir ismin mektuplara yansımasını keşfetmek için, Mısır hayatında yolladığı ve elimize *Firaklı Nameler* olarak geçen eseri en önemli kaynaktır bu konuda. Mektuplarını kızı Suat Hanım'a, damadı Ahmet Bey'e, torunu Ferda Hanım'a ve vatanına yazar Akif. Özlemini her mektubunda ifade eder. Yalnızlığını da… Vatanı onun için en önemli amaçtır. Bu amaç, en özel Akif'i anlayacağımız mektuplarda da çok net belli olur.

Vatanı için harcadığı vakitlerde ailesine zaman ayıramamasını, kendi içinde pişmanlığını bu mektuplarda gidermeye, kendini affettirmeye çalışmıştır belki de Akif. Her mektubun sonunda kısa da olsa bir cevap beklemesi, uzun süreli bekletmemelerini istemesi bunun göstergesidir. Sorular sorup cevabın gecikmesini engeller Akif. Her mektubunda da uygular bunu. Havalarla ilgili, torunuyla, sağlıklarıyla ilgili sorular sorar. Aynı zamanda dostlarına selamlarını ve ülkesine hasretini yazar.

Damadı Ahmet Bey'e kendi oğlu gibi değer gösterir Akif. Tüm mektuplarında ona farklı sorular, daha çok vatanıyla ilgili sorular sorar.

Torunu Ferda'ya karşı apayrı bir önem gösterir Akif. "Ferda'nın hünerlerini sayın olmaz mı?" der. Mektuplarda ondan haber almayı ister, sağlıklı olduğunu ve büyüdüğünü öğrendikçe mutluluğunu dile getirir. Belki de bu yakınlaşma; çocuklarında gerçekleştiremediğini, özlemini belli eden bir çabadır…

Yalnızca onların mektupları kısa olmaz elbette. Kendisi kısa yazdığı zaman "Kusura bakma, aceleye geldiği için bu kadar yazabildim." der ve özür diler. Karakteri apayrıdır Akif'in. Çocuk sevgisinden, saygıdan farklı bir şeydir onun bu nezaketi…

Mektuplarla tutunur Akif Mısır'da. "Mektuplarınızdan son derece memnunuz, onun için sık sık üçer beşer yazıp yollayın." der. Onun için ve hanımı için mektuplar ilaç oluyordur. Çoğu mektubunda bir paragraf boyunca soru sorar; Ferdayla, dostlarıyla ilgili. Bir resim istediğinde; "Mümkünse pek makbule geçer." diyerek ricada bulunur. Bir babanın, Mehmet Akif'in ricasını bu şekilde ifade etmesi çok kıymetlidir… Tam bir karakter abidesidir Akif. Tek cümlesi tüm karakterine ayna gibi yansır.

Bir sıra Akif uzun süre mektup yazamaz ve "Kusurumuzun bu seferlik de affını rica ederiz." der. Her şeyiyle karakter sahibidir Akif. Siteminde, çocuğuna karşı özründe, hitaplarında… Damadı Ahmet Bey'e çoğu mektubunun sonunda şu şekilde hitap eder: "Cenabı-ı Hakk'a emanet olun, oğlum, iki gözüm Ahmet Bey." Bir kayınbabanın damadına bu şekilde hitap edişi ne özeldir, şaşılacak şeydir. Fakat cümledeki kayınbaba Mehmet Akif olunca karakterine yakışan budur. Akif, torunu Ferda'ya karşı çok farklı bir bağ kurmuştur. Tüm mektuplarda Ferda'dan bahsederken; "Ferda Kadın, Ferda Hanım" diye hitap eder. Dört, beş yaşındaki torununa elli altı yaşındaki Mehmet Akif, Mısır'dan "Ferda Kadın" diye seslenir ve bir de şiir yazar:

"Ferda Kadın! Ferda Kadın!
Ben görmeden sevdim seni.
Sen galiba gördün beni,
Pek ihtiyar, hoşlanmadın

Ferda Kadın! Ferda Kadın!
Ey yavrumun ilk yavrusu
Pek tatlı şeysin doğrusu
Lakin neden çirkin adın?

Yok yok, adın cidden güzel
Dünyada her şeyden güzel
Aydan güzel, günden güzel
Ay, gün nedir? Senden güzel

Hatta derim: Benden güzel
Zira "yarın" "dün"den güzel..."

"Zira yarın dünden güzel" ifadesi geleceğe güvenini, Asım'ın neslinde gördüğü ışığı anlatır. Geleceğin hem kendisinden hem diğerlerinden çok daha parlak ve güzel olacağını ima eder.

Mektuplara cevabın uzun süre gecikmesi üzerine sitemini; "Siz de bir daha yazmak lütfunda bulunmadınız." diyerek gösterir. Sitemi bile karakterliydi Akif'in. "Ceza olarak ben de bu sefer cevabımı hayli tehir ediyorum ve gayet kısa yazıyorum. İkinci ceza olarak resmimi ne sana hediye ediyorum ne Ahmet'e; Ferda Kadın'a yolluyorum." der. Burada bile ne büyük bir karakter abidesi olduğunu görüyoruz.

Mısır'da yaptıklarına, evde neler yaptığını da anlatır. Bir mektubunda; "Annen çok şükür iyi, evi çekip çeviriyor. Hiç boş durduğu yok. Ben de çay, bulaşık işlerini kemal-i intizam ile görüyorum." der. Ev işlerine yardım etmektedir. Ev içerisinde konuşmayan Akif artık mektuplarında ev işlerine giriştiğini yazar.

Akif'in mütevazı oluşu, eserlerine, bilgisine karşı yapılan iltifatlardan hoşlanmadığı ve yapıldığı zaman da utanıp değersiz olduğunu vurguladığını biliyoruz. Öyle ki Mithat Cemal kendisine; "Eserlerinizi bastırmayı düşünmüyor musunuz?" diye sorduğunda: "Niye, neyini bastırayım ki!" der. Mithat Cemal ise ona sırf kendisini göstermek için şiirlerini okumaya, yeni öğrendiği bir kelimeyi Akif'in yanında kullanmaya çalışır. Akif, damadı Ahmet Bey'in mektubunda *Safahat*'ın son eseri olan "Gölgeler"e karşı iltifatlarını; "Değersiz eserime karşı çok büyük iltifat ediyorsun." diye yanıtlar.

Mektuplarında Mısır'dan gidişiyle ilgili söylenenlere de bir nebze karşılık verir:

"Şark'a azimet için hazırlanmak emri almışsınız. Rabbim hayırlı eylesin. Hamdolsun gençsiniz, dinçsiniz. Yurdun her tarafını dolaşmalı her tarafına hizmet etmelisiniz. Vatan bir küldür ki tecezzi kabul etmez; Şark'ı, Garb'ı, şimali, cenubu kâmilen nazarımızda bir olmalıdır. Uzak, yakın, soğuk, sıcak dememeli, elimizden geldiği kadar, hatta bunun fevkinde olarak, fedakârane çalışmalıyız, Başka türlü ne yaşamak, ne de memleketi yaşatmak imkânı yoktur. Allah mübarek yurdumuzu sizin gibi fedakâr, vefakâr evladına, sizin gibi fedakâr, vefakâr evladını da mübarek yurdumuza bağışlasın."

Nurettin Topçu'nun ifadesiyle; "O bizim yorgun ve ümitsiz gençliğimize ebedi hayat sırrını fısıldadı." ve buna da ilk olarak çocuklarından başlayarak mektuplarında vatan için ümidin her zaman diri tutulacağını vurguladı.

Akif'in *Safahat*'ın yedinci kitabı olan "Gölgeler"i; "Şark'ın yegâne dah-i sanatına" diyerek ithaf ettiği musikişinas Şerif Muhiddin Bey'e, Kahire'den yazdığı mektuplar; memleket özlemini, ona karşı kullandığı üslup ve hitap şekli ona duyduğu sevgiyi ve saygıyı ve bizlere anlatıyor. Mektubuna "Beyim, efendim" diye başlar Akif. Onun bu saygısı mektubunun her hecesinde sürmektedir. Muhiddin Bey ile bir gün buluşacağını; "Aramızda dünyalar kadar bu'd

olmasını istemezdim… Biz sizi eski dünyada da olsanız buluruz, yeni dünyada da." diyerek dile getirir. Şerif Muhiddin'in babasını da anmadan geçmez ve ona saygısını; "Peder Paşa hazretlerinin ellerinden öperim, ona hizmette bulunamamak beni cidden sıkıyor." ifadesiyle ortaya koyar. Muhiddin Bey'in Amerika seyahatiyle ilgili ise; "Şayet ben oradan gelmezden evvel yola çıkarsanız iki satırlık iltifat namenizle kulunuzu haberdar edin ki merakta kalmayayım. Allah tevfikler, saadetler, refahiyetler, afiyetler, ömürler nasip etsin, iki gözüm, beyim efendim." diyerek omu yolcu eder. Damadı ve kızına yazdıklarına ek olarak Şerif Muhiddin Bey'e karşı da son derece kibar ifadelerle kaleme aldığı mektuplar, onun şahsiyetini bizlere örnek olarak gösteriyor. Çocuklarına mektuplarından başka bir de şiir bırakır Akif:

"Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.
Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Gelen incelmiş adam devri, hemen yontulunuz.
Ama dikkatli olun: Bir kafanız yontulacak;
Sakın aldanmayın: İncelmeye gelmez kolunuz!"

İşte Akif tüm konuşulanları bitirir. Onun karakteri, vermek istedikleri, çabası buradan bile anlaşılabilir. Mehmet Akif dıştan görünen karakterine karşın içerisini, bilgisini anladıkça büyüyen bir abidedir... Her zaman, ondan yeni bir şey öğrenebileceğiniz büyük bir bilgedir. Ve Akif ne mektuplara ne kitaplara sığar, sığmayacaktır. Ruhu şâd olsun!

AKİF'İN AİLESİ VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE

Muhammet CİHANGİR[1]

Mehmet Akif, bu memleketin en zor ve çetin günlerinde cepheden cepheye, meydandan meydana koşan, vaazlarıyla, yazılarıyla, şiirleriyle, yüreği ile vatan savunmasına destek veren büyük bir isimdir. O, İstiklal Marşı'nı satmayan adamdır, o cenazesi sessiz sedasız on bir aşığın omzunda son yolculuğuna çıkacakken bir anda on bin sevdalının uğurladığı adamdır…

Başucunda okunan masalın kahramanlarından biriydi artık çocuk Akif. Büyük bir heyecanla masalı dinliyor ve hayaller eşliğinde uykuya dalıyordu. Hayat masalsı bir görünümde değildi. Ancak masalın içindeki gerçekleri keşfedebilmek önemliydi. Zekâsıyla enteresan bir dünyanın kapılarını aralıyordu. Hayaller her zaman bağımsızlığın ilanıydı onun için. Küçücük dünyasından beklenmeyecek şekilde enginlere dalıyor ve keşfettiği güzellikleri geleceğe hazırlıyordu.

Babası Tahir Efendi, hicri 1290 yılında dünyaya gelen oğluna sıra dışı bir ad verdi: Ragif. Ragif, 1290 yılının ebcet hesabına uyumlu kelimesiydi. Tahir Efendi'nin hangi sebeplerden dolayı bu ismi verdiği bilinmez. Ancak bir süre sonra Ragif'in telaffuzu Akif'e döndü. Mithat Cemal anlatıyor:"Elli beş sene evvel sarıklı bir adam her sabah bu evin kapısını açar, iki çocuğu sokağa emanet ederdi. Bu çocuklardan biri kızdı, öteki erkek. Erkek Akif'ti. Bu sokak o kadar tehlikesizdi ki çocuklar sıra kahvelerin arkasındaki mekteplerine gidebilirlerdi. Çocukların babası Hoca Tahir Efendi erkenden kalkar, çocuklarını kendi eliyle yıkar, kızının saçlarını tarardı. Tahir Efendi titiz denecek kadar temizdi. Tahir Efendi'nin terbiye usulünde dayağın yeri yoktu. Çocuklarını bir kere bile dövmedi. Yalnız oğlan çocuğa karşı biraz sert davranırdı. Çünkü bu çocuk biraz haşarı idi. Her sabah mektebe giderken kapıda oğlana sıkı sıkı tembih ederdi: "Dersine çalışmazsan bu kapıdan giremezsin!" Besbelli Akif dersine çok çalışıyordu ki her akşam bu kapıdan içeriye girebiliyordu. Fakat kapıdan girince de tek ağacı olan bahçeyi allak bullak ediyordu…"

Her milletin yüksek şahsiyet sahibi insanları vardır, onları tanıtmak ve şahsiyetlerini hangi kaynaklardan beslenerek kazandıklarını araştırmak, eğitimcilerin baş-

1 Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi.

ta gelen görevlerindendir. Mehmet Akif Ersoy, modern Türk edebiyatı ve düşünce tarihinin kuşkusuz seçkin şahsiyetlerinden biridir. Onu, şahsiyeti ve eserleriyle doğru tanımak, bugün yaşamakta olduğumuz sıkıntıları aşmada bize yol gösterecek düşüncelerin ipuçlarını yakalamak demektir.

Akif'in şahsiyetinin üç kaynaktan beslendiğini söyleyebiliriz: Kur'anlı bir ev, pehlivanlı mahalle ve deneysel bilimli okul. Bu kaynakları sırasıyla şöyle açabiliriz:

Kur'anlı Bir Ev:

Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyetini besleyen birinci kaynak Kur'anlı bir evde büyümesidir. Akif, İstanbul'un Fatih semtinin Sarı Nasuh mahallesinde bulunan bir evde dünyaya geldi. Bu evde Doğu Türkistan'dan, Buhara'dan İstanbul'a göç etmiş olan bir ailenin soyundan gelen Emine Şerife Hanım ile Batı Türklerinden, Arnavutluk'tan İstanbul'a gelen Tahir Efendi'nin kurduğu bir aile yaşıyordu. Bu, içinde beş vakit namaz kılınan ve Kur'an-ı Kerim okunan bir evdi. Çocuk Akif, ilk din terbiyesini ve ileride gelişip serpilecek olan şahsiyetinin tohumlarını böyle manevi iklimde yaşayan bir aileden almıştır. Bunu kendisi de belirtir: "İlk din terbiyemi, ev, mahalle, ilk mektep ve rüştiye tahsilinde aldığım telkinler vermiştir. Bilhassa evin bu husustaki etkisi büyüktür. Annem çok ibadet eden ve günahlardan kaçınan bir hanımdı; babam da öyle (...). İbadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmışlardı." Bu alıntıda özellikle son cümleye dikkati çekmek istiyorum. Onun ailesi "ibadetin zevkini tatmış" bir ailedir. Belli ki bu ailede yaşanan İslâmiyet, bilime, içtenliğe ve umuda dayanan bir İslâmiyet'tir. İslâm'a bağlılığı, cahilliğe, taklide ve korkuya dayanan bir kimsenin ibadetinden zevk duyması mümkün değildir. Çocuk Akif, anneciği Emine Şerife Hanım'ın tatlı sesiyle okuduğu Kur'an ayetlerini duya duya büyüdü. Babası Tahir Efendi'nin onlar üzerindeki açıklamalarını ve düşüncelerini dinleye dinleye olgunlaştı. Çocukluğunuve ilk gençlik yıllarını içinde yaşadığı bu Kur'anlı ev, Mehmet Akif'e ömrünün sonuna kadar hiçbir zaman soluklaşmayacak ve silinmeyecek birtakım şahsiyet özellikleri kazandırmıştır. Bunların başında "samimiyet" gelir. Mehmet Âkif Ersoy, şiirleri ile nesirlerinde anlattığı duygu ve düşüncelerinde kelimenin gerçek anlamıyla "samimi" olan biridir. Bunu şiirlerinin, dolayısıyla sanatının en büyük hüneri sayacak kadar ileri götürmüştür:

"Bana sor sevgili kari, sana ben söyleyeyim
Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım
Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri
Ne tasannu bilirim, çünkü ne sanatkârım."

Çocukluğunu, manevi iklimin hâkim olduğu bu Kur'anlı evde yaşayan Mehmet Akif'in küçücük kalbinde Kur'an-ı Kerim'e karşı uyanan bu ilgi, sonra onu ezberlemeye, daha sonra da Türkçeye çevirmeye kadar ilerleyecektir. Daha da önemlisi bu kitap, onun şahsiyetine ve sanatına yön veren tükenmez kaynaklardan biri olacaktır. Henüz yirmi iki yaşındayken yayımladığı ilk şiirinin "Kur'an'a Hitap" olduğunu biliyoruz: "Ey nüsha-i cân-ı ehl-i dinin!/ Ey nâsih-ı şân-ı münkirînin!" beytiyle başlayan yirmi sekizlik beyitlik bu uzun şiir:

"Piraye-i hâfızam sen oldun
Sermaye-i hâfızam sen oldun.
Sensin hele ey kitâb-ı azam
Hâşâ buna hiç tereddüt etmem
Dünyada refik u hem-zebanım
Ukbadamuîn ü müste'ânım."

beyitleriyle sona erer ve Mehmet Akif'in hem günlük hayatının hem sanatının onunla ne kadar kaynaştığını gösterir. Mehmet Âkif, daha sonra başta *Sebilürreşad* ve *Sırat-ı Müstakim* dergilerinde olmak üzere yazaca-

ğı makalelerinde ve yayımlayacağı şiirlerinde Kur'an-ı Kerim'den seçtiği ayetlerden yola çıkarak duygu ve düşüncelerini yazmaya devam etmiş ve bu davranışını ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.

Pehlivanlı Mahalle:

Mehmet Akif Ersoy'un şahsiyetini besleyen ikinci kaynak pehlivanlı mahalledir. Buna kısaca spordur, diyebiliriz. O, daha öğrencilik yıllarındayken yüzmek, atlamak, taş atmak ve koşmak gibi spor dallarıyla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Mehmet Akif'in yüzmeye karşı

tutkunluğunu, arkadaşı Ali Rıza Uğur; "O, denizi gördü mü, biz de onun yüzdüğünü görürdük." cümlesiyle âdeta özetlemiştir. Bu sporların arasında onun en çok ilgilendiği, şüphesiz pehlivanlıktır. Ona pehlivanlığı mahallelerinde bulunan Kıyıcı Osman Pehlivan sevdirmiştir. Bu zat, Mehmet Akif'in ölümüne kadar münasebetlerini devam ettirdiği yakın dostlarından biridir. Mehmet Akif öldükten sonra Mithat Cemal Kuntay, artık çok yaşlanmış bulunan Kıyıcı Osman Pehlivan'ı ziyarete gitmiş ve Akif üzerine konuşmuşlardır. İşte Osman Pehlivan'ın gözüyle Mehmet Akif'in çocukluğundan çizgiler:

"Akif Efendi'yi çocukluğundan beri tanıyorum. Ben ondan bir iki yaş daha büyüğüm. O, yaşça mahallemizin en küçüğü sayılır. Fakat mahalle çocukları arasında üstünlüğü vardı. Her şeyde onun sözü hâkim olurdu. Beni çok severdi. (...) Bir gün bana dedi ki: "Osman, ben iyi yapılı ve kuvvetliyim. Acaba seninle güreşemez miyim? Sen, gel bana pehlivanlığı öğret. Ben de sana okuma öğreteyim. (...) Öyle yaptık. O, pehlivanlığı öğrendi; fakat ben okuyamadım."

Mehmet Akif, Mithat Cemal Kuntay ile konuşmalarında söz Kıyıcı Osman'dan açıldığında, onun, "Namık Kemal'in ümmîsi olduğunu" söylermiş... Vatanını Namık Kemal kadar coşkun bir duyguyla seven bu Müslüman adam, iki rekât namaz kılmadan hiçbir güreşe tutuşmazmış...

İşte böyle bir pehlivan olan Kıyıcı Osman'dan güreş dersleri alan Mehmet Akif, mahallede, mektepte, hatta yakın çevredeki köy ve kasabalarda güreş müsabakalarına katılmıştır. Mehmet Akif, pehlivanlığa sadece bir spor değil, "bünyenin fazileti" olarak bakıyordu. Ona göre pehlivanlar "içki bilmez" ve "fuhuş tanımaz" temiz insanlardı. Gençliğinde onu zararlı alışkanlıklara kapılmaktan Kur'anlı ev ile pehlivanlı mahalle kurtarmıştır. Başta pehlivanlık olmak üzere ilgilendiği sporlar, Mehmet Akif'in bünye bakımından "sağlam", ahlak bakımından "iyi" ve irade bakımından "kararlı" bir şahsiyet olarak yetişmesini kolaylaştırmıştır.

Müspet İlimli Mektep:

Mehmet Âkif Ersoy'un şahsiyetini besleyen üçüncü kaynak müspet ilimli mekteptir. Akif, öğrenim hayatından bahsederken Fatih Merkez Ortaokulundaki Türkçe öğretmeni Hoca Kadri'yi özellikle belirtir. Abdülhamit döneminin (1876 – 1908) "hürriyetçi şahsiyetlerinden biri" olan bu zat, Mehmet Akif'in şahsiyetini yoğuran önemli öğretmenlerinden biridir. Bunu, "Bu zat, lisan itibariyle üzerimde çok etkileyici oldu..." cümlesiyle bizzat kendisi açıklar. Mehmet Akif, Merkez Ortaokulunu bitirince annesi Emine Şerife Hanım, oğlunun medreseye gidip sarık sarmasını ve cübbe giymesini ister. Medresede hoca olan babası Tahir

Efendi ise: "Hanım, medresede okuyacağı şeyleri, oğluma, ben evimde de öğretirim." diyerek karşı çıkar ve oğlunu Siyasal Bilgiler Okulu'na yazdırır.

Akif on dört, on beş yaşlarında ve İdadi mektebinde bulunduğu esnada, babası gırtlak vereminden vefat eder. Akif ile anası ve kız kardeşi her türlü manası ile biçare kalırlar… Akif'in çocukluğu, özellikle babasının vefatından sonra fakr u zaruret içinde geçer. Hatta bu nedenle mülkiyeden Baytar Mektebine geçmek zorunda kalır. Bu mektepten çıkanların hemen iş bulacaklarına dair söylentilerin yayılması üzerine Mehmet Akif, birkaç arkadaşıyla birlikte dört yıllık olan bu mektebe geçer. Mehmet Âkif, Mülkiye Baytar Mektebinde "deneysel bilimler" ile tanışır. Bu tanışma ona eşya ve olaylara "bilim disiplini" ile bakmayı öğretir. Ona bu disiplini kazandıran hoca, Rıfat Hüsamettin Paşa'dır. Rıfat Hüsamettin Paşa, mikrop kültürünü Paris'te "Pasteur"ün (Pastör) kendisinden almış, eli onun eline değmiş ve bu yeni bilimi Mülkiye Baytar Mektebine getirmiş bir hocadır. Mehmet Akif, Rıfat Hüsamettin Paşa'dan Pasteur'ün yalnız ilmini öğrenmekle kalmamış, onun insanlık için o "büyük feragatini" de dinlemiştir. Bunun sonunda hem kendisine hem ilmine karşı sevgi ve saygısı artmıştır. Deneysel bilimlere bu derin sevgi ve saygısı, Mehmet Akif'e realiteyi doğru olarak "gözleme" ve onu eserlerinde doğru olarak anlatma becerisini kazandırmıştır. Programı geniş ölçüde deneysel bilimlere dayalı böyle bir mektepte okumaktan gelen gözlem, bilgi ve düşünce birikimi, onun şahsiyetinde realiteye bağlılık çizgisinin gelişmesini kolaylaştırmış ve onu şiirimizin önde gelen gerçekçi şairlerinden biri durumuna getirmiştir: "Akif, okulda, seçtiği branş çerçevesinde, tabiata, realist bakışa, gerçeği olduğu gibi görme, olanı olduğu gibi gözlemeye alıştı ve hayatı, sanatı boyunca bunu uyguladı. Baytar mektebinden sonra meslek hayatı başlar. Laboratuvar ve mektep bilgisi, bizzat tabiat ve memlekette pratik alana götürülür. Tabiatın patolojisinden cemiyetin patolojisine geçmek artık bir mizaç ve zihin yapısı, bir ülkü meselesi, o günün havası içinde bir gün meselesidir. Müspet bilgi, eşyada "şimdiki zaman"ı gözler. Bütün bunların yanında Mehmet Akif'in şahsiyeti üzerinde görüşlerini yazan yakın arkadaşları ve tanıdıkları, onda şu özelliklerin bulunduğunu belirtmişlerdir:

Mehmet Akif vefalı, hür fikirli, taassup, istibdat, cahillik ve ümitsizliğe düşman, din konusunda müsamahası ve haksızlığa tahammülü olmayan, azim sahibi, sözünde duran, hasisleri ve meşrepsizleri sevmeyen, cömertliği ve tevazuu seven, hüsn-i hat ve musikiye meraklı ve geleceğe önem veren bir şahsiyettir. O, bütün bu özelliklere sahip olduğunu günlük hayatını bunlara uygun yaşamak suretiyle göstermiştir. Mehmet Akif'in hem şahsiyeti hem sanatı, milletimizin de gönülden benimsediği bu feyizli kaynaklardan beslenmiştir. Bu sebeple onun şiiri, nesiller boyunca okunmuş, sevimli, insanımızı ve gençlerimizi terbiye etmiştir. Bugün de postmodernizmin getirdiği şüphe, tereddüt ve bunalım ortamında *Safahat*'ın yol göstericiliğine ihtiyacımız devam etmektedir.

Akif'in cenazesini teşyi eden talebelerinden Mecit Bumin anlatıyor:

"O zamanlar ben, Tıp Fakültesi'nin ilk sınıflarındayım ve Sağlık Vekâleti yurtlarının birinde kalıyordum. Boş zamanlarımızı kütüphaneye gidip okumakla geçirirdik. Bir pazar günüydü. Arkadaşım Mithat Müdüroğlu ile birlikte Beyazıt Kütüphanesi'ne gidiyorduk. Vakit erkendi. Kütüphanenin açılma saatini, tam karşısında bulunan küllük denilen kahvelerin birinde bekliyorduk. Sulu kar yağıyordu. Tam bu sırada caddeden tek atlı bir araba geçiyordu. Arabacının yanında fesli bir genç oturuyordu. Yükü, örtüsüz bir tabut olan araba cami kapısına yöneldi. Tam bu sırada ikimiz birden kalkıp önlerine koştuk. Fesli gence sorduk; "Bu tabut kime ait?" Delikanlı bize şöyle bir baktı ve "Bu tabut Mehmet Akif Bey'e aittir. Ben de kâtip-i hususuyum." dedi. Hemen tabutu ara-

badan aldık ve hürmetle musalla taşının üzerine usulü veçhile yerleştirdik. Arkadaşımla görebildiğimiz birtakım eksiklikleri tamamlamak vazifesini üstlendik. Kâtipten merhumun kartvizit büyüklüğünde iki fotoğrafını istedik. Birini tabutun başına dayadık, birini de yanımıza alarak heyecan ve telaşla kâtibin adını bile sormadan, Fatiha'mızı okuyup Kapalıçarşı'ya daldık. Bir büyük bayrak ve raptiye alarak döndük. Bayrağı büyük naaşın üzerine örttük. Kâtipten tekrar izin alarak Cağaloğlu yolunu tuttuk. Gözümüze takılan ilk matbaaya girdik. Matbaacıya durumu anlattık. Fotoğraftan parası karşılığında vesikalıktan biraz büyük boyda bol miktarda talep ettik. Bir miktar toplu iğne ve siyah kurdele de almak istedik. Matbaacı, "Bunlar da benden olsun." diyerek parasını almadı. Siyah kurdeleyi münasip büyüklükte parçalara böldük. Toplu iğnelerle fotoğraflara kurdeleleri iğneledik. Oradan doğruca talebe yurduna koştuk. Kısa bir zaman parçası içerisinde tıp talebe yurdunu dolaştık. Rastladığımız herkese büyük şairimizin cenazesinin Beyazıt Camii'nde olduğunu, öğlen namazından sonra kaldırılacağını haber verdik."

NÜKTEDAN ŞAİR: MEHMET AKİF

Mustafa Sami KAVURMACIOĞLU[1]

Biz ne kadar tanıyoruz Akif'i? İstiklâl Marşı'mızın şairi, değil mi? Belki Safahatdiye bir kitabının olduğunu, hatta Çanakkale şehitlerimize bir şiir yazdığını da duymuşuzdur. Büyüklüğünü anlatmaya sadece İstiklâl Şairi olması bile yeten Akif'i, belki de sadece bu yönüyle biliyoruz. Halbuki;

Akif demek bayrak demek, Akif demek millet demek, Akif demek "Mevzu bahis vatansa gerisi teferruattır!" demek. Akif demek, "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın!" demek.

Akif, İstanbulluydu; Türk oğlu Türk, göğsü iman dolu bir Müslümandı. Akif genç yaşında yetimdi, bir sene sonra evsizdi. Akif, fakir ama gururluydu. Okul birincisiydi. Akif sporcuydu; kilometrelerce yürür, boğazı yüzerek geçer, meydanlarda güreş tutardı. Akif veterinerdi. Akif usta bir hatip ve büyük bir şairdi, başta Türkçe olmak üzere dört dile tam manasıyla hâkimdi. Zalimi sevmez, zulmü alkışlamazdı. Akif mebustu, milli mücadelede bir neferdi. Akif, vatan sevdalısıydı.

Akif mertti, sözü namustu; dürüsttü, hile nedir bilmezdi. Akif, "Budur cihanda en sevdiğim meslek; Sözün odun gibi olsun hakikat olsun tek!" diyecek kadar açık sözlü ve daima doğruydu. Akif kanaatkardı, alçakgönüllüydü; Akif, Kur'an'ı hem gönlünde hem de hıfzında taşıyan ahlakı güzel insandı. Akif; kararlıydı, azimliydi, çalışkandı. Akif, çelik imanıyla her zaman ümitvardı. Allah'a inanır, O'na güvenir ve O'na sığınırdı.

Ye'se düşmeyecek zerrece imanı olan;
Sade siz derdi bulun, sonra kolaydır derman.
Allah'a güven, sa'ye sarıl, hikmete râm ol.
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.

---

1 Aksaray Ş. P. Hamza Gümüşsoy Fen Lisesi öğrencisi.

Ve Akif nüktedandı. Ait olduğu gelenek, aldığı ilimlerin derinliği, yüksek zeka, büyük gözlem gücü ve muazzam dil hakimiyeti… Elbette sonucu müthiş bir mizah yeteneği olacaktı. Mizah yapılabilmesi için gerekli olan geniş kültüre ve keskin zekâya sahip olan Akif, yeri geldiğinde taşı gediğine koyar.

Ancak gerçekte, Akif'in derdi kimseyi alaya almak değildir. Onun derdi bir meseleye işaret etmek, yanlışı zarif ve etkili bir şekilde dile getirmektir.

Neyzen Tevfik'le yaşadığı bir olay şöyledir: Akif, Neyzen Tevfik'in berbat han odasındadır. Sofraya oturmadan önce ellerini sabunla yıkar. Neyzen, kirden rengi bile belli olmayan bir havlu getirir ama Akif onu kullanmak istemez. Neyzen, Akif'e havluyu kullanması için ısrar edince; "Olmaz Tevfik!" der Akif, "Ellerimi daha yeni yıkadım, kirletemem."

Akif, abartılı jest ve mimiklerle, bağıra çağıra şiir okuyanlardan hoşlanmaz. Bu insanlardan birini zekice eleştirir ve bunu öyle bir zamanda ve öyle bir şekilde yapar ki bizleri hem güldürür hem düşündürür:

Tacettin Dergâhı'nda bir gün, biri, onun "Bülbül" şiirini başlar bağıra bağıra okumaya. Akif, tabii ki bu okuyuşu beğenmez. Tam bu sırada dinleyenlerden biri ona, "Nasıl beğendiniz mi?" diye sorunca, şöyle der: "Bu bülbül bizimkine benziyordu ama ne kanadı kaldı ne kuyruğu!"

Akif, İstiklâl Marşı'nı yazmasına karşın vadedilen 500 lirayı vakfedecek kadar cömerttir. Fakat İstiklâl Marşı'nın hakkını vermekten de geri kalmaz. Bakınız, Akif'in zekâsını konuşturduğu olay nasıl olmuştur:

Hamdullah Suphi Tanrıöver, İstiklâl Marşı'nı ilk kez meclis kürsüsünde okuduktan sonra Akif'e: " O kadar heyecanlandım ki nasıl okuduğumu bilemedim." der. Akif şu cevabı verir: "Öyle güzel okudunuz ki ben bile beğendim."

Akif, alçakgönüllü olduğu için kibirlilerden hiç hoşlanmazdı. Ali Şevki Bey'in evinde karşılaştığı bir adam vaktiyle sarıklıydı, fakat Avrupa'ya gidip döndükten sonra kibrinden yanına yaklaşılmaz olmuştu. Akif, onun bu özelliğini çok zarif bir şekilde şöyle dile getirir. "Siz, insanlara eskiden Fatih Camii'nin minaresinden bakardınız, Avrupa'ya gidip döndükten sonra Eyfel Kulesi'nden bakmaya başladınız."

Bu tür Avrupa yobazlarının bazıları işi daha da ileri götürerek Fransızca

kelimelerle konuşmayı moda gibi görüyorlardı. Öyle anlaşılıyor ki bugün Türkçeyi bilim dili olarak görmek istemeyenlerin dedeleri bunlardı. Halkın da hiç beğenmediği bu tipleri Âkif öyle hicvetmiştir ki sesi ve tesiri günümüze kadar gelmiş:

–Ayağımı ezdin adam...
Patlıyor musun ne zorun?
–Vurursam ağzına!..
–Yâhû! Gürültünüz ne? Durun!
–Yavaş be!
–Çüş be! Gözün kör mü?
–Pardon
–İllâllah!
–Nasıl ki çıktı şu "pardon" eşeklik oldu mubah!

Bugün de, yaptığı kabalığı "pardon" diyerek geçiştirmeye çalışanlara, halkın; "Pardon çıkalı eşekler çoğaldı!" şeklinde verdiği cevabın kaynağı herhalde merhum Âkif'in yukarıdaki nükteli mısraları olmalıdır.

Akif, sevdası mal-mülk, şan-şöhret olan insanları sevmez; onlardan daima uzak durmaya çalışırdı. Bu yüzden, çocukluğunda kendilerine komşu olmuş, makam mevki düşkünü hocadan da hiç hoşlanmaz. Hoca da Akif'ten hazzetmez ki Akif'in babasının vefatından sonra onun-

la selamı keser. Ancak Akif mebus olduktan sonra iş değişir. Bir Ankara dönüşünde onunla karşılaşır. Adam Akif'in boynuna sarılır; saçını, sakalını öpmeye başlar. Sevgi dolu kelimelerle onu evine, yemeğe davet eder.

Akif daha sonra olayı anlatınca, arkadaşı Mithat Cemal: "Adam seni seviyormuş meğer!" der. Akif, arkadaşının saflığına gülerek şöyle der: "Ne sevgisi? Adam benim suratımda Ankara'yı öptü."

Akif, cimrilikten ve cimrilerden hiç hoşlanmaz; ancak onlara gerçeği şaka yollu hatırlatmaktan da geri kalmaz. Şu örnek, onun cimrilik karşısındaki tavrının ifadesidir:

Akif, Beylerbeyi Ziraat Mektebi'nde çalıştığı zamanlarda, aynı şubenin şefi olan ve tutumluluğu ile bilinen zengin bir arkadaşının eşeğine ara sıra biner, dostlarını ziyaret edermiş. Bir gün eşeğin sahibine şöyle takılır: "Eşeğe hep ağaç yaprakları yedirdiğin için; eşek, arpayı gösterdiğimde tanıyamadı!"

Akif, kendisini küçük düşürmeye çalışan insanlara gerekli dersi, hazırcevaplığıyla düşündürerek verir. Zamane gençlerinden biri, Akif'i güya küçük düşürmek için ona şöyle sorar.

"Siz baytar mısınız?"

Akif, hiç istifini bozmaz.

"Evet," der, "bir yeriniz mi ağrıyordu?"

Akif, Baytar Mektebi'nde müdür yardımcısı olarak çalışırken muhasebeden gelen bir yazıyı anlayamaz. Yazıyı kaleme alan Salih Efendi'ye ulaşarak yazıda ne demek istediğini sorar. Salih Efendi:"İki mana çıksın diye böyle yazdık efendim." deyince Akif dayanamaz ve der ki: "Siz neler söylüyorsunuz Efendi? Biz bir mana bile çıkaramadık!"

Bir dost meclisinde, Mehmet Akif bir şeyler anlatmaktadır. Sonradan görme zenginin biri bu meclise gelir, selam verir. Fakat herkes pürdikkat Akif'i dinlediğinden kimse selamı duyup almaz. Bunun üzerine adam, Akif'e sataşmak için: "Oo üstat ne sallıyorsun yine." der. Akif cevabı yapıştırır: "Senin ne kadar iyi bir nsan olduğunu sallıyorum."

Akif, bazen de insanları kırmadan uyarmak ister, onlara durumu anlatır.

Bazıları hem kendi hatasını görmez hem de Akif'e ders vermeye kalkar. Fakat Akif bu, hiç altta kalır mı?

Bir mevlithan, mevlit okurken birçok yanlış yapar. "Muhammed" ile "Mustafa"nın yerlerini bile karıştırır. Mevlit bitince Akif, okuyanı usulca uyarır. "Bu değişikliklerle vezin de bozulur..." der. Mevlithan: "Sen ne bilirsin be adam, bana hocam öyle öğretti!" deyince Akif dayanamaz, cevabı yapıştırır: "Hocan da az cahil değilmiş, ha!"

Akif, zaman zaman arkadaşlarına da takılırdı. Yakın dostlarından Ömer Ferit Kam'la aralarındaki büyük samimiyetin gereği olarak sık sık şakalaşır, nüktede âdeta onunla yarışırdı. Fakat her zaman nükte edecek değil ya, bazen de hazırcevaplığını sitem ederken kullanırdı. Ferit Bey, Akif'in Mısır'da bulunduğu sıralarda, ne hikmetse ona hiç mektup yazmaz. Bir müddet sonra Akif'in annesinin İstanbul'da vefat ettiğini duyunca Akif'e bir başsağlığı mektubu yazar. Akif cevabı mektubunda şöyle der: "Yahu senden ses seda çıkması için, illa bizim evden cenaze mi çıkması gerekiyor?"

Akif çok konuşmazdı. Fakat yeri geldiğinde de söylememezlik etmezdi.

Söylediğinizin karşılığını mutlaka verirdi. Ya birkaç kelimeyle cevap verir, zekâsını konuştururdu. Ya da bir olay üzerine fıkra anlatır, ortalığı şenlendirirdi. Fıkraları o kadar güzel anlatırdı ki meclistekilerin hepsi dikkat kesilerek dinlerdi.

"Bir kere bizim Ferit Bey hâlinden şikâyet ediyordu. "Sabret, bunların hepsi Allah'ın cilvesidir." dediler. Ferit Bey de "O akranıyla cilveleşsin. Ben kim oluyorum ki?" demişti. Bunun üzerine Akif, aklıma bir fıkra geldi, diyerek anlatmaya başladı: Vaktiyle Trabzon'da kolera hastalığı ortaya çıkmış. Vali, memleket dâhilinde gereken tedbirleri aldıktan sonra, usulünden olduğu üzere etraftaki vilayetlere gerekli tedbirlerin alınması için haber göndermiş. O sırada, Diyarbakır taraflarında bir ağanın hükmü geçermiş. Trabzon valisinin yazdıkları kendisine okunmuş. Dinledikten sonra;

"Kolera nedir?" demiş.

"Efendim, Allah muhafaza buyursun, salgın bir hastalıktır."

"Ya! Trabzon'da vali ölmüş mü?" "Hayır efendim."

"Kadı?" "Hayır efendim."

"Defterdar?" "Hayır efendim."

"Eşraftan Hasan Ağa?" "Hayır efendim."

"Ayandan İbrahim Ağa?" "Hayır efendim."

"Mütegallibeden filan, filan?" "Hayır efendim."

"O hâlde ölen kim?" "Efendim, fırınlarda hamur açan amelelerden on beş kişi, iskeledeki hamallardan yirmi kişi, dilencilik eden fukaradan yedi kişi."

"Canım Allah'ın gücü hep böyle biçarelere mi yetiyor? Onları ben de öldürürdüm, koleraya ne hacet? Marifet şu saydıklarımı öldürmekti."

Akif, nükte yaptığı kadar yapılan nüktelerden de ders çıkarır hatta bu nükteler üzerinden Asım'ın nesline nasihat eder.

"Çocuklara" şiirinin kaynağı bakınız, neymiş. Çevredekilerden biri Celal Sahir'e "Bir baltaya sap olamadın." der. O da:"Memleket balta sapıyla dolu, bize lüzum kalmadı" cevabını verince bu söz Akif'in çok hoşuna gitmiş ve bunun üzerine şu şiiri yazmış:

"Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.
Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
Gelen, incelmiş adam devri, hemen yontulunuz.
Ama dikkatli olun: Bir kafanız yontulacak;
Sakın aldanmayın: İncelmeye gelmez kolunuz!",

Mevzu bahis Akif ise, çoğu zaman ciddiyetinden ödün vermeyen bir Akif'in yanında, neredeyse tamamı hiciv konulu "Ressam Haklı" gibi bir şiiri kaleme alan birini de düşünmeliyiz. Bakınız, o nüktedan şair Safahat'ta gösteriş meraklılarını nasıl eleştiriyor:

Ressam Haklı

Bir zaman vardı ya tarih-i mukaddes modası...
Yeni yaptırdığı köşkün büyücek bir odası
Mutfakta eski resimler ile hep süslensin
Diye ressam aratır hayli zaman bir zengin.
Biri peyda olarak 'Ben yaparım' der, kolunu
Sıvayıp akşama varmaz, sekiz arşın salonu
Sıvar ama ne sıvar... Sahibi der:
-Usta bu ne?
Kıpkızıl bir boya çektin odanın her yerine! ..
-Bu resim, askeri basmakta iken Firavun' un
Kızıl Deniz yarılıp geçmesidir Musa'nın
-Hani Musa, be adam?
-Çıkmış efendim karaya
-Firavun nerde?
-Boğulmuş.
-Ya bu kan rengi boya?
-Kızıl Deniz, a efendim yeşil olmaz ya bu da!
-Çok güzel levha imiş, doğrusu şenlendi oda! ...

Ömrünü, bir dava adamına yakışır bir şekilde çileli ve yalnız geçiren; mert, dürüst, cömert, alçak gönüllü, cesur, kararlı, azimli, çalışkan, zeki ve nüktedan Akif'in belki de tek vasiyeti, içimizi titreten şu mısralarıdır:

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyûlâyı da, er geç silecektir.
Rahmetle anılmak... Ebediyet budur, amma,
Sessiz yaşadım, kim, beni nerden bilecektir?

Vefatının 80. yılında hayırla andığımız "Nüktedan Şair"in ruhu şad olsun.

MEHMET AKİF; KAKNÜS KUŞUNUN ŞARKISI

Nefise YILMAZ[1]

Sözlerime Feridüddin Attar'ın *Mantıku't-Tayr* adlı eserinden bir alıntıyla başlamak istiyorum:

"Vatanı Hindistan olan Kaknüs'ün güzellikte eşi benzeri yoktur. Ney'e benzeyen uzun ve kuvvetli gagasında yüze yakın delik vardır. Her delikten farklı bir ses çıkar ve çıkan her ses, başka bir nağmenin ifadesidir. Kaknüs öttüğü zaman diğer bütün kuşlar susar. Onun sesinin güzelliği hepsinin aklını başından alır. Ömrü bin yıla yakın olan Kaknüs'e öleceği vakit hissettirilir. Kuş, ölüm vakti yaklaştığında topladığı çalı çırpının ortasına geçer ve çeşitli nağmelerle feryada başlar. Gagasındaki her delikten ruhunun bir tarafına ait farklı bir nağme çıkar. Ölüm korkusundan hazan yaprağı gibi titrer. Yakıcı feryatlar, adeta gönüllerden kan damlatır. Kaknüs nihayet bir nefeslik ömrü kaldığı an kanatlarını şiddetle çırpar ve kanatlarından çıkan kıvılcımla alev alır. Çıkan ateş, kuşun çevresindeki çalı çırpıyı da tutuşturur ve nihayetinde kuş tamamıyla yanar. Hiç ateş kalmadığı bir anda Kaknüs'ün külünden başka bir Kaknüs yaratılır."

"Konumuz Akif iken nereden geldik Kaknüs'e?" sorusu çoğunuzun kafasını kurcalıyordur. Konu elbette Akif! Akif, benim Kaknüs kuşum… Edebiyatını milletinin kalbine gömdüğünü söylediği İstiklal Marşı ile konuşturan, o konuştuğunda herkesi susturup sanatıyla hepimizin aklını başından alan biricik Kaknüs kuşum o benim…

Okuduğum çoğu yerden çıkardığım sonuç; hiçbir şairimizin bu millet için bu kadar gözyaşı döküp vatanına olan aşkını bu kadar iyi tanımlayamadığı olmuştu. Öyle ki bu millete yedi eser, bir hazine bırakmış olan bu adam, onlarca güzel yönünün her birinden ayrı nağmeler ortaya koymuştu. Tıpkı bir Kaknüs gibi…

En ufak örnekle tasavvufu sevmiş, ikizi Muhammed İkbal'in kendine mürşit olarak gördüğü Mevlana'yı örnek almış, bunu şiirlerine yansıtmıştı. Hayatındaki bir diğer önemli kişi ise babası İpekli Mehmet Tahir Efendi'ydi. Onu on beş yaşın-

1 Gaziantep Yasemin Erman Balsu Anadolu Lisesi öğrencisi.

da, kanının en deli aktığı, en ihtiyacı olduğu zamanlarda kaybetmişti; ancak on beş yaşına kadar babasının verdiği en güzel ahlakın, bilginin, imanın, Allah korkusunun Akif'in olgunlaşmasında tesiri fazlaydı. Bu yüzden Mehmet Akif babası için; "O benim hem babam hem de hocamdır. Ben hayatta ne öğrendi isem ondan öğrendim." demiştir. 1888 yılında girdiği Baytar Mektebindeyken Orman Mektebi talebelerinden Ispartalı Hakkı'nın ısrarıyla Fransızca derslerini Baytar İbrahim Bey'den almaya başlayan Akif, "Benim sebebi hayatım odur." sözleriyle İbrahim Bey'i hürmetle anmıştır. Pozitif bilimlere sevgisini kazanmasını sağlayan Bakteriyoloji öğretmeni Rıfat Hüsamettin Paşa, Akif'e aynı zamanda Pasteur'ü tanıtmış, sevdirmişti. Mithat Cemal bu olayı şöyle anlatır: "Bana Pasteur'ün resmini gösterir, "Bu ne ilahi yüzdür!" der öperdi…"

Bir başka örnek aldığı kişi ise ünlü yazar Peyami Safa'nın babası İsmail Safa idi. Mehmet Akif, edebiyat hocası olan İsmail Safa'nın izinden giderek mesneviler yazmış ve büyük övgülerle karşılanmıştı. Tanzimat Dönemi'nin önemli sanatçılarından Muallim Naci de Akif'in nazarında önemli bir şahsiyetti. İlk şiir deneylerinde, yani lise yıllarında Muallim Naci, Namık Kemal ve Ziya Paşa'yı severek okumuştu. Şu sözlerinden bunu açıkça anlayabiliriz: "İlk şiirlerimde birkaç şairi kendime numune aldım: Evvela Ziya Paşa gelir. Naci'nin nazmı da pek hoşuma gitti. Adeta onu kendime meşk ettim. Kemal'den, Hamid'den, de fikren çok müstefid oldum. Eskileri de çok okumuş, sevmiştim. İlk eserlerimde onların büyük izleri görülürdü…"

Mehmet Akif'in çocukluğundan itibaren elinden düşürmediği şairlerin başında Şeyh Sadi gelirdi. İlerleyen yaşlarında da sürekli onun barışçı ve insancı dünya görüşüne dayanan felsefesini anlamaya, ezberine geçen parçaları yeniden düşünüp yorumlamaya çalışıyordu.

Akif'in 1910'larda yayımladığı bir yazısından, Batılı şairlerden Victor Hugo'yu, Lamartine'i de severek okuduğunu, özellikle Lamartine'i kendisine Fuzuli kadar yakın bulduğunu anlıyoruz. Öyle ki bunu; "Fransız şairlerinden Hugo, Lamartine ile klasiklerle çok uğraştım. Daudet ile Zola'yı fazlaca okudum." sözleriyle açıkça ifade etmiştir.

Sözlerimin sonuna yaklaşırken okuduğum kitaplarda konumu en iyi özetleyen bir bölümü de sizinle paylaşmak istiyorum. Mithat Cemal'in *Mehmet Akif* adlı kitabında tüm şairlerin aslında birinden etkilenerek şiirlerini yazmaya başladığı belirtiliyor. Akif de bu yolda bir sürü sanatçının ışığında ilerlemiş; diyordum ya "O benim Kaknüs kuşum…" diye, işte benim Akif'im de bir başka Kaknüs'ün küllerinden doğarak bu kadar ilerlemiş. Şimdi dostlarım, soruyorum sizlere: Var mısınız Mehmet Akif Ersoy'un küllerinden "Asım'ın Nesli" olarak doğmaya?

AKİF'İ ETKİLEYEN ŞAHISLAR VE ŞAİRLER

Neslihan ÜNSAL[1]

İpeklizâde Arnavut Tahir Efendi

Mehmet Akif Ersoy'un babası, İpek kasabasında doğmuş Hoca Tahir Efendi'dir. Tahir Efendi, İpek kasabasında bir müddet öğrenim gördükten sonra İstanbul'a geldi. Burada Yozgatlı Hacı Mahmut Efendi'den dini dersler almaya başladı. Tahir Efendi okur-yazar, tarikat sahibi bir adamdı. Şeyh Feyzullah Efendi'den ders alıyordu. Oğlu Akif'in doğumundan hemen sonra Bayramiç'teki Karşıyaka Camii'ne imam olarak atanmış ve üç yıl bu görevi sürdürmüştü.

Mehmet Akif'in olgunlaşmasında babasının etkisi fazladır. Arapçayı ve dine ait eserleri Mehmet Akif hep babasından öğrenmiştir. Baba, oğlu ile birlikte camiye giderken yolda ona bilmediği sözcükleri ezberletmiş, dine temas eder birtakım bilgiler vermiştir. Bu yüzden Mehmet Akif babası için; "O benim hem babam hem de hocamdır. Ben hayatta ne öğrendi isem ondan öğrendim." demiştir.

Baytar İbrahim Bey

Akif, 1988 yılında girdiği Baytar Mektebindeyken Orman Mektebi talebelerinden Ispartalı Hakkı'nın ısrarıyla Fransızca dersleri almaya başlamıştır. Baytar İbrahim Bey ona Fransızca dersler vermektedir. Mehmet Akif hayatının sonuna kadar Baytar İbrahim Bey'in bu iyiliğini unutmamış ve "Benîm sebeb-i hayatım odur." sözleriyle İbrahim Bey'i hürmetle anmıştır.

Hersekli Hoca Mehmet

Mehmet Akif'in Fatih Merkez Rüştiyesindeki Türkçe hocası Kadri Efendi, küçük Akif üzerinde önemli bir etki bıraktı. Kadri Efendi Abdülhamid'in baskısına fazla dayanamadı. Önce Mısır'a kaçarak orada *Kanun-u Esasi* isminde bir gazete çıkarmaya başladı. En sonunda hürriyet taraftarlarının sığındığı Paris'e kaçarak orada hayata gözlerini yumdu. Onun hayatını takip eden Mehmet Akif, hürriyet taraftarı

1 Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencisi.

olan ve kendisini çok seven bu hocasını hayatı boyunca hiç unutmadı.

İsmail Safa

Şair, yazar, eleştirmen. Ünlü yazar Peyami Safa'nın babasıdır. İsmail Safa, II. Abdülhamid baskısına cephe alan o dönemin aydınlarındandır. Kendi görüşünde olan Ubeydullah Bey, Hüseyin Siret, Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet gibi arkadaşlarıyla sık sık toplantılar yapıyordu. O günlerde yazdığı "Ey Halk Uyan" ve "Sultan Hamid'e" adlı şiirleri büyük ilgi, bir o kadar da tepki uyandırdı. Diğer arkadaşları gibi o da, devlet yönetimi tarafından devamlı gözaltında tutuldu. Mehmet Akif Ersoy'un, edebiyat hocası İsmail Safa'nın izinden giderek yazdığı mesnevilerini, şair Hersekli Arif Hikmet Bey övgüyle karşıladı.

Rıfat Hüsamettin Paşa

Dört yıllık bir okul olan Baytar Mektebinde bakteriyoloji öğretmeni Rıfat Hüsamettin Paşa pozitif bilim sevgisi kazanmasında etkili oldu. Mehmet Akif'in okula girdiği yıl, Paris'ten dönen Rıfat Hüsamettin'de Halkalı'ya geldi. Okula "Mikrop Kültürünü" getiriyordu; bu yeni ilmi Rıfat Hüsamettin Pasteur'in kendisinden almış, eli onun eline değmişti. Akif bu hocadan Pasteur'ün yalnız ilmini öğrenmedi; büyük vazgeçişini de dinledi. Pasteur Hristiyan'dı, ancak Akif onun adını söylerken, gözleri büyür, sesi değişirdi. Mithat Cemal bu olayı şöyle anlatır: "Bana, Pasteur'ün resmini gösterir: "Bu ne ilahi yüzdür!" der, öperdi. Sonra acı acı gülümser, ilave ederdi: "Mutekid de!" (inançlı da)" Akif'e Pasteur'ü öğreten Rıfat Hüsameddin de mutekiddi ve Akif bu hocasını hep hürmetle anardı.

Muallim Naci

1850'de İstanbul'da doğdu. Dilin yalınlaştırılmasını savunan Tanzimat Dönemi'nin önemli şair ve yazarlarındandır. Mehmet Akif on beş yaşında iken ortada Doğu ve Batı olarak iki taraf vardı. Tanzimatçılardan arta kalanlarla, yeni yetişen nesil; Muallim Naci taraftarlarıyla fikir yönünden çarpışma hâlinde idiler. Muallim Naci, Mehmet Akif'in mülkiyeden hocası idi. Bu yüzden Mehmet Akif, Muallim Naci'nin tarafını tutuyordu. O yeni olduğu hâlde, yenilik isteyenlere katılmadı. Yaşadığı muhit ve gördüğü tahsil hayatı onu tabiî olarak Muallim Naci'ye bağlıyordu. Muallim Naci, gazel vadisinde, yeni tarzda birtakım güzel şiirler de yazıyordu. Mehmet Akif, Muallim Naci'nin yalnız gazel vadisindeki şiirlerini taklit etti ve o şekilde şiirler yazmaya başladı. Lâkin sonradan bu ilk yazılarını beğenmeyerek yayımlamaktan vazgeçti ve yırtıp attı. Buna rağmen o bir türlü hocasının tesirinden kurtulamamıştı. İstanbul Darülfunununa profesör olduğu zaman bile Muallim Naci'nin "Tevhid" adlı şiirini bir talebesine yazdırmış ve bütün bir ders boyu bu şiiri açıklayarak Muallim Naci'ye olan bağlılığını ve hayranlığını ispat etmiştir.

Mehmet Akif Ersoy ilk şiir deneylerine lise öğrenimi sırasında başlamış. Veteriner Okulundayken Ziya Paşa'yı, Namık Kemal'i, özellikle Muallim Naci'yi severek okumuştu. "İlk şiirlerimde birkaç şairi kendime örnek aldım: Evvelâ Ziya Paşa gelir. Naci'nin nazmı da pek hoşuma gitti. Âdeta onu kendime meşk ettim. Kemâl'den, Hamid'den de fikren çok müstefid oldum. Eskileri de çok okumuş, sevmiştim, ilk eserlerimde onların büyük izleri görülürdü. Zannediyorum ki okuduğum Şark ve Garp muhalledâtı içinde Sadi'nin eserleri kadar üzerimde hiçbiri müessir olmamıştır."

Sadi Şirazi, Daudet, Zola

Mehmet Akif'in çocuk yaşlarından itibaren elinden düşürmediği Doğulu şairlerin başında Şeyh Sadi geliyordu. Lise öğrenimini tamamladıktan sonra İranlı şaire beslediği hayranlık daha bilinçle anlama çabasına dönüşlü. Ezberi-

ne geçen parçaları yeniden düşünüp yorumlayarak, onun barışçı ve insancı dünya görüşüne dayanan felsefesini anlamaya çalışıyor, öz ve biçim yönlerinden çağdaşlarıyla karşılaştırarak değerlendiriyordu.

Akif'in, 1910'larda yayımladığı bir yazısından, Batılı şairlerden Victor Hugo'yu, Lamartine'i de severek okuduğunu, özellikle Lamartine'i Fuzuli kadar kendisine yakın bulduğunu anlıyoruz. "Fransız şairlerinden Hugo, Lamartine ile klasiklerle çok uğraştım. Daudet ile Zola'yı fazlaca okudum."

Mehmet Akif, Muhammed Abduh'un uzun soluklu bir eğitim aşamasından sonra İslâm öncülerini yetiştirmek tercihinden yana olmakla birlikte hayatını Cemaleddin Efgânî'nin ihtilâlci karakteriyle geçirmiştir. "19.yy'da Efgani ve Abduh önderliğinde oluşan İslâmcı fikir hareketi günümüze kadar etkisini sürdürmekte ve hâlen birçok bölgeyi etkilemektedir." Fikirleri Mehmet Akif üzerinde etkili olan iki isimdir.

Mehmet Akif şairdir. Batılı ediplerden özellikle şairler üzerinde ilgisi odaklaşması gerekirken daha çok Batılı romancı ve hikâyecilerden etkilenmiş, onların sanatlarından istifade etmiş, okuduğu ve sanatını beğendiği Batılı şahıslar onlar olmuştur. Akif, geleneksel millî realizmimizin hikâyecisidir. Beğendiği ve tesirinde kaldığı Batılı edipler, realist hikâye ve romancılardır. Zola ve Alphonse Daudet hayranı olduğu gerçekçilerdir; en sevdiği Batılı edip Daudet'tir. Mithat Cemal nakleder: "En sevdiği muharrir Daudet idi ondan da en çok sevdiği eser Jack idi." Ayrıca sanatçımız Fransız roman ve hikâyesini asıllarından okuduğunu belirtir. "Bizde Türkçe roman yazılıncaya kadar ben bu yarım yamalak Fransızcamla Fransız romancılarını okumakta devam eder giderim." Akif Daudet'in eserlerinden ayrıntı da verir. "Mesela, Thais de Hristiyan Zenci Ahmes'in çocuk Thais'i kucağına alıp herkesten gizli vaftiz ettirmeğe götürürken zencinin boynuna küçük kızın ellerini dolaması, zencinin harmonisinden bu çocuk başının sarkması. Meselâ Safo'da kadının eski bir dostu gelince ve onunla kavgaya başlayınca yatak odasında kadının eski bir dostu gelince ve onunla kavgaya başlayınca yatak odasında ipeklerin kirlenmesi."

Sanatçımızın beğendiği bir diğer edip Zola'dır. Ispartalı Hakkı, Akif'in yedi yıl çalışıp en zor Fransız muharrirlerini bile okuyacak duruma geldiğini nakledeken Zola'nın "Rougon Macguartlarını" da bitirdiğini belirtir. Akif Mithat Cemal'e Zola'nın romanlarındaki insan yığınlarını nasıl idare ettiğine hayret ettiğini söyler.

Alexandre Dumas Fils

Üstat, Garp edebiyatından Dumas Fils'in kudretine hayrandır. Ufak mevzudan büyük sonuçlar çıkarmak hususunda onu Sadi'ye benzetir.

"Ben ne zaman Sadi'yi ansam arkasından Dumas Fils'i, ne vakit Dumas Fils'i tahattur etsem yanı sıra Sadi'yi bilâ-ihtiyar düşünürüm. Dumas Fils'in *La Dame aux Camelias*'ını hepimiz biliriz. Daha doğrusu müellifi yalnız bu telif-i güzini delaletiyle tanırız. Nasıl Fuzulînin enin-i ruh-i giryânı üç beş gazelde duyulur; Şeyh Galib'in hüviyet-i şairiyeti *Hüsn ü Aşk*'ının en parlak bir iki safhasında görülürse Dumas Fils'in kudret-i bülendi de bu eserinden anlaşılır. Sadi'nin küçük hikâyeleri saatlerce beni düşündürürdü. Her şeyin az şeyde olduğunu söyleyen Dumas Fils'in "Mukaddime"sini okuduktan sonra Sadi'deki sırr-ı sanatı anladım: Demek büyük büyük hikmetler, ibretler göstermek için uzun uzun vakalar tertip etmeye lüzum yokmuş. Her gün görülen her gün görüldüğü için hiç nazar-ı dikkati celp etmeyen hâdiseler bir lâhza-i iman önünde namütenahi mevzular teşkil edebilmiştir." (*Sırat-i Müstakim'den*)

Lamartine

Bilhassa Lamartine'i her zaman büyük hürmet ve muhabbetle yâd ederdi. Bu sözleri onun Lamartine'e karşı şiddet-i incizabını gösterir:

"Sadi-i Şîrâzî hakkında ne perestişkârâne bir hürmet beslersem, İbni Fârız'a karşı ruhumda ne büyük bir incizap duyarsam, cihân-ı şiirin berterin tabakatına yükselen Feyzî-i Hindi'ye nasıl hayran olursam, Fuzuli'yi ne kadar seversem; Lamartine'i de o kadar sever, o kadar hürmetle, o kadar iştiyak ile yâd ederim."

Lamartine'in o yüksek, o ilahî şiirleri yâr-ı canı üstad-ı hâkim Ferid Bey'in lisanıyla tercüme edilmesini pek arzu eder, Ferid Bey'i gördükçe muaheze eder dururdu."[2]

2 Eşref Edip Fergan, *Mehmet Akif'in Hayatı, Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları,* (Beyan Yayınları), s.74

BİR KARAKTER ANITI: MEHMET AKİF

Neslişah BUĞAN[1]

Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı'mızın şairi, büyük fikir ve dava adamı! Millî Mücadele'yi ateşleyen manevi bir önder! Her zaman olduğu gibi, ölümünün sekseninci yıldönümünde de:

"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyulayı da, er geç silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni, nereden bilecektir?"

diyen vatan şairimizi rahmetle anmak, onu eserleriyle, fikirleriyle, örnek hayatıyla bilmek ve Türk insanının gönlünde ve dilinde ebedîleştiğini göstermek, en azından bu toprakların havasını teneffüs eden bizler için bir vefa borcudur kanaatindeyim. Eserleri ve edebî yönüyle değil de, hayatından bazı kesitler alarak bir "insan" olarak Mehmet Akif'i tanıtmaya çalışacağım.

Mehmet Akif, şiirlerinin de ilerisinde bir karakter anıtıdır. Öyle halis yaratılış ve fazilet adamıdır ki bunu şiir ve yazıları kadar altmış üç yıllık ömrünün nice davranışları içinde bilhassa görmekteyiz. Son yüz yıllık tarihimizde özü sözüne, eylemi sözüne uyan kimseler fazla olmadığı için, Akif'in bu örnek kişiliği üstünde durulmalıdır. Öz prensiplerini hareketleriyle zedelemeyen, hatta onları yaşayış hâline koyabilen sayılı insanlarımızdandır.

Akif, eşi zor bulunur bir yardımsever insandır. Öyle ki daha yeni yetme bir delikanlı iken, akraba çocuklarına sahip çıkacak kadar babalık hisleri ile doludur. Belki de bu güzel huyları ona kazandıran yetimliğidir. Evet, Akif daha on beş yaşında iken "Benim hem babam hem hocamdır ve ne biliyorsam ondan öğrendim." dediği müşfik babasını gırtlak vereminden kaybetmiştir.

Hicaz çöllerinde geçen şu hadise, Akif'teki merhametin zirve noktada olduğunu göstermesi açısından oldukça enteresandır: Akif'in vazife için Teşkilât-ı Mahsusa

1 Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi.

Başkanı Eşref Bey (Kuşçubaşı) ile Hicaz'a gittiği yıllardır. Hicaz demiryolunun el-Muazzam istasyonunda bulunmaktadırlar. Bu bir çöl istasyonudur ve çölde istasyondan başka hiçbir bina yoktur; ne bir insan, ne hayvan, ne yeşillik, ne de ümran... İstasyon denilen şey de, bir küçük bekleme solonu ve bir memur barınağından ibarettir... Bu barınakta da istasyon memurunun ailesi yaşamaktadır. Fakat ailenin hâli perişandır ve odanın hâlinden sefalet akmaktadır. Odada oturacak bir ot minderden başka bir şey yoktur; ne iskemle, ne masa, hatta bir çuval bile... Ve istasyon memurunun hanımı üç, beş gün sonra doğum yapacaktır. Adamcağız, çaresizlikten; "Sizde eski çamaşırlar varsa bari verin de doğacak çocuğu saralım." diye, iki büklüm olarak Akif ve Eşref Beylerden medet dilenir. Akif'in yüzünü derin bir teessür kaplar. Eşref Bey'e bakarak: "Bu kadına yardım elzem. Ortada çok ciddî bir tehlike mevcut. Doğacak çocuğun hayatı tehlikede. Ben trene atlayıp hemen Şam'a gideyim, ne lazımsa alıp getireyim." der. Eşref Bey şaşkındır, hemen itiraz eder: "Aman Akif, Şam'a, oradan tekrar buraya en aşağı beş gün, beş gece bir yolculuk yapman lâzım. Hâlbuki aylardan beri çölde yolculuk yapıyoruz. Bu kadar yorgunluktan sonra, henüz bir gece bile dinlenmeden, bu uzun yolculuğu nasıl yaparsın?" "Yorgunluk mesele değil, ortada bir felâket var. Âh, yoksulluk ne müşkül şeydir, sen bilir misin? Benim ciğerim parçalandı." der.

Dertli şair, bir insanın derdine derman olabilmek için maşlahını sırtına atıp besmele çekerek yola koyulur ve hareketinin beşinci günü, birçok malzeme ile çıkagelir. Yorgunluktan, uykusuzluktan perişan vaziyette el-Muazzam'a adımını attığında vazifesini hakkıyla yerine getirmiş bir insanın huzuru ve neşesi yüzünden okunmaktadır. Eşref Bey, daha sonra bu hadiseyi değerlendirirken şöyle diyecektir: "Âh mübarek Akif! Şehinşahlara boyun eğmeyen Akif! Sefalette kalan bir kadına yardım için, altmış üç derece sıcaklıktaki çöllerde aylarca dolaştıktan sonra bir gece bile istirahat etmeden beş gün beş gece eşya vagonlarında yattın."

Akif, bir insanı sevdi mi çok sever ve hatta onlara yakın olmak için evini dahi değiştirmeyi bile dener. Bunun güzel örneklerinden ilki Emrullah Efendi, ikincisi ise Hasan Baba'dır. Bu iki dost, Rumelili oldukları ve Rumeli şivesiyle konuştukları için Akif, bir ara evini bunların evinin yakınına taşır. O kadar ki bu kişilere olan bağlılığını eserlerine taşır ve onları eserlerine konu eder. Mithat Cemal'e göre "Seyfi Baba"daki Dülger Hasan, bu Hasan Baba ismindeki Rumelili dostudur. Mithat Cemal, Akif'in dostluğunun "çok pahalı bir mal gibi mahrumiyetlere katlanılarak kazanıldığını" da belirtir. Acıbadem'de, ders verdiği Mehmet Ali Ratip ismindeki öğrencisi kendisini bir gün çok beklettiği için çok kızmış ve ona ders vermekten vazgeçmiştir. Ancak onun üzüntüsünü görünce de içinden çok üzülmüştür. Ali Ratip, Avrupa'ya tahsile gittiği sırada ona "Mehmet Aliye" ismiyle bir manzume kaleme almıştır.

Mithat Cemal'e göre Akif'te mefhumlar ve doğrular tektir. Söz verdi mi onu mutlaka yerine getirecektir. Mehmet Akif, sözünü yerine getirmemeyi "namusa mugayir" sayar. Akif, Meşrutiyet'in ilk senelerinde, bir cuma günü Mithat Cemal Kuntay ile sözleşir. Akif, Kuntay'ın Çapa'daki evine gidecektir. O gün adam boyu kar yağar. Arabalar, tramvay, tren ve vapur hava şartlarından işlemez. Sütçü ve ekmekçiler, kar ve tipiden dışarı çıkıp dağıtım yapamaz. Vakit öğle olmuştur ve ekmekçiler hâlâ ortada gözükmemektedir. Derken kapı çalar; Mithat Cemal, karşısında Akif'i görür. Büyük şairin bıyığının yarısı donmuştur. Mithat Cemal, Akif'in kar ve tipiye rağmen Beşiktaş'tan Çapa'ya nasıl geldiğini merak eder. O, bu mesafeyi yürüyerek kat etmiştir. Mithat Cemal, Akif'in bu havada yürüyerek oraya gelmesine

hayret eder. Akif ise, arkadaşının hayretine şaşırır; "Gelmemem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lâzımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim." cevabını verir. Bunun üzerine, Mithat Cemal, daha da şaşırır ve "İnsanların birbirlerine verdikleri sözün bu kadar korkunç bir şey olması beni ürküttü." Der. ardından Akif'e esprili bir cevap verir: "Sen eğer verilen sözün manasını bu türlü anlıyorsan bana izin ver de ben bu türlü anlamayayım. Benim verdiğim sözün şiddetli bir lodosa bile tahammülü yoktur." Hatta bu söz vermedeki hassasiyetini gören Mithat Cemal sonraki tarihlerde ona söz vermekten çekinir. Hiç kimse Akif'in verdiği sözden döndüğünü, hangi şartlarda olursa olsun sözünden bir sapma gösterdiğini görmemiştir. Yine Mithat Cemal anlatıyor:

"Balkan Harbi başlarken, Akif Bey, yegâne geçim yolu olan resmi memuriyetinden istifa etti. Kirada oturduğu evine, bir cuma günü gittim. Beş çocuğundan başka, üç çocuk daha vardı. "Bunlar kim?" dedim. "Çocuklarım!" dedi. Sonra anlattı. Akif, Baytar Mektebinde iken Hasan Efendi adında bir arkadaşıyla anlaşmışlar. "Kim önce ölürse, çocuklarına sağ kalan baksın!" demişler. Arkadaşı vefat etmiş, Mehmet Akif de, verdiği söze bağlı kalarak anlaşma hükmünü yerine getirmiş."

Mithat Cemal'in ifadesine göre; Hâlbuki o zamanlar, Akif'in beş parası yoktur; fakat beş çocuğu vardır.

Çok yakın dostlarından bir olan Fatih Gökmen anlatıyor:

"Akif, verdiği söze bağlı olmayanlara insan gözüyle bakmazdı." dedikten sonra tanık olduğu bir olayı şöyle anlatıyor: Ben Vaniköy'de oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün, öğlen yemeğini bende yemeyi, sonra da oturup sohbet etmeyi kararlaştırdık. O gün, öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sele boğuldu. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Yakın komşulardan birine gittim. Yağmur, bütün şiddetiyle devam ediyordu. Eve döndüğümde ne işiteyim, bu arada, Mehmet Akif Bey sırılsıklam bir vaziyette gelmiş. Beni bulamayınca, evdekilerin bütün ısrarlarına rağmen içeri girmemiş. "Selam söyleyin!" demiş ve o yağmurlu havada dönmüş gitmiş! Ertesi gün, kendisinden özür dilemek istedim. "Bir söz, ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir." dedi ve benimle altı ay dargın kaldı."

Akif her şeyden önce kendisidir, İnandıklarının adamıdır. Kadim dostu Mithat Cemal'e göre; Akif' in hayatını ve ahlâkını oluşturan en önemli unsur "kendi kendisi" olmaktır. Bu onun bütün hayatını yönlendiren ilkedir. İmanında, sanatında, yaşantısında, kendi adına ve toplum adına konuşurken hep aynı insandır ve neyse odur. Bir başkasına benzemek, ödünç alınmış kimliklerle ortaya çıkmak, olduğundan fazla görünmek ve söylediği ile yaptığı arasında bir uyumsuzluk, düşünce, duyarlık ve imanıyla ters düşmek onun hiçbir şekilde katlanamayacağı bir düşkünlüktür. Bu ilkeli kişilik Akif'i bir erdem anıtı hâline getirir. Akif yanılmış olabilir, yanlış yapmış olabilir; ama asla tutarsız ve samimiyetsiz olmamıştır. Onun için verilmiş bir sözün, kurulmuş bir dostluğun, bağlanılmış bir imanın, sahip olduğu vatanın bedeli hayattır. Akif, hayatı pahasına sever, hayatı pahasına bağlanır, hayatı pahasına inanır ve verdiği sözü hayatı pahasına verir. Bu yüzden dostluğu kelimenin her anlamıyla sonuna kadar güvenli ama o ölçüde de zorludur. Akif, içinde yaşadığı toplumun, unutulmuş, kendi kaderine terkedilmiş, kimsesiz ve sahipsiz insanların, dünya egemenlerinin yok etmeye çalıştığı bir milletin tanığıdır; ama aynı zamanda vicdanıdır da. Bu vicdan bazen tarihin içinden süzülüp gelen bilge bir ses, bazen şahit olduğu haksızlıklar karşısında alfabenin bütün sesleri, sözlüğün bütün imkânları ile haykıran bir çığlık, kendisi

söz konusu olduğunda acılı, yalnız ve yaralı bir yüreğin iniltisi olarak yükselir. Bu ses bazen zalimin suratında tokat, bazen sahipsiz insanların yüreklerini ısıtan bir şefkat, bazen ölçüyü aşanlar için bir ikaz ve bazen milletimizi yok etmeye çalışan güçlere karşı bir ültimatomdur.

Akif'le ilgili temel yanılgıların sebeplerinden biri de onu sadece yazılarından, şiirlerinden tanımaya çalışmaktır. Akif yazdıklarından çok daha derin, çok daha geniş ufuklu, çok daha sanatkâr ve çok daha şaşırtıcı bir insandır. Böyle iken o herkes gibi görünmeye çalışır. Mithat Cemal, onun bu taraflarını tanıdıkça büyük bir şaşkınlık içinde şunları söyler: "Yüz kahramana yetecek ahlak ve seciyesiyle sıradan bir insan gibi yaşıyor!" İşte Akif bu ifadede ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın şu sözlerinde gizlidir: "Akif'in iri hayatı *Safahat*'ından daha büyük bir şiirdir." Akif, sade bir yaşam sürmüştür. O, milletvekili iken Taceddin Dergâhı'nda kalır. Ankara'nın kışında paltosunu çıkarır ve muhtaç birine verir. Ceketiyle dolaşmaya başlar. Dergâhta kaldığı odanın zemininde eski bir kilim vardır. Paltosu gibi, bu kilimi de başka bir fakire verir. Odanın zemini çıplak kalır. Vefatının ardından geride bir kat elbise, yeni bir şapka, bir mavzer tüfeği, istiklal madalyası, yastığının altından çıkan birkaç lira ve bir saat vardır. Mithat Cemal bu saate dikkatleri çeker ve "Akif'in hayatında en önemli eşyadır bu saat. Çünkü kendi verdiği sözü bu saatle tutar." der.

Kuşkusuz Akif bunlardan ibaret bir şahsiyet değildir. O başkaca meziyetleriyle de dikkati çeken bir insandır. Mesela o çok çalışkandır, emek verilmeden kazanılan şeyi haram sayar. "Sanatın yüzde doksanı ter, ancak yüzde onu ilhamdır." diye inanır. Okuduğu bir kitabı tam inceler, öğreneceklerini sonuna kadar öğrenmeden bırakmaz. İnsanlığa faydalı olmuş bütün büyükleri, din, mezhep, soy farkı gözetmeden sever, saydıklarına karşı da kendi varlığını silecek kadar gönülsüz davranır. Dost dedikleri bağlanır, sevdiklerinin hoş olmayan ve kendi prensiplerine aykırı zaaflarına bile katlanır. Kalabalık meclislerde susar, yabancılar önünde açılmaz, kendini göstermekten, ukalalık ve çalımlardan tiksinir, biraz övülünce mahcup olur; ama dostlar meclisinde açıldığı zamanki sohbetlerine doyum olmaz. Hazır cevaptır, konuşmasına, yazı ve mektuplarına güldürücü veya ibretli fıkralar katmaktan zevk alır. Fikir ve sanatta açık kalpli, hoşgörülüdür. Usulünce ve saygılı olan tartışmayı sever. Cahillik, dönekliğe hiç katlanamaz. Aslını, milletini inkâra kalkan kimselerle alay eder, halkın ve yurdun ıstırabına kaygısız dolaşanlara adam gözüyle bakmaz. Yaradılışından gamlı ve biraz karamsar olduğu hâlde, koca *Safahat*'ında kendi derdinden ve hâlinden bir kez olsun yakınmaz. Ümitsizlik saçmaktan korkar ve şairliğin bu mesuliyetini hakkıyla bilir. Milletine ümit, azim ve sevinç taşımak görevlisi olduğuna inanır hayatı boyunca.

Şimdi Akif, gün gün ölen biri değil, saat saat doğan biridir. Üzerine çok yazı yazılmış olmasına rağmen, daha *Safahat*'ı bile derinlemesine, teferruatlı incelenmiş değildir. Henüz Akif'in şiiri bakirdir. İçine girilmemiştir. Ama Akif'i inceleyecek nesil mutlaka gelecektir. Onun sesini öbür seslerden ayıran farkları seçecek, ondaki hayat unsurlarını göz önüne koyacak, onun özlediği dünyayı kuracak nesil gelecektir. O nesille birlikte Akif de bütünüyle geri gelecektir.

Bizler bugün, 27 Aralık 1936 Pazar akşamı altmış üç yaşının içinde iken: "Ne mutlu bana, Peygamberimin (s.a.v.) yaşında öleceğim." dedikten sonra Hakk'ın rahmetine kavuşan bu Hakk erini rahmetle anıyor ve diyoruz ki: Ey dertli insan, kabrinde rahat ol. Bugün, senin örnek hayatın ve bu örnek hayatının aynası olan eserlerindeki ideallerini yaşatmaya, yeryüzünü bahara bezemeye azmetmiş "yeryüzü mirasçıları" her yanda boy veriyorlar. Ruhun şâd olsun!

ŞAİRLİĞİ KADAR KARAKTERİYLE DE ÖRNEK ALINABİLECEK BİR İNSAN: AKİF

Nesteren BUHARA[1]

Çoğu insanları yakından tanımanın, bazı sakıncaları olabilir; fakat böyle bir durum Akif için geçerli değildir. Esasen Akif uzaktan sert mizaçlı görülebilir; ama onu yakından tanıyanların yazdıklarıyla onun ne kadar güzel bir insan olduğunu görmekteyiz. Akif'in karakter özellikleri herkesin sahip olmak istediği niteliktedir. Prof. Dr. Orhan Oktay'ın dediği gibi; "Akif bir karakter heykelidir." O dönemin en tesirli fikir adamı ve sanat ışığıdır. Onun karakteri sanatıyla eşdeğerdir.

İki türlü sanatçı vardır: Birincisi öldükten sonra eserleriyle yaşayanlar, ikincisi eserleriyle ölenler. Peki, Mehmet Akif hangisidir? O, iman ve inancıyla hepimize yol göstermekte, ektiği tohumlarla yüzlerce hatta binlerce insan yetiştirmekte böylelikle adım adım "Asım'ın Nesli" oluşmaktadır. Üstadın karakteri o dönemde de, bu dönemde de rastlanamayacak kadar ender bir karakterdir. Çünkü Mehmet Akif gerçek bir vatansever, dini bütün bir Müslüman, çalışkan, sadık, ahlaklı, doğru sözlü, cesur, bilgili ve sayamayacağımız kadar çok güzel özelliğe sahip, vatan ve İslâm şairidir. Bu konuda Hasan Basri Çantay'ın dediği gibi; "Akif, kuvvetli, imanlı, ateşli bir İslâm şairiydi." Dört lisanı edebiyatıyla bilen Akif, Türk olarak yazdı, Türk olarak düşündü, Türk olarak yaşadı ve Türk olarak öldü.

Üstadın yakın arkadaşlarından biri olan Eşref Edip için Mehmet Akif erişilmez bir şahika-i fazilettir. Ona göre üstadın seciyesi şöyledir: "O fazileti hayatında yaşadı, eserlerinde yaşattı. Eserlerinde yaşayan bu fazileti gelecek nesiller daima görecek, okuyacaktır." Eşref Edip Akif'in bütün vasıflarının zirvede olduğunu söyler. Eşref Edip üstat hakkında bir kitap kaleme almış, onun bütün vasıflarını konu etmiştir. Üstadın seciyesi bu kitapta detaylı olarak yazılmıştır. Vefakâr olması, pür fikirli olması, insanları hayra davet etmesi, sevmedikleriyle alakasızlığı, haksızlığa tahammülsüzlüğü, azim sahibi oluşu, sözünde duruşu, tevazuu ve sade duruşu, hafızasının kuvveti ve daha birçok özelliği onu derinden etkilemiştir. Kitabını anılarıyla zenginleştirmiştir.

---

1 Aksaray Yunus Emre Anadolu Lisesi öğrencisi

Bir işi başarmanın yolu çalışmaktadır. Mehmet Akif de çalışkanlığı şiar edinmiştir. Onun çalışkanlığı, azmi onu ve eserlerini bu günlere kadar getirmiştir. Akif Ankara'da ve daha birçok şehirde cami kürsülerinde vaaz vererek mecliste konuşma yaparak, halka moral vererek çalışkanlığını öne çıkarmıştır. Üstadın çalışkan olmasındaki en büyük rolü babası Tahir Efendi üstlenir. Babasının "Çalışmazsan bu eve giremezsin!" sözü Akif'in çalışma alışkanlığı kazanmasında etkili olmuştur. Küçüklüğünden gelen çalışkanlık üstadın büyük işler başarmasını sağlamıştır. Zaten çok okuyan, çok araştıran bir kişiliğe sahip olan Mehmet Akif'in boş durması düşünülemez. O vaktinin çoğunu çalışarak geçirir, uyku için bile çok az zaman ayırırdı. Onun çalışma prensibi zaman, mekân dinlemezdi. Gece yatarken birdenbire şairlik ruhu uyanır ve gecesini çalışarak geçirirdi. Hatta İstiklal Marşı'nın şu dizelerini de bir gece vakti kâğıdının olmamasını umursamadan elindeki kalemiyle Tacettin Dergâhı'nın duvarına yazmıştır:

"Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner aşarım
Yırtarım dağları enginlere sığmam taşarım."

Üstadın "Küfe"den sonra yazdığı "Durmayalım" şiirinde miskinlik, çalışma tezadı olarak sunulur. Böylelikle çalışmanın önemi ve gereği vurgulanır.

Akif çalışkan olduğu kadar dinine de bağlıdır. O, İslâm'ı hayatının merkezine alan, hayatını da İslâm'a adayan bir şairdir. Üstat dini gereği, kişiliği gereği; dürüst ahlaklı bir dindardır. O, yaptıklarıyla, sözleriyle, şiirleriyle, çalışmalarıyla dindarlığını gözler önüne sermiştir. Üstat doğru sözlü olmaktan hiçbir zaman kaçınmamıştır. Dili sert olsa bile sözlerinin doğruluğu onu tatmin etmiştir. Akif dörtlüğünde bu karakterinden şöyle bahsetmektedir:

"Hayır, hayal ile yoktur alışverişim
İnan ki her ne demişsem görüp söylemişim
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek."

Akif verdiği sözleri mutlaka yerine getirir, boş yere konuşmaz, konuşunca da söylediklerinin sonuna kadar arkasında durur. Onun için verilen sözün tutulmamasının tek sebebi ölüm olabilir. Bu özelliği hakkında Akif'in bir anısından örnek vermek istiyorum: Üstat, Baytar Mektebindeyken en yakın arkadaşıyla "ilerde çoluk çocuk sahibi olurlarsa ölenin çocuklarına kalanın bakacağına" dair sözleşirler. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra arkadaşı Hasan Efendi ölür. Üstat maddi olarak çok sıkıntıda olmasına rağmen beş çocuğuna üç çocuk daha ekler. Sözünü, ne kadar darda olursa olsun tutar. Bu olay Akif'in her durumda ahlaklı bir tutum sergilediğini gösterir.

Akif'in bir diğer karakter özelliği de doğruluktur. Haksızlık kime yapılırsa onun yüreğinde büyük yaralar açar, haksızlığı kim yaparsa yapsın ona gerekli olan sözlü ve fiili cevabı mutlaka verir; "Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam/ Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam" diyen üstat, haksızlığa karşı boyun eğmeyeceğini açık bir şekilde dile getirir. O dinini kötüleyenlere asla kendisini ezdirmez; haksızlık yapanlara, yalan söyleyenlere asla tahammül edemez. Bu özelliği hakkında Mithat Cemal Kuntay şöyle der: "Hiçbir kapı altında geçerken, Akif'i eğilmeye mecbur edemedi." Hiçbir kötü davranış ona boyun eğdirememiştir. Bundan dolayı yalnız kaldığı zamanlar olmuştur. Bu bağlamda düşünür Edward Said'in de dediği gibi; "Entelektüel yalnız adamdır."

Hayatına ve şiirlerine yön veren Kur'an onun için çok önemlidir. Zira şiirlerinde toplumun problemlerine çareler ararken yüce kelamdan alıntılar yapar. İçinde yaşadığı ce-

miyete faydalı bir insan olmanın temel şartı güzel ahlaka sahip olmaktır. Nitekim üstat da halka moral vererek fayda sağlamış ahlaklı bir insandır. Akif için dört şey çamur kadar pistir: Cimrilik, makam şımarıklığı, kibir, bir de dünya malı. Bu yüzden Akif'in İstiklal Marşı'nı yazarken ödülü kabul etmemesi kışın ortasında üzerindeki paltosunu kapısına gelen fakire giydirmesi, sözünü her ne olursa olsun tutması, çalıştığı yerde arkadaşına yapılan haksızlık sonucu istifa etmesi, onun ahlaki özelliklerinin önemli göstergeleridir.

Akif vatanına kişiliğiyle, güzel ahlakıyla yol göstermiştir. O gerçek bir vatanseverdir. Üstat şu sözleriyle gençlere vatanını korumaları gerektiğini hatırlatmıştır: "Sahipsiz olan vatanın batması haktır,/ Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır." Üstat din ve vatan dendiğinde gözünü kırpmadan ölüme gider; ama o vatanı için ölmeyi sonraya bırakır, vatanını yaşatma yolları arar.

Sadakat demek; bir şeye sürekli ve samimi bağlı kalmak demektir. Mehmet Akif de vatanına milletine bütün samimiyetiyle sadıktır. Akif vatanına sadık olduğu kadar arkadaşlığına, ailesine dinine de sadıktır. Dostunu asla yarı yolda bırakmaz, dinini kötüleyenlerden de uzaklaşırdı. Üstadın Türk milletine katkısı yalnızca mükemmel Türkçesiyle yazdığı şiirleri değil, aynı zamanda Türk Millî Mücadele'sinin kazanılması için verdiği uğraşlardır. Zira Akif Türklüğüyle gurur duyan bir insandır. O İstiklal Marşı'ndaki "Ebediyen sana yok ırkıma yok izmihlal" mısraıyla, "Ordu" şiirindeki:

"Türk eriyiz silsilemiz kahraman
Müslümanız Hakk'a tapan Müslüman
Putları Allah tanıyanlar, aman
Mescidimin boynuna çan asmasın"

dizelerinde onun vatan aşkıyla, din aşkını harmanladığını görmekteyiz. Hatta üstat bir konuşmasında "Mısır'da on bir yıl yaşadım, on bir saat daha kalsaydım çıldırırdım. Sana halisane fikrimi söyleyeyim mi: İnsanlık da Türkiye'de, Müslümanlık da Türkiye'de, Hürriyetçilik de Türkiye'de." diyerek Mısır yıllarından sonra vatanını ne kadar özlediğini dile getirmiştir.

Mehmet Akif merttir, cesurdur. O cesurluğunu mecliste konuşma yaparken belli etmiştir. Örneğin; Üstat İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olurken kurallara keskin bir itirazda bulunmuştur. "Bila kayd-ü şart" maddesinin reddedilmesini istemiştir; cemiyetin kendi fikirlerine ters düşen emirlerine uymayacağını söylemiştir. Bu cesur bir davranıştır; fakat Akif kabul etmeyeceğini açık bir şekilde dile getirmiştir. Daha birçok konuşmasında cesurluğunu gözler önüne seren Üstat, halkın cesarete ihtiyacı olduğunu bilir. Bu yüzden halka moral verirken cesaretle verir. Ortamda fikri varsa çekinmeden söyler. Yeni çıkış yolları ararken, şiirlerini yazarken, konuşma yaparken dürüst ve ahlaklı olduğu kadar cesurdur Akif. Nitekim İstiklal Marşı'na "Korkma" nidası ile başlarken halkın ihtiyacı olan cesareti, halkın şiiri olan İstiklal Marşı'nda kullanmak gerektiğini düşünür. Peki, "Akif'in eseri şahsiyetiydi." sözünden ne anlarız? Akif, düşündüğü gibi yaşar, yaşadıklarını dile getirir. Mevlana'nın; "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol." düsturundan yola çıkarak düşündüklerini hayatına uygular. İçi dışı birdir. Şiirine, *Safahat*'ına düşündüklerini olduğu gibi yazan Akif, olduğu gibi de görünür.

Akif demek samimiyettir: "Oku, şayet sana hisli bir yürek lazımsa/ Oku zira onu yazdım iki söz yazdımsa" diyerek içinden geçen duyguları tüm çıplaklığıyla şiirlerinde ortaya koyduğunu vurgular.

Evet, Üstat çalışkan, ahlaklı, dürüst, dindar, vatanseverdi. Peki, Mehmet Akif'in böyle güzel bir insan olmasının temel sebebi neydi?

O ilk hocasının, babası Tahir Efendi olduğunu söyler. Babası Tahir Efendi o kadar güzel, o kadar ahlaklı bir insandır ki oğlunu bu güzel vatanın güzel şairi olarak yetiştirir. O dönemde, Osmanlı döneminde, topluma yön veren pek çok aydın yetişmiştir. Bunlardan biri de hiç şüphesiz Mehmet Akif Ersoy'dur.

Akif gibi olabilmek için çok araştırmak, çok okumak gerekir. Bilgili olmak şarttır. Bilgili olan bir insan mütevazı da olur. Bunun en büyük örneği Akif'tir. O hiçbir zaman yazdığı şiiri okumaz, şiirlerini övenlere ise kendisini beğenmediğini söylerdi. Bir konuşmasında; "Türk Edebiyatı öyle bir duruma gelmeliydi ki beni beğenmemeliydiler." sözleriyle mütevazılığını açık bir şekilde dile getirir.

Üstat, örnek olunacak insan olduğu gibi, onun da örnek aldığı hayran olduğu kişiler vardı. Bu kişilerin başında ona ilmi, ahlakı öğreten babası Tahir Efendi gelir. Akif çocukluğundan beri babasına hayrandır. Babasından korktuğu için değil, babasına hayırlı bir evlat olabilmek için çalışır. İlimle, sanatla uğraşan insanları sever, hayranlık duyardı. Bu insanlara örnek verecek olursak; dünya gözüyle görmese bile sesini çok beğendiği, ahlâkı da sesi kadar güzel dediği Hafız Hasan Rıza Efendi onlardan biridir. Edebiyatçılığını, hukukçuluğunu sevdiği Namık Kemallerin, Ziya Paşaların üstadı Hersekli Arif Hikmet, Mısır'da ve Türkiye'deki hamisi *Safahat*'ta üç ayrı şiirini ithaf ettiği tek insan Abbas Halim Paşa ve yine dünya gözüyle görmediği, şiirlerine ve felsefesine, davasına hayran olduğu Pakistan millî şairi Muhammed İkbal ve daha niceleri... Bütün bu özellikleriyle Mehmet Akif, sadece vatan, İslâm, *Safahat* şairi değil; aynı zamanda karakteriyle örnek alınabilecek ideal bir insandır. Bu yüzden, günümüz toplumunun görmek istediği ve özlediği bir kişiliktir.

AKİF'İN HAYATI VE ŞAHSİYETİ: SAFAHAT

Reyyan ÜNGÖRMÜŞ[1]

Çoğu büyük sanatkârlar gibi Mehmet Akif Ersoy'un hayatını, kişiliğini, kendi eserinde, *Safahat*'ta bulmak mümkündür. Bu gerçekliği kabul etmekle birlikte millî şairimiz Akif'in hayatını, dini şahsiyetini ve onu oluşturan faktörlerden biri olan aile ocağını, bizzat kendi ifadeleriyle ele alarak değerlendirmenin gerekli ve yerinde olduğunu düşünüyorum.

Mehmet Akif, hicri 1290 yılı Şevval ayında (20 Aralık 1873) İstanbul'da, Fatih'in Sarıgüzel mahallesinde dünyaya geldi. Babası oğluna ebcet hesabıyla doğum tarihini gösteren "Ragif" adını verdi; ancak anlaşılmadığı için Akif şeklinde telaffuz edildi. Akif bir röportajında ismi konusunda şunları söyler: "Babamın bana koyduğu asıl ad Mehmet Akif değil Mehmet Ragif idi. Ragif bir nevi ekmek demektir. Ben dünyaya geldiğim zaman babam bana öyle bir kelime aramış ki ebcet hesabıyla doğum tarihimi göstersin. Onun için Ragif ismini vermiş, bu adı beğenmemiş olmalı ki annem, beni Akif diye çağırırdı. Babam ölünceye kadar Ragif dedi, ama nüfuz tezkeremde Akif yazılı. Bu nedenle arkadaşlarım beni Akif bilir."

Annesi Buharalı Emine Şerife Hanım tam manasıyla Müslüman bir Türk kadını idi. Sağlam bünyeli, anlayışlı, tecrübeli ve derin görüşlü bir kadındı. Akif'in babası Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi'dir. Âlim ve Nakşibendi tarikatına mensup dindar bir zat olan Tahir Efendi, temizliği ve bilge kişiliği ile tanınırdı. Oğlunun eğitim hayatına önem veren Tahir Efendi, Mehmet Akif'in dil öğrenme yeteneğini erken fark etmişti. Akif'in Arapça temellerini bizzat o atmıştır. Mesut bir çocukluk dönemi geçiren Akif, aile hayatını şu mısralar ile özetlemiştir: "Çocukluğumda, evet bahtiyardım cidden,/ Harim-i ailenin farkı yoktu cennetten."

Akif'in içinde yaşadığı ailesinin temel özelliklerinden birisi; anne babasının çocuklarıyla yakından ilgilenmesidir. İlk eşinden olan çocuklarını kaybeden Şerife Hanım, Akif ile Nuriye'yi derinden bir şefkatle büyütüyordu. Tahir Efendi de çocukları

1 Burdur Göller Yöresi Anadolu Lisesi öğrencisi.

ile çok meşgul oluyor ve onları her bakımdan en güzel şekilde terbiye etmeye çalışıyordu.

Dört yaşına geldiğinde geleneklere uygun olarak Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebine başladı. Buraya iki sene gittikten sonra Fatih İlkokuluna gitti. Babasından ilk Arapça dersini de aynı yıl içerisinde aldı. Üç yıllık ilkokulu bitiren Mehmet Akif 1882 yılında Fatih Merkez Rüştiyesine başladı. Bu sırada babasından Arapça öğrenmeye devam eden Akif ayrıca Farsça dersleri veren Esad Dede'yi takip ediyordu. Türkçe ve Farsça derslerinde olduğu gibi diğer derslerinde de üstün başarılar gösteren Akif, akranlarından oldukça ileri bir düşünce yapısına sahipti.

Tahir Efendi erkenden kalkar, çocuklarını kendi elleriyle yıkar, kızı Nuriye'nin saçlarını kendi elleriyle tarar, salep pişirip içirir ve mektebe gönderirdi. Annesi Şerife Hanım da Akif'ten devamlı "Hocazade'm" diye bahsederek; ona olan muhabbetini göstermiştir. Mehmet Akif'in çocukluğu dindar, saf ve muhafazakâr bir Müslüman çevrede geçmiştir. İçinde doğup büyüdüğü bu çevre şairin kişiliğini, karakterini ve dünya görüşünü derinden etkilemiştir.

Şiir merakı rüştiye yıllarına dayanan Mehmet Akif, Fuzuli'nin Leyla ile Mecnun manzum eserinden ilk okuduğu manzum eser olarak bahsetmektedir. Arkadaşları ile birlikte manzum eser yazma girişiminde bulunan Akif şairlik temellerini bu noktada atar ve hızla geliştirir. Rüştiye Mektebini tamamlayan Akif'i babası meslek seçiminde serbest bırakır. Bunun üzerine Mülkiye Mektebini seçen Akif 1889'a kadar okuduğu bu okulda dönemin tanınmış hocalarından biri olan Muallim Naci Bey'den ders alma fırsatını yakalar. Eğitim hayatı başarılarla dolu Akif, zaten temellerini attığı yazı girişimini burada da sürdürüp gelmiş geçmiş sayılı güçlü kalemlerden biri olma vasfının temel taşlarını burada atar. Mehmet Akif'in babası Hoca Tahir Efendi yakalandığı gırtlak veremi hastalığından kurtulamayarak 1898 yılında vefat eder. Acılar ve nice sıkıntıların onu beklediği hayatta daima dürüst, cesur ve inançlı adımlarla yürüyen Akif'in, babasının ölümü ile hayatındaki kara sayfaların ilkine mürekkep damlar. Babasının ölümü üzerine bir de evlerinin yanmasıyla maddi sıkıntı çeken ailesine yardım etme arayışına giren Akif, okulunu bırakıp o yıl içerisinde eğiteme başlamış olan ve ilk sivil Veteriner Yüksek Okulu mezunlarına hemen iş vereceklerini bildiren Baytar Mektebine geçiş yapar. Hayatında bunun gibi daha nice vefa örnekleri olan Mehmet Akif menfaat nedir bilmezdi…

Cömertlikle yoğrulmuş mert kişiliği ve iman dolu göğsü ile daima örnek bir genç, örnek bir Müslümandı. Baytar Mektebinden mezun olduktan kısa bir süre sonra Orman ve Ziraat Nezareti Fen Heyeti Baytarlık İşlerinin Beşinci Şubesine Baytar Müfettiş Muavini olarak tayin edildi. Yine aynı yıl içerisinde Hazine-i Fünun mecmuasında bir gazeli yayımlandı. Bu gazete Akif'in bilinen ilk matbu eseridir. Bu gazelden altı yıl sonra ise resmi gazetede şiirleri çıkmaya başladı. Daima bilgiye hasret bir yanı olan Akif, bu dönemde kendini geliştirmeyi ihmal etmemiştir. Akif ailesinden ve mahallesinden aldığı dini eğitim ve daha sonra Baytar Mektebinde öğrendiği pozitif bilimler ve yine babasının ve hocalarının telkinleri ile öğrendiği yabancı diller sayesinde çok yönlü bir aydın olmuştur.

Mesleğinin ilerleyen zamanlarında bir meslektaşının haksızlığa uğradığını gören Akif şiirlerinde de dile getirdiği gibi "zulmü alkışlamadı." Yazdığı kısa bir dilekçe ile görevinden istifa eden millî şairimiz güçlünün yanında değil, haklının yanında durdu. Cesareti ve dürüstlüğü ile hareket eden şairimiz zalimi övenlerden olmadı. O, boyun eğmemeyi çok küçük yaşta öğrendi. Zalimin karşısında elif gibi dik

durdu. Yeri geldiğinde işinden vazgeçti, yeri geldiğinde ise canından çok sevdiği yurdunu terk etti. O asla kendini düşünenlerden olmadı. Müslümanların birlik ve beraberlik içerisinde olduğu günlerin hayali ile yandı kavruldu. Kurtuluş Savaşı mücadelesinde de savunduğu ideoloji, daima ümmetten yana oldu.

Osmanlı Devletinin birçok toprağını görme şansı yakalayan Mehmet Akif, daima halkın sorunlarından haberdar ve onlarla bizzat alakadar oldu. Kısa sürede dürüstlüğü ve yüksek ahlakı ile toplumun gönlünde yer edindi. Bu güvenin de yardımıyla Kurtuluş mücadelesine vaazlarıyla destek verdi. Özgürlük için tutuşmaya hazır olan halktan alevlerini esirgemedi. Vatanına, milletine duyduğu sevgi daima yükselmiş, durmamış, yılmamış ve daima çalışmıştır. Halkı için çalışan bu şaire halkı da tam destek vermiş, ona bir şairin ulaşabileceği en büyük nitelik olan "Millî Şair" unvanı ile hitap etmiştir:

"Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

Biz ki Kurtuluş mücadelesi vermiş bir ecdadın torunlarıyız, gönüllerindeki iman dillerindeki duadan başka silahı olmayan ve bir çılgınlık olarak görülen bu mücadeleye hiç düşünmeden katılan, bu uğurda canından, malından, eşinden, çocuklarından vazgeçen milyonlarca vatanseverin bize bıraktığı bu toprakların mirasçısıyız. Bizden sonraki nesil bize yetişene kadar bu şanlı bayrak bizim himayemiz altındadır. Biz bu şanlı bayrağı nefesimiz yettiğince en ileri noktaya kadar taşıyacağız, taşımak zorundayız. Bizim bu vatandan başka gidecek ne yerimiz ne de yurdumuz var. Bize bu cennet vatandan başka saadet yok! Bir tek hedefimiz, bir tek gayemiz var, o da millî şairimizin daima ifade ettiği ve büyük bir şiddetle üzerinde durduğu "Asım'ın Nesli" olgusunu gerçekleştirmektir. Biz öyle bir vatanda, öyle güzel bir bayrak altında, öylesine büyük kahramanlık hikâyeleri ile büyüdük ki "Asım'ın Nesli"ni daima yüreğimizde büyüttük. Şimdi üstadımızın karış karış her bir yanını gezdiği bu güzel ülkede ve yine onun ideolojileri, ahlakı, imanı ve daha nice özelliklerinden bahsedilen bu güzel kitapta yüreğimizde büyüttüğümüz o koca neslin farkına varıp sorumluluklarımızın bilincinde olalım. Ecdadımıza dönüp kanımızda dolaşan cesareti fark edelim. Şairimizin söylediklerine kulak verip ruhumuza sindirelim: "Cehennem de olsa gelen, göğümüzde söndürürüz,/ Bu yol ki hak yoludur, dönmek bilmez yürürüz."

ÖMRÜNDE BİR KEZ OLSUN GÜÇLÜYE BOYUN EĞMEYEN BİR KARAKTER: AKİF

Sena ÇİÇEK[1]

Tevazu, alçakgönüllü olmak anlamına gelir. Mütevazı da tevazudan türeyen bir kelimedir. Peki, mütevazı ne demektir, ona bir değinelim. Mütevazı; kendi değerini olduğundan az gösteren, başkalarını kendisiyle eşit tutan kimse anlamına gelir. Mehmet Akif, ne kendini başkalarından ulvi göstermeye çalışmış, ne şan şöhret sahibi olmak için insanların gözlerini boyamış, ne de herkesçe bilinmek istemiş bir şairdir. O, kendini milletiyle müsavi gören, hiçbir zaman şan şöhret peşinde koşmayan bir mütefekkirdir. Yazdıklarını ve düşündüklerini hayatında aynen uygulamış, konuşması ile hareketlerinde hiçbir tezat görülmemiş kişidir. Mevlana'nın türbesinde yazılı olan; "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol." sözünün toplum içinde çok az görülen canlı örneklerinden biridir. Ömrünü menfaatten, devlet ve ikbal peşinde koşmaktan uzak geçiren Akif için Nurettin Topçu; "ruh ve karakter kahramanı" der.

Akif'in karakteri hakkında çok şey söylenebilir. Hem dostu hem de damadı olan Ömer Rıza Doğrul, Akif'in karakterini anlatırken; onun tam bir seciye adamı olduğunu, bir köşeye çekilip düşündüklerini, duyduklarını yazmakla kalan bir şair olmayıp doğru bildiğini söylemekten geri durmayan bir cemiyet adamı olduğunu vurgular. Bunun yanı sıra azim sahibi olduğunu, vefakârlığının sınırsız olduğunu, mütevazı, onurlu ve metîn bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Ömer Rıza Doğrul, Akif'i anlatırken; ömründe bir kez olsun güçlüye boyun eğmeyen, halkın ıstıraplarına "alaka gösteren", sevgisinde de nefretinde koyu olan, irfan ve ilme hayran olan kısacası tam bir insan-ı kâmil portresi çizer.

Mehmet Akif'in alçakgönüllülüğünü birçok örnek ile ortaya koyabiliriz: Meclis'e İstiklâl Marşı yarışması için birçok metin gelmiştir. Söz konusu eserler içerisinde Mehmet Akif'in şiiri yoktur. Rıza Nur'dan sonra Maarif Nazırı olan Hamdullah Suphi de Mehmet Akif'in marşa ödül konulması nedeniyle yarışmaya katılmadı-

1 Adana Abdülkadir Paksoy Anadolu Lisesi öğrencisi.

ğını öğrenince şaire yazdığı mektupta ödül konusunun uygun bir şekilde çözümlenebileceğini ve yarışmaya katılması gerektiğini ifade eder. Devrin önemli şairlerinden, mebuslarına hatta generallerine kadar birçok kişi kendince bir İstiklâl Marşı yazarak yarışmaya gönderir. Ne var ki değerlendirme heyeti başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver, bu şiirler arasından Millî Mücadele'nin ruhunu yansıtan bir şiir bulamaz. Bu şiirlerin içinden Mehmet Akif'in şiirinin çıkmaması da can sıkıcıdır onun için. Olaylar bu şekilde devam ederken Hasan Basri Çantay'ın kadim dostuna oynadığı oyun bize İstiklâl Marşı'nı kazandırır. Çile ve ıstırap insanı olan Akif yüreğinde hissettiği sorumluluk bilinci ile İstiklal Marşı'nı büyük bir aşk ile yazmaya çalışmaktadır. Ancak bu onun için hiç de kolay değildir; çünkü ümitlerin kırıldığı kalemlerden kan damladığı günlerde insanımızın heyecanını artırıp onlara güven verecek bir marş yazmanın zorluğunu bilmektedir. Akif bundan dolayı bu marşla yatıyor, bu marşla kalkıyordu. İstiklal Marşı'nı yazacak kâğıdı bile olmayan Mehmet Akif, yine de teklif edilen parayı kabul etmemiş, zorla verdiklerinde ise aldığı parayı kurumlara bağışlamıştır. Şiiri yazabilmek için sadece iki yaprak kâğıdı vardır. Bir yaprağa temiz kopyası çekileceği için tek yaprak yetmemiş; şiirin bir bölümünü mecburen Tacettin Dergâhı'nın duvarına yazmıştır. O kadar alçakgönüllüdür ki ne verilen parayı almış, ne de İstiklal Marşı'nı *Safahat*'ına koymuştur. İstiklal Marşı'nı "kahraman ordumuza" diye ithaf ederek, "O benim değil milletindir." demiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında, asırlar boyunca muhteşem zaferlerin zevkini yaşamış bir milletin çocukları şimdi işgal acısını yaşamakta, hakarete uğramaktadır. Daha dün Çanakkale'de destanlar, kahramanlıklar çıkararak gücünü ve imanını dünyaya ispat eden Mehmetçik, şimdi silahsız, cephanesiz, aç ve bitkindir. Akif'in şair yüreği buna dayanamaz; fakat asla ümitsiz değildir. Bilir ki "Asım'ın Nesli" bu milletin namusunu şimdiye kadar çiğnetmedi ve çiğnetmeyecek. Yeise düşmemek gerekir; "Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak" korkaklıktan başka bir şey değildir onun nazarında. Mehmet Akif, Safahat'ın "Asım" bölümünde haksızlıklar karşısındaki duruşunu, tavrını açık ve çarpıcı mısralarla dile getirir. İşte üzerinde önemle durulması gereken şiirinden aldığım bir kesit ile ümidi, azmi, mücadeleyi açık bir şekilde şöyle anlatmıştır:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem...
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım...
- Boğamazsın ki!
- Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam."

Mehmet Akif, milletinin derdiyle dertlenmiş bir insandır. Yazdığı şiirlerde yaşanan acılar, yenilgiler, yoksulluğumuz ve umut dile gelir: "Yeisin sonu yoktur, ona bir kere düşersen/ Hüsrana düşersin, çıkmazsın ebediyen." Ona göre, Allah'a inanma ile ümitsizlik bir kalpte yaşayamaz. Akif, ümitsizliği iki noktadan eleştirir: İlki Allah'a sığınmadan ona güvenmeden ümitsizliğe düşmek küfürdür. Bunu Hicr sûresinin 55. ve 56. ayetlerinin şerhi sayılabilecek bir şiirinde şöyle ifade etmektedir: "Kesmeyiniz ruh-ı rahmetinden ümit/ Ki müşrikin olur ancak o nefhadan nevmîd." Akif'in ümitsizliğe ait ikinci tenkiti ise ümitsizliğin toplumda meydana getireceği telafisi mümkün olamayan çözülme ve tembelleşmeye sebebiyet vermesidir. Akif'e göre; "Hayat meydanına atılan insanın karşısına ilk çıkacak engel ümitsizliktir." Bu bakımdan başarılı bir hayat için lâzım olan ilk ve en mühim unsur da ümittir. İşte, insanın devamlı muhtaç olduğu bu ümidi en güzel şekilde temin eden imandır, İslâm imanıdır. Öyle

ise imanlı insan ümitsizliğe (yeise) düşemez: "Yeise hiç düşmeyecek zerrece imanı olan..." Ümitsizlik, insanı boğan bir bataktır ki çaresi ümide sarılmaktır. İnsana yaşama şevki veren ümittir. Ümitsiz insanın, laneti bir düğümdür, ruhunu, vicdanını bağlar:

'Yeis öyle bataktır ki, düşersen boğulursun.

Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!"

BAĞRI YANIK, YÜREĞİ KAVRUK, AHLAK VE ADALETTEN YANA BİR ÇİLE ADAMI: AKİF

Sevim TOSUN[1]

Her toplumda öne çıkan, liderlik yapan, duygu ve düşüncelere öncülük eden insanlar çıkmıştır. Onlar, toplumun özellikle sıkıntılı devirlerinde büyük görevler icra etmişlerdir. Bazen ellerine kılıç, bazen kalem alırlar. Bazen sedaları arşı inletir, bazen de yürekleri yakar. İman, salih amel ve yüce değerler uğruna mücadele etmenin örnekliğini bize sunarlar. Toplumun yol gösteren fenerleri, hakkı haykıran sesleri, gerçeği işiten kulakları, zulme dur diyen elleri, kıyam eden erleri olurlar. Zaman ve mekâna bakmadan görev ve sorumluluğunu yerine getiren bu kahramanlar, topluma, en gerekli olduğu zamanda sahip çıkan liderlerdir. Allah'a hamdolsun ki tarihimiz böylesi sayısız öncülerle doludur. İşte bunlardan biri de hepimizin yakından tanıdığı, daha doğrusu tanıdığını zannettiği bir isimdir: Mehmet Akif Ersoy.

Cemiyetten eve kaçan, caddeden sokağa kaçan, şehirden kıra kaçan, insanlardan kitaplara sığınan Akif'i, Nurettin Topçu şu şekilde ifade ediyor: "Büyük adam, eseriyle hayatını birleştiren adamdır. Biz onda şu vasıfları arıyoruz: Önce bütün ömründe aynı kanaatin, aynı imanın sahibi olan adamdır. Devirlere, zaruretlere, cemiyetlere göre değişmez, muhitine uymaz, muhiti kendine uydurur, uydurmazsa çarpışır. Cemiyetten daha kuvvetlidir, cemiyeti sürükleyicidir."

Mehmet Akif, Osmanlı İmparatorluğunun son yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş devri içinde yaşamıştır. Gerek şiirleri gerekse birleştirici ve millî birlik kavramına yöneltici İslâmî anlayışı ile etkili olmuş bir şair ve düşünürdür. Düşüncelerinde olduğu kadar kişiliğinden de hiç ödün vermemiş, doğru bildiği değerleri hayatının sonuna kadar savunmuştur. Karakterinin birkaç önemli hususuna değinecek olursak: Samimi bir insandır… *Safahat*'ına bakmak, sadece *Safahat*'ını merkez alarak onun karakterinin anatomisini çıkarmaya çalışmak bile karakterini anlayabilmek için yeterli olacaktır. Akif, *Safahat*'ını şöyle takdim eder: "Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri." Bu mısra dahi onun şiirleri ile karakteri arasındaki kuv-

1 Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencisi.

vetli bağı sergiler. Akif'i tanıyanların ittifak ettikleri en önemli özelliği, onun samimiyetidir. O, Kur'an ve sünnete, dine ve dindarlara yönelişinde samimi idi. İnsan ilişkilerinde samimi idi. Ağlamasında, gülmesinde, haykırışında ve susuşunda samimi idi. Şiirlerinde, yazılarında, hitabelerinde samimi idi. Yapmacıklık, çıkara dayanmak, bazen böyle bazen şöyle hareket etmek en nefret ettiği şeylerdi. Söz verme hadisesi, onda samimiyetin en üst noktasındadır. Boş yere konuşmaz, konuşunca da söylediklerinin sonuna kadar arkasında dururdu. Onun için verilen sözlerin yapılmamasının tek mazereti olabilirdi: Ölüm.

O, fedakâr bir insandı… O, sahici bir mümindi, içten bir insandı. Bir fakire paltosunu, evin tek kilimini verecek kadar… Cebindeki paranın yarısını, bazen tamamını dostuna, ihtiyaç sahibine verecek kadar… Konumunu sarsacak, zarara uğrayacak, maddi sıkıntılar içinde kıvranacak kadar.

O, mütevazı bir insandı… İstiklal Marşı'nın Meclis'te tartışıldığı oturumda bir müddet bulunmuş, daha sonra mahcubiyetinden dolayı dışarı çıkmıştı. Bilgisini, şairliğini ortaya çıkarmak istemez, bundan utanırdı. Caka satmak ona çok uzaktı. Bunu yapanları ise asla sevmez, mümkünse yanında durmazdı.

Zamanını çok iyi değerlendirmeye çalışan, vakit öldürmekten nefret eden Akif, Mahir İz ile birlikte bir ara ders okurlar. Daha doğrusu bu teklif Akif'ten gelir. Derse başladıkları zaman Akif; bir salı kendi evinde, diğer salı Mahir İz'in evinde okumalarını önerir. Büyük Akif, çocuğu yaşındaki birinin yanına ders vermek için gitmekten çekinmez, bundan gocunmaz.

Doğru bildiği değerleri hayatının sonuna kadar savunan bir insandı… Haksızlığa asla razı olmayan biriydi. Nemelazımcılık onun kitabında yoktu. Nerede bir yanlışlık, zulüm, hak gaspı varsa Akif onun karşısındaydı. Bu anlamda bağrı yanık, yüreği kavruk idi… Hep, ahlak ve adaletten yanaydı. Bu yüzden de hep çile adamıydı. Şahıslara herhangi bir haksızlığın yapılmasına asla razı olmaz, haksızlığı ortadan kaldırmak için gücü oranında müdahale ve mücadele ederdi. Kendisi müdür yardımcısı olarak görev yaptığı sırada, müdürüyle ilgili haksız bir muamele yaşanmış ve müdürü görevinden alınmıştır. Bu haksızlığı hazmedemeyen Akif, büyük bir şahsiyet ve adalet hissiyle buna karşı çıkmış ve o da görevinden istifa etmiştir. Bu herkesin sergileyebileceği bir erdem değildir.

O, bir eylem adamıydı… Akif, halkının sıkıntılarını yüreğinde hisseden içli bir insan ve merhametli bir bireydi. Bütün bilgi ve birikimini içinden çıktığı ve kendisini de ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü halkı için kullanmıştır. Bu yüzden onu bazen bir cami kürsüsünde insanları aydınlatırken, bazen at sırtında bir cepheden başka bir cepheye giderken, bazen de elinde kalem sabahlara kadar yazı/şiir yazarken görürüz. Kuşçubaşı Eşref Bey'e yazdığı bir mektupta: "Gaye uğrunda çalışmak, didinmek ve ölmek… Âh ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mesut hatime imiş…" diyerek şu fıkrayı anlatmaktadır: Hikâye meşhurdur ya, karıncaya; "Nereye gidiyorsun?" demişler. "Hicaz'a." demiş. "Hiç bu bacaklarla Mekke'yi bulabilir misin?" demişler. O da; "Ben yola çıktım ya…" demiş. Akif de bir amaç ve fazilet yolunun dönüşsüz yolcusudur; "Bu yol ki Hakk yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz." demiştir.

Ahmet Kabaklının Akif'i anlattığı kitabından hareketle; fazilet, ilim ve ülkü Müslümanı Akif'i yakından tanıyanlar, karakterinin birkaç önemli noktasını şöyle anlatıyorlar: Akif her olayda ve her fikir karşısında, kendine mahsus kanaatleri olan gerçek münevver idi. Olayların ardından sürüklenmezdi. Fikrinden dönmeyi Allah'a isyan ve millete hakaret sayardı. Bukalemun soyundan tiksinirdi. Elli yıl, ne dinin-

den, ne fikrinden, ne de siyasi görüşlerinden azıcık olsun caymıştı. Vefatından üç gün önce verdiği bir mülakatında; "Evet!" diyor. "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın demiştim. Bu mısra, umutla, imanla yazılır. İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben, başka türlü düşünüp başka türlü yazanlardan değilim. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır."

O, haksızlığa göz yummayan bir adamdı… "İsyan" kelimesi Akif'in hayatıyla özdeşleşmiştir diyebiliriz. Ama bu isyanı şahsi kin veya şahsi olarak farklı bir şeye indirgemek doğru olmaz. O, istibdada, yolsuzluğa, geriliğe isyan etmiştir. O, hastasını sokağa atan, ihtiyar "Seyfi Babaları" ölüme terk eden, okul çağındaki çocuklarını küfeler altında inleten, köprü altlarında yatıran duygusuz ve adaletsiz topluluğa isyan etmiştir.

O, yaptığı her işi layıkıyla yapardı. Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul bir yazısında ondan şöyle bahseder: "Akif gibi okuyana nadir tesadüf olunur. Bir eserden ne öğrenmek mümkünse hepsini layıkıyla öğrenmeden eseri bırakmazdı. Okuduğu her eseri birkaç kere okumaktan çekinmez, iyice anlamadığı her noktayı erbabına müracaat ederek layıkıyla anlamadan eseri bırakmazdı."

O, vefalıydı… Baytar Mektebindeyken, sınıf arkadaşı Hasan Efendi ile öyle dosttu ki ileride çoluk çocuk sahibi olurlarsa, ölenin çocuklarına kalanın bakacağına dair birbirlerine söz vermişlerdi. Bu sırada Akif genç, Hasan Efendi yaşlı olmakla beraber dinçti ve Baytar Mektebindeki bu fazilet mukavelesinin tatbikine çok vakit vardı... Aradan uzun bir zaman geçmiş ve Hasan Efendi ölmüştü. Akif'in maddî olarak çok sıkıntılı olduğu bir zamanda, beş çocuğuna üç çocuk daha eklenmişti böylelikle... Bundan sonrasını Mithat Cemal şöyle anlatır: Fakat her Cuma sekiz çocukla sofada aynı kıyamet kopuyordu. Akif de buna katlanıyordu: Bu üç çocuğun gelişi, Akif'in çocuklarına da fazla hürriyet vermişti. Bir cuma, sofada, çocuklardan birinin yanağını, hıncımdan çimdikler gibi sıkarak, Akif'e sordum: "Kim bu yavrular?" Akif cevap vermedi. Odaya girince, bu üç ıstırabını, bu misafir çocuklarını Akif'e takılarak tebrik ettim. Akif'in yüzü değişti: "Misafir çocukları değil, benim çocuklarım!" dedi. Üç beş haftada üç çocuğu nasıl olurdu? "Hasan Efendi öldü de..." dedi."

Araştırmacılar, yakın dostları, ailesi Akif'i bir karakter abidesi olarak gösterirler. Onun eserleri ile şahsiyeti arasında fark edilen çok sıkı bir ilişki olduğu apaçıktır: "Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim/ İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim." Hayali değil, görüp yaşadıklarını konuşturan, anlatan bir şair, karakteri nasıl bir karakter olmalı ki bizi çileler, elemler, ıstıraplar içinde yuvarlanan bir toplumun içine çekiverir. Orada onun gibi duymamak, onun söylediklerinin, naklettiklerinin çile yumağına sarılmamak mümkün değildir. Burada ayrı bir şahsiyet değil, söyledikleriyle, anlattığı toplumun yaşadıkları ile bütünleşen yekpareleşen karakterle karşı karşıya kalırız. "Aczimin giryesidir bence bütün asarım!" Evet, Akif bir insan, bir baytar müfettişi, bir bürokrat, TBMM'nin Burdur mebusu olarak olayların seyrini fiilen değiştirecek bir konumda değildir. Evet, insanı miskinliğe götürecek tevekkül anlayışına karşıdır, çalışmak, çok çalışmak gerektiğine bütün kalbiyle inanmaktadır.

Sadece İstiklal Marşı yazarı olarak anılan Akif'i bu dar kalıplardan kurtarmamızın gerekliliğine inanıyorum. Onun karakter özelliklerini -bunun ne kadar zor olduğunu bilerek- anlatmaya çalıştım. Onu yirmili yaşlarımın başında tanıma fırsatına eriştim, memnuniyet duyduğum, örnek aldığım birçok yönüyle karşılaştım. Çok mühim bir noktanın altını çizmek istiyorum: Akif'in en önemli eseri karakteridir.

EĞİTİMİ VE ESERLERİYLE MEHMET AKİF

Sezer KAYNAK[1]

Mehmet Akif, 1873 yılında İstanbul'un Fatih ilçesinin Sarıgüzel mahallesinde doğmuştur. Babası, oğluna "Ragif" adını vermiştir; fakat bu ismin söylenişi biraz zor olunca zamanla "Akif" şeklinde telaffuz edilmeye başlanmıştır. Sadece babası, "Ragif" adını kullanmıştır. Mehmet Akif´in babası Fatih Medresesi müderrislerinden Mehmet Tahir Efendi, annesi ise Emine Şerife Hanım'dır. Babası aslen Arnavutluk'un İpek kazasına bağlı Şuşisa köyündendir. Annesi ise Tokat doğumlu olmasına rağmen aslen Buharalı bir aileye mensuptur. Sezai Karakoç'un *Mehmet Akif* adlı kitabında belirttiği gibi; Akif'in babası Avrupalı, annesi Asyalı, kendisi ise İstanbulludur. Yani her ikisinin de ortasındadır. Onun hayatı, aile bağları itibariyle bile İslâm coğrafyasının bir nevi özetidir.

Akif'in okul hayatı 1878 yılında Fatih'te "Emir Buhari" mahalle mektebine gitmesiyle başlar. Buraya iki sene devam ettikten sonra l879 yılı sonlarında Fatih İlkokuluna gider. Bu sırada onun en büyük hocalarından biri de elbette ki babasıdır. Akif'e küçük yaşlardan itibaren Arapça öğretmeye başlar. Tahir Efendi, aynı zamanda Mühürdar Emin Paşa ailesinin özel hocalığı görevini yürütmektedir. Emin Paşa´nın oğulları İbnülemin Mahmut Kemal ile Ahmet Tevfik´e ders vermektedir. Bu dersler, kışın Bakırcılardaki Emin Paşa Konağı'nda, yazın ise Yakacık´taki köşkte yapılır. Bu sebeple Tahir Efendi de ailesiyle birlikte yazları Yakacık'a giderek köşkün bir dairesinde kalmaktadır. Akif, Emin Paşa'nın çocuklarıyla birlikte derslere katlıyor ve yazları onlarla arkadaşlık ederek Yakacık´ta bulunuyordu.

Üç yıllık ilkokulu bitirdikten sonra 1882 yılında Fatih Merkez Ortaokuluna başladı. Aynı zamanda babasından Arapça öğrenmeye devam ediyordu. Ayrıca Fatih Camii'nde Farsça ders vererek *Gülistan* ve *Mesnevi* okutan Esad Dede'yi de takip ediyordu. Türkçe ve Farsça derslerinde, yaşıtlarından çok ileride idi. Ortaokul yıllarında Akif, şiire merak sararak şiir kitapları okumaya başladı. İlk okuduğu manzum eser Fuzuli´nin *Leyla ve Mecnun*'udur. Ders arkadaşı İbnülemin Mahmut Kemal

1 Konya Selçuklu Anadolu Lisesi öğrencisi.

ile birlikte şiir denemeleri yazmaya başladı. 1885 yılında üç yıllık ortaokulu bitirdi. Babası Akif´i meslek seçiminde serbest bıraktı. Bunun üzerine Akif de, Mülkiye Lisesine girdi. 1889 yılına kadar bu lisede okudu. Dönemin en tanınmış sanatçılarından Muallim Naci, bu okulda, Akif'in edebiyat öğretmeni idi. Tahir Efendi, tutulduğu verem hastalığından kurtulamayarak 1888 yılında vefat etti. Zaten maddi sıkıntılar içerisinde olan Akif, Mülkiyeyi bırakıp Baytar Mektebine geçti. İlk sivil Veteriner Yüksekokulu olan mektebin mezunlarına, bugünkü tabirle iş garantisi veriliyordu. Mehmet Akif, Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi adını taşıyan Veteriner Fakültesinden 1893'te birincilikle mezun oldu. Daha sonra bugünkü Türkçeyle; Orman, Maden ve Tarım Bakanlığına Baytar Müfettiş Muavini olarak tayin edildi. 1893'te *Hazine-i Fünûn* dergisinde bir gazeli yayınlandı. Bu tarihten sonra çeşitli yerlerde şiir ve yazılar yazdı. *Servet-i Fünun* dergisinin 1898 yılı Kasım- Aralık sayısında "Bedayiu'l Acem" genel başlığı altında üç yazısı yayınlandı.

Mehmet Akif, 1898'de yirmi beş yaşında iken evlendi. Tophane-i Âmire veznedarı Mehmet Emin Bey'in kızı olan eşi İsmet Hanım ise yirmi yaşında idi. Mehmet Akif'in üçü kız, üçü erkek altı çocuğu olmuş, dördüncü çocuğu İbrahim, bir buçuk yaşında iken vefat etmiştir. Çocuklarının isimleri büyükten küçüğe: Cemile, Feride, Suad, İbrahim, Naim, Emin ve Tahir'dir.

1920 tarihinde Burdur Milletvekili olarak I. Büyük Millet Meclisi'ne seçildi. 17 Şubat 1921 günü İstiklâl Marşı´nı yazdı. Meclis 12 Mart 1921'de bu marşı kabul etti. Yaklaşık on yıllık bir Mısır hayatı oldu Akif'in… Sıkıntı, özlem ve hasret dolu bu yılların ardından 1935 yılında karaciğerinden hastalandı. 1936 yılı Haziran ayında yurda döndü. Nişantaşı Sağlık Yurdu'na yatırıldı. 27 Aralık 1936'da İstanbul'da vefat etti. Edirnekapı mezarlığında, en iyi arkadaşlarından Babanzâde Ahmet Naim'in yanına defnedildi.

Millet ve ümmetin büyük imtihanlarla sınandığı bir devirde yaşayan Akif, bütün bu ıstırabı derinden hissederek yaşamış ve üzerine düşen vazifeyi yapmak için her şeyini feda etmeyi göze almıştır. Bu sebeple ailesine fazla vakit ayıramamıştır. Hayatı boyunca çektiği maddi sıkıntılar bu konuda aksi tesir yapmıştır. Ömrünün son on senesini vatanından uzak geçirmesi ise onun dünyevi her şeyden olduğu gibi aile saadetinden de mahrum kalmasına sebep olmuştur.

Mehmet Akif milletini ve dinini seven, insanlara karşı merhametli bir mizaca sahip, şair tabiatının heyecanlarıyla dalgalanan, edebî bakımdan kıymetli şiirlerin yazarı büyük bir Türk şairidir. İstiklal Marşı şairi olması bakımından da "millî şair" olarak anılır. En büyük ideali olan ve "Asım" olarak nitelediği Müslüman gençliğin bir ferdi olarak, merhumu rahmet ve şükranla anıyor; eserleri hakkında kısa bilgiler vermek istiyorum:

Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini topladığı, yedi kitaptan oluşan şiir külliyatının adı *Safahat*'tır. Külliyatta 11.240 mısra, 108 adet şiir bulunmaktadır. Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nı *Safahat*'a koymamış, "Çünkü ben onu milletimin kalbine gömdüm." Açıklamasını yapmıştır. Külliyattaki birinci kitap "*Safahat*" adını taşımaktadır. *Safahat* külliyatının içindeki kitapların her birinin ayrı ayrı isimleri vardır. Ciltler hâlinde birkaç basımı yapılmış olan *Safahat,* Latin harflerle tek cilt hâlinde basılmıştır. Bu yedi kitabın ilk altısının baskıları İstanbul'da, yedinci cilt ise Kahire'de basılmıştır. *Safahat*'ı bir araya getiren kitaplarla ilgili bilgiler ise şöyledir:

"Safahat" isimli birinci kitapta siyasal olaylar, mistik duygular ve dünyevi görevlerden bahsedilmektedir. İçerisinde 44 adet şiir bu-

lunmakta ve 3084 mısradan oluşmaktadır. 1911, 1918 ve 1928 tarihlerinde eski harflerle üç baskı yapmıştır.

"Süleymaniye Kürsüsünde" isimli ikinci kitap, Süleymaniye Camii'ne giden iki kişinin söyleşileriyle başlamaktadır. Kürsüde Seyyah Abdurreşit İbrahim'in konuşturulduğu, uzun bir bölümle devam etmektedir. İçerisinde bir şiir bulunmakta ve 1002 mısradan oluşmaktadır. 1912, 1914, 1918 ve 1928 yıllarında eski harflerle dört baskı yayımlanmıştır.

"Hakkın Sesleri" olan üçüncü kitap ise topluma İslâmî mesajı yaymaya çalışan on manzumeden oluşmaktadır. Ateizme, umutsuzluğa ve ırkçılığa çatmaktadır. İçerisinde on şiir bulunmakta ve 482 mısradan oluşmaktadır. Eski harflerle 1913, 1918 ve 1928 yıllarında üç baskı yapılmıştır.

"Fatih Kürsüsünde" isimli dördüncü kitap da Fatih Camii'ne giden iki kişinin söyleşileriyle başlamaktadır. Vaizin uzunca bir konuşmasıyla devam etmektedir. Tembellik, irtica ve Batı taklitçiliği eleştirilmektedir. İçerisinde bir şiir bulunmakta ve 1692 mısradan oluşmaktadır. Eski harflerle 1914 yılında iki, 1918 ve 1924 yıllarında da toplam iki olmak üzere dört baskı yapılmıştır.

"Hatıralar"da Mehmet Akif'in gezdiği yerdeki izlenimleri ve toplumsal felaketler karşısında, Allah'a olan yakarışı içermektedir. İçerisinde on şiir bulunmakta ve 1314 mısradan oluşmaktadır. Eski harflerle 1917, 1918 ve 1928 yıllarında toplam üç baskı yapılmıştır.

Altıncı kitap olan "Asım", Hocazade ile Köse İmam arasındaki konuşmalar biçiminde tasarlanmış tek parça bir eserdir. Eğitim, öğretim, ırkçılık, savaş vurgunculuğu, Batı taklitçiliği gibi birçok konudan bahsetmektedir. İçerisinde bir şiir bulunmakta ve 2292 mısradan oluşmaktadır. Eski harfler kullanılarak 1924 ve 1928 yıllarında toplam iki baskı yapılmıştır.

Son kitap "Gölgeler" ise 1918 ile 1933 yılları arasında yazılmış olan kırk bir manzumeyi barındırmaktadır. Her biri, yazıldığı dönemin izlerini taşımakta, üç tanesi ayet yorumu şeklindedir. Eski harflerle 1933 yılında tek baskı yayımlanmıştır.

Ayrıca merhum Akif'in *Firaklı Nameler* isimli, mektuplarının yer aldığı bir kitabı da yayımlanmıştır. Bir de geçtiğimiz yıllarda yayımlanan Kuran-ı Kerim'in ilk on bir cüzünün yer aldığı bir meal çalışması vardır.

KENDİSİ DE BAŞLI BAŞINA BİR ESER OLAN AKİF'İN KARAKTERİ

Sinem KAYNAK[1]

Millî Mücadele'nin ilk haykırışı, Osmanlı'nın son çığlığı; eserleriyle kalbimize seslenmesinin yanı sıra kendisi de başlı başına bir eser olan Akif'in karakterinden bahsedeceğim. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir sözü vardır: "Milletler büyük evlatlarıyla nefes alırlar." Bilindiği gibi milletlerin daima ön plana çıkmış, şahsiyetli insanları vardır. Şahsiyetli insan demek, kendini bilen, sorumlu, tutarlı, bağımsız, psikolojik olarak güçlü ve "bir milletin birey olarak kazancı" demektir. Hele ki bu insan daha ziyade yüksek şahsiyetli, bir milletin hatta ve hatta bir neslin, "Asım'ın Nesli"nin öncüsü ise onun karakteri cümlelerle anlatmakla bitmez. Öyle ki bu kişi, kalemiyle Çanakkale abidesini diken Ragif'tir. Şahsiyetinin küçük bir parçasını aktarabilmek bile düşünce hayatımıza, hakikatli birer fikir çıkarabilmek açısından oldukça isabetlidir. İlk olarak, nevi şahsına münhasır bu fikir adamının şahsiyetinin doğmasına öncülük eden olayları açıklamaya çalışacağım. Zira bir karakter üstadı varsa, bunu hazırlayan bir de ortam vardır.

Bilirsiniz ki, bir çocuğun eğitim gördüğü ilk yer ailesidir. Çocuk Akif de ilk din terbiyesini ve ileride gelişip serpilecek olan şahsiyetinin tohumlarını, manevi bir iklimde yaşayan ailesinden almıştır. Ailesinde tattığı bu samimiyet, onu haylaz, ele avuca sığmaz bir çocuktan "İslâm şairliği" hünerine eriştirmiştir. Bu yükselmede mahallesinin etkisini de göz ardı edersek yanlış olur. Yoksullara yardım şevki, milletin dertleriyle yanıp tutuşması, halka faydalı olma çabası, içinde yetiştiği mahalle ve yetiştirilme tarzıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Örnek verecek olursak, şahsiyetinin olgunlaşmasını sağlayan en büyük özelliklerden birisi, çilelerle yoğrulmasıdır. Kendisi, Mithat Cemal'e göre; "Boğazdaki romantik köşklerden değil, halkın, sefaletin, cefanın içinden bireylere bakma" erdemine erişmiştir. O, okula gidemeyen fakir çocukların küfelerine ayağı dolaşmış, "Seyfi Baba"lar ile aynı damın altında yatmış, veremli öğrencilerin ve hayırsız kocalarını meyhanede arayan biçare hanımların ıstıraplarına şahit olmuştur. Akif'in hayatı, dini, millî ve vatani dertlere üzülmesinin yanı sıra maddi olarak da sıkıntı içinde geçmiştir. Daha on beş yaşındayken çok sev-

1 Kahramanmaraş Merkez Atatürk Anadolu Lisesi öğrencisi.

diği babasının vefatı, ardından iki kere evlerinin yanması ve az bir gelirle yoksul kalmaları… Mehmet Akif, adı konmamış bir zulüm yaşamıştır. Hatta kendisinin İstiklal Marşı'nı yazacak kâğıt bulamayacak kadar zor durumda kaldığını ve Hasan Basri'nin ifadeleriyle, tırnakla yahut çakıyla bulunduğu dergâhın duvarlarına; "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!" mısraını yazdığını biliyoruz. Çektiği bu çileler, etrafında bulunan insanların yaşantısını, sıkıntılarını anlamasına vesile olmuş, bu sayede kendisini arka plana atan, halkın ihtiyaçlarıyla ilgilenen mütevazı kişiliğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu karakter özelliğini en güzel simgeleyen ve açığa döken ifadeler *Safahat*'ın önsözünde yer almaktadır:

"Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü ne sanatkârım.
Şiir için "gözyaşı" derler; onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım."

O kadar mütevazıydı ki sırası gelmedikçe ilmini dahi belli etmezdi. Kibri sevmez, ilmin kibrine tahammül bile edemezdi. Buna rağmen otuz yıl boyunca Adanalı Hayret Hoca'nın şu sözlerine maruz kalmıştır: "Benim gibi büyük şairler, hükümdar olmak için doğarlar; İskender gibi, Dara gibi. Ben de bunun için dünyaya gelmiştim; fakat talihim yar olmadı. Hükümdar olamadım, şair oldum" der. Aradaki fark, apaçıktır. O, meclislerde susar, yabancılar önünde açılmaz, kendisini göstermekten, ukalalık ve çalımlardan tiksinirdi. Biraz olsa övülünce, mahcup olur ama dostlar meclisinde açıldığı zamanki sohbetlerine doyum olmazdı. "Sessiz yaşadım. Kim beni nereden bilecektir." sözü ile de kendisini belli etmiştir.

Safahat şairi, aynı zamanda da dostlarına çok değer veren biriydi. Sevmek kelimesinin tam manası ile seviyordu birini, öldüğü zaman, düştüğü zaman, her zaman! Sevmediği insanı hiçbir zaman sevmezdi; fakat birisi ile konuşunca da onun aleyhinde konuşmaz, tanışmamış sayardı. Bir keresinde kendisi gibi baytar olan arkadaşı ona, İstiklal Marşı yazdığı için verilen parayı alması gerektiğini, havanın buz gibi olduğu günlerde en azından bir palto satın almasını söylemişti. Akif, kırıldığı için tam iki ay arkadaşıyla konuşmamıştı. Bu süre zarfında da aleyhinde bir şey söylememişti.

O, değer verdiği arkadaşlarına verdiği sözlere de çok ehemmiyet gösterirdi. Verdiği sözü geri bırakacak hiçbir mani dinlemezdi. Şu anısına değinmeden geçmek olmaz: Meşrutiyetin ilk zamanları kar adam boyudur. Öyle ki her gün gezen ekmekçi sütçü bile evlere uğramamıştır o gün. Arkadaşları öğle yemeği yerken kapı çalınır. Gelen ekmekçi yerine bıyığı yarı donmuş halde kapıda duran Akif'tir. Kendisi Beylerbeyi'nde oturmaktadır, arkadaşı ise Çapa'da. O gün, Beylerbeyi'nden Beşiktaş'a giden tek bir vapur vardır. Akif'e sorar arkadaşı: "Beşiktaş'tan Çapa'ya yürüyerek mi geldiniz?" "Evet, her şeye rağmen geldim. Çünkü söz vermiştim." der Akif. Arkadaşı; "Aman, benim verdiğim sözün şiddetinin lodosa dahi tahammülü yoktur." diyerek Akif'e minnetini belirtmiş ve o günden sonra Akif'e söz vermekten korkmuştur.

Akif milletinin dertleriyle dertlenmiş, milletinin geçmişi ile iftihar etmiş ve gelecekten de ümitsizliğe düşmemiştir. Ayrıca sadece kendisi ümitlenmekle kalmamış, milletini de ümitlendirmiştir. Bir gün arkadaşıyla *Sebilürreşad* idarehanesinde otururken, biri Anadolu Hareketi'nin bir "İttihatçılık" eseri olduğunu söylemiş ve ümitsizleşmiştir. O zamana kadar neredeyse hiçbir şey söylemeyen Akif, birdenbire heyecanlanıp şu sözü söylemiştir: "Hayır, artık buna da İttihatçılık hareketi denilemez, bu memleket meselesidir. Buna herkes el birliğiyle sarılmalıdır." Daha sonra; "İman ediyorsan, ümidini yitirme. Elini eteğini çekip oturma, ölmüş dediğin ruhu alevlendir! Kurtuluşu

kendinde ara. Lafı bol, karnı geniş soylardan olma!" telkini ile de ümitsizliği defetmiştir. Aynı zamanda hutbeleriyle de halkın millî bilincini alevlendirmiştir: Yüksek sesle "Ey Müslüman!" diye hitap ettiği halka; "Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da,/ Bugün bir serseri, bir derbedersin kendi yurdunda!" diye başlayan şiiri ve bunun gibi şiirlerini heyecanla okumasını örnek olarak verebiliriz. Akif'e göre; Hakk'ın vadettiği günler yakındır!

Milletiyle ağlayan şair olarak, Akif'in vatanseverliği de asla göz ardı edilemez bir konudur. Bilhassa kendisi Çanakkale Zaferi'nin haberini aldığında herkesin Necid Çöllerinde tanıdığı "acı adam" profilini yıkmış ve bir çocuk masumiyetinde gözyaşları akıtmıştır. Kendisi gerek Berlin, gerekse Necid'de sürekli Çanakkale'yi düşünür ve arkadaşlarına; "Bir haber var mıdır ki?" diyerek kendi yürek yangınına çare aramaya çalışır. Bir gün bir telefon gelir Akif'e denilir ki; "Azizim, Çanakkale geçilmedi." Akif, beklenen tepkiyi vermez. İbriğini alır, iki rekât namazını kılar. Fakat secdeye son kapanışında, o kadar uzun süre kalmıştır ki Eşref Edip, "ruhunu teslim mi etti" diye düşünüp onu kaldırmaya karar vermiştir. Secdeden kalktığı zaman, secdeye gittiği yer ıslanmış bir vaziyettedir ve Mehmet Akif, kalkıp "Çanakkale Şehitlerine" şiirini yazar: "Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?/ En kesif orduların yükleniyor dördü beşi." Böyle bir şiirin yazılması için muhakkak ki Akif'in bedenen olmasa da ruhen Çanakkale cephesinde bulunması gerekirdi. Bu nasıl bir vatan aşkıydı ki Akif, o koca yürekli şair, Çanakkale'yi görmeden yaşamıştır. Bu konu hakkında bir de şu anekdotu aktarmak isterim:

Balkan Harbi'nin felaketli günlerinden birisinde bir tanıdığı Akif'e *Safahat*'ın birinci cildinde kız kardeşi Selma için yazdığı mersiyeden bahsederek; "Ne içli bir yazıdır o. Tekrar tekrar okur, hâlâ zevk alırım." der. O zaman, Akif'in daima parlak olan gözlerine bir düşünce bulutu iner ve şu cevabı verir: "Şimdi çoluk çocuk, hısım akrabayla meşgul olmaya gönlümüzün tahammülü yok. Vatan yanıyor!"

Bir milletin vazgeçemeyeceği üç unsur vardır: Vatan, bayrak ve millî marş. Akif'te bu üçünün de sevgisi had safhadaydı. Onca şiir arasından kendi şiirinin seçilmesi de bunun bir göstergesidir. Okurken bize aksettirdiği duyguları Mehmet Akif, kim bilir nasıl bir sevgi ve duygu tufanıyla yazmıştır.

Mehmet Akif, mizaha da yatkın bir insandır. Nükteyi ustalıkla kullanır, hangi gaye ile olursa olsun şiirlerinin arasına serpiştirdiği fıkraları ve bazı meseleleri ele alırken kullandığı alaycı ifadeleri bunu göstermektedir. Örneğin "Köse İmam"da nüktedanlığını görmekteyiz: "Hoca'nın vurduğu yerde gül biter." diyen Köse İmam'a, "Sopanın altında gül değil, kıl bile bitmez. Öyle olsa şu yalçın kelle kızanlıktaki güllüklerden fark olunmazdı." diyerek kişiliğindeki mizahı ön plana çıkarır.

Sözün özü; Akif, dalkavukluğu, etek öpmeyi, rütbe dilenmeyi bilmez, eli harama uzanmaz, dili yalana dönmezdi. Merhametli, haysiyetli, namus timsali idi. İçtiği suyun, yediği ekmeğin, aldığı bursun, oturduğu sıranın, okuduğu kitabın hakkını ödemek isteyen gençlerimiz; milletinin tarihini fikir ve sanat adamlarını, dava ve ideal önderlerini tanımak, öğrenmek zorundadırlar. Mehmet Akif de bu ulular kervanının başında gelir.

ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ AKİF

Şeyma Nur ÇİĞDEM[1]

Akif, toplumun çok sevdiği, örnek aldığı, şiirlerini sadece öğrencilerin değil, birçok kesimin okuduğu bir isimdir. Biz Akif okumalarıyla, Akif'i daha iyi anlamayı arzu ettik. Ben de okuduğum ve anladığım Akif'i, öğrencilik ve öğretmenlik yılları merkezinde anlatacağım.

İlk eğitimini geleneğe uygun olarak dört yıl, dört ay ve dört günlükken Fatih'te Emir Buhari Mahalle Mektebinden aldı Akif. Medrese ve camilerde güçlü bir din eğitimi alarak büyüdü. Şairin babası Tahir Efendi, kitap okumayı çok severdi. Bu sayede Akif de çocukluk döneminden itibaren kitapla tanıştı ve çok erken yaşta okumaya başladı. Akif, kılık kıyafeti kurallara uygun, düzenli not tutan, düzgün bir öğrenciydi. Üç yıllık ilkokulu bitiren Mehmet Akif, 1882 yılında Fatih Merkez Rüştiyesine başladı. Bu okulda en çok sevdiği öğretmeni, Kadri Efendi isimli Türkçe öğretmeniydi. Kadri Efendi'nin Akif'e önemli katkıları oldu. Onun sayesinde şiire merakı uyandı. Akif'in İslâm sevgisi gelişti ve Kadri Efendi ona yabancı dil öğrenmesini söyledi. Hocalarını isimleriyle teker teker anan ve 1885 yılında ortaokuldan mezun olan Mehmet Akif, babasından aldığı eğitim sayesinde ortaokulda olumlu yönde bir ilerleme kaydettiğini belirterek şunları söyler:

"Seviyem, okul müfredatından çok yüksekti. Babam, o zamanın usulünü ve kitaplarını takip ediyordu. Okulda verilen Farsça eğitimiyle yetinemezdim. Fatih Camii'nde ikindiden sonra *Hâfız Divanı, Gülistan, Mesnevi* gibi şaheserleri okutan Esad Dede'ye devam ederdim. Ortaokul tahsilinde zaten en çok dil derslerine meylim vardı. Dört dilde (Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca) birinci idim ve şiiri çok severdim. İlk okuduğum şiir kitabı Fuzuli'nin *Leylâ ve Mecnun*'udur. Babam, bu meylime ses çıkarmazdı."

Mülkiye Mektebinin hazırlık kısmına yazıldı. Edebiyat hocalığını tanınmış edebiyatçılardan Muallim Naci'nin yaptığı bu okulun üç yıllık ilk dönemini tamamladı. Okulun en parlak öğrencisiydi; ama mezun olduktan sonra iş bulamama endişesiyle eğitimine başka bir okulda devam etmeye karar verdi. 1888 yılında Sultan II. Ab-

1 Aksaray Osman Gazi Anadolu Lisesi öğrencisi.

dülhamit devrinde yeni açılan okullardan biri olan Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebine yani günümüzdeki adıyla Tarım ve Veterinerlik Fakültesine kaydoldu. Akif'in mektebe girdiği yıl, Paris'teki eğitimini tamamlayıp ülkesine dönen bir Türk hekimi, Rıfat Hüsamettin, Halkalı'ya geldi. Bu hekim Pasteur'den ders almıştı. Ayrıca Mehmet Akif'in de Baytar Mektebinde müspet ilimlere merakı vardı ve bu dersleri heyecanla takip ediyordu. Mehmet Akif birinci sınıfta, gayretli çalışmaları sonucunda birinci oldu. O sıralarda Orman Mektebi öğrencilerinden Ispartalı Hakkı'nın ısrarıyla Baytar İbrahim Bey'den Fransızca eğitimi aldı. Hayatının sonuna kadar Baytar İbrahim Bey'in bu iyiliğini hep hatırladı ve saygıyla andı. Baytar Mektebinde, 1891 yılının Aralık ayında tez imtihanları başladı. Tez imtihanları sonucunda üçüncü oldu.

Akif'in bu okulda da yabancı dil dersleri iyiydi. Öğretmenlerinin en gözde öğrencisiydi. Bu okulda yapılan şiir okuma yarışmalarında Akif hep birinci olurdu. Birçok manzume yazdı. 1893'te Baytar Mektebinden diplomasını alan Mehmet Akif, birincilikle mezun oldu. Mezuniyetinden sonra bir de hafız olmaya karar verdi ve altı ay gibi bir sürede hafız oldu.

Akif'in Eğitime Verdiği Önem

Her insanın yaptığı ya da yapacağı mesleğe karşı bir bakış açısı, düşüncesi ve kanaati vardır. Akif'in öğretmenliğe bakış açısıyla ilgili *Safahat*'tan birkaç dize alıntılamak isterim: "Yakınçağda geçen fenlere sâhip denecek,/ Bir adam var mı yetişmiş içimizde, bir tek?"

Mehmet Akif'e göre öğretmenler şu özellikte olmalıdırlar:

"Öğretmenim diyen olmak gerektir imanlı;
Edepli, sonra yeterli, sonra vicdanlı
Bu dördü olmadan olmaz; vazife çünkü büyük"

Eğitimin önemini iyi bilen Akif, yirminci asrı "ilimler asrı" olarak adlandırdı. Mehmet Akif, imparatorluğun yıkılış dönemindeki kaybın bir an önce telafi edilmesini istedi ve gençlere Batı'daki ilimleri almasını öğütledi. Akif bunu sadece önermekle kalmadı, çalışma, azim, ümit kelimelerini hayatının ilkesi hâline getirdi. Bunların aksine asla yer vermedi.

Akif gelişmiş bir ülke olmak için iyi eğitim almış bir gençlik yetiştirmenin gerekli olduğuna inanıyordu. *Safahat*'taki "Hakkın Sesleri" isimli şiirinde; "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ayetinden sonra şunları ekliyor:

"Olmaz ya... Tabii... Biri insan, biri hayvan!
Öyleyse, "cehalet" denilen yüz karasından
Yeterli mi değil, yoksa bu son felaket dersi?"

Akif genç olsun yaşlı olsun, azimli, gayretli, okumaya meyilli, memleket sorunlarına ilgi duyan insanlarla ilgilenir ve bu kişilere birlikte okumak için telkinlerde bulunurdu; Mithat Cemal ve arkadaşlarına olduğu gibi. Mahir İz bu okumaların başlangıcını şöyle anlatıyor: "Aynı vapura bindik. İkbal bana, Peyami Maşrık'ı göndermiş, ben iki kere okudum, güzel kitap. "İstersen bir kere de beraber okuyalım." dedi; memnuniyetle şükranlarımı bildirdim. Salı günlerini buluşma günü olarak kararlaştırdık. Bir salı kendileri geliyor, bir salı ben gidiyordum. Kitabı ben okuyordum, o dinliyordu." (Mahir İz, Yılların İzi) Mahir İz yine aynı eserinde, hatıralarını anlatırken bir defasında yaşanan üçlü okumadan bahseder:

"Bizim evde öğretmen arkadaşlarımızla her akşam yapılan toplantıya bir gece -bir düğün münasebetiyle- kimse gelmedi. Ben de yalnız oturmaktansa Dergâh'a [Ankara'daki Tacettin Dergâhı] gittim. Baktım, Üstat bir sedirin üstünde bağdaş kurmuş, Münir Bey de karşısındaki bir yer minderinde diz çökmüş, elindeki *Hâfız Divanı*'nı okuyordu. Ben kapının yanın-

daki bir yer minderine oturdum, dinlemeye başladım. Münir Bey durakladıkça Akif Bey gazeli kaldığı yerden alıyor ve ezbere tamamlıyordu. Elinde kitap yoktu. Bu hâl, ders bitinceye kadar belki üç, beş, on kere devam etti. Ben Akif Bey'in hafızasına hayran kaldım. Ertesi sabah bize gelince bu hayretimi kendisine açtım. "Münir'e on sekizinci okutuşumdur." dedi. Yani on yedi kişiye daha evvel okutmuş, on sekizincisi Münir Bey'miş."

Akif öğrencilerini seviyordu ve onlarla ilgileniyordu. Bununla ilgili bir örnek olarak, tanıştığı ve Fransızca öğrenmesini telkin ettiği öğrencisi gösterilebilir. Akif bu öğrencisine belli aralıklarla mektup yazıyor, Fransızca çalışmasını öneriyordu. Kendi çocuklarına da öğretmenlik yaptı. O çocuklarına Kur'an'ı ve Arapçayı öğretti.

Öğrencileriyle her zaman yakındı ama şakalaşmazdı. Öğrencilerini severdi, sayardı ama disiplinliydi. Akif ilk öğretmenliğini mezun olduğu Baytar Mektebinde yaptı. 1906 yılında Resmi Yazışmalar hocası olarak başladığı görevinin yanında, 25 Ağustos 1907'de Çiftlik Makinist Okulunda Türkçe öğretmeni de üstlendi. 1908'de II. Meşrutiyet'in ardından bir süre İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Şehzadebaşı Kulübü'nde geceleri halka açık Arapça dersleri verdi. Akif'in bu dersi anlatım şekli, tercüme yöntemi çok beğenildi ve derslerini çok sayıda kişi takip etti. Hatta bu derslere Arapçası çok iyi olan Ahmet Hamdi Akseki de katıldı ve "Her derste hemen hemen iki yüzden fazla talebe bulunuyordu." diyerek çok sayıda kişinin bu dersleri takip ettiği bilgisini doğruladı.

İstanbul Üniversitesinde Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemde yirmiye yakın yeni öğretmen kadroya dâhil edildi ve eski öğretmenlerden bazılarının görevlerine son verildi. Mehmet Akif de sonradan gelen yaklaşık yirmi öğretmenden biridir. Akif 24 Kasım 1908 tarihinde İstanbul Üniversitesinde Osmanlı Edebiyatı dersi öğretmeni olarak göreve başladı. Akif ders anlatırken çok sade bir dil kullanırdı. Öyle ki konuyu hiç bilmeyen bir insan bile onun derslerini dinlediğinde bilgi sahibi olabilirdi. Akif'in bu okulda nasıl bir öğretmen olduğuna dair hatıralar bulunmaktadır. Bunların bir kaçından bahsetmek gerekirse, kendisi de daha sonra Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisi olan Reşat Nuri Güntekin, edebiyat öğretmeni Akif'in derste anlatacağı metinleri özenle seçme tavrı üzerinde durur:

"Edebiyat öğretmenimiz şair Mehmet Akif'tir. Hiç unutmam, Akif o gün bize Öğretmen Muallim Naci'nin "Tevhid"ini yazdırdı ve ders sonuna kadar bunun açıklamasıyla uğraştı... Koskoca İstanbul Üniversitesinde bize manzume yazdırılsın! Bu muamele fena hâlde haysiyetimizi kırmıştı. Benim gibi buram buram kendini beğenmiş birkaç çocuk bu eski kafalı hocayı protestoya karar verdik ve dediğimizi yaptık... Ertesi derste Namık Kemal'den, Ekrem'den, Fikret'ten bazı mısralar okutarak anlamlarını istedi. Tabii, hepimiz fena hâlde rezil olduk. O zaman; "Çocuklar!" demişti, "Bu hâlle teoriyi siz ne yapacaksınız? Ben zaten teorici herif değilim. Siz bugün Sahaflar Çarşısı'ndan yüzer paraya bir "Terkib-i Bend" ile bir "Terci-i Bend" alıp getirin de onu okutayım." Bütün senemiz edebiyatımızın eski yeni şairlerini okumak, manalarını anlamakla geçti. Aradan geçmiş bunca seneden sonra anlıyorum ki, Âkif o zaman bizim için yapılabilecek şeylerin en iyisini yapmıştır."

Her konuda mısra, beyit ve bazen de müstakil şiir örneklerine rastlanılan bu notlarda, yeni şairlerin örneklerinin Divan şairlerininkinden daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bazı konularda nesir metin örneklerine de rastlansa bile, çoğunlukla şiirlerden alıntılar yapılmıştır.

Akif, İstanbul Üniversitesinin yapılanmasında önemli görevler aldığı hâlde, birtakım siyasi etkiler yüzünden okul kadrosuna müdahale edildi. 1913-1914 eğitim yılının başlarında İstanbul Üniversitesinde 1908 yılındakine benzer bir kadro değişikliği yapıldı. Bu değişiklikler önemlidir; çünkü Türk kültür ve edebiyatının önemli isimleri İstanbul Üniversitesi kadrosuna dâhil oldu. Bu dönemde, Akif'in yakın dostu Ferit Kam'ın haksız yere dışarıda bırakılmasından Akif bir hayli rahatsız oldu. Kısa bir istifa dilekçesi yazarak istifa etti.

Akif, Millî Mücadele yıllarında verdiği vaazlarla öğretmenlik yapmaya devam etmiştir. Akif'in son öğretmenlik dönemi, 1929-1936 yılları arasında Kahire'de yapmış olduğu Türkçe öğretmenliğidir. Bu dönemde maddi ve manevi sıkıntı çekmesine rağmen bütün gücü ve gayretiyle elinden geldiğince, öğretmenlik görevine devam etmiştir. Bu dönemde Akif, kendisine tam on iki yıl evinin kapısını açmış olan Abbas Halim Paşa'nın kızlarına da öğretmenlik yapmıştır.

Mısır'da gündüz bildiklerini öğretme ve geceleri de bilmediklerini öğrenme gayretindeydi; çünkü Akif hem öğrenmeyi hem de öğretmeyi çok seviyordu. O son nefesine kadar ne öğrenmekten ne de öğretmekten vazgeçti.

UMUDA SEVDALI ADAM: MEHMET AKİF

Üveys İbrahim ÜNER[1]

Umut, Mehmet Akif'in hayatında asla vazgeçmediği temel unsurlardan biri olmuştur. Öyle ki doğduğu ve yaşadığı dönemler itibari ile yaşanan olaylar onu yeise yönlendirmiştir, ama yıkılmaz iradesiyle, tek başına bir umut savaşı vermiştir. Bu umut savaşında milletini daldıkları derin uykudan umut ışıkları ile uyandırma çabalarına girmiştir. Bir nevi, umudun bedene bürünmüş sesidir Mehmet Akif. Yaşadığı hayat boyunca Osmanlı'nın üzerine kara bulutlar çökmüş ve bu kara bulutlar Osmanlı'dan parça parça bir şeyler götürmüştür. En önemlisi Osmanlı'nın yani milletin umudunu götürmüştür. Bu olaylar Mehmet Akif Ersoy'da derin yaralar açmıştır. Acı, hüzün, gözyaşı hiç eksik olmaz onun hayatından. Mehmet Akif, umudu bulabilmek adına; umutsuz çıkmaz sokaklarda, bir çıkar yol aramıştır. Hayallerinde hep maziye dalan vatan şairi, Osmanlı'nın şanlı geçmişini özlem yâd etmiş, geçmişte yaşanmış kahramanlıklar üzerine methiyeler dökmüştür. Hatta bazen o kadar çaresiz kalmıştır ki mezardaki babasına seslenerek 'yetiş' demiştir:

"Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk
Diriler koşmadı imdadına, sen bari yetiş
Arnavutluk yanıyor hem de bu sefer pek müthiş"

Mehmet Akif Balkan topraklarının kopartılıp alınmasına, binlerce mazlumun öldürülmesine dayanamıyordu. Çaresizlik içinde kıvranan Akif, 'hani nerede onlar' diyordu. "Hani nerede Yıldırım, hani nerede Kosova'da can veren Murad, hani nerede binlerce şehit ve gazi, hani nerede kahraman ordu?" Sinirleniyordu, yeis bataklığındaki milletin uykulu sersem hâline. "Uyan da görsün meydanlar bizler kimiz, bizler neyiz. Uyan da sabah olsun artık, uyan da umut doğsun bir kez daha." diyen Akif sessizce ağlıyordu arka sokaklarda. "Eğer uyandıramazsak Osmanlı namına, Müslümanlık namına hiçbir şey kalmayacak" diyor, sesini kimselere duyuramıyordu. İçin için yanan vatan şairi İslâm'ın son kalesi olan bu aziz milletin yok olacağı

1 , Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencisi

düşüncesini sindiremiyor, yeise savaş açıyordu. Bu savaş milleti uyandırmakla başlayacaktı. Yeis bataklığına batmış insanların yanına geliyor, "ölmek bile şerefli olmalı" diyordu. İnsanları birleşmeye çağırıyor, "birleşin bizler gücümüzü birlikten alırız" diyordu. Öyle ki o çabasıyla dağları bile delecek ihtişamla savaşıyordu. "Leş mi kesildiniz" diyordu milletine:

"Atiyi karanlık görmekle apıştın?
Esbabı elinden atarak yeise yapıştın?
Karşında ziya yoksa sağından, ya solundan,
Tek bir ışık olsun buluver kalma yolundan.

"Yeise düşmenin, bataklığa düşmekten farkı yoktur" diyen Akif, yalvarıyor milletine; "Umuda sarıl ne olursun. Azminle, umudunla yaşa bak nasıl güçlü olacaksın." diyordu. "İşimiz bitti diyerek korkma, yılma, asla yeise kapılma" diyerek, milletine güven aşılamaya devam ediyor, aynı zamanda da bin türlü zorluğa karşı göğüs geriyordu. Öyle zamanlarda zorluklara göğüs germekte yorgun düşüyor, kendine yoldaş aramaya başlıyor, yoldan geçen bir yolcuyu çevirerek "gitme ey yolcu" diye sesleniyordu. Umudu silahı gibi kullanan bu koca yürekli adam, karşılaştığı vahşetler karşısında dehşete düşüyordu. Kim dehşete düzmedi ki zaten? Onca şeyle karşı karşıya kalmıştı. Binlerce baş binlerce beden, anne karnından sırf zevk için çıkartılan çocuklar, göğsü baltayla kesilmiş anneler, daha saymakla bitmeyecek binlerce acı... Üstüne bu kadar yeis karanlığı çöktükçe yorgunluk hissediyor, haykıra haykıra ağlamak istiyordu. Çaresizliğine, çaresizlik eklenen Akif, çaresizlerin çaresi olan Rabbine yöneliyordu. Ondan medet umuyordu. Ellerine semaya kaldırıyor dualar ediyordu:

"Ya Rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi biçarelerin, yoksa felâhı!
Nur istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!
"Yandık" diyoruz...
Boğmaya kan gönderiyorsun!"

Feryat figan etmek istiyor, kendisine kızıyordu. "Kendini Müslüman gösteren insanların imanına kandık" diyordu. Yeis öyle sarıyordu ki etrafını, çırpındıkça kendine çekiyordu onu; ama o öyle mücadele ediyordu ki yeisi umutla boğuyordu. Mehmet Akif'in hayatı bitmek bilmeyen çile ve ıstırapla geçmesine rağmen o yılmıyor, umut savaşını bir an olsun boş vermiyordu. Milleti için cihanın bir ucundan diğer ucuna koşuyor, nerede uykuda bir insan görse yüreğine umut aşılayarak uyandırıyordu. Umut bayrağını kıtalarda dalgalandırmaya devam ediyordu. Kendini Berlin'de buluyordu. Osmanlı'nın müttefiki olan Almanya'ya gidiyordu. Orada yaşayan Müslümanlara hak davasını anlatmaya giden Akif'in, gördüğü manzara karşısında dili tutuluyordu. Almanlar tarafından ezilen insan muamelesine dahi tabi tutulmayan Müslümanların hâli onu yaralıyordu. Gerçek gün gibi açıktı; dünyada yapayalnız bir Osmanlı, yapayalnız bir Müslümanlık vardı. Bu gerçek, kendi derdimizin çaresi yalnızca bizde diyordu. Umuda sarılıyordu tekrardan, insanları topluyor, onlara vaazlar veriyor, hak dava yolunda cihata davet ediyordu. Berlin'de bulunduğu sırada Çanakkale Savaşı patlak vermişti. Orada mücadele veren Mehmet Akif'in gözü kulağı bir yandan da Çanakkale'den gelen haberlerdeydi. Öyle ki Çanakkale son umut kalesiydi milletin ayakta kalması için. Art arda gelen acılara her gün bir yenisi ekleniyordu. Şimdi ise Çanakkale'ydi savaşın, vahşetin, acının ve gözyaşının adı:

"Hüsran yine biçarelerin amalini sardı;
Atisi nigahında karardıkça karardı.
Balkan'daki yangın daha kül bağlamamışken,
Bir cehennem çıkıversin... Bu ne erken!"

Berlin'de bulunduğu sırada şiirleriyle Çanakkale'deki kahramanlarla buluşuyor, hasbihal ediyordu. Ömer Lütfi Bey ile Berlin'de geçirdiği süre boyunca her gün Çanakkale'yi

soruyor, "Âh o son umut kalemiz!" diyor, ince ince dökülen gözyaşlarını siliyordu. Berlin'den İstanbul'a dönen Akif'in, Teşkilat-ı Mahsusa tarafından Necid'e gitmesi istenmiş, kendisi de bu görevi de seve seve üstlenmişti. Aklı Çanakkale'de kalsa da Necid seyahatine çıkmıştı. Çöl yolculuğu umut ve azimle aşılabilecek bir yoldu. Öyle ki çölde karşılarına çeşitli tehlikeler çıkmış, bu tehlikeler karşısında mücadele vermiş; ama asla yeise düşmemişti. Necid'e ulaştıklarında Çanakkale Zaferi'nin haberini aldığında küçük çocuklar gibi sevinmişti. Çanakkale umudun, azmin, imanın zaferiydi. Sevinç gözyaşları dökmüş, kızgın kumlara kapanmış, dakikalar boyunca ağlamış, sevincini kum taneleriyle paylaşmıştı. Akif bu savaşın destanını yazmalıydı; umutsuzluğu ve karanlığı önder kılmış güçlere karşı zafer kazanan kahramanlar için dilinde, gönlünde ne varsa dökmeliydi:

"Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,

Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Eski dünya, yeni dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tufan gibi, mahşer mahşer.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...

Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vadilere, sağanak sağanak.

Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller,
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.

Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,"

Çanakkale'de askerlerimizin üstüne çöken karamsarlık bulutunun oluşturduğu karanlığı anlatan Akif, aynı zamanda umuda sarılan milletinin nasıl muzaffer olduğunu dillendirirken heyecanını saklayamıyordu. Biz de o mısraları okurken onun heyecanını içimizde hissediyoruz. Bu zafer kesinlikle bir son değil, hatta bir başlangıçtı. Çanakkale Zaferi umuda sarılan milletin hak savaşının geleceğini oluşturuyordu.

Mehmet Akif, kendi savaşını vermeye devam ediyordu. Millî Mücadele döneminin başlangıcıyla milleti uyandırma mücadelesine başlamıştı. Ankara yolunu tutan şair, karşılaştığı insanlara yeni umut kapıları açmıştı. Yani bu karşılaşmalar onu yeniden heyecanlandırıyordu. Bu mücadelede çeşitli illere gidiyor, camilerde vaazlar veriyor, Türk milletine savaşma iradesi yüklüyordu. Kastamonu'da, Burdur'da, Konya'da, Balıkesir'de cami ve meydanlarda umudu anlatırken insanlar onu dikkat kesilmiş şekilde dinliyordu. Cemaatin kalplerine dokunurken onlarla birlikte heyecanlanıyor, hatta onlarla birlikte ağlaşıyordu. Kastamonu'da uzun süre kalıyor, hatta bütün kazaları dolaşıyor, İstiklal Savaşı'nın kahramanlarını savaşa, yani umuda hazırlıyordu. Bu mücadelede asla dualarından vazgeçmeyen Akif yaratana yakarışta bulunuyordu: "O nuru gönder, İlahi, asırlar oldu, yeter!/ Bunaldı milletin afakı, bir sabah ister."

Milletin tek ihtiyacı umut olsaydı sadece, diye dertleniyordu; yoksulluk, sefalet, açlık ve düşmanla mühimmatsız savaşan bir millet nasıl yeise yönlenmezdi ki? Bunun üstesinden gelmek, savaşta umut inşa etmek, yüreklere cesaret tohumları ekerek olurdu. Bu cesaret bir millî marşla daha da alevlenecekti. Ama karşılığında para ödülü konulması, kabul edemeyeceği bir şeydi. Şiiri yazması istendiğinde 'para almam' demesi üzerine; bir yardım kuruluşuna bağışlanması şartıyla yazmaya ikna etmişlerdi Akif'i. "Korkma" telkini ile başlıyordu eseri; "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al san-

cak." Bir milletin marşı, ancak umutla başlarsa bu kadar güzel olabilirdi! Ancak yeise karşı bu kadar güzel bir savaş veren Mehmet Akif, bu marşı hakkıyla yazabilirdi. Millî Mücadele dönemine can katan bu marş, onun ruhuyla sulanmış onun sevgisiyle milletin inancı ve azmiyle yazılmıştı. İstiklal Marşı'nı okuyan, dinleyen herkesin içine bir umut ışığı düşüyordu. Bu azimle yola çıkan millet savaşlar kazanmıştı. Ama Kütahya-Eskişehir savaşındaki mağlubiyet milletin gözündeki o umut ışığını azaltmıştı. Düşman artık Ankara'ya çok yaklaşmıştı. Ortaya atılan "Başkentin yerini değiştirelim" teklifi, o havayı iyice karartmıştı. Ankara'ya kadar gelen Yunan ordusu yine binlerce katliam yapmış, ata mirası olan kaç yere zarar vermiş, kaçını yerle bir etmişti. Bursa'da sultanlara, şehzadelere, valide sultanlara ait olan mezar ve türbelere zarar verilmiş, camiler mektepler medreseler kullanılmaz hâle getirilmişti. Yunan ordusunun bu amansız aşağılık hareketleri, vatan şairinin yüreğine kor gibi düşmüştü. Öyle ki bazı yazarlarımız Akif'in bu dönemlerde umutsuz ve sessiz kaldığını söylese de Mehmet Akif aslında bu dönemde umutsuzluğun umudunu aramıştı. Bu dönemlerde yazdığı şiir ve yazılarda, umut mücadelesini yakarışla veren Akif; artık milletinin ve kendisinin çok yorulduğunu dile getiriyordu. Ama umudunu kaybetmemişti. Art arda gelişen olaylar neticesinde, Kurtuluş Savaşı kazanılmıştı, milletin "son umut savaşı" kazanılmıştı.

Akif'in umudu artık gençlikteydi, yani bizde. Bizler umut silahıyla Mehmet Akif Ersoy'un vatanı için gösterdiği dirayeti göstererek Türk milletinin bir daha bu tür acıları çekmemesi için çalışacağız, güçlü olacağız ve asla yeise düşmeyeceğiz, daima umuda sarılacağız. Akif dilindeki "Asım'ın Nesli" olma yolunda emin adımlar atacağız.

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

2. Bölüm

Mehmet Akif'in Millî Mücadele Günleri

MEHMET AKİF VE MİLLÎ MÜCADELE

Alperhan SÜRMEN[1]

Mehmet Akif denince şüphesiz birçoğumuzun aklına ilk olarak İstiklal Marşı gelir. İstiklal Marşı bizim kuruluş ve var oluş felsefemizdir; ama bilinmelidir ki Akif, İstiklal Marşı'ndan ibaret değildir. Cumhuriyetimizin kuruluşundaki olayların büyük bir çoğunluğunda Mehmet Akif, önemli vazifeler almıştır. Öyle ki üstlendiği bu vazifeler onu bir gecede işgal ateşinin yakıp kavurduğu Anadolu'ya, meclis sıralarından vaaz kürsülerine, oradan da nice destanların yazıldığı kanlı cephe hatlarına sürmüştür. Verdiği bu kutsal mücadeleden ötürü ben konuşmamda Mehmet Akif'in Millî Mücadele yıllarını anlatmayı tercih ettim.

Tarihler 1918'i gösterdiğinde Anadolu'daki manzara Akif'in de tasvir ettiği gibi içler acısıydı. Öyle ki iki büyük harbin yıktığı nice ocaklarla dolu bu coğrafya, yeni bir savaşın da arifesindeydi. Bu gelişmeler sürerken Beyrut'ta bulunan Mehmet Akif, Darü'l Hikme'ye başkâtip olarak atanmıştı. İstanbul'a dönüşünden sonra vazifeye başlayan Akif, Şeyhülislamlık dairesinin resmî gazetesi olan *Ceride-i İlmiye* idaresinde de bulunmuştur. Burada da yine milletine ve dinine hizmet görevini layığıyla yerine getirmiş, işgal altındaki yurduna onlarca sansüre rağmen seslenmeye çalışmıştır.

1920 yılına gelindiğinde Mehmet Akif, Millî Mücadele'yi yakından takip etmeye çalışıyor, Anadolu'daki hareketlilikten haberdar olmak istiyordu. Bu dönemde, Eşref Edip Fergan ile birlikte çıkartmaya başladıkları Sebilürreşad dergisinin idarehanesi Anadolu-İstanbul haberleşmesinin merkezi görevini görüyordu. Anadolu'ya giden dergi kolilerinin içine gazeteler ve mektuplar saklanıyor, böylelikle Anadolu Hükümeti'nin İstanbul'daki gelişmelerden haberdar olması sağlanıyordu. Hatta bu dönemde yabancı ülkelerden Anadolu'daki Millî Mücadele'ye destek veren sanatçıların eserleri çevrilerek yine Anadolu'ya giden kolilere ekleniyordu. Böylesine kasvetli bir manzara içerisinde hayatına devam eden Mehmet Akif, İstanbul'dan ayrılma kararı almış ve 23 Ocak 1920'de Eşref Edip ile birlikte Balıkesir'e gitmiştir. Burada Zağanos Paşa Camii'nde cuma namazı sonrasında vaaz kürsüsüne çıkarak halka hitap etmiştir. Hitabesine başlarken, önceden yazdığı "Alınlar Terlemeli" adlı

1 Trabzon Gazi Anadolu Lisesi öğrencisi.

manzumesi ile cemaate, partizanlığın tutuculuğun bir anlamının kalmadığını; Anadolu'nun ve bütün İslâm coğrafyasının kurtuluşunun birlikte çalışmaktan geçtiğini özellikle vurgulamıştır. Akif'in bu eserinde özellikle üzerinde durulması gereken noktalar vardır ki bunlar geçmişten günümüze nasihat verecek, geleceğe ışık tutacak niteliktedir:

"Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da; Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!

Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkâk; Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: Da'vâ-yı istihkâk.

Bu milyarlarca davadan ki inler dağlar, enginler; Oturmuş, ağlayan avare bir mazlumu kim dinler?

Emeklerken, sabî tavrıyla, topraklarda sen hâlâ; Beşer doğrulmuş, etmiş, bir de baktın, cevvi istîlâ!"

Akif burada, Müslümanların geri kalmışlığına içeriden bir eleştiri getirerek insanları harekete geçmeye davet ediyor. Ancak bu davet anlaşılacağı üzere bireysel değil, kitleseldir. Avrupa'nın günümüz gücüne ulaşmasındaki unsurun birlikte çalışmaları olduğunu da konuşmasının devamında vurgulayan Mehmet Akif, insanları bir şeyler yapmaları için harekete geçirmeye çalışıyor. Güçlü hitabet yeteneği ile Akif'in bu konuşması daha sonra farklı gazetelerde ve dergilerde basılarak Millî Mücadele ruhunun gücüne güç katıyor.

"Ey Müslümanlar! Tek başına hiçbir şey yapılamaz. Bugünkü hayatın, maişetin, bugünkü ihtiyaçların aldığı tarz itibariyle bir insan tek başına bir iş göremiyor. Bütün işler; şirketler, cemiyetler, milletler tarafından meydana getiriyor. Ne fabrikalar ne demiryolları ne vapurlar ne limanlar ne hastaneler ne camiiler ne mektepler ne ticarethaneler ne de din ve vatan müdafaa edecek toplar, tüfekler, cephaneler… velhasıl hiçbir şey ferdi sa'y ile yani tek başına çalışmakla kabil olamıyor. Bugün hayat öyle bir şekil almış ki tek başına çalışan bir adamın alnından damlayan terler, tıpkı gözyaşı gibi damlayıp gidiyor, hiçbir fayda temin etmiyor. Ne zaman bir yere gelmiş binlerce alın birden terlerse, işte o vakit bu gayretin yeryüzünde bir eseri, bir izi görülebilir."

Kısa bir süre sonra İstanbul'a geri dönen Akif bu yazısını kendi dergisi *Sebilürreşad*'da da yayımlamıştı. Bu olayın ardından *Sebilürreşad* dergisi sürekli olarak sansürlenmeye başlanmış ve Akif'in kendisi de takip altına alınmıştı.

Mehmet Akif, bu bunaltı altında İstanbul caddelerinde düşman askerlerini görmemek için ara sokaklara sapıyor, vapurun alt kamaralarında seyahat ediyordu. Bu sebeple artık Anadolu'ya geçme ve dergisini orda çıkartma fikri Akif'in kafasında oluşmaya başlamıştı. Tüm bunlar karşısında Akif, İstanbul'da hizmet imkânı kalmadığını görünce ailesini ve gayet yüksek maaşlı işini bir gecede bırakarak 10 Nisan 1920'de Millî Mücadele'ye katılmak için gizlice Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.

Gitmeden önce Eşref Edip'e; "Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lâzım. Bizim tarafımızdan halkı aydınlatmaya ihtiyaç varmış, çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen idarehanenin işlerini derle topla. *Sebilürreşad* klişesini al, arkamdan gel." dediği bilinmektedir. Vatana hizmet aşkı ile yanıp tutuşan Akif, 10 Nisan sabahı namazdan sonra ailesi ile vedalaşıp henüz on iki yaşındaki oğlu Emin'i de yanına alıp Karacaahmet Mezarlığı'na gelmiş, orada da Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey ile buluşarak Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. Akif, böyle bir hareket

ile evinin rahatından, eşinin yanından ayrılıp kendisini adım başı düşman kaynayan Anadolu'nun kızgın bozkırlarına atmıştır. Sadece bu hareketi ile bile ne denli yüksek karakterli bir kişilik olduğu anlaşılan Mehmet Akif, günümüzde eşine zor rastladığımız bir insan tipini teşkil etmektedir. Dört günlük yolculuk ardından Mehmet Akif ve Ali Şükrü Bey, 24 Nisan 1920 günü öğle vakitlerinde Ankara'ya varmıştır. Bu olayı babası ile birlikte olan Emin Akif şöyle anlatmaktadır:

"Eskişehir'den Ankara'ya tren ile gittik… Atatürk Ankara'da idi. Millet Meclisi yeni teşekkül etmişti. Gazi ile babamın ilk görüşmelerini bugünkü gibi hatırlarım. Tren öğleye doğru Ankara'ya vasıl oldu. Ali Şükrü Bey, peder ve ben yaylı bir arabadan Millet Meclisi'nin önünde indik. Babam bana, 'sen buralarda otur' diyerek, Meclis'in bahçesini gösteriyordu. İşte o sırada Gazi başındaki siyah kalpağı ile gözüktü. Yanında Erzurum mebusu Gözübüyükzâde Ziya Hoca ve daha tanımadığım iki üç kişi var idi. Evvelâ Ali Şükrü Bey'in elini sıkarak hoş geldiniz diyen Atatürk oldu; bilahare şaire iltifat etti: "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim." dedi."

Akif, Ankara'ya vardığı gün Hacı Bayram Camii'nde vaaz vermiş, meclisin o günkü toplantısına da henüz mebus olmadığı için dinleyici olarak katılmıştır. Sonrasında Mehmet Akif'in aldığı ilk görev Konya Ayaklanmasını önlemek için halka öğütler vermek üzere Konya'ya gitmekti. Bütün çalışmalarına rağmen Konya'da kesin bir sonuca ulaşamayan Akif sonrasında Kastamonu'ya geçti. Halkı düşmana direnişe teşvik için 1920 yılının Kasım ayında Kastamonu'daki Nasrullah Camii'nde verdiği vaaz öylesine ateşleyici oldu ki Diyarbakır'da basıldı ve tüm vilayetlere ve cephelere dağıtıldı.

"Ey Müslümanlar,

Milletler, topla, tüfekle, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki bağlar çözülerek, herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek kaygısına düştüğü zaman yıkılır...

Ey Müslüman cemaati! Düşmanlarımızın bugün bizden istedikleri ne filân vilâyet, ne filân sancaktır; doğrudan doğruya başımızdır, boynumuzdur, hayatımızdır, devletimizdir."

Akif'in Millî Mücadele'de yaptığı bu konuşmalar, Müslüman halka cihat çağrısı niteliğinde olmuş ve Kurtuluş Savaşı'mızın arkasındaki ateşleyici ruhun kaynağını teşkil etmiştir. Yaptığı her hareket ve zorluklara karşı aldığı her tavır ile Mehmet Akif, tarihimizde tunçtan bir heykel gibi sapasağlam karşımızda durmaktadır.

Ve biz tüm bunlar ışığında Süleyman Nazif'in, Mehmet Akif hakkında söylediği sözünde ne kadar haklı olduğunu görmekteyiz:

"Allah'ın şehitleri olduğu gibi şairleri de vardır."

MİLLÎ MÜCADELE'DE BİR AYDIN: MEHMET AKİF

Ayşenur ÖRGEN[1]

Osmanlı Devleti'nin 1914'de girdiği I. Dünya Savaşı, Osmanlı ve müttefikleri için yenilgiyle sonuçlanmış, savaşın sonunda çeşitli ateşkes ve barış antlaşmaları imzalamışlardır. Bu ortamda Osmanlı'nın payına 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması düşmüştür. Prensipte silahlı çatışmayı durdurma amacı taşıması gereken ateşkes antlaşması, Osmanlı'nın sonunu getirmeyi amaçlamıştır. Mondros hükümlerine göre; Osmanlı Devleti'nin orduları terhis edilmiş, silahlarına el konulmuş ve özellikle antlaşmanın yedinci maddesi ülkeyi işgallere açık hâle getirmiştir. İşgaller karşısında, başında Damat Ferit'in bulunduğu İstanbul Hükümeti'nin sessiz kalması sonucu Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Milli Mücadele'yi başlatmıştır. Ancak Milli Mücadelenin başarıya ulaşması halkın da mücadeleye katılmasına bağlıdır. Milli Mücadele başladığında halk; bir taraftan dört yıllık uzun ve zor bir savaştan çıkmış olmanın verdiği yorgunluk ve yoksulluk içindedir. Diğer taraftan ise, bu mücadeleden habersiz durumdadır. Bu noktada Mustafa Kemal'in en büyük yardımcı ve destekçileri Milli Mücadele aydınları, yani yazar, şair, gazeteci kahramanlarımızdır. Bunlardan biri ise İstiklal Marşı'mızı kaleme alarak bize böylesi bir manevî miras bırakan Mehmet Akif Ersoy'dur.

Mehmet Akif Ersoy, gerek Milli Mücadele öncesinde gerekse Milli Mücadele döneminde ülkenin içinde bulunduğu kötü durumun düzelmesi için çalışmış, bunu da eserlerinde ortaya koymuştur. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ülkenin işgal edilmeye başlanması Mehmet Akif'i çok üzmüş ve onu harekete geçirmiştir. Hem yazdığı eserler hem de katıldığı faaliyetlerle halka milli mücadele ruhunu aşılamıştır. Bu bağlamda ilk gittiği yer Balıkesir olmuştur. Balıkesir'de Yunanlıların Ayvalık'ı işgali ile 1919 yılı Haziran ayının ilk haftası içinde Kuvayı Milliye teşkilatı kurulmuştur. Balıkesir'de Milli Mücadeleye desteğin olması ve halkın direniş örgütleri kurması Akif'i harekete geçirmiştir. Milli Mücadele'ye destek vermek isteyen Akif, 21 Ocak 1920 tarihinde Balıkesir'e gelerek halkla temasa geçmiştir.

---

1 Balıkesir İstanbulluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi

Zağanos Paşa Camii'nde halka seslenen Akif'in, milli mücadeleye olan inancı bir kat daha artmıştır. Zağanos Paşa Camii'nde verdiği vaazına Al-i İmran sûresinin 103. ayetini okuyarak başlayan Akif, bu vaazında ülkenin başına gelenleri, sebepleri ve çözüm çarelerini ortaya koymuştur. Başımıza gelen felaketlerin ana kaynağının '"din işlerinde olduğu gibi, dünya işlerinde de gevşek davranmamız" olduğunu ifade etmiştir. Çözüm yolu olarak da "ümitsizlik ve azimsizlikten sakınmamız gerektiğini'" belirtmiştir. Ayrıca konuşmasında; 'biz Müslümanların, dünya devletleri çalışıp didinirken, her gün her alanda biraz daha aşamalar kaydederken, onlara seyirci gibi baktığımızı özellikle bu son yıllarda, başımıza birçok felaketler yağdığını, hayat hakkının herkesin hakkı olduğunu, fakat hangi hak olursa olsun savunulmadıkça sahibine, hiçbir yarar sağlamayacağını' vurgulamıştır'.

Akif'in Balıkesir'deki bir başka vaazı da 6 Şubat 1920 tarihinde yine aynı camide gerçekleşecektir. Haberleşme imkânları kısıtlı olduğu için *Sebilürreşad* mecmuasını da milli mücadele için hizmete açmıştır. Halkın sevip saydığı bir Müslüman aydın sıfatıyla Milli Mücadele'ye katılması, bu hareketin İttihatçıların yeni bir macerası olduğu şeklindeki şüpheyi büyük ölçüde gidererek Kurtuluş Savaşı çalışmalarına önemli bir güç katmıştır. Bu sebeple ona "Milli Mücadele'nin manevi lideri" sıfatı verilmiştir.

İstanbul'da Kuvayı Milliye hareketinin bir ittihatçılık hareketi olduğunu iddia edenleri uyaran Akif, yaptıkları propagandanın doğru olmadığını vurguladıktan sonra halkı vatanın savunması doğrultusunda bir araya gelmeye çağırmıştır. ''Bu hareketin, bu hizmetin sadece din ve vatan savunmasına yönelik olduğu, dost ve düşman tarafından tamamen anlaşılmalıdır." diyen Akif, bu mücadelenin herhangi bir çıkar için yapılmadığını, herkesin bilmesi gerektiğini söylemiştir. Hepimizin bir vatan borcu, bir dini borcu olduğunu dile getiren Akif, bu borcu yerine getirme hususunda ufacık bir ihmalin bile caiz olmadığını belirtmiştir.

Mehmet Akif'in Balıkesir'den sonra ikinci durağı milli mücadelenin merkezi olan Ankara olmuştur. Ankara'ya geçmeden önce İstanbul'a dönen Akif, Milli Mücadele hareketine açıkça destek verdiği için çeşitli baskılara muhatap olmaya başlamıştır. Bu anlamda Darülhikme'deki görevine de son verilmiştir. İstanbul'daki gelişmeler Akif ve yakın çevresinin aleyhine olmaya başlayınca, mücadele hareketinin merkezi konumuna gelen Ankara'ya gitme zarureti ortaya çıkmıştır. Vatanın ölüm kalım mücadelesi verdiği bu dönemde, İslâm'ın son kalesi olarak gördüğü Anadolu'nun kurtuluşu için Milli Mücadele'ye destek verme kararı almış olan Mehmet Akif, 10 Nisan 1920'de Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.

Akif'in Ankara'ya gitme kararı almasının ardından, İstanbul'daki yönetim Milli Mücadele aleyhinde fetva yayınlamış ve bu harekete destek verenler için baskılar daha da artmıştır. Damat Ferit hükümetinin zorlamasıyla dönemin Şeyhülislamı Haydarîzâde İbrahim Efendi tarafından çıkarılan fetva ile Mustafa Kemal ve arkadaşları halifeye karşı isyankâr olarak duyurulmuştur. Fetva halkın milli mücadeleye destek vermesine engel olmuştur. Bu ortamda halkı bilinçlendirerek milli mücadeleye katma görevi de Akif'e düşmüştür.

Mehmet Akif'in Ankara'ya ulaşması Büyük Millet Meclisi'nin açılışından bir gün sonra, yani 24 Nisan 1920'de gerçekleşmiştir. Ankara'ya gelen Mehmet Akif, Burdur'dan milletvekili seçilmiştir. Onun hemen milletvekili seçilmesinin sebebi o sırada yeni seçilmiş olan bir milletvekilinin istifa etmesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın onun yerine Akif Bey'in yazılmasını istemesidir. Akif, Haziran ayında Burdur'dan, Temmuz ayında ise Biga'dan milletvekili seçil-

miş; ancak kendisi Burdur milletvekilliğini tercih etmiştir. Böylece 1920-1923 yılları arasında vekil olarak I. Millet Meclisi'nde yer almıştır. Meclis kayıtlarında adı; "Burdur milletvekili ve İslâm şairi" olarak geçmektedir.

30 Nisan 1920'de Hacıbayram Camii'nde, Ankara'daki ilk vaazını vererek halkı milli mücadele etrafında birleşmeye çağırmıştır. Kurtuluş mücadelesinin halifeye ve dine karşı olmadığını vurgulayan Akif, halkı Mustafa Kemal'in etrafında birleştirmeye çalışmış ve mücadele içinde yer alan kişilerin İttihat ve Terakki'nin savunucuları olmadığını ve olmayacağını ifade etmiştir. Akif, halkı aydınlatma görevini sadece Ankara'da değil, Ankara merkez olmak üzere bütün İç Anadolu vilayetlerinde yerine getirmiştir. Bu amaçla, henüz işgal edilmemiş vatan topraklarında seyahatlere çıkmış ve ilk olarak Eskişehir'e ardından Burdur'a gitmiştir. Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya, Konya, Kastamonu gibi şehirlere de giden Akif, halka ve askerlere hitaben Milli Mücadele'yi teşvik eden konuşma ve vaazlarını sürdürmüştür.

Akif'in gittiği yerler içerisinde en önemli duraklardan biri Kastamonu'dur. Mehmet Akif, Kastamonu'ya 19 Ekim 1920'de gitmiştir. Mehmet Akif'in, Milli Mücadele yıllarında Kastamonu'daki Nasrullah Camii'nde verdiği vaaz son derece önemli ve etkileyicidir. Halkı düşmana karşı direnişe teşvik için 1920 yılının Kasım ayında verdiği ateşli vaaz, Diyarbakır'da basılmış ve tüm vilayetler ile cephelere dağıtılmıştır. Bu vaaz için Nutuk'tan sonra Kurtuluş Savaşı'nda halkın inancını en açık şekilde gösteren yazılı belge olduğu yorumu yapılmaktadır. Bu vaaz, dünyanın siyasi durumunu tahlil ederek Sevr Anlaşması'nın Osmanlı Devleti için nasıl bir felaket olacağını açıklamasıyla da ünlüdür. Akif, vaazında Sevr Antlaşması'nın asla kabul edilmemesi, sömürgecilere karşı silahla direnilmesi gerektiğini söylemiştir. Akif, Kastamonu'da kaldığı dönemde halkı bilinçlendirmek için sadece vaazlar vermemiş, aynı zamanda daha geniş halk kitlelerine ulaşmak için o dönemin en etkili aracı olan süreli yayınları, Sebilürreşad ile Kastamonu'daki *Açıksöz* gazetesini, etkili bir şekilde kullanılmıştır.

1921'de Ankara'da Akif'in ikameti için Taceddin Dergâhı tahsis edilmiştir. Dergâhta kaldığı dönemde, çeşitli manzumeler ile İstiklal Marşı'nı yazmıştır. Ankara'ya Eşref Edib ile birlikte gelen Akif, *Sebilürreşad* mecmuasını da 3 Şubat 1921'den itibaren burada çıkarmaya başlamıştır. Ankara'da bulunduğu süre içerisinde Burdur milletvekili olarak meclisteki görevine devam etmiştir.

Milli Mücadele süresince halkı gerek vaazlarıyla, gerek yayınladığı şiir ve yazılarıyla bilinçlendirmeye çalışan Akif, 1922 yılında sağlık gerekçesi ile milletvekilliğinden istifa etmiştir. Ülkenin düşman işgalinde olması tüm milletvekillerini kurtuluş mücadelesi altında birleştirebilmişti; ancak Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından sıra inkılapların yapılma aşamasına geldiğinde milletvekilleri arasında görüş ayrılıkları çıkmıştır. Akif, muhalefet grubunda yer almıştır. Bu nedenle II. Meclis seçimlerinde muhalefet grubuna mensup diğer milletvekilleri gibi Mehmet Akif de aday gösterilmemiştir. Ülkedeki bu gelişmeler nedeniyle Ekim 1923 'de Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Mısır'a gitmiştir.

AKİF'İN GÖZÜNDEN MİLLÎ İRADE

Aytaç Tümren[1] - Duran Safi[2]

"Meriç'le Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler
Nedir bilir misin? Enkaz-ı tarumarı beşer!
Sarayiçi'ndeki biçareler ki hepsi kadın.
Kenara vurmuş kısmıdır bu ecsadın!
Nazarlarında sönen gözlerin sönük nazarı;
Kulaklarında civarın enin-i muhtasarı;
Kucaklarında birer naaş-ı pare pare defin.
Ecelle uğraşıyor bir yığın kemik. Ne hazin!"

Yıl 1911, vatan aşkıyla yanan canların, hürriyet aşkı ile kabaran yüreklerin, iman zırhını giymişlerin üzerine çökmüş soğuk, gamdan kararmış ağlayan sema… Adeta bir yaprak dökümü yaşıyor benim aziz yurdum. Bu acı levha karşısında inliyordu bedeni, dinmiyordu gözyaşı, yanıyordu yüreği, bitmek bilmiyordu acısı sancısı Akif'in. Adeta enkaz olmuştu bedeni… Gözleri umutla irkildi bir anda; yüreği iman zırhını giydi, çelik kesildi göğsü, kanı coştu, fırtınalar koptu Akif'in şakaklarında. Milletine bu denli gafleti, esareti ve kederi yakıştıramazdı. "İmanla yoğrulmuş kalkanın önünde hiçbir kuvvet duramaz!" diyordu. Biliyordu ki damarlarında dünyaya hâkim olan atalarının kanı geziyordu. Bile bile çekilebilir miydi bir köşeye, içindeki iman, ümit, vatan aşkı yüreğini kor gibi alev alev yakarken böylesine? Milletin miskinler tekkesinde konaklamasına yüreği el verebilir miydi hiç? Bir hamaset destanı yazılacakken vatan toprağında bir güneş gibi doğmalıydı Mehmet Akif. Tanrısına sitemkâr bir şekilde yalvarıyordu hazin hazin:

"Ya Rab bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi biçarelerin yoksa felahı?
Nur istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun!
"Yandık!" diyoruz boğmaya kan gönderiyorsun."

---

1 Kahramanmaraş İMKB Süleyman Demirel Fen Lisesi öğrencileri.

2 Kahramanmaraş İMKB Süleyman Demirel Fen Lisesi öğrencileri.

Milletini yürekten seven insanların böyle acı çığlığıydı Akif. Halkı, halkın sesiyle birlik olmaya çağırdı. Çünkü biliyordu ki bu elim vaziyetten halkı yalnız halkın iradesi kurtarabilirdi. Anadolu'yu karış karış gezdi Eskişehir'den Dinar'a, Sandıklı'dan Konya'ya. Millete seslendi günlerce, onlara birlik olmayı anlattı. İletişimin zayıf olduğu o günlerde, milletin sesi oldu, millete ses oldu, milletle oldu ve milletin iradesine yürekten inananların başında geldi. İmanlı bir milletin iradesiyle tarih yazılabileceğini biliyordu. Meseleyi anlattı: "Düşman bizden bugün falan vilayet, falan sancak istemiyor. Bizden başımızı, boynumuzu, devletimizi istiyor!" Aynı vaazında yine millete; "Canla başla savaşırsak tek yürek, tek bilek olursak vatanı kurtarırız." diyerek milleti birlik olmaya çağırmış, iradelerini güçlendirip düşmana yönlendirmelerini sağlamıştı. Akif'in sözleriyle irkildi bu millet. Bir zamanlar ne büyük millet olduğunu yeniden hisseden bu halk, gereğini yapma adına kendine gelmeye başladı. Onu öyle iyi anlamıştı ki bu aziz millet, kimi zaman hep birlikte heyecanlanmış kimi zaman ise ağlaşmıştı. Akif ise ellerini semaya kaldırıp dua ettiğinde binlerce sineden "Âmin!" sedaları yankılanırdı:

"Ya İlahi, bize tevfikini gönder...
-Âmin!
Doğru yol hangisidir, millete göster...
-Âmin!"

Aslında Akif milletini ve onun durumunu, Balkan Harbi yıllarında ve sonrasında sitemkâr, kızgın ve uyarıcı ifadelerle çok defalar ifade etmiş, halkı 'var olan özelliklerini kullandığı takdirde kahraman ırk, tembellikle hareket ettiğinde meyyit, leş' olarak tanımlamış ve her iki durumda da milletine ve iradesine yüklediği anlamı, kıymeti vurgulamıştır. Çünkü Akif, kendine yani aslına dönmesi durumunda bu heybetli ve aziz milletin iradesi ve dirayetiyle nelere gücünün yettiğini biliyordu ve yine halkın bağımsızlığına ne kadar düşkün olduğunu bildiği için, onların uyuşuk durmalarına gönlü razı olmuyordu. Bu yüzden denilebilir ki çok önemsediği milli iradeyi ve milleti eleştirmekten de geri durmamıştır:

"İsterim sizlerde görmek ırkınızdan yadigâr
Çok değil, ancak, necib evlada lâyık tek şiar
Varsa şayet, söyleyin, bir parçacık insafınız
Böyle kansız mıydı -haşa- kahraman eslafınız?
Böyle düşmüş müydü herkes ayrılık sevdasına?
Benzeyip şirazesiz bir mushafın eczasına
Hiç görülmüş müydü olsun
kayd-ı vahdet tarumar?"

Bunun akabinde de, Akif, inancın ve ümitvâr olmasının neticesinde, yine aynı milletin neler yapabileceğini de, yüreklendirici şekilde defalarca ifade etmiştir:

"-Korkma!
Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hakk yoludur,
dönme bilmeyiz, yürürüz!
Düşer mi tek taşı, sandın, harim-i namusun?
Meğerki harbe giren son nefer şehit olsun.
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşıp da kaplasa afakı bir kızıl sarsar;
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir;
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir;
Değil mi sinede birdir vuran yürek... Yılmaz!
Cihan yıkılsa, emin ol, bu cephe sarsılmaz!"

Akif, ancak aşılanacak bir ümitle milli mücadelede yorulan, yoksullaşan milletin ayaklanacağını düşünüyordu; çünkü ona göre milletin iradesi ancak ümitle canlı ve heyecanlı olabilirdi. Milli mücadelede Akif'in dizeleriyle milli uyanışa, milli iradeye bir davet, bir yöneliş yok mudur? Böylesine tarihi ve heybetli bir

milli uyanışı, milli dirilişi, milli bir irade teşekkül etmemiş midir? Sırtlan kümelerini kovan, gayri milli olana göğsünü siper eden milli irade değil midir?

"Cemaat elverir artık, bu uykudan uyanın,
Hüda rızası için, dünkü hadisatı anın!
Kımıldamaz yine gelmezsek intibaha bugün,
İkinci uyku ne dehşetli bir ölüm, düşünün!"

Birlikten kuvvet doğar, denilerek tembihlenen bizler, bu dizelerde bir kez daha milletler nezdinde Akifâne tarzda, kıyametin ne demek olduğunu anlıyoruz. Bakınız Akif milletlerin kıyametini nasıl tarif ediyor ve nasıl bir ufuk açıyor bizlere:

"Sen, ben desin efrad, aradan birliği kaldır;
Milletler için işte kıyamet o zamandır.
Mazilere in, mahşer-i edvarı bütün gez:
Kanun-i İlahi, göreceksin ki değişmez."

Milli iradeye bu denli anlam yüklenmeden, bunun önemi kavranmadan, milli mücadelenin ne kadar eksik kalacağını düşünme eylemi ile Akif'in gözünden milli iradeyi yazma fikri ortaya çıkmıştır. Milletin iradesi olmadan, millet olmadan, milli ruh olmadan başarı ve istikbal ne kadar inşa edilebilirdi ki?

Her vaaz, her hitap, her sesleniş ve her hissiyat patlaması hakikati ifade eden her söz; "Millete, iradene sahip çık, iradenin kıymetini bil ve iradeni harekete geçir!" diye *Safahat*'tan bize seslenmektedir:

"Cihan altüst olurken, seyre baktın,
öyle durdun da
Bugün bir serseri,
bir derbedersin kendi yurdunda!
Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkak;
Sağırdır kubbeler, bir ses duyar:
Dava-yı istihkak."

İmanlı sinelerin taşıdığı potansiyel kuvveti gören ve bu kuvvetle dünyayı bile tir tir titretebileceğimizi haber veren Akif, Milli Mücadele'nin yöntemini ve sonucunu gayrı millîlere, milletin iradesinin ne kadar güçlü olduğunu haber veriyor:

"İşte gördün ya, hocam, millet için lâzım olan,
Hoca Mandal'daki iman gibi sağlam iman.
Titretirsin yine dünyayı, emin ol, tir tir;
Hele sen Şark'a o imanda beş on sine getir."

Akif, Tevhidin kadrini ve kıymetini ifade ettiği her dizesiyle milli iradenin gerçek bir güce dönüşmesinin ancak tevhitle olacağının altını aşağıdaki beyitlerde de çizmiştir:

"Hüda rızası için ey mücahidin-i kiram!
Sebatı kesmeyiniz, çünkü sade sizde ümit;
Dönerseniz ebediyen söner gider tevhid,
Harim-i Hak yıkılır savletiyle evhamın."

Korkusuzdu Mehmet Akif, söyleyeceği sözden kaçınmazdı. Bu nedenle yazdıklarıyla hem milletin sesi hem de rehberi oldu. Ya Rab, nasıl aşktır bu böylesine derin! Nasıl bir yürektir ki bu böylesine iman, sadakat, cesaret dolu? Nasıl bir vatanı kurtarma iradesiyle dolu yüreklerdir bunlar ki gözü kapalı koşuyor "Vatan!" diyerek mermiye? Bu nasıl insandır sana hasret, vatana âşık, milletin canına can, kundaklı bebeğin kanına kan…

Milli şair, kendi döneminde milli irade üzerine verdiği vaazların etkisini, yalnızca o yıllardaki halkın üzerinde derin duygularla mühürlemekle kalmayıp gelecek nesillere de aktardı. Evet, denilebilir ki 'Asım'ın bu nesli' geçmişini, vatanın ve bağımsızlığının değerini; ezansız, bayraksız ve şuursuz asla yaşanamayacağını kesinlikle bilen, gerçek bir nesildir. Bütün bu çerçeve, 15 Temmuz 2016 tarihinde iradesine sahip çıkan bu neslin yaşadığını, hem de dimdik ayakta durduğunu en güzel şekilde

hatırlatmıştır; çünkü bu nesil ki büyük şairin mısralarındaki Asım'ın ta kendisidir. Bu aziz Türk milleti, rüzgâr ne yönden eserse essin, ne kadar eserse essin inancından, vatan ve millet yolundan asla sapmadan devam edeceğini, önü karanlık, arkası aydınlık o gecede, 15 Temmuz gecesinde, tek yürek olarak bütün dünyaya bir kez daha ispatladı. Şimdi ise iradesiyle kendisine giydirilmeye çalışılan bütün esaret gömleklerini yırtmanın, prangaları bir bir kırmanın ne demek olduğunu dosta düşmana göstermenin haklı gururunu yaşıyor. Ne diyordu Akif:

"Asım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek
Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar."

Millî irade, millî olan her şeyin varlık sebebi ve başlangıç noktasıdır, diyerek sözlerimi Mehmet Akif'in "İstiklal Marşı"nda, Türk milletinin iradesinin asla esir edilemeyeceğini söylediği o haykırışla sonlandırmak isterim:

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl,
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet!
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal!"

MİLLİ BİRLİK VE BÜTÜNLÜK İDEALİ İLE MEHMET AKİF

Behiye ÜNALAN[1]

Milli birlik; milletin bütün olması, bu bütünlük içinde ayırıcı ve bölücü unsurlara asla yer verilmemesi, demektir. Türk milletinin en değerli varlığı budur. Türk milletinin yaşaması, yücelmesi, gelişmesi, kalkınması söz konusu ettiğimiz bu milli birliğe bağlıdır. Milli birliği sağladığımız ölçüde Türk milleti yaşayacaktır, Milli birliğin sağlanmasında milletin ortak kültüre sahip olması, ortak ahlaka sahip olması, ortak duyguya sahip olması önemlidir. 'Milli birlik ve bütünlük' insanlık tarihi boyunca daima çok önemli olmuştur. Başarılı olmak ve hakkımızı koruyabilmek için daima güçlü olmaya ihtiyacımız vardır. İnsan, topluluğunun hedeflerine ulaşabilmesi ve başarılı olabilmesi için güçlü olmak zorundadır. Birlik ve beraberliğin vazgeçilmez unsurları, kendisinin ve ait olduğu toplumun menfaatlerini bilmesi, sevmesi ve karşılıksız fedakârlık göstermesidir.

Mehmet Akif, Türk milletinin üstün gücünü tarihte keşfeden ve bunu en başarılı şekilde uygulayan insandır. Mehmet Akif her şeyden önce kendi milletini millî birlik ruhu içinde harekete geçirmiş insandır. Milli birlik ve bütünlük, gerek İslâmî bağımızın kuvvetine, gerek dilimize, bunların yanı sıra tarih, kültür, eğitim, ortak sevinç ve ortak kaygılarımıza da bağlıdır. Bir toplumda duygu, düşünce, anlatım ve kültür birliğini pekiştiren dil, bireylerin aynı sözcük ve kavramlarda buluşmasına olanak vererek, toplumları güçlendirmektedir. Bu noktada Akif'in dayandığı kaynak dindir. Akif'e göre din, insanlar arasındaki birliği sağlayan kuvvetli bağdır.

Akif, şuurlu bir Müslümandı. Bir Müslüman olarak, yeryüzündeki vazifelerinin de farkındaydı. Bu farkında oluş ve basiret, Akif'in hayatı boyunca duyarlı yaşamasına sebep olmuştur. Akif, aynı duyarlılığın toplumun diğer fertleri için de geçerli ve gerekli olduğunu daima dile getirmiştir; Akif'in bizlere yüklediği vazifeler, bir sorumluluğun, bir farkındalığın neticesidir. Daha da önemlisi söz konusu kişi sadece sanatıyla anılmıyorsa, bugün bütün eğitim kurumlarında resmi asılı olan iki kişiden biriyse, hayatımızın içinde ve de her gün bizlerin karşısındadır. Mehmet

1 Bolu Altındağ Belediyesi Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

Akif'in sanatının ve kişiliğinin çok ince detaylarıyla karşılaştığımız inkâr edilemez. O, artık bizlere sadece 'millî şair' olarak tanıtılmıyor, aynı zamanda 'Millî Müslüman" modeli olarak da sunuluyor.

Akif, birlik ve bütünlükten uzaklaşmayı Allah'tan uzaklaşmak olarak değerlendirir. Ayrıcılıklar karşısında birliği ve kardeşliği tavsiye etmiştir daima. Bunun dini ve insani bir zorunluk olduğunu bütün gücüyle haykırmıştır. Milletini severken de ırk üstünlüğü iddiasını daima reddetmiş ve olabildiğince de bu iddiayı zihinlerden silmek için çaba göstermiştir.

Toplumun içinde her ne kadar farklı zihniyetler olsa da milli birlik ve beraberlik düşüncesi içerisinde olan bir insanlığın üstesinden gelemeyeceği bir şeyin olamayacağı düşüncesini benimsemiş ve bu düşüncesini önce kendi hayatında yaşayarak ispatlamıştır. Türk Milleti'nin dili, tercümanı, gözü ve kulağı olan şairin, işgal altında olan toplarda sessiz kalabilmesi mümkün müdür? Gerek vaazlarında, gerek hutbelerinde, gerekse şiirlerinde bunu bütün gücüyle haykırmıştır. Milleti zulümle, kırbaçla, sömürgeci kafasıyla susturacaklarını sananlara, bir edebi hicvinde şöyle sesleniyor:

"Sanıyorlar ki kafa kesmekle, beyin ezmekle
Fikr-i hürriyet ölür, hey gidi şaşkın hazele...
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak
Ekilen gövdelerin hepsi yarın fışkıracak!"

Akif'e göre, insan evrenin ahengine ve çalışma disiplinine uyarak pek çok şeyi başarabilir; çünkü insanoğlu sınırlandırılamayan kabiliyetlere sahiptir. Mehmet Akif, 12 Şubat 1920 tarihinde Balıkesir Zağanos Paşa Camii'ndeki vaazında, hayatta tek başına hiçbir iş yapılamayacağını belirtir. Ona göre, birlik ve beraberlik aynı zamanda güncel bir ihtiyaçtan doğar. Akif'e göre, "geleceği karanlık görüp azmi bırakmak, olsa olsa "alçak bir ölüm"dür. İnanan bir insanın, böyle bir ölümü yaşaması kabul edilebilecek bir netice değildir. Bir eylem adamı olan Akif, hareket etmesi için her türlü imkân sağlandığı hâlde, ölü gibi cansız yatan insana, "leş mi kesildin?" sorusunu yönelterek, insanlığı ayağa kaldırmak ister. Ayağa kalkmak, bir kıyamdır. Kıyam ise, bir idealin tahakkuku ve bir hakikatin hâkimiyetini temin etme kararlılığıdır. Kıyama kalkma iradesini göstermek hususunda insan, dışarıdan herhangi bir sebebin tahrikini beklememelidir. Hayat hakkı, yolda yürüyenlerindir. Yolda olmak, sonsuza sevdalıların yegâne fiilidir."

Mehmet Akif Ersoy, geçen yüzyılda ülkemizin geçirdiği en trajik döneme tanıklık etmiş ve bu tanıklığını yüksek sesle dile getirmiş tarihî ve edebî bir simadır. Şahsi ve ahlaki meziyetleri yanında, memleketimizin ve bütün İslâm dünyasının ıstıraplarını derinden hissedip içinde yaşadığı topluma edebî bir lisan ile aksettirmesi onu değerli kılmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Mehmet Akif bir İslâm şairidir ve kendisine lâyık görülen bu sıfatın hakkını verdiğini söylemek bir hakkın tesliminden başka bir şey değildir. Zira kendisini ve şiirlerini de olduğu gibi İslâm'ın meselelerine adadığına hayatı ve eserleri şahitlik etmektedir. Onun anlayışında İslâm, memleket, tarih, kültür, toplum ve geniş bir İslâm ümmeti demekti ve bunlar da onun yaşadığı dönemde perişan bir durumdaydı. İslâm dünyası, birliğini, azmini, kaybetmiş ve düşmanları karşısında zayıf düşmüştü. O, İslâm ümmetine izzetini tekrar kazandırma gayretiyle kalemini âdeta bir kılıç gibi kullanarak Müslümanların birliğine yönelik tehditlere karşı cephe almıştır. Özellikle İslâm dünyasının önemli bir kısmına ulaşan *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* mecmualarında yayımladığı şiir, tercüme ve makaleleriyle İslâm âlemi üzerinde etkili olmuş, Mısır'dan Hind'e, Suriye'den Hicaz'a kadar 'şair-i İslâm' olarak tanınmıştır. Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya

'İslâm şairi' sıfatıyla davet edilmesi de böyle bir nitelendirmenin nasıl hüsnükabul gördüğünü açıklar mahiyettedir. Dahası; I. Meclis'teki milletvekilliği görevini yapmak üzere kendisine verilen tutanağın meslek hanesinde 'İslâm şairi' yazıyor olması, bu sıfatın kendisi tarafından da benimsendiğini göstermektedir. Sözlerimi Akif'in dizeleriyle bitirmek istiyorum:

"Müslümanlık sizi gayet sıkı, gayet sağlam,
Bağlamak lazım iken, anlamadım, anlayamam,

Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmıyyeti şeytan mı sokan zihninize?

Birbirinden müteferrik bu kadar akvamı,
Aynı milliyetin altında tutan İslâm'ı,

Temelinden yıkacak zelzele, kavmiyettir.
Bunu bir lahza unutmak ebedi haybettir...

Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez.
Son siyasetse bu, hiç böyle siyaset yürümez!

Sizi bir aile efradı yaratmış Yaradan;
Kaldırın ayrılık esbabını artık aradan.

Siz bu davada iken yoksa iyazen-billah,
Ecnebiler olacak sahibi mülkün nagah.

Diye dursun atalar: 'Kal'a içinden alınır.'
Yok ki hiçbir kişiden... Millet-i merhume sağır!

Bir değil mahvedilen devlet-i İslamiyye...
Girdiler aynı siyasetle bütün makbereye.

Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez."

MEHMET AKİF'İN MİLLİ MÜCADELE SEYAHATLERİ

Beyza GÜMÜŞ[1]

Mehmet Akif'in Milli Mücadele yıllarında Sebilürreşad dergisinde yazıları ve şiirleri yayımlanıyordu. Bu yüzden tüm İslâm coğrafyasında tanınan bir şairdi. İnsanlar ona güveniyor, onu seviyor, onun sözlerinden etkileniyordu. Bu özelliğinden dolayı Akif, yurt içinde ve dışında seyahatler yapma gereği duymuştu. Yaptığı bu seyahatlerin amacı insanlara mücadele duygusu aşılamaktı.

I. Dünya Savaş'ında Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan oluşan ittifak güçleri yanında yer alan Osmanlı Devleti, İtilaf devletleri ile savaşa girdi. Almanların, İngiliz, Fransız ve Ruslardan aldıkları esirler arasında birçok sayıda Müslüman esir bulunmaktaydı. Bu Müslüman esirler Almanlara karşı savaşıyordu. Hakikatten bihaber esirler, Almanların İstanbul'u işgal ettiğini, halifeyi esir aldığını ve halifeyi kurtarmak için savaştıklarını zannediyorlardı. Almanya bu Müslüman esirlerin taraf değiştirerek İtilaf devletlerine karşı savaşmasını istediği için gerçeği anlatmak üzere İslâm coğrafyasından sevilen ve sözüne güvenilen bir heyeti Berlin'e davet etti. Bu heyetin önde gelen isimlerinden birisi de Mehmet Akif'ti.

Esir kampında dolaşan Mehmet Akif, onlara en doğru ağızdan gerçeği anlattı. Savaşın mahiyetini öğrenenlerden oluşturulan Asya Tabur'u bu sefer kendi davası adına Suriye cephesine gönderildi. Üstadın Berlin seyahatini kısa bir şiiriyle bitirmek istiyorum:

"Hesaba katmıyorum şimdilik bizim yakada sönen ocakları;
Lakin zavallı Afrika'da yüz elli bin kadının tütmüyor bugün bacası
Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
Tutup tutup getirilmiş Fransız askerine
Siperlik etmek için saffı harbin önlerine"

1 Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencisi.

Akif'in Almanya seyahatinden sonra, Arabistan'da olay başlamıştı. Ruslar, İngilizler, Fransızlar Arabistan'daki Arap emirlerine develer dolusu altın vererek onları isyana zorluyor, yüzyıllardır rahat yaşadıkları Osmanlı idaresine karşı ayaklanmaya hazırlıyorlardı. Arap coğrafyasındaki bu ajanların faaliyetlerinden haber alan Eşref Sencer, Arabistan'ın elden çıkacağı korkusuyla Mehmet Akif, Mümtaz Bey ve Mehmet Akif'in Almanya'ya da beraber seyahat ettiği Şeyh Tunusi'yle beraber yola çıktı. Mümtaz Bey, Eşref Bey ve Şeyh Tunusi bu seyahate resmi görevle gidiyordu; ama Mehmet Akif vatanı için gönüllüydü. Eşref Bey Mehmet Akif'i seçmişti; çünkü Mehmet Akif tanınan, sevilen ve sözüne güvenilen bir şahsiyetti. Bu dört vatansever, kavurucu çöl sıcağında kabile kabile dolaşarak ajanların oyunlarına gelmemeleri için halkı aydınlatmaya çalışıyorlardı. Burada kısa bir hatıradan bahsetmek istiyorum:

"Kabileleri dolaşmaktan yorgun düşen Necid yolcuları, dinlenmek için el-Muazzam İstasyonuna uğradılar. Bu istasyonda küçük bir bekleme salonu ve tek odalı bir memur barınağı vardı. İstasyon memuru Nabuslu İzzet, bu yolculara çok misafirperver davranıyordu ancak o dönem şartlarında ikram edecek pek bir şey yoktu. Misafirlerin bekleme salonunda rahat edemeyeceklerini düşünen memur, onlara hanımının da kaldığı odayı gösterdi. Gördüğü manzara karşısında çok üzülmüştü Mehmet Akif. Odada eski bir yatak ve birkaç toprak kaptan başka bir şey yoktu. Memurla konuşan Mehmet Akif yakında bir evlat sahibi olacağını ve çocuğa saracak bir kundak bile olmadığını öğrendi. Bunun üzerine Mehmet Akif Şam'a gideceğini ve onun ihtiyaçlarını alacağını söyledi. Memur ve Eşref Bey kulaklarına inanamadılar. Çünkü o dönem şartlarında Şam'a gidip gelmek demek beş gün beş gece süren çok yorucu bir yolculuğu göze almak demekti. Ama Mehmet Akif o kadar yüce gönüllüydü ki bu yolculuğu göze aldı ve beş gün beş gece süren sıkıntılı yolculuktan sonra bir kundak takımı aldı. Aldığı kundak takımı üç çocuğa yeterdi. Bununla da yetinmeyip gördüğü sefaleti biraz olsun hafifletmek için birçok eşya almıştı."

Evet, belki de bu yolculuğun en güzel yanı Mehmet Akif'i, Çanakkale destanını yazmaya yönelten müjdeydi. Çanakkale Savaşı zaferle sonuçlanmıştı. Bu haber Mehmet Akif'i çok sevindirmişti ve Mehmet Akif yararlı bir yolculuğu daha bitirip İstanbul'a doğru yola çıkmıştı.

İstanbul'a döndükten sonra, vatanının böyle büyük felaketler içinde olması Akif'e büyük üzüntü veriyordu. Vatanın işgal altında bulunmasından dolayı ülkenin çeşitli yerlerine giderek halka umut aşılamaya çalışmıştı. Bu dönemlerde İstanbul'un büyük camilerinde vaazlar veriyor, halka bulundukları kötü hâl ve durumu anlatıyordu. Sözüyle olduğu gibi kalemiyle de mücadele ediyordu. Onun asıl mücadelesi Anadolu'daydı. I. Dünya savaşı sona ermiş, büyük kayıplar verilmişti. Ağır mütareke şartlarıyla karşı karşıyaydık. Yurdumuzun dört bir yanı işgal altındaydı. Halk ne yapacağını bilemez durumdaydı. Aydınların durumu daha vahimdi. Kimisi Amerikan, kimisi Fransız, kimisi İngiliz mandasını istemekteydi. Üstat bu tavırlar karşısında asla umutsuzluğa düşmedi: "Türklerin yirmi beş asırdan beri İstiklallerini muhafaza etmiş bir millet oldukları müspet bir hakikattir. Türkler, istiklalsiz yaşayamaz." diyerek gerçek bir yurtsever olduğunu ispatlıyordu. Asla umutsuzluğa düşmeyerek tek kurtuluşun mücadele etmek olduğunu söylüyordu. İstanbul'da yapılacak bir şey olmadığını görerek Anadolu'ya gitmeye karar verdi. Çünkü mücadelenin ateşi orada yanıyordu.

Eşref Edip'le beraber Balıkesir'e doğru yola koyuldular. Buradaki halk teşkilatlanmaya, ne

pahasına olursa olsun vatanını korumaya kararlı görünüyordu. Akif, halkı bilinçlendirmek için 6 Şubat 1920'de Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde vaaz verdi. Bu vaaz Mehmet Akif'in milli kurtuluş yolundaki ilk adımı oldu. Mehmet Akif, vaazda kurtuluş çaresini şöyle açıklamıştır: "Yaşamak, diğer milletler gibi bizim de hakkımızdır. Fakat biliniz ki haklı olmak başka, haklı çıkmak başkadır. Haklı çıkmak için kuvvet lâzımdır. Hangi milletin adalet mahkemesine müracaat ederseniz edin, kuvvetiniz varsa hakkınızı verirler. Yoksa ağlamakla, onların insanlık duygusuna, medeniyet duygusuna iltica kalmakla bir şey elde edemezsiniz, hüsrandan başka netice almazsınız." Denebilir ki kurtuluş mücadelesinin asıl meşalesi burada, bu sözlerle yakıldı ve Akif İstiklal Savaşına fiilen katılmış oldu.

Akif daha sonra İstanbul'a döndü ve Balıkesir'deki izlenimlerini *Sebilürreşad*'da yayımladı. Akif'in bu seyahati ve dönüşünde yazdıkları İngilizleri rahatsız etmişti. Akif üzerindeki baskıdan dolayı ve İstanbul'da bir şey yapma imkânı bulamadığı için 1920 yılının Nisan ayında İstanbul'dan ayrılarak Ankara'ya geldi. Ankara'ya geldikten bir süre sonra Burdur mebusu olarak göreve başladı. Ardından hiç vakit kaybetmeden kendisinden beklenen vaaz ve irşat görevini yapmak için Ankara'dan başlayarak, Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya, Konya ve Kastamonu gibi yerlere giderek bu olayların bir şahsın veya zümrenin değil bütün milletin meselesi olduğunu anlatıyordu. 19 Ekim 1920'de Kastamonu'da Nasrullah Camii'nde yaptığı vaaz ve hutbesi halkın irşadında çok büyük rol oynadı. Üstat, bu vaazda düşmanların niyetlerini, birlik ve beraberliğin niçin gerekli olduğunu, Sevr Anlaşması'nın bizim için öldürücü ve onur kırıcı maddelerini anlattı. Ankara hükümetinin emriyle bu vaaz broşürler hâlinde ordu mensuplarına, askerlere, sivillere, valilere, kaymakamları gönderildi. Böylece Anadolu şehirlisiyle köylüsüyle, siviliyle askeriyle Akif'in konuşmalarıyla güçleniyordu. Akif, 25 Aralık 1921'de Eşref Edip'le birlikte iki aya yakın bir süre Kastamonu'da kaldıktan sonra Ankara'ya döndü.

Milli Mücadele zaferle sonuçlandı. Akif tarihin sayfalarına bu mücadelenin manevi cephesinin bir önderi olarak geçti. Bugün Türkiye de ayakları yere sağlam basan her seviyede ki Türk insanı için Akif, büyük bir yol gösterici, büyük bir zemin inşa edicidir. Bunu ister hissi düzeyde, ister sanat düzeyinde, ister bir yaşam tarzı ve yaşama üslubu olarak, isterseniz fikir hatta felsefe olarak ele alın… Bu açıdan Akif çok şanslı bir insandır. Herkesin arkasını rahatlıkla yaslayabileceği bir zenginliğe sahip, nadir insanlardan biridir. Fakat varlığın olması ayrı bir şey, varlığın farkına varılması ayrı bir şeydir. Biz hazineler üzerinde oturup ekmeğe muhtaç bir hâlde yaşayan insanlara benziyoruz. Bizim şu anda rahatça yaşadığımız bu topraklar kolay kazanılmadı. Atalarımız bu topraklar için canlarını feda ettiler. Bu yüzden bize emanet edilen bu vatan için üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmeli ve tıpkı Akif gibi mücadele etmeliyiz.

MİLLİ MÜCADELE'DE MEHMET AKİF

Burak Can APŞAK[1]

Mehmet Akif, millî marşımızın şairi ve Millî Mücadele'nin toplumu bilinçlendirme noktasında güçlü savunucusu, renkli bir simasıdır. Renkli bir simasıdır diyorum, çünkü gerçekten de çok yönlü ve renkli bir kişiliktir. Ülke içinde savunduğu düşüncelerinden dolayı yerine göre 'softa', yerine göre 'medeniyet düşmanı', Mısır'da bulunduğu yıllarda giydiği Batı tipi kıyafetlerden dolayı 'ecnebi' gibi sıfatlara maruz kalmış biridir.

Milli Mücadele'nin dayandığı iki ana şiar vardır: "Hâkimiyet-i Milliye" yani millî egemenlik ve "istiklâl-i tam" yani tam bağımsızlık. Bu iki şiar, Milli Mücadele'nin "Ya İstiklal ya ölüm!" parolasıyla ifade edilen sembol hedefini oluşturur. Gerçekten de bu iki ilke olmadan Millî Mücadele, Millî Mücadelesiz de Mehmet Akif Ersoy anlaşılamaz. İçinden şehit çıkmayan evin kalmadığı, insanların cephelerde bulunmak yerine sevdikleriyle birlikte olma iştiyakının önlenemez bir hâle geldiği, istilacı güçlere karşı direnmek için maddî, manevî tüm dayanakların tükendiği bir ortamda Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı'mızdaki seslenişi, bir gök gürültüsü gibi Anadolu semalarında yankı bulmuştur. O, Konya'dan Kastamonu Nasrullah Camii'ne, oradan Diyarbakır Camii'ne, Millî Mücadele ruhunu, bugün de toplumumuzun değişmez ortak paydaları olan değerleri aşılayan gerçek bir mücadele adamı ve milletvekilidir.

Mehmet Akif hakkında konuşmak, bugünü konuşmak demektir. O, kendi sırça köşküne çekilip hayâl hanesinde ürettiklerini pazarlayan, topluma ve onun değerlerine değmeden yaşamaya çalışanlardan değildir. O, sözünün 'odun olması' pahasına hakikat olmasını yeğleyen, Hakk'ın hatırını her şeyin üstünde tutan gerçek bir sanatkâr, fikir ve mücadele adamıdır. Akif, hayatın her yerindedir; baştanbaşa hayat safhalarından ibaret olan eserine *Safahat* adını vermesi, bu bakımdan oldukça anlamlıdır. Doktorların himmetine erişmek için sıra bekleyen zavallı hastalar, bunları sömürmeye çalışan rüşvetçiler, ekmeklerini pazı güçlerinden çıkaran hamallar, minyatür birer kamuoyu olan mahalle kahveleri, karanlık sokaklar, kimsesiz ihti-

1 Kastamonu Aytaç Eruz Anadolu Lisesi öğrencisi.

yarlar, Seyfi Babalar, Köse İmamlar ve elbette Çanakkale şehitlerinin destansı mücadelesi *Safahat*'ın sayfaları arasından çıkıp fikrimize ve gönlümüze taşınır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte halk bitkin ve yorgun düşmüştür. Halk, tarihinden aldığı güç ve inançla harekete geçmek istemiştir. Bu karanlık günlerde ülkenin geleceğini kötü gören aydınlar farklı kurtuluş çözümleri aramaya başlamıştır. Kurtuluş Savaşı verilirken herkes bir şey yapmaya çalışır. Bir gönül insanı olan Mehmet Akif de gönlünün sesini dinlemiş, Millî Mücadele'ye katılmıştır. Canını ortaya koyarak hak ve hakikati savunan Akif 'in kaderine gönüllü sürgünlük düşer. Bir şiirinde o günkü durumu şu şekilde anlatır:

"Âh! Karşımda vatan namına
bir kabristan yatıyor şimdi!
Nasıl yerlere geçmez insan
Şu mezarlık ki uzanmış gidiyor, ey yolcu!
Nerede başladı yükselmeye, bak nerede ucu!
Bu ne hicran-ı müebbet, bu ne hüsran-ı mübin...
Ezilir ruh-i semâ, parçalanır kalb-i zemin."

Mehmet Akif, halkı aydınlatmak ve Millî Mücadele konusunda bilinçlendirmek için ilk önce Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde 23 Ocak 1920 Cuma günü bir vaaz vermiştir. Bu vaazını *Sebilürreşad* dergisinde de yayımlamış, bundan dolayı dergisi işgal kuvvetleri tarafından devamlı sansüre uğramış ve kendisi de takip altına alınmıştır. İstanbul'da hizmet olanağı bulamayan Mehmet Akif, itibarlı ve yüksek maaşlı işini ve ailesini bırakarak 10 Nisan 1920 tarihinde Millî Mücadele'ye katılmak üzere gizlice Ankara'ya doğru yola çıkmış, Büyük Millet Meclisi'nin açılışının ertesi günü, 24 Nisan 1920'de Ankara'ya ulaşmıştır. Ankara'da hemen faaliyete geçerek 28 Nisan tarihli *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde haber verildiği gibi, 30 Nisan Cuma günü Hacı Bayram Camii'nde kürsüye çıkarak halka hitap etmiş, İstiklal Savaşı'na da Burdur mebusu olarak katılmıştır.

Türk Milletinin dili, tercümanı, gözü ve kulağı olan şair ve yazarların, işgal altında bulunan topraklarda sessiz kalabilmeleri mümkün değildir. Akif'siz bir Millî Mücadele düşünülemezdi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi'yle ayakta kalan son Türk-İslâm Devleti'nin de tehlikeye düştüğünü gören millî şair Mehmet Akif, hem İstanbul'da bulunduğu süre içinde hem de Anadolu'ya geçtikten sonra büyük bir gayretle vatanın her türlü işgal ve baskıdan kurtarılması için çalışmıştır. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa'nın talepleri doğrultusunda Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerinde büyük bir coşkuyla milletimize vaaz ve nasihatlerde bulunmuş; art niyetlilerin oyunlarına gelmemeleri, tefrikaya düşmemeleri ve başarılı olmak için daima birlik ve beraberlik içinde olmalarını tavsiye etmiştir. Geri kalan zamanlarında da boş durmayan Mehmet Akif, Burdur Milletvekili sıfatıyla I. Meclis'in çalışmalarına katkıda bulunmuş; başyazarlığını da yaptığı *Sebilürreşad* dergisinde yazdığı şiir ve makaleleriyle Millî Mücadele'ye tam destek vermiştir.

Mehmet Akif'in, İstiklâl Savaşı yıllarındaki hizmetleri arasında Kastamonu ve yakınlarında yaptığı faaliyetlerin ayrı bir yeri vardır. İstanbul'dan Anadolu'ya gemiyle gönderilen silahların ilk durak yeri İnebolu Limanı'dır. İnebolu Limanı'ndan alınan silahlar, kağnılarla, atların ve eşeklerin sırtında Kastamonu'ya getirilir; oradan Ilgaz Dağı aşılarak bin bir güçlükle Çankırı'ya ulaşırdı. Çankırı'da büyük kışlada toplanan bu cephaneler, Çankırılılar tarafından aynı araçlarla Kalecik üstünden Ankara'ya ulaştırılırdı. Silah sevkiyatının yapıldığı bu yol tarihe "İstiklâl Yolu" olarak geçmiştir. İnebolu, Kastamonu ve Çankırı yolunun İstiklal Savaşı'ndaki önemi düşünülürse; Akif'in bu bölgedeki halk üstünde özellikle durmasının

nedeni anlaşılır. Bu yolun kapanması hâlinde Ankara'ya ikmal yapılması olanaksız olurdu. Mehmet Akif'in İstanbul'dan Ankara'ya geldiği günlerde İstanbul'da dördüncü defa iktidara gelmiş olan Damat Ferit Paşa ve hükümetinin Kuvayı Milliye aleyhindeki propagandaları had safhaya varmıştı. Yayınlanan hükümet beyannamesiyle Şeyhülislam Dürrizâde Abdullah Efendi'nin yayınladığı fetvada, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Halife ve Sultan'a isyan etmiş oldukları ilân edilmiş ve bu durum Anadolu'da Millî Mücadele'ye destek veren ve vermek isteyenlerde tereddüt yaratmıştı. Halkın bu konuda ciddi şekilde telkine ve aydınlatılmaya ihtiyacı vardı.

İşte böyle bir ortamda Mehmet Akif, hiç vakit kaybetmeden kendisinden beklenen hizmeti yerine getirmeye ve vaazlarıyla halkı aydınlatmaya başladı. Onları Millî Mücadele etrafında birleşmeye çağırdı. Mehmet Akif bu görevi sadece Ankara'da değil, Ankara merkez olmak üzere bütün iç Anadolu vilayetlerinde yerine getirdi. Bu cümleden anlaşılacağı üzere; Mehmet Akif, daha işgal edilmemiş vatan topraklarında seyahate başladı. Bu seyahatler sırasıyla Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya ve çıkabilecek bir isyanın önüne geçmek için halkına nasihatlerde bulunmak amacıyla Konya'ya olmuştu. Bu seyahatleri sırasında on iki yaşlarındaki oğlu Emin, Akif'in yanındaydı. Mehmet Akif bilahare Türkiye Büyük Millet Meclisine hem Burdur'dan hem de Biga'dan milletvekilliğine seçilmişti; fakat sadece bir yerden milletvekili olabileceği Meclis Başkanlığı tarafından kendisine bildirilince Mehmet Akif, 17 Temmuz 1920'de Meclis Başkanlığına verdiği cevapla; Burdur Sancağı azalığını tercih ettiğini ve bu nedenle Biga azalığından istifa ettiğini bildirmişti. Mehmet Akif, 4 Ekim 1920'de TBMM'ye başvurarak Kastamonu'ya gitmek için izin istemiştir. Meclis zabıtlarında ise Akif'in "propaganda" için Kastamonu'ya gönderildiği yazılıdır. Meclis Başkanı, 7 Ekim tarihinde Akif'i bir buçuk ay izinli saydıklarını bildirerek divanın bu kararını onaylamış, Meclis de kabul etmiştir.

Millî Mücadele yıllarında Mehmet Akif Ersoy, Anadolu'nun birçok şehrinde irşat faaliyetinde bulunmuştur. Bu faaliyetler çerçevesinde Kastamonu ve civarının ayrı bir yeri vardır. İstanbul'dan kaçırılan cephaneler, İnebolu'ya kadar deniz yoluyla oradan kağnılarla Kastamonu-Ilgaz-Çankırı ve Kalecik üstünden Ankara'ya ulaşmıştır. "İstiklâl Yolu" denilen bu yolun kapanmaması büyük önem arz ediyordu. Kastamonu'ya giderken Çankırı'ya da uğrayan Mehmet Akif Ersoy, 15 Ekim 1920'de burada Cuma vaazında konuşmuş, halka ibadetten önce hürriyetin geldiğini, halifenin dahi hürriyetsiz gerçek halife olamayacağını ve Mustafa Kemal Paşa'nın elindeki cihat bayrağı altında toplanılması gerektiğini anlatmıştır. Mehmet Akif Ersoy'un bu vaazı modern Türk edebiyatında destan tarzında işlenmiştir.

Mehmet Akif Ersoy, İstanbul'da rahat hareket etme olanağı kalmadığı için görevinden azledilmeden az önce oğlu Emin'i yanına alarak Anadolu'ya geçmişti. *Sebilürreşad*'ı Ankara'da çıkarması için Mustafa Kemal Paşa'dan davet gelmişti. TBMM'nin açılışının ertesi günü olan 24 Nisan'da Ankara'ya vardı. Millî Mücadele'ye şair, hatip, seyyah, gazeteci, siyasetçi olarak katıldı. Ankara'ya varışından bir süre sonra ailesini de yanına aldırdı. Mehmet Akif Ersoy, Ankara'ya geldiği günlerde, Mustafa Kemal Paşa Konya vali vekiline telgraf göndererek Akif'in Burdur Milletvekili seçilmesini sağlamasını istemişti. Haziran ayında Burdur'dan, Temmuz ayındaysa Biga'dan mebus seçildiği haberi meclise ulaştı. Akif, Burdur mebusluğunu tercih etti. Böylece 1920-1923 yılları arasında vekil olarak I. TBMM'de yer aldı. Meclis kayıtlarında adı "Burdur Milletvekili ve İslâm Şairi" olarak geçmektedir.

1921'de Ankara'da Taceddin Dergâhı'na yerleşen Akif, Burdur Milletvekili olarak meclisteki görevine devam ediyordu. O dönemde Yunanlıların Ankara'ya ilerleyişi karşısında meclisi Kayseri'ye taşımak için hazırlık vardı. Bunun bir dağılmaya yol açacağını düşünen Mehmet Akif, Ankara'da kalınmasını, Sakarya'da (Eskişehir ile Polatlı arasındaki Sakarya Nehri Vadisi'nde) yeni bir savunma hattı kurulmasını önerdi ve bu teklifi kabul edildi. Mehmet Akif Ersoy, Ankara'ya varır varmaz ona verilen ilk görev, muhtemel ayaklanmayı önlemek için halka öğütler vermek üzere Konya'ya gitmekti, büyük gayretine rağmen Konya'da kesin bir sonuca ulaşamadı ve Kastamonu'ya geçti. Halkı düşmana direnişe teşvik için 1920'nin Kasım ayında Kastamonu'daki Nasrullah Camii'nde verdiği ateşli vaaz, Diyarbakır'da basıldı ve tüm vilayetlere ve cephelere dağıtıldı.

Mehmet Akif Ersoy, Anadolu'ya geçerken Eşref Edip'e de arkasından gelmesini söylemişti. Eşref Edip, *Sebilürreşad* dergisinin klişesini de alıp İstanbul'dan ayrıldı. Son olarak 6 Mayıs 1921 günü derginin 463. sayısını yayımlamışlardı. Akif, derginin 464-466. sayılarını Eşref Edip'le beraber Kastamonu'da yayımladı, 464. sayı o kadar ilgi gördü ki birkaç kere basılıp Anadolu'ya ve askere dağıtıldı. 467. sayıdan itibaren yayıma Ankara'da devam ettiler. Derginin etkisi o kadar büyüktü ki yaydığı yoğun duyguların hâkimiyetindeki Türk halkları etkilenmesinden korkan Rusya, gazetenin ülkeye girişini yasakladı.

Aynı dönemde Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in ısrarlı ricası üzerine "Millî Marş" yarışmasına katılmaya karar verdi. Konulan 500 liralık büyük ödül nedeniyle başlangıçta katılmayı reddettiği bu yarışmada o güne kadar gönderilen şiirlerin hiçbiri yeterli bulunmamıştı ve en güzel şiiri Mehmet Akif'in yazacağı kanısı mecliste hâkimdi. Mehmet Akif'in yarışmaya katılmayı kabul etmesi üzerine kimi şairler şiirlerini yarışmadan çekmişti. Şairin orduya ithaf ettiği İstiklâl Marşı, 17 Şubat günü *Sırat-ı Müstakim ve Hâkimiyet-i Milliye'*de yayımlandı. Hamdullah Suphi Bey tarafından mecliste okunup ayakta dinlendikten sonra 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te "Millî Marş" olarak kabul edildi. Akif, ödül olarak verilen 500 lirayı Hilal-i Ahmer (bugünkü Kızılay) bünyesindeki Darülmesai Vakfına bağışlamıştı.

MİLLÎ MÜCADELE YILLARI VE AKİF

Büşra TURHAN[1]

Yangınların ortasında bir millet, milleti için yüreği yanan bir adam… Türk'ün yeniden diriliş destanını kalemiyle, diliyle, yüreğiyle ölümsüzleştiren ve davasını, sevdasını, hayatını Türk-İslâm çizgisine adayan Kur'an şairi Mehmet Akif Ersoy.

Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra İtilaf devletleri, yurdumuzun dört bir yanını işgal etmeye başlamış, halk savaştan yorulmuş, askerler terhis edilmişti. Türk milleti, yeniden harekete geçerek Kurtuluş Savaşı'nı başlatmıştı. Mehmet Akif, işgal edilmiş İstanbul'daki olayları izlerken büyük bir ıstırap çekiyordu. Hele bazı kişilerin Anadolu'da başlamış olan Millî Mücadele'ye saldırmalarına hiç tahammül edemiyor ve bu kanaatte olanlara ciddi tepkiler duyuyordu. Bir defasında, *Sebilürreşad* idarehanesinde bir sohbet esnasında orada bulunanlardan birinin "Millî Mücadele hareketinin bir İttihatçılık eseri olduğunu" söylemesine büyük tepki göstermiş ve bu sözü söyleyene dönerek; "Hayır; artık buna da İttihatçılık denemez. Bu memleket meselesidir. Buna herkes elbirliği ile sarılmalıdır." demiştir. Ona göre, böylesi elim bir durum karşısında herkesin sorumluluk alması gerekmektedir. Akif de kendi üzerine düşeni yapmış ve vatanı, davası için Millî Mücadele saflarına katılmıştır.

Mehmet Akif, Millî Mücadele döneminde önemli rol oynayan şairlerimizden biridir. Gerek yazdığı şiirlerle gerek verdiği vaazlarla Millî Mücadele döneminin kilit şahsiyetlerinden biri olmuştur. Bunun en büyük ve en güzel örneği ise "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiiridir. Mehmet Akif, Müslümanların hür olması gerektiğini her fırsatta dile getirmektedir. Bu konu hakkında; "Müslümanlar hür olmalıdır; fert, cemiyet veya millet olarak hür ve istiklaline sahip olmayan Müslümanlar, tam Müslüman sayılmazlar. Müslüman olmayanların Müslüman olanlar üzerindeki hâkimiyeti, kayıtsız şartsız reddedilmelidir. Bir yerde hâkimiyet Müslümanların elinde değilse, bunu elde etmek için çalışmak her Müslüman'a farzdır." diyerek her fırsatta bağımsızlığın önemine dikkat çekmiştir. Anadolu'da, özellikle Balıkesir'deki Zağanos Paşa Camii ve Kastamonu'daki Nasrullah Camii'ndeki vaazları ile halkı Millî Mücadele'ye çağırmıştır. Zağanos Paşa Camii'ndeki vaazının bir kısmında şunları söylemiştir Akif, içten yürekliliği ile: "Cihan alt üst olurken seyre baktın öyle dur-

1 Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencisi.

dun ya,/ Bugün bir serseri, derbedersin kendi yurdunda." Ona göre memleketi kurtarmak her fert için farz-ı ayndır. Akif şu noktaya da dikkat çekmiştir: "Hepimizin bir vatan borcu, bir dini borcu vardır ki onu ifa etme hususunda ufacık bir ihmal bile caiz değildir. Bu konuda hiçbirimiz köşemize çekilip seyirci kalamayız. Çünkü düşman kapıya dayanmış ve namusumuzu çiğnemek istiyor. Bu namert saldırıya karşı koymak, kadın erkek, çoluk çocuk, genç ihtiyar her fert için farz-ı ayn olduğu, bir an için bile unutulmamalıdır ve herkes varını yoğunu ortaya koymak zorundadır."

Akif, Millî Mücadele için verdiği vaazlarda binlerce insanın gönlüne vatan sevgisini, birlik ve berberlik duygusunu aşıladı, onların ancak İslâm bayrağı altında bütün olabileceğini anlattı. Mehmet Akif, Anadolu'nun birçok şehrini Balıkesir, Ankara, Burdur, Konya, Kastamonu, Eskişehir… karış karış gezerek halkı Millî Mücadele'ye destek olmalarına davet etmiştir. Gittiği birçok şehirde verdiği vaazlara, uzak yakın demeden birçok Anadolu insanı katılmış, vatan toprağının içinde bulunduğu müşkül durumdan el birliği ile kurtulmak gerektiğini ifade etmiştir.

Mehmet Akif'in Kastamonu Günleri

İşte böyle bir yangın yerinde atmıştı Akif kıvılcımları. Sonra atılan bu kıvılcımlar Anadolu'dan sonra Kastamonu'yu da saracak ve bağımsızlık ateşiyle yanan insanların yüreğine dokunacaktı. Kastamonu, İstanbul ile Ankara arasında Millî Mücadele'ye katılmak isteyenlerin en önemli geçiş güzergâhı olmuştur. Bu önemin başlangıcı ise İnebolu olmuştur. İnebolu limanına gelen malzemeler, cephanelerden binbir zorluklarla kadınlarımızın omuzlarında Ankara'ya taşınmıştır ve Kastamonu öyle bir vatan toprağıdır ki hiç işgal görmemesine rağmen en çok şehit veren illerden biri olmuştur.

Mehmet Akif Ersoy, resmi izin almadan Balıkesir'e giden, orada halkı Millî Mücadele'ye destek vermeye çağıran bir konuşma yapmıştır. Üstadın bu hareketi İstanbul Hükümeti'ni harekete geçirmiş ve 3 Mayıs 1920'de Mehmet Akif'in Dar'ül-Hikmeti'l- İslamiyye'deki başkâtiplik görevine son verilmiştir. Artık bu karamsar ve kötü ortamda yaşamak Akif için imkânsızdır. Mehmet Akif'in Ankara'ya gitme arzularının yoğunlaştığı bu dönemde bir zat Akif'e millî harekete katılması yönünde Ankara'dan bir davet getirmiştir. Akif, gelen bu davet üzerine damadı Ömer Doğrul ve yakın arkadaşı Eşref Edip'e şu sözleri söylemiştir: "Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lâzım! Bizim tarafımızdan halkın aydınlatılmasına ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar… Mutlaka gitmeliyiz." Mehmet Akif'in yakın arkadaşı ve *Sebilürreşad* dergisinin sahibi Eşref Edip de İstanbul'da boş durmayarak fikirleri ve dost meclislerindeki konuşmalarıyla bu harekete destek vermiştir. Daha sonra Eşref Edip Akif'in isteği doğrultusunda İnebolu'ya oradan da 15 Temmuz 1920'de Kastamonu'ya gelmiştir. Eşref Edip'in Kastamonu'da yaptığı konuşmalar yanlış aksettirilince Eşref Bey Sinop'a sürgün edilmiştir. Olaydan haberdar olan Akif ise hemen izin isteyerek Kastamonu için yola çıkmıştır. İlginçtir ki zabit kayıtlarında Akif'in 'propaganda' için gittiği yazılıdır.

Mehmet Akif, 19 Ekim 1920 günü yanında oğlu Emin Ersoy ile Kastamonu'ya gelmiştir. Emin Bey gelmelerine ilişkin şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Babam ile yine bir yaylı araba kiralayarak Kastamonu'ya geldik. Burada Olukbaşı Mahallesi'nde kocaman bir bahçe, ortasında konak gibi münasip bir ev kiraladık. İki hafta sonra eşyaları ile birlikte üç yaylı arabayı dolduran annem, kardeşlerim, Halil Ağa ile birlikte geldiler. Zavallı annemin sevincini tarif edemeyeceğim. Babamı, beni çok severdi. Tuttuğumuz evi pek beğendi. Yerleştik…"

Mehmet Akif Kastamonu'da, 24 Aralık 1920 tarihine kadar yaklaşık iki ay on günlük süre içerisinde Millî Mücadele yolunda çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların en önemlisi 5 Kasım, 12 Kasım, 19 Kasım 1920 tarihlerinde Kastamonu'nun en büyük ve merkez camisi olan Nasrullah Camii'nde vermiş olduğu vaazlarıdır. *Açıksöz* gazetesi, millî şairin bu vaazını bir gün önceden halka duyururken "Nasrullah Kürsüsünde" başlığıyla "Yarın Cuma namazından evvel *Sebilürreşad* Başmuharriri Mehmet Akif Beyefendi tarafından Nasrullah Camii Şerifinde bir mev'iza irad buyurulacaktır." ifadelerini kullanmıştır.

O dönemde İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilmiş, Anadolu'nun her yeri diğer işgal güçleri tarafından ele geçirilmiş, ordumuzun silahları ellerinden alınmış, bütün devlet yönetiminin özgürlükleri kısıtlanmış ve Anadolu'da kalan o bir avuç insan bir ışık bekliyordur. Bu umut dolu ışık ise Akif'in Nasrullah Camii'nde vermiş olduğu vaaz olmuştur. Bu vaaz insanların yüreğindeki Millî Mücadele aşkını yeşertmiş ve tek dişi kalmış canavarın ne olduğunu Nasrullah vaazında ifade etmiştir. Vaazlarla birlikte insanların gözlerindeki zafer ışıltısı ise yeniden güneş parlaklığına kavuşacaktır. Öylesine kavuşmuştur ki memleketin her tarafında, her camiinde okunmuş, defalarca basılarak her yere gönderilmiştir. Buna istinaden o zaman Ankara'da yayınlanmakta olan *Sebilürreşad*'ın 314'üncü sayısında şu bilgi verilmiştir: "Nasrullah kürsüsündeki vaazı yayınladığımız sayımız ikinci defa basılmışsa da büyük bir kısmı Batı ordusuna gönderildiğinden o da bitmiştir. Müsait bir zamanda üçüncü bir defa basılacaktır." Bütün bu bilgiler bize Akif'in, Kastamonu'da iki ay kadar kalarak, gerek Nasrullah Camii'nden vermiş olduğu vaazlarla, gerek *Sebilürreşad* mecmuası idarehanesinde, kahvehanelerde, toplantılarda yaptığı konuşmalarla, gerekse Kastamonu ilçelerinde yaptığı çalışmalarla halkı Millî Mücadele hususunda aydınlatmaya çalıştığını ve başarılı olduğunu göstermektedir.

Sözlerime fikir adamı, ahlak felsefecisi Nurettin Topçu ile son vermek istiyorum. Topçu der ki: "Millet tarihinden ibarettir. Onu tarihinden sıyırınız, geriye insan sürüsü kalır." Tarihini bilmeyen toplumlar, mazi belleğini yazamaz. Kendi tarihini yazamayan toplumların tarihini ise başkaları yazar. Ve tarihi yazan talihi de elinde tutar. Tarihimizi de talihimizi de elimizde tutmak temennisi ile.

EDEBİ VE EBEDİ İSTİKLAL; YA DA BİR MARŞIN YAZILIŞ HİKÂYESİ

Ebru SUCU[1]

Yurdumuzun dört bir yanı işgal altındadır: Trablusgarp, Balkan, Çanakkale, Yemen ve Milli Mücadele... Kana karışıyor yağmur... Bir can düşüyor toprağa ve bin can doğuyor ardı sıra. Kırmızıya bulanıyor gün, güneş ve gece! Milli mücadeleye davet için vaazlar verecek, onları yüreklendirecek, şiirleriyle cesaretlerini arttıracak, cephe cephe dolaşarak savaşan askerlerimize umut ve heyecan aşılayacak, karanlık gönüllere ışık tutacak, can verecek, imana iman katacak bir şair gerek ve de yaşayan bir marş! Bedende kan ve kemik, ruhta kuvvet, istikrar ve de arşa yolcu binlerce baş! Bayrak, iman, şehadet, hilal, cennet, Huda, ezan, mabet, vecd; İstiklal, yurt, millet, ırk, kahramanlık, vatan... Tüm bunları yaşatacak bir marş!

Nihayet Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlarında, İstiklal Harbi'nin milli bir ruh içerisinde kazanılması imkânını sağlamak amacıyla Maarif Vekâleti 1921'de bir güfte yarışması düzenler. Söz konusu yarışmaya toplam 724 şiir katılır. Kazanan güfteye para ödülü konduğu için önce yarışmaya katılmak istemeyen Mehmet Akif Ersoy, maarif vekili Hamdullah Suphi'nin ısrarı üzerine Ankara'daki Tacettin Dergâhı'nda yazdığı ve Türk Ordusu'na hitap ettiği şiirini yarışmaya koyar. Yapılan elemeler sonucu TBMM'nin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda bazı mebusların itirazlarına rağmen M. Akif'in yazdığı şiir coşkulu alkışlarla kabul edilir.

On kıta... Sonuncu bölük beş dize olmak kaydıyla şiirin bütünü dörtlükler hâlinde yazılmış kırk bir dize: Bir milletin milli, dini, irade ve imanını ebediyen ayakta tutacak ve besleyecek kudrette bir dil abidesi! Türk milletinin vicdanına onun kadar yakışan bir başka şiirimiz var mıdır?

Mehmet Akif Ersoy'a da soruldu tabii; "Nedir bu marştaki heyecan, bu alamet?" "İstiklal Marşı... O günler ne samimî, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Binbir facia karşısında bunalan ruhların, ıstıraplar içinde kurtuluş dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hâtırasıdır.

1 Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencisi.

O şiir bir daha yazılamaz... Onu kimse yazamaz... Onu ben de yazamam... Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O, milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur..." diye seslenir ve ekler: "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın!"

İşte Mehmet Akif Ersoy'un "milletime en kıymetli hediyemdir" dediği bu şiir, etten kemikten bu dizeler, dile gelse kim bilir neler söyler! Hatta dile ne hacet, on binlerce neferi yaşatan; bir şehadet bir iman bir de teslimiyettir... Gazi Mustafa Amca'nın; "Cenk için dolaştık dünyayı, şöyle bir çevirdik. Hamdolsun!" diyen gür sesidir bu dizeler:

"Mahşeri andıran bir haldir bu dizeler,
Neden çalınır bu davul?
Kapalı zarflar neyin nesi?
Dediler: 'seferberliktir sebebi'
Bir yanda açlık, hasret ve gurbet,
Bir yanda iman, dua ve şehadet.
Ağır aksak atılan adımların,
Kimileri Arabistan, Galiçya hatta Kafkaslar.
Ardı sıra yetmişliler, on beşliler, sevdalılar...
Aman Ya Rabbi, nedir bu azamet!

İnsan seli bu dizeler,
Irz gidiyor kardeşlerim,
Namus gidiyor kardeşlerim,
Vatan gidiyor kardeşlerim!
diye bağıran bir ses...

Milletimize nefes bu dizeler,
Bir metreye bin can
Ya Rab bu ne ihtişam!
Yer-gök kan revan
Fakat düşse tohum toprağa,
Dakikalar içinde biter fidan!

Şehitlere selamdır bu dizeler,
Yeşile sarın beni
Adıma Mehmetçik deyin kâfi,
Bize kalan bir çift çarık,
Bir de şehitlik müjdesi.

Fikre sarılan bedenlere örtüdür bu dizeler,
Derdine dert katanın sabrı,
Canına can katanın şükrüdür.
Topraktan biten köksüz başların
Ve sessiz bir damlanın çığlığı kesilir bu dizeler...
Gündüzden evvel aydınlığa varanların,
Yağmurla birlik olup can sulayanların,
Kararlı cesetlerin üstüne dökülen
kararında yıldızların ve
Dökülmeye hazır kelamların dilidir bu dizeler..."

Mehmet Akif Ersoy Türk-İslam devletini kuşatan Batı emperyalizmi karşısında; "Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım/ Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!'" diyerek Anadolu'yu karış karış dolaşmış, milletimizi Milli Mücadele'ye davet etmiştir. Yeise düşmemek gerektiğini defalarca anlatmıştır dizelerinde; "Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?/ Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!'" diyerek aziz şehitlerimizi her mısrasında anmış ve şehitlik mertebesine ulaşmış olmanın gurunu anlatmıştır. "Doğacaktır sana vat ettiği günler Hakk'ın.../ Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın." diyerek vatan aşkı için, bayrak aşkı için, Kur'an aşkı için yılmadan mücadele etmek gerektiğini bir kez daha yazmış ve yaşatmıştır dizelerinde. "Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın./ Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın." diyerek omuz omuza, süngü süngüye, baş başa, can cana olmaya çağırmış; etten bir duvar örmüştür dizelerinde. Anlaşılacağı üzere;

"Ebedi İstiklal habercisidir bu dizeler,
Bitmemiş bir cihan harbi,
Fakat sonu belli, zafer bizimdir!
Onlarda top tüfek bizde iman,
Fakat sonu belli, vatan bizimdir!
Ve:

"Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak' derken de zafer bizimdi

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:

Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;

Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!' derken de zafer bizimdi!

İnançla başlayan şiir inançla bitti. Velhasıl; ne istiklal ne de hürriyet bizden hiç gitmedi!

MİLLİ MÜCADELE YILLARININ AKİF'İ

Eyüpcan PAKER[1]

İstiklal şairi, İslâm şairi, Kur'an şairi Mehmet Akif Ersoy… Osmanlı'nın son dönemlerini, yıkılışını ve ardından yeni bir Türk devletinin kuruluşunu görmüş millî şairimiz. Mehmet Akif Osmanlı'nın birliğini korumak, devlet olarak yaşamasını devam ettirmek ve İslâm'ın öncülüğünü sürdürmek için büyük çaba sarf etmiş kişidir; çünkü dini ve devleti, onun için en önemli unsurlardır. Akif'e göre; Osmanlı'nın yıkılması demek İslâm âleminin yıkılması demekti, Müslümanların yıkılması demekti. Uzun süre birliğimizi sağlayan devlet bu devletti. Hayatını, dinine ve milletine adayan bir dava adamıydı Akif. Anadolu'yu karış karış dolaşarak birlik beraberlik çağrısı yaptı. Camilerde vaazlar verdi. Ona göre vatanı işgalden kurtarmanın tek yolu bir bütün olmaktı. Tam bir dava adamı olan, göründüğü gibi yaşayan Mehmet Akif Ersoy, hayatının sonuna kadar milletine hizmet etmekten kaçınmadı. Onun büyük bir adam olmasını sağlayan en büyük etkenlerden biri bu özelliğidir.

Mehmet Akif, devletimizin çöküşe doğru süratle, hemen her cepheden taarruza uğradığı ve bin yıllık bu vatan topraklarının işgal edildiği, kabullenmesi zor bir dönemde yaşamıştır. İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya gibi dönemin güçlü devletlerinin tek amacı; ulu çınarı, yani Osmanlı İmparatorluğunu ele geçirip İslâm âlemine büyük zarar vermek, hatta yok etmekti. Bu durumu Akif'in şiirlerinde çok net biçimde görebiliriz. Bu dönemden kurtulabilmenin tek yolu milletimizin iradesini ortaya çıkarmak, vatan sevgisini yeniden alevlendirmekten geçiyordu. Akif'in düşüncesi işte tam da bu yöndeydi. Onun gibi dava adamının böyle düşünmesi hiç de şaşırtıcı değildi. Zor dönemlerde istiklaline sahip tek Türk birliği ve İslâm devleti Osmanlı Türk devleti idi. Bunun bilincinde olan Mehmet Akif bir an olsun durmadan, yılmadan, sıkılmadan, yorulmadan, korkmadan, çekinmeden, bir an olsun tereddüde düşmeden ve vatanı, milleti, bayrağı, dini, devleti için haykırmaktan asla vazgeçmedi.

---

1 Nevşehir 2000 Evler Anadolu Lisesi öğrencisi.

"Süleymaniye Kürsüsü"

"Müslümanlık sizi gayet sıkı gayet sağlam
Bağlamak lâzım iken, anlamadım, anlayamam
Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyeti şeytan mı sokan zihninize?"

"Fatih Kürsüsü"

"Sizin felaketiniz tarumar olan vahdet
Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa
Eğer o his gibi tek bir de gayeniz varsa
Düşer düşer kalkarsınız, emin olunuz
Demek ki birliği temin edince kurtuluruz.

Fatih ve Süleymaniye kürsülerinde okumuş olduğu bu manzumelerle, Akif'in o günlere ve çözümüne dair düşüncelerini görebiliriz. Şüphesiz Akif'te her düşünce beraberinde eylemini de taşır.

BİR YÜREĞİN İKNASI YA DA BİR MARŞIN HİKÂYESİ

Fatma Gül ÇELİK[1]

Ne demişti Dücane Cündioğlu: "Şiirin önünde değil de arkasında kalan bu şairi keşfetmek için şimdi değil de ne zaman yola çıkacağız?" Evet, Mehmet Akif'i keşfetmek zaman ister ve ben buna 12 Mart 1921'den başlamak istiyorum.

Durkheim'e göre; "Sembollerden yoksun olan sosyal duyarlılık veya birlik, tehlike ve güvensizlik halindedir. Sosyal grupların varlığı üyeleri tarafından ortak olarak paylaşılan belirli değerlere bağlıdır. Bu değerler ise sosyal duyarlılığın ve birlikteliğin objeleridir." Milli Mücadele döneminde halkın moralini artırmak için bizim de belli bir sembole ihtiyacımız vardı. Kuvayı Milliye'nin topraklarımızı kaybetmemek adına verdiği bu savaşta, ordunun manevi cephesini güçlendirecek, savaş alanlarında ağızlardan hiç düşmeyecek bir millî marş gerekliydi. Bu yüzden 1920 yılı sonlarına doğru Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisi İsmet Bey, Rıza Nur Bey'in makamına gitmiş. Bir millî marşın yazılmasını teklif etmişti. Bu istek kabul görmüş ve çalışmalara hemen başlanmıştı, millî marş için bir yarışma yapılması doğru bulunmuştu. İlk önce Maarif Nezareti okullarına bu yarışma ve şartları duyurulmuş, daha sonra şairlere yönelik gazetelerde "Türk şairlerinin nazar-ı dikkatine" adı altında bir ilan verilmiştir. Bu ilanda, bir edebi heyetin gönderilen bütün eserleri inceleyip değerlendireceği yazılıydı. Yarışmaya yedi yüz yirmi dört şiir gönderilmiştir. Şiir gönderenlerin içinde o devrin önemli şairleri, mebusları, generalleri dahi vardır; ama bu şiirlerin arasındaki hiçbir şiir Mehmet Akif'in değildir. Gönderilen şiirlerden hiçbiri millî marş olacak değerde görülmemiştir. Mehmet Akif'i bu onurlu görev için durduran tek şey verilecek para ödülüdür.

Maarif Nazırı olan Hamdullah Suphi, Mehmet Akif'in yarışmaya verilecek para ödülünden dolayı katılmadığını öğrenir ve Mehmet Akif'e ödül konusunun uygun bir şekilde çözümlenebileceğini, yarışmaya katılmasını istediğini anlatan bir mektup yazar. Onu takip eden günlerde Hasan Basri Çantay ile Mehmet Akif mecliste yan yana otururlar. Hasan Basri Bey çok düşünceli gözüküyordur. Mehmet Akif dos-

1 Rize Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

tuna ne düşündüğünü sorar. Basri Çantay ise işi olduğunu, mani olmamasını, şiir yazdığını söyler. Mehmet Akif ne şiiri olduğunu sorunca, Çantay "İstiklal şiiri yazmak bize düştü." der ve aralarında bir diyalog geçer. Diyalogun sonunda Çantay, Mehmet Akif adına Hamdullah Suphi'ye marşı kendisinin yazacağına dair söz verdiğini söyler. Mehmet Akif sorar: "Söz mü verdiniz?" Sonra kâğıdı alır ve yazmaya başlar. Hasan Basri Çantay'ın Mehmet Akif'e yaptığı bu küçük oyun bize İstiklal Marşı'nı armağan etmiştir.

Mehmet Akif zorlu şartlarda kalemi, elinden hiç bırakmamıştır. Hatta bir gün Taceddin Dergâhı'nda Konya milletvekili Hafız Bekir Efendi ile aynı odada kaldıkları gece Mehmet Akif aniden yatağından kalkmış ve odada bir şeyler aramaya başlamıştır. Bekir Efendi, Mehmet Akif'in yaptığına bir anlam verememiş, onu pür dikkatle izliyormuş. Mehmet Akif'in aklında ise sadece bir kâğıt bulmak ve bağımsızlığımızı kelimelere dökmek varmış. Yatağın yanındaki duvarın önünde durmuş. Kalemi ile duvara şu mısraları karalamış:

"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım! "

Sabah olmuş, Hafız Bekir Efendi, Mehmet Akif'in duvara kazıdıklarını görünce gözlerine inanamamış.

Mehmet Akif'i bu marşı yazarken hiçbir zorluk durduramamış, son iki yaprağı yetmediği için duvara kazımıştır mısraları. Mehmet Akif milletin bağımsızlık yeminini iki günde kaleme almıştır. Okunduğu zaman kanları hızlandıran, Türk milletine yürek olan bu marş sadece iki günde mi yazılmış? Yoksa bütün bu savaşlar sırasında, insanların tüm ümidini yitirdiği bu zamanlarda, Mehmet Akif'in ruhuna zaten bu satırlar evvelden mi dökülmüş? Yoksa içine işlemiş vatan sevgisini kâğıda aktarmak mıydı sadece onun yaptığı?

26 Şubat 1921'de TBMM'nin gündemi tekrar İstiklal Marşı olur. Mehmet Akif'in yazdığı bu marşa itirazlar vardı. Seslenişe "Korkma" diye başladığı için tepki almıştır marş. Türk asla korkmazdı, bunu bu vatanın bir avuç toprağı dahi biliyordu. Mehmet Akif, Türk milletine cesaret aşılamak ve Türk milletinde olan duyguları harekete geçirmek için seslenişe "Korkma" diye başlıyordu. Görüşmenin devamında İstiklal Marşı'nın basılıp milletvekillerine dağıtılma kararı alındı. Bu karardan üç gün sonra, 1 Mart 1921'de, mecliste tekrar toplanıldı. Görüşmenin o günkü oturum başkanı Mustafa Kemal Paşa idi. Mustafa Kemal Paşa, Hasan Basri Bey'in, Hamdullah Suphi Bey'in İstiklal Marşı'nı kürsüde okumasına dair olan teklifini oylamaya sundu. Bu teklif mecliste kabul edildi. Hamdullah Suphi kürsüye çıkıp marşı üst üste iki defa okudu ve o gün İstiklal Marşı'nın her kıtası ayakta uzun uzun alkışlandı. İlk TBMM'de hiçbir hareket, hiçbir konuşma İstiklal Marşı kadar alkış almamıştı. Akif yazdığı marş okunurken meclisten sessizce çıkıp gitmişti. Yüzünde bir gülümseme ve içindeki sevinçle ayrılmıştır oradan. Çünkü Hamdullah Suphi İstiklal Marşı'nı kendi şiiriymiş gibi okumuştu. Bu Mehmet Akif'e toplumun içinden her kim bu marşı okursa, bu mısraların onun içine işleyeceğini hissettirdi. Bu bize gösterdi ki Mehmet Akif'in bu marşı yazarken kaynağı toplum ve toplumdaki düşüncelerdir.

12 Mart 1921'de, ekseriyet-i azime ile İstiklal Marşı mecliste Türk milletinin millî marşı olarak kabul edildi. Mehmet Akif, şiirinin millî marş seçilmesine karşılık tek bir paltoyu arkadaşı ile ortaklaşa giydiği hâlde, o gün cebinde sadece borç aldığı iki lirası varken; ödül olarak verilen ikramiyeyi kabul etmedi ve yoksul kadın ve çocuklara iş öğreten Darülmesai'ye bağışladı.

İstiklal Marşı 21 Mart 1921'de o dönemin resmi gazetesi olan *Ceride-i Resmiye*'de yayınlandı. Bu sayede kahraman ordumuzun ve milletimizin eline ulaşıp kalplerine değdi. Ayrıca Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nı "Benim değildir, milletime aittir" diyerek kendi şiirlerinden oluşan *Safahat*'ına almadı. Bu marşı ona yazdıran bu aziz Türk milletine en kıymetlisini hediye etti. Zaman tüm eski izleri birer birer silerken, Atatürk'ün bu milletin daima hatırlamasını istediği 95 yıl önce yazılmış dizeler, eskidiği her geçen günde biraz daha güç kazandı ve istiklal uğruna can veren, verecek olan Türk milletinin imzasını ebediyete kadar taşıyacak.

MİLLÎ MÜCADELEDE CAMİ KÜRSÜLERİNDE BİR ŞAİR: MEHMET AKİF

Fatma Nur DEMİRTAŞ[1]

Mehmet Akif, Millî Mücadele döneminde ülkenin içinde bulunduğu kötü durumun kaygısını hep taşımıştır. Bu kaygı ile şair ve vaiz sıfatıyla İstanbul'dan başlattığı mücadelesini Anadolu'ya taşımış; mücadele ruhunu ulaşabildiği her insana aşılamıştır. Onun gözünde toplumu geri bırakan bütün kötü adet ve anlayışlar, batıl inançlardır. İstanbul'un itilaf devletleri tarafından resmen işgal edildiği 16 Mart 1920 günü ve sonraki günlerde İstanbul'da bulunan Mehmet Akif, o hazin ve kara günlere yakından şahit oluyordu. Şairimiz bütün bu olanları izlerken büyük bir ıstırap duyuyordu. Onun bu dönemde canını sıkan bir olayda şüphesiz bazı basın ve aydın zümrenin manda sistemini istemesiydi. Mehmet Akif vatanın o günkü durumunu bir şiirinde şu şekilde dile getirir:

"Âh karşımda vatan namına bir kabristan
Yatıyor şimdi. Nasıl yerlere geçmez insan?
Şu mezarlar ki uzanmış gidiyor. Ey yolcu!
Nereden başladı yükselmeye, bak nerede ucu"

Mehmet Akif Anadolu'ya geçmeden önce Balıkesir halkı tarafından verilmeye başlanan Millî Mücadele azmi haberini duyunca öyle heyecana kapılmıştır ki artık bütün ümidini Anadolu'ya yöneltmiştir. Anlamıştır ki "Asım'ın Nesli" dipdiri ayaktadır, hür ve müstakil yaşamaya kararlıdır.

Bir gün aniden karar verip *Sebilürreşad* idaresine gitti. Mecmuanın müdürü Eşref Edip'e; "Haydi hazırlan, gidiyoruz!" dedi. Eşref Edip şaşkın bir halde "Nereye üstat?" diye sordu. "Harekât-ı Milliye'nin başladığı yere! Artık burada duramam!" dedi ve hemen ertesi gün Balıkesir'e yola çıktılar. Balıkesir'deki heyecanı bizzat gören ve Millî Mücadele'yi büyük bir gazâ olarak değerlendiren Mehmet Akif, burada son derece heyecanlanarak; "Zafer yolu bu yoldur." demiş, halka ışık tutmuştur. 23 Ocak

1 Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi.

1920'de Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde bir vaaz vermiştir. Akif'in cuma namazında vaaz vereceğini duyan halk akın akın camiye koşmuştur. Cemaat camiden dolup taşmıştır. Akif verdiği bu vaazda ülkenin başına gelenleri, sebepleri ve çözüm çarelerini ortaya koymuştur. Başımıza gelen felaketlerin ana kaynağının din işlerinde olduğu gibi devlet işlerinde de gevşek davranmamız olduğunu ifade etmiştir. Çözüm yolu olarak da ümitsizlik ve azimsizlikten sakınmamız gerektiğini ifade ederek Ankara merkezli başlayan Kurtuluş Hareketi'ne herkesin katılarak birlik olunmasını önermiştir. Milli şairimiz Balıkesir'deki bu vaazından sonra İstanbul'a geçmiştir; ancak İstanbul'da onu Dar'ül Hikmeti'l İslamiyye'deki resmi görevinin sona erdiği haberi beklemektedir. Kaynakların çoğu bunun sebebi olarak Zağanos Paşa Camii'nde yaptığı vaazları gösterir. Eşref Edip'e göre de Millî Mücadele lehine tavır takınmasıdır. Mehmet Akif İstanbul'da iken son Osmanlı Meclisi 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından basılarak dağıtılmıştır. Maalesef İstanbul artık fiilen de işgal edilmiştir. Bu gelişmeler olurken Mehmet Akif de artık İstanbul'da kalmanın millî birlik ve beraberliğe bir yarar sağlamayacağı kanaatine vararak Anadolu'ya geçmeye karar vermiştir. O günlerde Ankara'dan bir davet almıştır. Ankara'dan aldığı davet üzerine Anadolu'ya geçmeye karar veren Mehmet Akif bu düşüncesini yakın arkadaşı Eşref Edip'e şöyle açıklamıştır. "Artık burada durulacak zaman değildir. Gidip çalışmak lâzım! Halkı bizim tarafımızdan aydınlatmaya ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar, mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya gidiyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarenin işlerini toparla *Sebilürreşad* klişesini de al arkamdan gel." demiştir.

İstanbul'dan Ankara'ya akan insan seli içine Akif de katılmıştır. Akif, oğlu Emin ile birlikte Ankara yolunu tutmuştur. Oğlu Emin Ersoy bu yolculuğu şu şekilde anlatır:

"Bir nisan sabahı babam beni çok erken uyandırdı. Çabucak hazırlandık ve ev halkıyla vedalaşıp gün doğmadan Üsküdar'a doğru yola çıktık. Orada bizi bir fayton bekliyordu. Fayton bizi ikindiye kadar Alemdağ yakınlarında bir çiftliğe götürdü. Bir müddet burada istirahat ettikten sonra tekrar yola çıktık. O gün bütün gün yol aldık. Yolda Kuvayı Milliye'ye cephane götüren kalabalık bir kafileye rast geldik. Buradaki bir hadiseyi kaydetmek istiyorum. Emsali arasında cesaret ve atılganlığıyla tanınmış bir çavuş kır atının üzerinde gaza gelerek mavzerini havaya bir iki el boşalttı. Bundan cesaret alan efrat onu taklide başladı. Efrat böyle bir hareketle yanlış yapıyor, boş yere sayısız fişek atıyordu. Bu duruma daha fazla dayanamayan Akif; "Arkadaşlar boşa attığınız her kurşun bir düşman öldürmeye kâfi gelir. Bugün ise kurşunumuzdan çok düşmanımız var, size rica ederim atışa nihayet veriniz." dedi. Bu sözler karşısında silah sesleri kesildi. Kafilemiz Geyve boğazına yakın iken bir köyde konakladı. Orada Kuşçubaşı Eşref Bey ile birleştik. Tehlikeli mıntıka geçildikten sonra ben, babam, Ali Şükrü Bey, Kuşçubaşı Eşref Bey ve Binbaşı Şükrü Bey kafileden ayrıldık. Trene binip Eskişehir üzerinden öğlene doğru Ankara'ya vardık."

Mehmet Akif Ankara'ya TBMM'nin açılışından bir gün sonra ulaşmıştır. Yolculuk tam on üç gün sürmüştür. Akif burada sevinç ile karşılanmıştır.

Ankara'ya gelen Akif, Hacı Bayram Camii'nde vaaza başladı. Akif sadece Ankara'nın kalbinin attığı bu camide değil, ülkenin değişik yerlerinde de vaazlar verdi. Ankara'da kurulacak mecliste milletvekili seçilecekti. Çeşitli meslek gruplarına mensup olan milletvekilleri, değişik düşünce yapılarına ve kültürlerine sahiptiler. Mehmet Akif de bu mecliste Burdur milletvekilliği görevi yapmıştır. Ankara'daki Mehmet Akif kısa bir süre sonra yakın şehirlere seyahatler yapıp halkı Millî Mücadele'ye

davet etmiştir. Şairin seyahatlerinden biri de milletvekilliğini yaptığı Burdur'a doğrudur. Burada Emin Ersoy'un anlattığı anılarında hükümet konağında ilk defa üç yüz, dört yüz kişiye karşı hitap etmiştir. Burdur'da bir hafta kalan Mehmet Akif'e çok fazla iltifat edilmiş ve çok sevilmiştir.

Ankara Hükümeti ile birlikte çalışan Mehmet Akif sıradan bir vaiz değildir. O gerektiğinde irşat heyeti üyesi, gerektiğinde Ankara hükümetinin bir görevlisi olarak inceleme heyeti üyesi olarak da görev yapmıştır. Millî Mücadele esnasında çıkan Konya-Bozkır isyanlarını önlemek için Ankara hükümeti tarafından bir kurul oluşturulur. Bu kurulda Akif de vardır. İrşat heyeti üyesi olarak Konya'ya giderler. En çetin ve kalıplaşmış zannedilen mevzuları halkın diline, görüşüne göre aktarıp görevini tamamlar.

Akif'in bir sonraki durağı İnebolu'dur. Burada büyük bir coşku ile karşılanır. İki gün kalır, camilerde vaazlar verir ve ardından Kastamonu'ya gider. Burada oğlu Emin ile birlikte kocaman bir bahçe içinde konak gibi bir ev kiralamış ve iki hafta sonra eşi ve diğer çocuklarını yanına almıştır. Uzun yıllar başyazarlığını yaptığı *Sebilürreşad*'ı da Kastamonu'ya taşımıştır. Burada Nasrullah Camii'nde verdiği vaazın özeti on bir sayfa olarak *Sebilürreşad*'ın o ayki sayısında basılmıştır. Bu vaaz çok ses getirince, Akif hükümet tarafından kazalardaki halkı irşat etmesi için görevlendirildi. Ayrıca bu vaaz vilayetlere gönderilerek camilerde okutturuldu. Mahalli gazetelerde yayımlandı ve risaleler hâlinde bastırılarak cephelere dağıtıldı. Mehmet Akif yaklaşık iki ay Kastamonu'da kaldıktan sonra Ankara'ya dönmek için yol aldı. Ailesini Kastamonu'da bırakmış, *Sebilürreşad*'ı da alarak Ankara yoluna düşmüştür.

Mehmet Akif'in Ankara'ya geldiğinde kalacak yeri yoktur. Onu tanıyan bir dostu, bir süre evinde misafir etmiştir. Akif bu misafirliği kısa tutmak istemiş kalacak yerinin olmamasına rağmen artık burada kalamayacağını söylemiş ve bunun üzerine ev sahibi de caminin imam evini onun için hazırlamıştır. Kastamonu'dan Ankara'ya gelen Akif'in yaşadığı üzüntülerden biri de Yunanlıların Bursa'yı işgali olmuştur.

Yine bunalmıştı, yine bedbahttı ve yine mustaripti… Eline kalemini aldı ve "Bülbül" şiirini yazdı. İnönü Zaferi'nin ardından morali muhafaza edecek bir millî marşa ihtiyaç olduğu dillendirilmiş, bir yarışma düzenlenmiş ve hepimizin bildiği İstiklal Marşı, milli marş olarak kabul edilmiştir.

Sözün özü; Mehmet Akif camilerde vaazlar verir, Millî Mücadele'ye katkısı olacak şehirlere gider, oralarda nabız yoklar ve kentlerde verdiği vaazların yanında konferanslarla, çeşitli konuşmalarla halkta o dönem yaygın bir kanaat olarak bilinen Kuvayı Milliye'nin İttihatçı bir hareket olduğu fikrinin doğru olmadığını anlatır. Zamanın birlik zamanı olduğu fikrini her yerde ısrarla vurgulayarak "eğer vatanı kaybedersek gidecek yerimizin kalmayacağını" söyler. Bu savaşın dine ve halifeye ihanet olmadığını anlatır. Aksine Millî Mücadele'nin bir cihat olduğunu ve bu savaşa katılmanın farz olduğunu aktarır ve bunda da başarılı olur.

İSTİKLAL MARŞI'NIN YAZILIŞ HİKÂYESİ VE MESAJI

Figen ACAR[1]

Bir milletin bağımsızlık mücadelesini anlatan, dünya üzerindeki yegâne marşlardan biridir İstiklal Marşı. Halkın yoksulluğunu, savaşın en acı taraflarını görmüş bir gönül adamı kaleme almıştır onu. O adam ki Mehmet Akif Ersoy, kelimeleri gönlünden döken şairdir. Bütün yurttaşlar kadın erkek, yaşlı genç; vatan müdafaasına girişmişti. Mehmet Akif münevver bir şair olarak halkla iç içe, sürekli onlara moral veriyor, ümit tohumlarını gönüllerine serpiyordu. Bu asil milletin ne büyük başarılara imza attığını anlatıyordu.

Mehmet Akif Bey, oldukça çalışkandı. İyi bir Müslümandı. Verdiği sözü muhakkak tutardı. Gerçek bir rol modeldi. İstiklal Marşı'nı ise ancak onun gibi bir karakter abidesi yazabilirdi. O, usta bir şairdi. Arapçaya ve Fransızcaya hâkimdi, bunları edebiyatları ile bilirdi.

Onun sanatı ve edebiyat anlayışı ile şiirleri arasında muhteşem bir uyum vardır. Toplumcu şiir anlayışını benimsemiştir. Şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Ancak kullanılacak dilin işlenmiş bir dil olması lâzımdır. Bir başka titizlik gösterdiği yer ise Batı dillerinden Türkçenin yapısı ve mantığı dikkate alınmadan tercüme edilen kavramlardır. Ona göre Türkçenin kendine özgü bir ifade tarzı mevcuttur ve yeni kavramlar eklenirken buna hassasiyet gösterilmelidir.

Namık Kemal, Recaizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamid gibi ediplerden etkilenmiştir. Edebiyatın, gerçekliği olduğu gibi yansıtması gerektiği şeklindeki görüşü benimsemiştir; şiirlerini, sanat değeri taşıması için ufak bir düzenlemeye tabi tutmuştur. Akif, şiir yazmazdan evvel günlerce düşünmüş, onlarla uğraşmış, bir nevi şiirini kafasında yazmıştır, sonrasında kâğıda dökmüştür. Şiirlerinde aruz veznini kullanmıştır ancak ona göre vezin bir aletten başka bir şey değildir. Aruzu sevmesinin nedeni ise aruzun yüzyıllar içinde işlenmiş, kullanıma daha elverişli olmasıdır.

1 Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi öğrencisi

İstiklal Marşı'nın yazıldığı dönemde halk moral bakımından çökmüş hâldeydi. İçlerine ümitsizlik yer etmişti, ordular perişandı. Düşman kuvvetleri fırsat kolluyordu. Mehmet Akif bütün bunların bilincinde, vatanperver bir şair olarak duruma kayıtsız kalamıyordu. İstiklal Marşı için bir yarışma düzenlenmişti. Ancak işin ucunda para ödülü olduğu için Akif, bu yarışmaya katılmak istemedi. Ancak Maarif Vekili Hamdullah Suphi'nin ısrarı üzerine Ankara'daki Taceddin Dergâhı'nda şiirini kaleme aldı.

İstiklal Marşı'nın yazılış amacı, İstiklal Savaşı'nın millî bir ruh içerisinde verilmesini sağlamaktı. Bunun için 1921 yılında bir güfte yarışması düzenlendi. Yarışmaya toplam 724 şiir katıldı. Maarif Vekâleti bu şiirleri incelemesi için bir komisyon kurdu ve altı şiir elemeyi geçti. TBMM'nin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda Mehmet Akif Ersoy tarafından "Kahraman Ordumuza!" ithafıyla başlayan şiir, İstiklal Marşı olarak kabul edilmiştir. Akif ise verilen para ödülünü almamış, ödülü hastanede yatan gazilere bağışlamıştır.

İstiklal Marşı edebi yönüyle de Türk şiirinin en güzel örneklerinden biridir. Bizim millî marşımızın diğer milletlerinkinden farklı bir özelliği vardır. O da istiklaldir! Yani Türklüğün sembolü... Akif, İstiklal Marşı'yla Türk milletine büyük bir güç verir, onun hiçbir devirde devletsiz kalmadığını, pek çok devleti olduğunu tekrar eder.

Mehmet Akif'in ülküsü İslâm ve Türklükle birleşmiştir ve bunu da şiirine aksettirmiştir. Millî ve dini değerlerin bir bütün olup karakterimizi oluşturan temel ögeler olduğunu ifade etmiştir. Millî marşımızın "Korkma!" hitabı ile başlaması ise oldukça manidardır. Düşman kuvvetleri içten ve dıştan saldırıyorlar, ülke karışıklık içinde, halk korkuyor ve ümitsiz… İşte halkın bu bedbaht günlerinde Mehmet Akif, "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!" diyerek onları yüreklendiriyordu. İstiklal Marşı onun için bir milletin ölüm kalım destanıdır. Akif, halka imanın gücünü haykırmıştır: "Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar/ Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var."

Akif, ısmarlama bir şiir yazmıyordu. O, mısralarını gönlünde yazıp sonra kâğıda döküyordu. Mehmet Akif İstiklal Marşı'nda âdeta milletiyle özdeşleşmiş, bir olmuştur. Onun kendi ruhundan değil, milletin ruhundan çıktığına inanmış, onu *Safahat*'ına koymayarak "O benim milletimindir." demiştir.

Akif'e bu şiiri yazdıran ondaki vatan millet sevgisidir. Onun kadar milletin acılarını samimi olarak anlayan ve kaleme alabilen başka birini bulmak çok zordur.

İşlenen temalar bakımından oldukça sağlam bir yapısı olan İstiklal Marşı'nda ilk iki kıtada bayrağa hitap eden şair, onun milletin varlığıyla beraber ebedî istiklalini müjdeler. Şair, üçüncü ve dördüncü kıtalarda Türk milleti adına konuşmakta, ebedi hürriyet aşkı ve imanıyla Batılıların maddi güçlerine karşı direneceğini söylemektedir. Türk askerine hitap eden beşinci ve altıncı kıtalar üstünde yaşadığımız yerlerin alelade bir toprak olmadığını, vatan olduğunu, onun düşmana çiğnetilmemesi gerektiğini telkin eder. Yedinci ve sekizinci kıtalarda sevilen pek çok şey kaybedilse bile vatanın kaybedilmemesini ve ezan seslerinin kesilmemesini niyaz eder. Dokuzuncu kıtada bu duası kabul edildiği takdirde kendi ruhunun da yükseleceğini söyler. Nihayet son kıtada yine bayrağa dönerek ona ve milletine ebediyen çöküş olmayacağını, istiklalin ebediyen Türk milletinin olacağını müjdeler. Millî şair Mehmet Akif, şiirinde millî ve ulvi değerleri dengeli bir biçimde kullanmıştır.

MEHMET AKİF'İN ANKARA GÜNLERİ

Hakan ÖZBEŞ[1]

İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından resmen işgal edildiği 16 Mart 1920 günü ve sonrasında İstanbul'da bulunan Mehmet Akif, o hazin ve kara günlere yakından şahit oluyordu. Mehmet Akif, Anadolu'ya geçmeden önce Balıkesir'de Ses adında haftalık bir gazete çıkaran yakın dostu Hasan Basri Çantay Bey'in daveti üzerine 1920 Ocak ayının sonunda Balıkesir'e gitmiş ve orada şehrin en büyük camisi olan Zağanos Paşa Camii'nde halka bir vaaz vermişti. Vaazında, Anadolu'da yeni başlayan Millî Mücadele hareketi lehinde konuştuğu için 3 Mayıs 1920 tarihinde başkâtibi bulunduğu Darü'l Hikmeti'l İslamiyye'deki görevine son verildi. Bu gelişmelerden sonra Mehmet Akif, İstanbul'da kalmanın millî birlik ve beraberliğe bir yarar sağlamayacağı kanaatine vardı. Ankara'ya geçmeyi düşündüğü bu günlerde Mustafa Kemal Paşa'dan bir davet almıştı. Bir heyetle birlikte trenle Eskişehir üzerinden Ankara'ya geçti. Bu heyetin 28 Nisan 1920'de Ankara'ya gelişi pek çok kişi tarafından sevinçle karşılandı. Atatürk de bu heyeti tren istasyonunda karşılamış ve İstiklal şairimize; "Sizi bekliyordum, tam zamanında geldiniz." ifadelerini kullanmıştı.

Akif bu aşamadan sonra Millî Mücadele'ye şair, hatip, seyyah, gazeteci, siyasetçi olarak katıldı. Ankara'ya varışından bir süre sonra ailesini de yanına aldırdı. Akif'in Ankara'ya gelişinin ardından Burdur'da istifa eden bir milletvekilinin yerine Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile 5 Haziran 1920 tarihinde milletvekili seçildi. Görev bilinciyle halkı aydınlatmak için vaazlar vermeye başlayan Mehmet Akif, Kuvayı Milliye hareketinin Anadolu'da tutunmasında İstanbul hükümetinin isteği üzerine işgalci kuvvetler lehine verilen fetvaların olumsuz tesirlerinin giderilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Mehmet Akif yazıları ve vaazlarıyla halka Kuvayı Milliye'nin İttihatçı olmadığını, Milli Mücadele'nin İslâm'a ve halifeliğe karşı verilmediğini ve vatanı kaybedersek geri çekilecek toprağımızın kalmayacağını anlatmıştır. Mehmet Akif bu vazifeyi sadece Ankara'da değil Anadolu merkez olmak üzere bütün İç Anadolu vilayetlerinde yerine getirmeye çalışmıştır.

Akif, Ankara'ya gelirken mebus olmayı aklından bile geçirmemişti. Tek gayesi halkı uyandırmak, irşat etmekti. Vaaz, hutbe ve yazılarıyla mücadeleye güç katmak-

1 Burdur Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

tı. Bunda başarılı da oldu. Fakat şartlar onu bu defa karşımıza Burdur mebusu olarak çıkardı. Ardından hiç vakit kaybetmeden kendisinden beklenen vaaz ve irşat görevini yapmak için Ankara'dan başlayarak henüz işgal edilmemiş vatan köşelerinde seyahatlere çıktı. Her gittiği yerde halkı cepheye ve birliğe çağıran heyecanlı vaazlar yapıyor, çeşitli etkilerle Ankara'ya soğuk bakan kişilere işin aslını anlatıyor, bu hadisenin bir şahsın veya zümrenin meselesi değil bütün bir milletin ölüm kalım meselesi olduğunu anlatıyordu. Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya, Konya ve Kastamonu, onun bu anlamda gittiği yerlerdir. Âkif'in özellikle 19 Ekim 1920'deki Nasrullah Camii'nde verdiği vaaz ve hutbesi, halkın irşadında çok büyük bir rol oynadı. *Sebilürreşad*'ın Kastamonu'da çıkan ilk nüshasında da yayımlanan bu vaazında Âkif, Sevr Anlaşması'nın bizim için öldürücü ve onur kırıcı maddelerini halka anlayabilecekleri bir dille anlattı. Millî Mücadele'nin tam bir tahlili olan bu vaazında düşmanların niyetlerini, birlik ve beraberliğin niçin gerekli olduğunu anlattı. Daha sonra bu hutbe ve vaaz metinleri Ankara hükümetinin emriyle, broşürler hâline getirilip binlerce nüsha basılarak ordu mensuplarına, askerlere, valilere, kaymakamlara ve müftülere gönderildi. "Vatanın her köşesindeki camilerde, toplantı yerlerinde, kıraathanelerde, kıtalarda yüksek sesle okundu. Her bölgedeki gazeteler tarafından yeniden yayımlanıp yaygınlaştırıldı." Böylece bütün Anadolu, şehirlisiyle köylüsüyle, siviliyle askeriyle Akif'in konuşmalarıyla işgalcilere karşı ayaklanacak gücü yüreğinde buldu. Verilmekte olan mücadele daha da güç kazandı. Akif'in Millî Mücadele yıllarındaki şiirleri dışında vaazlarının halka ve askerlere ümit ve iman aşılama yönünden çok tesirli oldu: "Böylece camii ile cephe arasında sağlam bir bağ kuruldu."

Burada şu meseleye de değinmek gerekir: Akif'in bir yazısıyla veya vaazıyla halk üzerinde böylesine tesirli olması halkın ona duyduğu güvenle ilgiliydi. Halk onu samimi bir dindar, fedakar bir vatansever olarak tanımaktaydı. Dolayısıyla onun sözü halkın şüphelerinin giderilmesi ve bir meselede harekete geçmesi için yeterli olmaktaydı. Halk onu kendi gibi inanan, düşünen bir münevver olarak kabul etmekteydi. Dolayısıyla "Mehmet Akif'in Anadolu Türk'ü üzerinde büyük bir etkisi oldu. Onun katıksız bir vatansever ve gerçek bir dindar olduğunu bilen aydınlar ve halk, ona tam bir itimat besliyorlardı. Bu durumu Anadolu gezileri sırasında yanında bulunan oğlu Emin de şöyle anlatıyor:

"Mehmet Âkif, Millî Mücadele'nin muazzam bir cihat olduğuna halkı o kadar yakından ikna etti ki bu vadide öyle mahirane bir üslup, öyle candan bir ahenk kullandı ki; Anadolu'nun birçok vilayetlerinde, kazalarında hatta nahiyelerinde, camilerde, medreselerde, meydanlarda insan kütlelerine karşı hitap etti. O çok samimi konuşuyor, doğruyu söylüyordu. Sözleri herkesin üzerinde derin tesir ediyor. Onu bir kere dinleyen ve eli silah tutabilen bütün erkekler ailesiyle vedalaşıyor, evini, karısını, çocuklarını Allah'a emanet ederek cepheye koşuyordu."

Akif, 25 Aralık 1921'de Eşref Edip'le birlikte iki aya yakın bir süre kaldığı Kastamonu'dan sonra tekrar Ankara'ya döndü. O yılların Ankara'sında müthiş bir mesken sıkıntısı vardı. Taceddin Dergâhı Şeyhi burayı Akif'e tahsis etti. Akif, burada sadece konaklama ihtiyacı için kalmayacak, yeni şiirlerini de burada yazacak, burayı bir ilim, kültür ve musiki mekânına dönüştürecek, aydınlarla, eşrafla ve ordu mensuplarıyla burada görüşülecek, kısacası Akif'in mücadele mekânı, bir anlamda karargâhı burası olacaktı. Akif, buradaki sohbetleriyle "milletvekillerinin, münevverlerin imanlarını tazeliyor, millî gayeye bağlılıklarını kuvvetlendiriyordu." Böylece; Tacettin Dergâhı'nı varlığı ile Millî Mücadele'nin merkezi kıldı. Akif'in

şaheseri İstiklal Marşı da 1921 Mart'ında bu dergâhta yazılacaktı.

Millî Mücadele zaferle neticelendi. Mücadele başarıyla sonuçlanmıştı ama sonraki gelişmeler onun düşündüğü tarzda cereyan etmedi. Savaşın kazanılmasından sonra Meclis 3 Mayıs 1920'de ilk bakanlar kurulunu seçti. Mustafa Kemal hem meclis hem de hükümet başkanı oldu. Bu noktadan sonra Mustafa Kemal'in tavırlarında değişmeler görülmeye başlandı. Onun bu durumundan endişeye düşenler oldu ve Meclis 1923'te ikiye bölündü. Birinci grubu Mustafa Kemal'e kayıtsız şartsız bağlananlar oluşturuyordu. Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey'in önderliğini yaptığı ikinci grubu ise birinci gruba muhalefet eden muhafazakar milletvekilleri oluşturuyordu. Bunlar Millî Mücadele'deki amaçlardan sapılmaması gerektiğini söylemekteydiler. Akif, birinci mecliste muhalefet gurubu içinde yer aldı. Dolayısıyla ikinci meclise üye bile seçilemedi. Böylece büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Hele yol ve can arkadaşı Ali Şükrü Bey'in ortadan kayboluşu ve ardından öldürülüşü Akif'i çok derinden yaralayıp meclisten soğuttu. Milletvekilliğinden istifa edip ailesini de yanına alarak 1923 Mayıs ayı başında İstanbul'a döndü. Çünkü Akif'le yeni devleti kuranların yolları burada ayrılmıştı.

Bu noktada bir ayrılıktan bahsetmek gerekiyor: İstiklal Savaşı yıllarında halkın büyük çoğunluğu ve onların temsilcisi olan Meclis mebuslarının yine büyük bir bölümü düşmana karşı direnme ve ülkeyi kurtarma konusunda fikir birliği içerisindeydiler. Dolayısıyla zaferle neticelenen bu mücadelede ciddi bir görüş ayrılığı yaşanmadı ve zafer kazanıldı. Problem, zaferden sonra başladı. Şimdi nasıl bir hükümet kurulacak ve nasıl bir yol izlenecekti? Yeni devletin dayandığı esaslar neler olacaktı: Ne yazık ki bu ve bunlar gibi soruların cevapları Akif ve diğerleri, yani siyasi ve askeri gücü ellerinde bulunduranlar için aynı değildi. Akif, yolun bu noktasında diğerlerinden ayrıldı. Kurulan yeni hükümetin fikirleri Akif'in ideallerriyle örtüşmüyordu. Mücadele boyunca halkı motive eden güç İslâm olmasına rağmen, şimdi İslâm birliği fikrinden vazgeçilmiş, devlete Batıcı, laik ve ulusalcı bir karakter verilmişti. Bu gelişmeler, Akif için tam bir hayal kırıklığı idi. Zira o, bu zamana kadar hiçbir şeyden yılmadan idealinin gerçekleşmesi için çaba harcamıştı. Fakat olup bitenlerin bu şekilde gelişmesi Akif'in yıllardan beri bağlandığı, hiçbir hadisesinin sarsamadığı idealinin gerçekleşmesi ümidini kırdı. Yine Arapların Balkan ve I. Dünya savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları Akif'i zaten umutsuz bir hâlde bırakmıştı. Ama Millî Mücadele buna bir çözüm olabilirdi; fakat yukarıda anlatılan sebepler yüzünden olamadı. Millî Mücadele böyle neticelendi; ama Akif tarihin sayfalarına bu mücadelenin manevi cephesinin bir önderi olarak geçti.

ANADOLU YOLLARINDA MİLLÎ BİR ŞAİR VE MÜCADELESİ

Hasan KAYABAŞ[1]

Bugün seküler dünyada çokça duyduğumuz "motivasyon" kavramı, meselelerin en önemli unsuru hâline gelmiştir. Çünkü bir işi yaparken ona karşı duyduğunuz istek ve özveri, muhakkak başarıyla doğru orantılı olacaktır. Bütün çabalara rağmen mağlubiyetle biten ve birçok siyasi, askeri ve ekonomik problemi beraberinde getiren Balkan Harbi ve I. Cihan Harbi'nden sonra işgallerin başlaması, birçok yönetici ve aydın zümrede karamsarlığı artırmış, motivasyon dediğimiz unsuru düşürmüştür. Önemli bir kesim, güçlü ile beraber olmanın gerektiğini düşünerek kurtuluşu mandacılıkta görmeye başlamıştır. Özellikle İngiliz ve Amerikan mandacılığı olmak üzere iki kol baskın gelmekte ve bu yönde gerek basın yoluyla gerekse cemiyetler vasıtasıyla yoğun bir propaganda yapılmaktadır. Bu faaliyetlerin yanında ümitsizliği artırıcı olaylar vuku bulmaya devam etmektedir. Son Osmanlı Mebuslar Meclisi kapatılmış, mebuslar topluca Malta'ya sürgün edilmiştir. Ayrıca işgalci İngilizler, siyaset ve sarayı etkileri altına almış ve hem hükümete hem de padişaha her türlü baskıyı yapabilecek nüfuza erişmişlerdir.

Milli şairimiz Mehmet Akif de bu karanlık gecenin sabahına ulaşabilmek için milletin ihtiyacı olan en önemli unsuru, motivasyonu, sağlamayı amaç edinmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak, mala ve cana kast ederek yağmacı bir şekilde hareket eden Yunanlılara karşı bir farkındalık oluşturmak için Balıkesir'e gitmiştir. Burada toplumu birleştiren, toparlayan en büyük ve önemli konferans salonu hüviyetinde olan camilerde, vaazlar ve hutbeler vermiştir. Bu vaazlarında özellikle müminlerdeki motivasyon denilen unsuru yani imanı harekete geçirebilmek için dönem konjonktüründe cihadın önemini ve her Müslüman üzerine farz olduğunu önemle belirtmiş ve bunu sürekli tekrarlamıştır. Balıkesir Zağanos Mehmet Paşa Camii'ndeki konuşmasında Allah'ın yardımından, kâfirlerden başkasının ümit kesmeyeceğini belirtip halkın kendisine güvenmesini sağlamakla beraber, bu ümit ve yardımın bir miskin gibi ağlayıp, inlemekle gelmeyeceğini, bunun için ceht ve gayret göstermek gerektiğini vurgulamış ve bunu ilk olarak kendisi uygulamıştır. Şöyle ki Mehmet

1 Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi.

Akif ne paşadır ne de erdir. O sadece bir şair, bir fikir adamıdır. Ama Millî Mücadele denildiği zaman Ermenistan fatihi Kazım Karabekir Paşa gibi hemen akla gelir. Çünkü o, en az cephede çarpışan paşaların, erlerin üstlendiği kadar önemli bir görev olan mücadelenin manevi cephesinin kumandanlığını üstlenmiş, bu yolda ceht ve gayret göstermiş ve başarıya ulaşmıştır. Yine bunu kendileri ne güzel izah etmişlerdir:

"İhmâli bırak, vecd ile camiye müdam ol
Allah'a güven, saye sarıl, hikmete râm ol
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol."

Burada Kuvayı Milliye hareketini başlatanlarla temaslarda bulunduktan sonra İstanbul'a dönen Mehmet Akif, Ankara'dan gelen Trabzon milletvekili Ali Şükrü Bey'den Ankara Hükümetinin davetini haber alır. Yakın arkadaşı Eşref Edip'e; "Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lâzım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar." diyerek vakit kaybetmeden Ankara'ya doğru yola çıkar. Ankara'ya varır varmaz, ayağının tozuyla Hacı Bayram Camii'nde cuma vaazı verir ve halkı Millî Mücadele'ye davet eder. O dönemde Ankara'da kalacak yer sıkıntısı olduğu için herkes bir taraflara sığınmaktadır. Mehmet Akif Ankara'da ilk olarak kendisini davet eden Taceddin Şeyhi'nin Dergâhı'nda kendisine tahsis edilen iki odada kalmıştır ve İstiklal Marşı'nı da bu dergâhta yazmıştır. Daha sonra yine Taceddin Mahallesi'nde iki odalı bir ev kiralamış ve Kastamonu'da olan ailesini yanına almıştır; fakat Mehmet Akif'in dergâhla olan bağı hiçbir zaman kopmamıştır.

Mehmet Akif bu zor zamanda bile eğitime ara vermemiştir. Öyle ki Millî Mücadele'nin en çetin geçtiği günlerde dahi dergâhtaki evinde Mahir İz'e Farsça eserler okutmaktadır. Mahir Bey'in dersinden sonra Balıkesir milletvekili Hasan Basri ile Müftizade Abdülgafur Efendi ve arkadaşlarına Arapça okutmaktadır. Gece yarısından sonra ise Hariciye Hukuk Müşaviri Münir Bey'e Hafız Divanı'nı okutmaktadır. Mahir iz, Mehmet Akif'in hayat tarzını; "Akif Bey ya okur, ya okutur, ya yazar yahut fıkra söyler veya dinlerdi. Abes ve manasız sözlerden sıkılırdı. Uzatmadan keser, başka lakırdıya geçerdi." şeklinde tarif etmiştir.

O günlerde Konya'da çıkması muhtemel görülen bir kargaşa üzerine bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler kapsamında Büyük Millet Meclisi adına bir nasihat heyeti Konya'ya gönderilmiştir. Mehmet Akif de bu heyette yerini almıştır. Yine Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Afyon ve Antalya'da da vaazlar vermiştir. Daha sonra Kastamonu'ya geçmiş, burada Nasrullah Camii'nde meşhur ve uzun hutbesini yapmıştır. Hutbeye "Müslümanlar!" diye başlar; "Sakın millî hareket aleyhine olanların sözlerine kulak asmayınız. Allah rızası için aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle düşman hesabına çalışarak elimizde kalan bir avuç toprağı da verecek olursak, çekilip gitmek için arka tarafa bir karış yerimiz yoktur." diye devam eder. Hutbe *Sebilürreşad*'da basılarak Anadolu'nun her köşesine dağılır ve birçok camide cemaatlere ve her cephede askerlerce okunur. Zaman zaman Kastamonu'ya vaaz vermeye gelse de Ankara'ya geri dönen Mehmet Akif, Burdur milletvekili seçilerek meclise girer. Mecliste 'şair' olarak kayıtlı tek milletvekili Mehmet Akif'tir. Millî Mücadele döneminde mecliste kuvvetler birliği ilkesi uygulansa bile milletvekillerinin fedakâr ve özverili tavırları sayesinde meclis, tarihinin bütününde görülmedik derecede etkin ve güçlüdür. Aynı zamanda kuvvetler birliği ilkesi benimsendiği için meclis, sistemin kalbi durumundadır.

Sakarya Muharebesi'nin en kara günlerinin yaşandığı dönemde Maarif Vekâleti millî azim ve imanı manen besleyerek zinde tutacak bir

millî marşın hazırlanması için bir yarışma tertip eder. Yarışmayı kazanan şaire beş yüz lira mükâfat verileceği duyurulur. Fakat yarışmaya katılan 724 şiirden 6'sı seçilerek vekillere dağıtılmışsa da hiçbiri millî marş olmaya lâyık bulunamamıştır. Daha sonra Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Hamdullah Suphi'nin özel talebi ile Mehmet Akif mükâfatı almamak kaydıyla marşı yazmayı kabul eder. Mehmet Akif, Ankara'daki bütün şiirleri gibi İstiklal Marşı'nı da Taceddin Dergâhı'nda yazar. Daha sonra marş, mecliste üçü ayakta olmak üzere toplam dört defa okunup kabul edilir.

Kurtuluş Savaşı'nın acı safhaları ise bundan sonra başlayacaktır. Düşman Ankara-Polatlı'ya kadar gelmiştir. Öyle ki top sesleri bile duyulur olmuş. Böyle bir ortamda meclisin Kayseri'ye taşınması tartışması gündeme gelir. Fiziki ve maddi durum incelendiğinde çok yerinde bir tartışma gibi duran bu durum, Akif gibi olaylara ruh ve iman penceresinden bakan biri için gayet lüzumsuzdur. Mehmet Akif ise Ankara'dan ayrılmak şöyle dursun bu telaşın yersiz ve sebepsiz olduğunu, ordularımızın bir gün mutlaka zafer kazanacaklarına dair sonsuz inanç ve imanını; "Biz, burada geriye gitmektense, Sakarya cephesine, askerimiz gibi vuruşup şehit olmaya gideriz!" sözleriyle dile getirmiştir. Yine bu inancı şu dizelerine yansımıştır:

"Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, eminim, budur ancak
Yeis öyle bir bataktır ki; düşersen boğulursun,
Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!"

30 Ağustos 1922 tarihli büyük zaferden sonra ülke kurtulmuştur; fakat Mehmet Akif için en üzüntülü ve ümitsiz günler bundan sonra başlayacaktır. 1925 Ekim'inden sonra Mısır'a yerleşerek "Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda." diye hitap ettiği vatanını terk etmek zorunda kalır.

AKİF'İN ÇANAKKALE SAVAŞI VE MİLLÎ MÜCADELE'DEKİ ROLÜ

Muhammet DALKILIÇ[1]

Sultan Abdülhamit'in son dönemlerine doğru II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, Akif'in özgürlükçü yapısı onu İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlaştırmıştır. Akif, Cemiyet'e girerken partinin kayıtsız şartsız her kararına uyma emrine karşı çıkmış, partinin ancak iyi ve faydalı emirlerine iştirak edeceğini bildirmiş ve ilk defa yemin Akif için değiştirilmiştir. Akif, Meşrutiyet ile beraber yayın dünyasına da adım atmış *Sırat-ı Müstakim* dergisinin başyazarı olmuştur. *Safahat*'ta toplanan bütün eserleri bu dergide yayımlanmıştır. Koskoca bir imparatorluk ardı ardına gelen talihsizliklerle, isyanlarla, siyasi ayrılıklardan doğan kardeş çatışmaları Batı'nın İslâm dünyası üzerinden oynadığı kirli oyunlar 20. asrın başlarında kanlı yüzünü göstermesiyle İslâm'ın hilafeti Osmanlı yıkılış sinyalleri vermişti. Tam da burada Akif yıkılışı öngörmüş, bunu kendi diliyle anlatmaya, bir çıkış yolu bulmaya çalışmıştı. Avrupa sokaklarında dilden dile dolaşan "hasta adam", izlenen yanlış iç ve dış politikalarla günden güne erimekteydi. Trablusgarp'ın ardından Balkan bozgunu, Akif'i ziyadesiyle üzmüştü. Ruhundaki bu tahribatı giderme ümidiyle yapacağı Mısır ve Medine ziyaretlerinde gördüğü tablo; cehalet, geri kalmışlık ve yoksulluktu. İslâm âlemini Batı emperyalizmine karşı zor günler bekliyordu. Akif, İslâm âleminin ahvalini yerinde görmüş; bu girdaptan çıkılması gerektiğini anlamıştı. Zira o, Galata'da oturup çiçeğe böceğe şiir yazamazdı. Akif'in sadece millî bir şair olmadığı, şuurlu bir Müslüman, bir istiklal ve istikbal adamı olduğu bu dönemde zuhur edecekti. Onun *Sebilürreşad*'da yazdığı şiir, Batıcı aydınları rahatsız etti. Akif' i çağı anlamamakla, hatta ve hatta gerici olmakla itham ettiler. Oysa Akif, İslâm medeniyetiyle birlikte terakki etmenin mümkün olduğunu savunuyordu. Bin yıllık kültürü elimizin tersiyle itip Batı'ya topyekûn meyletmek, onun ruhuna aykırıydı. Ne diyor Akif:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım...

1 Edirne Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

-Boğamazsın ki!
-Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam
Hele hak namına ölsem tapamam.
Doğduğumdan beri aşığım istiklale
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale..."

Teşkilat-ı Mahsusa'da çalıştığı dönemde Müslüman esirlerin durumunu gözlemlemek üzere Berlin'e gitmişti. Hak ile batılın, eşitsizliklerin ve bu aziz milletin daha yıkılmadığını tüm dünyaya gösteren Çanakkale Savaşı başlamıştı. Akif, cepheye gitmeyi istiyordu; lakin teşkilat onu İngiliz propagandasını çürütmek üzere Arabistan'a göndermişti. Belki Akif'in bedeni o ufacık bir karaya gidemedi, ama ruhu da kalbi de "Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi" dediği kahramanların yanındaydı. "Çanakkale Şehitlerine" şiirini de sanki askerler cenk ediyormuşçasına bu olağanüstü empati gücüyle yazmıştır:

"Yerin altında cehennem gibi binlerce lağım
Atılan her lağımın yaktığı yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler; ölü püskürmede yer,
O ne müthiş tipidir: savrulur enkaz-ı beşer
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak
Boşanır sırtlara vadilere, sağanak sağanak
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!"

Bu mısralar ancak millî bir şairde olur, milletle hemhal olan bir şairde olur, bir istiklal adamında olur, başka şairlerde olmaz. Bu ancak Mehmet Akif'te olur. Çanakkale, kahraman bir neslin giderken yenisini müjdelediği yerdir.

Akif'in milletten beklediği ruh "Çanakkale ruhu" idi. Çanakkale yalnız Türkiye'nin müdafaası değil, Avrupalının sömürü ve zulüm için ayak bastığı tüm İslâm toprağının müdafaası idi. Çanakkale mücadelesi Akif'in fikrinin vücut bulduğu direniştir. Ümmetin dualarıyla yeryüzünün tüm mazlumlarına umut olan kahraman ordu destanlaşıyordu.

Akif, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'ya gelirken mebus olmayı aklından bile geçirmemişti. Tek gayesi halkı uyandırmak, irşat etmekti. Vaaz, hutbe ve yazılarıyla mücadeleye güç katmaktı. Bunda başarılı da oldu. Fakat şartlar onu bu defa karşımıza Burdur mebusu olarak çıkardı. Ardından hiç vakit kaybetmeden kendisinden beklenen vaaz ve irşat görevini yapmak için Ankara'dan başlayarak henüz işgal edilmemiş vatan köşelerinde seyahatlere çıktı. Her gittiği yerde halkı cepheye ve birliğe çağıran heyecanlı vaazlar veriyor, çeşitli etkilerle Ankara'ya soğuk bakan kişilere işin aslını anlatıyor, bu hadisenin bir şahsın veya zümrenin meselesi değil bütün bir milletin ölüm kalım meselesi olduğunun altını çiziyordu. Eskişehir, Burdur, Sandıklı, Dinar, Antalya, Konya ve Kastamonu onun bu anlamda gittiği yerlerdir. Akif'in özellikle 19 Ekim 1920'deki Nasrullah Camii'nde verdiği vaaz ve hutbesi halkın irşadında çok büyük bir rol oynadı. *Sebilürreşad*'ın Kastamonu'da çıkan ilk nüshasında da yayımlanan bu vaazında Akif, Sevr Anlaşması'nın bizim için öldürücü ve onur kırıcı maddelerini halka anlayabilecekleri bir dille anlattı. Millî Mücadele'nin tam bir tahlili olan bu vaazında düşmanların niyetlerini, birlik ve beraberliğin niçin gerekli olduğunu anlattı. Daha sonra bu hutbe ve vaaz metinleri Ankara hükümetinin emriyle, broşürler hâline getirilip binlerce nüsha basılarak ordu mensuplarına, askerlere, valilere, kaymakamlara ve müftülere gönderildi. "Vatanın her köşesindeki camilerde, toplantı yerlerinde, kıraathanelerde, kıtalarda yüksek sesle okundu. Her bölgedeki gazeteler tarafından yeniden yayımlanıp yaygınlaştırıldı." Böylece bütün Anadolu, şehirlisiyle köylüsüyle, siviliyle askeriyle Akif'in konuşmalarıyla işgalcilere karşı ayaklanacak gücü yüreğinde buldu.

Verilmekte olan mücadele daha da güç kazandı. Akif'in Millî Mücadele yıllarındaki şiirleri dışında vaazlarının halka ve askerlere ümit ve iman aşılama yönünden çok tesirli oldu: "Böylece camii ile cephe arasında sağlam bir bağ kuruldu."

Burada şu meseleye de değinmek gerekir: Akif'in bir yazısıyla veya vaazıyla halk üzerinde böylesine tesirli olması halkın ona duyduğu güvenle ilgiliydi. Halk onu samimi bir dindar, fedakâr bir vatansever olarak tanımaktaydı. Dolayısıyla onun sözü halkın şüphelerinin giderilmesi ve bir meselede harekete geçmesi için yeterliydi. Halk onu kendi gibi inanan, düşünen bir münevver olarak kabul etmekteydi. Dolayısıyla "Mehmet Akif'in Anadolu Türk'ü üzerinde büyük bir etkisi oldu. Onun katıksız bir vatansever ve gerçek bir dindar olduğunu bilen aydınlar ve halk ona tam bir itimat besliyorlardı. Bu durumu Anadolu gezileri sırasında yanında bulunan oğlu Emin de şöyle anlatıyor:

"Mehmet Akif, Millî Mücadele'nin muazzam bir cihat olduğuna halkı o kadar yakından ikna etti ki bu vadide öyle mahirane bir üslup, öyle candan bir ahenk kullandı ki; Anadolu'nun birçok vilayetlerinde, kazalarında hatta nahiyelerinde, camilerde, medreselerde, meydanlarda insan kütlelerine karşı hitap etti. O çok samimi konuşuyor, doğruyu söylüyordu. Sözleri herkesin üzerinde derin tesir ediyor. Onu bir kere dinleyen ve eli silah tutabilen bütün erkekler ailesiyle vedalaşıyor, evini, karısını, çocuklarını Allah'a emanet ederek cepheye koşuyordu."

Akif, Batı'nın çirkin istilası ve doymak bilmeyen sömürüsüne karşı yurdu baştanbaşa gezmiş, Müslüman toplumun içinde yatan hürriyet ve mücadele duygularını ortaya çıkarmaya çalışmıştı. Anadolu'da sesini duyurabildiği her vilayette kasaba ve köyde halkı mücadele saflarına çağırmıştı. Kastamonu'da tarihi Nasrullah Camii'nde 19 Kasım 1920 tarihinde verdiği vaaz, Akif'in fikrini en açık şekilde ortaya koymaktadır. "Milletler topla, tüfekle, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler ancak aralarında bağlar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etme kaygısına düştüğü zaman yıkılır." Akif bu millet için yeri gelmiş camide hatip, dergâhta şair olmuş, yeri gelmiş cepheden cepheye koşmuş, bu millete nefer olmuştur. İstiklal mücadelemizin iki komutanı varsa askeri ve siyasi komutanımız Gazi Mustafa Kemal, manevi anlamda komutanımız ise Mehmet Akif'tir.

AKİF'İN MİLLÎ MÜCADELE'YE KATKILARI

Ogün GÜNALP[1]

Akif'in yaşadığı dönem, Osmanlı Devleti'nin yıkılış dönemine rastlamaktadır. Bu dönem, çok zorlu ve çileli zamanlardır. Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ve yerine V. Murat'ın getirilmesi, onun da akıl rahatsızlığından ötürü tahtan indirilip yerine II. Abdülhamit'in tahta geçirildiği zamanlardır. Bir yandan milliyetçilik düşünceleri halk içinde ayrılıklar meydana getiriyor, bir yandan Rusya'nın önderlik ettiği Panslavizm akımının etkisiyle Balkanlarda ırkçı ayaklanmalar baş gösteriyordu. Balkanlardaki bu akım devam ediyor ve başka taraflara da yayılıyordu. Bunların yanı sıra, Kafkaslarda baş gösteren 93 Harbi (Osmanlı-Rus Savaşı) ile güçsüz kalan Osmanlı Devleti, büyük bir hezimete uğramıştır. 93 Harbi'nin etkileri tüm ülkeye yayılmıştı ve birçok sıkıntıyı beraberinde getirmişti. Yıllardır kapı komşuluğu yapan farklı ırk ve mezheplere sahip birçok Osmanlı evladı birbirine kılıç çekmiş, silah doğrultmuştu. Halkın içinde fitne fesat alevlenip ülke içten içe çökmeye başlamıştı. Balkanlarda yapılan Sırbistan ve Karabağ Savaşları, Balkan topraklarındaki karışıklığı arttırmış ve ayaklanmaları bastırılamaz hâle getirmiştir. Sırbistan'ı ve Karabağ'ı mağlup etmemize karşın o dönemde hızla büyüyen Rusya'nın tehditleriyle geri çekilmek zorunda kalmıştı devlet. İlerleyen süreçte Sırbistan ve Karabağ bağımsızlığını Rusya'dan aldığı güçle ilan etmişti.

Balkan Savaşları'ndan sonra, İslâm birliğini kurma fikrinin öne çıkmasıyla Teşkilat-ı Mahsusa'ya giren Mehmet Akif, bu heyetle Almanya'da bulunan Müslüman esirlerin yanına gitmiştir. Akif, Müslüman esirleri rahat görünce acısı bir nebze azalmış, gönlü ferahlamıştır. O dönemde aynı safta bulunduğumuz Almanya, dostluğumuzu pekiştirmek için Müslüman esirlere iyi davranıyor, onlara barınma yerleri ve ibadethaneler yaptırıyordu. Osmanlı Devleti'nde ise iç karışıklıklar gün geçtikçe artıyordu. Bu dönemde Meşrutiyet yanlıları çoğalıyor ve Cumhuriyetçilik fikri yayılıyordu. Bu fikri kabul ettirmeye çalışan gruplar baskılarıyla II. Abdülhamit'e, I. Meşrutiyet'i ilan ettirmişlerdir. Lakin bunu kendine tehdit olarak gören İkinci Ab-

1 Burdur Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Yönetimi bölümü öğrencisi.

dülhamit daha meclis toparlanmadan dağıtmıştır. Böylelikle II. Abdülhamit baskıcılığıyla öne çıkmıştır. Mehmet Akif, II. Abdülhamit'i baskıcılığı yüzünden ve fikirlerini yaymada bir engel olarak gördüğünden, yazdığı şiirlerde birçok kere hicvetmiştir. Lakin II. Abdülhamit'ten sonra gelen diğer padişahları gören Mehmet Akif şu dizelerle pişmanlığını dile getirmiştir:

"Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?
Ya böyle kalfa değil basbayağı muallimdi.
Nasıl da kıymetini bilmedik, tuhaf iş:
Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!"

Akif'in de dediği gibi; II. Abdülhamit'ten sonra gelen padişahlar halkı ezmiş ve sefalete sürüklemiştir. Bu dönemde meydana gelen I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri almak için harekete geçmiştir. Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden dolayı yanında savaşa girmesini isteyen Almanya, Osmanlı'nın savaşa girmesiyle savaşın boyutunu değiştirmiş ve yükünü hafifletmiştir. ABD'nin savaşa girmesiyle dengeler değişmiş lehimize olan savaş aleyhimize dönmüştür. Bu baskıya dayanamayan İttifak Devletleri mağlup olmuştur. Bu savaşın sonucunda hüsrana uğrayan Osmanlı Devleti, maddi ve manevi anlamda birçok zayiat vermiştir. Böyle bir dönemde Mehmet Akif durmamış, sürekli halka vaazlar vermiştir.

Halk onu büyük bir coşkuyla karşılıyor ve pür dikkat dinliyordu. Akif vatan millet sevgisini anlatırken bir yandan da halkı uyarmaya çalışıyordu. Akif çıktığı Balıkesir kürsüsünde cümlelerine şu dizelerle başlamıştır: "Cihan alt üst olurken seyre baktın öyle durdun da/ Bugün bir serserisin derbedersin kendi yurdunda." Akif, halkın eksiklerine değinip halkı uyandırmaya çalışmıştır. Anlattıklarıyla dinleyenleri çığ gibi artmıştır. Hürriyeti anlatarak halkı harekete geçirmiştir. Akif Berlin'deyken meydana gelen Çanakkale Savaşı, Akif'i içten içe kemirmiştir. Berlin'e gelen her haberi okumuş ve savaşın gidişatını takip etmiştir hep.

Çanakkale Savaşı'nda daha on üç, on dört yaşındaki ana kuzuları cepheye koşmuş, vatan toprağını korumaya çalışıyordu. Kurmay Albay Mustafa Kemal ve onunla beraber askerlerimiz canla başla savaşıyor, İngiliz ve Anzak kuvvetlerini püskürtüyorlardı. Halk soba borularından dahi silah ve mermi üretiyor, analar kundaktaki bebeklerini bırakıp cepheye cephane taşıyorlardı. Bu o kadar mukaddes bir görevdi ki kimse kendini düşünmüyor, sadece vatan toprağı için canını ortaya koyuyordu. Çanakkale Zaferiyle beraber Akif bu acı günleri dizelerine şöyle aktarmıştır:

"Şüheda gövdesi bir baksana dağlar taşlar
O ruhu olmasa, dünyada eğilmezler başlar
Vurulmuş tertemiz alnından, uzanmış yatıyor
Bir hilal uğruna ya Rab ne güneşler batıyor!"

Çanakkale Zaferi'nden sonra, İtilaf devletlerine verilmesi gereken cevap verilmiştir. Bundan sonraki süreçte ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'dan çıkarak tüm ülkeyi toparlamış, kongreler yapmış ve halkı birlik ve beraberliğe çağırmıştır. O dönemin önde gelen aşiret reislerini toplamış, onlarla konuşarak kendilerini savunmaları gerektiğini anlatmıştır. Genelgeler yayınlayıp kongreler yapmış, her kesimden insanla oturup vatan hakkında mülahaza etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla tüm ülke tek yürek olmuş, savaşmıştır. I. TBMM'de Burdur Mebusu olarak seçilen Mehmet Akif, Konya ve Kastamonu'da vaazlar vermiştir. Verdiği vaazlar beğenildiği için Diyarbakır'da basılıp tüm memlekete dağıtılmıştır. Akif'in hitabeti çok güçlüdür, bu yüzden anlattıklarıyla halkı ayaklandırıp savaşa hazırlamıştır. Eşref Edip ile beraber dergilerini yayınlamaya ve dağıtmaya çalışmıştır bir yan-

dan. En sonunda fikrî mücadelenin bitmesiyle ulu şair Mehmet Akif Ersoy da düşman kuvvetlerine karşı göğüs göğüse cenk etmiştir. Savaşın kazanılmasından sonra, hükümet düzeni kurulmaya başlanmıştır. Yeni devlet için resmi bir marş gerekmektedir. Marşı yazana verilen para ödülünden dolayı, Mehmet Akif şiiri yazmaya yanaşmamıştır. Ama yazılan diğer marşların hiçbiri kabul görmeyince, Hamdullah Suphi Bey'in Hasan Basri Bey'e ricasıyla Mehmet Akif marşı yazmayı ikna edilmiştir. Akif'in yazdığı İstiklal Marşı Meclis'te okunurken ayakta dinlenmiş, çokça alkışlanmıştır. Verilen ödülü Akif Darü'l-Mesai'ye, yani savaşta askerlere elbise diken vakfa bağışlamıştır. Şanlı zaferle dönülen savaş, milletimize özgürlüğünü armağan etmiştir. Mehmet Akif bu dönemden sonra rahatsızlığından ötürü milletvekilliği görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Abbas Halim Paşa'nın isteği üzerine Mısır'a gitmiş ve bir müddet kışları orada geçirmiştir. İlerleyen zamanlarda Mısır'a yerleşmiştir. Mısır yıllarında Kur'an-ı Kerim tefsiriyle uğraşan ve hocalık yapan Mehmet Akif, rahatsızlığını artınca İstanbul'a geri dönmüştür. Hasta yatağında başının ucundan ayrılmayan Asım tüm gençlere örnektir. Ulu şair Beyoğlu'ndaki evinde vefat ettikten sonra Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir. Ondan geriye bize örnek almamız gereken şu sözleri kalmıştır:

"Gaye uğrunda çalışmak, didinmek, nihayet ölmek! O ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence o ne mesut hatimeymiş. Ben onu şimdi adamakıllı hissediyorum. Acaba yine o günler gelecek mi? Yine gayemiz uğrunda canımızla başımızla çalışabilecek miyiz? Çıkmayan candan ümit var derler, değil mi kardeşim? Allah büyük, elbet bizim de atıl batıl oturmaktan kurtulacağımız günler gelecektir."

Ulu şairi saygı ve minnetle anıyoruz, ruhu şâd olsun!

İSTİKLAL MARŞI'NIN BÜYÜK MESAJI ANLAŞILABİLDİ Mİ ACABA

Osman GÖNÜL[1]

Sizleri, ufka gözlerini mıhlamış, güneşin doğuşunu bekleyen ve küçücük yüreklerine rağmen, özgürlük için, aşk için, bağımsızlık için yahut herhangi bir üstün mana için kanat çırpan kuşların, dağları delecek bir aşkla, güneşi eritecek bir muhabbetle, dünyayı kaleme sığdıracak bir gayretle, kalbî, ruhî, derin, samimi, kutsî, en hissî ve en temiz duygularımla şairane bir duruşla yürekten selamlıyorum!

Birçok ülkenin millî marşı olmasına rağmen İstiklal Marşı'nın bir ayrıcalığı vardır. Bu ayrıcalık, gerek Türk Milleti'nin kahramanca mücadelesi, gerekse Mehmet Akif'in yaşayarak yazan bir şair olmasından ileri gelmektedir. "Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın", "Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı" diyor Akif. Buna kulak asmalıyız. İstiklal Marşı bize bir şeylerin gereğini beyan ediyor. Bizlere bu hakikatlere riayet etmemizi söylüyor. Böyle bir İstiklal Marşı'na sahibiz; ama onu ne kadar gözetiyoruz, İstiklal Marşı'nın söylediklerini ne kadar idrak ediyoruz? İstiklal Marşı'nın nelere inkılap ettiğinin farkında mıyız? O öz Anadolu insanın tertemiz ruhunun destanlaşmış olduğunu anlayabildik mi? Millet olarak ne olduğumuzun ve ne olmamız gerektiğinin idrakine varabildik mi? İşte bizlerin İstiklal Marşı'nın gerçek idrakine vardığı gün, ecdadının mirasına da layık olduğumuz gün olacaktır.

Aziz Milletimizin büyük bir çoğunluğunun ortak değer olarak kabul ettiği düşünce; Mehmet Akif tarafından İstiklal Marşı'nda ilan edilmiş, beyan edilmiştir. Mehmet Akif bu düşünceyi şiirin gücüyle mıhlamıştır. Hatta size şunu söyleyebilirim ki İstiklal Marşı'na muhalif olmak demek, Türk milletine muhalif olmak demektir. İstiklal Marşı'nın işaret ettiği değerler, aziz milletimizin temel unsurlarıdır. İstiklal Marşı, bir anlamda bu milletin ne olduğunu ve istediği takdirde nelere güç yetirebileceğini tüm dünyaya izah eden bir manifestodur. Türk milletinin inancı, öfkesi, kudreti, ilmi, asaleti… ve daha sayamadığım en belirgin vasıfları, edebi ve fikri anlamda zirve ifadelerle ilan edilmiştir. Kendimize ve tüm dünyaya "bizi anlatan"

1 Konya Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

ve iliklerimize kadar işleyen üslubuyla bizleri silkeleyip kendimize getiren bir büyük mesajın sahibidir bu marş…

Bir başka büyük mesajı daha var. Bu da İslâm ile birlikte kazanılan Türk milleti olma bilincidir. Irkın tek başına bir anlam ifade etmediğini izah eder. Bilinen tabirle Türk milleti, İslâm'dan bağımsız bir şekilde asla tanımlanamaz. Nitekim Mehmet Akif'in kökeninin Arnavut, lakin muhteşem bir Türk büyüğü olmasının sebebi tam da burada yatmaktadır. Buna tarihimiz boyunca Mimar Sinan, Sokullu Mehmet Paşa gibi büyük isimler örnek verilebilir. Türk milleti her şeyden önce Müslümandır.

"Mehmet Akif, millî ve İslâmî olanı sanatında bir iksir gibi karıştırmıştır. Onu biraz dikkatle okuyanlar Türk ve Müslüman kelimelerinin asla "tek başına" olmadığını, daima göz ile beyin, ruh ile gövde gibi birbirini yaşatır tarzda bulunduğunu göreceklerdir. İslâmiyetsiz bir Türklük (bizim için olduğu kadar, dünya için de) ve Türksüz bir Müslümanlık olmayacağını anlayacaklardır. Böyle boş ve ayırıcı davaların peşinde olmaktan kurtulacaklardır."

diyor Şeyhülmuharrirîn Ahmet Kabaklı. Bizim esas fikriyatımızın ne güzel de özeti… Peki, milletimizin varoluş planının destanı olan İstiklal Marşı'mız, hak ettiği mertebede mi? Bu soru, İstiklal Marşı'nın kabul edildiği günden bu yana cevaplanması gereken bir sorudur. Bu marş, on kıta ve bir mısraı ile bir bütündür. Onu bölmek ve parçalamak, anlamını ve mesajını da bölmek demektir. Bu kutlu marş, her yerde iki kıta okunmaya ve ruhsuz bir besteye mahkûm edilmiştir. İstiklal Marşı on kıta bir mısraı ile mi kabul edildi, yoksa ilk iki kıtası ile mi? Buna bir açıklık getirmek gerekir. Neden yalnızca iki kıtası okunuyor? Millet olarak milyonlarca şehidimizin anısı için on kıtayı okumaya kudretimiz yetmeyecek mi? Buna ne demeli? Üşengeçlik mi, ruhsuzluk mu yoksa İstiklal Marşı'na karşı bir saldırı mı? Çin Seddi'ni yaptıran, dünyaya boyun eğdiren bizler, nasıl olur da ulu şehitlerimiz için beş dakikalık saygıyı ayıramayız! Bu nasıl bir tezattır…

Ama biz İstiklal Marşı'nın mesajını anlamış, benimsemiş ve buna riayet eden gençler olarak İstiklal Marşı'nın ve onun manasının muhafazası için ebediyen mücadele edeceğiz. Mehmet Akif'in ve tüm şehitlerimizin ruhu şâd olsun!

MİLLÎ MÜCADELE'DE DOKUZ VAAZIYLA CAMİ KÜRSÜLERİNDEKİ AKİF

Süleyman TURAN[1]

Dava adamı ve ahlak abidesi olan Mehmet Akif Ersoy, halkı bilinçlendirmek ve onları gerçeklerle yüz yüze getirmek için yakın gelecekte olabilecekleri tebliğ etmiştir. Akif'in asıl anlatmak istediği, öğütlediği; İslâm dinini hakkıyla bilmemiz ve onu uygulamamızdır. Akif de çağında birçok insandan istifade etmiştir, bunlara örnek olarak Tolstoy, Emine Zola verilebilir. Akif genelde karışıklık çıkan bölgelere doğru seyahatler yapmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın adamlarıyla, Necip Emiri'nin Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı kalması için çabalamıştır. Anadolu coğrafyasında ise vaazlarıyla insanlarımızı Millî Mücadele'ye çağırmıştır. Belki bir kurşun sıkmamıştır; ama Anadolu insanının kalbine tercüman olmuştur. Gönüllerin sesi olmuştur Akif. Vaazlarında Avrupalıların denizlerde ordular yüzdürüp havada ordular uçurduğunu halka tebliğ etmiştir. Mukaddes Anadolu toplarımızda Türk'ün, Kürt'ün, Laz'ın, Çerkez'in ve daha birçok ırkın, dilin ve insanın bir arada yaşamalarının nasıl önemli olduğunu anlatmıştır.

Akif, Kurtuluş Savaşı'nın merkezine gitmeden önce *Sebilürreşad* dergisiyle destek olmuştur mücadeleye. Atatürk, Mehmet Akif'i Kurtuluş Savaşı'nın kalbine çağırmıştır. Giderken Eşref Edip'e; "Artık burada durulacak zaman değildir, gidip çalışmak lazım! Bizim tarafımızdan halka tebliğe ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarenin işlerini derle topla *Sebilürreşad* klişesini al, arkamdan gel." der. 10 Nisan günü İstanbul'dan ayrılır. Büyük Millet Meclisi'nin kapısında Atatürk ile karşılaşır. Atatürk; "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim." der Akif'i görünce. Akif aynı zamanda Anadolu'da; Eskişehir, Burdur, Dinar, Kastamonu gibi illerde vaazlar vererek halka Millî Mücadele'nin önemini ve gereğini, camilerimizin ezansız bırakılmak istendiğini anlatır. Verdiği vaazlarda Anadolu coğrafyasında kahramanca savaşan Maraş ve Adana illerini de anlatmıştır. İslâm dinini bilinçli bir şekilde okuyarak, yaşayarak ve uygulayarak bu kanlı mücadeleden zaferle çıkacağımızın altını çizmiştir.

1 Burdur Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencisi.

Mehmet Akif, vaazlarında; "İşte bu benim yolumdur ki dosdoğrudur, hiç şaşmak bilmez. Siz ancak bu yolu tutunuz, sağa sola sapan diğer yollara uymayınız, sonra Cenab-ı Hakk'ın yolundan ayrılmış olursunuz." ayetini okuyarak; kurtuluşun, birlik beraberlik ve ilmin ışığında olduğunu savunmuştur. Mehmet Akif Batılılar için; "Ötekiler el ele, baş başa vermişler, cemiyetler, cemaatler, şirketler vücuda getirmişler. Mesut bir halde terakki ediyorlar, teali ediyorlar. Sizler cemiyetsiz, cemaatsiz, nizamsız yaşıyorsunuz. Dindaşım dediği adamlar arasında hiçbir rabıta yok. Onların saadetinden memnun olmak, felaketinden acı duymak söyle dursun, haberdar bile değilsiniz." diyerek içler acısı durumumuzu gözler önüne sermiştir.

Mehmet Akif, 23 Ocak 1920 tarihinde Zağanos Paşa Camii'nde verdiği vaazında şunları söyler: "Ey Balıkesirliler, muhterem mücahitler! Anadolu'yu müdafaa hususunda diğer vilayetlere ön ayak olmak şerefesine ihraz ettiniz, sayınız meşkûrdur. İnşallah bu şan ve şeref kıyamete kadar artar gider. İnşallah vatanımızın haysiyeti, istikbali, saadet ve refahı, ümranı, dünyalar durdukça masun ve maruz kalır." Halk heyecan içinde ağlarken, Üstat Allah'tan sabır ve sebat, zafer temenni ederek kürsüden iner.

Akif, toplamda dokuz vaaz vermiş, ilkini Zağanos Paşa Camii'nde, ikincisini Kastamonu Nurullah Paşa Camii'nde gerçekleştirmiştir. Vaazları *Sebilürreşad* dergisinde yayımlanmıştır. Mehmet Akif, yüreklerin toplu vurdukça topun bile onları sindiremeyeceğini, biz olmayı, birlikte diri olacağımızı söylemiştir. Nerede yanlışımız olduğunu, neden bu halde olduğumuzu, tek yürek olmamız gerektiğini, bizim bizden başka kimsemiz olmadığını tebliğ etmiştir her vaazında.

Akif'in verdiği vaazlar, yazdığı yazılar incelendiğinde; memleketimizdeki Müslüman halkı çok fazla eleştirdiği görülür. Araştırıp okumadığımız için, Batı'nın neden bizden önde olduğunu araştırmadığımız için bize kızar. Bu durum günümüzde de hâlen devam etmektedir. Mehmet Akif Ersoy bu vurguyu yüzyıl öncesinde yaptığı halde, günümüzde hâlâ birlik duygusundan yoksun nesiller yetişmektedir.

AKİF'İN I. DÜNYA SAVAŞI'NDAKİ HİZMETLERİ

Talha YAŞA[1]

Mehmet Akif, 1908 Meşrutiyet'inden sonra fikrine ve inancına uygun bir oluşum içinde bulunmuş, Balkan Savaşı'ndan itibaren 'din ve vatan hizmeti' kavramı ile ifade edilebilecek bir hareket tarzı içinde olmuştur. Balkan bozgununun meydana getirdiği hava içinde farklı kesimlerden destek sağlaması, yardım toplanması, hastaneler tesisi, gönüllü alaylar teşkili, irşat heyetleri kurulması gibi amaçlarla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Sultan Reşat'ın öncülüğünde kurulmuş, ikinci gününde Akif genel sekreter seçilmiştir. İrşat heyetinin ilk faaliyeti Mehmet Akif'in Beyazıt Camii'nde verdiği vaazdır. Mehmet Akif aynı zamanda cemiyetin neşriyat şubesinin de azasıdır.

I. Dünya savaşı sırasında, Teşkilat ı Mahsusa tarafından Berlin'e, oradaki Müslüman askerlerin durumunu incelemek, sömürgelerden getirilen Müslüman askerlerin Almanya-Osmanlı ittifakına karşı savaşmalarını önleyici telkinde bulunmak üzere gönderilmiştir. Üç ay süren bu seyahatten sonra 1915 Mayıs'ında Teşkilat ı Mahsusa'nın yöneticilerinden Eşref Sencer Bey ile Necid'e gitmiş isyan etmek üzere olan Şerif Hüseyin'e karşı devlete sadık Necid Emiri İbnürreşid ile görüşmüştür. Evet, Mehmet Akif belki Çanakkale'de kurşun sıkmamış, düşmanla boğaz boğaza harp etmemiştir. Mehmet Akif Osmanlı milletinin arasına salınmış, onun bölünmesi için ortaya bırakılmış zehirli bir sarmaşık gibi fikirlerle, kitlelerin kandırılıp bazı güçlerin elinde kukla olmasıyla, kendi insanının kendi ülkesine düşmanlık besleyecek kadar şaşırtılmış ve yine dış güçler tarafından aralarına fitne tohumları atılmış bir halkın olumsuz fikir ve umutsuzluklarıyla savaşmıştır.

Mehmet Akif Osmanlı Devleti'ne, İslâm âlemine karşı İngiliz sömürgeciliğinin yok etme karar ve planını tam manasıyla kavramış ve devam eden savaş içinde mukavemet unsurlarını ifadeye yönelmiştir. İngilizler İslâm dünyasının son kalelerinden biri olan Osmanlı'yı içten kemirmeye koyulmuş dıştan da tahrip etmeye çalışmışlardır. Birinci hamlede Çanakkale'ye bayrak dikecek, ardından hilafet ma-

1 Bolu Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

kamı İstanbul'a ulaşacaklardır. Çanakkale'de kendilerini bu hayallere o kadar daldırmışlar ve kendilerine o kadar çok güvenmektedirler ki bir İngiliz General Churchill'e mektup yazar; başarılı olacakları işgalden sonra İstanbul'da yapılacak kutlamalarda hangi tören giysisinin ona daha çok yakışacağına karar veremediğinden şikâyet eder.

Meşrutiyet'in ilk yıllarında Osmanlı'dan parçalar koparmış olan ülkeler ne olur ne olmaz diyerek buraları topraklarına kattıklarını söylüyorlardı. Girit'i Yunanlılar kendilerine ilhak ettikleri zaman, Anadolu'daki çiftçi kesimden tutun da İstanbul'daki büyük küçük esnafa kadar sokaklarda, Girit'i belki haritada bile görmemiş insanlar, "Girit bizim canımız, feda olsun canımız." diye bağırdılar. Mehmet Akif bu insanları tanımış, onların içinde büyümüş, onların bir parçası olmuş, hatta onların başına gelen olaylara onlardan fazla üzülmüş, onların başarılarına onlardan daha fazla sevinmiş, onları yani Türkiye halkını kendilerinden daha iyi tanımış ve anlamış; anlamakla kalmayıp onların dertlerini, çektiklerini anlatmış, mürekkebini bu koca yürekli insanlar için harcamıştır. Mehmet Akif sadece mürekkebini değil neyi varsa bunu bu millete hizmet için kullanmış, bu yola baş koymuştur.

Mehmet Akif, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş devri içinde yaşamış; gerek şiirleri, gerekse birleştirici ve millî birlik kavramına yöneltici İslâmî anlayışı ile etkili olmuş bir şair ve düşünürdür. Bunu bir kanıtı da İtilaf devletleri Çanakkale'yi güçlü deniz ve kara birlikleri ile çökertmek için harekete geçtiklerinde şairin ümidini seslendiren mısraları cephedeki Mehmet'in dilindedir ve "korkma" hitabı ile başlamaktadır. Berlin hatıralarından bir bölümü teşkil eden ve cephelerde yankılanan şiirden birkaç mısrai sizlere aktarmak isterim. Bu mısraları dinlerken zaten Akif'in duygu ve düşüncelerini bir nebze olsun anlayacak, mücadelesini, inancını hissedecek, bunun için yaptıklarını işiteceksiniz:

"Korkma!
Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz
Bu yol ki Hakk yoludur, dönmek bilmeyiz, yürürüz.
Düşer mi tek taşı sandın, haremi namusun?
Meğerki harbe giren son nefer şehit olsun.
Değil mi cephemizin sinesinde iman bir,
Sevinme bir, acı bir, gaye aynı, vicdan bir."

Bizler, bizim milletimizin gönlünde yer tutmuş, acısına ortak olmuş, derdiyle dertlenmiş; neslin ıslahı ve ihyası için kimi zaman gözyaşını, kimi zaman mürekkebini, kimi zamanda kanını akıtmış olan kahramanlara sahip çıkmadıkça, onları okumadıkça, anlamadıkça, bize bıraktığı eserleri raflarda tozlanmaya terk ettikçe yerimizde saymaya devam edeceğiz.

Günün birinde Arnavutluk'ta büyük bir isyan başlamıştı. Arnavutluk onun baba yurduydu. Üstelik buradaki isyanın sebebi özgür bir hükümet kurma sevdasıydı. Akif "siz birliği emreden bir dine mensupsunuz, biriniz hepiniz içinsiniz" der dururdu. O bunları söylerken baba ocağındaki Müslümanlar, Osmanlı'daki dindaşlarına sözde özgürlük için silah çekmişlerdi:

"Üç beyinsiz kafanın derdine üç milyon halk
Bak nasıl doğranıyor, kalk baba, kabrinden kalk!

Diriler koşmadı, imdadına bari sen yetiş...
Arnavutluk yanıyor, hem de bu sefer pek müthiş!

Baba! En sevgili annen, o senin öz vatanın
Olacak mıydı feda, hırsına üç kalfatanın."

Bu hâle düşen memlekette o, artık hayat safhalarını yazmakla uğraşamazdı. *Safahat* şairi olacağım diye dili bağlı duramazdı ya, ne

olursa olsun, ne denirse desin memleketi kurtarmak için çalışmak bir vazife idi; "Sahipsiz olan milletin batması haktır!/ Sen sahip olursan bu millet batmayacaktır." diyordu Mehmet Akif. Abduh'un kitaplarını okuduğundan beri şu sözleri tekrar etti durdu: "Allah'a sığınırım, şu siyasetten, siyaset sözünden, siyasetin manasından, siyaset sözcüğünün ağızdan çıkan her harfinden, siyaset namına zihnimdeki her hayalden, siyasetin anıldığı her yerden, siyasetten bahseden yahut öğreten veya siyasetle alkışlanan herkesten Allah'a sığınırım." Büyük zaferden sonra bile bundan sonra ne yapacaksın sorusuna yukarıdaki siyasetle ilgili söylediği cümlenin Arapçasını okuyup; "Herhalde siyaset değil" demişti. Fakat onun kırkından sonra içine atıldığı hayat, siyasetti ama başkalarının siyasetten anladığı "politika cambazlığı" değildi. O öteden beri, bundan tam anlamıyla iğrenirdi. Onun atılmayı göze aldığı şey, memleketin felaketli zamanlarında sistemli bir politika anlayışı yaymak, bunun için her türlü zahmete katlanmaktı. O vatanı için bunu seve seve yapmak istedi, fazlasıyla da hakkını vererek yaptı.

Balkan Harbi'nden itibaren, şiirlerinde yoğun olan nazari duyuşlar, yerini tecrübeye bırakmış, milletin marşını yazma kabiliyetine erişmeye adım adım ilerler olmuştur. Mehmet Akif'in "Çanakkale Şehitleri" şiiri Berlin'de Müslüman savaş esirleri görüldükten, bilhassa Arabistan seyahatinde Arap âlemi müşahede edildikten sonra yazılabilirdi. Mehmet Akif şiirin bu bölümünde Çanakkale'de savaşan Mehmetçikleri kendi değer ölçülerini zorlayacak şekilde yüceltmiştir: "Bir hilal uğruna ya rab ne güneşler batıyor." Bil hilal uğruna, yani Allah'ın dini için, İslamiyet için, güneşler batmaktadır; güneş gibi gençler şehit olmaktadır. Hilal, asırlardır İslâm'ın sembolüdür. Osmanlı devleti İslâm'ı temsil eden bir devlet olarak bayrağına hilali yerleştirmiştir: "Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi…/ Bedrin aslanları ancak bu kadar şanlı idi." Çanakkale'de savaşanların kanları tevhidi, yani İslâmiyet'in esası olan Allah'ın birliği inancını kurtarmaktır. Onlar "Bedrin aslanları" kadar şanlıdır. Bedir savaşı bilindiği gibi Peygamberimizin ve Müslümanların ilk savaşıdır. Mekkeli müşriklere karşı az sayıda savaşçıyla yani yaklaşık bin kişilik bir düşman ordusuna karşı sadece üç yüz kişiyle kazanılan bir savaştır. Hz. Muhammed'in sahabesi içinde en seçkinleri Bedir savaşçıları, ashâb-ı Bedir'dir. Mehmet Akif, Çanakkale şehitlerini Peygamberimizin en seçkin arkadaşları ile bir tutmakta, en seçkin sahabe mevkiinde görmektedir: "Bu taşındır, diyerek Kâbe'yi diksem başına;/ Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına." İslâm uğruna, tevhit uğruna canını ortaya koyan bu şehitler, Allah yolunda Kâbe mezar taşı yapılacak kadar mühim ve mukaddes bir iş başarmışlardır. Onların mezar taşı yazısı da rastgele bir şiir olamaz; şair ruhunun vahyini duyup taşa yazmalıdır. "Vahiy" Allah'ın peygamberlerine ilham, rüya veya Cebrail vasıtasıyla ya da doğrudan aktardığı, ilahi bir ilhamdır. Beden ölümlü, ruh ölümsüzdür. Şair bu yüzden ebedi olan ruhunun vahyini duyarak şiir yazmayı arzu etmektedir. Mehmet Akif, Türk milletinin Batılıların gözünde nasıl bir yere sahip olduğunu güzel ve anlamlı bir sözle açıklamıştır: "Bize çağdışı diyorlar doğrudur! Çağlar açtık çağlar kapattık. Çağlar bizden geri!"

MEHMET AKİF'İN PEK BİLİNMEYEN DEVLET GÖREVLERİ

Taner GÜNAL[1]

Akif'in şair olmasının yanı sıra, bilinen asıl mesleği baytarlıktı. Fakat bunun dışında Akif'in belki de hiç dile getirilmeyen bir özelliği, bir görevi de istihbaratı, devlet adamlığı idi. Yaşadığı dönemde yaptığı işler bakımından milletin değerleriyle tam bir uyum içinde olan Akif, bu özelliğini savaş yıllarında bazı hizmetlerin ifasında kullanmıştır. Akif'in bu hizmetleri de onun güvenilir bir yazar olarak İslâm coğrafyasında tanınması ile alakalı olmuştur. II. Meşrutiyet'in hemen ardından adı önce *Sırat-ı Müstakim*, daha sonra *Sebilürreşad* olan gazetesi, İslâm coğrafyasında ilgiyle ve güvenle okunan bir gazete olmuştur. Millî Mücadele yıllarında Kastamonu'da yayınlanmaya başlayan, geniş bir coğrafyada okuyucu kitlesine sahip bu gazete, bir Kastamonu gazetesi olan *Açıksöz*'de şöyle tanıtılır: "*Sebilürreşad* ceride-i İslâmiyesi Kastamonu'muzun şerefine ilk nüshasını şehrimizde neşredecektir. Bütün İslâm âleminde pek büyük bir tesir-i dinîsi olan muhterem risale başmuharriri Mehmet Akif ve müdürü Eşref Edip Beylerin şehrimizde kaldıkları müddetçe mücadelelerini memnuniyetle haber aldık. Büyük ve her Müslümanca muhterem olan risalenin temadi-i neşrini temenni ederiz."

Akif bu gazete vasıtasıyla İslâm ülkelerinde tanınıyor, şiirleri ve makaleleri okunuyor, herhangi bir konuda söyleyecekleri kabul görüyordu. Akif'in I. Dünya Savaşı yıllarında yurt içi ve yurt dışında görev alması, heyetlerde bulunması bu özelliği sebebiyledir. Almanya'ya ve hemen ardından Necid Çöllerine bu özelliği sebebiyle gitmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa yetkilileri bu görevlere Akif kimliğinde ve kişiliğinde birini göndermenin faydalı olacağını düşünmüştür.

Berlin Vazifesi

I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın İtilaf devletlerinden ele geçirdiği esirler arasında çok sayıda Müslüman esir bulunmaktaydı. İtilaf Devletleri sömürgelerinde bulunan bu insanları; "Almanlar İstanbul'u işgal etti. Halifenizi esir aldı. Biz halifenizi kurtarmak için savaşıyoruz. Bu savaş halifenizi kurtarma savaşıdır."

1 Kastamonu Üniversitesi öğrencisi.

diyerek kandırmış, ölüme göndermişlerdi. Esir kampındaki bu Müslümanlar cahil bırakılmamış olsalardı bu kadar kolay kandırılıp cepheye sürülemezdi. Akif *Safahat*'ta "cehalet denilen yüz karasından" kurtulmayı bu sebeple sık sık dile getirir. Bu Müslüman esirlere iyi muamele yapıldığını görmenin Osmanlı Devleti'ni ve İslâm dünyasını memnun edeceğini düşünen Almanlar, esirlerin durumunu yakından görüp tüm dünyaya anlatacak bir heyetin Berlin'e gelmesini istediler. Bu kişilerden bazıları Teşkilat-ı Mahsusa tarafından görevlendirildi. İlk görevliler *Sebilürreşad* başmuharriri Mehmet Akif ve Orta doğu ve Kuzey Afrika'nın tanınmış ismi Şeyh Salih Et-Tunusi'dir. Bu Müslümanların bilinçlendirilmesi için propaganda çalışmalarına hız verilmiş, bu kişiler vasıtasıyla esir kampındaki Müslümanlara hitabeler ve kendi dillerinde çıkarılan gazetelerle bilgi verilmiştir. Akif bu görevle Almanya'ya gitmiş, orada yaptırılan camide Müslüman esirlere güvenilir ağızdan gerçekleri anlatmış, Berlin'de bulunduğu zaman içinde bu esirlerin bilgilendirilmesi için çalışmıştır. Savaşın mahiyetini öğrenenlerden oluşturulan Asya Taburu bu sefer kendi davası adına Suriye cephesine gönderilmiştir.

Arabistan Vazifesi

Akif, Berlin'den İstanbul'a döndükten sonra yine vazifeli olarak Teşkilat-ı Mahsusa başkanı Kuşçubaşı Eşref Bey'in idaresindeki bir heyetle birlikte Arabistan'a gönderildi. Görevi bu topraklardaki Arapları Osmanlıya karşı kışkırtan İngiliz propagandasına karşı mücadele etmek ve karşı propaganda yapmaktı. Şerif Hüseyin'in İngilizlerle anlaştığının ve isyan hazırlığı içinde olduğunun anlaşılması üzerine devlete sadık kalmış olan Necid Meliki İbnürreşid ile görüşmüştür. Arabistan'da Çanakkale Savaşı'nın kazanıldığının haberini almış ve Çanakkale destanını burada kaleme almıştır.

Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye

Savaş sonrasında, halk arasında sarsılmış olan dinî ve ahlaki değerleri canlandırıp korumak için İstanbul'da, şeyhülislamlıkla bağlı olarak "Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye" adıyla bir müessese kurulmuştu. Mehmet Akif bu teşkilatta Said Nursi ve Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır gibi devrin önemli âlimleriyle birlikte çalışmış, başkâtip olarak görev yapmıştır. Mehmet Akif, Anadolu'ya geçerek Kuvayı Milliye'ye katıldığı anlaşıldıktan sonra "vazifesinden izin almadan ayrıldığı" gerekçesi ile 1920 yılında Darü'l- Hikme'deki görevinden azledilmiştir.

Akif'in Balıkesir'de verdiği vaaz ve bunun *Sebilürreşad*'da yayınlanmasından sonra İstanbul'da Millî Mücadele'ye verdiği destekten dolayı işgal kuvvetleri tarafından takibe alınmış, *Sebilürreşad* devamlı sansür edilmişti. İstanbul'da hareket etme olanağı kalmayan Akif, Mustafa Kemal'in de daveti ile meclisin açılışının ertesi günü 24 Nisan 1920'de Ankara'ya vardı. Mustafa Kemal'inde isteği ile Burdur'da milletvekili seçildi.

Ankara'ya varır varmaz ona verilen ilk görev, Konya Ayaklanmasını önlemek için halka öğütler vermek üzere Konya'ya gitmekti, büyük gayretine rağmen Konya'da kesin bir sonuca ulaşamadı ve Kastamonu'ya geçti. Halkı düşmana karşı direnişe teşvik için 1920 yılının Kasım ayında Kastamonu'daki Nasrullah Camii'nde verdiği ateşli vaaz, Diyarbakır'da basıldı ve tüm vilayetlere ve cephelere dağıtıldı. Akif *Sebilürreşad* dergisinin 464-466. sayılarını Eşref Edip ile beraber Kastamonu'da yayımladı. 464. sayının gördüğü ilgi o kadar fazla oldu ki birkaç kere basılıp Anadolu'ya ve askere dağıtıldı. 467. sayıdan itibaren basıma Ankara'da devam ettiler. Derginin etkisi o kadar büyüktü ki yaydığı yoğun duyguların hâkimiyetindeki Türk halkları etkilenmesinden korkan Rusya, gazetenin ülkeye girişini yasakladı. 1921'de

Ankara'da Taceddin Dergâhı'na yerleşen Mehmet Akif, Burdur milletvekili olarak meclisteki görevine devam etmekteydi. O dönemde Yunanların Ankara'ya ilerleyişi karşısında meclisi Kayseri'ye taşımak için hazırlık vardı. Bunun bir dağılmaya yol açacağını düşünen Mehmet Akif, Ankara'da kalınmasını, Sakarya'da yeni bir savunma hattı kurulmasını önerdi ve teklifi tartışılıp kabul edildi.

Aynı dönemde Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in ricası üzerine arkadaşı Hasan Basri Bey, kendisini ulusal marş yarışmasına katılmaya ikna etti. Şairin orduya ithaf ettiği İstiklal Marşı, 17 Şubat günü *Sırat-ı Müstakim* ve *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlandı. Hamdullah Suphi Bey tarafından mecliste okunup ayakta dinlendikten sonra 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te ulusal marş olarak kabul edildi. Akif, ödül olarak verilen 500 lirayı Hilal-i Ahmer bünyesinde, kadın ve çocuklara iş öğreten ve cepheye elbise diken Dar'ül Mesai vakfına bağışladı. İstiklal madalyası ile ödüllendirilen Mehmet Akif, 1922 yılında sağlık gerekçesi ile milletvekilliğinden istifa etti.

Tarih yaşanmış zamanların hikâyesidir. Tarih yazmak büyük insanların ve milletlerin işidir. Geçmişte yaşananlar gelecek için bir rehberdir. Geçmişini bilemeyen, insanını ve insanının hasletlerini tanımayan, geleceğe emin adımlarla gidemez. Gelecek nesillere atalarını tanıtmak şimdikilerin görevidir. Bu görevin yapılmaması ağaçların köklerinin kurutulması demektir. Köksüz ağaç nedir ki? Kökü olmayan nesiller… Millet için en büyük öksüzlük, köksüzlüktür. Kendini tanımadan var olmak mümkün değildir. Bizlere bir vatan bırakan aziz şehitlerimizin manevi hatırasına saygı, onlara layık nesiller yetiştirmekle mümkün olacaktır. Atalarımız görevlerini yapıp gittiler. Onların fedakârlıklarını anmak, yapılanlar ile öğünmek yeni nesiller olarak elbette hakkımız. Ancak bir de sorumluluğumuz var: Geçmişi hatırlayıp millî ruhu diri tutarak bulunduğumuz yerde ve yaptığımız işte en iyisi olmaya çalışmak, atalara layık olmanın gereğini yapmak.

KURTULUŞ VE DİRİLİŞ İÇİN DİNİ REHBER ALAN BİR MİLLÎ MÜCADELE KAHRAMANI: MEHMET AKİF

Tayyip DEMİR[1]

Yükseliş dönemi bitmiş, Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan nasibini almıştı. Devletin kalbi durumundaki İstanbul'un sokaklarında işgalci kuvvetleri dolaşıyordu. Atalarından beri hür yaşamış millet ise kurtuluş davasında kararlıydı. Kararlılık vücut bulmuş, Harekât-ı Milliye başlamıştı. Özellikle Anadolu'da etkin olan Kuvayı Milliye öncülüğündeki Millî Mücadele'nin amacı; Misakı Milli topraklarını koruyabilmekti. Yurdun dört bir yanından Anadolu'ya akınlar başlamış, hocasından paşasına, köylüsünden şairine kadar herkes vatan için buluşmuştu. Tek gaye kurtuluş olan bu davaya dönemin şairi Mehmet Akif de kayıtsız kalmamış, halka umut vermek üzere Anadolu'da bir seferberlik başlatmıştı.

Millî Mücadele ve Din

Yüzyıllardır Müslüman olan Türk halkı için din, varoluşunu sağlayan, vazgeçilmez bir değerdi. Ailevi kuralların, ahlak, gelenek ve törelerin kaynağı, hatta yönetimin şekli hep din ile belirlenmiş ve şekillenmişti. Millî Mücadele'de de durum değişmemiş, halka ümit kaynağı yine din olmuştu. İlanlar, bildiriler, çağrılar camilerden yapılmakta ve camilere asılmaktaydı. Örgütlenmelerin ve gizli toplantıların odak noktası yine camilerdi. İslâm tarihinde camilerin önemi ise uzun yıllara dayanmaktaydı. Öyle ki Mekke'deki zulümden kaçıp Medine'ye hicret edilince ilk yapılan işlerden biri cami inşa etmekti. Ardından devletin yönetimi, sohbetler ve mahkemeler de bu camide yapılmış, bu durum Efendimizden sonraki İslâm topluluklarında da devam etmişti. Abbasiler, Endülüs Emevî Devleti, Selçuklu ve Osmanlı gibi devletler bunlara örnektir. Şehirlerde yükselen minareler her daim hakikatin tekliğini temsil etmiş, Millî Mücadele'de ise özgürlük bayrağının direği olmuştur.

---

1 Rize Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Din adamları 1919-1920 yıllarında Anadolu'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde etkin rol almakta ve millî bağımsızlık için gayret göstermekteydiler. Ancak hâlâ iş başında bir İstanbul Hükümeti ve halife vardı. Sık sık karşı karşıya gelen İstanbul ve Ankara arasında din konusunda da sürtüşmeler cereyan ediyordu. Bu olaylara örnek olarak ise Fetva Krizi gösterilebilir. İstanbul Hükümetinin fiilen devam ettiği sırada, işgal kuvvetlerinin baskısıyla Kuvayı Milliye'yi engellemek için 11 Nisan 1920'de dönemin şeyhülislamı Dürrizade Abdullah tarafından fetva yayınlanmış ve bununla halkın mücadelesini durdurmak amaçlanmıştır. Bu fetvaların ülkede yayılmasında İtilaf devletleri destekte bulunmuştu. Fetvada, Kuvayı Milliye adına yapılanlarının devlete, halifeye yani din-i İslâm'a karşı isyan olduğu vurgulanmış bu işe bulaşanların idamı istenmiştir. Ülkenin bazı kesimlerinde etkili olan bu fetva yüzünden Ankara'nın etrafına kadar isyan ayaklanmaları başlamış, bir kesim halk Millî Mücadele'ye karşı durmuştur. Ankara Hükümeti bu kargaşayı durdurmak için benzer bir yol izleyerek karşı bir fetva yayınladı. Yayınlanan bu fetvada Halife'nin baskı ve tehdit altında olduğu, bundan dolayı fetvanın geçersiz kabul edildiği vurgulanmış, Anadolu'dan 150'yi aşkın müftü, hoca ve din âlimi de Ankara fetvasını tasdik etmiştir. Bu sayede İstanbul fetvasının etkisi bertaraf edilmiş, halk yine mücadelenin safında yer almıştır. Fetva meselesinde de görüleceği gibi Millî Mücadele'de din önemli bir rol oynamıştır. Din adamları Millî Mücadele döneminde kritik görevler üstlenmiş ve savaşın seyrini etkilemiştir. TBMM'nin kuruluşunda da pek çok din adamı aktif rol oynamıştır.

Mehmet Akif yaşadığı dönem ve coğrafyadan ötürü birçok isyana, ayaklanmaya şahit olmuş, I. Dünya Savaşı'nın içinde de yer almıştır. Yani savaş, isyan, mücadele, millet, vatan gibi kavramlarla dolu bir hayat yaşamıştır. Kendisi baba tarafından Arnavut olmasına rağmen bir Türk gibi yaşamış nihayetinde yine bir Türk gibi ölmüştür. Bilindiği üzere Akif, Osmanlı'nın son zamanlarındaki yönetiminden memnun değildi. Osmanlı'nın son dönemde geri kaldığını düşünmüş dindeki yozlaşmalara dikkat çekmiştir:

"Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.
Gür hisli, gür imanlı beyinler, coşar ancak,
Ben zaten uzun boylu düşünmekten uzaktım.
Haykır! Kime, lâkin? Hani sâhipleri yurdun?
Ellerdi yatanlar, sağa baktım, sola baktım;
Feryadımı artık boğarak, na'şını, tuttum,
Bin parça edip şiirime gömdüm de bıraktım.
Seller gibi vâdîyienînim saracakken,
Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
İnler Safahat'ımdaki hüsran bile sessiz!"

Bu şiirde de görüleceği gibi Akif, İslam'ı uyandırmak için kimsenin kıpırdamadığına, kendisinin bu iş için uğraştığına dikkat çekmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne başta güvenmiş olsa da zamanla onların da yanlışını fark etmiş, onları da eleştirmiştir. İleriki yıllarda başkente kadar uzanan düşman nefesinden rahatsız olan Mehmet Akif, işgalden kurtulmak için elinden geleni yapmıştır. Buna en büyük örnek ise Millî Mücadele döneminde yaptıklarıdır.

Millî şuuru uyandırmanın başat ögelerinden biri olarak görülmüştür din. O yüzden bu dönemde Mehmet Akif gibi İslâm şairinin etkileri de büyük olmuştur. Akif'e göre vatan topraklarına saldıranların amacı İslâm dininin son kalesini yıkmaktır. Eğer savaş kaybedilirse Haçlı Seferi yıllar sonra hedefine kavuşmuş olacaktır. Bu yüzden bu savaş yalnız siyasi bir savaş değil, aynı zamanda bir cihattır. Bu ciha-

dın en güçlü silahı da dine sarılmak olacaktır; çünkü Mehmet Akif ülkenin mevcut duruma gelmesinin ana nedenini dindeki yozlaşmalara bağlamaktadır. Hatta bu nedenlerden dolayı kimi zaman hükümete kimi zaman da halka sitem etmiştir. Kurtuluş ve diriliş için de dini rehber almıştır:

"Sahipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.
'İş bitti, sebatın sonu yoktur!' deme, yılma,
Ey millet-i merhume, sakın yeise kapılma."

Dizelerinden de anlaşılacağı üzere; Akif'in ilk amacı toplumu bilgilendirmek ve halkı yüceltmektir. Bu amaç için kimi zaman şiirlerinde bir babanın oğluna sitemi gibi halkın yanlışlarını söylemiş, kimi zaman geleceği işaret ederek halka ümit vermiş ve kimi zaman ailesine isyan eden bir evlat gibi halkına kızmıştır. Ve Akif için ümidin kaynağı Allah'tır. Eğer insanın kalbinde zerre kadar iman varsa ümit de vardır. Al-i İmran sûresinin 139. ayeti, Mehmet Akif'in düşüncelerinin dayandığı noktadır: "Gevşeklik göstermeyin, üzülmeyin; eğer inanmışsanız şüphesiz en üstün olan sizsiniz." Bu yüzden sıkça dini hatırlatan şairimizin Millî Mücadele'de de güç kaynağı yine din olmuştur: "Yeis öyle bataktır ki düşersen boğulursun./ Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!" Bu dizelerin de örnek olduğu gibi, Akif matemi bırakmak gerektiğini vurgulamış, vatanın kurtuluşu için mücadeleden vazgeçilmemesini dile getirmiştir sıkça.

"Bırakın matemi yahu! Bırakın feryadı
Ağlamak fayda verseydi; babam kalkardı!
Gözyaşından ne çıkarmış? Neye ter dökmediniz?
Bari müstakbeli kurtarmaya bir azmediniz"

Bu dizelerde ise Akif, babasının ölümü üzerine döktüğü gözyaşları gibi devlet için matem tutmanın da hiçbir işe yaramayacağını hatırlatmış, kurtuluşun tek yolu olarak çalışmayı, ter dökmeyi ve azmetmeyi işaret etmiştir.

Balıkesir Günleri

Anadolu'dan sesler gürleşmeye başlamış ve bazı illerde düşmana karşı ayaklanmalar görülmüştür. Bu şehirlerden bir tanesi de Balıkesir'dir. 1919 yılının Haziran ayında, bölgede Kuvayı Milliye kurulmuş, ilk toplantı haziran sonlarında yapılmıştır. 26 Temmuz'da ise II. Balıkesir Kongresi toplanmış ve düşman kovuluncaya kadar savaşma kararı alınmıştır. İzmir'in işgaliyle umudu kırılan Akif, Balıkesir'deki hareketlenmelerle umut tazelemiş ve soluğu orada almıştır. Akif'in gelişi şehirde coşkuyla karşılanmış, İzmir ve çevresindeki gazetelerde ismi geçmiştir. İlk olarak arkadaşı Hasan Basri Çantay'ın çıkarttığı *Ses* adlı dergide halka seslenen Akif, 23 Ocak 1920 Zağanos Paşa Camii'nde vaaz vermiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi camiler, Millî Mücadele'nin kalbi ve sesi olmuştur. Mehmet Akif de bir sözünde camilerin önemini şöyle ifade etmiştir: "Camiler efkâr-ı milleti tenvir için ne müsait yerlerdir" Akif birçok camiden halka seslenmiştir. Bir cuma vakti Zağanos Paşa Camii'nde vaaz vereceği duyulunca camii tıklım tıklım dolmuştur, konu Millî Mücadele'dir. Vaazında kısaca olanların sebeplerini ve çözüm yollarını anlatmış, halkı devletin ve dinin devamı için bir olmaya çağırmıştır. Yaptığı konuşmalar halkı etkilemiş, önce bölgede ardından ise tüm yurtta hareketlenmeler başlamıştır. Bu camideki ikinci vaazını ise 6 Şubat 1920 tarihinde vermiştir. Bu yönüyle Millî Mücadele'nin başlamasında Akif'in katkısı çok büyüktür.

Balıkesir'deki çalışmalarının ardından İstanbul'a dönen şairi ise bir sürpriz beklemektedir. O yıllarda Darü'l Hikmetü'l İslamiye'deki

görevine son verilmiş ve bu görevinden azledilmiştir. Yakın arkadaşları bu kararın arkasında Akif'in vaazlarından rahatsız olan İstanbul Hükûmeti olduğunu belirtmişlerdir.

Yeni Başkent'e Doğru

16 Mart 1920'de İngilizler Meclis-i Mebusan'ı basmış ve İstanbul resmen işgal edilmişti. Bazı mebuslar ise İstanbul'un ve tüm yurdun bu hazin durumunu bitirmek için Ankara'ya gitmiş ve Büyük Millet Meclisi'ni kurmuştu. Her daim kalbi Millî Mücadele ile olan Akif, İstanbul'da duramamış ve Ankara'ya doğru yola çıkmıştı. Bazı kaynaklar Akif'in bir davet üzerine Ankara'ya gittiğini bazı kaynaklar ise gönüllü olarak gittiğini söylemektedir. Mehmet Akif ise bu kararını, arkadaşı Eşref Edip'e şu cümlelerle açıklamıştır: "Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lazım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarehanenin işlerini derle topla, Sebilürreşad klişesini al, arkamdan gel. Meşihattakilerle de temas et, Harekât-ı Milliye aleyhine bir halt etmesinler."

Zorlu geçen bu yolculuğun bir şahidi de henüz on iki yaşında olan Akif'in büyük oğlu Emin'dir. Yolculuk bir yaylı araba ile gerçekleşmiştir, yol arkadaşları ise Ali Şükrü Bey'dir. Yolculuk sırası pek çok bölgede Kuvayı Milliye askerleri gördüğünü belirten Emin, aynı zamanda tehlikeli yollardan da bahsetmiştir. Dikkat çeken bir husus ise mola verdikleri yerlerde kendilerine gösterilen hürmet olmuştur. Arabayla Eskişehir'e oradan da tren vasıtası ile Ankara'ya geçmişlerdir. Direkt Millet meclisine ulaştıklarında ise onları Atatürk bizzat karşılamış ve Mehmet Akif'e; "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim." demiştir. Bu diyaloğa bakılırsa Akif'in Ankara'ya bir davet üzerine gitmiş olma ihtimali yüksektir.

Mehmet Akif gelir gelmez Hacı Bayram Camii'nden başlayarak halka hitap etmeye başlar. Civar şehirleri dolaşarak, Millî Mücadele hakkında bilgi verir ve bu mücadelenin bir İttihatçı mücadele olmadığını vurgular. Zira dönemin halkında böyle bir anlayış vardır; Osmanlı'nın son zamanlarını yöneten İttihat Terakki'ye halkın güveni kalmamış, bu düşünce de halkın Millî Mücadele'den uzak kalmasına neden olmuştur. Ayrıca Müslüman topluma bu savaşın cihat olduğunu ve her Müslümanın katılmasının farz olduğunu İslâm şairi sıfatı ile vurgulamıştır Akif. Halkı heyecanlandıran konuşmalar ile mücadeleye destek artmıştır.

Mehmet Akif noksan milletvekili sayısını tamamlamak için yapılan seçimlerde Mustafa Kemal Paşa'nın teklifiyle önce Burdur, sonra da Biga mebusu seçilmiştir. Burdur'a önceden gidip konuşma yaptığı için Burdur mebusluğunu seçmiştir. Her iki yerde de ezici çoğunluğun oyunu alan şairin, halk tarafından sevildiği ve saygı duyulduğu anlaşılmaktadır. Mebusluğun ardından da boş durmayan Akif, Kuvayı Milliye'nin silah sevkiyat yolu üzerinde bulunan Kastamonu'ya, 1920 yılının Ekim ayında gitmiş ve bölge halkıyla yüz yüze görüşmüştür. Aynı zamanda Kastamonu Nasrullah Camii'nde halka defalarca hitap etmiş, dünya siyasetinden ve yurdun kurtuluş yollarından bahsederek halkın kendi isteğiyle mücadeleye katılmasını sağlamıştır.

Milli Mücadele'nin Sesi *Sebilürreşad*

Akif'in Mücadele döneminde halkla iletişim kurabilmek için kullandığı yöntemlerden biri de *Sebilürreşad* dergisidir. Bu dergi Akif

ve yakın arkadaşı Eşref Edip tarafından 1908 yılında İstanbul'da *Sırat-ı Müstakim* adı ile basılmaya başlamış, 183. sayısından sonra ise *Sebillürreşad* adını almıştır. Millî Mücadele için Ankara'ya gidildiğinde dergi Ankara'ya taşınmış ve Mücadele için kritik rol oynamıştır. Öyle ki üç sayısı Kastamonu'da basılan dergi, halkın üzerinde büyük tesir bırakması ile Millet Meclisi tarafından binlerce nüsha hâline getirilip Anadolu'ya dağıtılmıştır. Bu dergiler sayesinde cephedeki asker, evdeki baba ve anne moral bulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk ise şu sözleriyle Mehmet Akif ve dergisini tebrik etmiştir: "Kastamonu'daki vatanperverane mesainizden çok memnu oldum. Sevr Muahedesinin memleket için ne feci bir idam hükmü olduğunu *Sebilürreşad* kadar hiçbir gazete memlekete neşredemedi. Manevi cephemizin kuvvetlenmesine *Sebilürreşad*'ın büyük hizmeti oldu. Her ikinize de bilhassa teşekkür ederim."

Ailesini bırakıp on iki yaşındaki oğlu ile Ankara'ya gelen, kritik bölgelerde yaptığı vaazlar ve halkı örgütleyerek savaşın seyrini olumlu yönde değiştiren şair Mehmet Akif, halk tarafından büyük takdir toplamıştır. Harekât-ı Milliye'ye dini bir önem katmış, halkın duygularını alevlendirmiş, askerlere şehitliği müjdelemiştir. Bütün bu yaptıklarıyla İstiklal Savaşı'nın manevî önderi olmuştur.

BİR MİLLETİN MİLLÎ MUTABAKAT METNİ: İSTİKLAL MARŞI

Veysel SOLAK[1]

Millî birlik ve beraberliğimizi, milletimizin bağımsızlık tutkusunu en güzel biçimde ortaya koyan İstiklal Marşı, istiklal mücadelesini geleceğe taşıyan ve bugün belki en çok ihtiyaç duyduğumuz millî mutabakat metnidir.

İstiklal Marşı'nın tarihçesine bakacak olursak, 19. yüzyıldan başlayabiliriz. 1877 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında çıkan 93 Harbi olarak bildiğimiz savaşla birlikte kan kaybetmeye başlayan milletimiz, ardı arkası kesilmeyen savaşlar ve mücadelelere kırk yıldan fazla bir süre dayanmıştır. Tabiatıyla devlet ve millet olarak, hem ekonomik hem de sosyo-psikolojik yönden yıpranıp, bîtap düştüğümüz bir dönem gerçekleşmiş... Bunun üzerine 1920 yılında bilhassa askerlerimizin motivasyonunu artırmak gayesiyle Genelkurmay, Maarif Vekâletine (Milli Eğitim Bakanlığına) Fransızların marşına benzer bir marş yazılması teklifinde bulunur. Teklife olumlu yaklaşan Maarif Vekâleti "İstiklal Marşı Yarışması" başlığıyla halka duyurusunu yapar. Yarışmaya ödül olarak beş yüz lira vaat edilir. Dönemin teknolojisi ve basın-yayın vaziyeti göz önüne alındığında şaşırtıcı bir katılım olduğunu görüyoruz. Birkaç hafta içinde yedi yüz civarında şiir, Maarif Vekâletine gelir ve kurul tarafından incelenir. Ancak herkesin gözü kulağı Burdur mebusu Mehmet Akif'ten gelecek olan şiirdedir. Çünkü Akif, dönemin edebiyat camiasının önemli kalemlerindendir. Oysa Akif, bu yarışmaya para ödülü verileceği için katılmak istemez. O denli ince düşünen ve gururlu bir zât olduğunu, sırtındaki emanet paltodan, cebindeki borç iki liradan anlamak hiç de zor değildir. Dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi, 5 Şubat 1921 tarihinde şu mektubu yazar Akif'e:

"Pek aziz ve muhterem efendim,

İstiklal Marşı için açılan müsabakaya iştirak buyurmamalarındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zât-i üstadânelerinin matlûb şiiri vücuda getirmeleri maksadın husûli için son çare olarak kalmıştır. Asıl endişenizin icap ettiği ne varsa

1 Konya Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi

hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve tehiç vâsıtalarından mahrum bırakmamanızı rica eder ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbeti arz ve tekrar eylerim."

Akif'i ikna etmek adına yaşanan örneklerden biri de şöyledir: Bir gün mecliste iken, Akif'in yakın bir milletvekili arkadaşı, sanki bir anda ilham gelmişçesine kâğıt kalem çıkarıp bir şeyler yazıyormuş gibi yapar. Bunu gören Akif ne olduğunu sorunca arkadaşı; Vekâlete gelen şiirlerin beklenilenden aşağı olduğunu, kendisinin de şiir yazıp göndereceğini söyler.

Yoğun ısrarlar sonucunda İstiklal Marşı yazmaya ikna edilen Akif, Ankara'daki Taceddin Dergâhı'nda iki gün içerisinde eşsiz İstiklal Marşı'nı, 571 hece ve 1453 harf olacak şekilde yazar. 7 Şubat sabahı, Maarif Vekâletine 724. şiir olarak gelen bu eser, hem ordumuza hem de meclisimize gönderilir. Orduya coşku ve moral getirir, mecliste ise dört defa art arda okunarak ayakta alkışlanır. Nihayet 12 Mart 1921'de Meclis oylamasında oy çokluğu ile kabul edilir. Oylamada bir, iki milletvekili ret oyu kullanır; çünkü kendilerinin de aday şiirleri vardır. Aday şiirler demişken birkaç örnek verelim:

"Ey mazi-i havar iki bin destan olan;
Garbın zalam-ı zulmüne yüz yıl kılınç salan
Arslan yürekli ordu; demir giy; silah kuşan!
Zira hududu kapladı ateşle kan, duman."
(Mehmet Muhsin)

"Hangi alçak el alır,
El zinciri boynuna?
Kim Yunan'ı bırakır
Türk kızının koynuna?"
(Kemaleddin Kamu)

"Türk'ün evvelce büyük bir pederi
Çekti sancağa hilal-i seferi
Kanımızla boyadık bahr-ü berri
Böyle aldık bu güzel ülkeleri.
İleri, arş ileri, arş ileri
Geri kalsın vatanın kahpeleri."
(Hüseyin Suat Bey)

Elbette bu şiirler de vatan sevgisiyle, coşkuyla yazılmış şiirler, ancak Akif'in eseri le kıyaslandıklarında nitelik farkları aşikâr. Akif beş yüz lira olan yarışma ödülünü, yaklaşık beş yüz Cumhuriyet altını değerinde bugün, Darü'l-Mesai adlı yardım derneğine bağışlar.

Hâl böyle iken İstiklal Marşı'nın "lâiklik, milliyetçilik ve destansılık" içermediği iddiasıyla; 1925 yılında tekrar yeni bir yarışma başlatılır. Ancak çok az sayıda katılımın olması ve niteliksel anlamdaki düşük seviye sebebiyle beğenilip seçilen bir şiir olmaz. Bu sonuçsuz kalan çabaları 1937'de tekrar görürüz. Bu sefer bir dergi aracılığıyla yeniden yarışma ilan edilir. Hatta Necip Fazıl Kısakürek'e de İstiklal Marşı yarışmasına katılması için teklif gider. Necip Fazıl ise yarışmanın iptal edilmesini, sadece kendisinin yazacağı eserin kabul edilmesini şart koşar. Bunun üzerine "Büyükdoğu Marşı"nın ilk hâlini kaleme alır. Fakat Mehmet Kemal'in vefat etmesi üzerine konu kapanır. Burada dikkat çeken hususlardan biri de şu ki İstiklal Marşı'nın yazılması için teklif sunanlar da İstiklal Marşı'nın yeniden yazılmasını isteyenler de aynı kişilerdir…

İstiklal Marşı bu milletin, millî mutabakat metnidir. Onun manası ve ruhu, birlik ve beraberliğimizin teminatıdır. Bu birliğe göz dikenleri 15 Temmuz'da bir kez daha tanıdık ve onlara İstiklal Marşı'nın; "Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım./ Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!" dizeleriyle bir nevi cevap verdik.

İSTİKLAL MARŞI TAHLİL DENEMESİ

Yasin Osman KARA[1]

1. Kıta:

"Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim, milletimindir ancak."

Birinci kıtada "Korkma" nidası ile şairin millete seslenişi söz konusudur. İlk mısrada "şafak vakti" ve "Millî Mücadele dönemi" eş anlamlı bir değer taşımaktadır. Şafak vakti gecenin en karanlık zamanıdır. Bu vakit çok karanlık olmasıyla birlikte yerini hemen güneş ışıklarına bırakır ve yeni bir gün doğar. Şair bu mısrada kötü günlerin çabucak geçeceğinin, milletin yeise kapılmaması gerektiğinin mesajını vermektedir.

İkinci mısrada ise "ocak" kelimesi vatan toprakları içerisindeki son ferdin kelime karşılığıdır. Burada şair son fert kalana dek savaşılacağının mesajını vermekle birlikte, milletine olan güvenini de gözler önüne sermektedir.

Üçüncü mısrada "milletin yıldızı", milletin kaderi, talihi anlamına gelir. Bayrak ise milletin kaderini temsil eder. Bir bağlamda Türk ve kader kelimeleri eş değer niteliğe çekilmiştir. Bayrak hürse millet de hürdür. Bayrak esaret altındaysa millet de esaret altına girmiştir. Ayrıca, şairin üçüncü ve dördüncü mısralarda çizdiği inanç portresi de belirleyici olarak göze çarpıyor. Türk milletinin ve bayrağının ebediyete kadar yaşayacağı inancı "parlayacak" kelimesinden de anlaşılacağı üzere kesin bir inanç taşır. Şair için bu hususun aksi durumunun gerçekleşeceği konusu düşünülmemektedir.

1 Rize Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

2. Kıta:

"Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!"

İkinci kıtada ise bayrağa seslenme söz konusudur. Bayrak bu bağlamda ikinci bir şahıs, hatta sevgili rolünü üstlenir. Bayrak sevgilinin yüzü ise hilal de sevgilinin kaşıdır. Sevgilinin kaşlarını çatmaması gerektiği söylenir. Dolayısıyla ilk mısrada sevgiliye sesleniş vardır. Millet gücünü bayraktan almıştır. Sevgilinin kötü günler geçiren millete karşı yüzünü çevirmemesi gerektiği, bayrağa karşı bir serzenişi anlatmaktadır.

İkinci mısrada ise bayrak kahraman Türk ırkının sevgilisidir. Millet, kötü geçen bu zamanlarda sevgilinin yüzündeki bir gülümsemenin arayışındadır. Dolayısıyla sevgilinin gülümsemesi beklenmektedir. "Ne bu şiddet, bu celal?" seslenişinde ise bu kızgınlığın ve öfkenin kendisine, güzelliğine yakışmadığına dikkat çekilir. Bayrağın asil duruşuna da değinilir.

Üçüncü mısrada sevgilinin kahraman millete karşı gülmediği takdirde dökülen kanların helal edilmeyeceğine değinilmiştir. Zira bayrağı bayrak yapan milletin kanıdır. Burada şairin bayrağı ikinci bir şahıs olarak ele aldığı daha da açık görülmektedir. Çünkü kanlar bayrak için dökülmüştür. Dolayısıyla sevgilinin aşığa karşı zayıf noktası budur.

Son mısrada ise ümitsizliğe kapılmama durumuna değinilir; çünkü Hakk'a, yani Allah'a tapan millet hâliyle bağımsızlığı hak etmiştir.

3. Kıta:

"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım."

Şair bu kıtada; Türk milletinin varoluşundan beri hür yaşadığını, bağımsızlığının işgali hâlinde kanının son damlasına kadar savaşan bu milletin esir alınamayacağı, kimseye boyun eğmeyeceği belirtilmiştir. Nitekim Türk milletinin, göçebe yaşamdan bu yana vatan topraklarını savaşmadan, tek bir askeri dahi kalmadan teslim etmediği göz önüne alınırsa, bağımsızlık bu milletin ruhunda aranması gereken başlıca unsurlardandır.

İkinci mısrada ise; esir alınamayacak olan Türk milletini zindana atıp zincirlere bağlayacak olma düşüncesinde her kim ise onun ancak bir çılgın olabileceği, daha öteye gidemeyeceğine dikkat çekilir.

Son iki mısrada, Türk tarihinin karakteri ve ruh hâli tasvir edilmiştir. Türk milletinin bağımsızlığı ihlal edildiği takdirde, barışçıl ve uysal olan karakteristik durumundan sıyrılıp bağımsızlığını kazanıncaya dek bir sele dönüşebilme potansiyeli belirtilmiştir. "Kükremiş" ifadesiyle Türkün içinde bulunduğu esareti kabul etmeyişinin şiddeti, seviyesi göze çarpmaktadır. "bendimi çiğner, aşarım" ifadesiyse bağımsızlık olgusunun geri alınabileceğini, daha anlaşılır bir anlamda ise hiçbir sınırın olmadığı belirtilmiştir. Son mısra ise üçüncü mısrada belirtilen sel özelliğini durumu açıklar niteliktedir. Altaylardan Tuna'ya doğru gittikçe kabaran bu sel, iki uç nokta arasındaki coğrafi özellik de göz önüne alındığında, son mısradaki dağları yırtma ve enginlere sığamama özelliği açıklığa kavuşur. Çünkü bağımsızlık ruhuyla coşarak gelen sel aynı zamanda yıkarak ilerlemektedir.

4. Kıta:

"Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?"

İlk mısrada; Batı medeniyetinin o dönemdeki gelişmişliği göz önüne alındığında, etrafımızı tanklar, toplar ve tüfeklerle çelik zırhlı bir duvar gibi sardığı belirtilmiştir. Bu belirtmede "çelik zırhlı duvar" benzetmesinde aslında kastedilmek istenen unsurlardan biri de silah ve tank gücünün neredeyse tamamının "medeniyet" unsuruna dayandırılarak milletin üzerine sürülmesidir.

İkinci mısrada ise; madde kavramına dayanarak üzerimize ilerleyen Batı medeniyetinin, Mehmetçiğe karşı maneviyat hususunda eksik kalacağı vurgulanır. Düşmanın birkaç kat teçhizat ve sayı üstünlüğüyle gelmesine karşın Mehmetçiğin dinle, inançla, özgürlükle ve vatan sevdasıyla dolmuş yüreğine kurşun işlemeyeceğinin altı çizilmiştir.

Üçüncü mısrada "Ulu" kelimesinden doğan bir belirsizlik vardır. Son iki mısrayı nesir şeklinde ele alırsak "Ulusun! Korkma! Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar, böyle bir imanı nasıl boğar?" şeklinde olur. "Ulu" kavramı burada yüce anlamında değil fiil olan "ulumak" anlamında kullanılmıştır. Ulumak, korkmak, boğmak ve canavar kelimeleri arasında tenasüp (uygunluk) sanatı görülür. Son iki mısrada belirtilmek istenen; düşmanın bu milletin imanını boğamayacağıdır. Değinilen en temel nokta ise medeniyet kavramı altında tek dişi kalmış, perişan bir halde olan ve milletin imanını boğmaya gücü yetmeyecek canavarın ulumasından hiç korkulmaması gerektiğidir.

5. Kıta:

"Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

İlk mısrada şair askere yapması gerekeni, yurda alçakları sokmama görevini hatırlatmaktadır. Şair bu cümlede Mehmetçiğin zaten yapmakta olduğu şeyi hatırlatmaktadır aslında.

İkinci mısrada, düşmanın ahlaksız bir şekilde milletin üzerine sürdüğü eşi benzerine az rastlanır akına karşın, Mehmetçiğin iman dolu göğsünün tek savunma unsuru olduğuna dikkat çekmiştir. Milletin içinde bulunduğu şartlar da göz önüne getirildiğinde askerin her anlamda çok değerli olduğu belirtilmiştir.

Son iki mısrada ise; imanın karşılığı olarak, zaferin çok yakın olduğuna dikkat çekilir. Çünkü Allah Kur'an-ı Kerim'de zaferin inananlar için olduğunu bildirmiştir. Şaire göre de ümitsizlik imansızlıktır. Dolayısıyla zaferin yakın olmasının inananların gayretine, inancına bağlı olduğu ve dolayısıyla bu günlerin yarından da erken gelebileceği inancı görülmektedir bu kıtada.

6. Kıta:

"Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı."

Altıncı ve yedinci kıtalarda vatan fikri üzerinde durulması dikkati çeker. Altıncı kıta incelendiğinde, ilk üç mısrada şehitler üzerinde durulduğu görülür. Vatan topraklarımızın savunması için çok fazla şehit verilmiştir. Bir başka tabirle; her metrekarede şehit kanı mevcuttur. Aynı zamanda vatanı vatan yapan, bayrağı bayrak yapan husus şehitlerin kanıdır. Bu durumla birlikte belirtilmek istenen vatan evlatlarının şehit düşmüş atalarını incitmekten korkmaları gerektiğidir. Vatan topraklarının çetin bir müdafaanın sonucu tekrar kazanıldığı şuurunun bilincine varılması gerektiği için, şairin geride kalan vatan evlatlarına seslenişi söz konusudur.

Dördüncü mısrada geçen "cennet vatan" tabirinde ise vatana cennet benzetmesinin yapıl-

masının sebebi İslâm dininde şehit düşenlere cennet kapısının açık olduğu müjdesidir. Mukaddesat yüklü bir olaya tabii görülen şehitlerimiz ise vatan toprağının her bir karışını kanları ve canlarıyla suladığı için topraklarımıza aynı zamanda cennet vatan benzetmesi yapılmıştır.

7. Kıta:

"Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda."

İlk iki mısra aslen altıncı kıtada bahsi geçen "cennet vatan" benzetmesinin açıklaması niteliğindedir. Şairin de belirttiği gibi toprak sıkılsa şüheda fışkıracaktır. Çünkü vatanın her bir karışında şehitlerimizin yattığını ikinci mısra anlamlandırıp açıklamaktadır.

Şair üç ve dördüncü mısralarda, canı dâhil bütün varını yoğunu feda etmeye hazırdır; ancak Allah'tan kendisini vatanından ayırmamasını da diler.

8. Kıta:

"Ruhumun senden, İlahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli."

Sekizinci kıtanın ilk mısraında şair ruhtan bahsetmiştir; çünkü ruh bir nevi öldükten sonra doğumunu tamamlar. Bu anlamda ise vatan evlatları öldükten sonra dahi tek bir gaye doğrultusunda ilerlemişlerdir. Bu gaye ise ikinci mısrada belirtilen; düşmanın topraklarımıza girip mabetlerimizin göğsüne kirli elleriyle dokunmamasıdır.

Düşman vatan topraklarına girdiği vakit hedef alabilecekleri en temel olgu, kendi inançlarına aykırı olan bir başka dindir. Dolayısıyla topraklarımıza girecek olurlarsa, başlıca hedefleri mabetlerimiz, dinimiz olacaktır. Bizlere göre ise ezanın içerisindeki "Eşhedü en lailahe illallah" (şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur) ve "Eşhedü enne Muhammedür-Resulullah" (şahitlik ederim ki Muhammed onun kulu ve elçisidir) kısımları İslâmiyet'in temeli olan Kelime-i şehadettir. Bu anlamda şehadetler dinin temeli hâline gelir ve şair ezan sesinin Türk milleti ve Türk toprakları içerisinde ebediyete kadar dinmeyeceği ve dinmemesi gerektiğine değinir. Türk askeri ve halkının nihai gayesi de budur.

9. Kıta:

"O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım."

Dokuzuncu kıtada, sekizinci kıtadaki isteğin gerçekleşmesi durumunda, ruhlar âleminde bulunan şehitlerin dirilip şükür secdesi edeceğinden bahsedilir. "varsa taşım" ifadesindeki taş ise mezar taşını simgelemektedir. O mukaddes an geldiği vakit, mezar taşları dahi canlanarak secdeye yatacaktır. Toprak altındaki şehit naaşları canlanacaklar ve kanlı canlı sevinç gözyaşları dökeceklerdir. Toprak altındaki şehit bedenleri ise birer mücerret ruh hâlini alıp zaferin ve kurtuluşun mutluluğuyla başları göklere değebilecek seviyeye kadar çıkacaklardır.

İlk dokuz kıta boyunca şair, imanından ufacık bir umutsuzluk hissi dahi vermeden adım adım kurtuluşa doğru uzanmaya çalışmıştır. Bu durumda ise bayrak bayraklaşma görevini tamamlayıp artık hür bir hâl almıştır.

10. Kıta:

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!"

Son kıta ile ilk kıta arasında tezatlıklar mevcuttur; çünkü ilk kıtada geçmiş olan kötü zamanlar artık yerini kurtuluşa bırakmıştır. İlk kıtadaki "şafak" kelimesi gecenin en karanlık vaktini simgelerken son kıtada ise sabah vakti güneşin doğuşundaki kızıllığı ifade eder. Bu vakit, ilk kıtada bahsi geçen, şafak vaktinin karanlık fakat kısa olmasındandır. Yani şafak vakti artık yerini sabah güneşlerine, bağımsızlığa bırakmıştır. Artık bayrak şafaklar gibi şanlı bir şekilde dalgalanacaktır. Son kıtada ise bayrağın, yani sevgilinin artık çehre çatması söz konusu olmadığından onun için dökülen kanların hepsi helal edilmiştir. Türk milletinin bu mücadelede gösterdiği azim ve iman duygusu, vatan toprakları içerisinde ezan seslerinin dinmesinin önüne geçmiştir. Dolayısıyla, ezelden beridir hür yaşamış olan Türk milleti bağımsızlığı hak etmiştir.

"Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın!"

MEHMET AKİF'İN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ BİLİNEN VE BİLİNMEYEN ROLÜ

Zehra SARI[1]

Anadolu Selçuklu Devleti'ni yılgınlığa uğratan Moğol bozgunundan sonra devlette olduğu gibi halkta da karışıklıklar çıkmış; ruhen bitkinlik ve çaresizlikler başlamıştı. Türklerin karmaşa ve belirsizliklerle geçirdiği o dönemde Osman Gazi herkesi Kayı Boyu altında toplamış, 1299'da Söğüt ve Domaniç'te Osmanlı Devletini kurmuştu. Altı yüz sene sonra devletin başına Sevr gibi bir kara bulut çöktüğünde, halk yine karışıklıklar içindeydi. İşte bu karışıklığı gideren, Türk milletine mücadeleci ruhu yeniden işleyen, halkı Millî Mücadele'nin etrafında toplayan Mehmet Akif Ersoy olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da başlattığı Millî Mücadele Hareketi, 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi olarak fiili bir hâl alınca, Akif dostu Eşref Edip'e şöyle söyler ve Ankara'ya hareket eder: "Artık burada duracak zaman değildir, gidip çalışmak lâzım. Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Hiç kimsenin haberi olmasın. Sen de idarehanenin işlerini derle topla, *Sebilürreşad* klişesini al, arkamdan gel. Meşihattakilerle de temas et, Harekât-ı Milliye aleyhinde bir halt etmesinler!" Halktaki psikolojik çöküntü ve yılgınlığı ortadan kaldırmak, birlik ve beraberliği sağlamak için, hitabeti ve ikna kabiliyeti güçlü, birleştirici, bütünleştirici yönü etkili, Müslümanlara zamanında bir oldukları için güçlü olduklarını, ayrılık davası güderlerse zayıf düşeceklerini söyleyecek birine, Mehmet Akif'e gerçekten büyük ihtiyaç vardır.

I. Dünya Savaşı bitip Anadolu toprakları düşman işgaline uğradığında halka yön veren Millî Mücadeleyi destekleyen Mehmet Akif hayatını tamamen vatanına adamıştır. Biz bu yüzden onu anarken aslında kendi benliğimize döneriz. Akif'in hayatını araştırmakla o dönemin olaylarına rahatlıkla bakabilirsiniz. O öyle vatansever bir insandır ki kendini değil, adeta içinde bulunduğu devri yaşamıştır. Akif ile ilgili kısa da olsa bir tahlil ve araştırma yaptığınızda gözünüzde yakın tarihimizin acı tatlı hatıralarının canlanacağına, her hadisesinde farklı duygularınızın yeşereceği-

1 Isparta Mustafa Gürkan Anadolu Lisesi öğrencisi.

ne ve imreneceğinize eminim. Sadece halkta değil Çanakkale'de de Akif'in yürek veren yazıları Mehmetçiğimiziz elinde dolaşmış, iman gücünü ve cesaretini sürekli tazelemiş, umutlarını ayakta tutmuştur. Mehmet Akif, Antalya Mebusu Hacı Süleyman Efendi ile de Kuvayı Milliye'ye silah, cephane gibi erzaklar gönderebilmek için de çalışmıştır. Heyet-i İrşadiye içindeki Akif, 30 Ağustos zaferinden önce askerimizin hissiyatını ve gücünü yükseltmek için Afyon'da I. Ordu Komutanlığı Karargâhı'nda vaaz verir. Konya'da Kuvayı Milliye'ye takviye güç için nutuk ve konferanslar vermiştir. Akif İzmit ile Adapazarı arasında bir köyde Kuvayı Milliye'ye cephane götüren bir kafileye rastlar. Kafile çavuşu havaya ateş ederken diğerleri de ona uyar. Akif buna dayanamaz: "Boşa attığınız her kurşun bir düşman öldürmeye kâfi gelir. Bugünse elimizdeki kurşundan sandıklarımızdaki cephanelerden çok düşmanımız var, çok rica ederim atışa nihayet veriniz." demiştir ve bunun üzerine silah sesleri kesilmiştir. Akif, Feridun Kandemir'e işgal günleri hakkında; "Ya Rabbi ne heyecanlı günler geçirmiştik… Hele Bursa'nın düştüğü gün… Ya Sakarya günleri… Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla yeise düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz… Fakat imanımız büyüktü." demiştir.

Kastamonu'nun Nasrullah Camii'nde yüzlerce insana verdiği vaaz çok beğenilmiş, Şark ve Garp cephelerine, Anadolu'nun her yerine dağıtılmıştır vaaz metni. Ömer Rıza Doğrul, Akif'in Kastamonu'da söylediği nutukların en kuvvetli eserler arasında sayıldığının altını çizer. Akif, Eşref Edip'le Kastamonu'ya geldiğinde Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı gençlik faaliyetini bir kat daha arttırır. Şairimiz Sevr'in zararlarını millete anlatır ve hakikati gösterir. Daha önce 6 Şubat 1920'de Balıkesir Zağanos Paşa Camii'nde ilk sözleri şunlar olmuştu:

"Cihan altüst olurken seyre baktın, öyle durdun da
Bugün bir serserisin, derbedersin kendi yurdunda!
Hayat elbette hakkın… Lakin ettir haykırıp ihkak;
Sağırdır kubbeler bir esar duyar: dava-yı istihkak
Bu milyarlarca davadan inler dağlar, enginler
Oturmuş ağlayan avare bir masumu kim dinler?"

Bu dizeler, halkı harekete teşvik edecek, kelimeleriyle dokunup insana kendi benliğini bulduracak dizelerdir kesinlikle. Yazıları büyük bir emek ve çalışmanın yanı sıra hissiyatının da mahsulüdür.

Şairimiz Burdur ve Biga Mebusu seçildikten sonra Burdur'a davet edilir. Oğlu Emin ve Antalya Mebusu Süleyman Efendi ile yola çıkarlar. Günler süren uzun ve yorucu yolculuktan sonra nihayet Burdur'u teşrif ederler. Burdurlular tarafından özenle konuk edilirler ve her akşam farklı bir yerden davet edilirler. O günlere bizzat Mehmet Akif'in yanında şahitlik etmiş olan oğlu Emin, babasının konuşmasından şöyle bahseder:

"Babamı ilk defa Burdur'da üç, dört yüz kişiyi mütecaviz bir cemaate karşı hitap ederken gördüm. Fazla bağırdığı zaman sertleşen gür sesiyle konuşuyor, çok heyecanlı olduğu bütün hareketlerinden belli oluyordu. İzmir havalisinden sızan kara haberleri, vatandaşlarımıza yapılan işkence ve hakaretleri, mülevves çizmeler altında çiğnenen tarihi ve ilahi mabetlerimizi öyle yanık bir dille ifade ediyor, bu fecayiin yürekler acısını öyle acı bir dille tarif ediyordu ki: bende dinleyiciler arasında sıkışmıştım. O muazzam kalabalık derin bir sükûta dalmıştı. Lakin bu öyle bir sessizlik, öyle bir hava idi ki kasırgalar koparacak ruhların kellesini koltuğuna almaya niyet eden başların son kat'i kararından doğuyordu. Bir de şurada burada hissiyatına malik olamayarak hıçkırıklarını tutamayan vatanseverlerin iniltileri duyuluyordu."

Oğlu Emin'in bu söyledikleri Akif'in konuşmalarının rastgele konuşmalar olmadığını, milletin vatansever duygularını ustaca harekete geçirdiğini, sözlerinin adeta insanın kanına işlediğini net bir şekilde kanıtlar. Akif, İslâm âleminin aydınlarına da gerçekleri anlatmaya çalışmıştır. Akif'in bu vatanı koruma hevesi de, düşmana karşı Türk milletinin canı pahasına karşı direnişi de, Allah yolunda ümmet-i Muhammed aşkına dayanır. Türk milletine de Akif'e de güç veren imandır. Akif'in muazzam vaazları, Türk milletini, Türk askerini bu mücadeleye tenvir etmiş, içlerindeki azmi arttırmıştır. Onun her sözünde kesinlikle samimiyet vardır. İşledikleri kendi duygularıdır aslında. Bütün varlığı vatan içindir; "Eşin var, aşiyanın var, baharın var ki beklerdin!/ Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?" dizeleriyle feryat eden, Bursa Yunanlılar tarafından işgal edilirken gözyaşları içinde yazan bu derece hissiyatlı şairimizin bu duyguyu millete hissettirememesi, Millî Mücadele yolunda sessiz kalması kesinlikle düşünülemezdi. Hem o zamanki hem de şimdiki nesle mücadeleci ruhu aşılayan Mehmet Akif; Eskişehir, Kastamonu ve kazaları, Burdur, Sandıklı, Afyon, Antalya, Konya'da, yurdun dört bir yanında gösterdiği azim ve çalışmayla devrin pusulası olmuştur. Ayrıca İstiklal şairimiz Mehmet Akif, Mustafa Kemal'e kurulan teşkilatlı suikasta İngiliz casusu Mustafa Sağır'ın iç yüzünü ortaya çıkararak engel olmuştur. Mustafa Sağır, cezasını darağacında ödemiştir. İstiklal Savaşı'nın olumlu sonuçlanmasının en önemli sebeplerinden birinin Mehmet Akif'in çalışmalarının olduğunu söylemek mümkündür.

Karakteriyle kıymetli bir insan olan Mehmet Akif, Hakk yolundan hiçbir zaman sapmamıştır. Millî Mücadele yolunda çok emekler sarf etmiş, bir millete yön vermiştir. Şairimizin bütün sözleri bizler için çok değerli bir mirastır. Bu mirası güzelce anlayıp idrak etmezsek, onunla hayatımıza ışık tutmazsak, millet ülküsü hâline getirmezsek kendimizi hiçbir zaman geliştiremeyiz. Onun İslâmcı düşünceleri, cihat anlayışı olan Türk Milletine güven sağlamıştır. Akif kesinlikle bağımsız olmayan bir vatanı kabullenemez. Mücadelesini "Türk için istiklalsiz hayat müstahildir. Tarih de gösteriyor ki Türk, istiklalsiz yaşamamıştır." diyerek sonuna kadar sürdürür. Halkı, Millî Mücadele'nin lehine tenvir eder. Mehmet Akif rotasını bilmeyen gemiyi dahi doğru limana götürecek kadar usta esen bir rüzgârdır… Bu vatan Mehmet Akif gibi uğrunda zorluklar çeken birçok atamızdan bize emanettir. Bu toprakları kolay kazanmadık. Uğrunda çok kan akıttık. Öyleyse akan kanların hakkını vermeli, "Asım'ın Nesli diyordum ya… Nesilmiş gerçek,/ İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek!" dizelerine layık olmalıyız. Türk neslinin bozulması Akif'i çok üzerdi. Umarım "Asım'ın Nesli" her daim sürsün. Sürsün ki bizler öldüğümüzde evlatlarımız da bu vatana sahip çıksın, bizim de ahirette ecdadımızın yüzüne bakabilecek hâlimiz olsun.

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

3. Bölüm

Akif'in Şiiri ve Poetikası

SATHIN DERİN ŞAİRİ AKİF VE POETİKASI

Abdülkadir ÇAKIL[1]

Asırlar vardır; milletlerin yüreklerinde kara bir leke gibi duran. Lakin o kara lekenin içinde münevver ânlar ve münevver şahsiyetler barındıran asırlar… İşte yirminci asır o asırların başında gelir; çünkü bütün bir dünya adına karanlık bir dehlizdir bu asır. Bilhassa Anadolu için siyahların bile bembeyaz kaldığı bir asırdır. Bir de o asrın insanlarına bakalım: Bütün bir insanlık âlemi, bu yüzyılda savaşın, esaretin ve karanlığın evladıdır. Fakat bu karanlığın masum evlatlarının arasında öyle bir evlat vardır ki; tek başına mücerret bir beyazlık timsali olmak adına doğmuş. Bütün karanlıklara inat billur bir nûr gibi… Biz bu karanlık asrın bu münevver ve beyaz evladına kısaca Mehmet Akif diyoruz… Asrın bu siyahi çırpınışları esnasında, beyazın sanatını işleyen birileri olmalıydı belki de sadece biri… Tam bu ânda sahneyi Akif üstada bırakıyoruz:

"Bana sor sevgili kari' sana ben söyleyeyim
Ne hüviyette şu karşında duran eş 'arım:
Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü ne sanatkârım.
Şiir için "gözyaşı" derler, onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün âsârım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım!
Oku, şayet sana bir hisli yürek lâzımsa;
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa."

Karanlıkları hiç, ama hiç sevmezdi Akif. O sebepten beyazın yani görünenin, bilinenin, saf, sade ve şeffaf olanın şiirini yazdı. Güzel siyah kadar güzel beyazın da olabileceğini en şeffaf beyan ile teşhir etti Akif, o karanlık yüzyıla. Ve sordu Akif kendine: "Peki ben bu beyazı neyle temsil etmeliyim?" El-cevap: "Gerçeklerle." Böy-

1 Kahramanmaraş Kadriye Çalık Anadolu Lisesi öğrencisi.

lelikle sanatını esrarengizlik, mistik ve buna benzer şeylerden berî tutarak, ferdi uğraşlara sapmadan içtimai alana dâhil olarak ve gerçeklerin görülen tarafını görülmeyen hâliyle bütün bir cemiyete sunmuş oldu. Onun gözünde sanat realitenin zümreleşmesiydi; yani bunun bir cemiyet, bir topluluk hâline gelmesi. Çünkü biliyordu ki böyle bir zamanda bu milleti ancak ve ancak sahih bir perspektif kurtarabilirdi. O yüzden böyle bir zamanda ne romantik olmanın bir manası vardı ne de mistik olmanın… Sadece gerçekler. Hem de en sade şekliyle izah edilen gerçekler. İşte Akif yola böyle revan oldu…

"Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim
İnan ki her ne demişsem, görüp de söylemişim
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek..."

Şiirlerinde üç vasıf fazlasıyla ön plandadır: Dini, milli ve içtimai vasıf. İşte bu vasıflar Akif'i Akif yapan mihrak vasıflardır. Akif nazmının gücünü bunlardan alır ve bu vasıflarını öylesine güzel bir şiir diyapazonu kullanarak anlatır ki; onu okuyan her şahıs evvelâ bir duraksar ve bu nazmın sesine kulak verir. Bundan dolayıdır ki korkunç bir nazım mahiyetindedir şiirleri. "Bu bir seldir ki, bu bir boşanıştır ki, karşısına ne çıkarsa onu inkılap eder."

Bütün bunların neticesinde buraya kadar olan kısmı şöyle hülasa edebiliriz: Akif'in sanatı, yaşadığı dönemin zihniyeti itibariyle, cemiyete en gerekli şeydir. Zümreleşmiş bir realite, iman ve isyanın bir sentezi olan şiirleri, hicvi ve müstehzi tavırları, görüleni ve bilineni en sade şekliyle ve görülmeyen tarafından izhar etmesi ve bilhassa nazmının o dağlar deviren şiddeti; yaşadığı dönemin gereksinim ve ihtiyaçlarından meydana gelen bir oluşumdur.

Akif'in güzellik telakkisine baktığımızda; güzeli mevzuda değil sanatta aradığını görürüz. Çünkü mevzuları herkes kullanır ama kendine göre bir üslup hâliyle kullanmak en mühimidir. Akif kendi güzelini kendi buldu ve güzeli aynı zamanda hikmete de dönüştürmeyi bildi. Biz onun güzelinde hikmetin tadına varırız… Onun için sanat saadetti. Biraz kulak verirsek şöyle dediğini duyarız: "Kendimi yokluyorum da, sana servet vereceğiz ama aruzu bırakacaksın deseler serveti bırakacağım, aruzu bırakmayacağım. Bak şu deliliğime… Muammayız! Saadet diye nelere bağlanıyoruz." Biz böylesine tutkulu, böylesine devasına bağlı, böylesine prensipli bir adamdan bahsediyoruz işte…

Onun anlayışında sanat hayat içindir; zira milletin inim inim inlediği bir devirde sanat için sanat bir intihardan farksızdır Akif adına. Bu sebeple, Akif'in mısralarında cemiyetin, insanlığın mahşerî nabızları atar daima. Ancak beni etkileyen ince, derin ve vefalı bir nokta var: Akif'in şiiriyeti ciddi anlamda büyük bir lirizme sahiptir. Eğer bu lirizmini kendi için kullansaydı inanılmaz bir şiiriyet seviyesine çıkacaktı ve edebiyatımıza sanat adına daha büyük eserler verecekti; fakat bu eserler Akif'e ait olacaktı, millete değil… Bu sebepten Sezai Karakoç'un deyimiyle: "Toplumun var veya yok olma savaşını şairlikten önde tutmuş, batmakta olan bir toplumu kurtarmanın çığlığı, sesi, öfkesi, yalvarışı ve direnişi olmuştur" Akif. Böyle bir vefanın imzasıdır…

Akif herkesin ateşten kaçma çabasına duyduğu bir devirde, olanca celadetiyle ateşe doğru koşmuş ve onu avuçlamıştır. Akif sanatını 'söylenenlerin' değil, 'yapılanların' sanatı olarak addederek destani bir kıvılcım yakmıştır:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım!
-Boğamazsın ki!
-Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;

Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
'Adam, aldırma da geç git!' diyemem aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım.

Yazdığı değil, her zaman yazacağı güzeldir Akif'in. Hatta ölmeden evvel yazmak istediği iki üç şiirinin olduğunu bizler Mithat Cemal'den öğreniriz. Bunları yazmayı o kadar çok arzu edermiş ki bu yüzden hastalığının uzamasına pek bir sinirlenirmiş. Âh, işte Akif'in en güzel şiirleri bunlardı. Hep de güzel kaldılar.

Güzelliğe değinmişken Akif'in şu muazzam sözü, bizler için hem bir gaye hem de zamanın edebiyat anlayışına dair bit tenkit niteliği taşır: "Eserlerimi beğendikleri zaman hüzün duyuyorum, memleketin edebiyatı o hâle gelmeliydi ki beni beğenmemeliydiler." Artık onu övmek ihtiyacı hissetmiyorum…

Akif şiirlerinin arkasında kalmayı tercih eden ve onların arkasına saklanmayı pek maharetli yapan şairdi. Bu sebepten Akif'in kendi benini pek fazla göremeyiz nazmında. Böyle olunca da Akif'in caddelerinde gezmek mecburiyetinde kalırız. Peki, ne vardır Akif'in caddelerinde? Şu vardır: İnleyen bir milletin ahvali. Memleketin iman ve isyanının tezahürleri vardır. Biz için yaşayan, bize hizmet eden, varsa yoksa biz uğruna gayrette olan ve benini biz için feda eden bir sevda şairi vardır. O caddelerde bizim tanıdığımız Akif vardır.

Gelelim asıl olaya… Haydi, şimdi farklı bir yere gidiyoruz, daha doğrusu farklı bir yere dalıyoruz. Nereye mi? Akif'in ara sokaklarına… Pek bilinmeyen mekâna, Akif'in arkasına saklanmayı borç bildiği o esrarengiz ve gerçek Akif'in bulunduğu sokaklara… O sokaklara girdiğimizde bir iniltiler silsilesi başlar. O iniltilere kulak verirsek şunları duyarız:

"İlahi! Bir hata ettimse, elvermez mi hüsranım?
Güneşler doğdu, aylar doğdu,
ben hâlâ perişanım…

Nasıl dursun, benim biçare gölgem,
senden ayrılmış?
Güneşlerden değil, ya Rab,
senin sinenden ayrılmış…

Tek hakikat var evet, bellediğim dünyadan
Elli altmış sene gezdimse de şaşkın şaşkın
Hepimiz kendimizin bağrı yanık âşığıyız
Sade, ilanı çekilmez bu acayip aşkın…"

Hür ve müstakil bir sanat adamı olarak, cemiyetin devasını büyük nazmıyla tedavi ettiren, en basit şeyleri sade bir söyleyiş güzelliğiyle dimağlarımıza kazıyan ve en gündelik olayları şaşılacak bir uyumla nazma sokan bir istidattır Akif… "Öyle bir şiir vardır ki hikmettir." Hadis-i şerifinin etrafında helezonik kıvrımların eşliğinde ilerleyen, sanatının özünü hikmete bağlayan ve her bir mısrada hikmetin sanatını en ince ayrıntısına kadar işleyen ve hikmetin sesini mısralarında dinleyen ve dinletendir Akif...

Birinci *Safahat*'ta kendi sanatı adına yola çıkar, ikinciden beşinci *Safahat*'a değin sanatında bütün haşmetiyle yürüyen ve altıncı ve yedinci *Safahat*'ında ise sanatının zirvesine tırmanan bir şair-i ilâhîdir Akif…

"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da er geç silecektir
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecektir!"

Vefanın cisim, memleketin isim hâlidir Akif… Mazinin hezeyanlarını büyük nazmının ince şiiriyle inkılap eden ve davasında milletiyle beraber inim inim inleyen bir sanatın en derin istikbalidir Akif…

AKİF'İN SANAT ANLAYIŞI

Batuhan TOPRAK[1]

Türk Edebiyatı'nda duygu ve düşünce dünyası ile sanat anlayışı arasında uygunluk bulunan şair azdır ve bu şairlerden biri de Mehmet Akif'tir. Akif, Namık Kemal gibi sosyal bir anlayış benimsemiştir; bu anlayışı birçok yazısında ve mektubunda görmemiz mümkündür. Benimsediği anlayış ve ortaya koyduğu eserler arasında hemen hemen hiçbir çelişkiye yer yoktur. Bir şairin temel malzemesi dildir. Akif'in şiirlerini verdiği dönem genel olarak Servet-i Fünun dönemidir. Bu dönem dil oldukça ağır, halkın anlayabileceği bir dil olmaktan da çıkmış durumdadır. Konuşma dili ile şiir dilinin arasındaki denge iyi kurulmalıdır. Bu dengeyi en iyi sağlayanlardan biri de Akif'tir. Şiir kitapları sırayla incelendiği zaman, *Safahat*'ından yedinci kitabı olan *Gölgeler*'e kadar dilinin nispeten sadeleştiğini görmemiz mümkündür. Akif'in bu konudaki görüşünü de *Sebilüreşad*'da yayımladığı "Edebiyat" adlı yazısında açıkça görmemiz mümkündür. Bu yazısından ufak bir bölümü de sizinle paylaşmak istiyorum: "Sade yazmak bizim için asıldır. Ne zaman bu asıldan ayrı düşmüşsek, mutlaka muztar kalmışızdır. Yalnız sadelikte 'cenneti' beğenmeyip 'uçmak' kelimesini, 'cehennemi' bırakıp 'tamu' kelimesini kullanacak kadar ileri gidecek değiliz."

Mehmet Akif'in şiirlerinde kullandığı dili tek bir kalıba yerleştirmek doğru bir yaklaşım olmaz. Çünkü Mehmet Akif, "altı yedi Türkçe bilir; Divan Türkçesi, Tekke Türkçesi, Tanzimat Türkçesi, Servet-i Fünun Türkçesi, ev ve sokak Türkçesi…" gibi. Dil konusunu özetleyecek olursak; Akif'e göre şiir dili işlenmiş ve halka mal olmuş bir dil olmalıdır. Üzerinde durduğu bir diğer nokta; dil konusunda yapılan tercümelerin Türkçenin yapısına ve mantığına uymamasıdır. Aşırılıklara karşıdır Akif; bu şikâyetlerini, "Asım" adlı eserinde, yeni tayin olan valinin konuşmasını aktardığı şiirinde görebiliriz:

"Şimdi kürsüye abansın da senin Vali Bey,
Nutka gelsin mi adam zannederek kendini?
-Ey?
Ne demiş?

---

1 Nevşehir 15 Temmuz Şehitleri Anadolu Lisesi öğrencisi.

-Yok, ne geğirmiş diye sor! Manasız
Bir yığın rabıta müştakı perakende lafız,
Bir etek yave şaçar, bir sürü cinnet savurur;
Bu da yetmez gibi peştahtaya üç kerre vurur."

Sosyal bir anlayış benimseyen Akif, sanatın toplum için olduğunu savunmuş, "sanat sanat içindir" anlayışını hiçbir zaman benimsememiş, karşı çıkmıştır. Bu konudaki tercihini de 'toplumun ahlaken yükseltilmesi' yönünde uygulamıştır. Akif'in edebiyatımızda ahlaki yönü eksik bulması yine Namık Kemal ile örtüşür. Akif'in bu konudaki düşüncesine yine kendi yayımladığı "Edebiyat" başlıklı makalesinden örnek vermek istiyorum: "*Sebilürreşad*'da görülecek eserler kaba olacak saba olacak, lakin yerli malı olacak, hiçbir tarafında başka memleket mahsulü olduğunu gösterir damgası bulunmayacak. Bir de az çok fayda temin edecek. Şayet ahlaki, içtimai hiçbir fayda temin etmezse; zararı bari olmayacaktır ki bir nazara göre bu da fayda demektir. Zaten bizim içtihadımıza göre edepsizlik başladığı noktada edebiyat biter." demiştir. Akif sadece güzellik olan şiirlere ise o günün şartlarında kendilerini Nedim devrinde zannettiklerini de söyleyerek eleştirmiştir.

Akif eserlerinde tasvirlere de pek çok kez yer vermiştir; fakat Akif'in tasvirleri hayal dışı değildir, abartıdan uzaktır. Yaşadığını gördüğünü tasvir etmiştir, gördüğü nesne taş ise ona taş demiş, başka abartılı yahut imalı kelimeler kullanmamıştır. Hatta Akif'in bir arkadaşının aktardığına göre; Akif kahvehane tasviri yapmış bir şiirinde. Bunu o kahvehane sahibine okuttuklarında ise adam; 'bunu yazan kişi kesinlikle böyle ortamlarda yetişti' demiş. Akif'in tasvirleri işte bu denli gerçekçidir.

Akif'in kendisine göre şiir, sürekli üzerinde çalışmak gereken bir sanattır; "ilhamla değil işçilikle meydana gelir." Bu fikrini şiirlerinde görmek mümkündür. Akif'in şiirlerinin ilk basımları ve sonraki basımlarını inceleyince birtakım değişiklikleri görmek mümkündür. Akif sürekli çizip karalayan biridir. Bunu yazdığı bir mektubunda da görebilmemiz mümkündür. Bu mektubunu Mısır'dan Ahmet Şakir'e yazmıştır: "Gece tarzında bir manzume daha karalamak istiyorum. Azıcık ilerler gibi olmadan geri dönüyorum. Bir türlü temelden yükseltmek nasip olmadı. Kaç kere bozdum, kaç kere değiştirdim."

Akif şiirlerinde biçim olarak aruzu kullanmıştır; fakat aruzun heceden üstün olduğu ile de ilgili bir görüşü yoktur. Her iki vezinle de değeri yüksek şiirler yazılabileceğini söylemiştir. Akif'in aruzu kullanma sebebi ise yıllardır işlenen bir vezin olup yazması daha kolay olacağını düşünmüş olmasıdır; eğer hece ölçüsü de böyle işlenir ilerleme kaydedilirse kullanabileceğini söylemiştir. Özetle; Akif'e göre, şiirin mutlaka bir ölçü ve kafiyeye sahip olması gerekmez. İçerik olarak güzel olan bir şiir, şekil olarak da kusursuz ise daha güzel olacağını söylemiştir.

KUR'AN-I KERİM VE HADİSLERİN IŞIĞINDA SAFAHAT ANATOMİSİ

Beyzanur BIYIK[1]

Ben, bugün sizlere *Safahat*'taki Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerif izlerinden bahsetmek istiyorum:

"Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı/ Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı." Bu dizeler, *Safahat*'ın şairi Akif'in dizeleri. O Akif ki bu milletin İslâm şairi, ilk Kur'an mealinin müellifi. O *Safahat* ki, her mısrası Allah'ın ayetleriyle döşeli. Her mısrası ayetlerle döşeli derken, bunu kesinlikle rastgele söylemedim. *Safahat*'ın içerisinde orijinal meal hâlinde toplam on beş ayet-i kerime ve üç hadis-i şerif bulunuyor; ama bunlar sadece şiirlerin başlarına konulmuş, bir nevi giriş mahiyetindeler. Bu bahsettiklerim dışında; atıf yoluyla veya doğrudan meali ve orijinal hâli dizelere yerleştirilmiş ayet-i kerime ve hadis-i şerifler de var. Meselâ "Durmalıyım" şiirinde: "Leyse li'l-insani illa ma sea derken Huda;/ Anlamam hiç meskenetten sen ne beklersin daha." derken Akif, Necm sûresinin 39. ayetinin Arapça hâline yer vermiş. Aynı şekilde "Hasbihal" şiirinin, "Müsevvifler için dünyada mahvolmak tabiidir/ Bu bir kanun-i fıtrattır ki yok tevili: Kat'idir." mısralarında da "Müsevvifler helak olur." hadisine atıf yapılmıştır. İşte bu tür atıf ve alıntı şeklinde dokuz ayet ve sekiz hadis daha *Safahat*'ta yer almaktadır.

Peki, Akif tüm bunları neden yaptı? Neden eserinin kilit noktalarına bu ayet ve hadisleri yerleştirdi? Bu sorunun cevabını bulmak için bir şeyi çok iyi anlamak gerekiyor: Akif'in ve milletin o anki ruh hâlini.

Safahat'ın yazıldığı ortamı hepimiz az çok biliriz. Osmanlı Devleti, dört bir yandan ateş altında; halk, çaresizce bir kurtuluş bekliyor. Aydınlarsa devleti bir nebze olsun müreffeh kılacak yollar arıyorlar. İşte Akif de bu yollardan biri olan İslâmcılık akımına mensup; kurtuluşu İslâm'da, ümmet-i Muhammed'in birliğinde görüyor. Tabii ki bu birliği sağlamanın en kolay yolu, herkesi ortak bir paydada buluşturmak: Kur'an'da ve sünnette. Çünkü bu ikisi, onlara peygamberlerinin emaneti...

---

1 Trabzon Anadolu Kız İmam Hatip Lisesi öğrencisi

Mehmet Akif de bu emanetleri kullandı. En açılmaz kapıları, milletinin vicdanına seslendiği şiirleriyle açarken dini kendisine vasıta kıldı. Doğrusu bu vasıta, varmak istediği hedeften başka bir şey de değildi:

"Sönsün de, ilahi, şu yanan meş'al-i vahdet,
Teslis ile çöksün mü bütün âleme zulmet?
Üç yüz bu kadar milyonu canlandıran iman
Olsun mu beş on serserinin ilhadına kurban?"

Bu dizelerde de gördüğümüz gibi; Akif, o 'meş'al-i vahdetin' sönmesini istemediği için ümmeti uyanmaya çağırdı ve oldukça başarılı da oldu.

Yeniden ayet ve hadislere dönecek olursak; değinmemiz gereken önemli bir noktanın daha olduğunu görüyoruz: Ayetlerin ve hadislerin içeriği, hangi konularla ilgili oldukları. Burada da en fazla göze çarpan konu 'ümmetin birliği' oluyor. Ki bu çok da şaşılacak bir şey değil. Çünkü o şartlar altında insanların en çok muhtaç oldukları şey birlikti ve Akif bunun en çok farkında olan insanlardan biriydi. O, memuriyeti sebebiyle Rumeli, Anadolu ve Arabistan'ı karış karış dolaşırken, halkla hemhal olmuş, herkesin bir tefrika belasına bulaşmış olduğunu saptamıştı. Bunun Safahat'taki en güzel örneklerinden birini "Hakk'ın Sesleri" isimli şiirinde görüyoruz:

"Arap'ın Türk'e; Laz'ın Çerkes'e yahud Kürd'e;
Acem'in Çinliye rüçhanı mı varmış? Nerde!
Müslümanlıkta 'anasır' mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti tel'in ediyor peygamber."

Burada da Akif, insanlığın bu en temel sorununu gözler önüne sererken, Peygamberimizin "Asabiye davası güden bizden değildir." hadisine atıfta bulunarak yine herkesi o ortak paydada buluşturmayı hedefliyor.

Akif'in ayrılık derdini ele aldığı tek yer burası da değil. Meselâ *Gölgeler*'de, "Hâlâ Mı Boğuşmak" şiirine Enfal sûresinin 46. ayetinin bir kısmıyla başlıyor: "Birbirinize de girmeyin ki, maneviyatınız sarsılmasın, devletiniz gitmesin." Bu şekilde birçok defa Akif, Kur'an'ın da desteğini alarak bir olamama hâlimize parmak basıyor.

İkinci değinilecek konu ise; azim. Bu mesele de Akif'in *Safahat*'ta en fazla bahsettiği noktalardan biri. Çünkü o, sadece sorunları masaya koymanın bir işe yaramayacağının farkındaydı. Bu yüzden herkesi ümmetin kurtuluşunun ikinci adımı olan azme, Âli İmran sûresinin 159. ayetiyle davet etti: "Bir kere de azmettin mi, artık Allah'a dayan." "Azimden Sonra Tevekkül" şiirinin başında yer alan bu ayet; az önce de değindiğim üzere, Necm sûresinden "Doğrusu insan için kendi çalışmasından başka bir şey yok." ayetiyle birlikte *Safahat*'ın temel taşı vazifesini görüyor. Derin bir gaflet uykusuna dalmış bazı Müslümanları adeta tokatlarcasına uyandırıyor:

"Dünya koşuyor' söz mü? Beraber koşacaktın;
Heyhat, bütün azmi sen arkanda bıraktın!
Mademki uyandın o medid uykularından,
Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa kımıldan.
Ensendekiler 'leş' diye çiğner seni sonra;
Ba'sin de kalır ta gelecek nefha-i Sûr'a!
Çiğner ya, tabii, ne düşünsün de bıraksın?
Bir parça kımıldan, diyorum, mahvolacaksın!
Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz;
Davranmayacak kimse bu meydana atılmaz.
Ey yolcu, uyan! Yoksa çıkarsın ki sabaha:
Bir kupkuru çöl var; ne ışık var, ne de vaha!"

Bahsedeceğim son adımsa; tevekkül ve ümit. Vahdet-i İslâm'ın son basamağı olan bu iki kavram da tıpkı azim kavramı gibi *Safahat*'ta oldukça geniş yer buluyor. Öyle ki en karamsar şiirlerde ihtiyaç duyulan yardım, Allah azze ve celleden geliyor: "Dalalete düşmüşlerden başka kim Tanrı'sının rahmetinden ümidini keser?"

Yeterince dikkat etmezsek, burada bir sıkıntı gözümüze çarpıyor: Biz, Akif'i kaderci bilmezdik! O her zaman kişinin kendi çabasına inanan bir insan değil miydi? İlk bakışta oldukça haklı duran bu itiraz, *Safahat* ile yeterince hemhal olununca doğruluğunu yitiriyor. Çünkü Akif, öyle bir şairdi ki bu kadar zıt olan iki görüşü, kitabında ustaca sentezleyebilmişti. Cüz'i ve külli iradenin arasındaki o ince çizgiyi o kadar iyi kavramıştı ki; eserlerinde bu dengeyi kolaylıkla kurabilmişti. Sanıyorum, bunun en net kanıtı da yine "Hakk'ın Sesleri" şiirinde bulunuyor:

"Tecelli etmedin bir kerre, Allah'ım, cemalinle!
Şu üç yüz elli milyon ruhu öldürdün celalinle!
Oturmuş eğlenirlerken senin haşa zevalinle,
Nedir ilhadı imhalin o samit infialinle?
Nedir İslâm'ı tenkilin bu müsta'cel nekalinle?"

Bu dizeler, belki de Akif'in en isyankâr dizeleri. İslâm dünyasının düştüğü hale karşın adl-i İlâhî'nin tecelli etmemesine o kadar kızgın ki, kendisini o adaletin varlığını inkâr etmenin eşiğinde buluyor; ama bakın, bu teşebbüsün tövbesini nasıl yerine getiriyor:

"Sus ey divane! Durmaz kâinatın seyr-i mu'tadı.
Bugün, sen kendi kendinden
ümid et ancak imdadı;
Cihan kanun-i sa'yin, bak,
nasıl bir hisle münkadı!
Ne yaptın? 'Leyse li'l insani illa ma sea' vardı!"

Tevekkül bahsini sonlandırmadan önce son bir şeyi daha sizlere aktarmak istiyorum. Ve bu konuya ilişkin daha fazla söyleyecek söz bırakmadığına inanıyorum. Bir sonraki şiirin başında bulunan ayet-i kerime şudur: "İşte sana, onların kendi yolsuzlukları yüzünden ıpıssız kalan yurtları!"

Safahat ile Kur'an-ı Kerim arasındaki ilişkiye dair bahsetmem gereken son bir nokta kaldı. Bu, fark ettiğimde beni adeta şaşkına çeviren bir paralellik... Akif bunu bilinçli mi yapmıştır, bilemiyorum. Ama *Safahat*'ın Kur'an eksenli bir kitap olduğunu bana en çok hissettiren bu nokta oldu. Bu paralelliğin ilk unsuru Asr sûresidir: "Asra yemin olsun, insanlar ziyandadır. Sadece iman edip salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."

Şimdi de az evvel bahsettiğim adımları tekrar hatırlayalım: Birlik, azim ve tevekkül. Bence bu basamaklar, Allah'ın Asr sûresinde ziyanda olmamamız için bizden istediklerinden başkası değil. Dilerseniz, sûreyi yeniden gözden geçirelim. "İman edenler", Allah'ın varlığına inanlar. Burada biraz düşünelim. *Safahat*'ın seslendiği insanların tahkiki bir iman ile Allah'a bağlanmalarının ilk getirisi ne olacaktır? Tevekkül ve ümit. Çünkü siz eğer evrenin mutlak bir hâkimi olduğunu bilirseniz; başınıza her ne felaket gelirse gelsin, korunmak için o mutlak hâkime tevekkül eder, ondan ümit edersiniz.

Devam edelim: "Salih amel işleyenler"; çalışıp didinenler, başarmak için azmedenlerdir! Çünkü nasıl ziyana düşmemek için iman yetmiyorsa, ümmeti kurtarmak için de tevekkül yetmeyecekti. "Biz her insanın kaderini kendi çabasına bağlı kıldık." ayetinde de belirtildiği gibi azim ve çalışma olmaksızın tevekkül etmek hiçbir fayda vermeyecektir.

Ve son adım: "Birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler." Buradan da şu sonucu çıkarıyoruz: Biz içinde bulunduğumuz topluluğu göz ardı ederek sadece kendi çabamızla bir yere varmaya uğraşırsak sonuç alamayabiliriz; ama çevremizdeki insanları hayra çağırırsak, onlardan da aldığımız destekle daha ileriye yol alabiliriz. Yani bizler, *Safahat*'taki ilk basamak

olan birlik ruhunu kullanırsak; hem kendimizi hem de toplumumuzu felaha erdirmemiz daha mümkün olur.

Konuşmamı siz değerli arkadaşlarımdan bir şey rica ederek bitireceğim: Hepimizin mutlaka ve mutlaka *Safahat*'ı okuması gerekiyor. Çünkü okuduğumuzda karşımıza çıkacak olan şey, bütün canlılığıyla 'bugün' olacak. Ve yine göreceğiz ki *Safahat*, toplumsal sorunlarımızı çözmede başucu kaynaklarımızdan biri hâline gelecek.

MEHMET AKİF ERSOY'UN EDEBİYAT VE SANAT ANLAYIŞI

Derya BEDİR[1]

Vatanı için bedenlerini toprağa sunmaktan tereddüt etmemiş o isimsiz kahramanların destanının, Çanakkale Destanı'nın şairi ve İstiklal Marşı'mız ile insanımızın tarihi dokusuna, inanç birliğine ve millî kutsiyetine doğrudan temas eden ve bir millet olduğumuzun vesikası olan ulvi marşımızın şairi, topluma mâl olmuş ve diğer muazzam, hakikatli mısraların şairi Mehmet Akif'in yapısını, şiiriyetinin yüceliğini kavrayabilmek adına bu belirttiklerim yalnızca birkaç öncüldür. Karakteri itibariyle o daima övülmüş, muhalif olanlarca dahi bu övüncü devam ettirebilmiş müstesna bir dava insanıdır. Din, vatan, millet, ahlak, mukaddesat… İşte Akif'in üzerindeki varlık libasları.

Kendisine cadde ortasında şiir okumak isteyen genç bir adama, "Şiir sükûnet ister, şiir ciddiyet ister" dercesine mukabele edip onu tenha bir sokakta dinleyecek kadar hassas bir şairdir Akif…

Mehmet Akif 1873 yılında İstanbul'da doğmuş ve bütün öğrenimi İstanbul'da tamamlamıştır. İslâm düşüncesinin Türk edebiyatımızdaki en önemli temsilcilerinden olan Akif, millî şair ve İstiklâl şairi olarak da anılır. Edebiyatçılar genel olarak ikiye ayrılırlar; sanatını kendine adayanlar ve sanatını içinde bulunduğu topluma adayanlar. Bu açıdan bakınca Akif, kendini topluma vakfetmiş, toplumun nabzı olmuş abidevi bir şairdir. Yaşanılan her çile onu derinden etkilemiş ve şiirine de bu şekilde sirayet etmiştir. Akif şiirde söyleyeceğini rahat ve berrak bir eda ile sehl-i mümteni denilen tarzda söyleyiverir. Kendini hiçbir zaman zorlamaz. Öyle ki vezin zaruretinden kaynaklanan bazı söyleyişler tabii konuşmanın ritmine öylesine uyar ki ortaya çıkan bu söyleyişin nereden kaynaklandığı anlaşılmaz. O, yaşadığını, duyduğunu, hissettiğini, kısacası tüm sıcaklığıyla hayatı anlatan bir şairdir. Sanıyorum en zoru da budur. Denebilir ki şiir dilini onun kadar etkili kullanan bir başka şahsiyet daha yoktur. Herhangi bir tasannu endişesi gütmeden sadece doğruyu söylemek

1 Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi.

amacını taşıdığını "Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek!" mısraında dile getirir. Mehmet Akif'in nesirlerinde olduğu gibi şiirlerinde de tekrar çoktur.

Akif, Türk edebiyatında ironik anlatım tarzını en geniş şekilde kullananlardandır. II. Meşrutiyet devrinin en belirgin simalarından olan Akif, bu devri bütün teferruatıyla sanatına aksettiren bir şahsiyettir. Hikâye ile nazmın birleştiği noktada oluşan bir edebi tür olan manzum hikâyenin Türk edebiyatındaki en önemli temsilcisidir.

Mehmet Akif, bir cemiyet adamıdır. O kalabalıkların şairidir. O hiçbir yerde yalnız kendisi ile değildir; ona göre "Bir sanatkâr fildişi kulesine çekilip, içinde yaşadığı cemiyete kayıtsız kalamaz. Herhangi bir insan gibi sanatkâr da bir cemiyetin ferdidir, uzvudur." O her zaman bu görüş doğrultusunda hareket etmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki Akif içinde yaşadığı topluma hiçbir zaman yabancılaşmamış ve bir şairin de böyle olması gerektiğini açık ve net bir biçimde ifade etmiştir. Bunun içindir ki ona toplum mistiği demek de asla yanlış olmaz. Mehmet Akif toplumla kaynaşmış, onda fenafillah olmuş bir şahsiyettir. Belki de onun şiirlerini bize bu derece benimseten en önemli etken de budur.

Mehmet Akif bizlerin dikkatini *Safahat*'ı ile cezbeder; *Safahat*'ta, yaşadığı devirden aldığı zengin malzemeyi, söyleyişleri ile birleştirerek son derece özgün ve halis bir üslupla sunar. Akif bu eserinde bizi biz yapan meseleler üzerinde durur ve adeta bir duyuş ve algılayış penceresi aralar. Bizler, Akif'in dâhiyane eseri *Safahat*'ta, daima koşan, seyreden, üzülen, acıyan, sevinen, kızan isyan eden, konuşan, tartışan… velhasıl bir saniye bile durmayan cemiyet hizmetkârı bir kahramanla karşılaşırız. İşte bu kahraman Akif'ten başkası değildir. Bunlarla beraber Mehmet Akif'in *Safahat*'ta benimsediği söyleyiş özelliklerinden bir tanesi de 'hasbihâl' üslubudur. Mehmet Akif böylece halkın dilini bu gibi diyaloglarla iç içe kullanarak eserinde çok daha gerçekçi ve samimi bir zemin oluşturmuştur.

Mehmet Akif'in edebiyatımızda ve hatta düşünce dünyamızdaki en sarsılmaz hakikatlerinden bir tanesi de hiç kuşkusuz düşünceleriyle yaşamı arasındaki çelişmeyen bağdır. Onun böylesi sabit bir mertebede durmasının yegâne sebebi; öz hissiyatlarını, kişisel arzularını elinin tersiyle itip toplumun kanayan yaralarına merhem olabilme kaygısıdır. Bu yüzden Akif'in şiirlerinde düşsel temalar, imgeler, bireysel problemler söz konusu değildir. O sanatına şahsi isteklerini ve arzularını hiçbir zaman karıştırmamıştır. Kendisinin değindiği üzere: "Ne tasannu bilirim, çünkü ne sanatkârım" ifadesi onun kendisini sanatkâr olarak görmediğinin bir göstergesidir. Fakat her ne kadar o kendisini bir sanatkâr olarak görmese de, içinde bulunduğu toplumun bütün aksaklıklarını, ihtiyaçlarını, lüzumlarını görebilmesi hasebiyle en ileri gelen sanatkâr ve şairlerimizden biridir. Dolayısıyla hiç kuşkusuz o "şair" vasfını elbette hak eder. Millî şair okuyucusunu yeise düşürmenin değil, sarsmanın ve uyandırmanın peşindedir. O adeta bugünü vurgulamak ister: "Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak/ Alçak bir ölüm varsa, eminim budur ancak." İnsanımızı ayağa kalkmaya, mücadeleye davet eden bu dizelerde o yine alçaltıcı kelimelerle vatanın battığını söyleyen baykuşlara taarruz eder. Çünkü o, yeisin değil ümidin ayağa kalkmasını istemektedir.

Mehmet Akif acıyı ve ıstırabı ta içinde duyan ve duyduğu ölçüde duyuran ve yaşatan bir şahsiyettir. Onun bu özelliğinin en güzel örneklerinden biri "Bülbül" şiiridir. Şiirin lirizmi de buradan gelmektedir. Öylesine coşkun ve taşkın bir gönülden çıkmıştır ki o dizeler adeta inleyen birer namedirler ve aynı zamanda in-

letebilirler de… Bu, şairin imanından ve millî hassasiyetinden geldiği kadar, şiirin kompozisyon ve söyleyişinden, seçilen kelimelerden ve musikisinden de ileri gelmektedir. Bizlerin onu şiirlerine bu denli itibar gösterişimizin ve meftun oluşumuzun sebeplerinden birkaçı da bunlardır.

Mehmet Akif'in tekniği de oldukça ileri bir tekniktir. Akif aslında kahramanlarını kendisi tanıtmaz. Bu ileri tahkiyede önemli ve ileri bir adım veya tekniktir. İfade ettiğimiz gibi o karakterleri tanıtmaz, bizler karakterleri Akif'in anlattıklarından anlarız.

Akif her şeyi ancak gördükten sonra yazabileceğine inanıyordu. Çalışma usulü şuydu; önce görür, inceler, not ederek veya aklında tutarak birtakım şiir taslakları oluşturmaya başlardı. Daha sonra manzumeyi planlaştırır ve kâğıda dökerdi. Kendisi gördüklerini tespite ve kompozisyona verdiği önemi şu şekilde açıklardı: "Şiirin ilhamı azdır. Şiir çalışmakla uğraşmakla olur. Yüz ter dökerek bir beyit meydana gelir. Ben şiir yazmadan önce çok düşünürüm, tam bir mühendis gibi. Nasıl bir mimar evvelâ düşünür, ben de tıpkı öyleyim." Mehmet Akif'in şiire yüklediği anlam ve ondan gözettiği fayda yine onun kendi ifadelerinde bariz bir şekilde görülür.

Son olarak diyebiliriz ki Akif, kendini, hayatını, sanatını, edebiyatını, hissettiğini, duyduğunu, yani büsbütün hayatını topluma adamış bir şahsiyettir. O bizlere hizmet amacıyla yazdı, bizim için yazdı ve yaşadı. O özünü cemiyet-i beşeriye için, ait olduğu topluma adadı. O, masa başı üretmelerde bulunmayan, tam aksine kalbini sokağın, cemiyetin, tüm sorunlarına açarak, onları duyarak ifade etti. Edebiyatı kalemden ve kâğıttan ibaret görmeyerek edebiyatını bir fayda gayesiyle şekillendirdi. O yaşadığı gibi yazdı, yazdığı gibi de yaşadı. Dolayısıyla edebiyatımızdan Akif'in şiirlerini çıkarırsanız; "Çanakkale Şehitleri"nin; hayâsız akınlara karşı, o eşsiz dayanışmasından ve bu yurdu; millî, dini, iman birliği ile kurtaran, istiklâline düşkün milletin şahlanışından, elde yalnız birkaç inilti ve söylenti kalacaktır. İşte Akif'i Akif yapan da budur.

ŞİİRLERİYLE MEHMET AKİF

Fahrünisa BOZDUMAN[1] - Nurane ÖZARSLAN[2]

Bir sanatçıyı tanımak ve onu anlamaya çalışmak için öncelikle eserlerine bakılmalıdır; okudukça hayran olduğum bir şairi başkalarına anlatmanın en güzel yolunun onun şiirini anlatmak olduğunu düşünüyorum:

Genellikle şairler, kendilerine adeta yeni bir dünya kurar ve hayatlarını orada yaşarlar. O kişiyi bulmak için oraya bakmanız yeterlidir. İşte Mehmet Akif, bu yeni kurduğu dünyaya, içinde yaşadığı dünyayı ve her ayrıntısıyla hayatın gerçeklerini alıp geçirmiştir. Davası şiiri, şiiri kendisi olmuştur. Onun şiiri hakkında yorum yapacaksak önce, onun düşünce yapısını anlamalı, kendisini tanımalıyız. İşte burada ufak bir engel çıkıyor karşımıza; Mehmet Akif'in hakkında bunca zamandır süren tartışmalar ve yazılmış onlarca yazı var. Bu tartışmaların bize söylediği ortak şeylerden biri de; onun düşüncesi apaçık ortada olmasına rağmen, asla tam anlamıyla çözümlenemiyor.

Peki, biz Mehmet Akif'in şiirinde neleri, nasıl bir Akif'i görüyoruz? Bu sorunun cevabı için diyebilirim ki; onun şiirinde duyarlık, sağduyu ve adanmışlık var. Sarsılmaz kişiliğini annesine, sabırlı, gözü pek, korkusuz, cengâver delikanlıyı babasına, yine şiirlerinde öne çıkan ve bazı eleştirmenlerin Akif'in ırkçı olduğunu ileri sürmesine sebep olan İslâmcılığını ve bunun altında yatan milliyetçi görüşünü ise doğduğu ve büyüdüğü semt olan Fatih'e dayandırabiliriz.

Bugüne kadar Akif'e pek çok isim yakıştırılmış; "vatan millet şairi, İstiklal şairi, halk şairi, İslâm şairi, biz şairi, realizm şairi gibi. Onun için diyebiliriz ki edebiyatımızda tarzı için tek diyebileceğimiz bir şairdir. Büyük bir yetenek, büyük bir düşünürdür. Vatanına, milletine âşık ve halkın içinden biridir. Akif hayatı şiire, şiiri hayata sokan, düşünce için şiir yapan belki de tek şairimizdir.

Şiirlerine göz atacak olursak; eserlerinde zaman şimdiki zaman, konu ise hayatın ve dönemin kendisidir. Akif şiirlerinde anı yaşamış ve yaşatmıştır. Dünü veya ya-

1 Çorum 15 Temmuz Şehitler Fen Lisesi.öğrencisi.

2 Çorum 15 Temmuz Şehitler Fen Lisesi.öğrencisi.

rını değil, bugünü yazmıştır. Bu nedenle onun şiirlerinde dönemin zihniyetini ve imkânlarını bulabilir ve rahatlıkla kavrayabiliriz. Akif toplum için sanat anlayışını benimseyenlerdendir. Toplumun şimdiki zamanını çeşitli tablolarla, manzum hikâyelerle vermeye çalışır. Böylece taze bir acıyla kavrulurken ailesine bakmak zorunda kalan küfeci çocuğun yaşadığı ağır hayat şartları, bir mahalle kahvesinin genel seviyesi, savaş yıllarında yaşanan yılgınlık ve bitkinlik, toplumun toparlanması ve ayağa kalkışı gibi birçok ayrıntı tüm gerçekliğiyle ulaşır bizlere. Akif şiirlerinde gerçeklikten yana olmuştur. Hatta şiirde en çok önem verdiği hususlardan biri gerçekliğe bağlı kalma durumudur. Öğrencisi Mehmet Bey'in şairimizden naklettiği şu sözler de bu durumu desteklemektedir: "Ben şiirde hayâle dalmam. Ben adi şeylerden bahsederim. Mesela bu taş, ona taş derim hacer-i semavi demem. Bu tahta, ona tahta derim taht demem…"

Akif'in şiirleri için bir bakıma günlük de diyebiliriz aslında. Ki kitaplarını *Safahat* adında birleştirmesi de bunun göstergesidir. Bu günlük, bir ferde değil topluma ait bir günlüktür. O yüzdendir ki nasıl bir insan kendine özel olan bir günlüğü yazarken tüm samimiyeti ile yazar ve açık olursa; Akif de milletine ait olan bu günlüğü, toplumunu her yönüyle açıkça anlatarak yazar. Bu yüzden tasvirleri de etkileyici, açık ve objektiftir, ne neyse aynen yansıtır. Onu sadece şair diyerek tanımlayamayız. O aynı zamanda kelimeleri ile resim çizebilen usta bir ressamdır. Planlarını ince ince çizdiği binasını kusursuzca yapan bir mimardır. Mehmet Akif'in şiirleri toplumun nabzıyla birlikte atar. Örneğin savaş zamanında şiiri bir orduya hitap eden, halkı diriltmeyi amaçlayan bir komutan konuşması niteliği taşırken, savaşın olmadığı zamanlarda toplumun sosyal durumunu kontrol edip halkı tasvir eden, halkın içinden bir gözlemcinin samimi raporları şeklini alır. Akif'in şiirini eskilerin fotoğraf albümüne, günümüz tarihi filmlerine benzetebiliriz. Savaş yıllarına yaklaştıkça Akif hazırladığı toplum albümünü bitiremeden toplumu telkine başlamış, savaş yıllarında ise atalarımızın yazdığı destanı kaleme almıştır. Örnek olarak, başta İstiklal Marşı olmak üzere; "Şu boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?" gibi çok sayıda mısraını gösterebiliriz.

Sezai Karakoç, Türk edebiyatında, Akif kadar hayatı şiire ve şiiri hayata sokmuş bir şairin olmadığını ifade eder. Bu görüşünü Akif'in yaşadığı toplumun ideolojisini çok iyi kavramış olmasına, toplumunu her şeyiyle tanımasına, vatanını paylaştığı insan tiplemelerini çok iyi gözlemleyip analiz etmesine dayandırabiliriz. Akif her şeyi, yani olayları, kişileri ve düşünceleri olduğu gibi görmüş ve göstermiştir. Bu durumu en güzel şekilde örnekleyen "Mahalle Kahvesi" adlı şiirine ithafen söylenmiş birkaç sözü var şairimizin; "Bence en güzel yazdığım eserlerden biri Mahalle Kahvesi'dir. Çünkü o şiirde mahalle kahvesinde olan her şeyi görürsünüz. Hatta muayyen bir kahveyi tasvir ettim. Kahve sahibine o şiiri okudukları zaman; "Bu herif mutlaka böyle kahvelerde yetişti." demiş. Benim şiirimin vasf-ı mümeyyizi işte budur; her şeyi olduğu gibi görmek ve göstermek." Hatta Şairimizin oğlu Emin Ersoy da bir röportajında bu şiirden şöyle bahsetmiştir: "Mahalle Kahvesi bence *Safahat* şairinin şaheserlerinden biridir."

Akif'in şiirinde; Doğu manzum hikâyeciliğini, Batı realizmini, İslâm idealini ve müspet bilgiler tahsilini bir arada görürüz. Çok yönlü bir şairdir Akif; şiire büyük ölçüde değer verir, şiir onun alın teriyle işlediği mücevheridir. Bu yüzden şiirin emek sarf etmeden, ter döküp üzerinde sıkıca çalışmadan tam olabileceğine, bir anlık gelen bir ilham ile yazılabileceğine inanmaz. O, şiirleri üzerinde uzun uzun düşünür, kelimelerin ses ve anlam uyumlarını

yakalar, kendi içinde büyük mukayeseler yaparak eserini ortaya çıkarır. Hatta daha sonradan bazı şiirlerinin birkaç kelimesini değiştirdiği de olmuştur. Sadece bu da değil; olgunlaşma döneminde, şairliğinin daha tam olmadığına inandığı zamanlarda yazdığı şiirlerini daha sonraları yok eder. Şairin kızı Feride Hanım'ın eşi ve aynı zamanda şairimizin öğrencilerinden Muhiddin Akçor'un; "Akif Bey'in şiirleri büyük bir emeğin mahsulüdür. Kendisinin de belirttiği gibi aylarca üzerinde çalıştığı mısraları vardır…" sözleri de bu durumu desteklemektedir.

Akif istisnasız bütün şiirlerinde aruz veznini kullanmıştır. Bunun sebebi olarak da, eserlerini verdiği zamanda halk şiiri ve aruzdan başka vezinlerin kullanılmayışı gösterilebilir. Bunun yanında Akif, aruz veznini en tabii Türkçe ile kullanan şairimizdir. Kendisi, güçlü bir şekilde Türkçeye hâkim olduğu gibi bunun yanında Arapça, Farsça ve Fransızcaya da yüksek derecede hâkimdir. Türkçesi öz Türkçedir ve şiirlerini incelediğimizde dili en sağlam şekilde kullandığını görürüz. Aruz, onun yetenekleriyle Türkçe ile tam bir uyum içindedir. Akif şöyle söyler: "Vezin bir ölçüdür. İş o ölçüye intibak edebilmekte ve şiir yazmaktadır. Ben hece vezniyle çok güzel şiirler okudum. Söz hayide olduktan sonra onu heceye çeksen de boştur, aruza koşsan da." İşin özü; önemli olan ne kafiye ne vezin, senin bana anlatmak istediğin ne azizim, demek ister.

Mehmet Akif ve onun şiiri denildiği zaman akla gelen, onun ismiyle anılan iki eser vardır: İstiklal Marşı ve "Çanakkale Şehitleri" şiiri. Belki de günümüzde her vatandaşımızın kulağına birkaç kez de olsa değmiş eserler bunlar. Aslına bakarsanız bu iki eser, birbirini tamamlıyor. Biri kahraman ordumuza ithaf edilmiş, biri ise kahraman ordumuzun şanlı zaferini anlatmış. Mehmet Akif zaferin haberini aldığı gece, gözyaşları içinde Rabbine, bu zaferin destanını yazmadan canını almaması için yalvararak ve çöl kumlarını gözyaşlarıyla ıslatarak yazıyor "Çanakkale Şehitlerine" şiirini. İşte Akif böylesine şiirine, şiiri de böylesine milletine bağlıdır.

Akif, İstiklal Marşı'nın kendisine ait bir eser olduğunu kabul etmez, tıpkı marş ve güfte yarışmasının kazananı olarak ona verilmek istenen beş yüz lira ödülü kabul etmemesi gibi. İstiklal Marşı, milletin malıdır. Çünkü bu marş istiklal için çarpışılan o günlerdeki o güçlü duyguları gelecek nesillere de aktarmak içindir. Çünkü bu marş düşmanlardan arınmış bir şekilde kurulan yeni devletin istiklalinin göstergesi olmak için yazılmıştır. İstiklal Marşı Türk milletinin tüm duygularıyla yoğurulmuş bir kahramanlık destanıdır. Resmî kaynaklara göre Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nı kendini Tacettin Dergâhı'na kapatarak kırk sekiz saat gibi kısa bir süre içerisinde yazarak imzasız olarak teslim etmiştir. Fakat Akif gibi şiirinin üzerine titreyen ve onu yoğun emeklerle ince ince işleyerek yazan bir şair için bu kısa süre gariptir. Buradan da, şairin beyninde daha önce böylesi bir marş için fırtınalar koptuğunu tahmin edebiliriz desek yanlış olmaz sanırım. Hem de ne fırtınalar! Onun gibi bu yola baş koymak niyetinde birine de böylesi yakışırdı.

Büyük şairin hayatında yayınlamış olduğu tek şiir kitabı *Safahat*'tır. Akif'in, yazdığı şiirlerin birçoğunu yok ettiğini görüyoruz. Elimizde kalan dokuz manzume ve bazı fotoğrafların arkasına karalanmış birkaç mısradır sadece... *Safahat* alelade bir şiir kitabı değil, Akif'in yaşamının bir yansımasıdır. Öyle ki Akif'in *Safahat*'ında, yaşadığı dönemin bütün olaylarına, duygularına rastlamak mümkündür. S*afahat*'ın günlüğe benzeyen yönünün de bu olduğunu söylemiştik. Bununla birlikte *Safahat*, Türk milletinin vatanı uğruna verdiği savaşın en güzel destanlarından biridir. Bu bakımdan Mehmet Akif atalarımız tarafından yazılan millî destanı en güzel şekilde kaleme

alan şairdir. *Safahat*, Akif'in yaşadığı dönemde gelişen olayları, savaşları, mücadeleleri "safha safha" anlatır bizlere. Belki de bu yüzden şairimiz eserine bu adı koymuştur. Peki, *Safahat* bize ne söyler? Bu soruya cevap için, bu güzel hazinenin önsözüne bakmak dahi yeterlidir aslında. Akif şiirlerinin açılışını yine içten bir şiirle yapar okuruna:

"Bana sor sevgili kari, sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım:
Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü ne sanatkârım.
Şiir için "gözyaşı" derler; onu bilmem yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün asarım!
Ağlarım, ağlatamam; hissederim söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım!
Oku, şayet sana bir hisli yürek lazımsa;
Oku zira onu yazdım, iki söz yazdımsa."

Bu mısralar Akif'in şairliğinin bir özeti olmakla beraber onun tevazuunun da bir kanıtıdır. Ağlayıp ağlatamadığını, hissedip söyleyemediğini söylüyor şair. İki söz yazdımsa, o da burada işte; aç oku diyor, eğer sana hisli bir yürek lazımsa, aç oku… Bu şiirde bile bir heyecan doluyor aslında insanın yüreğine hafiften. Bu samimiyetle okunacak bir devrin destanını düşünün! Gözlerinizin önüne gelecek o saf acıları, o katıksız duyguları düşünün! Bu millete ait olmanın gurunu böyle bir kalemden okumayı, davası adeta adı ile birleşmiş bu insanın fikirlerini bizzat kendisinden dinlemenin vereceği lezzeti düşünün!

Safahat'ın bir bölümüne dokunmak istiyorum. Akif için ideal bir nesil var; "Asım'ın Nesli." Yedi bölüme ayrılan *Safahat*'ın altıncı kısmıdır "Asım." Her türlü yeniliğe ve gelişmeye açık, Batı'nın ilmini ve İslâm dininin hoşgörüsünü, ahlakını, milletinin şanlı gurunu almış bir nesildir o. Akif'in davasını yüceltecek olan, bu ülkeyi devamlı ileriye taşıyıp dünyaya yol gösterecek olan bir nesildir. Atalarımızın o zor yıllarda bizim için kazandığı bu vatanın kıymetini bilip onun için yorulmadan, durmadan, gururla çalışacak olan nesildir. Mehmet Akif Ersoy'un olmamızı istediği nesildir bu aynı zamanda… Bu metnin "Asım'ın Nesli" olarak çıkacağımız merdivene küçük bir basamak olması dileğiyle…

İSTİKLAL MARŞI'NI TAHLİL DENEMESİ

İrem SAYGILI[1]

İstiklal Marşı'nı anlayabilmek için Mehmet Akif'i iyi bilmek, onun bütün yönleriyle şahsında topladığı ve Türk milletinin bütünüyle benimsediği 'Millî Mücadele ruhunu' yakından tanımak, o ruhu hakkıyla hissetmek gerekir.

Öncelikle İstiklal Marşı'mızın doğduğu ortamdan bahsetmek gerek: 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren Anadolu'da yürütülmeye başlayan İstiklal mücadelesi aykırı kuvvetler arasında cereyan ediyordu. Mehmetçik, İngiltere, Fransa, İtalya başta olmak üzere Yunanistan, yerli Rumlar ve Ermenilerle öylesine zor şartlar içinde savaşıyorlardı ki yapılan hemen her muharebe bir destan mahiyeti kazanıyordu. Akif'in "Çanakkale" şiirinde söylediği:

"Yedi iklimi cihanın duruyor karşına da,
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâ'ûna da züldür bu rezil istila!"

dediği süreç bu müşfik millete dayatılan Sevr Antlaşması ile bir imha noktasına doğru hızla götürülüyordu ve Misak-ı Milli sınırları içinde Türk milleti, küllerinden doğan kaknüs gibi yeniden ayağa doğruluyor, boğulmak istenen istiklalini dişi ve tırnağı ile yeniden kazanıyordu. Bu destanî doğruluş yankısız kalamazdı. Bir istiklal şarkısı ortaya çıkmalı, sonraki Türk nesilleri bu şarkıyı terennüm ederken dimağlarında istiklalin lezzetini ve sorumluluğunu duymalıydılar.

Genelkurmayın isteği ile Milli Eğitim Bakanlığı "millî heyecanı koruyacak, millî azim ve imanı manen besleyerek zinde tutacak" bir millî marş ortaya çıkarmak için harekete geçti. 7 Kasım 1920'de *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yapılan bir duyuru ile "İstiklal Marşı Yarışması" şairlerimize haber verildi. Sonuçların açıklanacağı gün 23 Aralık 1920 olarak belirlenmişti. Birinciliğe değer görülen esere 500 lira,

1 Adana ÇEAŞ Anadolu Lisesi öğrencisi

bestekârına da bin lira ödül verilecekti. Yarışmaya 724 şiir katılmıştı; ancak komisyon bu şiirler arasında Millî Mücadele'yi tam manasıyla yansıtan şiir bulamadı. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanlığı, Hamdullah Suphi Tanrıöver, şair Mehmet Akif Bey'e başvurarak ondan istiklal şiirini yazmasını istedi. Sırf para ödülü bulunduğu için yarışmaya katılmayan Akif Bey'in Hasan Basri Çantay tarafından güçlükle ikna edildiği, para ödülü meselesinin halledileceği teminatının verilmesi üzerine Akif'in 5 Şubat 1921'de İstiklal Marşı isimli şiirini yazmaya başladığı ve 7 Şubat 1921'de de Milli Eğitim Bakanlığına teslim ettiği biliniyor. İstiklal Marşı teslim edildikten sonra 17 Şubat 1921'de *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ile *Sebilürreşad* dergisinde ilk sayfadan yayınlanıp halka duyuruldu. Bu arada toplam 725 şiir arasından yedi tane şiir seçilip TBMM'ye gönderildi.

26 Şubat 1921 Cumartesi günü yapılan 157. meclis toplantısında İstiklal Marşı'mızın meclis serüveni başladı. İlk toplantı çok gürültülü ve sürekli itirazlarla geçti. Meclise gelen yedi şiirin bastırılarak milletvekillerine dağıtılması kararı ile tartışmalar son buldu. İstiklal Marşı ikinci olarak 1 Mart 1921 tarihinde Meclis'te tekrar gündeme geldi. Hamdullah Suphi Bey'in o gün orada İstiklal Marşı'nı kürsüden gür bir sesle okuması, şiddetli alkışlarla sürekli bölünüyor, tüyleri diken diken ediyordu. O gün bir oylama yapılsaydı; Akif'in İstiklal Marşı hemen ittifakla kabul edilebilirdi. Ancak daha önce bastırılan yedi şiirin de milletvekilleri tarafından incelenmesi gerekiyordu. 12 Mart 1921 büyük gün idi. Meclis toplantısının en başında, Akif'i sevmeyenlerin tepkileri aşikârdı; ancak İstiklal Marşı'mız tekrar mecliste yankılanınca en doğru marşın Akif'in İstiklal Marşı olduğu oy çokluğu ile kabul edildi. Böylece marşın kabul merasimi 12 Mart 1921 Cumartesi günü saat 17.45'te nihayet buldu.

İstiklal Marşı'nı milletine hediye ettiği için, Akif sağlığında onu Safahat isimli eserine almadı. Beş yüz liralık ödülü ise "fakir İslâm kadın ve çocuklarına iş öğreterek, onları yoksulluktan kurtarmak" amacıyla kurulmuş Darülmesai isimli derneğe bağışladı. Ödülü kabul etmeyen Akif'in sırtında paltosu yoktu. Arkadaşı ile nöbetleşe giydikleri bir palto ile meclise gidip geliyordu. İşte böyle muhterem bir adamın eseriydi İstiklal Marşı.

İstiklal Marşı'nın Tahlili

"Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak."

İstiklal Marşı bir nida ile başlar: Korkma! Marşın yazıldığı 1921 yılının Şubat ayı şartlarında Anadolu'ya bakıldığı zaman, gerçekten insanı ürküten bir manzara görülür. Ankara, bir yandan yönetime başkaldıran Çerkez Ethem ile uğraşmakta, bir yandan da Eskişehir'e yaklaşan Yunan kuvvetlerine karşı mücadele etmektedir. 10 Ocak 1921'de I. İnönü Zaferi kazanılır; ama düşman Eskişehir yakınlarındadır. II. İnönü ve Sakarya Savaşı'na kadar alınacak hayli mesafe vardır. TBMM'nin Ankara'dan nakli bile düşünülmektedir. İşte bu ümitsiz ve gerçekten korkutucu ortamda Akif'in "Korkma" nidası, beyinlerde şimşek gibi çakar. Mısraın sonraki bölümünde bayrak, şafak vaktindeki güneşe benzetilir. Şairin içinde bulunduğu ruh hâli, onu heyecanla ilgili benzetmeler yaptırmaktadır. İlk mısradaki "yüzen" kelimesi bize denizi çağrıştırır. Şafak vaktindeki gökyüzü, bu kelime ile denize benzetilmiş olur. "Sönmez" kelimesi suyun zıddı olan varlığı, ateşi akla getirir. Bayrak da böylece rengi bakımından aleve benzetilmiş olur.

İkinci mısraın sonundaki "ocak" kelimesinde ise Türk evinde yanan ocak, o evdeki canlılığı belirtmiş ve aileyi temsil etmiştir. Üçüncü mısrada "bayrak" insanların talihini yönlendiren burçlara benzetilir. Bayrak gökyüzü ile iyice bütünleşir. Son iki mısradaki "o benim" tekrarı ise bayrağın şaire ve Türk milletine ciddiyetini iyice perçinler.

Çatma, kurban olayım, çehrene ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal."

Millete hitap edilen ilk kıtadan sonra, bayrağa seslenilen ikinci kıtaya geçilir. Akif bu kıtada bayrağa çehre çatmak, gülmek, öfkelenmek gibi insani özellikler yükler. Şair kendisini, milletin istiklali düşüncesine öylesine kaptırmıştır ki onun sembolü olan bayrak adeta canlanmış ve millete karşı tepkiler veren bir kişi hâline bürünmüştür. Şair artık onunla söyleşmekte, hatta kahraman ırkına gülmezse, onun uğruna dökülen kanları helal etmeyeceğini belirtmektedir. Bayrakta bulunan "hilal" bayrağın bütünü yerine geçmekte; hilal ile kaş arasındaki benzerlik, şairi çatık bir çehre imajına götürmektedir. "Kahraman ırk" tamlamasında da milletimizin tarihte gösterdiği kahramanlıklara telmih vardır. Kıta Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın kendisine inananları zafere ulaştıracağını bildiren ayete telmih ile sona erer. Bu ayetlerden bir tanesi şöyledir: "Zafer ancak aziz ve hâkim olan Allah'tandır."

"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım."

Üçüncü kıtada Akif, Türk milletini temsil eder hâle gelir. Şairin şahsında Türk milleti konuşmaya başlar; Akif bütün dünyaya Türk milletinin özelliklerini haykıran bir sestir artık. Türk milleti daima hür yaşamıştır. Bu Türk tarihine yapılmış bir telmihtir. Onu esir etmek isteyenler çılgındır. Türk milleti "kükremiş bir seldir." Dağları yırtıp, okyanuslara sığmayan bu selin karşısında durmaya çalışmak -onu esir edeceğini zannetmek- çılgınlıktır. Bu kıtada Türk milleti alabildiğine büyütülüp güçlendirilirken, düşman ne yaptığını bilmeyen bir deli derecesine düşürülür. "Kükremiş sel" tamlamasında bulunan kükremek kelimesi okura aslan imajını da çağrıştırır. Esirliğin en belirgin unsuru olarak zincir görülmekte ve ön plana çıkarılmaktadır.

"Garb'ın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?"

Bizim sınırlarımız, askerimizin iman dolu göğsü gibidir. Ancak bir gerçeği de ifade eder; bizim silah gücümüz, donanımımız çok zayıftır ve sınırlarımızı ancak göğüslerimizi siper ederek koruyabiliriz. Garp ile kat edilen Avrupa devletleri ise teknik bakımdan çok üstündür. Onların üstünlükleri, çelik zırhlı duvar benzetmesi ile ifade edilir. Bu kıta okuyanlarına maddi bakımdan üstün olan tarafın manevi yönden üstün taraf önünde eğilmeye mahkûm olacağı fikrini verir. Düşmanın teknik üstünlüğü karşısında korku değil, üstünlük duygusu hâkimdir. İman şiirde en yükseğe çıkarılır. Elbette bu imanın sahipleri de onunla beraber yükselirler. Bu Türk ordusudur. Karşısındaki kuvvet ise "medeniyet" ile ifade edilir. Ardından "tek dişi kalmış canavar" benzetmesi yapılır. Elbette ki galip gelecek olan yine imandır. Düşman ordusunun silah sesleri, canavarın ulumasına benzetilir. Dördüncü kıtanın son iki mısraında "Ulumak, Korkmak, Bağırmak, Canavar" kelimeleri arasındaki uygunluk üçüncü mısraın başındaki "Ulusun" kelimesini canavarın bağırması olarak değerlendirmemizi

düşündürür. Kıtanın son iki mısraını "Ey Türk milleti, o medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar ne kadar bağırırsa bağırsın, sendeki güçlü imanı asla boğamaz, korkma!" şeklinde değerlendirmekten başka yol yoktur.

"Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

Bu kıtada şair, Mehmetçiğe ve onun şahsında bütün Türk gençlerine seslenir. Savaşan asker, tıpkı Yahya Kemal'in "Süleymaniye'de Bayram Sabahı" isimli şiirindeki "ön safta oturan nefer esvaplı biri" gibi bütün orduyu temsil eder hâle gelir. Elbette doğrudan doğruya şairin duyduğu heyecanın sonucudur. Kıtanın üçüncü mısraında yine Kur'an-ı Kerim'in müminlere zafer vadeden ayetlerine telmih vardır.

"Bastığın yerleri ''toprak!'' diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı."

Altıncı kıtada da "Arkadaş" seslenişi ile öne çıkarılan Mehmetçikle konuşulmaya devam edilmektedir. "Kefensiz yatan" kelimeleri ile şehitlerin kefensiz olarak gömülüşlerine telmih vardır. Kıtanın son mısraında vatan cennete benzetilmektedir. Bu da vatanın dünyadaki her şeyden çok daha değerli olduğunu göstermeye yarayan bir teşbihtir. Bir Müslümanın en büyük gayesi Allah'ın rızasını kazanarak onun cennetine girebilmektir. Biz daha dünyada iken cennete dönüşmüş bir vatanda yaşıyoruz. Bu sebeple karşılığında dünyalar verilse bile bu vatandan vazgeçilmez. İşte Akif'in yaptığı teşbih bizde bu fikrin bütün çarpıcılığı ile canlanmasını sağlar.

"Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda."

Yedinci kıtada yine cennet teşbihi etrafında dönen istifham ve mübalağa sanatları bulunmaktadır. "Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?" mısraı itiraz yollu cevap vermenin mümkün olmadığı bir istifham sanatını taşımaktadır. Vatan sevgisinin şairde uyandırdığı aşırı sahiplenme duygusu sonucunda ortaya çıkmıştır. "Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda!" mısraı ise bizde çok tekrar edilen "Vatanın her karış toprağını kanımızla suladık." sözünün mübalağa sanatı ile şiirleşmiş şeklidir ve gariptir ki bizde mübalağa etkisi yapmaz. Son derece tabii görünür. Bu Türk tarihinin taşıdığı özelliklerin bir sonucudur.

Kıtanın son iki mısraında şair kendini savaşan askerle birleştirir. Vatan için can feda eden bir millet ferdi hâline gelir. Artık söylediği sözler tıpkı üçüncü ve dördüncü kıtalarda olduğu gibi milletin bütün fertlerinin düşüncesini ve heyecanını yansıtacaktır. "Ben" sembolü tekrar öne çıkarılır. Bu ülke yolunda canını vermeye, şehit olmaya hazır bir bendir. Hemen sonraki kıtadan itibaren iki kıta boyunca kendini vatan uğrunda feda eden "şehit oğlu şehidin ruhu" konuşacaktır:

"Ruhumun senden İlahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli;
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi, yurdumun üstünde benim inlemeli."

Sekizince kıta ruhun kişileştirilmesi ile başlar. Milletimizin bütün mukaddeslerinin sembolü olarak "mabet" unsuru öne çıkarılır. Mabet; dini, vatanı, istiklali velhasıl bütün Türklüğü temsil eder. Üçüncü mısrada ezanın

içinde geçen "Eşhedü en lailahe illallah ve eşşhedü enne Muhammede'r Resulullah" sözlerine telmih vardır. Bu inanç İslâmiyet'in temelini oluşturur. Akif bu kıtanın son iki mısrası ile ülkenin bir İslâm diyarı olarak süregelmiş geçmişine telmihte bulunur.

"O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım;
Her cerihamda, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-i mücerret gibi yerden na'şım!
O zaman yükselerek arşa değer, belki, başım."

Bu kıtada, şairin vatanın kurtuluş mücadelesi karşısında duyduğu heyecan son haddine varmıştır. Uğrunda savaşanlar şehit olmuşlardır; ama vatan da kurtulmuştur. Şehidin ruhundaki heyecan öyle kuvvetlidir ki eğer varsa mezar taşını bile canlandıracak ve mezar taşı, Allah'a şükür secdesi yapacaktır. Burada teşhis ve mübalağa bir aradadır. Şehidin toprak altındaki na'şı görünmez bir ruh gibi arşa yükselecektir. Yani sadece ruh değil beden de bu sevincin etkisiyle Allah'ın huzuruna varacaktır.

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal."

Son kıta ikinci kıtadaki tereddütlere verilen kesin cevaplardan oluşur. "Yok" tekrarları ile çöküşün önüne yıkılmaz bir set çekilirken, "Hakkıdır" tekrarları ile hürriyet ve istiklale kapanmaz kapılar açılır. Son mısrada mümin-lere zafer vadeden ayetlere yapılan telmih tekrarlanmaktadır.

AKİF'İN NAZARINDA EDEBİYAT VE SANAT

Kübra AKGÜN[1]

Mehmet Akif'in edebiyatta izlediği yoldan, örnek alıp önderlik ettiği yerli ve yabancı mütefekkirlerden kısaca bahsedip Akif'in geçmiş ve zamanında cereyan eden edebi akımlara getirdiği tenkit ile edebiyatın tanımını engin muhayyilesiyle nasıl anlamlandırdığını kavramaya çalışacağız.

Edebiyat, güzel sanatların bir şubesi olarak üzerinde en çok fikir yürütülen, tarifi yapılan alandır. Yaşanmışın aynası olarak edebiyat, her milletin asırlardır işleyerek oluşturduğu kendisine has hüzün ve huzur ritüellerinin bulunduğu sanat dalıdır. Akif'in edebiyat tanımına bakacak olursak;

"Edebiyat karnı tok ihtiyacı olmayan milletler için süs ve çerezdir. Ancak maddi manevi ihtiyaçlar içinde kıvranan milletler için, bir elbise, bir gıda vazifesi görür. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lakin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten çerezden evvel yiyecek ve giyecek lâzımdır. Onun için ne kadar süslü, ne kadar tatlı olursa olsun libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize hiçbir şey söylemez."

Akif, edebiyata getirdiği bu yorumla edebiyatın bir vazifesinin olduğunu ve olması gerektiğini vurgular. Bu vazife milletin taşıdığı davayı sahiplenme, bunu sanat ve edebiyatta da göstermedir. Akif, yaşadığı dönem boyunca memleketin geçirdiği siyasi dönüşümleri, ülkemizin işgal yıllarının sıkıntılarını eserlerinde işlemiştir. Meşrutiyetin ilanından itibaren son zamanlarına kadar, memleketimizde ne olmuşsa hepsi ya açık bir surette ya ima ve telmih suretiyle *Safahat*'ında yer bulmuştur. Öğrencisi ve yakın arkadaşı Hasan Basri Çantay, Akif'in şiirlerinin baştanbaşa vatanperverce olduğunu, onların içinde aşka, bâdeye, havaiyata ait tek bir mısra bulunamadığını, yazdığı "Bahariyye"sinde bile onun vatana ağladığını ifade etmiştir.

Vatan için millet için yazan, maruz kalacağı tehlike ve baskılara rağmen hakkı söylemekten bir an için geri durmayan Mehmet Akif, her alanda olduğu gibi ede-

1 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğrencisi.

biyatta da vatan ve millet için uğraş verilmesi gerektiğini söyler. Çünkü ona göre insanların olduğu gibi edebiyatın da bir vatanı vardır. Edebiyatı teşekkül ettiren unsurlar, şekillenip dal budak saldığı cemiyetin hususiyetlerini nefsinde taşır. Edebiyatın milli oluşu, kendisinin varlık sebebi olan millete ait değerleri bünyesinde taşımasıyla mümkün olabilir. Toplumcu sanat anlayışıyla Akif'e göre bir sanatkâr, fildişi kulesine çekilip içinde yaşadığı cemiyete kayıtsız kalamaz. Herhangi bir insan gibi sanatkâr da cemiyetin bir ferdidir. Mutlaka her cemiyette hastalıklar, hasta ruhlar bulunacağından sanatkârın vazifesi iyiyi ve doğruyu bulmak ve cemiyeti bunların etrafında toplamaktır. Böylece Akif'in Servet-i Fünun edebiyatının sloganı hâline gelen "Sanat sanat içindir. Sanatta gaye yine sanattır. Edebiyatta sanattan başka bir gaye aramak, sanatı takyit etmektir." düşüncesine katılmadığı ortadadır. O bu tarz görüşlerin, ahlaksızlığa felsefi bir elbise giydirerek milletin menfaatine zarar vermek kastıyla ortaya konduğunu iddia eder Akif. Edebiyatın kökeninin edepten geldiğini, böyle bir anlayışın başladığı yerde edebiyatın biteceğini belirtir. Akif'in Servet-i Fünun edebiyatını eleştirdiği bir diğer husus öz Türkçe hareketidir. Bildiğimiz üzere Tanzimat'tan sonra Arapça ve Farsçanın dilimiz üzerindeki tesirini azaltmak veya kaldırmak yolunda bu dillere karşı bir tavır takınılmıştır. Akif ise Türkçenin, Şark'ın iki mühim lisanı olan Arap ve Acem lisanlarının yardımıyla yaşadığına inanır. Ona göre müfrit bir tasfiyeye taraftar olanlar ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri geri vermek mümkün değildir. Hatta gerektiğinde yeni kelimeler dahi alınabilir. Akif, Arap ve Acem lisanlarıyla uğraşmanın lüzumsuzluğundan bahisle medeni milletlerin dillerini öğrenelim diyenlere, yani Servet-i Fünun yazarlarına şu cevabı verir: "Sizin bu teklifiniz tıpkı coğrafya kitaplarından Asya ve Afrika kıtalarını artık kaldıralım demeye benziyor. A kuzum, bizim o müteredd in akvamın arasında bir karış toprağımız yok. Bize orada ne ektirirler ne de biçtirirler. Biz Asya'da ekeceğiz, Asya'da biçeceğiz." Akif'in burada Servet-i Fünun'u tenkit ettiği husus Batı bilim ve sanatını öğrenme gayretleri değil, onları taklide çalışmalarıdır. Yoksa Akif'in Batı bilim ve sanatının öğrenilmesine karşı olmadığı, bilakis taklitçiliği kınayarak bunu teşvik ettiği şu meşhur dizelerden okunmaktadır:

"Alınız ilmini Garb'ın, alınız sanatını;
Veriniz hem de mesainize son süratini.
Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız;
Çünkü milliyeti yok sanatın ve ilmin; yalnız."

Nitekim her şeyde olduğu gibi edebiyatta da Şarklıların Garplılardan geri olduğuna inanan şair, Batı edebiyatından sanat yönünden istifade edilmesi gerektiğini yukarıdaki dizeleriyle açıklamıştır. Batı'nın kendi edebiyatında tezahür eden duygu, düşünce, anlayış, hayat görüşü ve yaşayış şeklinin bizim edebiyatımızda işlenmesine karşı çıkan Akif, edebiyatın teknik kısımlarından istifade edilebileceğine inanır. Bunu ise şu sözlerinden anlarız: "Şarklılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek geri; Garplılar her şeyde olduğu gibi edebiyatta da pek ileri. Biz onların edebiyatından yalnız sanat cihetiyle istifade etmek isteyeceğiz. Yoksa ecnebi emtiasını yerli metaı yerine satmayacağız. Simsarlığın bu türlüsü dolandırıcılık olduktan başka kendi hayatımızı kıyamete kadar işlenmeyecek ham eşya sırasında kalmasına sebep olur ki hem ayıp hem günahtır." Batılılardan faydalanmanın gerekliliğini bu denli savunan Akif, ebedi hasmım dediği Rus edebiyatı ile Türk edebiyatını karşılaştırarak edebiyatımızın çağdaş çizgiden ne kadar uzak olduğunu göstermeye çalışır. Akif, bu düşüncelerini *Safahat*'ın ikinci bölümünde kahramanı, hayatı siyasi mücadelelerle dolu Özbekistanlı bir Türk olan İbrahim Efendi'nin ağzından söyler:

"Üdebanız hele gayetle bayağı mahlûkat
Halkı irşat edecek öyle mi bunlar? Heyhat!
Kim, Garbın yalınız fuhşuna simsar;
Kimi İran malı der, köhne alır, hurda satar!
Eski divanlarınız dopdolu oğlanla şarap;
Biradan, fahişeden başka nedir şir-i şebab?
Serseri hiçbirinin mesleği yok, meşrebi yok;
Feylesof hepsi, fakat pek çoğunun mektebi yok!
(...)
O benim ebedi hasmım olan Rusya bile,
Hakkı teslim edelim! Hiç de değildir böyle.
Mütefenninlerin ta keşfe kadar tırmanıyor;
Edebiyatı anıldıkça zemin çalkalanıyor."

Safahat'ın bu bölümünde Batı edebiyatı övülürken eski edebiyatımızın da geri kalmışlığından ötürü ağır bir dille yerildiğini görüyoruz.

Mehmet Akif, Batı edebiyatından yararlanabilmenin yolunun lisan bilmekten geçtiğini söyler. Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca olmak üzere dört lisanda eser okuyabilecek kadar yetkin olan Akif'in bu dillerde birçok kitabın mütalaasını yaptığından haberdarız. Akif'in Batı edebiyatından takip ettiği isimlerin başında Lamartine gelmektedir. Ispartalı Hakkı'dan Akif'in Lamartine'i beğenerek okuduğunu ve böylelikle Fransız edebiyatına ilgi duyduğunu öğreniyoruz. Fuzuli'yi ne kadar sever, hürmet eder ve iştiyakla yâd ederse Lamertine'e de aynı duyguları beslemektedir. Akif'in onu sevmesinin arkasında farklı hikmetler bulunmaktadır. Şöyle ki Ferit Bey ile Medidation'dan okudukları parçalardan biri Akif'in Lamertine'e olan cezbesinin çok açık bir izahıdır:

"Fırat beni Paris âlemi için yaratmamış… O hayat zevkime el vermiyor, ruhumu bizar ediyor. Ben Şarklı doğmuşum, ben Şarklı öleceğim. Ben ıssız yerler, çöller, denizler, dağlar, tabiatla deruni müşafeheler, mealini takdis edeceğim bir neşide-i cemal muhasebesiyle oyalanacağım bir enis-i can… Hulasa Osmanlılarda Araplarda olduğu gibi mütaib-i cismaniyeden azad bir lakaydi içinde fakat ruhun, müfekkirenin mesaisiyle, tahayyülatı mülhemanesiyle geçen bir hayat için yaratılmışım. Bir hayat ki baştanbaşa şiir ile iman ile hissiyatı necibe-i hamasetle pirayedardır."

Akif'in Lamertine'nin yanı sıra, Batı edebiyatından hem fikir hem şiir hem de roman alanında takdir ettiği Victor Hugo'yu, Alfrede de Musset'i, Emile Zola ve Dumas Fils gibi yazarları da okuduğunu biliyoruz.

Türk edebiyatından ise Şirazlı Hafız'ın *Divan*'ını, Sadi'nin *Gülistan*'ını, Mevlana'nın *Mesnevi*'sini, Fuzuli'nin *Leyla ve Mecnun*'unu okumuştur. Akif, Muallim Naci'nin etkisiyle şiire başlamış, Ahmet Mithat Efendi'yi severek takip etmiştir. Bir süre Abdülhak Hamit havasına girmekle birlikte, kendini çabuk toparlayıp gerçeğe yönelmiştir. Fars edebiyatından Sadi'yi ise yolunda rehber edinmiştir. Şiir yazmaktan maksadının şiire başlarken örnek aldığı Sadi yolunu takip ederek içtimai dertlerimizi, ahlaki yozlaşmamızı, aynı zamanda hem ferdi hem de içtimai rezaletlerimizi göstermek olduğunu söyler. Arap edebiyatından ise Mütenebbi'yi ilgiyle okuyan şair, Türk edebiyatından Nefi, Baki, Şinasi, Şeyh Galip, Hersekli Arif Hikmet ve biraz daha genç şairlerden olan Mithat Cemal ve Faruk Nafiz'i de takip etmektedir.

Eğer Akif'in edebiyat anlayışından söz ediyorsak; eserlerini yayımladığı düşüncelerini paylaştığı *Sebilürreşad* dergisinden de biraz bahsetmemiz gerekir. Akif'in çok yakın arkadaşlarından olan Eşref Edip'in öncülüğünde çıkarılan bu derginin amacı İslâm'a hizmet etmek, Müslümanlara sağlam bir metodu tavsiye edip İslâm aleyhinde yapılan saldırı ve iftiralara cevap vermektir. Hepimizin bildiği üzere ülkemiz bu zaman zarfında savaş içerisinde olup, ağır imtihanlar vermektedir. Bu yıllarda düş-

mana karşı verilen mücadelenin yanında ülkeyi düştüğü buhrandan kurtarmak amacıyla Osmanlı aydınları fikri mücadeleler de vermiştir. Ki bunların başında din, felsefe, edebiyat, hukuk, ilim, siyaset, içtimaiyat ve Müslümanların ahvalinden bahseden *Sebilürreşad* dergisi yazarları gelmektedir. Derginin başmuharriri olan Akif, *Safahat*'ın çoğunu bu dergi vesilesiyle yayımlayabilmiştir. Ayrıca Akif'in çeşitli illerde camilerde vaaz olarak yaptığı konuşmaları da bu dergide yayımlanmıştır. Bu konuşmalar ve şiirler halkın manevi duygularını coşturduğundan ve askerlerin ihtiyacı olan morali onlara sağladığından mecmua savaş yıllarında tüm cephelere ulaştırılmaya çalışılmıştır. Akif'in bu dergi vesilesiyle Millî Mücadele'deki rolü güçlenmiştir diyebiliriz. Akif'in yaptığı birçok çeviriden de böylelikle haberdar oluyoruz. Ferit Vecdi'den *Müslüman Kadını, Müslümanlıkta Medeniyet* gibi eserleri, Muhammed Abduh'tan makaleler ve *el-Menar* dergisinden yaptığı çeviriler bunlardan bir kısmını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Mehmet Akif, savunduğu değerlerin ve ortaya koyduğu yapıtların dayanağını İslâm dininden almış, ülkemizin ve insanımızın geçirdiği sıkıntılı dönemlerde Müslümanlara kılavuzluk etmiştir. Edebiyatta gelenek ve dini inancın korunarak ileride olan medeniyetlerin ilim ve sanatlarından yararlanmayı gerekli görmüş, nihayetinde arkasından gelen yazar ve şairler için yeni yollar çizmiştir.

ZOR ZAMANLARIN ZOR ADAMI VE HAYATININ ÖZETİ: SAFAHAT

Kübra Tuğçe KARAOĞLU[1]

"Benim Akif'im var. Bu Akif, hayatımın otuz üç senesidir. Bu otuz üç senede o bir tek defa bayağı olmadı. Onun iç yüzüne baktığım vakit; gökyüzüne, denize bakar gibi ferahlardım. Sonra onun 63 senelik hayatını öğrendim, bu ne berrak 63 senedir. Siyah ve pis tek bir dakikası yoktur."

Mithat Cemal Kuntay

Bir de benim Akif'im var, ben onu yeni tanıdım. Herkesin bildiği gibi bilirdim ben de onu: "İstiklal Marşı'mızın Şairi!" Fakat onu tanıdıkça anladım ki bu 63 seneye sığan halkımızın aklında ve yüreğinde yer tutan benim Akif'imin bilinen yönlerinden bir tanesi sadece İstiklal Marşı şairi olmak. Bizim için böylesine önemli ve adı dilden dile dolaşan bir şahsın hakkında az bilgiye sahip olunması şaşırtıcı bir durum. Mehmet Akif sadece İstiklal Marşı'mızı yazmadı. Bu yüce eseri gibi binlerce esere imza attı. Her şiirinde verdiği ruh, anlattığı duygu birbirinden farklı idi…

Şiir yazmayı kendisine vazife edinmiş ve şiirlerini bitirmeden gözüne uyku girmezmiş. Bunun en güzel örneği "Çanakkale Şehitlerine" şiiridir. Kendisine öyle bir vazife olarak görüyor ki bu şiiri yazmayı; I. Dünya Savaşı sırasında gittiği Medine'de Necid çöllerinde mürekkebi çöl ateşinde kuruyan kalemiyle yazıyor.

Benim Akif'im sadece şair değildi elbette. O, inançlarına, vatanına, ailesine sahip çıkan, dakikliği ve sabrıyla tanınan bir Akif'ti. Aradan yıllar geçse dahi verdiği söze sadık kalarak ölen arkadaşının çocuklarına babalık yapan bir Akif'ti. Aynı zamanda sahip olduğu çetin huyları da vardı. Eğer onunla dost olsaydık onun gibi düşünecektik. Onun kızdığı şeye kızacaktık, onun sevdiği şey bizim için de sevimli olacaktı. Hani her insanın bir hayat felsefesi vardır ya, Mehmet Akif'in de hayat felsefesi buymuş demek ki…

1 Gaziantep Yasemin Erman Balsu Anadolu Lisesi öğrencisi.

Benim Mehmet Akif'te örnek aldığım kısım onun şiir ve sanat aşkı… Biz sanatı kısıtlı görürüz. Sanata tek bir açıdan bakar ve yorum yaparız; ama Akif bizim baktığımız gibi bakmamış. Akif'i tam anlamıyla tanımak istiyorsak onun şiirlerini de tam anlamıyla anlamamız gerekiyor. Akif'in şiirleri; onun düşünceleri, ruhu, hayatı, anıları ve belki de yaşantısı hakkında en büyük kaynaklardır. Akif'in şairliği örnek alınacak bir şairliktir.

Şöyle diyebiliriz ki sanatçının en önemli amacı halkı anlatan bir dünya yaratmaktır. Bu durumun sonucu olarak Mehmet Akif, içinde yaşadığı halkın bütün özelliklerini şiirlerine aksettirmiştir. Bunu yaparken güçlü bir gözleme başvuran Mehmet Akif ilhama inanmazdı. Bu yönüyle de Türk şiirine realizm onun tarafından getirilmiştir denebilir. Şöyle ki her ne kadar sanatını halka adamış olsa da o güçlü bir şairdir. Şiirin ciddi bir çaba işi olduğunu anlamıştır. Eserlerinde her zaman aruz ölçüsünü kullanmıştır. Aruzu Türkçeye uygulayan birkaç şairden biridir, hece ölçüsünü hiç kullanmamıştır. Şiirlerinin her bir mısraında farklı bir anlam yatar ve farklı bir ruhu yansıtır. Ben Akif'in şiirlerini gururla seslendiriyorum. Öyle ki şiir okumak ruh ister ve bu okuduğun şiire göre değişir. Akif'in şiirleri sadece ruh taşımıyor birçok hikâyeyi de içinde barındırıyor, her kelimesinde her cümlesinde!

Hepimiz biliyoruz ki Mehmet Akif'in en büyük eseri olan İstiklal Marşı dışında tüm şiirlerinin toplandığı kitabı, *Safahat*'tır. Mehmet Akif'in 1911-1933 yılları arasında yayımladığı yedi şiir kitabındaki tüm şiirlerini burada bir araya getirir. Kelime anlamı olarak "Hayatın değişik yüzleri, görünümleri" anlamına gelen *Safahat*, yedi kitabın da ortak ismi olmuştur. 1911 yılında ilk kitabı yayımlandığında sadece *Safahat* adını taşımıştır.

Safahat'ın kimi baskılarına Mehmet Akif'in sağlığında kitaplarında yer vermediği şiirler eklenmiştir. İstiklal Marşı ise *Safahat*'ta yer almaz. Mehmet Akif bunun nedenini marşın Türk milletinin eseri olarak açıklamıştır: "Onu milletimize ve kahraman ordumuza hediye ettim. Zaten o milletin eseridir, milletin malıdır. Ben yalnız gördüğümü yazdım."

İçerdiği kitaplardan bahsedecek olursak;

Birinci kitap olan "Safahat" Mehmet Akif'in ilk şiir kitabı olarak yayımlanmıştır. Kitap "Safahat" diye anılan başlıksız bir giriş şiiriyle, bu şiir ise "oku" kelimesi ile başlar. Manzum hikâye özelliği taşıyan 44 şiir içerir.

İkinci kitap olan ve 1912'de yayımlanan "Süleymaniye Kürsüsünde" 1002 mısralık tek bir şiirden oluşmuştur. Şairin dostu vaiz Abdürreşid İbrahim'in ağzından yazılmıştır.

Üçüncü kitap olan ve 1913'te yayımlanan "Hakk'ın Sesleri" yazıldığı sırada henüz bitmiş olan Balkan Savaşları'nın acılarıyla yazılmış 10 şiirden oluşmaktadır. Sekiz ayet ve bir hadis açıklanmıştır.

Dördüncü kitap "Fatih Kürsüsünde" 1914'te yayımlanmış olup 1692 mısralık tek şiirden oluşmaktadır.

Beşinci kitap olan "Hatıralar" ise 10 şiirden oluşmaktadır. Şair, Balkan ve I. Dünya Savaşları sırasındaki yaptığı gözlemleri anlatır.

Altıncı kitap olan "Asım" karşılıklı konuşma şeklinde yazılmış olup 2282 mısralık tek bir manzum hikâye içerir. "Çanakkale Şehitlerine" adıyla meşhur olan şiir, bu eserin sonunda yer almaktadır.

Yedinci ve son kitap olan "Gölgeler" ise Mehmet Akif'in İstiklal Savaşı ve Mısır yıllarında yazdığı 41 şiiri içerir ki manzum roman

olarak da bilinir. İlk baskısı ayrı bir kitap olarak 1933'te Kahire'de gerçekleşmiştir. Şunu anlayabiliyoruz ki Safahat başlı başına Mehmet Akif'in sanat hayatının tanımıdır.

Her şeyin var olmak için bir sebebe ihtiyacı vardır. İşte bu meslek de böyledir; sanatçı doğulmuyor, sanatçı olunuyor. Mehmet Akif bu olayın en güzel örneğidir benim gözümde. Hayatımızın her dakikasında yeri olan büyük şair, sana sesleniyorum: "Mekânın cennet, ruhun şâd olsun" Metnimi şairin "Zulmü Alkışlayamam" şiiriyle bitirmek istiyorum:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdı mı, hatta boğarım!
- Boğamazsın ki!
- Hiç olmazsa yanımdan kovarım.

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele Hakk namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir âşığım istiklâle,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle!

Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!

Adam aldırma da geç git, diyemem aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!
Zalimin hasmıyım amma severim mazlumu...
İrticaın şu sizin lehçede manası bu mu?"

VATAN, ÇANAKKALE DESTANI VE AKİF

Leyla Nur TONGÜN[1]

Şahsiyet insanın sahip olduğu birtakım kişisel özelliklerdir, şahsiyet sahibi bir insan psikolojik bakımdan güçlüdür, tutarlıdır, sorumludur. Bu özellikleri ve davranışları hayatında uygulayabilen insanlar şahsiyete sahiptir. Mehmet Akif'in bu özelliklere sahip olup kelimenin tam anlamıyla bir şahsiyet olarak okur karşısına çıktığını görmekteyiz. Her milletin tarihte derin izler bırakmış önemli değerleri vardır; Akif de sadece İstiklal Marşı'nın yazarı değil, aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nı on kıta, kırk bir dizeye sığdırarak Millî Mücadele'yi en mükemmel şekilde dile getirmiş isimdir. Biz gençler için örnek alınması gereken bir şahsiyettir, onun fikirleri yaşadığı zamanda olduğu gibi günümüzde de geçerliliğini koruyup gelecek nesillerde de koruyacaktır. O şiirini, sanatını, millet davasının emrine vermiştir. Millî şair siyasî bakımdan İslâmcı olmakla birlikte, duyguları bakımından vatansever ve milliyetçidir. Sanatını sosyal hizmetin emrine vermiştir. Bu durumun sonucu olarak; içinde yaşadığı halkın bütün özelliklerini şiirlerine aksettirmiştir. Akif'e göre şu üzerinde yaşadığımız vatan, bu topraklar öyle önem verilmeden basılıp geçilecek yerler değildir. Bu toprakların altında bu vatan uğruna can verip yatan binlerce şehit vardır, onları unutmamak gerekir. Bu cennet vatanın her köşesi her karış toprağı ne pahasına olursa olsun korunacaktır, içimizde bu cennet vatanın uğruna canını feda etmeyecek yoktur, diye düşünüyorum. Bu topraklarda ne kadar çok şehidin yattığını Akif gibi kuvvetli ifade edebilen başka bir şairimize rastlamak mümkün değildir. Akif'te vatan sevgisini ve milletine düşkünlüğünü görmekteyiz. Bunun en güzel yansıması İstiklal Marşı'dır, hepimizin bildiği üzere. "Çanakkale Şehitleri Destanı" da Akif in yazdığı muazzam eserlerden biridir, bu destanın nasıl yazıldığını merak ettim ve araştırdım, sizlere bir olayla anlatmak istiyorum:

Çanakkale zaferinden sonra Başkumandan vekili Enver Paşa imparatorluğun en uzaktaki yerlerine bile bu zaferi müjdelemek için telgrafhaneye koşmuş, tek tek kumandanları çağırmıştı. Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Kuşçubaşı Eşref Bey'i aradı. Eşref Bey, Anadolu Bağdat Demiryolu hattının son durağı olan el-Muazzam istasyonundaydı. Telsiz başında bizzat şu telgrafı yazdırdı: "Çanakkale Savaşında ordumuz

1 Gaziantep TOBB Fen Lisesi öğrencisi.

muzaffer oldu. Düşman mağlup, mahcup ve mecruh olarak çekiliyor. Haber bütün yurtta mutluluk yarattı." El Muazzam'da da sevinç muazzamdı. Orada bulunanlardan biri haberi duyunca Eşref Bey'in boynuna sarıldı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bu hıçkıran vatansever, yüreği yanık memleket evladı Akif'ten başkası değildi. Akif büyük vatan sevgisi ve meftun olduğu istiklal ve hürriyet sevdasıyla yavaşça kalabalığın arasından ayrıldı. Geri kalanı Eşref Bey'in ağzından dinleyelim:

"Çöl gecelerinin parlak yıldızlı semasını, zaferimizin şerefine aydınlatan ayın bu efsanevi ışıkları altında, Akif bu savaşı unutturacak kadar parlak çöl gecesinde sabahladı. İstasyon binasının arkasındaki hurmalığın içine çekildi. Sadece hıçkırıkları duyuldu. İçli ve derin hıçkırıklar… İşte Çanakkale'ye lâyık o büyük destan, bu hıçkırıklar içinde meydana geldi. Sabahleyin vazifesini tamamlamış olarak yanıma geldi. Yüzüme derin derin baktı ve dedi ki: "Artık ölebilirim Eşref Bey, gözüm açık gitmez!"

‘KORKMA’ DİYE BAŞLAYAN ‘İSTİKLAL’ DİYEREK BİTEN BÜYÜK BİR MARŞ

Mesude Ceren UZUN[1]

Bir marş düşünün; on kıta içinde bütün duyguları bulunduran. Bir marş düşünün; herkesin ayakta dinlediği, vatan aşkıyla yanıp tutuşan bir marş. “Korkma” diyerek başlayan, “İstiklal” diyerek biten. Düşünebildiniz mi? Evet düşündünüz, anladınız hangi marştan bahsettiğimi. O marş, İstiklal Marşı’dır.

İstiklal Marşı, kahraman ordumuza ithaf edilmiş bir marştır. Peki, bu marş nasıl yazılmıştır? O dönemin Genelkurmay Başkanı ve Batı cephesi kumandanı Albay İsmet (İnönü) Bey, dönemin Milli Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur Bey’e, Fransız millî marşı *La Marseillaise* örneğinde bir millî marşın hazırlanmasını teklif eder. İşte bu olay, İstiklal Marşı’nın yazılmasındaki ilk adımdır.

Teklif kabul edilir ve bir yarışma tertip edilir. Bu yarışma *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde 7 Kasım 1920 yılında duyurulur. Yarışmanın birincisine, beş yüz lira ödül verilecektir. Bu para o dönemin şartlarında, çok büyük bir meblağdır. Yarışmaya 724 şiir gelmiştir; fakat bu şiirler arasında, dönemin ruhunu hakkıyla yansıtan bir esere rastlanmamıştır. Bu şiirler arasında Mehmet Akif’in şiiri de yoktur. Mehmet Akif, bu yarışmaya katılmak istemez; çünkü para ödülü kendisini rahatsız etmektedir. Mehmet Akif’i marşı yazmaya Hasan Basri Çantay ikna eder. Nasıl ikna etiğini Hasan Basri Çantay şöyle anlatır:

“Mecliste Akif’le yan yana oturuyoruz. Çantamdan bir kâğıt parçası çıkardım. Ciddi ve düşünceli bir tavır ile sıranın üstüne kapandım, güya bir şey yazmaya hazırlanmıştım. Üstat ile konuşuyoruz:

-Ne düşünüyordun Basri?

-Mani olma, işim var!

-Peki, bir şey mi yazacaksın?

-Evet!

1 Burdur Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümü öğrencisi.

-Ben mani olacaksam kalkayım.

-Hayır, hiç olmazsa ilhamından ruhuma bir şey sıçrar.

-Anlamadım?

-Şiir yazacağım da…

-Ne şiiri?

-Ne şiiri olacak, istiklal şiiri! Artık onu yazmak bize düştü!

-Gelen şiirlere ne olmuş?

-Beğenilmemiş.

-Ya!

-Üstat, bu marşı biz yazacağız!

-Yazalım, amma şartları berbat!

-Hayır, şartlar filan yok! Siz yazarsanız yarışma şekli kalkacak.

-Olmaz, kaldırılamaz; ilan edildi.

-Canım, Bakanlık buna bir şekil bulacak. Sizin marşınız yine Meclis'te resmen kabul edilecek.

-Peki, bir ikramiye vardı?

-Tabi alacaksınız!

-Vallahi almam!

-Yahu latife ediyorum. Onu da bir hayır kurumuna veririz. Siz bunları düşünmeyin.

-Bakanlık bunu kabul edecek mi?

-Ben Hamdullah Suphi Bey ile görüştüm. Anlaştık. Hatta sizin adınıza söz bile verdim.

-Söz mü verdiniz?

-Evet.

-Peki, ne yapacağız?

-Yazacağız!

Tekrar tekrar "Söz verdin mi?" diye sorduktan ve benden aynı kesin cevapları aldıktan sonra, elimdeki kâğıda sarıldı, kalemini eline aldı, benim daldığım yapma hayale, şimdi gerçekten o dalmıştı."

(Kısmen sadeleştirilmiştir.)

İşte, Mehmet Akif bu şekilde yazmaya başlamıştır marşı. Taceddin Dergâhı'ndaki odasına kapanır ve İstiklal Marşı'nın mısralarını yazmaya başlar. O sıralarda Akif'le beraber kalmakta olan Hafız Beki Efendi, İstiklal Marşı'nın nasıl yazıldığını şöyle anlatır: "Akif bir gece aniden uyandı, kâğıdı aradı. Bulamayınca da kurşun kalemiyle yer yatağının sağındaki duvara marşın; "Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım/ Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım,/ Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım/ Yırtarım dağları enginlere sığmam taşarım." kıtalarını yazdı."

Mehmet Akif'in sadece iki yaprak kâğıdı vardı. Bir yaprağa temiz kopyası çekileceği için tek yaprak yetmemişti. Şiirin bir bölümünü mecburen dergâhın duvarına yazmıştı. Mehmet Akif'in, yokluk içinde ve bu kadar kısa bir sürede ki bu süre 48 saattir, insanı derinden etkileyen bir marş yazması; onun ne kadar iyi bir şair, daha doğrusu bir üstat olduğunun kanıtıdır. Hasan Basri Bey, Mehmet Akif'i ikna etmeseydi böylesine güzel, anlamlı bir marşımız olmayacaktı. Bu marş, 7 Şubat 1921 günü Milli Eğitim Bakanlığına 725. şiir olarak teslim edilir. Bakanlık, içinde Mehmet Akif'in de şiirinin bulunduğu yedi ayrı şiiri Meclis'e gönderir. Bu sırada şiir *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde ve *Sebilürreşad* dergisinde ilk sayfadan yayınlanarak halka duyurulur. Tabii şiirin başında "Kahraman Ordumuza" şeklinde bir ithaf vardır. Bu ithafın bir diğer anlamı; "Kahraman Milletimize"dir. Çünkü o dönemde olan mücadelelerde kadınından erkeğine, gencinden yaşlısına herkes vatanı kurtarmak için bir ordu olmuştur.

İstiklal Marşı, Hamdullah Suphi Bey tarafından 1 Mart 1921 tarihinde Meclis'te okunur. Okunan kırk bir mısralık bu dev eser ayakta dinlenir ve hatta ilk mısradan alkışlanmaya başlanır. Bu alkışlar, eserin, on bir gün sonra İstiklal Marşı olacağının bir kanıtıdır. Hamdullah Suphi'nin zaman zaman alkışlarla sözü kesilir, Meclis'e duygu seli hâkimdir. Marşın okunduğu sıralarda Anadolu'da çetin bir savaş sürmektedir. Ordumuzun I. İnönü Zaferi ile umudu yerine gelmiş, Yunan saldırısı sonucu umudu yerle bir olmuştur. Bu çok anlamlı ve manevi değeri yüksek marşın gelmesi, insanlarda umudun tekrardan yeşermesini sağlamıştır.

Meclis'teki tartışmalardan sonra 12 Mart 1921 günü, İstiklal Marşı artık milletin marşı olmuştur. Artık yeni kurulan devletin bir marşı vardır. Ordumuza manevi destek olacaktır. Peki, bu marş neyi anlatır?

İstiklal Marşı, düşmanlarımıza karşı güçlü duruşumuzun simgesidir. İlk kelimeden itibaren korkmamamız gerektiğini anlatır. Destanı anlatır, bu ülkeyi nasıl ve ne şartlarda kurtardığımızı anlatır. Savaşlardan dolayı çektiğimiz acıyı, kırılan umudumuzu, tekrardan yeşeren umudumuzu anlatır. Küllerinden yeniden doğan bir ülkeyi anlatır. Bu yurdun *en son ocak sönmeden* verilmeyeceğini anlatır. Bu *cennet vatan* için kanımızın son damlasına kadar savaşmamız gerektiğini anlatır. Son kelimesinde ise bağımsızlığımıza vurgu yapar.

İstiklal Marşı, ilkokul zamanlarında pazartesi sabahı ders başlamadan, Cuma akşamları ders bitiminde okunan bir marştır ve benim için böyle anlamlı olduğunu bilmezdim. Her okuduğumda tüylerimi diken diken ederdi… Ne anlattığını ilk önce tarih derslerinde anladım, o dönemin şartlarını öğrenmek İstiklal Marşı'nı anlamamı sağladı ama yine de tam anlamıyla idrak edememiştim; çünkü Mehmet Akif'i anlamamıştım. Mehmet Akif'i anlamak İstiklal Marşı'nı anlamakla eş değerdi. Onun nasıl bir şair olduğunu, onun vatan aşkıyla yanıp tutuştuğunu anlamam gerekiyordu. Onu anladıktan sonra beni neden bu kadar etkilediğini anladım; çünkü Mehmet Akif marşa tüm Anadolu'yu, mücadeleyi sığdırmıştı. Mehmet Akif, İstiklal Marşı'nı yazdığı zamanlardaki düşüncelerini şöyle anlatır:

"O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının bir ifadesidir. Binbir facia karşısında bunalan ruhların, ıstıraplar içinde halas dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz… Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lâzım. O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur."

Mehmet Akif millete armağan ettiği bu marşı, tüm şiirlerinin toplandığı *Safahat* adlı eserine almamıştır.

Her kelimesinde farklı bir anlam olan, bu milletin imanını, destanlaşmış kahramanlığını, bağımsızlığını anlatan ve duyan herkesi saygı duruşuna sokan, dinlendiğinden bu yana etki altına alan bu marş, milletimizin ortak mutabakat metnidir.

MİLLÎ MÜCADELE'NİN YÜKSELEN SESİ: AKİF

Şaziye Nur ÇALIŞKAN[1]

Balkan Harbi'nden sonra duyulmaya başlanan "hasta adam can çekişiyor" nidaları ülkenin her yerinde yükseliyordu. Vatanı ve milleti zor günler beklemekteydi. O günlerde Mehmet Akif hem edebi hem de manevi kuvvetiyle milletine destek olmuştu, "Acı paylaşılınca azalır." diyerek. Bu yüzden, Akif yüreğindeki yangını paylaşarak söndürmeye çalışıyordu. Vatanın felahı ve hürriyeti için bütün gayretiyle mücadele veriyordu. 1908'den beri uğranılan felaketlerden dolayı halkı yeniden diriltmek adına mücadelenin manevi cephesini tam anlamıyla kavramış Mehmet Akif'in sesi ilk olarak Beyazıt Camii'nde duyulmuştu. Bir yandan asırlardır süregelen Osmanlı Devleti'nin zayıflamasının önüne geçmek için çareler aranırken, diğer yandan Balkanlardaki savaşta yenilmemek için askerler teşvik ediliyordu. Bu duruma örnek olarak Akif'in kaleme aldığı "Cenk Marşı" gösterilebilirdi. Akif dizelerinde gençlere şöyle hitap etmişti:

"Balkan'ı bildin mi nedir hemşeri
Sevgili ecdadının son yeri
Bir sıla isterdin ya çoktan beri
Şimdi tamam vakti... Uğurlar ola!

Ey vatanın şanlı gaza mevkibi
Saldırınız düşmana arslan gibi
İşte Hüda yaveriniz hem nebi
Haydi gidin, haydi, uğurlar ola..."

Bu noktada Mehmet Akif kedisine yakışır, olağanüstü bir gayretle; bu birlik ve beraberliğin sağlanması için yazılar ve şiirler kaleme almıştır. Bencillik sıradanlığını aşan Mehmet Akif, bütün güzellikleri ve faydalı şeyleri kendisi için değil milleti ve vatanı için istemiştir.

1 Salim İçli Final Temel Lisesi öğrencisi.

İslâm'ın haremgahında namahremler dolaştığından bülbüllere intizar eden İslâm şairi, savaşın ortaya koyduğu ıstırapları derinden hissetmiş, ömrünü bayrağındaki hilalin şerefini müdafaaya harcamıştı. Bu gayreti sadece belli bir hususta sarf etmemiş; vatanın, milletin birliği ve bütünlüğü için henüz işgal edilmemiş Anadolu'nun çeşitli mekânlarında bulunmuştu. Ümitsizliğe kapılan insanların umudu olmuş, yurdu hâkimiyet altına alan karamsarlık bulutlarını dağıtmıştır.

Mehmet Akif, İstanbul'da *Sebilürreşad*'da yayımladığı yazılarında teslimiyetçilerinin aksine halka cesaret aşılamıştır. Halkı birlik ve beraberliğe davet etmiştir. Birlikten dirlik doğacağına inanan Mehmet Akif, ancak bu yolla vatan topraklarının selamete ereceğini haber vermiştir. Millî Mücadele için önemli yayın organlarından biri olan bu dergi, yayınladığı yazıların sansürlenmesinden dolayı Ekim 1919'da boş yayımlanmıştı. O boş sayfalarda sessiz bir çığlığa yer verilmişti. Mehmet Akif, "Hüsran" şiirinde, sadece top ve silah kullanan düşman askerlere değil, kalemine karşı duran güçlere de şu sözlerle direniyordu:

"Ben böyle bakıp durmayacaktım dili bağlı
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım
Gür hisli, gür imanlı beyinler coşar ancak
Ben zaten uzun boylu düşünmekten uzaktım
Haykır kime lakin hani sahipleri yurdun
Ellerdi yatanlar sağa baktım sola baktım
Feryadımı artık boğarak na'şını tuttum
Seller gibi vadiyi eninim saracakken
Hiç çağlamadan gizli inen yaş gibi aktım
Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz
İnler Safahat'ımdaki hüsran bile sessiz."

Sebilürreşad, Millî Mücadele'nin manevi dergisi niteliğindedir. Mehmet Akif *Sebilürreşad* dergisiyle İslâmcılık fikriyatını yaymaya gayret etmiştir. Yayımladığı her şiir millet ve memleket meselelerini aydınlatacak niteliktedir. Derginin başyazarı oluşu bu haklı mücadelenin başka bir boyutunu teşkil eder Mehmet Akif için. Mevcut şartlarda İstanbul'da yapılacak fazla bir şey kalmamıştır. Savaş sona ermiş, ağır kayıplar verilmiş, ağır mütareke şartlarına zorlanmıştık. Eşref Edip'in ifadesiyle: "Düşman istilası bütün acılığıyla üstümüze çökmüştü." Halk ne yapacağını zaten bilemez durumdaydı. Akif bu tavırlar karşısında asla umudunu kaybetmedi. "Türklerin yirmi beş asırdan beri istiklallerini muhafaza etmiş oldukları müspet bir hakikattir. Türkler istiklalsiz yaşayamaz." diyerek gerçek bir yurtseverin sesini yükseltiyordu. Bu doğrultuda yazılarına devam eden Akif, faaliyetlerinin mevcut şartlarda bir sonuç getirmeyeceğini görmekte gecikmedi. Millî Mücadele'nin ateşi zaten tutuşturulmuştu. Akif artık Millî Mücadele'nin ocağı Anadolu'ya gidiş için hazırlıklara başlamıştı. Bu hazırlıkları fark eden Eşref Edip'e: "Top ve tüfeğin patladığı yere gidiyoruz, artık burada duramıyorum." diyerek ifade etmişti gidişini.

Mademki kendisine inanan insanlar camilerdeydi, o da millî mukavemet hareketine camilerden başlamalıydı. Yakın dostu Hasan Basri Çantay'ın daveti üzerine, Balıkesir'de bulunan Mehmet Akif'e Mustafa Necati ve Vasıf Çınar'ın isteği üzerine Balıkesir'in en büyük camii olan Zağanos Camii'nde halka vaaz vermesi rica edilmişti. Millî konularda hassas bir vatansever olan bu İslâm şairi camiye akın eden coşkulu kalabalığın karşısında çıktığı kürsüde, "Alınlar Terlemeli" manzumesiyle şöyle seslendi:

"Cihan alt üst olurken seyre baktın öyle durdun da
Bugün bir serserisin, derbedersin kendi yurdunda
Hayat elbette hakkın... Lakin ettir haykırıp ihkak
Desen bir kere "insanım" o kanmaz, hem niçin kansın
Sen hürriyetin, hakkın oldukça insansın
Bu hürriyet bu hak bugün bizden ahengi say ister
Değil üç dört alından hep alınlardan boşansın ter."

"Yaşamak elbette diğer milletler gibi bizim de hakkımızdır. Fakat biliniz ki haklı olmak başka, haklı çıkmak başkadır. Haklı çıkmak için kuvvet lazımdır." Millî Mücadele için topyekûn direnişi savunan Mehmet Akif, kurtuluşun asıl meşalesini burada bu sözleriyle yakmıştı. Akif artık Çanakkale Zaferi'nin akabinde başlayan İstiklal Savaşı'na fiilen katılmıştı.

1920'de Balıkesir'de yükselen bu ses Kadir Mısıroğlu'nun ifadesiyle: "Onun kurtuluş yolundaki ilk adımı olmuştu." Halkın üzerindeki kara bulutları aralayan Mehmet Akif'in, İstanbul'a döndüğünde ilk işi Anadolu'da başlayan bu haklı mücadeleyi İstanbul'da duyurmak oldu. Balıkesir izlenimlerini *Sebilürreşad*'da yayımlayan Akif'in niyeti Balıkesir'de yakılan bu kurtuluş meşalesinin tüm yurdu aydınlatmasıydı. Nitekim öyle de oluyor ve Mehmet Akif'in bu girişimleri İtilaf Devletleri'nin altında olan Osmanlı Hükümeti'ni rahatsız ediyordu. Bu rahatsızlık akabinde Mehmet Akif'in Dar'ül Hikmeti'l İslamiyye'deki başkâtiplik görevinden azledilişini ve sıkı bir takibe alınmasını beraberinde getirdi. Bu azlediliş onu Millî Mücadele'nin yükselen sesi olmaya bir adım daha yaklaştırmıştı. Kendisine yapılan bu karalama çalışmalarını önemsemeyen Mehmet Akif, Millî Mücadele'ye *Sebilürreşad*'daki yayın çalışmalarıyla devam ediyordu.

Anadolu ilk defa İstanbul ile alakasını kesince oradan gelecek haberleri yayma görevini üstlenen yerlerden biri de *Sebilürreşad* idaresiydi. *Sebilürreşad*, Anadolu'da direnişe katılan yurtseverler ve aileleriyle adeta haberleşme merkezi hâline gelmişti. Akif burada aynı zamanda Anadolu'yu kalemine alıyor, Anadolu'dan gelen güzel haberlere yer veriyordu. Anadolu'ya gitme arzusu gerçekleşinceye kadar Mehmet Akif faaliyetlerine bu şekilde devam etti. Şeyh Müşir Kıday'ın Anadolu'yu müdafaa ve İngiliz kuvvetlerine saldıran eserini tercüme edip bastırdı. Çok geçmeden Anadolu'ya gizlice ulaşmasını sağladı. Akif 'in buradaki son hizmeti de bu oldu.

Üzerindeki baskının daha da artması üzerine bu defa yönünü tamamen ve kesin olarak Anadolu'ya çevirmişti. Anadolu'ya geçmeyi düşündüğü bu günlerde; Ankara'da TBMM açılışının hazırlıkları tüm hızıyla devam ediyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın millî hareketin manevi cephesini güçlendireceği gerekçesiyle davet ettiği Mehmet Akif, Ali Şükrü Bey vasıtasıyla bu davetten haberdar edilmişti. Milletin kurtuluşu için ona verilen bu görevi tereddütsüz kabul eden Mehmet Akif, davet üzerine yanına oğlu Emin Ersoy'u da alarak Ali Şükrü Bey ile Ankara'ya hareket etti. Ankara'ya ulaştıklarında TBMM'nin önünde Mustafa Kemal Paşa ile karşılaştılar, Kemal Paşa Akif'in teşrifleri üzerine duyduğu memnuniyeti şöyle ifade etmiştir: "Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz."

Mehmet Akif, Millî Mücadele faaliyetlerine TBMM'nin açılışından sonra da hızla devam etmiştir. Mücadele'nin önemli durakları arasında İnegöl, Çankırı ve Kastamonu yer almaktaydı. İstanbul'dan gizlice gönderilen silahların bu güzergâh üzerinden aktarılıyor olması Mehmet Akif'in buralardaki faaliyetlerinde halkı diri tutmak, birlik ve beraberlik içerisinde mücadeleye devam etmelerini sağlamak açısından ayrı bir önem taşımaktaydı.

Akif bir insan, şair, yazar, aydın olarak zor günlerde vatanına sahip çıkmış, üstüne düşeni, hakkını vererek yerine getirmeye gayret etmiş bir şahsiyetti. Millî Mücadele başlarında işi, maaşı yerinde, saygın, şöhretli bir şair olarak, hayatını İstanbul'da sürdürmeye devam edebilirdi. Öyle yapan binlerce insandan birisi olarak, kimse de onu kınamazdı. Asker değildi, siyasetçi hiç değildi. Zaten onun büyüklüğü de buradaydı. Milletinin, vatanının karşılaştığı tehlikeyi o, kendi çapında göğüslemeyi görev

bilmişti. Hiçbir şey yapmamış olsa bile Ankara'ya gelerek İstiklal Marşı'nı kaleme almış olması, milletin kalbinde yaşaması için yeterli bir sebepti. Ama o cepheden cepheye, şehirden şehre dolaşmış, asker ve halkının yanında olmuş, vatan müdafaasına toplumu teşvik etmiş, ümitsizlere ümit aşılamak için çırpınmıştı. Bu yüzden, Millî Mücadele'de Akif'in gayret ve çabaları göz ardı edilemez. Onun halka olan hitabeti ve kaleme aldığı yazıları millete zorluklara dayanma gücü ve cesaret vermiş, imanlarını hep diri tutmuştu. Millî Mücadele'de cephede askerler top ve silah ile çatışırken, çatışmanın farklı bir boyutu olarak Mehmet Akif de kalemiyle, hitabetiyle, vaazlarıyla mücadeleye katılmıştı. Allah'a olan imanından aldığı bu kuvvetle milletine hep destek vermiş ve milletine olan inancı da hiç son bulmamıştı. Kendisine görev bildiği manevi cepheyi hakkıyla kazanmış, zafer getirmişti.

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

4. Bölüm

Entelektüel Bir Düşünce Adamı Olarak Akif

YAŞADIĞI ÇAĞA KAYITSIZ KALAMAYAN BİR MÜTEFEKKİR: MEHMET AKİF

Ali Fuat KARAASLAN[1]

İslâm dünyası, 19. yüzyılda kendini gösteren ve günümüze kadar süregelen 'Batı' tehdidi ile 19. yüzyıla kadar hiç bu kadar yakın bir temas içinde bulunmamıştı. Bu tehdide karşı Müslüman ahalinin içinde oluşan mücadele azminin temelinde yatan; 'var olma refleksidir.' Bu refleks, kendini farklı şekillerde göstermiştir. Askeri alanda Çanakkale bu durumun en büyük örneğiyken, düşünsel alanda Muhammed Abduh, Cemaleddin Afgani, Ebu'l Kelam Azad ve Akif örnek olarak gösterilebilir. Müslüman ahalinin Batı'ya karşı ortaya koyduğu irade yalnızca düşünsel ve askeri alanda da olmamıştır. İran'da gerçekleşen ve 'Tütün İsyanı' olarak bildiğimiz meşhur hareket, Müslüman ahalinin tepkisini ortaya koyuşunun farklı bir tezahürüdür.

Küresel muktedirler tarafından batı dışı toplumlara uygulanan her türlü baskının bir sonucu olarak ortaya çıkan var olma refleksi; Doğu Türkistan'dan Arnavutluk'a, Güney Hindistan'dan Çeçenistan'a kadar kendini göstermekteydi ve mücadele yalnızca alanlarda, meydanlarda değildi. İslâm ümmetinin ortaya koyduğu mücadeleci tavrın düşünsel yanı da en az fiili yanı kadar kapsamlıydı. Hindistan'da İngiliz sömürgesine karşı halkı mücadeleye çağıran Mevlana Ebu'l Kelam Azad, bütün ümmetin yeniden dirilişi için İslâm coğrafyasını gezerek vaazda bulunan Cemaleddin Afgani, Anadolu ve Rumeli halkının şairi Akif bahsettiğimiz düşünsel yanın, halkın ortaya koyduğu "var olma refleksinin" düşünsel alandaki en büyük temsilcileridir.

Binlerce, yüz binlerce kilometrekarelik bir alanda kendini gösteren bu var olma refleksi ve düşünsel sistemin, temelde tek bir gayesi vardır: Özgür İslâm Toplumu. Bu düşünceyi temellendiren isimlerden söz etmek gerektiğinde ise Akif'in yerinin çok farklı olduğu görülür.

20. Yüzyıl ve Mehmet Akif

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına sahne olan 20. Yüzyıl, aynı zamanda bu çöküşü önlemeye çalışan pek çok önemli şahsiyeti de ortaya çıkarmıştır. Bu şah-

1 Kocaeli Necip Fazıl Kısakürek Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi

siyetlerin hepsi kendi imkânları dâhilinde imparatorluğu kurtarma çabası içine girmişlerdir. Akif'in doğduğu ve yaşadığı dönem imparatorluğun en buhranlı, en sıkıntılı dönemleridir. 93 Harbi (1877), Trablusgarp Savaşı (1911) Balkan Savaşı (1912) ve I. Dünya Savaşı (1914) Mehmed Akif'in karakterinin ve düşünsel dünyasının şekillenişinde önemli bir yere sahiptir. Buhranlarla, sıkıntılarla dolu bir dönemde kendini yetiştirmek zorunda kalan Akif, bu dönemde çeşitli yazarlardan, düşünürlerden etkilenmiştir. Sebilürreşad'da sıkça sözü edilen 'İslâm Birliği' ülküsünde Muhammed Abduh'un etkisinden söz edilebilir. Aynı zamanda bu bağlamda Cemaleddin Afgani'nin de Akif'in üzerinde etkisi olduğunu kaynaklardan öğrenebiliyoruz.[2] Ancak Akif için, en önemli örneği hiç şüphesiz babasıdır; nitekim yine çeşitli kaynaklardan Akif'in sıklıkla babası için; "En büyük öğretmenim, ne öğrendimse ondan öğrendim." dediğini görebiliyoruz.

Akif'in karakterini birkaç özelliğe indirgemek mümkün olmasa da en baskın özellikler olarak şunlardan bahsedebiliriz: En başta Akif'in tavizsiz ahlakı en önemli özelliği olarak göze çarpmaktadır. Akif, hiçbir zaman inandığı değerlerden taviz vermemiş bir kimsedir. Örneğin, Yılmaz Karakoyunlu'nun *Bilinmeyen Yönleriyle Mehmet Akif* kitabından öğrendiğimize göre; Akif, II. Meşrutiyete kat'i bir şekilde karşı çıkmış, bundan dolayı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. Üye olurken edilen yeminde yer alan; "Cemiyetin bütün emirlerine, bilâkayd ü şart itaat edeceğim." cümlesinde geçen "kayıtsız şartsız" ifadesine karşı çıkmış, "sadece iyi ve doğru olanlarına" şeklinde yemini değiştirmiştir.

Bir diğer özelliği ise "dava adamlığı" şeklinde tabir edilen mücadeleci ruhudur. Akif, Berlin'den Necid Çöllerine, Lübnan'dan Kastamonu'ya kadar gittiği her yerde inandığı değerleri savunmuş ve bu uğurda canını, malını, tüm varlığını ortaya koymuştur. Yaşadığı çağda olup biten olaylara karşı tepkisiz kalmamış, imparatorluğun, ümmetin derdi ile dertlenmiştir. Bu duruma örnek olarak; Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde Almanya'ya yaptığı gezi verilebilir. Hicaz'da İngilizler ile birlikte Osmanlı'ya karşı savaşan esirlere tebliğ yaptığı bu gezi Akif'in ümmetin felahı için ne kadar çabaladığına güzel bir örnektir.

I. Dünya Savaşı ve Mehmet Akif

İslâm toplumu, tarihi boyunca Batı ile 20. yüzyılda olduğu kadar yakın bir temas içinde olmamıştı. Alenen işgal edilen İslâm topraklarında kurulan sömürge devletler, bunun yapılamadığı yerlerde kurulan manda devletler ve ideolojik dezenformasyon çalışmaları Batı'yı geniş bir coğrafyada muktedir kılmıştı. Ancak ortada Batı için tehdit niteliğini koruyan unsurlar da vardı. En başta İslâm olmak üzere, Osmanlı İmparatorluğu ve bünyesindeki bilinçli kitle batı için tehdit sayılıyordu ve amaçlarına ulaşmalarının önünde büyük engellerdi. İmparatorluk tek başına bir tehdit sayılmıyordu; çünkü gücünü kaybetmişti ve Batı bu devlete çoktan nüfuz etmişti. Ancak onun bünyesindeki bilinçli 'İslâmcı kitle' bir risk unsuruydu. Bu kitlenin de Anadolu'daki en büyük temsilcilerinden biri Mehmet Akif'ti.

Akif, Batı ile hayatı boyunca mücadele etmiş mümtaz bir şahsiyet olmasının yanı sıra, toplumu da bu bağlamda bilinçlenmeye çağırmıştır. Yıllarca neşrettiği *Sebilürreşad* dergisi adeta bir okul görevi görmekteydi ve Akif bu dergide yalnızca edebi eserlerini değil, düşünsel çalışmalarını da neşrediyordu. Bu çalışmalar halkı bilinçlendirmek, Hindistan'da Ebu'l Kelam'ın, Mısır'da Abduh'un, Dünya'nın dört bir tarafında Afgani'nin yaptığını Anadolu'da yapmak amacı ile yürütülüyordu. Akif'i çağının diğer Osmanlı aydınlarından ayıran en temel fark da budur. Akif düşünsel bir bilince erişmesinden

2 Mehmet Akif, Sırat-ı Müstakim, IV. 17 Cemaziyülevvel 1328 tarihli 90. Sayı.

itibaren halk ile iletişim hâlinde olmuş, onlarla beraber yaşamıştır. Bu durum ise onun toplum nezdindeki etkisini artırmıştır. Çıkarttığı dergilerle, yaptığı konuşmalarla, ettiği vaazlarla sürekli olarak halkı örgütlü bir direnişe, bilinçlenmeye çağırmıştır. Çünkü Akif savaşın her şeyden önce bir 'medeniyet savaşı' olduğunun bilincine varmıştı.

Akif için I. Dünya Savaşı, I. Dünya Savaşı içinde de Çanakkale Savaşı çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Akif Çanakkale'nin düşmesinin yalnızca Çanakkale'nin düşmesi değil, Şam'ın, Edirne'nin düşmesi, Müslüman ahalinin ve Müslüman hafızanın kaybolması anlamına geldiğinin, en önemlisi ise Batı'nın o boğazdan geçtikten sonra Müslüman coğrafya üzerinde çok güçlü bir iktidar kuracağının bilincindeydi. Bu bağlamda 'medeniyet savaşı' dediğimiz savaşın aslında hak-batıl savaşı olduğu söylenilebilir ki Akif'in yazdıklarından da anladığımız budur. Berlin'e, Necid Çöllerine yaptığı seyahatler esnasında sürekli olarak Çanakkale'den gelen haberleri takip ettiğini çeşitli kaynaklardan öğrenebiliyoruz. Aynı zamanda *Safahat*'ın altıncı kitabında yer alan "Çanakkale Şehitlerine" şiiri de Akif'in bu savaşa ne kadar büyük değer verdiğini göstermektedir.

Akif, İslâm toplumunu uyarmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. I. Dünya Savaşı esnasındaki Berlin seyahatinin ardından yaptığı Necid seyahati de yine toplumu uyarmak ve birtakım diplomatik görüşmeler yapmak amacıyladır. Şerif Hüseyin'e rağmen Osmanlı'ya bağlı kalan İbnürreşid ile Riyad'da görüşmek için yapılan gezi yaklaşık beş ay kadar sürmüştür. Gezi sonunda Şam ve Beyrut'a uğrayan Akif, Beyrut'ta 'şair-i İslâm' olarak karşılanmıştır. Kaynaklarda fazla geçmemesine rağmen Akif'in bu sıfatı bizler için çok büyük bir önem teşkil etmektedir. Akif'in vatan şairi sıfatı herkesçe bilinmektedir. Ancak 'İslâm şairi" sıfatı vatan şairi sıfatından daha kapsayıcıdır; çünkü o mücadeleci ruhunu, kararlılığını, azmini ve cesaretini hayatı boyunca İslâm toplumu için, ümmet uğruna harcamıştır.

Akif'in 'şair-i İslâm' oluşunu yukarıda saydığımız özelliklerine ve mücadelesine bağlamak mümkündür. Akif'i öne çıkaran bir diğer önemli husus da budur aslında. İslâm'ı dönemindeki diğer aydınların kahir ekserisinden daha farklı yorumladığı için kendisine böyle bir yakıştırma yapılmıştır. İslâm'ı yalnızca düşünsel olarak değil, fiili boyutta da yaşanması gereken bir sistem olarak ele almıştır ve bu Akif'i diğer düşünürlerden ayıran en temel özelliklerden biridir. İslâm medeniyetinin, Özgür İslam Toplumu'nun önemini kavrayan Akif, bundan mütevellit; kendisini bu düşünceyi telkine adamıştır. Aynı zamanda Akif'in 'İslâmcılık' düşüncesinin kurucularından sayılmasının bir sebebi de kendisinin bu düşünceleri, hareketleridir.

"(...) Milletler, topla, tüfekle, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler an¬cak aralarındaki bağlar çözülerek, herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek kaygısına düştüğü zaman yıkılır..."[3] sözleri de Akif'in toplumsal birliğe, birlikteliğe verdiği önemi göstermektedir. Millet kelimesi Akif'in bu sözlerinde bir 20. yüzyıl kavramı olan "ulus" anlamında değil "ümmet" anlamında kullanılmıştır. Kelimenin etimolojik kökeni de incelendiği takdirde görülecektir ki millet sözcüğü Arapça, din, mezhep, bir din veya mezhebe mensup cemaat kökünden, 'milla'dan gelmektedir.[4]

Sonuç

Mehmet Akif, buhranlar içinde doğmuş, büyümüş ve ölmüştür. Yaşadığı çağın İslâm

3 Mehmet Akif'in, Nasrullah Camii'nde (Kastamonu) 19 Kasım 1920 tarihinde verdiği vaazdan.
4 http://www.etimolojiturkce.com/kelime/millet

toplumunun gördüğü en sıkıntılı dönemlerden biri olduğunun bilincinde olan Akif, bu soruna çeşitli çözüm yolları aramış ve İslâm medeniyetinin Batı materyalizmine, uygarlığına yenik düşmemesi için düşünsel ve fiili boyutta çok çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Tüm varlığını, canını bu uğurda harcamış ve halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda ortadaki savaşın yalnızca silahlarla, mermilerle yapılmadığının da bilincinde olan Akif, savaşın medeniyet savaşı olduğunu da anlatmaya çalışmıştır. İdeal gençlik olarak tanımladığı "Asım" da bu savaşın doğurduğu bir karakterdir.

Akif'in anlaşılmasının, aynı zamanda Müslümanların yaşadığımız çağın içindeki mücadelesinin anlaşılması demek olduğunun kavranması gerekmektedir. Çünkü Akif, mücadelesinin tamamında Müslümanca bir tavır takınmıştır ki bu durum çoğu zaman kendisine olumsuz yönde etki etmiştir. Ancak o davasından, duruşundan asla vazgeçmemiş; elindeki her şeyi pahasına davasını savunmuştur:

"Âh o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asîl,
Ne kadar gözdesi mevcut ise hakkıyla sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrarı hayâsızcasına."

Akif'in 20. asır için düşündüklerini bu dizeler ile özetlemek mümkündür. Akif, yaşadığı çağı ve yapısını iyi tahlil etmiş ve bu süreçten bir çıkış yolu aramıştır. Sebilürreşad dergisi hem akademik hem de halk için bir okul görevi görmüş, camii kürsüleri ise halkı mücadeleye davet kürsüleri olarak kullanılmıştır. Tüm yaptıklarından dolayıdır ki Akif günümüzde dahi idrak edilmeye çalışılmaktadır hâlâ.

MEHMET AKİF'İN MEDENİYET ANLAYIŞI

Betül YÜCEFAYDALI[1]

Hepimizin bildiği gibi; zaman zaman alçakça saldırılar karşısında büyük uçurumlara sürüklensek de taşlanan meyveli ağacın toprağına küsmediği gibi, dallanıp güçlenenlerden olmuşuz. Bu kendine gelmeleri de ilk önce Allah'a, sonra topraklarımızı dile getirebilen canla başla çabalamış karakterlere borçluyuz. Mehmet Akif de gelmiş geçmiş en büyük imparatorluklardan sayılan bizim koltuğumuzu, yaşlı adamdan genç delikanlıya ulaştırmaya yardımcı karakterlerden biri olmuştur. Ömrü müsaade ettiğince ezilenlerden değil, çabalayanlardan olmuştur. Sevdiğini kaybeden bir insanın bağrına taş basması gibi ağıt yakmamış, ülkenin kötüye gidişini görünce bu durumu düzeltmek için çabalayan emektarlardan olmuştur. Yazılı, sözlü, gerektiğinde ise sessiz sedasız milleti uyarmış, bizlere bile birçok öğüt bırakmış, şiirlerini ve hayatının merkezini "benliğini korumak" çerçevesi içinde toparlamıştır. Benliğini korumak, bir insan, bir millet için en önemli değerlerden biridir; çünkü benlik bir nevi yaşamın atardamarı, bir milletin şahadet temelidir. Bunu bilen Mehmet Akif de benliğimizi kaybetmeden, kendini bilmezlere özenmeden gelişmemiz gerektiğini savunmuştur ve hayatı boyunca bu gaye uğrunda çabalamış, mücadelesini sürdürmüştür.

Akif hak adına konuşmuştur ömrü boyunca. Birisinin yanlısı olarak yazdığını şu ana kadar ne duyan ne de gören olmuştur. İslâmiyet ve ülkesi için de o zamana uygun olduğunu düşündüğü şeyi yazmıştır. "Sözüm odun gibi olsun hakikat olsun tek" dizesinin hakkını vererek yaşamıştır. Mehmet Akif'in Fatin Hoca ile yaptığı konuşmaların biri de "Müslümanların bugünkü zayıf hâle düşmesinde suçun, medreseler ve din âlimlerinde olduğu" hakkındadır. Konuşmanın son ve öz kısmını aktarmak istiyorum: "Öyle ise yüzlerce din âlimine karşı memleketin bir hekimi yok iken din âlimi olmanın farz-ı kifâyeliği kalmadığı fakat bir tabip yetiştirmenin farz-ı ayn olduğu zamanlarda, niçin medrese farzı yerine getirmek için koşmamıştır? Acaba bu bilgin sınıfı, bu gibi dini ilimlere kulak assalardı, başımıza bu hâller gelir miydi?

---

1 Nevşehir Cemil Meriç Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Müslümanlık bu zaafa uğrar mıydı? Bu vaziyet maskaralık değil de nedir? Gazalinin haykırmasına niçin kulak verilmedi?" Akif'in sitemi dine ve medreselere yeterli değer verilmemesi, medenileşmenin yanlış anlaşılması sonucu hatalı adımlar atılmasıdır. Ayrıca medreselerin çağın gerekli olan ilmi vermemesine de kızmıştır. Vatan şairimiz Mehmet Akif'e geri kafalı olarak bakan bir yazar, ideolojik bir gazetede baş makale yazmış Akif'e; "Hadi git artık, sen kumda oyna!" demiştir. Bunu, 1929'da Akif tarafından yazılmış şu mısralar da doğrulamaktadır:

"Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
Manzum sayıklar gibi manzume sayıklar!
Zannım, emekli şairden olacak ki:
Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş ne bıyıktan;
Asarı da memnun görünür köhne kılıktan.
Hicri, kameri ayları ezber sayar amma,
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma!
Mamure dünyayı dolaştıysa da, yer yer
Son son, "Hadi sen, kumda biraz oyna!" demişler.

Bu bölümde, sizlere Mehmet Akif'in yeniliklere karşı bakış açısı hakkında birkaç söz söylemek istiyorum. Mehmet Akif, Kastamonu'da, Nasrullah Camii'nde verdiği vaazında şöyle der: "Avrupalıların ilimleri, irfanları, medeniyetteki, sanayideki ilerlemeleri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini, insanlara karşı olan muamelelerini kendilerinin maddiyattaki bu ilerlemeleri ile ölçmek katiyen doğru değildir. Heriflerin ilimlerini, fenlerini almalı; fakat kendilerine asla inanmamalı, kapılmamalıdır." Batı'ya son derece temkinli ve ölçülü yaklaşan M. Akif, başka bir makalesinde: "Memleketimizde iki sınıf halk görüyoruz: Ne varsa Doğu'da vardır, Batı'ya doğru açılan pencereleri kapatmalıyız, diyenler; ne varsa Batı'da vardır. Aile ortamımızı bile Batılılara açık bulundurmalıyız iddiasına kadar varanlar. Bana öyle geliyor ki ne varsa Doğu'da vardır diyenler, yalnız Batı'yı değil, Doğu'yu da bilmiyorlar, nitekim ne varsa Batı da vardır davasını ileri sürenler, yalnız Doğu'yu değil Batı'yı da tanımıyorlar." diyerek ülkemizdeki Doğu-Batı hakkındaki ifrat-tefrit arasında gidip gelen fikirleri gözler önüne serer ve Batı'yı da tümüyle yok saymaz. Avrupa'dan yararlanabileceğimiz hususlarının da olduğunu kabul eden Akif, Avrupa'ya karşı son derece şuurlu bir yaklaşım içindedir: "Alınız ilmini Batı'nın alınız sanatını,/ Veriniz hem de mesainize son süratini." diyen Akif, Batı'nın ilim ve sanatına yönelmemiz gerektiğine dikkat çekmektedir. "Medeniyet girebilmiş yalınız fenniyle/ O da sahiplerinin lahik olan izniyle." diye düşüncelerini belirten Akif, bir yazısında ise şöyle demiştir:

"Aradaki İslâm bağını devam ettirip kuvvetlendirmek şartıyla, Müslüman milletinin irşadını o milletlere mensup aydınlara bırakmalıyız. Bunlar, içinden çıktıkları kavmin, dilini, adetlerini, ruhunu ve huyunu diğer aydınlardan daha iyi bildikleri için daha başarılı olacaklardır. Bu aydınlar kendi kavimlerini okutup yazdırır, ilim ve irfan sahibi eder, servet, ticaret ve sanat hususlarında ilerletmek için geceli gündüzlü çalışırlar. Sonunda ayrı ayrı çalışıp ilerlemiş olan bu Müslüman toplulukların birleşmesiyle ilerlemiş bir Müslüman ümmeti teşekkül eder."

Bu sözlerine dikkat edersek düşünce yapısında ırkçılık olmayan İslâmi bir milliyetçiliğin bakış açısı vardır. Akif'in dinde yenilik ve İslâm hakkında ne düşündüğünü, 1912 yılında yazdığı bir tefsir yazısında da görmemiz mümkün. Al-i İmran sûresinin; "Ey iman eden kimseler, sebat gösteriniz; daima da muharebeye hazır bulununuz. Bununla beraber, Allah'tan her zaman korkunuz ki felah bulasınız." mealini ele alan Mehmet Akif, tefsirinin bir yerinde de şunları söylemektedir: "Son zamanlarda Müslümanlığı ya büsbütün ortadan kaldırmak

yahut ötesini beri ederek şeriatta bir yenilik husule getirmek isteyenler türedi. Biz bu adamların söylediklerini işittik, yazdıklarını okuduk. "Dini kaldırmalı" diyenlerin dünyadan, "yenilik husule getirmeli" fikrini besleyenlerin de dinden alabildiğine habersiz olduklarına iman ettik." Evet, bu adamlar milyonlarca halkın hissiyatına, harekatına hâkim olan ruh-i ezeliyi görmeyecek kadar gaflet gösterseler; dini kaldırmanın ne lüzumunu, ne de imkânını hayal edemezlerdi. Bunun gibi, şeriatın hakiki kimliğine dair azıcık bilgi edinmiş olsalardı; dine yenilik sokmak şöyle dursun, onun en eski yani en kusursuz, gerçek şekline geri dönmenin vazgeçilemeyecek ihtiyacını gözleriyle görürlerdi." Onun asıl amacı İslâm'ı yaşayan bir toplum olmak, insanlara İslâm'ı yaşayarak daha iyi yerlere gelinebileceğini göstermekti. Bu yüzden İslâm topluluklarının Hıristiyan, Yahudi dünyası karşısında geri kalışına üzülüyordu. Ona göre insan, bir toplum; inançla, dürüstlülükle, dinle ve çalışmakla yükselirdi. Bir milletin geride kalmasının da bunlara uymayıp tamamen özentilik ve haysiyetini kaybetmenin bir sonucu olduğunu savunurdu.

Gerçekçi ve doğaldı, insanlığın arasına dalıp çeşitli hayatları inceler, şiirlerinde toplumsal sorunları, gereklilikleri, olması gerekenleri, vazgeçilmesi gerekilenleri başköşeye yerleştirir, dönemin dinleyenlerine önemli öğütlerde bulunurdu. Hurafelerle ve bunun gibi çeşitli sapkın inançlarla bir toplum sahip olduğu konumundan düşer, özelliğini yitirir, egoist devletlerin oyuncağı olurdu ona göre.

Mehmet Akif'in Eşref Edip ile çıkardıkları *Sırat-ı Müstakim* dergisi İslâmî akımın yayın organı durumunda olmasıyla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nu geride bırakan ve Batı'yı üstün tutan sebepler üzerine yoğunlaşmışlardı. Akif, bu konudaki doğrunun İslâam'a, bizi en doğru yola götüren Kur'an-ı Kerim'e yaklaşmak olduğunu savunmuş ve kimi kişiler de onu desteklemiştir. Ancak bazı aydınlar geri kalmışlığımızı İslâm'a bağlamış, eğer dinden uzaklaşırsak gerilikten de uzaklaşmış olup o çok modern (!) devletlerle eşdeğer olacağımızı savunmuştur:

"Fransız'ın nesi var? Fuhşu bir de günahı;
Kapıştı bunları yirminci asrın evladı!
Alman'ın nesi var? Zevki okşayan birası;
Unuttu ayranı bunağa döndü kahrolası!
Heriflerin, hani dünya kadar yenilikleri var;
Ulumu var, edebiyatı var, sanayi var
Giden bir avuç olsa getirse memlekete
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete."

dizelerinde medeniyet denen şeyin aslında ahlaksızlık olduğunu anlatmıştır. Ayrıca Akif, Doğu ülkelerinin Batı ülkelerine kıyasla geriden takip etmesine üzülmüştür.

Bir de Japonlara bakalım, ne de olsa onlar da Doğulu. Az bir zamanda nasıl böyle ilerlediler de Müslüman devletler geriden geldi? Bunu da şöyle özetleyebiliriz: İslâm'ın bütün feyizli ruhu Buda şekline bürünmüş ve orada kendini göstermiş, Müslümanlığın gerektirdiği tüm güzel huyları Japonlar zaten almıştır. Oraya yalnız Batı'nın ilim ve tekniği girmiştir:

"O küçük boylu, büyük milletin insanı bugün
Siz gidin halis İslâm'ı Japonlarda görün
Müslümanlıktaki temeli, sıyanette
(korumak) ferid
Müslüman demek için eksiği yalnız tevhit."

Mehmet Akif de kültür değiştirmeye tepki göstermiş, kendi milletimizin daha değerli olduğunu, aslında kulağa hoş gelen başka milletlerin alışkanlıklarının birer hiçlikten ibaret olduğunu defalarca dile getirmiştir.

Akif evrenseldir. Herkese bir cümle düşürmüş, dizelerinde düzeltilmesi gereken yanlışları, savaşılması gereken cehaleti, unutulmaması

gereken çocukları, geleceğin şimdinin gençlerinin ellerinde olduğunu suratımıza vurmuştur. Sanki şu an aramızda yaşarmışçasına, günümüz olaylarını en derinden incelermişçesine cümleler kurmuş, milletlerin böylesine sefil hâllerini o günlerden tahmin etmiş, başka milletlere özenilmemesi gerektiğini yıllar öncesinden belirlemiştir. Akif, kendi dinini kaybetme türünden davranışlara karşıdır:

"Bize efkâr-ı umumiyesi lâzım batının;
O da Allah'ı unutmakla olur" saçma sözünü
Halka iman gibi fikir aşılamak ile dinin sesini
Susturan aptalın anlayışına bol bol tükürün!"

dizelerinden de anlaşıldığı gibi; Akif Allah'ı unutmaya, unutturmaya karşıdır. Özgürlük adı altında iplerin elinden kayıp gitmesini şikâyet etmiştir bizlere:

"Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere!
Tükürün ehl-i salibin o hayâsız yüzüne!
Tükürün, onların asla güvenilmez sözüne!
Medeniyet denilen maskara mahlûku görün!
Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!"

Ayrıca bir dert vardı, kendi çapında, hatta ülkemiz çapında büyük bir dert. Aydınların anlamak istemedikleri bir konuydu din. Dini ilerlemeye engel sanıyorlardı. Yanlış bir düşünceydi, çünkü bahsettiğimiz din "İslâm"dı. Onlar bu konuda bir dereceye kadar mazurdular; çünkü yalnız bugünkü Müslümanlara bakıyorlardı. Hâlbuki: "Müslümanlık denilen ruh-i ilahi arasak,/ Müslümanız diyen insan yığınından ne uzak!" demişti Akif. Onlar İslâm'ın ruhunu görmek için sadece geriye dönerek İslâm'ın başladığı devreye bakmalılardı. Ayrıca aydınlar ve halk arasında büyük bir uçurum vardı. Oysaki bir milletin aydınları beyindir, halk ise beden. Beyin ile beden arasındaki iletişimsizliğin sonu felçtir. Milletimizin felçli hâlini şu dizelerle şekillendirelim. Aydınların ne dediklerini inceleyelim:

"Batının efkârını mal etmeli şarkın beyni;
Duygular çıkmalı hep aynı kalıptan yani:
Bir de halka bakalım,
aydınların düşüncelerinin tam tersi,
Yenilik namına vahiy inse kabul eylememek
Şöyle dursun o düzeltme ki dışarıdan gelecek."

Bu karışık geçmişimizi bugün düzenlememiz, yoluna koymamız gerekirken, milletimiz hâlâ kimliğimizi kaybetmemize sonuç olan oyunlara gelmektedir. Akif şu dizelerde tüm öğütlerini bir araya toparlamış, Müslümanlığın özünü aktarmıştır: "Cesaret dini, gayret dini ancak Müslümanlıktır;/ Hakiki Müslümanlık en büyük kahramanlıktır."

Akif herhangi bir şair değildi; o ancak dininin, mücadelesinin şairiydi. O, Osmanlının son çığlığı, Kurtuluş Savaşı'nın manevi lideriydi. Son olarak şunu söylemek istiyorum; yazımın başındada belirttiğim gibi benlik kaybının yaşanmaması için büyük bir çaba sarf etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü benlik kaybı, Türkiye Cumhuriyeti'ni en az iki asır geriye atmakla eşdeğerdir. Bu durum kendimizi yeniden inşa etmek anlamında olacağı gibi İstiklal Marşı'mızı da tehlikeye sokar ve bu milletçe içine düşeceğimiz en büyük kâbuslardan olur. Şehitlerimizin yüzlerinde nasıl bakar, dökülen her bir damla kanın hakkını nasıl öderiz? Allah bizlere benliğimizi kaybettirmesin. "İstiklal" şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un da dediği gibi: "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın!"

MEHMET AKİF'E GÖRE ÇAĞDAŞLAŞMA VE BATICILIK

Büşra DİYAR[1]

Modernleşme, sözlük anlamı itibariyle çağdaşlaşma, asrîleşme ve yenileşme gibi anlamlara gelen kelimedir; geri kalmış bir medeniyetin ileri seviyedeki bir medeniyete erişebilmek için gösterdiği çabadır. Bu anlamda modern olmayı farklılaşmak, eskiyi terk etmek ve daha yeni bir aşamaya geçmekle ilişkilendirebiliriz. Modernleşmeden önce Batı'da kilisenin ve papazların Avrupa halkı üzerinde baskısı vardı. Papazlar para karşılığında insanların günahlarını affediyor ve hatta cennetten toprak satabiliyorlardı. Papazların bir de halk üzerinde ilim ve bilim baskısı vardı, bunun nedeni insanların bilinçlenmesini önlemekti, yoksa kilise eskisi gibi kazanç sağlayamayacaktı. Modernleşmeden sonra Batı, din anlayışında, eğitimde, teknolojide ilerleyerek gelişmiştir. Bu süreçte, kendisini kandıran papazlara karşı isyan etmiştir. Bu bir süre ikiliklerin çıkmasına ve karışıklıklara neden olmuştur. Başta bu durum ne kadar Osmanlı'nın avantajı gibi görünse de tabii ki bazı alanlardaki ilerlemeler sayesinde Osmanlı'yı geride bırakmışlardır. Batı'nın gerisinde kalan Osmanlı, Avrupa'yı takip edebilmek için Hariciye Nezareti kurmuştur ve Batı'ya öğrenciler göndermeye başlamıştır. Amaç Batı'nın ilmini alıp Osmanlı'ya getirmektir; fakat tam tersi olur, Batı'nın ilmini değil yaşayış tarzını yani modernizmi Osmanlı'ya aşılamaya çalışırlar. Bu durumda Osmanlı ister istemez modernleşmeden etkilenmiştir.

Mehmet Akif, Batı'nın ortaya çıkan tekniğe ve ekonomiye dayalı üstünlüğünü aynı zamanda bir medeniyet ve kültür üstünlüğü olarak sunmasını, başkalarını da yaşamayı hak etmeyen barbarlar olarak göstermesinin nasıl bir zihinsel çarpıtma olduğunu biliyordu. 'Medeniyet' kelimesi Mehmet Akif'in şiirlerinde sıkça geçen bir kelimedir. Vatanına armağan ettiği İstiklal Marşı'nda medeniyeti şöyle dile getiriyor;

"Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar.
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet! ' dediğin tek dişi kalmış canavar?"

1 Aksaray Ahmet Cevdet Paşa Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Batı yaptığı sömürgecilik ve barbarlığın üstünü "medeniyet" diyerek kapatmıştır. Akif ise onların kullandıkları medeniyet kavramını yaşlı, tek dişi kalmış bir canavara benzetmiştir. Mehmet Akif kaleme aldığı "Tükürün" adlı şiirinde de şöyle sesleniyor halka:,

"Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere!

Tükürün ehl-i salibin o hayâsız yüzüne!
Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!

Medeniyet denilen maskara mahlûku görün:
Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!"

O günlerde, "Tek bir medeniyet vardır, o da Batı medeniyetidir" şeklinde bir düşünceye sahip olan Abdullah Cevdet gibi bazı aydınlar, Osmanlı'nın geri kalışını dine dayandırmakta, ilerleyebilmemiz için Batı'nın bütün fikirlerini kabul etmemiz gerektiğini, bunun için gerekirse "Allah" inancının dahi terk edilebileceğini ileri sürmektedirler. Dönemin önemli isimlerinden Said Halim Paşa, aydınların bu hâlini şöyle anlatır: "Bu aydın sınıf, Batı medeniyetinin tesiri altında şahsiyetini kaybetmiş ve aşırı derecede Batı hayranlığına müptela olmuştur. Daha da fenası bu aydınlar millî kurtuluşumuzun çaresini, kendilerinin tutulduğu bu hastalığın bütün memlekete yayılmasında görmektedirler."

"Medeniyet girebilmiş yalınız fenniyle/ O da sahiplerinin lâhik olan izniyle." diyen Mehmet Akif, bu mısralarda medeniyet ile fennin, bilimin yakınlığını ortaya koyar. *Safahat*'ın ikinci kitabı olan "Süleymaniye Kürsüsünden" adlı şiirinde geçen bu mısralarda, Batı medeniyetinin sadece ilmini ve fennini almamız gerektiği düşüncesi verilir. Akif Batı ile ilişkilerimizde Japonları örnek almamız gerektiğini ifade eder. Onlar Batı'nın yalnız ilmini, fennini almış, kültürel değerlerinden uzak durmuşlardır. Mehmet Akif, Batı'nın kıymetli, işimize yarayacak eşyalarını almamızda bir sakınca görmemiştir. Ancak "moda" gibi millî bünyemize uymayan çirkinliklerin ülkemize girmesini de istememiştir. Mehmet Akif bu düşüncelerini şu mısralarla ifade eder: "Garb'ın eşyası, eğer kıymeti hâizse yürür/ Moda şeklinde gelen seyyie gümrükte çürür." Bu dönemde Avrupa'da olan birtakım gelişmelerden sonra Avrupa büyük bir adım atmış ve sosyal yapıda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler yalnızca Avrupa'da değil neredeyse tüm dünya üzerinde etkisini göstermiştir. Yani Osmanlı ve diğer medeniyetler Avrupa'daki bu gelişmelere ayak uydurmaya çalışmışlardır. Modernleşme adı altında başlayan bu durum Tanzimat döneminde başlamış sonralarda Cumhuriyet döneminde yapılan harflerin değişimi, medeni kanunun kabulü, tekke ve zaviyelerin kapatılması, kızların ve erkeklerin aynı okulda eğitim görmesi ve kılık kıyafet kanununda yapılan değişiklikler ile devam etmiştir ve hâlâ günümüze kadar da etkisini sürdürmüştür. Osmanlı'da yaşayan genç Türkler modernleşmeyi son derece yanlış anlamış ve Batı'yı taklit etmeye başlamışlardır. Avrupa yiyeceğinden içeceğine, kıyafetinden eğlencesine, eğitiminden dini görüşüne kadar Osmanlı'dan çok farklı bir yapıya sahiptir. Osmanlı'daki genç Türklerin Batı'ya özenip Batı'yı taklit etmeleri sonucunda kendi benliğinden, kültüründen, eğitiminden ve hatta dininden uzak bir nesil oluşmaya başlamıştır.

Akif döneminde Avrupa'ya gitmek aydınlar arasında adeta moda olmuştur. Herkes mutlaka bir vesile ile gider ve çoğu hayranlıkla dönerdi. Akif de Berlin'e gidenler arasındaydı döndüğünde biri sordu: "Berlin'de ne var ne yok, üstat?" Akif şöyle cevap verdi: "Ne olsun… Gördüğüm kadarıyla yaşayışları dinimiz gibi dinleri yaşayışlarımız gibi." Akif gözlemci olarak Avrupalıların yaşayışı ve bizim yaşayı-

şımız asında ilişki kurup dersler çıkarmıştır; ama çoğu kişi için durum aynı değildir. Etraf, Avrupa'ya tahsile gidip döndükten sonra bize ait bütün değerleri hor gören gurur abidesi insanlarla doluydu. Bunlardan birini Akif şöyle uyarmak zorunda kalmıştı: "Siz insanlara eskiden Fatih minaresinden bakardınız, şimdi Eiffel kulesinden mi bakıyorsunuz?" Bu tür Avrupa yobazlarının bazıları işi daha da ileri götürerek Fransızca kelimelerle konuşmayı moda gibi görüyorlardı. Öyle anlaşılıyor ki bugün Türkçeyi bilim dili olarak görmek istemeyenlerin dedeleri de bunlardı. Bu tipleri Akif gibi halkta beğenmez ve eleştirirdi.

Akif, Avrupa'ya gidenlerin çoğu gibi orada şaşkın ve aylak aylak dolaşmak yerine, bir zamanlar korkuyla karışık hayranlıkla Türk'ün gelenek ve medeniyetini öğrenmeye çalışanların hangi sebeplerle Avrupa medeniyetini kurduklarını araştırmış ve bu amaçla onların eserlerini titizlikle okumuştu. Bu yüzden Avrupa ile ilgili hemen her konuda münevverlere cevap verir, verdiği örneklere ise "Avrupa ayetleri" derdi. Onlara; "Durun ben size Avrupa ayetleri okuyayım." Der, mevzubahis olan meselede Avrupa âlimlerinin neler dediklerini, hangi memleketlerde o meselenin nasıl tatbik edildiğini sayar, döker nihayet muhatabını yola getirirdi.

Batılaşma, modernleşmenin ve çağdaşlaşmanın ürünüdür; ilerlemede, teknolojide, eğitimde, sanatta gündelik hayatın gelişmesinde bir ölçü birimi olmuş ve bu gelişmenin gerisinde kalan ülkeler bunları örnek almışlardır. Buna Batılaşma denir. Osmanlı'yı son dönemlerinde kurtarmak için bazı fikir akımları oluşmuştur. Bunlardan biri de Batılaşmadır. Osmanlı'da yaşayan Batılı eğitim almış Jön Türkler Batı fikrini yanlış benimsemişlerdir. Mehmet Akif'se bu Batılı fikrin Osmanlı'yı daha çok bataklığa sürükleyeceğini düşünmüştür. Akif "Çanakkale Şehitlerine" şiirinde kaleme aldığı dörtlükte şöyle seslenir:

"Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.

Ne hayâsızca tahaşşüt ki ufuklar kapalı!
Nerde gösterdiği vahşetle 'bu: bir Avrupalı'

Dedirir yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi yahut kafesi!

Eski dünya, yeni dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tufan gibi, mahşer mahşer."

Bu dizelerde Akif Batı'nın gelişememiş olan devletler üzerinde silahlarıyla baskı kurduklarını anlatmıştır. Yaptıkları sömürgelerle özellikle Doğu'daki Müslüman devletler üzerinde barbarlıklarını göstermişlerdir.

Mehmet Akif, Kastamonu'da, Nasrullah Camii'nde Müslüman halka verdiği vaazında ise şöyle der: "Avrupalıların ilimleri, irfanları, medeniyetteki, sanayideki terakkileri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini, insanlara karşı olan muamelelerini kendilerinin maddiyattaki bu terakkileri ile ölçmek katiyen doğru değildir. Heriflerin ilimlerini, fenlerini almalı. Fakat kendilerine asla inanmamalı, kapılmamalıdır." (*Sebilürreşad*, 1339, s. 250) Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi Batı tamamıyla kabul edilmemelidir, yalnızca yaşadığımız dine uygun yenilikler benimsenmelidir. Sömürgecilik ve vahşet Müslümanlığa ne kadar zıt ise ilmini ve fennini almak bir o kadar doğru olacaktır.

"Alınız ilmini Garb'ın, alınız sanatını,
Veriniz hem de mesainize son süratini."

diyen Mehmet Akif, yine Batı'nın ilim ve sanat yönünü ön plana çıkarmakta ve Batı'nın ilim ve sanat cihetine yönelmemiz gerektiği-

ni ifade etmektedir. Hâlâ günümüzde de tıpkı Osmanlı'nın yılışındaki gibi modernleşmeden etkileniyoruz. Batı'nın çağdaşlaşmasını ülkemizin gençleri giyim kuşam olarak görüyor. Televizyonda çıkan moda programları gençleri son derecede etkiliyor ve Batı'nın gelişmesini sadece giyim kuşamla sınırlandırıyor. Avrupa'nın bilimde, teknolojide önde olduğunu gördüğü hâlde kendisini geliştirmek için çaba sarf etmiyor ve bu durum "Asım'ın Nesli"ni hedefleyen Akif'in biliyorum ki kemiklerini sızlatıyor…

MEHMET AKİF'İN DOĞU VE BATI MEDENİYETLERİNE BAKIŞI

Cevat Mert ÇETİN[1]

Mehmet Akif Ersoy gerek şiirlerinde gerekse vaazlarında Doğu ve Batı arasındaki uçurumu anımsatan farka dikkat çeker. Bu şiirlerden bazılarından az sonra bölümler alıntılayacağım; ama önce Akif'in bu konuya olan hassasiyetine ve nedenlerine değinmek istiyorum: Akif, Teşkilat-ı Mahsusa'nın yani bugünkü adıyla İstihbarat Teşkilatı'nın verdiği görevle 1914 yılında Berlin'e gider. Berlin'de gördükleri karşısında çok etkilenir ve bu etkilenme neticesinde 1915, 1916 ve 1918'de üç parça hâlinde "Berlin Hatıraları" adlı şiirini yayımlar. Akif, bu seyahati sırasında Berlin'de gördüğü şatafatlı mekânların ve doğunun içler acısı durumu arasındaki farkı daha iyi anlamıştır. Meselâ Berlin hatıratında Doğu otellerini şöyle anlatmaktadır:

"Yatak takımları şayan-ı merhamet cidden:
Kadife hâline geçmiş patiskadan yastık...
Ne istihale geçirmiş hesap edin artık!
Benek benek yayılıp kehle intıba'atı,
Benekli basmaya dönmüş o çarşafın suratı!
Kırık sürahide bekler yosunlu bir mâi;
Kim derd-i cü'a gelir üç yemek kadar nafi'.
Bir ekmeğin yeri dolmazmış olmadan iki su;
Bunun beş ekmek olur belki bir kadeh dolusu."

Yine aynı şiirde Batı otelleri:

"Meğer oteller olurmuş saray kadar mamur,
Adam girer de yaşarmış içinde, mest-i huzur.
Beş altı yüz odanın her birinde pufla yatak...
Nasip olursa eğer, hiç düşünme yatmana bak!
Sokakta kar yağadursun, odanda fasl-ı bahar"
dizeleriyle anlatılmıştır.

1 Edirne Lisesi öğrencisi.

Akif'in karşılaştırma yaptığı unsurlar sadece mekân ve kurumlar değildir… Çalışkanlık, adalet, medeniyet, bilim gibi unsurlarda yaptığı karşılaştırmalar da tıpkı diğerleri gibi çok önemli noktalara vurgu yapmaktadır. Bunlar arasında ise çağdaşlaşmadan ve modernleşmeden yoksun olan Doğu dünyasına; "Ey koca şark, ey ebedi meskenet!" şeklinde seslemektedir ve serzenişini şu şekilde dile getirmektedir: "Ey cemaat, yeter Allah için olsun, uyanın…/ Sesi pek müthiş öter sonra kulaklarında çanın!" Bu geri kalmışlığın nedenini Akif; İslam dünyasının çalışmayı ve bilimi bırakması, sahte tevekkül ve yanlış bir sabır anlayışı ile yokluğa, darlığa, geri kalmışlığa sabretmeleri olarak yorumlar. Akif'e göre ise sabır, yokluğa ve geri kalmışlığa sabretmekten ziyade bolluğa ulaşırken ve ilerlerken karşısına çıkan zorlulara katlanılmasıdır. Zira Akif'in ideal gençlik projesi olan Asım'ı ilim tahsil etmesi için Avrupa'ya göndermeden önce Hocazade'nin ağzından şu öğütleri verir:

"İnkılabın yolu mademki bu yoldur yalnız,
"Neredesin hey gidi Berlin?" diyerek yollanınız.
Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...
Siz ki yıllarca neler çekmediniz, hem gülerek!
Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;
Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz.
Şark'ın aguşu açıktır o zaman işte size;
O zaman varmanın imkânı olur gayenize."

Akif'in bu sözleri bugün bile önemini korumaktadır.

Bir de Akif'in Doğu'nun geri kalmışlığının nedenlerini nasıl yorumladığına değinmek istiyorum. Bir vaazında Akif, Doğu'nun geri kalmışlığının nedenini şöyle yorumlamaktadır: "Biz Müslümanlar bin tarihinden itibaren çalışmayı bıraktık. Atalete, sefahate, ahlaksızlığa döküldük. Avrupalılar ise gözlerini açtılar, alabildiğince terakki ettiler. Görüyorsunuz ki denizlerin diplerinde gemiler yüzdürüyorlar. Göklerde ordular dolaştırıyorlar." Bir şiirinde ise yine aynı noktaya vurgu yapmaktadır:

"Felaketin en başı, hiç şüphe yok, cehaletimiz;
Bu derde çare bulunmaz -ne olsa- mektepsiz.
Ne Kürt elifbeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arap;
Ne Çerkez'in, ne Laz'ın var bakın, elinde bir kitap!
Hülasa milletin efradı bilgiden mahrum.
Unutmayın şunu lakin: 'Zaman: Zaman-ı ulûm"

Akif milletin uyanması için çok uğraşmış ve şiirlerini bunun için kaleme almıştır. Dönemin hâkim olan sanat anlayışına yani "Sanat, sanat içindir." anlayışına karşı çıkmış ve şiirlerini "Sanat, toplum içindir." anlayışı ile yazmıştır. "Ne tasannu' bilirim, çünkü ne sanatkârım." dizesinde gösterdiği yüksek tevazu ile aslında dönemin şiir anlayışına uymadığını söylemiştir. Yoksa bu dizeyi tek başına tevazu ya da tek başına Akif'in bir itirafı olarak almak yanlış olacaktır. Yine bu sanat anlayış içinde yazdığı bir şiirinde; "Dönün de atıl olan Şark'ı seyredin; ne geri!/ Yakında kalmayacak yeryüzünde belki eseri." şeklinde bir dizeye yer vermiştir.

Mehmet Akif Ersoy, geri kalmışlığın nedenlerinden biri olarak da Batı'ya ilim tahsiline gönderilen kişilerin Türklüğünü ve Müslümanlığını yitirmesi yani kendisine yabancılaşması olarak görür. Binbir zorluklarla dışarıya eğitime gönderilen kimselerin bazılarının yararlı bilgi ve tecrübeler ile geri gelmesine karşın bazılarının kendi öz değerlerini red ve inkâr ederek adeta Garplılaşmasını ve yabancılaşmasını halkın eğitim öğretime ve Batı'ya olan düşmanlığının artmasının nedeni olarak görür. "Süleymaniye Kürsüsünde"de bu görüşlerini şöyle dile getirir:

"Hali ıslah edecekler diyerek kaç senedir,

Bekleyip durduğumuz züppelerin tavırları nedir?

Bir selamet yolu varmış O da neymiş? Mutlak,
Dini kökten kazımak. Sonra, evet, Ruslaşmak!
O zaman iş bitecekmiş... O zaman kızlarımız
Şu tutundukları gayet kaba, pek manasız
Örtüden sıyrılacak... Sonra da erkeklerden,
Analık ilmini tahsil edecekmiş... Zaten,
Müslümanlar o sebepten bu sefalette imiş;"
Yine aynı şiirde yer alan şu ifadelere de değinilmesi gerekir:
"Al okut, "Avrupa tahsili..." desinler, gönder,
Servetinden bölerek namütenahi para ver;
Sonra bir bak ki meğer karga imiş beslediğin!
Hem nasıl karga? Değil öyle senin bellediğin!
Sade bir fuhşumuz eksikti, evet Ruslardan
Onu ikmal ediverdik mi, bizimdir meydan!
Kızımın iffeti batmakta rezilin gözüne
Acırım tükürüğe billahi, tükürsem yüzüne,
Demiş olsaydı eğer: "Kızlara mektep lâzım...
Şu kadar vermelisin" kahrolayım kaçmazdım,
Elverir sardığımız bunları halkın başına..."

Sözlerimi Akif'in dilinden geleceğin Türkiye'sini dile getirerek noktalamak istiyorum.

"Sayısız mektep açılmış: Kadın, erkek okuyor;
İşliyor fabrikalar, yerli kumaşlar dokuyor.
Mülkü baştanbaşa imar edecek şirketler:
Halkın irşadına hadim yeni cemiyetler,
Durmayıp iş buluyor, gösteriyor, uğraşıyor;
Gemiler sahile boydan boya servet taşıyor..."

MEHMET AKİF'İN İSLÂMCILIK ANLAYIŞI

Çağrı İSLAM[1]

Mehmet Akif birçok yönden Osmanlı'nın ilk İslâmcısıdır. Bu bağlamda "göller bölgesinde bir ada" ifadesi, birçok yönüyle Akif için kullanılabilir. Bu "ada"ya herkes bir bölgesinden yaklaşmış, farklı bir özelliğini öne çıkarmıştır kuşkusuz. Bu noktada Metin Önal Mengüşoğlu'nun şu tespitini paylaşmakta yarar var:

"Herkes bir yanından ve yönünden tutunca, elbet herkesin elinde iyi, sevimli, hayırla yâd edilecek bir Akif bulunabilmektedir. Şahsiyeti, dürüstlüğü, sözüne sadıklığı, fedakârlığı, tevazuu, dik duruşu, doğru bildiğinden şaşmayışı, her hal ve şartta hakkı söylemekten ve müdafaadan yılmayışı, yapmadığını söylemeyişi, yalansız dolansız bir dil kullanışı, sanatkârlığı, hatipliği, savaşçılığı yanında güzel ahlaklı bir insan modeli olması da bütün bu olumlu davranışların yanına eklenince, onu niçin herkesin bu kadar çok sevdiği yahut en azından kimsenin neden ondan vazgeçemediği konusunda bir fikir sahibi olabiliriz."

Birçok konuda olduğu gibi günümüzde Mehmet Akif'i tanımak ve anlamak meselesi de tam olarak netlik kazanamamıştır. Geleneksel tarih anlayışının getirdiği yanlışlıklardan olsa gerektir ki şanlı tarih ve ecdat kutsaması çoğu zaman birçok insanın ve olayın gerçek yönüyle ortaya çıkmasını engellemiştir. Müslümanlar olarak sergilememiz gereken tutum: Kur'an'ın tarih anlayışını kendimize rehber edinmemiz ve onun prensipleri doğrultusunda olayları ve insanları değerlendirmek olmalıdır. Kuran geçmiş peygamberlerin ve ümmetin kıssalarını anlatırken örnekler vermiş ve onlardan ders alınmasını istemiştir. Kuşkusuz biz de tarihe bakışımızı Kur'an'a göre şekillendirmeliyiz. Mehmet Akif bu konuda bütün hamaset ve duygu sömürücülerinin tam aksine düşünen, olaylara gerçekçi bir gözle bakmaya çalışan ama her insanın bir özelliği olarak bazen yanılan, bazen doğru teşhisler koyabilen, hatasıyla sevabıyla bir insandır.

---

1 Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

Akif ve İslâmcılık konusunu anlatırken Akif'in yaşadığı o çetin döneme mutlak değinmek gerekir. Mehmet Akif'in içinde yaşadığı çevre ve bulunduğu dönem Osmanlı Devleti'nin yıkılmaya yüz tuttuğu dönemdir. Aydınlar, ulema, devleti yönetenler ve halk tam bir arayış içerisindedir. Fransız devrimi ve onun meydana getirdiği çeşitli düşünce akımları, Batı'nın İslâm toplumlarını sömürme isteklerinin meydana getirdiği işgal ve saldırılar Doğu toplumlarını hazırlıksız yakalamış ve perişan etmiştir. İçerde ise Abdülhamit yönetimi, Jön Türk hareketi, İttihat ve Terakki, Balkanlar ve I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele dönemi ve Batıcı-ulusçu sürece giden olaylar dizisi Akif'i değerlendirirken göz önüne alınması gereken hususlardır. Bu siyasal olayların yanında Türkçülük, Batıcılık ve İslâmcılık gibi fikri akımlarda Akif'in düşünce yapısının oluşmasında etkili olmuştur. Saydığımız iç ve dış olayların etkisinin yanında Akif'in İslâm dinine Kur'an'a ve kendilerini geleneksel anlamda Müslüman sayanlara bakışına yön veren gerçek, onun Cemalettin Afgani ve Muhammed Abduh gibi çağdaş Müslüman, düşünür ve eylem adamlarının yolunda gitmesidir.

Mehmet Akif çok yönlü bir insandır. İnançlarında ve davranışlarında samimiyetinin yanı sıra fedakârlık ve çalışkanlık onun meziyetleri arasındadır. Ümmetin içinde bulunduğu kaos ortamından kurtulabilmesi için en ufak bir ışık gördüğünde bütün gücüyle onu desteklemiş ve yanında olmuştur. Bir bakarsınız Akif bir mücadele adamıdır. Bir bakarsınız çileli, öfkeli, isyancı bir şair, bir bakmışsınız düşünen, tefekkür eden, en ince ayrıntılarına kadar İslâm düşüncesinin gelişimini, geçmişini ve çağını inceleyen bir fikir adamıdır. Akif üç boyutlu bir insandır: Aksiyoner, şair ve fikir adamı.

Akif'in dönemi bu şekildeyken de elbet akla bazı sorular gelir; neden hiç kimse o dönemde Akif'ten daha iyi, daha değerli, daha güvenilir ve samimi hiç kimseyi gösterememektedir? Yaşadığımız süreçten, çevremizdeki kişilerden, gelişme ve olaylardan hangimiz hiç etkilenmiyoruz? Yaşadığımız ülke Filistin'de, Suriye'de olduğu gibi fiili olarak işgale uğrasa biz nasıl davranırız, ne kadar seçici ve özgün olabiliriz? Öznel cevapları olan bu soruları düşünmek ve bir sonuca varmak gerekir.

19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan "İslâmcılık" fikri, İslâm'ı inanç, ibadet, ahlak, siyaset, hukuk, eğitim, gibi alanlarda bir bütün olarak "yeniden" hayata hâkim kılmak, Müslümanları, İslâm dünyasını Batı sömürgeciliğinden, zalim yöneticilerden, esaretten, zilletten, hurafelerden, şaşkınlıktan, taklitçilikten, ümitsizlikten kurtarmak çabası taşır. Birleştirmek, ilerletmek, adil bir toplum oluşturmak için siyasi, fikri, ilmi çalışmaların, aktivitelerin, teklif ve çözüm arayışlarının, ıslah hareketlerinin bütününü içeren bir hareket, uyanış ve direniş çabası olarak tarif edilebilir İslâmcılık. Kimileri bu hareketin öncüsü olarak Namık Kemal gibi bazı Tanzimat sonrası sanatçı ve aydınları işaret etse de, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh gibi isimleri öne çıkarmak daha isabetli olacaktır. II. Meşrutiyet sonrasında Tunuslu Hayrettin Paşa, Said Halim Paşa, Filibeli Ahmed Hilmi, Babanzade Ahmed Naim, Said Nursi, Ahmed Hamdi Akseki, Eşref Edip gibi isimlerle imparatorluğun, boylu boyunca çöküşünü ve sömürgeleşmesini engellemek amacını da taşıyan bu yönelişin ilk temsilcileri arasındadır Akif.

Bir tarz, bir çizgi oluşturmayı başarmıştır. Bunu pekiştiren unsur; her şeyden önce onun kişiliği, samimiyetidir. Yıllar sonra 1920'de bile Meclis'in kayıt defterine künyesi "İslâm şairi" diye yazılmıştır. Altmış üç yıllık hayatı, bütünüyle doğru, hak bilinenlere adanmışlığın en güzel örneğidir. Kazandığında da aynı şahsiyet ve samimiyete sahipti Akif, kaybettiğinde de. Özgün bir duruşu oldu. Yoksulken de

onurluydu, milletvekiliyken de. Feraset sahibi, karakter abidesi bir insanın, en karmaşık zamanlarda bile nasıl istikametini kaybetmediğini görürüz onun hayatında ve tavırlarında; fakat hazin bir taraf da vardır ki birçok büyük insan gibi yalnız ölmüştür Akif de. Sadece bir grup üniversite öğrencisi belki "Asım'ın nesli" olma yolunda kıvılcımlar taşıyan bir öğrenci topluluğu uğurlamıştır onu. Takdir edeceğiniz üzere Akif, büyük değişim ve kırılmaların yaşandığı o dönemde yaşadığı hayatla önerdiği hayat arasında çelişkiye düşmeyen bir adamdı. Bir de bizlerden beklediği, model olarak sunmaya çalıştığı "Asım'ın nesli"nde de aradığı iki temel vasıf vardı: Fazilet ve Marifet.

Akif kendini anlatırken şiiri seçmişti elbet, saray, cami, meyhane, sokak, ev, kulübe, şehir, köy, fakir, zengin, dindar, dinsiz, korkak, kahraman, yüksek tabaka, cahil, aydın, yerli, yabancı, Avrupa, Asya, ticaret, siyaset, savaş, barış, mazi, hayal, hakikat, hemen her şey Akif'in duyuş ve görüş sahnesine girer. Fakat o bütün bunları anlatırken de şiir dışındaki anlatım olanaklarını devreye sokar: hikâyeler anlatır, fıkralara yer verir, betimlemeler yapar, portreler çizer, konuşma ve vaazlardan yararlanır. Komik, trajik, didaktik, hamasi, lirik her tonu kullanır. Estetizme koşullanmayan ve her halükarda bir misyon üstlenen, sosyal bir gerekçesi olan bu şiiri edebiyatla hatta hayatla bütünleşerek konuşur. Kendi içinde de yer yer çoksesliliği barındırsa da duruş ve kimlik sahibi olan, "şehre varıp feryâd-u figân koparan" ya da "şehrin bir ucundan gelip konuşan mümin bir adam"ın şiiridir bu.

MEHMET AKİF'E GÖRE KURTULUŞ YOLU: İSLÂM

Ebru Nisa GEDİK[1]

Kendisine cadde ortasında şiir okumak isteyen genç bir adama; "Şiir sükûnet ister, şiir ciddiyet ister." dercesine mukabele edip onu tenha bir sokakta dinleyecek kadar hassas, Efendimize (s.a.v) atılmış iftiralarla dolu bir kitabı çeviren meşhur bir yazara; "Elimden gelse seni tepelerim!" diyecek kadar şedit, Müslüman bir şairdir Akif. 20 Aralık 1873 tarihinde İstanbul'da doğan Akif için kaynaklarda genellikle; çok ciddi, katı prensipleri olan bir adam portresi çizilmektedir. Onunla ilgili hemen hemen bütün değerlendirmelerde, cemiyet için ağlayan, mücadeleci, idealist bir fikir adamı oluşunun çok vurgulanması, "bir karakter abidesi" olarak sunulmasında etkili olmuştur. Bu, şüphesiz yanlış bir portre değildir. Hatta denebilir ki kendisi böyle bir portrenin çizilmesinde etkili olmuştur. Fakat bu eksik bir portredir. Aydın düşünür tarafına ışık tutulurken insan ve sanatkâr tarafları gölgede bırakılmaktadır. Bu da çoğu zaman bizi ete kemiğe bürünmüş bir Akif'ten uzaklaştırmaktadır. Akif yakın dostlarının da işaret ettiği gibi çok değişik ilgi alanları olan zengin, birikimli, zeki, renkli bir şahsiyettir. Akif'in kişiliği ise henüz küçük yaşlarından bellidir. Ülkesi hakkındaki düşünceleri ise daha o zamanlardan oluşmaya başlamıştır.

Sultan Aziz'in tahttan indirilip öldürüldüğü yılda Akif dört yaşındadır. Evde kulağına esrarlı, muhteşem olduğunu idrak ettiği; fakat sınırlarını çizemediği bir kelime çalınmıştır: Padişah. Günlerce, üç kelimeden ibaret "Padişah tahttan indirildi" cümlesini Fatih Cami'nin önünden geçerken kendi kendine tekrarlamıştır. Ne demek padişah, ne demek tahttan indirilmek diye düşünüp durmuştur. Bir insanın bir yerden aşağıya indirilişinin sebebini kurcalarken, bir çocuğun meçhulü çözme azabını da, zevkini de bol bol tatmıştır. Henüz birinin idrakini yapamamışken bu sefer kulağına yeni bir padişahın ismini fısıldarlar. Bu sefer yeni padişahın tahta çıkışından konuşurlar. Çok neşelidirler, çok meraklıdırlar. Ara sıra da endişelerini gizleyemezler. Bir inişe ne kadar yas, bir çıkışa ne kadar düğün gizlemişlerdir. Bunlar Akif'in memleketi hakkında kesin ve silinmez intibaları yani ilk izlenim-

1 Nevşehir Şehit Demet Sezen Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

leriydi. Akif küçük yaşlarda iken ülkesinin temellerinin sarsıntıda olduğunu idrak edecek bilinçtedir. Akif'e göre eğer yeniden birliğimizi sağlamaz isek bir gün vatansız kalacağız. Bu düşüncesini ise şu dizelerde pekiştirmiştir:

"Anadolu altüst olurken,
Seyre bakıp öyle durma.
Bir gün vatansız serseri olacaksın,
Kendi yurdunda."

Akif tam bir Doğu İslâmcılığının, Batı İslamcılığının ve merkez İslâmcılığın sentezidir. Aynı zamanda tam bir İstanbul beyefendisidir. Vatanı için gözünü kırpmadan canını feda edebilecek birisidir. Sessiz yaşayıp şiirleri ile çığlıklarını duyurmuş, vatanının Avrupalılaşmasından hiç hoşlanmamıştır. Batı'ya imrenilmesinden ziyadesiyle rahatsız olan Akif, dizelerinde de buna sık sık yer vermiştir:

"Kim demiş Avrupa insanı medeni?
Ne edep var ne hayâ çırılçıplak bedeni!
Eğer medeniyet açıp saçmaksa bedeni
Desenize hayvanlar bizden daha medeni!"

Akif'e göre Avrupa'dan bir şeyler alınacak ise bile bu şey yalnızca ilimdir, başka bir konuda kesinlikle onlardan uzak durulması gerekir. Aksi bir etkileşim olursa bu durumun ülkemizin ve değerlerimizin altına dinamit koymaktan farkı olmaz:

"Ne Araplık ne Türklük kalacak aç gözünü.
Dinle Peygamber-i Zîşân'ın sözünü.
Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize
Fikr-i kavmiyeti şeytan mı soktu zihninize?"

Akif bu dizeleriyle bize eğer bir tedbir almazsak uğruna savaştığımız değerleri de kaybedeceğimizi söyler. "Avrupalıların ilimleri, irfanları, sanayideki ilerlemeleri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini, insanlara karşı olan muamelelerini kendilerinin maddiyattaki bu ilerlemeleri ile ölçmek katiyen doğru değildir. İlimleri, fenlerini almalı; fakat kendilerine asla inanmamalı, kapılmamalıdır." Batı'ya böyle son derece temkinli yaklaşan Akif, Batı'dan bile kurtuluşa giden yolda alınacak yönlerin olabileceğini söyler. Ancak Akif için hiç kuşkusuz ilk kurtuluş, vatanına, milletine ve değerlerine İslâm ile bağlanmaktır. İslâm olmadan refaha ulaşılmaz düsturundadır; ama işlerin böyle ilerlememesi sonucu hüsrandadır Akif. Bunu şu dizlerinde görürüz:

"Kul olmak çağ dışıyken,
Soyunmak çağdaşlık.
Din kardeşliğini bıraktık biz,
Ecnebiyle kaynaştık.

Sünnet sakal yobazlık,
Top sakal medeni.
Unuttun sen ey vefasız,
Ehl-i sünnet dedeni."

Üstat bu satırlarından her birinde hüsranını belli ederken aynı zamanda gerçek medeniyet sahibinin aslında biz olduğumuzu, vatanın düzelmesini ilimde, fende, edebiyatta ilerlemesini istiyorsak İslâm'ın ölçülerinin zaten bize yeteceğini söyler; ama halk o dönemde eğitim açısından da geri kaldığı için bunları da maalesef bilmemektedir. Akif'e göre milletlerin alçalmalarının ilk sebebi imansızlık, sonrasında ise cehalet hastalığıydı. Cehalet hastalığı millette din ve namus bırakmamış İslâm'ın üzerine bir kâbus gibi çökmüştü. Vatanın yeniden ayağa kalkabilmesi için sürekli çırpınmıştır ve şiirlerinde sıkça İslâm'a bağlanırsak eğer cehalet hastalığını yenip ülkenin kurtuluşuna erebileceğimizi söyler. Akif'e göre bir milletin temellerine dinamit yerleştirip o milleti yok etmek kolaydı; lakin o milleti yeniden kurmak, kırılmış bir bardağın eski hâline dönmesini beklemek gibiydi. Bu gerçeği şu dizeler en iyi şekilde ifade etmektedir:

"Gel yıkalım şu Süleymaniye'yi desen
İki kazma kürek, iki de ırgat gerek.
Hadi yapalım geri şunu desen.
Bir Sinan gerek, bir de Süleyman."

Eğer ülkedeki Avrupalılıktan, Batılılaşmaktan kurtulmak istiyorsak bunu yalnızca ilmimizle yapabileceğimizi, Batı'nın bize gereken ilmini ve tekniğini alıp ruhumuza aykırı olan karakter özelliklerinden uzak durmamız gerektiğini, bilim ve fenni ciddiye almayanlar geride kalacağını pek çok dizede dile getirmiştir. "İz bırakanlarla senin aranda basit bir fark var sadece:/ Onlar ömür boyu gayret ediyorlar, Sen ömür boyu hayret ediyorsun."

İslâm dininin bilime son derece önem verdiğini ve en iyi bilim adamlarının bizlerden çıktığını ileri sürer ve bunu da şu dizelerinde destekler:

"İbni Sina'nız neye yok,
Nerede Gazali görelim.
Hani Seyyid gibi
Razi gibi üç beş âlim?
En büyük fazılınız bunların asarından,
Belki on şerhe bakıp bir kuru mana çıkaran"

Artık yeni İbni Sinalar, Gazaliler biz olacağız ve "Asım'ın neslini" yaşatacağız. Akif'in haklı davasını yüklenip ülkemizi kurtuluşa götüreceğiz. Hayatı boyunca sessiz yaşayan Akif'in seksen yıl sonra biz olacağız çığlıkları.

AKİF'İN DOĞU'YA VE TÜRK-İSLÂM DÜNYASI SORUNLARINA BAKIŞI

Eda ÇALIŞKAN[1]

Konunun daha net anlaşılmasını istediğim için öncelikle Mehmet Akif'in yaşadığı dönem hakkında birkaç noktaya değinmek istiyorum. Zira Mehmet Akif Ersoy'un 'toplum için sanat' ilkesini benimseyen bir yazar ve şair kimliğini taşıdığı yıllar, mensubu olduğu coğrafya için normal dışı bir süreç olarak görülmektedir.

Mehmet Akif Ersoy, 20 Aralık 1873'de dünyaya gelmiş ve 27 Aralık 1936'da bu dünyadaki günlerini tamamlamıştır. İstanbul, Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da görev yapmıştır. Günümüz dünyasındaki milletlerarası münasebetlerin yapısını, niteliğini oluşturan gelişmelerin başlangıcı olarak tarif edilen 19. ve 20. yüzyılın bu bölgeleri, Akif'e halk ile karşılaşma ve toplumun meseleleri ile yüz yüze gelme, sosyal hayattaki sıkıntıları tespit ve tahlil etme imkânı vermiştir. Manzum ve mensur eserlerinden hareketle Mehmet Akif'in Doğu'ya ve Türk - İslâm dünyası sorunlarına bakışı konusunu ele alacağız. Meseleyi fark etmenin çare üretmek için ilk adım olduğunu belirten bir yazar ve şairdir Mehmet Akif. Kendi dönemindeki pek çok isimden onu ayıran nokta budur aslında. 1873 ve 1936 tarihleri üzerinden gidecek olursak; Mehmet Akif'in üç farklı devri tahlil etme imkânı bulduğunu söyleyebiliriz. Birincisi; Osmanlı Devleti'nin II. Meşrutiyet sonrası gücünü kaybetmeye başladığı devir, ikincisi; gücünü kaybeden devletin yıkılış sürecine girdiği devir ve son olarak yeni bir devletin kuruluşu ve Cumhuriyet'in ilk yılları. Osmanlı döneminde küçük çapta başlayan çözülmeler, zamanla önü kesilemeyen bir hâl almıştır. Artık toplumsal alana sıçrayan çözülmeler, bu topraklar üzerinde yaşayan her bireyi çaresizlik içine sürüklemiştir.

"Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefasız, kansız evladı, / Serapa Garb'a çiğnettim de çıktım hak-ı ecdadı!" dizelerini "Bülbül" şiirinde diler getiren Akif, Şark'a mensubiyetini bu şekilde belirtir. Akif'in sıkça başvurduğu Garp ve Şark ayrımı coğrafî bir alanı ifade etmekten çok, özü itibariyle farklı iki zihniyet ve medeniyeti ifade etmektedir. Osmanlı aydınları ve siyasetçileri arasında tartışılan İslâmcılık, Batıcılık

1 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi.

ve Türkçülük görüşleri arasında, Akif çok net bir biçimde İslâmcı çizgide yer alırken; aslında yeni bir dünya görüşü, ideolojisi peşinde değildir. Ait olduğu medeniyetin temel referanslarından hareketle medeniyetimizi yeniden inşa çabasındadır. II. Meşrutiyet ile beraber kendisine çizdiği ideolojik yol olan İslâmcılık düşüncesi çerçevesinde her türlü kavmiyetçi anlayışa karşı çıkmış, kardeşlik ve birlik çağrısını yinelemiştir. Özellikle ulusçuluk akımı adı altında, Batı'nın İslâm dünyası üzerinde oynamak istediği oyunlara izin vermemek adına ortak değerlerin kaynağının din olduğunu belirtmiştir.

Osmanlı için gücünü kaybetmeye başladığı dönemlerde yapılan bir tanımlama vardır: Hasta adam. Bu tabir her ne kadar ithal bir tanımlama olarak değerlendirilse de kapsamının genişliği itibariyle üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Sonuçta Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye; Doğu Avrupa, Güneybatı Asya, Kuzey Afrika ve Atlas Okyanusu'na kadar sınırları olan bir devlettir. Ortada bir sorun vardır; böylesi sınırlara ulaşmış 600 yıllık bir imparatorluk niçin devamlılığını sürdürememiş ve yıkılış sürecine girmiştir?

Avrupa dünyasının, artık medeniyetin öncüsü ve taşıyıcısı olmaya başladığı andan itibaren, kendi dışındaki toplum ve medeniyetleri aşağılama eğilimine girdiği görülmektedir. Bernard Lewis'in de belirttiği gibi; özellikle 15. yüzyıl sonunda Avrupalıların denizden ve karadan diğer bölgelere yayılmaya başlamasıyla, 20. yüzyıl yarısına gelindiğinde tüm dünya Avrupa medeniyetinin eksenine girmiş oldu. Yeni yolların keşfedilmesiyle yeni kıtalar da keşfedildi, bu beraberinde küresel bir sistem oluşmasına sebep oldu; çünkü uzun yıllar Doğu'dan Osmanlı'nın, Batı'dan Endülüs'ün kıskacında kalan Avrupa, içerisinde bulunduğu sıkıntılar, feodal iç savaşlar yüzünden zorlu dönemler geçirmiş, yok olma aşamasında iken bu keşiflerle adeta yeniden bir doğuş yaşamıştır. Başta ticaret amaçlı yapılan bu keşifler, zamanla kültürel anlamda şekil değişikliğine sebep olduğu için, bu duruma Avrupalının pazar oluşturma operasyonu diyebiliriz. Avrupalı bunun için kendine iki yöntem seçiyor: misyonerlik ve şarkiyat ilmiyle Doğu toplumlarının bütün alışkanlıklarını, inançlarını, değerlerini analiz etmek. Bu analizle beraber Batı, Doğu'nun zamanla zayıflayan tarafını fark ederek bu yönde bir metot geliştirmiştir. Bu metot, fiili yani savaşlar yoluyla gerçekleştirildiği gibi fikri anlamda bir toplumu içten çürütecek tarzda da uygulanmıştır.

Akif'in "Vahdet" şiirindeki; "Şark'ın ki mefahir dolu, mazi-i kemali,/ Ya Rab, ne onulmaz yaradır şimdiki hali!" dizeleri veya genel olarak eserleri incelendiğinde, şairin; geçmişte Şark'a ait övünç niteliği taşıyan her detaya yer verdiğini, ancak bu vaziyetin oluşmasında rol oynayan dönemin Şark toplumunun acı tablosunu eleştirmekten de geri durmadığı görülmektedir:

"Ne gördün, Şark'ı çok gezdin?" diyorlar.
Gördüğüm: yer yer
Harap iller; serilmiş hanümanlar; başsız ümmetler;
Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar; yolcusuz yollar;
Buruşmuş çehreler; tersiz alınlar; işlemez kollar;
Bükülmüş beller; incelmiş boyunlar;
kaynamaz kanlar;
Düşünmez başlar; aldırmaz yürekler;
paslı vicdanlar;
Tagallüpler; esaretler; tahakkümler; mezelletler;
Riyalar; türlü iğrenç iptilalar, türlü illetler;
Örümcek bağlamış, tütmez ocaklar;
yanmış ormanlar;
Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;
Cemaatsiz imamlar; kirli yüzler; secdesiz başlar;
"Gaza" namıyla dindaş öldüren biçare dindaşlar;
Ipıssız aşiyanlar; kimsesiz köyler; çökük damlar;
Emek mahrumu günler;
fikr-i ferda bilmez akşamlar..."

Bir kısmı alıntılanan "Şark Şiiri" isimli şiirin devamında; "Geçerken, ağladım geçtim;

dururken, ağladım durdum;/ Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda başvurdum." dizeleri ile bu durumun üzerinde oluşturduğu duygudan bahseden Akif, Şark'ın şimdiki hali ve geçmişteki hali arasındaki farklılaşmaya dikkat çekmeye çalışmıştır.

Şöyle bir değerlendirme yapmak mümkündür; Mehmet Akif'ten sıkça isimlerini duyduğumuz Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh'da da Akif'te olduğu gibi hissedilen bir asr-ı saadet özlemi mevcuttur. Ancak burada şu ayrımı da yapmak gerek; Akif'te görülen asr-ı saadet özlemi, dönemin şartlarına dönmekten çok dönemin ruhunu kavramak özlemidir. Öyleyse 15. yüzyılda başlayıp 20. yüzyıl başlarına kadar devam eden bu süreçte ne oldu da Doğu ve Türk-İslâm dünyası bu hale geldi, böylesi geri kaldı?

"İçinde bulunulan durum, Mehmet Akif gibi kendini Doğu'ya ait gören bir şair için acı vericidir. O zaman ilimce, fence ileride idik, cahil Frenkler tahsil için Avrupa'dan kalkıp Bağdat'a gelirler, ulema-yı İslâm'dan ders alırlardı. Endülüs medreselerinde birçok krallar, birçok papazlar okumuşlardı vaktiyle; Darü'l-İrfan idi orası. Sonra cehalet yavaş yavaş yayıldı. Nihayet biz de bu hale geldik." Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki duruma sebep olarak gösterilen olgu karşısında, her şeyden üstün tuttuğu dini ile Akif, içsel bir eleştiri metodunu benimseyerek İslâm toplumunu uyarmak zorunda kalmıştır. Yine "Fatih Kürsüsünde" yer alan şu söylemi üzerinde dikkatle durulmalıdır:

"Çalış dedikçe din, çalışmadın
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya"

Mehmet Akif, İslâm dininin geri kalmışlık için sebep gösterilmesini kabul etmez, bunu kabul etmek, kadim Doğu medeniyetini bir kenara atmak demektir. Faydasız ve boş şeylerle meşgul olmamak ve boş durmamak gibi bir prensibi olan Peygamberin (s.a.v.); "Bir günü bir gününe eş geçen ziyandadır." hadis-i şerifi ile daimi bir aksiyonu emreden bir din söz konusudur. O halde geri kalmışlığın sebepleri, zaman içerisinde bir Müslümanda olmaması gereken vasıfları taşıyan Müslümanlarda aramanın doğru olacağını söyler Akif. Sömürgeyi bir metot olarak benimseyen ve uygulayan Avrupalının karşısında dikilme gücünü bulamayan Doğu insanını yeis bataklığından çıkması için uyarır: "Yeis öyle bir bataktır ki düşersen boğulursun/ Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun." ya da "Ey millet-i merhume sakın yeise kapılma".

Mehmet Akif'in üzerinde durduğu nokta şudur; yeis umutsuzluktan doğan karamsarlıktır. Kendine olan güvensizliktir. Bu tanımları çoğaltabiliriz... Ama bu duygunun devamında gelecek bir durum vardır ki o da Doğu insanının kendi bedenine, ruhuna, tarihine, coğrafyasına, kültür ve medeniyetine karşı kuşku beslemesi, ileride hafıza körlüğü yaratarak hiçleşmesi, aşağılık kompleksidir. Bu durum, artık öncüsü olduğu alanların adını dahi hatırlamakta zorluk çekecekleri zamanlar yaşatmıştır Doğu insanına. O halde Mehmet Akif, Doğu ve Türk-İslâm dünyasının geri kalmasının ve arzu edilen gelişmişlik düzeyine ulaşamamasının etkenlerini tespit etmiştir diyebiliriz. Yeis bunlardan sadece bir tanesidir.

Bu etkenlerden bir diğeri; Müslümanların son dönemlerde bilgiye önem vermeyişleri ve bunun akabinde mensubu olduğu dini yanlış anlama ve yorumlama sorunudur. Çözüm ise İslâm dininin faziletinin her daim farkında olmak ve ilmi nerede olursa olsun elde etmeye çalışmaktır. Dönemindeki diğer düşünür ve yazarların aksine, geri kalmışlığa çözüm olarak gösterilen Batı medeniyetinin giyim ve kültürünün ithaline karşı çıkmış ve yalnızca ilmi ile meşgul olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Mehmet Akif için asıl inkılap şekli, madde inkılabı değil; ruh ve ahlakta ortaya konulması gereken inkılaptır. Akif Safahat'ın asım bölümünde bu gidişatı tersine çevirecek bir gençliğin tablosunu, yani ideal gençliğin tablosunu çizer; "Asım'ın nesli" tabirini kullanır. Bu gençliğin Batı'yı taklit etmesini değil, izlemesini telkin eder.

"Doğu'nun içerisinde bulunduğu sıkıntılar ve onu bir sömürge sahası olmaya götüren sebepler arasında ayrılıkçı hareketlerin etkisi vardır." der Mehmet Akif. Daima ümmet bilinciyle hareket etmesi gereken Müslümanların ayrılığa düştüğünü söyler. Akif, bu temel problem için döneminde yeni bir din algısı oluşturmak çabasına girmiştir. Bu ümmet bilinci bu yeni din algısı ile sağlanacaktır; çünkü İslâmiyet ilk zuhur ettiğinde otuz yılda Arabistan'ın bedevilerini, döneminin en medeni toplumu haline getirmiştir. İnsanları birbirinden ayıran her ne varsa Hz. Peygamber'in onları ayaklarının altına aldığını biliyoruz. Allahu Teâlâ'nın emrettiği gibi: "Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın." (Âli İmran, 103)

Bu dinamikler üzerine kurulu bir medeniyetin milleti olarak tefrikaya kapılmamamız hususunda uyarır Mehmet Akif bizi. Gerektiğinde Batı ile işbirliği yapılabileceği, ancak bunu yaparken çok uyanık olmak gerektiğinin, dini, siyasi, ekonomik ve benzeri çıkarlarımızı gözetmek gerektiğinin altını çizer. Zira onların hep kendi çıkarlarının peşinde olduğu gerçeği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu konuda Mithat Cemal Kuntay'ın ağzından aktarılan bu hatıra çok yerinde bir örnek olacaktır:

"[Akif'in] sinirlerine dokunan bir mısra vardı: "Milletim nev-i beşerdir, vatanım rûy-i zemin!" Bu mısraı okuduğum gün acı acı gülerek: "Sen de bu yalana inanıyor musun? Bir Avrupalının nev-i beşerinde, rûy-i zemininde Türkler ve Müslümanlar dâhildir, sanıyor musun?" dedi. Sonra tuhaf bir şey anlattı: "Umumî harpte biz üç kişi Berlin'e gittiğimiz zaman Alman hükümeti bize ne dedi bilir misin? Türklerle ittifak ettik diye, Reichstag'da Katolik mebuslar bağırıyorlar; 'Müslümanlar ve Türkler gibi vahşîlerle medenî Alman milleti nasıl birleşir?' diyorlar. Makaleler yazınız da Türklerin ve Müslümanların da insan olduklarını bu adamlara karşı ispat edelim, dedi." "Acayip!" dedim. "Bundan daha acayibi var," dedi; "Yine umumî harpte Viyana'da idim; bir gece Viyana kiliselerinin çanları çalmaya başladı, otelin penceresinden baktım; caddede her elde bir mum, herkes haykırıyordu. Kendi kendime: müttefikimiz Viyanalılar galiba cephede bir muzafferiyet kazandılar, dedim. Sokağa fırladım. Bir dükkâncıya; 'Bir zafer haberi mi var?' dedim. Adam; 'Zafer de söz mü?' dedi. 'İngilizler Müslümanlardan Kudüs'ü aldılar: İngiliz ordusu Allenby'in kumandasında Kudüs'e girdi. Mukaddes şehir aydan kurtuldu, haça kavuştu.' dedi." Akif bunu anlattıktan sonra gözlerime dik dik baktı: "Milletim nev-i beşer, vatanım rûy-i zemin, öyle mi?" dedi. Sonra ilave etti: "Biz bu yalana inanırsak, ne milletimiz kalır, ne rûy-i zeminimiz! Avrupa'nın nev-i beşerinde ben yoksam, benim nev-i beşerimde de o yoktur."

Sonuç olarak; Mehmet Akif şahsında İslâm dünyasına şöyle bir mesaj vermektedir: Batı adına üretilen her değer, nihai aşamada Batı'nın çıkarlarının korunması dışında pek bir şeye yaramamaktadır. Bunun için İslâm medeniyetinin sahip olduğu değerlerin farkına varılmalı, kabiliyetinin farkında olan "Asımlar" yetiştirmeli ve taklitten uzak, geçmişine yabancı olmayan, Batı'nın gerçek yüzünü bilip onun sadece faydalı taraflarına dâhil olan, çağın gereklerini yerine getiren, din kardeşine karşı her türlü zihnî ve duygusal ayrılığa düşman olan nesiller yetiştirmeliyiz, demiştir. Akif, devraldığı tarih mirasının, üzerinde yaşadığı coğrafyanın, içinde büyüdüğü toplumun gerçekleri ile yüzleşmiş ve bu gerçekleri değiştirmek için münevver bir Müslüman olarak gücünün yettiğince direnmiştir. Kendisini de bu vesile ile rahmetle ve saygıyla anıyorum.

MEHMET AKİF'İN MEDENİYET ANLAYIŞI

Eda ÇİM[1]

"Nasıl medenî olmalıyız?" diye sorduğumuzda aklımıza Mehmet Akif'in yaşamı gelmelidir. Bu yüzden sizlerle Akif'in medeniyetini paylaşmak istedim. Türk medeniyetini, inançlarını, değerlerini en iyi yaşayan, anlatan örnek şahsiyettir Akif. "Medeniyet nedir?" sorusuna yanıt arayacak olursak bu yanıtı; Mehmet Akif'in yaşantısı, karakteri, düşlünce ve fikir sistemi içinde bulabiliriz.

Hayatını Türk milleti için, vatanı için geçirmiş bir isimdir o. En çok Türk medeniyetini hatırlatmıştır. Çalışmış, yorulmuş ve zafere ulaşmış, bunları yaparken Türk medeniyetinin örneğini göstermiştir. İslamî değerlere önem vermiş ve yaşamıştır. Kalbindeki hüzün şüphesiz medeniyetinden gelir... O, medeniyet nedir, biliyordu. Medeniyeti sözlerle değil, yaşantısıyla anlatmıştır. Zaten medeniyet, sözlerle anlatmaya çalıştığını yaşama geçirmekle mümkündür. Bizler, medeniyet kelimesini duyduğumuzda belki de aklımıza ilk gelen 'modernlik' olacaktır… Peki, biliyor muyuz, hangi medeniyetin bizi modern yaptığını? Modernliğe götüren medeniyet eğitimden geçer. Mehmet Akif "Eğitim nedir, nasıl olur?" biliyordu. O, farkındaydı ki ahlaki değerler olmadan verilecek eğitim bir hiç ve felakettir. Ayrıca Akif de bir eğitimcidir. Akif'e Batı'nın medeniyetinden beğenilen yönü sorulursa o, şüphesiz eğitimi gösterir. Mehmet Akif, Kastamonu'da Nasrullah Camii'nde verdiği vaazın bir yerinde şöyle söyler: "Avrupalıların ilimleri irfanları, medeniyetteki, sanayideki terakkileri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini, insanlara karşı olan muamelelerini kendilerinin maddiyattaki bu terakkileri ile ölçmek katiyen doğru değildir. Heriflerin ilimlerini, fenlerini almalı. Fakat kendilerine asla inanmamalı ve onlara kapılmamalıdır." İşte üstat burada medeniyet için ilmin gerekliliği olduğunu fakat medenî olmak için Batı'nın her yaptığı muameleyi örnek alacağız diye bir şeyin söz konusu olmayacağını vurgulamıştır. Bizler, Batı medenî diye kendi değerlerimizi, inançlarımızı, kültürümüzü kısacası özümüzü unutmamalıyız. Akif en çok bunun için çabalamıştır.

---

1 Kastamonu Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

Nurettin Topçu, Akif'in ne istediğini ve neyi amaçladığını şöyle özetliyor: "Onun istediği, Türlüğün mayası, ruh ve ahlakımızın temeli olan İslâm'ı canlandırmak ve onunla milletimizi yükseltmekti. Bir kelime ile ahlakçı milliyetçi idi." Akif'in medeniyetinin birleştiği yer bu ifadede 'ahlakçı milliyetçi' olur, ahlaktan ayrı bir millet olmamızı kabullenememiş ve onu medeni kılanın ahlak olduğunu söylemiştir. Mehmet Akif, medeniyetini İslâm kültüründen almıştır. O, İslâm'ı yaşamaya, İslâm kültürüne medeniyet demiştir. Üstat İslâmiyet'e göre yaşamış ve bu yaşayışta medeniyet sergilemiştir. Üstat, kılık kıyafet, saç sakal gibi örnekleri medeniyet için ilk sıraya koymamıştır. Mehmet Akif'in medeniyetinin temel ilkesi düşüncedir. Üstadın hem zihniyetinde hem de medeniyetinde ırkçılık, mezhep, din farkı gözeterek saygı duymak veya duymamak yoktur. Ahmet Kabaklı üstat için yazdığı kitabında şunları söyler: "Akif, insanlığa faydalı olan büyükleri din, mezhep ve soy farkı gözetmeden seviyordu." Bu durum şairin medeniyetinin saygı içerisinde üstün kişilik sahibi oluşunu gösteriyor. Bakın Akif ne diyor:

"Kim demişAvrupa medeni?
Ne edep var ne hayâ, çırılçıplak bedeni!
Eğer medeniyet açıp saçmaksa bedeni,
Desenize hayvanlar bizden daha medeni..."

Üstadın bu sözü medeniyet için edebin, hayânın, ahlaki değerlerin olması gerektiği düşüncesinde olduğunu gösteriyor. İnsanları medenî yapan değerlerin ahlaktan geçtiğinin mesajını veriyor. Bizleri üstün kılacak değerler ırkımız, rengimiz, mezhebimiz değildir. Bizleri üstün kılacak değerler saygı, sevgi, topluma faydalı olmak ve bilgidir. Üstadı saygın kılan, onun topluma faydalı olması, ülkemize hizmet etmesi, insanlara karşı saygılı olmasıdır.

Mehmet Akif, milletin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Dücane Cündioğlu, Akif için bu konu hakkında şöyle demiştir: "Mehmet Akif çevresindeki olaylara görmedim, duymadım, bilmiyorum dememiştir." Akif, toplumda ne yaşanıyor ise görmüş, duymuş ve bilmiştir. O, gördüklerini ve yaşadıklarını yazmıştır; son derece gerçekçidir. Akif, bununla ilgili şu mısraları söyler:

"Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim,
İnan ki, her ne demişsem görüp de söylemişim,
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözün odun gibi olsun, hakikat olsun tek..."

Görüldüğü gibi o, ahlaktan aldığı medeniyeti hâlâ sürdürmektedir. Onun medeniyetinde topluma duyarlık vardır; toplumu, memleketini düşünmek vardır. Tahsin Yıldırım, kitabında bunu şöyle anlatıyor:

"O, devrin hâkim gücü olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girerken bile doğru bildiğinden şaşmamış, kayıtsız şartsız itaat edileceğine, ihanet hâlinde ölüme kadar varan cezaları peşin kabul eden bir yemine karşı çıkarak; "Ben böyle yemin edemem. Kayıtsız şartsız cemiyete teslim olamam. Umumi merkezin iyi olan, maruf olan emirlerine itaat edeceğime söz veririm; fakat fena olan, memlekete zararlı olan işlere riayet etmem." demiştir."

Bunu diyen bir şairin medeniyet tasavvurunu bir düşünün. İslâm ile bütünleşmiş, menfaatlerini bir kenara atmış, memleketini düşünen bir kişiliğin medeniyet anlayışıdır bu… Öncelikle onun medeniyet anlayışı, menfaate dönüşmeyip milletin, toplumun acılarına, hüzünlerine yakından alaka göstermekten, milletimizin güzel değerlerini, kültürünü hatırlatmak ve yaşamaktan geçiyor. Üstat, medeniyetini İslâm kültürü, ahlak ve çalışma azmiyle tamamlıyor. Üstat, "Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim, Avrupa medeniyetindenim." diyerek hakikaten ne kadar açık fikirli, geniş bakış açılı ve medeniyet adamı olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

"Akif'in yapmış olduğu çalışmalar medeniyet için miydi?" diye soracak olursak: Hayır! Fakat onun yapmış olduğu çalışmalar, yaşantısı, karakteri ve düşünceleri medeniyet örneği olmuştur.

DOĞU, TÜRK-İSLÂM DÜNYASININ SORUNLARI VE MEHMET AKİF

Elif BAYRAKTAR[1]

Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'nın çöküş döneminde yaşamış, bu dönemde öne sürdüğü fikirleri ve yazdığı şiirleriyle tanınmış, Osmanlı Devleti'nin ve Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük şair ve düşünürlerinden biridir. Meşrutiyet yıllarını, Balkan Savaşlarını, I. Dünya Savaşı'nı ve Millî Mücadele yıllarını idrak etmiş bir aydın olarak Mehmet Akif, halkı aydınlatmak, sorunların nedenini ve çözümünü göstermek için toplumcu bir aydın sorumluluğu ile hareket etmiştir.

Mehmet Akif'in iki temel görüşü vardır. Bunlardan ilki "millet ülküsü", diğeri ise "İslâm ülküsü"dür. Mehmet Akif, özü İslâm olan bir milliyetçilik fikrinin davacısıdır. Mehmet Akif, sağlam bir Türk; candan bir vatanseverdir. Türk bayrağı ve cennet vatanı için oluşturduğu eserler, onun büyük şair olduğuna eşsiz delildir. Mehmet Akif, Allah'a inandığı kadar Türk'ün gücüne güvenmiş ve Türk'ün kurtulacağına herkesten önce inanmıştı. Ferdî düşüncelere, gönül endişelerine kıymet vermeyen ve bir cemiyet adamı sıfatıyla memleketin ve Müslümanlığın dertlerini kendine dert edinmiştir; fakat Doğu'nun ve Türk İslâm âleminin sorunları karşısında duyduğu mazi hasretiyle asabî ve hiddetlidir. Gerek koyu bir Müslüman zihniyetiyle mensup olduğu İslâmcı zümrenin bir mümessili olarak vaaz ve nasihat ederken, gerek bir memleket şairi sıfatıyla halkın sefahat ve uyuşukluğunu tasvir ederken istemediği hâlde ümitsizliğini gizleyemez. Ancak o, büyük facialar karşısında hemen bu ümitsizlikten sıyrılarak canlanır ve ümidini kaybetmiş başka gönüllere de kuvvet ve iman vermek ister. Onun en büyük endişesi, intihara doğru giden Türk İslâm âleminin bu medeniyet dünyası karşısında büsbütün eriyip yok olmasıdır. Bu tehlikenin önüne geçebilmek için Müslümanların uyanması, el ele verip kuvvetlenmesi lâzımdır. Uzak yakın bütün Müslümanlar kardeştir, onların kalkınması ve birbirine dayanıp ilerlemesi Müslümanlığın akıbeti namına istenecek en hayırlı neticedir.

---

1 Kastamonu Fen Lisesi öğrencisi

Mehmet Akif, Doğu'nun ve Türk İslâm âleminin evveli ve ahirini şöyle dile getirmiştir:

"Cihanın Garb'ı vahşet-zâr iken,
Şark'ında karnaklar
Haremler, Sedd-i Çinler, Tak-ı Kisralar,
Havernaklar
İremler, Sur-u Bâbiller,
sema-peyma değil miydi?
O maziler, İlahi, bir yıkık rüya mıdır şimdi?
Ne yapsın, nâümid olsun mu
Şark'ın intibahından
Perişan ruhumuz, haib, dönerken
Bar-gâhından?"

Peki, Doğu neden geri kalmıştır? Geri kalmışlığının ilk nedeni tembelliktir. Doğu'yla Batı'yı karşılaştırırken de çalışmak konusuna özellikle değinir; Batı'nın ileri oluşunu, üstün siyasetini, yere göğe hükmedişini, oluşturduğu bilim ve tekniğini çalışkanlığıyla ilişkilendirir. Akif, Doğu'nun uzun süredir bilimi ıskalamasının hem tarıma hem de sanayinin gelişmesine ket vurduğu bilincindedir. Doğu, bilime dayalı uygarlığı ve bilimin pratik yararını kavrayamamıştır. Böyle bir sonuca varmasında Berlin gezisinde Almanların üstün teknolojisini görmesinin de payı büyüktür.

Akif'in değindiği bir diğer neden Doğu'nun parçalanmışlığıdır. Bu parçalanma hem siyasî hem duygusal ve zihinsel parçalanmışlıktır. O yaşadığı dönemdeki parçalanmışlığı dört grupla ifade eder: İlki hiçbir şeye aldırmadan uykusunu sürdüren halk takımıdır. Bu grup, her şeyi kadere bağlar, dünyadan elini eteğini çekmiş olarak hayatına devam eder. İkinci grubu, yeisi ilke edinenler oluşturur. Kurtuluş yolunun olmayacağına inanırlar. Üçüncü grup, Hıristiyanları taklit eden, geleneklerini eleştiren, orta çağa ait dinî anlayışların modern dünyayla örtüşmediğini savunan güya aydın gençlerdir. Dördüncü grup ise zevk ve eğlenceden başka bir şey düşünmeyenlerdir. Akif'in ifade ettiği bu dört grup o dönemdeki düşünceleri tam olarak ortaya koymamaktadır. Zira Akif'in yaşadığı dönemde aydınlar arasında Türkçülük, İslâmcılık, Osmanlıcılık, Batıcılık gibi fikir akımları da bulunmaktadır. Bazı düşünürler, toplumun geleceği konusunda endişeleri olduğu için çeşitli projeler geliştirmektedirler. Akif de bu tür proje geliştiren düşünürlerden birisidir. Ancak Akif toplumsal yaşamda gözlemlediği parçalanmışlığın, zihinsel arka planına nüfuz edişi ve sosyal birliğin, duyguda ve zihinde belli ölçülerde ortak noktalarda buluştuğunu belirlemiştir. Akif'e göre Doğu'nun Batı karşısında toprak kaybetmesinin temel nedenlerinden birisi bu zihinsel ve duygusal parçalanmışlıktır.

Batı'nın bilim ve tekniği, emperyalizmi ve düşük ahlaki yaşamı olmak üzere üç yüzü vardır. Batı'nın bilim ve tekniğine olumlu bakan Akif, onların ahlaki yozlaşmalarına ve sömürgeci uygarlık anlayışlarına karşıdır. Akif, beden zayıf düşünce, mikrobun bedene nüfuz etmesi gibi, halk zayıf düştüğünde emperyalizmin ona nüfuz ettiğinin altını çizer. Ancak onun altını çizdiği bir başka husus daha vardır ki bu husus emperyalizmin halkı zayıf düşürmek için elinden geleni yaptığıdır. Akif, bir vaazında emperyalizmin bölüp parçalayıcı, zayıf düşürücü siyasetini "Avrupalılar, zapt etmeyi kararlaştırdıkları memleketin ahalisi arasına önce tefrika sokarlar, senelerce milleti birbiriyle boğuştururlar. Sersem ahali bu suretle yorgun düştükten sonra gelip çullanırlar. Bugün de işte bize karşı aynı siyaset kullanıldı. Zaten her yerdeki siyasetleri budur. Hindistan'da, daha evvel Endülüs'te, sonraları Cezayir'de, İran'da hep böyle yaptılar. Takip ettikleri siyaset hep aynı siyasettir, değişmez." sözleriyle ifade eder.

Gerek bilim ve teknik alanındaki ilerleme gerek tarım ve sanayideki problemler, gerek dinin yanlış algısına dayanan hurafeler ancak eğitimi yaygınlaştırmayla çözülebilir. Eğitimi yaygınlaştıramama, Doğu'nun geri kalmışlı-

ğının, hurafeler içinde yüzüşünün, modernize olamamasının en temel nedenidir. O, cahilliği sadece halka özgü saymaz; aynı zamanda zamanın aydınlarına da zihinsel parçalanmışlıkları yüzünden cahillik niteliği yükler.

Akif, Batı'yı taklidin ve geçmişe yabancılaşmanın da Doğu'nun geri kalış sebeplerinden biri olarak görür. Doğu'nun geçmişinin başarılarla dolu olduğunun altını çizer ve "Ne anılarına saygı ne geleneklerini anımsama; deden böyle mi yapmıştı ey sefil evlat?" diyerek içinde yaşadığı toplumun zihniyetini eleştirir. Zira var olan kuşak; atalarının başarılarını görememekte, kendi geçmişini aşağılamakta, her şeyin en iyisinin Batı'da olduğunu düşünmektedir. Batı, bilim ve teknikte ileridedir; ancak bu onların her yanının taklit edileceği anlamına gelmemektedir. O, ayrıca her yönüyle Batı'yı yücelten anlayışı eleştirmek için "Yakında odun da isteriz Batı'dan!" diyerek bu taklitçi zihniyetin üretimi engellediğinin de altını çizmeyi ihmal etmez.

Öyleyse ne yapmalıyız? İslâm dini gelişmeye engel değildir. Müslüman olduğumuz için de geride kalmış değiliz. İslâm'ın özünden kopup kabuğunu yaşamaya başladığımız için geri kalmışızdır. Öncelikle tekrar özümüze dönmeli, İslâm'ın ruhunu yaşamalıyız. Diğer devletlerin aramıza nifak tohumları ekmesine izin vermemeliyiz. Akif'in şu mısralarını unutmamalıyız: "Girmeden tefrika bir millete düşman giremez,/ Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez."

Millet bilincinde olup memleketimize sahip çıkmalıyız: "Sahipsiz vatanın batması haktır,/ Sen sahip çıkarsan bu vatan batmayacaktır!" mısralarını asla aklımızdan çıkarmamalıyız. Her daim birbirimize kenetlenmeli, tüm zorluklara milletçe göğüs germeliyiz. Çünkü "Milletler topla, tüfekle, zırhlıyla, ordularla yıkılmıyor; yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki bağlar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır."

Mehmet Akif'in zihniyetini anlayıp onun şuurunu kazanmalıyız. Şairler, millî varlığın ruhudur. Ruh ölmez. O halde Akif de ölmemiştir. Dimağımızda bir nur, kalplerimizde bir heyecan olarak yaşıyor ve yaşayacaktır.

MEHMET AKİF'E GÖRE TERAKKİ VE İSLÂM

Hacer Hümeyra KOÇAK[1]

Mehmet Akif'i anlamak için hiç kuşkusuz önce eserlerini incelemeli; hatta mümkünse onlara vâkıf olmalıyız. Ancak biz yeni neslin Mehmet Akif'i tam manasıyla anladığımızı düşünmüyorum. Ona vâkıf olabilmek için resme bütünüyle bakmak gerekir. Onu tek tarafıyla irdelemek, bu irdelemelerden çıkarılanlarla değerlendirmek en azından bizi bütüncül bir bakış açısından alıkoyar. Ama bizler resme bütünüyle bakmayı başardığımızda karşımıza ilhamı Kur'an'dan alan, yeise kapılmadan Allah'a dayanan ve Hakk'tan başka bir mevcuda inanmayan, açıklayan, savunan, tenkit eden, uyaran ve yakaran bir Mehmet Akif görürüz. Sağlam bir karaktere, güçlü bir imana sahip bir dava adamı olan Mehmet Akif'in yaşantısını incelemek gerek. Mehmet Akif'in "Ben ki Arnavut'um" diye başlayan şiirleri var. Annesi Emine Şerife Hanım; Emine emin olunan kadın demek, Şerife ise şereflisi. İsmiyle müsemma, "oğlumu abdestsiz emzirmedim" diyen bir hanım. Babası Tahir Efendi, bilindiği üzere müderris. Tahir temiz demektir. Arkadaşları bu isimle yetinmemiş birde temiz lakabını eklemişler. Ve olmuş Temiz Tahir, tertemiz Tahir. Bedeniyle, ruhuyla ve yüreğiyle temiz adam… Mehmet Akif de ondan bahsederken; "Babam elimden tutar Ramazan'da Fatih Camii'ne mukabele dinlemeye götürürdü." diyor. Şu şekillenmeye bakın; yaşayarak paylaşarak öğretmek. Bu anne babadan biri Orta Asya'dan Buhara kökenli; eski topraklarımızdan, eski ruhumuzdan izler taşıyor, diğeri ise Balkan kökenli bir Arnavut. Adeta Anadolu'nun ve İslâm coğrafyasının sentezini görüyoruz.

İstanbul çil çil kubbelerin serpiştirildiği bir şehir... Tarihi yarım adada bulunan, yani Suriçi isimli İstanbul'un kurulduğu ve geliştiği bölgenin tamamını kaplayan, İstanbul'un merkezi sayılan ve orayı fetheden Fatih Sultan Mehmet'in adını alan semt Fatih'tir. Fatih, kubbeler harmanıdır. Hangi tarafa baksanız ya cami, ya mescit, ya medrese, ya türbe ya da dergâh vardır. Etrafta görülen o kubbeler bile sizi terbiye eder, şark kültürü verir. Sadece o kubbeler Müslümanlığı hissettirir, ümmet yapılanmasını aşılar.

---

1 Çorum Özejder Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Mehmet Akif böyle bir ortamın ve Kur'an ahlakının gereği olarak hayatı boyunca mütevazı yaşadı. Yazdıklarıyla ve yaşamıyla iki dünya arasında bir köprü kurdu. Maziye sahip, imana sahip kendisinin ve toplumun şahsiyetini koruyan biriydi. Daima insanlardan bir insan oldu. Örnek bir insan, örnek bir Müslüman olarak zekâsıyla, çalışkanlığıyla ve karakteriyle öne çıktı.

Dostlarına karşı daima onlardan fazla dost davrandı. O ki hakiki Müslümandı, aldatılabilir fakat kimseyi aldatmazdı. Mehmet Akif kimsenin özel hayatını, tercihlerini, kusurlarını söz konusu etmezdi, yalnız toplumu, toplum hayatındaki yanlışları tenkit ederdi.

Mehmet Akif eserleriyle hayatını birleştiren ender düşünürlerden biriydi. Düşündüğü şeyleri, mesajını dönemdeki herkesin anlayacağı bir şekilde yazıyor ve geleceğe hazırlıyordu. Bazen "Cünun seviyesinde yaşadım dünyayı" diyerek, bazen "Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz/ Bu yol ki Hakk yoludur dönme bilmeyiz yürürüz." Diyerek, bazen de "Ağlarım ağlatamam, hissederim söyleyemem,/ Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım." diyerek ifade eder kendisini. Ama her şeyin üstüne Nurettin Topçu'nun deyimiyle de "vakar dolu bi alın, hayâ dolu bir çehre, şiddet dolu bir bakış, iman dolu bir sine"dir Mehmet Akif.

Mehmet Akif biz için yaşayan, bize hizmet eden, önemsediği değer verdiği biz için benini feda etmekten çekinmeyen bir şairdi, bir dava adamıydı, iddiası vardı, gerçekleşmesi için canını vereceği sevdaları vardı…

Batı'da gelişen teknolojinin gerisinde kalan İslâm topluluklarının önce iktisadi, sonra siyasi bozulmaya uğramaları aydınların başlıca meselesi oldu. Bir kısım aydınlar hâlihazır Batı medeniyeti ve kültürünü tamamen taklit yolunu benimsediler ve o dönemlerde Müslümanların geri olmasının sebebini dine bağladılar. Mesele ortaya yanlış bir İslâm anlayışının çıkması ve aydınların dinden kopmalarıydı. Akif, Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh gibi; "Müslümanları geri bırakan din değil, dinin algılanış biçimiydi." düşüncesini benimsedi. Akif işte tam bu noktada İslâm'ı asli şekliyle yeniden gündeme getirme çabasındaydı. Şöyle haykırıyordu: "Eğer çiğnenmemek isterlerse seylab-ı eyyama…/ Rücu etsinler artık Müslümanlar sadr-ı İslâm'a!" "Sadr-ı İslâm'a dönmek" ifadesini açıklamak gerekirse; İslâmiyet'i temel kıymetleriyle yeniden ortaya koymak, başka bir ifadeyle kaynağa dönmek, oradan ilham alarak bugüne seslenmek, yani dine bulaştırılmış bidat ve hurafeleri temizlemek manasındadır.

İslâm, Sezai Karakoç'un da belirttiği gibi "kitlenin öz düşüncesi" ydi. Mesele ortaya yanlış bir İslâm anlayışının çıkması ve aydınların dinden kopmalarıydı. Akif, işte tam bu noktada İslâm'ı asli şekliyle yeniden gündeme getirme çabasındaydı. Ona göre "Müslüman namı altındaki cemaatin çoğu İslâm'ın aslından ve doğru şeklinden gafildi." Çünkü hakikatin aslı hurafelerle örtülmüştü. Bu yüzden tek çare Kur'an İslam'ına yani asıl kaynağa dönmekti. Kendinin de dediği gibi: "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı/ Aslın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı." Akif yukarıda bahsettiğimiz konuda olduğu gibi şu dizeleriyle hayat dini olan İslâm'ı, zemini sağlam oldukça da dipdiri duracağına değinir:

"Ölüler dini değil, sen de bilirsin ki bu din
Diri doğmuş, duracak dipdiri durdukça zemin
Niye israf edelim bir sürü iknaiyyat?
Hoca, mademki bu din: din-i beşer, din-i hayat"

Mehmet Akif hangi ırktan olursa olsun bütün Müslümanları aynı kabul ediyordu. Onun görüşüne göre, aralarındaki sınırlar kaldırılmış, tek devlet hâlinde toplanmış bir İslâm dünyası yoktu. Bütün Müslüman kavimler ayrı ayrı gelişecek, yardımlaşacak ve birlikte hareket edeceklerdi.

Mehmet Akif'e göre İslâm ümmetini teşkil eden Müslüman milletlerin birtakım vazgeçilmez esaslara göre hareket etmeleri gerekir. Bunlar: İlk olarak Müslümanlar hür olmalılardır. Bir yerde hâkimiyet Müslümanların elinde değilse bunu elde etmek için çalışmak her Müslümanın görevidir. Bir diğeri; Müslümanlar yabancıları dost edinmemelilerdir. Müslüman olmayanların ahlak ve adaletleri alınmaz, sadece bilgilerinden istifade etmek gerekir. Son olarak da Müslümanlar birbirlerinin dostu, sırdaşı, kardeşi ve yardımcısıdır düşüncesini benimser.

Mehmet Akif'i okudukça bir şairi anlamanın güçlüğünü anladık. "İşte şimdi hücrem çırçıplak" diyen bir şairi anlamak istiyorsak eğer, en azından biz de onun gibi hücremizi temizlemeyi önemsemeliyiz. Unutmayalım; onun kadar değil onun gibi yapmalıyız. Ondan bize kalanlardan bir mesaj ise "Allah'ın yeryüzünde yürüyen ayetleri olmamız gerektiğidir." Bizimle birlikte öyle âlimler yetişmeli ki bunlar zamanın sahip olduğu bütün ilimleri, Kur'an'ın anlaşılmasında kullanmalı. Bugün dinin kaynaklarına ve mesajına vakıf, yaşadığı çağı okuyabilen ve zamanın fıkhını üretebilen bir nesil aynı zamanda Akif' in hayal ettiği "Asım nesli" olabilmek duasıyla…

BİR MEDENİYET ADAMI OLARAK MEHMET AKİF'İN EĞİTİM ANLAYIŞI

Hilal Berru ÖZYÖN[1]

Eğitim, Türkçemizde "eğmek" mastarından türetilen bir kelimedir. Eğmek ve eğerek bir kıvama getirmek derininde yatan manalardır. Bu eğme işlemi, değişik vasıtalarla ve değişik ortamlarda gerçekleşmektedir. Bu bir ev, bir okul, bir araba, bir sokak, bir cadde, bir tarla olabilir. Eğitim, beşikten mezara kadar hayatın her döneminde insan için gerekli olduğundan Akif'in eğitimi ele alışı, belli bir zaman ve mekânla sınırlı değildir. Mehmet Akif, maddi kaygıların uzağında bir kişi olduğu için, yatırım yapılacak ana unsur insandır onun için.

Mehmet Akif'in eğitim anlayışının temelini İslâmî bilinç oluşturur. Onun gayesi, içinde bulunduğu toplumu gerçek inanca, erdemli yaşayışa ve doğru bilgiye ulaştırmaktır. Ruh bakımından yücelmiş bir millet, onun asıl hedefidir. Hayatının her döneminde Müslüman duruşunu muhafaza eden Mehmet Akif, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) eğitim anlayışını kendi hayatında uygulamak için büyük çaba sarf etmiştir.

Mehmet Akif, her zaman ve her zeminde, insanlığın fazilet ve onurunu yüceltecek çalışmalar yapmayı düstur edinmiş, mükemmel bir eğitimcidir. Onun eğitimci özelliklerine baktığımız zaman şunları görürüz:

- O, aile içinde çocuklarını insani değerlerle donatmak isteyen eğitici bir babadır.

- Eğitim kurumlarında dil öğreten profesyonel bir öğretmendir.

- Köy ve kasabaları dolaşıp daha verimli hayvan üretmeyi öğreten bir bilim adamıdır.

- Camilerde insanları aydınlatmak üzere vaazlar veren bir hatiptir.

- Milletin İstiklal Savaşı'nda ne yapması gerektiğini anlatan bir dava adamıdır.

Kısacası o, İslâm'la şereflenmiş milletini yüce değerlerle donatmayı amaç edinen gerçek bir eğitimcidir.

1 Aksaray Özel Selçuklu Temel Lisesi öğrencisi.

Mehmet Akif'in eğitim anlayışında cehaletin yeri yoktur. Cehaleti yok etmenin tek çaresi de bilgiyle donanmaktır. Akif, cehaleti şu şekilde anlatmıştır:

"Cehalet bir hastalıktır. Milletlerin alçalmalarının sebebi, cehalet hastalığıdır. Cehalet, millette din ve namus bırakmamış, İslâm'ın üzerine bir kâbus gibi çökmüş, bize düşmanları üstün kılmıştır. Cehalet hakiki düşmandır, öncelikle öldürülmelidir. Milletimizin düştüğü felaketin başı cehalettir. Eğitim-öğretim olmadan cehalet hastalığına çare bulunmaz. Çünkü ülkede Kürt, Türk, Arap, Çerkez ve Lazların hiçbiri alfabeyi bilmiyor ve kitap okumuyorlar. Milletin fertleri bilgiden mahrum durumdadırlar. Çağımızın bilgi çağı olduğu unutulmamalıdır. Bizlere yazık olsun, yakın zamandaki ilimlerle bile ilgimiz yok. Çünkü onların cahiliyiz. Millet artık uyanmalıdır. Yoksa cehaletine kurban gidiyor. İslâm'ı da 'batsın' diye cehalete feda ediyor. Allah'tan utan, bari bırak dini elinden de, gireceksen leş gibi topraklara kendin gir. Lakin dini, bilime karşıymış gibi göstererek, bizleri Allah ile susturmak ne anlama geliyor? Allah'tan utanmak gerekiyor; ama utanmak da ancak ilimle olur."

Aynı zamanda bilimin ve teknolojinin kaynağının Batı olduğunu bizzat yerinde gören Mehmet Akif; milletin bunlara acil ihtiyacının olduğunu, hemen tahsil edilmesi gerektiğini, bu tahsil gerçekleşirken kendi geçmişimizi yok sayıp değerlerimizden uzaklaşmamamızı önemle vurgulamış, bu hususta örnek olarak Japonları göstermiştir. Bilim ve teknolojiyle uğraşmaya dinimizin engel olmadığını, aksine bunlarla uğraşmanın öneminden, faziletinden söz edildiğini, din ve bilimin birbirine karşı olmak şöyle dursun, birbirlerine destek olduğunu, gelişmiş ülkeleri örnek göstermek suretiyle ortaya koymuştur.

Akif'e göre eğitimin özel sorunları da vardır; burada birinci unsur olarak aile içi eğitimi görüyoruz. Akif, eğitimin en önemli safhası olan aile içi eğitime büyük önem vermiştir. Baba olarak çocuklarına en etkili eğitimi kendisi vermiştir. Ailede alınan eğitim, çocukların hafızalarının temizliği göz önüne alındığında sonraki eğitimlerin temelini oluşturur. Çocuk, millilik bilincini ve kişiliğini burada geliştirir. Çocuğun temel bilgi, beceri ve alışkanlıkları edinmesinde, geçerli değerleri benimsemesinde ve toplum hayatına uyumunda en güçlü unsurun aile olduğuna şüphe yoktur. Eğitimin ailede başladığını ve gelecek günlerdeki mutluluğun çocukların iyi eğitilmesiyle mümkün olabileceğini şu mısralarla ifade eder:

"Bu cehalet yürümez, asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, ailelerden, oğlum.
Sade hürriyeti ilan ile bir şey çıkmaz!
Fikr-i hürriyeti hazmettiriniz halka biraz!"
(*Safahat,* "Köse İmam", s. 166)

Mehmet Akif, okul öncesi ve okul eğitiminde aile denetiminin önemini kavramış bir aydındı. Eğitim sürecinde babadan uzak kalmanın çocuk için nelere mal olabileceğinin de farkındaydı. Mısır'da kaldığı yıllarda İstanbul'da baba denetiminden uzak kalan oğlu Emin'in okula devam etmeyip yaramazlık yapmasına çok üzülmüş, onun şahsiyetini etkileyecek hatalar yapabileceğine dair endişelerini dostları ile paylaşmıştı.

Mehmet Akif sadece bilgi edinip onları kafada tutmanın eğitime bir basamak olan öğretim seviyesinde kalacağını ve sahibine faydalı olmayacağını biliyordu. Öğretimle elde edilen bilgilerin kişinin karakter gelişmesine yaradığı takdirde eğitim olarak nitelendiğinin farkındaydı. O, insanı sadece bilgi depolayan cansız kayıt cihazları gibi görmüyordu. İnsanın, edindiği bilgileri medeniyete dönüştürmesini bilen mükemmel canlı olduğuna inanıyordu. Yani

öğrenilen bilgilerin davranışa dönüşmesi, o bilgilerle amel ederek hayatımızı idame etmek ve düzenlemek onun ana eğitim anlayışını oluşturuyordu. Ona göre asıl hedef, bilgiyi almak değil, onu insanlık erdemine yarayacak şekilde kullanmaktı.

"İlim (hikmet) müminin yitiğidir, nerede bulursa alır." hadisini düstur kabul eden Mehmet Akif'e göre Türk gençliği, ilmin olduğu her yerde bulunmalıdır. Gerekiyorsa yurt dışına çıkmayı göze almalıdır; ama oralarda sadece ilim alıp onu kendi ve memleketi yararına kullanmalıdır. Millî kültüre ters düşecek sefilce davranışlara asla dalmamalıdır. 20. yüzyılın ilk yıllarında yükseköğretim gayesiyle Batı'ya giden Türk gençliğine eğitimin hedeflerini hatırlatıyordu. Türk gençliği Batı'ya kör bir taklitçi olarak değil, genel anlamıyla ilim ve teknik manalarına gelen "marifet" sahibi olmak için gitmelidir. Bu prensibini kendi sözlerinden şöyle duyuyoruz:

"Fransız'ın nesi var? Fuhşu bir de ilhadı;
Kapıştı bunları yirminci asrın evlâdı!
Ya Almanın nesi var? Zevki okşayan birası;
Unuttu ayranı ma'tûhe döndü kahrolası!
Heriflerin, hani dünya kadar bedâyi'i var:
Ulûmu var, edebiyatı var, sanayisi var.
Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete."
(*Safahat*, "Fatih Kürsüsünde", s. 326)

Aynı zamanda Mehmet Akif, Türk gençliğine Batı'ya kendisinin de en üst mertebede temsil ettiği edebiyatı tahsil etmek üzere gitmelerini istemişti. "Edebiyat" iyi tutum, incelik, kibarlık, hayranlık ve takdir manasında kullanılan "edep" kelimesinden türemiştir. "Edebiyat" edeple bağlantılı eserler demektir. Buna göre "edebiyat" insanın duygularını kibarca ifade eden, muhatabın takdirini kazandıran ve hayran bırakan eserlerdir. Mehmet Akif, Batı'ya giden gençlerin "edep" ve "edebiyat" kelimelerinin ihtiva ettiği manalara sahip "edip" kişiler olarak yurda dönmelerini ve kendi memleketini marifet yuvasına döndürmelerini istemişti.

Yine onun şu dizeleri, ilim elde etmek üzere dış ülkelerde bulunan her Türk evladının kulağına küpe olması gereken nasihatlerdendir:

"Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sade, garbın yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin,
Gidin üç yüz senelik ilmi tez elden edinin!"
(*Safahat*, "Asım", s. 495)

Eğitimde otoritenin önemini belirtmekle birlikte Mehmet Akif'in çocuk eğitiminde dikkat edilmesini istediği noktalardan biri de eğitim sürecinde fiziki şiddete başvurulmamasıdır. Ona göre hata yapan öğrenciye nasihat edilmeli ve yerine göre tekdir de edilmelidir; ama asla fiziki müeyyidelere başvurulmamalıdır. Aksini yapanlar hakkındaki görüşünü babasının arkadaşı ve talebesi Köse İmam'la konuşurken şöyle dile getirir:

"Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz…
Gül biter aşk ile vurduk mu…
- İnandım, caiz.
- Pek cılız çıktı bu "caiz." Demek imanın yok?
- Dayak "Amentü"ye girdiyse benim karnım tok.
Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!
- Hele!
- Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,
Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden!
(*Safahat*, "Asım", s. 403)

Akif'in eğitim anlayışının bir başka yönünü ümitsizliğe karşı duruş oluşturmaktadır. Onda ümitsizliğe yer yoktur. İmansız olanlar, ancak ümitsizliğe kapılırlar. Allah'a imanla, ümitsizliğin bir arada olması mümkün değildir. Öyleyse, boynunu büküp durmamalısın. Bu konudaki düşüncelerini de şu sözlerinde görürüz:

"Bari evladına merhametin olsun, bak neler söylüyor: Doğar doğmaz "yaşamak yok size!" dediler; dünyayı mezarlık bilerek beşikten eşiğe indik. Bize asla hiçbir ses hayatı telkin etmedi. Yurdun ezelî yasçısı baykuş gibi herkes, bize ümitsizliğin bulanık ruhunu zerk etmeye baktı. Melun aşı bir nesli uyuşturdu, bıraktı! Beyinlerde "Devlet batacak!" çığlığı, millette beka hissi ezdi. "Devlet batacak!" çığlıkları gençliği öldürdü; kımıldamaya hâl bırakmadı. "Batacaktır." demeseydik, ufuklarına binlerce tehlike yüklenseydi bile bu devlet batmayacaktı. Yeter ki, sen uluyan yeisi gebert, azmi uyandır, batmazdı, hayır batmadı, hem batmayacaktır. Gençliği canlandırmaya azıcık bir iman kâfi gelir. Ümitleriniz harekete geçerse, mahrumiyetler olmaz. Geçmişteki acıları, sızıları susturmaya başla; evladına bir ümit gücü aşıla; Allah'a dayan, çalışmaya sarıl, hikmetlere itaat et, tek yol budur, başka çıkar yol yoktur."

Mehmet Akif, eğitim verecek kişilerin karakterinin eğitime etkisinin olacağının farkında bir aydındı. Meselâ, anne merhametinin kolay istismar edilebileceğini biliyor ve annenin çocuğun ev dışındaki davranışlarını takipte yetersiz kalacağından endişe ediyordu. Bu yüzden Mısır'da olduğu dönemde hem Emin hem de onun küçük kardeşi Tahir ile alakalı olarak eşine de ayrıca mektuplar yazmış, çocukların eğitim etkinliklerinin takibi için arkadaşı Fuad Şemsi İnan'a yetki verdiğini ve ona hiç müdahale etmemesini tembihlemişti. Bununla eğitimin tutarlı bir disiplin içinde yürümesi için sorumluluk yüklenen eğitimcilerin yetkilendirilmesinin önemine de işaret etmiştir.

Akif'e göre ilim ve fen öğreten kişiler, kendilerinde var olan özellikleriyle mensubu oldukları toplumu eğitecek, onlara rehberlik ve yol göstericilik yapacaktır. Muallim kavramı onun için sadece ders veren, okuma yazma öğreten kişi olmayıp;

"Muallimim diyen olmak gerektir imanlı:
Edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı...
Bu dördü olmadan olmaz, vazife çünkü büyük."
dizelerindeki gibidir.

Aynı Akif'in, bizim yüksek tahsilli memurlarımızla Bulgarlar memurlarını kıyasladığını görürüz ve orada bizim memurlarımızın halkı eğitme konusunda haktan koptuklarını belirttiğini okuruz:

"Bizde vazife hissi yok. Onlar ise vazifelerini yaptıktan başka fedakârlıklar da gösterdiler. Benim evvelce Edirne vilayeti içinde memuriyetim vardı. Ara sıra Bulgaristan'a geçerdim. Köylerde heriflerin ne kadar çalıştıklarını gözümle gördüm. Hatta bir kere köyün birinde çarıklı bir Bulgar gördüm. Çoban zannettim. Lakin azıcık konuştuktan sonra pek yaman buldum. Darülfünun (üniversite) mezunu olduğunu öğrendim. Bakınız, yüksek tahsil görmüş bir herif, çoban kıyafetine giriyor da köylüleri irşat ediyor (aydınlatıyor). İşte düşmanlarımız böyle çalıştılar. Biz ne yaptık? Hiçbir şey. Bundan sonra da yapmazsak, yaşamak yok."

Akif'in şiirlerinde okullara, mekteplere bakış da şöyledir:

"Şu cehlimizle musibet mi kaldı uğramadık?
Mahalle mektebi lazım, düşünmeyin artık.
Mahalle mektebi olsaydı bizde vaktiyle,
Ya uğrasaydı kalanlar güzelce tadile
Yarım pabuçla gezen donsuz üç buçuk zibidi
Bir Arnavutluk'u isyana kaldırır mı idi?"
dizeleriyle Akif, mahalle mekteplerimizi (ilkokulları) yayamadığımızı ve temel eğitimi sağlayamadığımızı dile getirir. Akif bu birliktelik sağlanamadığı için 'üç buçuk zibidi'nin halkı isyana teşvik ettiğini de söylüyor. Bu noktada yine Akif'in dikkat çektiği üzere, okullarımızda teorik bilgiden çok pratiğin önem arz ettiğini görüyoruz: "Nazariyata boğulmakla geçen ömre yazık!/ Ameli kıymetidir kıymeti ilmin artık!"

İnsana hizmet etmeyi hayat gayesi edinen vatan şairini, Mithat Cemal şöyle tasvir eder:

"Boğaziçi'nde yüzme yarışı kazanan, Çatalca'da güreşen, Veli Efendi Çayırı'nda adım atlayan, İbnü'l-Farız'i ezbere bilen, Dağıstanlı Hoca ile Kitabü'l-Kamil'i hasbıhal eden, Musa Kazım Efendi ile Bedreddin'in Varidat'ını okuyan, sonra Emile Zola'nın romanlarında insan yığınlarını idaredeki kudretini seven… Bu kadar değil, Halkalı'da ineklerin karnından trocart ile su alan, aruzun orkestrasyonunu yapan Akif, kendi kendine kaldığı zaman nısfiye de üflüyordu."

Mehmet Akif'in eğitim yolunda en derin izi İstiklal Marşı ile bıraktığını ve Türk halkını bugün bile eğitmeye devam ettiğini söyleyebiliriz. Bağımsızlığın sembolü olan bayrağın, onun temsil ettiği hürriyetin ve şehit kanlarıyla alınan vatan toprağının değerini vurgulamaktadır bu eser ile. Bu değerli vatana çelik zırhları ile saldıran Batı'nın karşısında inançla direnmeyi, vatanı hiçbir alçağa çiğnetmemeyi tembihlemektedir Akif. Ecdadın kan ve canını feda ederek emanet ettiği bu vatanı gerektiğinde canını feda ederek sahiplenmeyi öğütlemektedir. Türk milletinin mutluluk nişanı olan bayrağın dalgalanmasıyla ve ezanların inlemesiyle mümkün olacağını hatırlatmaktadır. Bununla hâlâ Türk halkına ders vermektedir. Onun İstiklal Marşı vesilesiyle dilediği istiklali Türk halkı sonuna kadar hak etmiştir.

Eğitimdeki sorunlara dikkat çeken Akif, sadece sorun tespiti yapıp bir kenara çekilmeyip olumsuzlukların reçetesini de sunuyor elbette. Ona göre, bizleri bu durumdan kurtaracak en önemli ilaç; doğru, gerçekçi ve yararlı, her şeyden önemlisi hayatı öğreten eğitim anlayışıdır.

Sonuç olarak; İslâmî temelleri ihmal etmeden modern eğitime de öncülük yapan Mehmet Akif, insanî değerlerle yaşayıp medeniyete katkı sağlamanın eğitimle mümkün olduğuna inanmıştı. Bu yüzden hayatını insanları eğiterek dünya ve ahiret mutluğuna hazırlanmayı kutsal vazife bilerek yaşamıştı. Hayatını, yediden yetmişe Türk halkının gerçekleri görmesine yardımcı olmaya adamıştı. Kendinden sonraki "Asım'ın Nesli" gençliğe yol göstermeye çalışmıştı. Bu çabaların karşılığında biz gençlere düşen vazife; Akif'i doğru anlamak ve Akif'çe yaşamaktır.

SEVİLMESİ YÜREK İSTEYEN DAVA ADAMI: MEHMET AKİF

İrem BAŞ[1]

"Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim/ İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim." diyen bir şair söz konusu olunca, durum biraz daha farklılaşır. Hayali değil, görüp yaşadıklarını konuşturan, anlatan bir şair, nasıl bir karakteri olmalı ki bizi çileler, elemler, ıstıraplar içinde yuvarlanan bir toplumun içine çekiverir. Toplumla bir bütün olan ve yaşanılanları aynı ile sanatlaştıran şahsiyeti anlatmaya, çocukluğundan başlamak gerekir.

Sezai Karakoç'un ifadesiyle Akif'in dünyaya geldiği mekân; "İmparatorluğun gözbebeği İstanbul'un kalp noktasıdır." Babası Tahir Efendi ona Ragif ismini uygun görmüşken, halkın alışılmamışa olan uymazlığıyla Akif'e dönüşür ismi. Çocukluğu İstanbul'un kalp noktasının orta hâlli insanlarının yaşadığı Sarıgüzel mahallesinde muhafazakâr gelenekler içerisinde geçer. Türklüğü, Osmanlılığı, İslâm'ı vatan adına en içten sevinci ve sıkıntılı günlerin hüzünleri en çok bu semtteki simalardan okunurdu. Böyle bir ortamda şahsiyeti oluşmaya başlar. İlk hocası babasıdır. Akif on beş yaşlarında iken babası vefat eder; lakin o zamana kadar oğluna Arapça öğretmiş, onun fıkıh, akait gibi alanlarda bilgisini geliştirmiştir. Babasının kendi üzerindeki etkisini yıllar sonra şöyle açıklayacaktır şair: "Ne biliyorsam kendisinden öğrendim." Babasından edindiği bilgiden ziyade onu büyütme biçimi, edinilen terbiye, girip çıkılan mekânlar şüphesiz ki Akif' in kişiliğinin oluşmasında büyük pay sahibidir. İlerleyen yıllarda çocukluğunun bu zamanını Nevzat Ayas'a şöyle açıklayacaktır: "İlk dini terbiyemi veren, ev ve mahalledir. İptidaî, rüşdi tahsilde aldığım telkinler olmuştur. Bilhassa evin bu husustaki tesiri büyüktür. Annem çok zabit bir hanımdı. Babam da öyle… Her ikisinin de dini salâbetleri vardı. İbadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmışlardı." Ailesinden gelen kültür ve inanç Akif'in eserlerinde sağlam temelin getirdiği doğruluğun emin bir duruşu olarak sergilenir. Şairimiz "Fatih Camii" manzumesinde;

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece,
Sizinle câmiye gitsek çocuklar erkence.

1 Sakarya Vali Mustafa Büyük Anadolu Kız İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

Giderseniz gelin amma namazda uslu durun,
Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namaza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,
Ne âşıkane koşardım hasırlar üstünde!"

Çocuk ruhu bu şekilde oluşan Akif'te muhakkak ki alınan bilgi daha az etkilidir. Böylelikle sağlam karakterinin oluşum aşamasını anlattığımız şairimizin şahsiyetine geçebiliriz:

Akif, dostunun gözünden, düşmanının gözünden, araştırmacının gözünden, talebesinin gözünden hep aynıydı. Akif'in hayatını ve ahlâkını oluşturan en önemli unsur, "kendi kendisi" olmaktır. İmanında, sanatında, yaşantısında, kendi adına ve toplum adına konuşurken hep aynı insandır ve neyse odur. Son derece mütevazıdır ve bu bazen öyle boyutlara ulaşır ki Mithat Cemal Kuntay şöyle anlatır bu durumu: " (…) Fakat kabahat Akif 'teydi; şair olduğunu onlara haber vermiyordu. Zaten soran olmazsa kendisi de hatırlamazdı." Son derece övgüye lâyık kelam anıtlarını diken şairimiz şairliğini unuturdu.

Büyük bir idealist ve çetin bir mücadele adamı idi. Millî mücadelede cephe cephe dolaşıp askerleri yüreklendiren, halkı bilinçlendiren bir dava adamıdır. Öyle bir dava adamıdır ki sevilmesi güçtür. Dostunu sevmek kelimesini noksansız mefhumuyla seviyordu; öldüğü zaman, düştüğü zaman yanında olmadığı vakit ve sevmeyenlerin yanında bulunsa bile.

Çok temizdi, dürüsttü, doğru bildiğini dosdoğru söylemekten çekinmezdi. Dünyaya gelmekte geç kalmış gibi mustarip bir yüzü vardı. Mehmet Akif, Mehmet Akif olduğunu bilmeyecek kadar sade adamdı. İkiyüzlüleri hiç sevmezdi. Fakat yaşı ilerledikçe: "İkiyüzlüleri artık sever oldum; çünkü yaşadıkça yirmi yüzlü insanları görmeye başladım." Diyordu ve yaşlandıkça herkesten kaçıyordu. Daha yaşasaydı yalnız kalacaktı. Kalabalıkta yok denecek kadar sessizdi. Onun kendisiyle iki kişi olduğu zamanları vardı. Kendisi olmayanlara kızardı benzemek sinirlendiği şeydi. Hayatının bir kısmı da bu öfkeden ibaretti.

Söz namustu. Mithat Cemal şöyle anlatır:

"Meşrutiyet'in ilk seneleri, bir cuma günü adam boyu kar yağdı. O gün Akif'in hazzetmediği şeyler işlemedi; araba, tramvay, şimendifer... Çapa'daki evimize o gün sütçü, ekmekçi gibi satıcılar bile gelmediler. Öğle yemeğinden sonra biz hâlâ ekmekçiyi beklerken kapı çalındı. Fakat... Akif Bey gelmişti. Bıyığının yarısı donmuştu. Şaşırdım. Nasıl geldiğini merak ettim. Beylerbeyi'nden Beşiktaş'a nasılsa bir vapur işlemişti. "Bu kadar mı?" dedim. Tabii ki bu kadardı. Ve tabii ki Beşiktaş'tan Çapa'ya bu havada insanlar yürüyerek de gelirdi. Bu karda tipide yürünen mesafeye ben şaştıkça, Akif de benim hayretime şaşıyordu. "Gelmemem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lazımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim." dedi.

Akif hakikatle bir, dosdoğru insandır. Şu dizeleriyle de açık eder kendini: "Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:/ Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek!"

Bir başka özelliğini de oğlu Emin Akif dile getirir. Oğlu *Safahat* şairinin en büyük kusurlarından biri olarak duygularını gizleyememesini görür. "Kırıldığı zaman imkânı yok belli eder, kaşları gayrı ihtiyarî çatılır, geniş alnı gerilirdi. Aksi takdirde sevindiği zamanlar, sürurunu gizleyemez gözlerinin içi gülerdi."

Akif yazdıklarından çok daha derin, çok daha geniş ufuklu, çok daha sanatkâr ve çok daha şaşırtıcı bir insandır. Böyle iken o herkes gibi görünmeye çalışır. Mithat Cemal, onun bu taraflarını tanıdıkça büyük bir şaşkınlık içinde şunları söyler: "Yüz kahramana yetecek ahlak ve seciyesiyle sıradan bir insan gibi yaşıyor!" İşte Akif bu ifadede ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın sözlerinde gizlidir: "Akif'in hayatı *Safahat*'ından daha büyük bir şiirdir."

AKİF'İN İDEAL TOPLUM TASAVVURU

Kübra ÖZCAN[1]

Tarih boyunca toplumların yaşadığı kırılma dönemlerinde düşünen her kafayı meşgul eden en önemli mesele, toplumu yaşatabilmek; hatta daha iyi bir seviyeye ulaştırmaktır. Bugününden şikâyetçi fertler ideal toplum hayali kurarlar. İnançları, ideolojileri temelinde farklı tasavvurlar inşa ederler. Bu tasavvurları o döneme ait edebi metinlerden öğrenmek mümkündür.

Mehmet Akif, yaşadığı dönemin toplumsal sıkıntılarını dert edinmiş ve "Kendimi milletimin huzurunda gördüğüm günden beri sanattan çok toplumu düşünmek istedim." demiştir. Bu sözünden anlaşılacağı üzere Akif, milletin ve devletinin geleceğini önemseyen bir toplumcu şairdir. Akif, Osmanlı Devleti'nin çökmesi, I. Dünya Savaşı'nın çıkması ve ardından Anadolu'nun ve İstanbul'un işgali, Kuvayı Milliye'nin kuruluşu, Millî Mücadele olarak başlatılmış ölüm kalım savaşına şahit olmuş, yaşanılanların olumlu olumsuz tüm yönleriyle eserlerinde işlemiştir. Yedi kitaptan oluşan *Safahat*'ın her bölümünde, gerek ayet ve hadislerle toplumsal olayları bağlantılı olarak açıklamış; yeri geldiğinde güçlü hitabı ile toplumun aksaklıklarını ortaya koyarak iyiye, doğruya erişmek için yol göstermiş, öğütlerde bulunmuştur. Sosyal davaların adamı olan Akif toplumun sahip olduğu siyasal ve sosyal düzeni eleştirmiş, geçmişi iyi okuyup kendi öz değerlerimiz ışığında şimdiki zamanın sorunlarının tespitini yaparak ideal toplumu tasavvur etmiştir. Belirtilen çerçevede *Safahat*'a baktığımızda Akif'in şiirlerinde ideal toplumu biçimlendiren temelin, çağın anlayışına uygun, geleneksel tutumlarından, bidat ve hurafelerden ayrışmış bir İslâm olduğunu görürüz. İlk aşamada tespit ve tasvir ettiği sosyal hayattaki olumsuzlukları, kendi dünya görüşü perspektifinde kıyasıya eleştirir. Son aşamada çözümler için teklifler sunar. Peki, bu milleti, ümmeti yıkıma götüren sorunlar nelerdir, asırlarca İslâm'ın şanlı sancağını onurlu bir şekilde taşıyan bu devlet nasıl oldu de cebre ve ihanete uğratıldı? Halkımızın geçmişiyle olan bağının kopması sonucu kendine yabancı bir kuşak yetiştirmiş, ne kendisi kalabilen ne de başkası olabilen bir yapı oluşmuştur. İçtimai tembellik, bezginlik, yılgınlık ve bunun kadere atfı yanlış tevekkül anlayışını beraberinde getirmiştir: "Kader öyle mi? Haşa bu söz değil doğ-

1 Sakarya Üniversitesi öğrencisi.

ru/ Belanı istedin Allah da verdi doğrusu bu." Yanlış tevekkül anlayışı Müslümanları tembelliğe ve miskinliğe düşürmüştür:

"Çalış dedikçe şeriat çalışmadın durdun
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun
Sonra bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin maskaraya"

Akif için çalışmak namus ve şeref meselesidir: "Kim kazanmaz bu dünyada ekmek parası/ Dostunun yüz karası, düşmanın maskarası" O, Müslümanların tembelliğe sevk eden unsurlar arasından mahalle kahvelerini örnek verir. "Mahalle Kahvesi" adlı manzumesinde kahvelerin miskinlik yuvası olduğunu söyler: "Mahalle Kahvesi Şark'ın harim-i katilidir".

En önemli problemlerden biri de toplumdaki birlik ve beraberlik duygusunun zayıflamasıdır. Toplumda sosyal dayanışmayı sağlayan en önemli ortak payda, dindir. Tevhid dini olan İslâmiyet'te ayrılığa, yani öz olarak tefrikaya yer yoktur. Akif 'tefrikadan, ayrılık hislerinden uzak durunuz' ayetinden yola çıkarak Müslümanları birliğe çağırmıştır: "Girmeden tefrikaya, bir millete düşman giremez/ Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez." Birliğin bozulduğu toplumda ümitsizlik başlar. Bir Müslüman ümitlisizliğe düşer mi? Düştüğünde inancına sarılmalıdır: "Ye'sin sonu yoktur, ona bir kere düşersen/ Hüsrana düşersin, çıkamazsın ebediyen." Sıralamaya çalıştığımız bu sorunlar hakim olan kaos ortamının, bozulan toplum yapısının, kaybedilen değerlerin göstergesidir. Toplumun her kesiminden aydınların ve devlet adamlarının bu kaos ortamını ortadan kaldırmak için yeni toplum modeli arayışlarına tanık oluyoruz. Askeri, sosyokültürel, ekonomik alanlardaki çözülmeleri önleyecek toplumu 'ideal' seviyeye çıkaracak düşünceler ortaya çıkmıştır. Her düşüncenin ideali oluşturacak fikirleri farklıydı. Bu hareketlilik beraberinde fikir akımlarını getirdi: Kurtuluşu tam bir Batı'ya dönüşmekte bulan Batıcılar, Türk ırkını ve varlığının hâkimiyetini temel kurtuluş sayan Türkçüler ve devletin ve milletin kurtuluşunu İslâm'a tam anlamıyla sarılmakta bulan İslâmcılar. Akif, toplumun değer yargılarının ana dinamiği olan İslâm'ı düşüncesinin temelini koymuş, seçimini ondan yana yapmıştır. Onun İslâmcılığı, bağnaz değil modern dünyanın yani günümüzde karşılaşılan sorunları çözecek, yeniden keşfedilmiş, bidat ve hurafelerden arınmış, yöntemi doğru uygulanmış bir anlayıştır. İdrak edilemeyen ve doğru anlaşılamayan bir din toplumda ayrışmalara yol açar. Akif, bunun bilince olduğu için şiirlerinde İslâmî eğitimin dosdoğru yapılması üzerinde sıkça durmuştur. Çünkü ancak ilim ve irfan ile ideal olanın kapılarını aralayabiliriz. Bu yüzden yaşadığı dönemde hâkim olan İslâm anlayışıyla sürekli hesaplaşma hâlinde olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle başlandığı kabul edilen "Modernleşme" adı altında aslında "Batılılaşma" süreci başlamıştır. Bu süreç dini değerleri zayıflatmış ve yok olmaya sürüklemiştir. Akif'e göre ideal toplumda modernleşme süreci ancak şu şekilde işler:

Batı'nın sahip olduğu teknik ve ilmi bilginin üstünlüğü kabul edilmelidir; fakat bu kabul ediş beraberinde teslimiyeti getirmemelidir. Kendi öz inancımız ve kabullerimizden kopmadan modernleşmenin ve çağı yakalamanın mümkün olduğunu ifade eder. İşte bu noktada karşımıza "Asım" çıkar. O, Akif'in ideal toplumunu oluşturacağına inandığı nesildir. "Asım", umudu yeşerten, gözleri parlatan bir nesildir. Birlik ve beraberlik duygusunu canlandıracağını, yüreğine işlemiş vatan sevgisiyle, milliyetçiliğiyle gösterir. Yaradılışının gayesinin bilincinde birey, kendi değerlerinden ve üstlendiği sorumluluktan haberdardır.

Peki, bu nesil nasıl oluşacaktır? Toplumu oluşturan en önemli kurumlardan biri olan

eğitim kurumu bunu sağlayacaktır. İlk eğitim ailede başlar: "Evlatlarını ahlaki temellerle eğiten milletin geleceğinin ne olacağı bellidir, bu nesil ancak muzaffer olacaktır!" Asım'ın kişiliğine ait tüm özellikler iki kudrette toplanmaktadır: Fazilet ve Marifet. Fazilet; karakteri, huyu, ahlakı ve imanını kapsar. Marifet; eğitim öğretim, bilgi birikimi, beceri ve tecrübeyi kapsar. Akif marifetimizi geliştirmemiz için Batı'yı kayıtsız şartsız taklit etmeden, onun sadece ilmi ve tekniğini alıp değerler süzgecimizden geçirerek uygulamaya dökmemiz gerektiğini söyler. Önemli olan sahip olduğumuz faziletin zedelenmemesidir. Toplumu bir ağaca benzeten Akif'in, derin köklerimizin sağlam olduğuna inancı tamdır. Önemli olan öz yitirilmeden modernleşmektir. Bu süreçte "Asım'ın Nesli" Batı ve Doğu arasında köprü vazifesi görecek ve böylelikle üç yüz yıl boyunca geri kalınan ilim hızla kazanılacaktır. *Safahat*'ın altıncı kitabında, ismi, fiziği, zihni ve içtimai kimliğiyle portresi çizilen Asım, hiç şüphesiz Mehmet Akif'in davasını, birey, toplum ve ümmet adına gerçekliğe kavuşturacak ideal toplumun yapı taşıdır.

Sonuç olarak Akif, *Safahat*'ın temeline koyduğu İslâm anlayışı ile ideal toplumunu tasavvur eder. Bu tasavvur için ortaya koyduğu fikirleri dakikalarca konuşabiliriz; ama Akif şu iki dize ile bize asıl formülü vermektedir:

"Allah'a dayan saye sarıl, hikmete ram ol,
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol."

MEHMET AKİF'İN MİLLET, MEDENİYET VE İSLÂM ÜLKÜSÜ

Mehmet Ensar KODALAK[1]

"Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan kahpelere!
Tükürün ehl-i salibin hayâsız yüzüne!
Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!
Medeniyet denen maskara mahlûku görün!
Tükürün maskeli vicdanına asrın tükürün!"

Akif, birçok aydının gözünde medeniyeti temsil eden Batı dünyasının ilim ve fen alanındaki üstünlüğünü kabul ve takdir eden bir şahsiyettir. Buna karşılık Akif, Batı'nın kendisi dışında kalan milletlere (Müslüman Doğu'ya) karşı giriştiği saldırılara, onlara uyguladığı zulümlere ve insanlık dışı taarruzlarına hayret etmiş ve Batı'yı açık bir şekilde eleştirmiştir. Bu duruma bağlı olarak Akif'e göre Batı dünyası, İslâm dünyasına karşı acımasızdır ve Müslüman milletlere her türlü saldırıyı yapmaktan çekinmez. Bu hususta Mehmet Akif, Kastamonu'da Nasrullah Camii'nde verdiği vaazda şöyle söyler: "Avrupalıların ilimleri, irfanları, medeniyetteki, sanayideki terakkileri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini insanlara karşı olan muamelelerini kendilerinin maddiyattaki bu terakkileri ile ölçmek katiyen doğru değildir. Adamların ilimlerini, fenlerini almalı. Fakat kendilerine asla inanmamalı, kapılmamalıdır." Böylelikle Akif, Batı'ya son derece temkinli ve ölçülü yaklaşma meselesinin üzerinde durmuş ve başka bir konuşmasında: "Memleketimizde iki sınıf halk görüyoruz: Ne varsa Şark'ta vardır, Garb'a doğru açılan pencereleri kapamalıyız, diyenler; ne varsa Garb'ta vardır, harim-i ailemizi bile Garplılara açık bulundurmalıyız, iddiasına kadar varanlar. Bana öyle geliyor ki, ne varsa Şark'ta var diyenler, yalnız Garb'ı değil Şark'ı da bilmiyorlar." diyerek ülkemizdeki Şark-Garp hakkındaki fikirleri gözler önüne serer ve Batı'yı da tümüyle yok saymaz. Bu nedenle Akif, Avrupa'dan yararlanabileceğimiz hususların olduğunu da kabul eder ve Avrupa'ya

1 Trabzon Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

karşı son derece şuurlu bir yaklaşımda bulunur. Özellikle *Safahat*'ta M. Akif'in Avrupa'ya nasıl baktığını daha net görmek mümkündür.

Mehmet Akif, Batı ile ilişkilerimizde Japonları örnek almamız gerektiğini ifade eder ve Batı'nın işimize yarayacak eşyalarını almamızda bir sakınca görmez. Ancak "moda" gibi millî bünyemize uymayan çirkinliklerin de ülkemize girmesine izin verilmemesi gerektiği savunur. Akif, bu düşüncelerini şu mısralarıyla ifade eder: "Garb'ın eşyası eğer kıymeti haizse yürür;/ Moda şeklinde gelen seyyie gümrükte çürür." Bir başka yerde ise Akif; "Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını;/ Veriniz hem de mesainize son süratini." diyerek Batı'nın ilim ve sanat yönünü ön plana çıkarır ve Batı'nın ilim ve sanat cihetine yönelmemiz gerektiği ifade eder. *Safahat*'ın ikinci kitabı olan "Süleymaniye Kürsüsünden" adlı manzumede geçen bu mısralarda, Batı medeniyetinin sadece ilmini ve fennini alması gerektiği düşüncesi verilir. Bu konuda da Japonlar örnek alınmalıdır. Onlar Batı'nın yalnız fennini, ilmini almışlar, kültürel değerlerinden uzak durmuşlardır. Bizde ise bugün maalesef tam tersi yapılmaktadır.

Akif döneminden daha önceye gidecek olursak, özellikle Tanzimat döneminde kendini aydın olarak nitelendiren birçok fikir adamı, Osmanlı'yı Avrupa'dan geri bırakan faktörün "din" olduğunu, dinin terk edilmesiyle ilerleyebileceğimizi savunmuşlardır. Fakat Mehmet Akif bu fikre şiddetle karşı çıkmış birçok mısrada medeniyet ile ilerleme arasında ilişki kurmuş, din ile medeniyet arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sermiştir. Aynı zamanda Mehmet Akif gerçek medeniyeti Batı'da arayanlara, Osmanlı'nın medeniyet harikası olan tarihi yapılarını göstererek medeniyetin sanatla ilgisini ortaya koyar. Zaten gerçekte, sanatıyla, mimarisiyle biz de gerçek bir medeniyete sahibiz:

"Süveyş'i yardı herif... Akdeniz'le Şab Denizi,
Bitti. Öyle ya, bizler de kendi fikrimizi;
Çıkarmış olsak eğer, şimdi, kuvveden fiile,
Kucaklaşır medeniyetle din tamamıyla"

Bu okuduğum mısralarda Akif, bazı aydınların medeniyetle dinin birleşemeyeceği, dinin ilerlemeye engel olduğu şeklindeki düşüncelerinin aksine, medeniyetle dinin kucaklaşabileceği fikrini verir. Akif'e göre medeniyetle din birbirine zıt kavramlar değildir. İslam milletleri, İslam'ı en güzel yaşadıkları devirlerde, bütün dünyaya önderlik yapacak bir medeniyet kurmuşlardır. Endülüs Emevî Devleti'nin, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarının en güçlü dönemleri, İslâm'ın en iyi anlaşıldığı ve yaşandığı dönemler olarak medeniyetle dinin birlikteliği fikrini doğrulamaktadır. Tarih bunun en doğru ve en güzel şahididir. Medeniyetle dinin kucaklaşabileceği fikri Osmanlı'nın çöküş dönemlerinde pratikte gösterilememişse de, fikir olarak vardır. Akif'e göre yapılacak iş, bu fikri bir an önce hayata geçirmektir.

Mehmet Akif, Osmanlı'nın en buhranlı yıllarında yetişmiş, çekilen sıkıntıları yakından görmüş ve bizzat yaşamış, yaşanan hadiseleri de tahlil ederek kurtuluş reçeteleri sunmuş olan büyük bir dava adamıdır. Akif "medeniyet" hususunda son derece tutarlı, akılcı ve tarihi gerçeklerle örtüşen şuurlu bir çizgide durmuştur. Genel bir bakışla, onun ilerleme, yükselme olarak gördüğü medeniyeti yücelttiği, ona sahip çıktığı ve onun elde edilmesi gerektiğini savunduğu söylenebilir. Bu da ilim, fen, sanayi gibi unsurlarla mümkündür. Batı bu unsurlara sahiptir. Bunlar Avrupa'da da olsa alınmalıdır. Ancak, Akif'in karşı çıktığı medeniyet, Batı medeniyetinin ikinci yüzünü oluşturan, parçalayıcı, zalim, vahşi, hak tanımaz taraflarıdır. Zaten Mehmet Akif'in medeniyet düşmanı olduğu zannını verdiren de Akif'in Batı'nın bu yüzünü ortaya koyduğu dizeleridir. Sonuçta

İstiklal Marşı şairimiz, her yönüyle ilerleme, yükselme, gelişme taraftarı olan, insan haklarına, uluslararası hukuka saygılı, kuvvet yerine hakkı üstün tutan, insanlığa ve insani değerlere önem veren fazıl medeniyetin taraftarıdır ve o medeniyetin aşığı olan bir dava adamıdır.

Mehmet Akif'in medeniyet anlayışından sonra biraz da din anlayışından bahsedecek olursak; o gerek sanat anlayışıyla, gerek fikri ve siyasi tutumuyla hep tartışma konusu olmuş bir isimdir. Çünkü genel kabullere itibar etmemiş ve inanıp doğru bildiğini savunmuş ve körü körüne bir topluluğun destekçisi olmamış bir isimdir. Bundan dolayı hayatında başlayan tartışmalar, bugün de devam etmektedir. Mehmet Akif, pek çok yönüyle bu tartışmaların öznesi durumundadır. Millet anlayışı, edebi tutumu, siyasi olaylar karşısında aldığı tavır, Mısır'a gidişi, II. Abdülhamit'e bakışı ve daha pek çok konu lehte ve aleyhte değişik görüşlerin ele aldığı meseleler durumundadır. Ama ilginçtir Akif'in en çok tartışılan yönlerinden birisi din anlayışıdır.

Akif'in dost düşman herkes tarafından Müslümanlığı, dindarlığı bilinip kabul edildiği için bu durum ilk bakışta garip gelebilir; ama aslında bu tartışmanın haklı sebepleri de yok değildir. Zira Akif, din konusunda zamanın genel anlayışından çok farklı bir yerde durmaktadır. İşte bu duruma bağlı olarak Mehmet Akif'in din anlayışı meselesi üzerinde düşünürken devrindeki dine bakışın tezahürlerini bilmekte fayda vardır. Çünkü o devirde kimi aydınlar, geri kalmışlığımızın sebebini dinde görerek onu terk etmekten yanaydılar. Halk ise geleneklere, bidatlere boğulmuş, insanlara fert ve topluluk olarak hiçbir dinamizm kazandırmayan bir dindarlık anlayışına sahiptir. Kimileri ise, İslâm'ın esaslarında değişiklikten ve onu bu şekilde çağa uydurmaktan yanaydılar. Medrese ise din konusunda nakille yetiniyor, yeni fikirler üretemiyordu. Böylece din ve din kurumları hayata dâhil olamıyordu.

İşte Akif, yukarıda bahsettiğim durumların hepsinin karşısındaydı. O, diğer konularda olduğu gibi bu konuda da kendine özgü bir anlayışla şöyle seslendiriyordu: "Eğer çiğnenmemek isterlerse seylab-ı eyyama;/ Rücu etsinler artık Müslümanlar sadr-ı İslâm'a." "Sadr-ı İslâm'a dönmek" yani İslâmiyet'i temel ve asli kıymetleriyle yeniden ortaya koymak, başka bir ifadeyle kaynağa dönmek, oradan ilham alarak bugüne seslenmek, hakikatin üzerindeki külleri üflemek yani dine bulaştırılmış bidat ve hurafeleri temizlemektir... Üstelik bunları reform, değiştirme gibi hareketlere ihtiyaç duymadan yapmaktır... Akif, bu niyet ve çabasıyla diğerlerine benzemeyen bir tezi gündeme getirmekteydi. Dolayısıyla bu görüş, din konusunda tavır sergileyen hiç kimsenin ve topluluğun fikriyle örtüşmüyordu. Bu tenkide bir de Akif'in medreseleri ve devrin din âlimi geçinenleri tenkidi, yedi yüz yıl önce yazılmış eserlerin bugünün ihtiyacına cevap veremeyeceği şeklindeki görüşleri eklenince onu reformistlikle, hatta zındıklıkla suçlayanlar bile oluyordu. Acaba durum gerçekten böyle miydi? Elbette değildi. Zira Akif, İslâm konusundaki fikirleriyle yeni bir şey söylemiyordu. Çünkü İslâm, Sezai Karakoç'un da belirttiği gibi "kitlenin öz düşüncesiydi." Komünizm ve Batıcılık gibi menşei Batı olan bir fikir değildi. Bütün mesele ortaya yanlış bir İslâm anlayışının çıkması ve aydınların dinden kopmalarıydı. Akif, işte tam bu noktada İslâm'ı asli şekliyle yeniden gündeme getirmeye çalıştı. Ona göre "Müslüman namı altındaki cemaatin çoğu İslâm'ın aslından ve dosdoğru şeklinden alabildiğine gafildi." Çünkü hakikatin aslı hurafelerle örtülmüştü. Bu yüzden tek çare Kur'an İslâm'ına yani "asıl kaynağa" dönmekti. "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı,/ Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı." dizeleri de Akif'in bu görüşlerini açık bir şekilde desteklemektedir. Ne yazık ki Mehmet Akif, pek çok kişi tarafından doğru anlaşılamadı ve "reformcu" olarak gösterilmek istendi. Bu tür

eleştiriler hiç bitmedi, hatta Vahhabilikle bile suçlandığını biliyoruz.

Peki, Akif sahiden reformist miydi? Bu sorunun cevabını bizzat kendisi veriyor, şu satırlar onun: "Son zamanlarda Müslümanlığı ya büsbütün ortadan kaldırmak yahut ötesini beri addederek şeriatta bir teceddüt husule getirmek isteyenler türedi... Her iki grup da dinden gafildir. Şeriatın hüviyet-i hakikisine dair azıcık malumat edinmiş olsalardı dine yenilik sokmak şöyle dursun, onun en eski, en sahih şekline rücu etmek gerektiğini anlarlardı." Akif'in bütün çabası, yaşadığı zamanı yani modern çağı anlamak ve ona göre bir duruş sergilemektir. Ne yazık ki bu samimi, üstelik Müslümanlar için çok gerekli olan bu çaba gelenekçilerle modernistlerin yükselen sesleri arasında yeterince duyulmamış hatta mahkûm edilmiştir. Ama Akif, bugün de bu söylediklerriyle bize bu meselelerde yine doğru anlayışın ve duruşun şeklini göstermeye devam etmektedir. Bu bakımdan bu ülkede yaşayan herkesin karşısındaki tutumu ne olursa olsun Akif'in bu tavrını ve duruşunu bilip anlamaları çok önemlidir.

AKİF'İN BATILILAŞMAYA BAKIŞI

Mücteba Sait DERECİ[1]

Batı medeniyetinin Türklerle tanışıklığı çok eski zamanlara dayanır; Batı Hun İmparatoru Atilla'dan Sultan Alparslan'a, Fatih Sultan Mehmet Han'dan Abdülhamid Han'a uzanan köklü bir mazisi vardır. Ancak Türkler her daim Batı'nın çekindiği bir güç olmuştur, yüzyıllardır kâh Roma önlerinde, kâh Malazgirt meydanında, kâh İstanbul surlarında, kâh Viyana kapılarında onlara unutamayacakları dersler vermişizdir. Maalesef son yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'daki maddi ve manevi çöküş, bu üstünlüğün el değiştirmesine sebep olmuştur. Sanki yüzyıllardır attığımız tokatların öcünü almak istercesine adeta leş kargaları gibi hep beraber üzerimize üşüşmüşlerdir. Bu güç değişiminin ardından Osmanlı'daki aydınlar İmparatorluğun çöküşünü durdurmak için yeni yöntemler aramaya başladılar.

Bazı aydınlar Fransız İhtilali'nin ardından yaygınlaşmaya başlayan milliyetçilik akımıyla İmparatorluktan ayrılmaya hevesli halkları tek bir millet olarak Osmanlı'ya geri bağlayarak ancak imparatorluğun kurtarılabileceğini düşünerek 'Osmanlıcılık' akımını ortaya atmışlardır. Bazı aydınlar ise eski gücümüze tekrar kavuşabilmek için tek yolun 'İslâmcılık' olduğunu, yani tüm ümmetin tek sancak altında toplanarak oluşturacağı güçlü bir birlikten geçtiğini öne sürmüşlerdir. Bir kısmı ise İmparatorluktan ayrılmaya hevesli olan halkları daha çok tutmayarak milli bir devlet olan Türk Devleti'nin bizi ancak bu bataklıktan kurtarabileceğini düşünerek 'Türkçülük' akımını savunmuşlardır. Bazı aydınlar da 'Batıcılığı' yani askeri, siyasi, idari, ekonomik ve toplumsal kuralları Avrupaileştirerek ancak modern dünya statüsüne kavuşabileceğimizi düşünmüşlerdir.

Peki, millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy, bu akımlar içerisinde hangisine daha yakın durmuştur ve hangilerini ne kadar desteklemiş ve ne kadar karşı çıkmıştır? Aslına bakıldığında Mehmet Akif Ersoy, Türk toplumu tarafından hep İslâmcı bir şair olarak bilinir, gerçi bu bilgi genel itibariyle yanlış bir bilgi değildir. Ancak Akif'i diğer aydın geçinen kesimden farklı kılan; sadece mensup olduğu fikir akımının körü körüne destekçisi olup diğer tüm akımlara karşı çıkan, sanki sadece

1 Isparta Ahmet Melih Doğan Anadolu Lisesi öğrencisi.

onun savunduğu fikir doğruymuş gibi hareket eden bir aydın olmamasıdır. Millî şairimiz yeri geldi mi 'Türkçü' yeri geldi mi 'Batıcı' olmasını gayet iyi bilmiştir. Öncülerinden birisi olduğu 'İslâmcılık' akımını saymıyorum bile. Ama o, az evvel de bahsettiğimiz gibi sadece belli bir tarafa yönelip onun yanlışını bile doğru olarak kabul eden ve ettirmeye çalışan biri değildir. Öyle olsaydı ondan millî şair diye sadece kendi fikir yapısındakiler bahsederdi; ama o tüm milletimiz tarafından bu namla anılıyor.

Meselâ, Batıcılığın önderlerinden biri olarak kabul edilen Tevfik Fikret'i Türkçüler ve İslâmcılar genel itibariyle tasvip etmezler; çünkü Tevfik Fikret'e göre Batıcılık, Batı'yı tamamen kopyala yapıştır usulüyle alıp Batılılaşmaktır ki bu da özünde İslâmiyet olan bir milletin kabul edip de uygulayabileceği bir sistem değildir. Akif'e göre Batıcılık ise:

"Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını
Veriniz hem de mesainize son süratini
Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız
Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin yalnız."

dizelerinde bahsettiği üzere Batı'nın ilmini fennini sanatını alıp onları kendi özümüze yani Türk-İslâm kültürüne göre düzenleyip kabul etmektir. Tutup da Batı'nın fenninin yanında dinini, sanatının yanında giyimini alırsak o zaman ne Türk'üm ne de Müslümanım diyebiliriz.

Ama millî şairimizin:

"Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın durdun
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya"

dizelerinde de bahsettiği gibi kendi tembelliğini ve dirayetsizliğini İslâm'a yükleyip de sonuçta; "Biz Müslümanız elbet, Allah bizi kurtarır ve korur." diye yüce din İslâm'ı adeta kendi kafalarına göre uygulayan bu kişilerin tevekkülü de çok yanlış anladıkları aşikârdır. Zira tevekkül "gayret bizden takdir Allah'tandır" manasına gelir. Önce çalışıp sonra işi Allah'a havale etmektir. Çalışmadan, gayret göstermeden işi Allah'a ısmarlamak ise en büyük ahmaklıktır. Avrupalılar bu tevekkül işini gayet iyi derecede çözmüşlerdi. Gerçekten hakkını vererek, planlı, programlı yalnız şimdiyi değil, sonrayı da düşünen, planlayan insanlardı. Avrupa'nın bu hayat tarzına işaret eden Mehmet Akif Ersoy, Müslümanların da öyle davranmasını talep eder. Batı'nın bu niteliğini yine bir vaazında şu şekilde belirtir: "Yanılıyorsunuz iş öyle değil. Avrupalılar yalnız bugünü bugünkü hadiseleri seyretmekle kalmazlar, onlar yarını, gelecek seneyi hatta gelecek asrı, hatta birkaç asır sonunu tahmin etmek, hesap etmek isterler." Bizim milletimiz ise maalesef bu azimden yoksun, adeta günü gününe yaşayan bir hâldeydi. Mehmet Akif Ersoy da buna gayet üzülür ve tabiri caizse isyan ederdi. Zaten "Aşırı Batıcılığa, aşırı gericiliğe, İslâm'dan uzaklaşmaya, tembelliğedir benim isyanım" mısralarında da bunu belirtir.

Akif bizdeki modernleşmenin, tıpkı hayranı olduğu Japonlardaki gibi olmasını, yani hem bilimde ileri giderken hem de eski kültürümüzü korumamız lâzım geldiğini savunmuştur. Tevfik Fikret gibi bazı aydınlarımızın aksine o Batı'nın ilmini ve yararlı şeylerini almamızı, zararlı unsurları ise gümrükten sokmamamızı ister. Bu modernleşmenin de evvelinde eğitimden başlaması gerektiğini öne süren Akif cehaletin ülkeyi nasıl sardığını ve nasıl felaketlere sürüklediğini şöyle dile getirmiştir:

"Felaketin başı hiç şüphe yok cehaletimiz
Bu derde çare bulunmaz ne olsa 'mektebsiz'
Ne Kürt Elifbayı sökmüş, ne Türk okur, ne Arap
Ne Çerkes'in, ne Laz'ın var bakın elinde kitap

Hülasa milletin efradı bilgiden mahrum
Unutmayın şunu lakin zaman; zaman-ı ulum"

Akif'e göre kitap okumak, dil öğrenmek, başka ülkeler görmek, diğer milletlerin kültürünü öğrenmeye çalışmak çok büyük bir kazançtır. O hem Batı toplumunu hem de Doğu toplumunu bu gözle okumaya çalışırdı.

Akif ülkedeki okur-yazar oranının artması, okullarda modern bilimlerin öğretilmesi gerektiğini toplumun tüketici konumdan ziyade üretici konumda olması gerektiğini halkın bu fenni bilimlerden yararlanması gerektiğini savunurdu. Peki, Batı medeniyetinde bu eğitim anlayışı kusursuz mudur? Tabii ki hayır! Zira eğer eğitim sistemi kusursuz olsaydı, Avrupa'daki intihar girişimleri bu kadar yüksek oranlara çıkmazdı. Peki, maddi açıdan hiçbir kaygısı olmayan bu insanlar neden intihar ediyor? Akif'e göre bunun iki büyük sebebi var: Birincisi dini eğitim yetersizliği, ikincisi ailevi değerlerin yetersizliği.

"Bu cehalet yürümez asra bakın asr-ı ulum
Başlasın terbiyemiz ailelerde oğlum
Sade hürriyeti ilan ile bir şey çıkmaz
Fikr-i hürriyeti hazmettiriniz halka biraz"

diyen Akif eğitim sisteminin Batı'nın ilmi, İslâm dini, Türk'ün töresi şeklinde olması gerektiğini savunmuştur. Maalesef bu ilmi almaları için Avrupa'ya gönderdiğimiz talebeler Batı'nın ilmi dışında her şeyini alıp öyle yurda dönmüşlerdi.

"Fransız'ın nesi var fuhşu bir de ilhadı
Kapıştı bunları yirminci asrın evladı
Ya Alman'ın nesi var zevki okşayan birası
Unuttu ayranı ma'tuhe döndü kahrolası
Heriflerin hani dünya kadar bedayii var
Ulumu var edebiyatı var sanayii var
Giden birer avuç olsa getirse memlekete
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete"

dizelerinde buna vurgu yapan Akif, Batı'yı kör kütük kopya almaktan ziyade adeta onu "İslâm'ın filtresinden" geçirip bize ters düşen hasletlerini atıp güzel huylarını almamız gerektiğini söyler. Sadece eğitimde değil, diğer bütün hususlarda da bunun böyle olması gerekir. Batı'dan sadece ilim ve teknik alınacağını, milleti yükseltecek olanın kendi ruhi değerleri olduğunu söyleyen Akif:

"Sırrı-ı terakkinizi siz
Başka yerlerde taharriye heveslenmeyiniz
Onu kendinde bulur yükselecek bir millet
Çünkü her noktada taklit ile sökmez hareket
Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını
Veriniz hem de mesainize son süratini
Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız
Çünkü milliyeti yok sanatın ilmin yalnız
İyi hatırda tutun ettiğim ihtarı demin
Bütün edvar-ı terakkiyi yarıp geçmek için
Kendi mahiyet-i ruhiyeniz olsun kılavuz
Çünkü beyhudedir ümmid-i selamet onsuz."

Millî şairimiz diyor ki; sizi ileri götürecek olan çareyi sakın başka yerlerde aramaya heveslenmeyin, çünkü taklit ile hareket etmek işe yaramaz. Yükselecek olan bir millet o çareyi kendi bünyesinde bulmalıdır. Batı'nın ilmini ve terakkisini alın, çalışmanıza da son hızını verin; çünkü artık bunlar olmadan yaşamak imkânsızdır ve ilimle tekniğin milliyeti yoktur. Fakat daha önce de söylediğim gibi unutmayın ki bütün yenilikleri öğrenip benimserken ve herkesten daha ileri giderken kılavuzunuz kendi ruhi değerleriniz ve millî ruhunuz olsun, çünkü o kılavuz olmadan başkalarının peşine takılıp onları taklit ederek selamete erişmeyi ummak boşunadır.

Her daim bize bir asır önceden dahi ışık olmaya devam eden güzel insan Mehmet Akif Ersoy'un zihnindeki Batıcılığı gerçekleştirmek ve Asım'ın neslini tam da bu düstur üzerine

oluşturmak temennisiyle, metnimi burada sonlandırıyorum. Son olarak millî şairimizin şu güzel sözleriyle sözü tamamlamak isterim:

"Kim demiş Avrupa insanı medeni
Ne edep var ne hayâ, çırılçıplak bedeni
Eğer medeniyet açıp saçmaksa bedeni
Desenize hayvanlar bizden daha medeni."

AKİF'İN BATICILIK ANLAYIŞI VE KARŞISINDAKİ İSLÂM

Muhammet Oğuzhan ÇAKIROĞLU[1]

Mehmet Akif gibi çok yönlü bir şairin, fikirlerini benimseyebilmek, davasını kavrayabilmek gerçekten meşakkatlidir. "Asım'ın Nesli"ne öğütlediklerini uygulayabilmek de bir o kadar zor; lakin erdemli bir insan olmanın, en büyük yol göstericilerindendir adeta Akif ve eseri. Belki de günümüzde ideoloji karmaşası yaşayan insanların tüm açılarıyla düşünemeden kavradığı Batı ve Batı gibi olma hırsı yüzünden, Asım'ı ve bir neslin mimarı Akif'i anlamaktan ve yaşamaktan zamanla uzaklaşmaktayız.

Bir vatan şairini, şanlı bir evladı veyahut bir milletin kaderini çizen nadir kalemlerden birini, bu kadar kolay nasıl anlayabilir ki insan? Ya da nasıl anlatabilir ki bunu başka Asımlara? Ancak unutmamalı ki bahsettiğimiz bir beşer; lakin "Korkma!" nidasıyla milletin mısralarına kalem olan bir beşer. Zannımca; bir millete müjdelenen en kutlu zafer. Zira onu yazan değil ki bir beşer. Ardında milyonlarca nefer, sonucunda kanla yazılmış şanlı bir kader var. Yazarsın, yalnız okunur. Ancak ardında bir millet varsa, önce vatan kurtulur. Sonra o millet zamanı durdurur, ne topla, ne tüfekle zafer kurulur. Zaferin ardında bir nefes, her nefesin ardından salâlar okunur. Ancak okunan ne bir beşerin ardınadır, ne de yok olmuş bir milletin son duasıdır. Her bir salat ve selam dirilişe, tarih yazmaya çağıran davetlerdir. Lakin zafer, kâinatın sultanından müjdelenmiş ise, anlamaya ne bir haber ne de bir gerek vardır. Çünkü millet, kaderini imanıyla yazmıştır. Zira kader, bazen bir damla gözyaşında, bazen bir garibin duasında, bazense birkaç harfin arasına gizlemiştir kendini. Tüm kapılar kapanmış, tüm umutlar tükenmiş olsa dahi, ne duası sustu bu milletin, ne de gözlerinden gitti parıltısı zaferin. Dedi ki İstikbalin yazarı; "Korkma, nasıl böyle bir imanı boğar?/ Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar." Anlamalısın Asım:

"Küfran ziyandır, dönme sırtını pişman eder
Bilesin açmaz sana kucak nev-i beşer
El etmez bilirim kâfir, etse bin bir yemin
Bana vermez bir tas sorsam ruy-i zemin"

1 Kastamonu Göl Anadolu Lisesi öğrencisi.

Lakin Asım bilir ki gerekmez de, muhtaç olmaz kimseye millet-i merhume. Akif gibi bilhassa zaferlerin paydaşları, gerek benimsedikleriyle gerekse yaydıkları fikirleriyle toplumun kaderini belirleyen büyük yapıtaşlarını oluşturmuşlardır. Zira İstiklal Harbi fiilen her ne kadar cephede yürüse de, Akif gibiler adeta yeni cepheler açmış, yeni zaferler kazanmıştır. Ki bu zaferler, topla tüfekle kazanılmadığından, ince ve hassas fikirlerin ve toplumu ortak paydada buluşturan şahsiyetlerin ekseninde şekillenmiştir. Zira varsa silahınız bir orduyu perişan edersiniz; ancak varsa imanınız, dünyayı, emrinizde bir ordu yaparsınız. Akif, Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği vaaz ile millete şu şekilde seslenmiştir: "Milletler, topla, tüfekle, zırhlı ile ordularla, tayyarelerle yıkılmaz. Milletler an¬cak aralarındaki bağlar çözülerek, herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek kaygısına düştüğü zaman yıkılır." Akif'in bahsettiği çözülmeler, insanların kültürel ayrılıklara düşmesi, benliklerini yitirmesi ve aykırı fikirlerin aradaki bağları gevşetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da, bir milletin başına gelebilecek en vahim ve en korkunç senaryodur. Bunu öngören şair, telkinleriyle milleti bu makûs talihin esiri olmaktan kurtarmış, Türkçülük ve İslâm medeniyeti çizgisinde kahraman Türk milletine yeni bir yol çizmiştir. Bu yüzden Mehmet Akif, günümüz Türk-İslâm medeniyetinin en önemli mimarlarındandır. Der ki vatan şairi:

"Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz,
Bu yol ki Hakk yoludur, dönme bilmeyiz,
yürürüz;
Düşün ki Asım, gayesi şahadet şerbetini tatmak olan bir milletin torunusun.
Ve düşün ki, ceddin âlemi bozguna uğratmış, cephelerde tarih yazmış
Ve tüm orduları dağıtılmış, tüm kaleleri zapt edilmiş, bilfiil yok olmuş..."

Lakin bir umut ışığı belirivermiş. "Korkma!" nidasıyla istikbali, istiklali ve de tarihi yeniden yazmış. Ey Asım! Ey Ahkar! Ey Aciz! Söyle, hangi beşere nasip olur bu yüce ikram?

Hangi kula nasip olur bu millete olmak şanlı bir nesil. İşte:

"Asım'ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.
Şüheda gövdesi, bir baksana dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar."

Mehmet Akif, bir şair, bir yazar ve mücadele adamı olmanın ötesinde aynı zamanda bir mütefekkirdi. Tüm düşünceleri ve tüm hayalleri millet-i merhumenin saadeti içindi. Bu özelliği dolayısıyla siyasî ve fikrî mücadelelerin en yoğun olduğu dönemde yaşayan Akif'in fikrî şahsiyeti de en azından edebî şahsiyeti kadar mühimdir. Akif'i bu yönüyle değerlendirebilmek için yaşadığı dönemde revaçta olan fikir akımlarına başka bir söyleyişle devrin fikrî atmosferine bakmak gerekir:

Tanzimat'tan beri yazan, düşünen, yönetimde bulunan insanların cevabını aradıkları bir tek soru vardı: "İçinde bulunduğumuz ahvalde, aydınlığa erişmenin yolu ne idi?" Çünkü sıkıntılı bir yüzyıl yaşanmaktaydı ve ortada siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik bir bunalım vardı. Daha da kötüsü altı asırlık bir cihan devleti parçalanmak, yıkılmak ve bir millet istiklalini kaybetmek üzere idi. Tanzimat, bu hayatî soruya ne yazık ki, bir cevap olamamıştır. Hatta Tanzimat, Batı karşısındaki yenilginin resmî bir fermanıdır.

Derken Meşrutiyet'e gelinmiştir ve hasta devlet için teklif edilen yeni tedavi reçeteleri ortaya çıkmıştır. Birbirinden farklı bu reçeteleri teklif edenlerin düşünceleri esas olarak üç ana grupta toplanmaktadır: Birinci grupta yer alanlar Türkçülerdir. Tanzimat'tan sonra-

ki gelişmeler nasıl Batıcılığı ortaya çıkarmış ve güçlendirmişse, aynı şekilde Türkçülük de bu süreçte güçlenmiştir. 1789 Fransız İhtilali, III. Napolyon'un Osmanlı'yı parçalamak için ortaya attığı "milliyetler prensibi", Balkanları milliyetçilik davalarıyla ateşe atmıştı çoktan. Osmanlı'ya bağlı değişik ırklar, bir bir bu birlikten ayrılıyorlardı. Çok kanlı bir şekilde gerçekleşen bu ayrılıkçı hareketler sebebiyle her millet, kendi kavmî değerlerini ön plana çıkarmaya, kendini artık "millet" olarak tanımlamaya başlamıştı. Bu hadiselerin etkileri çok geçmeden İstanbul'da da kendini göstermeye başladı. Bu siyasi gelişmelere Avrupa'da başlayan Türkoloji çalışmaları da eklenince, Osmanlı toplumunun Türk unsuruna mensup aydınlar Türk dili, Türk tarihi, kısacası Türklük üzerinde düşünmeye başladılar. Hele az önce söylediğimiz, imparatorluğa bağlı diğer kavimlerin ayrı birer devlet hâlinde ortaya çıkmaya başlamaları II. Meşrutiyet devrinde Türkçülüğün tam anlamıyla bir ideolojiye dönüşmesine yol açtı. Bu gruba mensup olanların temel tezleri ise "Türk ırkının ve varlığının şuuruna varmakla içinde bulunduğumuz durumdan kurtulacağımız" şeklindeydi.

Bu görüşlerden ikincisi ise Batıcılıktır. Bu fikri savunanlar, "Her şeyimizle tam bir Batılı gibi olmak" gerektiğini ileri sürmekteydiler. Zira Batı karşısındaki sistematik mağlubiyetler, birçok alanda Batı'dan geride oluşumuz, Batıcılarda "İslâm, gelişmeye manidir." şeklinde yanlış bir anlayışı ortaya çıkarmıştı. Mademki gerçek böyledir. Öyleyse "Batı medeniyetine girebilmek, onlar gibi olabilmek için Batılı gibi düşünmek ve yaşamak gerekirdi." Onlar da böyle bir tezi öne sürüyorlardı. Bu fikri erken Hıristiyanlık tarihi ve siyasi teoriler üzerine etkili tarihi araştırmaları ile tanınan Ernest Renan gibi Batılılar da desteklemekteydi. Diğer yandan Batı'ya öğrenim için giden gençler, ezilmişlik psikolojisiyle özgüvenlerini kaybettikleri için orada olup bitenleri tam manasıyla değil, üstünkörü değerlendirmekteydiler. Dolayısıyla ülkeye geldiklerinde "Batıcılık" dillerinden hiç düşmeyen bir terane olmuştu. Ayrıca çeşitli sebeplerle İstanbul'a gelen Batılıların düşünüş ve yaşayış şekilleri Osmanlı toplumunun kimi kesimlerinde özellikle de aydınlar, gazeteciler ve gençler arasında kabul görüyor, böylece yeni bir hayat tarzı olarak Batıcılık, güç ve itibar kazanıyordu.

Mehmet Akif, Müslüman bir toplumda, Müslüman bir aile içerinde İslâmî değerlere yürekten bağlı birisi olarak yetişmişti. Bunun tabii sonucu olarak da gelişmeleri doğru tahlil edecek bir bilgi ve anlayış birikimine sahipti. Bundan dolayı, yerini İslâmcılar arasında aldı ve bu akımın en güçlü temsilcisi oldu. Eşref Edip'le çıkardıkları *Sırat-ı Müstakim* dergisi bu akımın yayın organı durumundaydı. Dergide ayrıca Ahmet Naim, Manastırlı İsmail Hakkı, Musa Kazım, Tahiru'l Mevlevi gibi başka İslâmcı isimler de bulunmaktaydı. Akif ve arkadaşları, bütün dikkatlerini bizi geri bıraktıran ve Batı'yı üstün hâle getiren sebepler üzerine yönelttiler. Tezleri özetle şöyleydi; felaketlerimizin kaynağı Kur'an'dan ve İslâm'dan uzaklaşmak, kurtuluşumuzun çaresi ise İslâm'a ve Kur'an'a yeniden dönmekteydi.

Başta Akif olmak üzere diğer İslamcı yazarlar, bu üslup içinde önce toplumsal problemlerin tespitine yöneldiler. Batıcılara cevap olarak İslâm'ın ilerlemeye mani olmadığı fikrini temellendirdiler. Türkçülüğün, Arapçılığın ve benzeri milliyetçilik akımlarının İslâm'ın son devleti Osmanlı için bir tehdide dönüşmemesi için de kavimleşme ve devletleşmeye karşı çıktılar. Özellikle Akif, bu gayelerin gerçekleşmesi için vaazlar verdi, makaleler yazdı. Şiirlerinde bu konuları işledi. İslâmcılığın diğer İslâm devletlerindeki gidişatını göstermek için de çağdaş İslâm düşünürlerinden tercümeler yaptı; fakat şartlar değişmekteydi. Özellikle ayrılıkçı hare-

ketler ve Balkan Harbi bozgunu, İslâmcılığın yerine Türkçülüğü kuvvetlendirmeye başladı.

Akif, Batı'yı ve Doğu'yu yakından takip ediyordu. Hatta dört dil bildiği söylenmekte idi. Zola, Volter, Pierre Loti, Alexandre Dumas, Beydeba gibi birçok yazar ve düşünürün takipçisiydi Akif, anadili olan Türkçenin dışında Arapça, Farsça ve Fransızcayı, bu dillerde yazılmış kitapları okuyabilecek hatta onlardan tercüme yapabilecek ölçüde iyi biliyordu. Zaten kendisi de okulda en çok dil derslerinde başarılı olduğunu söylemektedir. Bu yüzden, devrinin en kültürlü edebiyatçısı olarak bilinir. Yakınları kütüphanesinde okunmadık tek bir kitabın bile olmadığını söylerler. Üstelik okumaları tek yönlü değildir Akif'in. Hem yerli edebiyatı hem Doğu'yu hem de Batı'yı okuyordu. Devrinin diğer aydınlarında bu durumu görmek gerçekten imkânsızdır. Ayrıca Akif'in okumaları sadece edebiyatla da sınırlı değildir. Hemen her türdeki eserle yakından ilgilidir. Okuma tarzı da kendine göredir. Damadı Ömer Rıza'nın söylediğine göre; bir eseri didik didik ederek hem de birkaç kez okur, ondan sonra o eser hakkında hüküm verirdi. Okuma listesi de hayli geniştir; Fuzuli'den Süleyman Çelebi'ye, Evliya Çelebi'den Şeyh Bedrettin'e, Yunus Emre'den Osman Şems'e, Zola'dan Shakespeare'e, Homeros'tan Tolstoy'a kadar yerli, yabancı, Doğu, Batı ayrımı yapmadan pek çok ismi ciddi anlamda okumuş ve değerlendirmiş bir insandır Akif. Bu denli Batı'ya ve ilmine önem veren bir şahsiyetin tam manasıyla bir Batı karşıtı olduğunu söylemek asla mümkün değildir. Zira Akif'in kızgınlığı Batı'ya değil, onun ahlaksızlıklarına ve kültürel yoksunluklarınadır. Demektedir ki:

"Kim demiş Avrupa insanı medeni?
Ne edep var ne hayâ çırılçıplak bedeni!
Eğer medeniyet açıp saçmaksa bedeni;
desenize hayvanlar bizden daha medeni!"

Bu mısraları zikreden Akif başka bir söyleminde de şu ifadeleri kullanır:

"Alınız ilmini Garb'ın, alınız sanatını;
Veriniz hem de mesainize son süratini.
Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;
Çünkü milliyeti yok sanatın ve ilmin; yalnız."

Bu mısralardan da anlaşıldığı üzere Akif'in sitemi Batı'ya değil, bizimle bağdaştırılmaması gereken yoksunluklarınadır. Zira Akif mizacı gereği yalnızca Batı'ya karşı olan yanlışları dile getirmez, Türk milletinin, Müslüman âleminin de eksikliklerini zaman zaman dile getirirdi.

Akif, her şeye rağmen mücadelesini sürdürmekteydi. Son gelişmeler ümitlerini sarstıysa da Anadolu'da başlayan hareket ona yeniden güç ve ümit verdi. Bu defa da mücadele sahasını Anadolu'ya kaydırdı. Ne var ki buradaki gelişmeler de Akif'in düşlediği gibi olmadı. İslâmcılık fikri, Millî Mücadele'de etkili bir söylem olmasına rağmen kurulan yeni devletin muhtevası içinde yer almadı.

Mehmet Akif'in bu anlamdaki toplumsal düzen ideali gerçekleşmedi; ama İslâmcılık fikri asla gündemden düşmedi ve önemini yitirmedi. Bugün bu topraklarda hâlâ fikrî anlamda İslâmî bir duyarlılık yaşıyorsa ve böyle bir birikim mevcutsa, bunu büyük ölçüde Mehmet Akif'e borçluyuz. Mehmet Akif'i okuyup anlama çalışmalarında onun bu ideali üzerinde yeterince durulmalı ve yeni yaklaşımlarla bu mesele toplumun gündemine taşınmalıdır. Zira farklılıkları ortadan kaldırıp herkesi birlik şuuru içerisinde millet yapacak düşünce budur.

Bir devrin iki lambası; Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy… Birbirinin çağdaşı iki şair olarak bilinirler. Ancak birbirine karşı mahallelerde oturan iki şairdir onlar; çünkü Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'in dünya görüşleri birbirine taban tabana zıttır. Tevfik Fikret, Türkiye'ye

egemen olan ve Batıcılık, İslâmcılık ve Türkçülük olarak bilinen üç önemli fikir akımından Batıcılık akımını temsil ederken Mehmet Akif İslâmcılık akımının temsilcisi ve fikir öncülerinden birisi olarak bilinir ve kabul edilir.

İki şair ve fikir adamının çok az olan ortak yanlarından biri, her ikisinin de fikirlerini istikbalimizi emanet edeceğimiz gençler üzerinden vermiş olmalarıdır. Tevfik Fikret, bunu bizzat oğlu "Haluk" üzerinden yaparken, Mehmet Akif, kendi muhayyilesinde yaratmış olduğu "Asım" üzerinden yapar.

Akif, anlaşmazlıkların husumete ve kardeş kavgasına yol açtığını, bunun sonunun da düşmana teslim olmak olduğunu, Batı'nın "medeniyet" adı altında bu fitneyi İslâmcıların içine soktuğunu, Arnavutların akıbetinin, bütün Müslüman ırklara ders olması gerektiğini dile getirirken şöyle der:

"Artık ey millet-i merhume sabah oldu uyan,
Sana az geldi ezanlar diye ötsün mü bu çan?
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak aç gözünü,
Dinle Peygamber-i zişanın o ilahi sözünü.
Veriniz baş başa, zira sonu hüsran-i mübin,
Ne hükümet kalacak ortada, billahi ne din.
Medeniyet size çoktan beridir diş biliyor,
Evvela parçalamak, sonra da yutmak istiyor.
Arnavutlar size ibret olacakken hâlâ,
Ne bu şuride siyaset, ne bu fasit dava?
Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım çoğunuz,
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz.
Bunu benden duyunuz, ben ki, evet Arnavut'um.
Başka bir şey diyemem… İşte perişan yurdum."

Akif'in *Safahat* isimli dev eseri, baştan sona kadar, bilgisizliğimize, taklitçiliğimize, yanlış tevekkül anlayışımıza ve Batı dünyası karşısında kapıldığımız küçüklük duygusuna isyan eder. Ancak daha önce ifade ettiğimiz gibi, Mehmet Akif, teknikte ve bilimde Batı medeniyetine mutlak surette ülkemizin yetişmesi gerektiğini belirtir. Ona göre bu güzergâhta önümüzdeki tek örnek Batı'dır. Ona göre eğer medeniyet konusunda onlara yetişemezsek yaşamamıza, hatta bize Allah'ın emaneti olan İslâm dinini yaşatmamıza imkân yoktur. Akif; "Müslümanlar, beş yüz yıldan fazladır çalışmayı bıraktılar. Gevşekliğe, eğlenceye, ahlaksızlığa düştüler. Avrupalılar ise gözlerini açarak alabildiğine terakki ettiler. Denizlerin dibinde gemi yüzdürüyorlar, göklerde ordular dolaştırıyorlar... Onların sahip oldukları her şeyi elde etmek için çalışmak Müslümanlara farz-ı ayndır." der.

Mehmet Akif, Batı'nın son derece planlı programlı hayat tarzına da işaret ederek Müslümanların da öyle davranmasını ister:

"Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın, durdun;
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun.
Sonunda bir de "tevekkül" sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya."

Mehmet Akif Ersoy, kör taassup sonucunda, yanlış bir dini ve eksik bir İslâmiyet'i benimseyen ve yeniliğe, ilim ve tekniğe açık olmayan din mutaassıplarına, Kur'an'ın sadece kendisine saygı gösteren, fakat manasını öğrenmeye hiç niyeti olmayan sözde hoca ve âlimlere seslenir bu deyişleriyle. Aslında her ne kadar sert de olsa bir o kadar da nettir seslenişi. Adeta bağnaz olduğunu iddia edenlere ve sürekli Akif'i kendi saflarında tutabilmek için, menfaatlerini Akif'e bağlayan nesillere, sahte Asımlara bir derstir bu mısralar.

Akif'i yanlış anlatmak ve yanlış tanıtmak... Menfaatleri uğruna değerlerini unutmak, silmek hafızalarından... Ne Akif istedi bu memleket için karanlığı, ne de Mustafa Kemal. Biri Asım'la anlattı bunu, biri iman dolu halkıyla. İkisi de aynı şeyi anlatmak istedi, aynı trene kaptan olmuşlardı aslında. Hatta Akif der ki; "Varsa ömrüm, Allah benden alsın Mustafa

Kemal'e versin. Ne gerek var ki fazla söze, anlasa da duysa da bazıları, hem kör hem sağır oldukça. Odur ki demem Asım; Allah hepsinden razı olsun.

Mehmet Akif, bununla da yetinmez; İslâm'ı yanlış anlayan halkı ve onların liderleri durumundaki hocaları ağır bir dille eleştirir. Âli İmran sûresinin 110. ayeti olan; "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allah'a inanırsınız. Kitap ehli de inansaydı kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler de var, ama pek çoğu yoldan çıkmışlardır." sözlerini tefsir ederken şu mısralar dökülüverir kaleminden Akif'in:

"Bir zamanlar biz de millet,
hem nasıl milletmişiz,
Gelmişiz dünyaya, milliyet nedir öğretmişiz.
Kapkaranlıkken bütün afak-ı insaniyetin,
Nur olup fışkırmışız, ta sinesinden zulmetin.
Bir taraftan dinimiz, ahlakımız, imanımız,
Bir taraftan seyfe makrun, adlimiz, ihsanımız.
Biz neyiz şimdi, seyreyle artık,
bir de fikret neymişiz,
Din de kürkün aynı olmuş, ters çevirmiş giymişiz."

Akif, başka bir şiirinde, Müslümanların, düşmanları karşısındaki perişan durumlarını ve Batı zorbaları karşısındaki acıklı hallerini farklı ve trajikomik bir misalle anlatır:

"Kurt uzaklardan bakar, dalgın görürmüş eşeği.
Saldırırmış ansızın yaydan boşanmış ok gibi.
Lakin aşk olsun ki, aldırmaz otlarmış eşek,
Sanki tavşanmış gelen yahut kılıksız köstebek!
Kâr sayarmış bir tutam ot fazla olsun yutmayı...
Hasmı, derken, çullanırmış yutmadan son lokmayı!
Bu hakikattir bu, şaşmaz, bildiğin üsluba şok:
Hâlimiz eşekle kurdun aynı... Asla farkı yok.
Burnumuzdan tuttu düşman; biz boğaz kaydındayız;
Bir bakın: hâlâ mı hâlâ ısrar ardındayız!
(Ama artık),
Zevke dalmak şöyle dursun, vaktimiz yok mateme!
Davranın zira gülünç olduk bütün âleme."

Mehmet Akif hiçbir zaman ümitsiz olmamıştır. Zira ona göre; bir milleti öldüren ümitsizlik, yeniden doğuran da ümittir. Ümitsiz insanı ölüye benzeten Akif, Müslümanların düştükleri bu ümitsizlik deryasına bakarak çok üzülür. Ümitli olmanın imanla, ümitsizliğin küfürle eş değer olduğuna inanan merhum, Müslümanları tahrik edercesine onları ümitsizlik bataklığından kurtarmaya çalışır ve hiçbir zaman azmini yitirmez.

Akif'in ülke adına kurtarıcılık misyonunu yüklediği nesil "Asım'ın Nesli"dir. Bu neslin özellikleriyle ilgili tespitleri çok enteresandır. Ona göre Asım; vücudu gibi imanı da kuvvetli, hassas, irfan sahibi, ahlaklı, müspet ilimler okumuş bir gençtir. Milletin yükselmesi için gereken iki güç vardır; o da bilgi ve fazilettir. Biz faziletten uzak düştüğümüz gibi son üç asrın bilgisinden de habersiz bulunuyoruz. Fakat bizler, fazilet devirleri gerçekten parlak olan bir milletin çocuklarıyız. Asım'ın nesli Avrupa'da tahsil görecek, oranın kaynaklarından en geniş şekilde faydalanacak, bunları yurda taşıyarak, bizimle Avrupalılar arasındaki üç yüz senelik ilim kaybını kapatacak. Böylece, faziletimiz bilgiyle beslenince, en ileri milletlerin seviyesine çıkacağız.

Mehmet Akif, zülcenaheyndir; manevi hayatımızın temeli olan dini ihmal etmediği gibi, uygarlığın temeli olan ilmi de asla ihmal etmez. O, "Asım'ın Nesli" tezi üzerinden Müslümanlara hep ümit verir ve onları ümitsizliğe karşı uyarır:

"Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak,
Alçak bir ölüm varsa eminin budur ancak.
Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle,
İmanı olan kimse, gebermez bu ölümle.
Ey dipdiri meyyit... İki el bir baş içindir,
Davransana eller de senin baş da senindir.

Yeis öyle bataktır ki, düşersen boğulursun,
Ümide sarıl sımsıkı, seyret ne olursun.
Hüsrana rıza verme, çalış, azmi bırakma.
Kendin yanacaksan bari evladını yakma."

1913 yılında bu satırları yazan Mehmet Akif'in, daha sonra gittikçe Batılılaşan ve İslâm'dan uzaklaşan toplumdan, yakın bir zamanda diriliş ümidini kestiğini görüyoruz. Doğrusu onu ümitsiz görmek insanı şaşırtacak bir durumdur. Ama bu onun ümitsizliğini değil yalnızlığını gösteren ifadelerdir. Yoksa bir mümin asla ümitsizlik girdabına düşmez. Hz. Peygamber (s.a.v.) Taif'te saldırıya uğrayınca çaresiz kalmış ve bir duvara yaslanarak şöyle buyurmuştu: "Ya Rabbi! Gücümün zayıflığını, tedbirimin kusurunu ve insanların nazarındaki önemsizliğimi sana şikâyet ediyorum. Ya erhamerrahimin, zayıfların İlahı sensin. Benim Rabbim sensin. Beni kime bırakıyorsun? Beni imha etmek isteyen yabancılara mı? Yoksa mukadderatıma hâkim olmak isteyen düşmanlarıma mı? Ben senin gazabına uğramayayım da başka bir şey istemem." Mehmet Akif'in de o meşhur mısraları dökülür divitinden:

"Ya Rab bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?
Mahşerde mi biçarelerin yoksa felahı?
Nur istiyoruz, sen bize yangın veriyorsun,
Yandık diyoruz, boğmaya kan gönderiyorsun."

Aslında bu şikâyetname Akif'in Allah'a yaptığı bir arzuhalidir, bir dilekçedir. Yalnızlığını ve kimsesizliğini Allah'a arz etmesidir. Görünüşte bir ümitsizlik varmış gibi dursa da aslında büyük bir şevk ve heyecan içerir bu dizeler. Bu yüzden Akif şikâyetnamedeki üslubunu gittikçe sertleştirir:

"Ya Rab, cani geziyor dipdiri, can vermede masum,
Suç başkasının da niçin başkası mahkûm?
Eyvah, beş on kâfirin ilhadına kandık,
Bir uykuya daldık ki, cehennemde uyandık.
Mademki ey adl-i İlahi yakacaktın,
Yaksaydın a o melunları... Tuttun bizi yaktın.
Küfrün o sefil elleri ayatını sildi,
Binlerce cevami yıkılıp hâke serildi.
Kalmışsa bir iki mâbed, o da mürtet.
Göğsündeki haç, küfrüne fetva-yı müeyyed.
İslâm'ı elinden tutacak kaldıracak yok,
Nahak yere feryat ediyor, âcize hak yok.
Yetmez mi Musab olduğumuz bunca devahi?
Ağzım kurusun yok mu su ey adl-i İlahi?"

Kendisini yalnız hisseden Mehmet Akif, Allah'a sığınır. Hatta onun yaşadığı toplum o kadar bozulmuş, o kadar kokmuştur ki bazen ölülerin dünyasının bile Müslümanlarınkinden daha canlı olduğunu düşünür. "Mezarlık" adlı şiirinde olduğu gibi:

"Ey Mezaristan, ne âlemsin, ne yüksektir fıtratın!
Sende gizlidir, en güzide evlâd-ı insaniyetin.
Şanlı bir tarihsin, mazi-i millet sendedir,
Varsa ibret sendedir, hikmet elbette sendedir.
Devr-i istila durur yâdında, devlet sendedir.
Çünkü hürriyet, hamaset sende, gayret sendedir.
Zindegi zillettir artık, bence izzet sendedir."

Bu değerlere sahip bir insanı anlamak, her ne kadar zor gözükse de Akif'in bizlere aşılamak istediği düşünce aslında özümüzdür. Kendi milletimizin ve kendi değerlerimizin gerektirdiği fikirlerin vücut bulmuş halidir Mehmet Akif. "Aslını gizleyemez insan giydiği kaftanlarla/ Bilmez ama kendini kandırır, söylediği yalanlarla!" der Akif. Başkalarının tesirinde, özümüzde olmayanların tesiriyle benliğimizi değiştirmek kendimizi kandırmaktır. Bizler özümüz olan Müslüman-Türk uygarlığının temsilcileri olmalı, çağdaşlaşmayı kendi zihnimizde aramalıyız.

Akif'in bu denli uçsuz bucaksız karakterini bir miktar tanımanın veya tanıtabilmenin hazzı ona olan bir istiklalin borcunu ödemektir bir nebze. Aslında şu anda içinde bulunduğumuz ahval ve şeraitin tesiri neticesinde daha da iyi anlamalı, daha da yakından tanımalıyız Akif'i

ve şahsiyetini. Gördük ki istikbal ve istiklal bize verilmiş büyük bir nimettir. Şahsen gördüm ki ne büyük ayrıcalıktır, ne büyük bir ikramdır Akif'i tanımak. Geç olmadan şunu anlamalı ki bu millet, Türk'ün Türk'ten başka dostu, İslâm sancağının sığınacak başka bir yurdu kalmamıştır. Artık kurtuluş için gereken, yaptığımız yanlışlardan dönebilmek ve millet-i merhume ruhunu yeniden canlandırabilmektedir. Artık anlamalıyız ki şu devirde, bize el açacak ne nev-i beşer ne de barınacak bir ruy-i zemin kalmıştır.

Sen, ben, öteki diyecek bir vakit kalmamıştır. Ne büyüksün ki Akif, ardında bıraktığın miras ne beş on yıllık, ne de bir ziyan safsatadır. Ardında bıraktıkların bir millete asırlarca yetecek sonsuz bir nimet, tükenmez bir umut kaynağıdır. Yarattığın ruhu müdafaa etmek, biz Asımların boynunun borcudur. Rahat uyuyasın mezarında, ardında şanla ve şerefle yazılmış bir tarih bıraktın. Bu millet senin ve senin gibilerin ışığında daima zafere koştu ve koşmaya devam edecektir. Ve ne mutlu ki sana ardında yüreği imanla dolu bir milletin duasıyla Rabbin huzurundasın. Korkma Akif! Allah'ın huzurunda zafer senindir ve ardından edilen en büyük dua, yine sendendir ancak:

"Bir dileğim var ölürüm isterim
Yurduma tek düşman ayak basmasın
Türk eriyiz silsilemiz kahraman
Müslümanız Hakk'a tapan Müslüman
Âmin desin hep birden yiğitler
Allahu ekber gökten şehitler
Millet için etti mi ordum sefer
Kükremiş arslan kesilir her nefer
Döktüğü kandan göğe vursun zafer
Toprağa bir damlası boşa akmasın
Ey ulu Peygamberimiz neredesin
Gel! Bana yar ol ki cihan titresin
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın
Âmin desin hep birden yiğitler
Allahu ekber gökten şehitler
Âmin! Âmin! Allahu ekber!"

AKİF'İN MUKADDESİ: İSLÂMCILIK

Rıdvan DÜNDAR[1]

İslâmcılık akımı 18. yüzyıldan itibaren Batı'nın Osmanlı Devleti karşısındaki üstünlüğüne karşı devletin yeniden inşası adına ortaya çıkan akımdır. Osmanlı Devleti, Batı karşısında aldığı yenilgilerden dolayı 18.yüzyıldan itibaren reform hareketlerine girişmiştir. Bunlar o yüzyıldaki kişilerle sınırlı kalsa da daha sonraki dönemde, yani 19. yüzyılda bir süreklilik göstermiştir. Osmanlı'da ilk yenilik hareketlerinin çıkış noktasını Tanzimat Fermanı oluşturmakta, daha sonraki süreçlerde Islahat Fermanı ve I. Meşrutiyet gelmektedir. Aslında bu fermanlar ve anayasalar, Osmanlı'nın çok uluslu yapısını bir arada tutmak için hazırlanmıştır. Dönemin Avrupası ulusçuluk akımı ile çalkalanırken bunun Osmanlı Devleti'nde yansımaları olmuş ve ulusçuluk akımının Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısını etkilemesi önlenmeye çalışılmıştır. Fakat 19. yüzyıl sonraları ve 20. yüzyıl başlarında ulusçuluk akımı ile Hristiyan unsuların ayrıldığını görmekteyiz. İlk olarak Genç Osmanlıların, Osmanlı tebaasını bir arada tutma gayreti içinde olduklarını görmekteyiz; fakat bunda başarılı olduklarını söylemeyiz. Zaten Osmanlı içindeki Hristiyan unsurların devlete karşı bir bağlılığının kaldığını söylemek özellikle Balkan Hristiyanları için Pollyanacılıktan başka şey değildir.

İslâmcılığın temelleri ise II. Abdülhamid döneminde atılmıştır. Sultan, sarayda, toplum hayatında, eğitim ve dış siyasette İslâmlığa yer vermiş ve bunun propagandasını devlet içinde yapmıştır. Bu dönemde halifelik kurumunun etkin bir şekilde kullanıldığı ve İslâm toplumları üzerinden bir birlik sağlanma amacı güdüldüğü görülüyor. İmparatorluk içindeki gayrimüslim unsurların giriştikleri ayrılıkçı mücadeleler sonucu Osmanlıcık fikri yerine İslâmcılık fikrinin yerleştiğini görmekteyiz. Fakat İslâmcılık fikrinin bir ideoloji olarak ortaya çıkışı II. Meşrutiyet devrine rastlar. Bu dönemde İslâmcılık hareketi, modern Avrupa medeniyetinin İslâm dünyası aleyhinde oluşturduğu tehditlere etkili bir karşı koymanın ancak modernleşmenin gereklerine uygun bir zihniyet dünyası inşa etmekle ve dinin kılavuzluğunda gerçekleşecek bir modernleşme ile mümkün olacağı fikrine dayanır. Bu modernizm anlayışı İslâmcılığı, İslâm dünyasında ortaya çıkan birçok benzeri akımdan farklı kılan

1 Kocaeli Üniversitesi öğrencisi.

önemli bir ayraçtır. İslâm medeniyetinin dünya üzerindeki son büyük gücü olan Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü zaaftan kurtarılması ve bekasının temini için "İslâmî bir Rönesans"ın gerçekleşmesini sağlama düşüncesi aynı yaklaşımın sonucudur. İslâmcı fikir adamları, modern Batı ile İslâm dünyası arasında büyük bir mesafe oluşturan geri kalmışlık probleminin çözümü için İslâm'ın maddi kalkınmayı teşvik eden kavram ve değerlerini öne çıkarmak niyetindedir. İslâm tarihi ve kültüründe dinin özüne aykırı buldukları sonradan ortaya çıkmış gelenekleri gözden geçirerek ıslah etmek, dinin asli kaynaklarına dönmek, İslâmcılık içtihat mekanizmasını yeniden işletmek ve cehaleti yıkmak için kitlesel eğitime ağırlık vermek gerektiğini düşünüyor, bu yönde faaliyetlere girişiyor, kurumlar oluşturmaya çalışıyorlardı.

Osmanlı son dönemi ile ilgili önemli çalışmaları olan isimlerin İslâmcılığa bakış açıları da şöyledir:

İsmail Kara, klasik İslâm düşüncesinden modern İslâm düşüncesine geçiş, İslâm'ın iç dinamiklerinden, tarihi tecrübelerinden ve kendi iç mantığından ziyade dış şartların ve baskıların doğrudan etkisi altında olmuştur, kanaatindedir. Çünkü klasik İslâm anlayışı Batı'da ortaya çıkan hürriyet, meşrutiyet, demokrasi, kölelik, insan hakları, kadının statüsü gibi konu, kavram ve kurumları açıklamada yetersiz kalmıştır. Yeni düşünceyi temsil eden İslâmcı görüşlere bakıldığında ise İslâm'ın akıl ve bilime asla karşı olmadığı vurgulanmaktadır.

Tarık Zafer Tuna'ya göre;

"İslâmiyet'te akıl ve tabiat dışı hiçbir hurafe yoktur. Tam manası ile sosyal bir din olan Müslümanlık halkın reyine müracaat, hürriyet, adalet, müsavat, kardeşlik, düşmana kuvvetle mukabele, ruhaniliğe ver vermeyen istibdat ve zulme karşı isyan gibi sosyal ve siyasi prensipleri kabul etmekle çağdaş medeniyet seviyesinde bir devlet ve hayat vücuda getirmek kabiliyetine de sahiptir. Sadece fertler arasında değil, zümreler, kavimler, milletler ve devletlerarası kardeşliği de sosyalizmden daha iyi başarmış ve gerçekleştirmiştir."

İslâmlaşmayı Said Halim Paşa; inanç, ahlak, yaşayış ve siyasete ait esasların tam olarak uygulanması olarak açıklıyor ve devamında bu esasların zaman ve muhitin ihtiyaçlarına en uygun şekilde yorumlandıktan sonra yapılması gerektiğini vurguluyor.

Batı'nın bütün ekonomik, sosyal ve siyasi olarak Osmanlı Devleti'ni yıprattığı zamanda *Sebilürreşad* dergisi etrafında ulema sınıfından olmayan din adamlarının toplandığını görmekteyiz. Bunlardan en önemli isim ise derginin başyazarı Mehmet Akif Ersoy'dur. Kendisi hem I. Dünya Savaşı'nın hem de Kurtuluş Savaşı'nın en önemli isimlerinden biridir aslında. Ama Cumhuriyet sonrası tarih yazımında unutturulmuş ve sadece İstiklal şairimiz olarak aklımızda kalması istenmiştir. Akif çok yönlü bir insandır: Siyasetçi, din adamı, sporcu ve en önemlisi şairdir. Mehmet Akif, çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim almıştır, Arap dili ve Kur'an hafızlığı konusunda da iyi temelli İslâm bilincine sahiptir. Bu yönüyle Akif, yaşadığı dönemde din kisvesi altına yapılan bidat ve hurafelere karşı bir karşı duruş sergilemiştir. Döneminde tekke ve tarikat kültürünü benimsememiştir. İslâm dininin yeniden eski günlerine dönmesini, bu kurumlar aracılığıyla imkânsız görmektedir. Akif kendi döneminde hoşgörü ve yeniliğe açık bit tutum içinde olacaktır; fakat ahlaktan asla taviz vermeyen bir yapıya sahiptir.

Mehmet Akif Ersoy, İslâm dininin gereklerine göre yaşanmayıp İslâm adı altında yanlışların yaşanmasına karşıdır. Mehmet Akif'in İslâm anlayışında öncelikli unsur; İslâm'ın içtihat kurumu ile güncelleşmesi ve bu sayede top-

lumun cehaletinden beslenen kurum ve kişilerin elinde bir iktidar aracı olmaktan çıkarılıp toplum nezdinde iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Akif, Kur'an, hadis ve sünnet içeriğinden başka İslâm'a ve şeriata kaynaklık edecek hiçbir şeyin bulunmadığı görüşünü savunmuştur. Akif, İslâm'da öze dönüşün; Kur'an içeriğinin çağın gereklerine göre yorumlanmasıyla olacağını savunmaktadır.

Akif din konusunda üzerinde durduğu diğer konu ise tevekküldür. Tevekkülün yanlış anlaşıldığını savunur. Akif'e göre tevekkül anlayışı güçlükler karşısında yılmamak ve azimle çalışmak demektir. Tevekkül anlayışı tam bir kadercilik, umutların Allah'a bağlanması değil, insanın bütün çabasını ortaya koyduktan sonra Allah'tan karşılığını beklemesidir.[2] Mehmet Akif, tevekkül anlayışı içinde halkı tembelliğe alıştıran hocalara *Safahat'*ta şöyle seslenir: "Tevekkülün manası hiç öyle değil, yazık ki beyni örümcekli bir yığın cahil, nihayet dine oynayarak en rezil oyunu, getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hâle onu." Akif, yine Safahat'ında:

"Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın durdun.
Onun hesabında birçok hurafe uydurdun!
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin maskaraya!"

dizeleriyle dönemin ulemasına karşı durmuştur. Mehmet Akif bu dönemde İslâm dünyasının geri kalmışlığını, Batı karşısındaki hezimetlerini, ahlaki olarak çöküntüsünü; yeniden bir kimlik inşası ile düzeltilebileceğini savunmuştur. Mehmet Akif Ersoy, döneminde son kale olarak Osmanlı'yı görür ve İslâm'ın Osmanlı üzerinden yükseleceğine inanır. Osmanlı bünyesindeki milliyetçi ayaklanmaların ancak İslâm'ın ümmet anlayışı ile çözülebileceğini savunur. Fakat bu dönemde Osmanlı'nın iktisaden bozulduğunu ve İngilizlerin Arap yarım adasındaki etkilerini görmezden gelemez.

Mehmet Akif, yine döneminde Müslümanların asr-ı saadet dönemindeki gibi yüksek bir seviyeye ulaşması için bilgi ve toplumsal hayatın yeniden düzenlenmesini savunur. Geri kalmışlığın sebebini asla İslâm'da değil, İslâm'ı tam manası ile anlamayan Müslümanlarda aramıştır. Akif, modernleşirken Avrupa'nın sanayi ve bilimsel gelişmelerini alınmasını savunmuş; fakat onlardan toplumsal olarak ahlakların alınmasına karşı çıkmıştır.

Sonuç olarak; Mehmet Akif Ersoy, II. Abdülhamid dönemini, II. Meşrutiyet'i, Balkan Savaşlarını, Millî Mücadele günlerini ve Cumhuriyet'in kuruluşunu görmüş ve bu dönemleri gözlemleyip şiirleştirmiştir. Akif, sadece şair olmakla kalmayıp Balkan Harbi'nde hutbeye çıkıp imam olmuş, Millî Mücadele'de vekil olup il il gezmiş, düşman Ankara'ya yaklaştığı dönemde; "Benim öldüğüm yerde oğlum da ölecek" diyebilen vatanına toprağına o kadar bağlı bir insandır. Mehmet Akif Ersoy, devlet yapısını kişiler üzerinde tutup devletin menfaatleri ne gerekiyorsa onu yapmıştır. Almanya ve Necid Çöllerine seyahatleri bunu göstermektedir. Akif, Millî Mücadele döneminde halkın tedirgin olduğu günlerde mücadelenin ölüm-kalım mücadelesi olduğunu, şahısların değil toplumun mücadelesi olduğu anlatmış ve bu yönde halkı yönlendirmiştir.

Akif, toplumcu bir şairdir, edebiyatı süs olarak kabul etmez. Yaşadığı dönemde aç olan bir millete lirik şiirler yazmak yerine, onları bilinçlendirmeyi ve onları tembellikten harekete geçirecek yazılar ve şiirler yazmayı tercih eder. Akif, İslâmcılık ideolojisinde önemli bir yeri teşkil etmiş, inandığı İslâm için çalışmıştır. Döneminde Türkçülük ve Batıcılık akımlarıyla karşı karşıya kalsa da fikri mücadelesini devletin zarar görmemesi hassasiyetiyle yürütmüştür.

2 Hasan Duran ve M. Enes Salkım, a.g.e., s.349.

AKİF'İN KADER VE TEVEKKÜL ANLAYIŞI

Şule DEMİRBİLEK[1]

Tevekkül, bir Müslümanın 'Allah'ın her şeyden münezzeh kuvvet ve kudret sahibi olduğuna inanarak' yapacağı işle ilgili gerekli olan bütün tedbirleri aldıktan sonra istenilen sonucu elde etmek amacıyla yine O'na (c.c.) güvenmesidir. Kader Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesidir. Bu iki kavram birbirini gerekli kılar. Kadere inanmak beraberinde tevekkülü getirir. Tevekkül ve kader Müslüman için temel inanç unsurudur. Fakat salt manasıyla kavramları ele alırsak kader ve tevekkül anlayışımız olması gerekenin dışında bir hâl alır. Olması gerekenden kastımızın ne olduğunu millî şairimiz Mehmet Akif'in kader ve tevekkül anlayışını baz alarak incelediğimizde tam şekliyle anlamış olacağız.

Mehmet Akif Ersoy, toplumun tevekkül ve kader anlayışının dışında bir anlayışa sahiptir. Akif toplumun aksine kader inancının iki yönünü de görür. O kaderin belirli değişmeyen unsurlarının yanında insanın cüz-i iradesiyle kaderini değiştirebileceği inancındadır. Buna bağlı olarak Akif'in tevekkül anlayışını tahmin etmemiz zor değildir. Mehmet Akif tevekkülün elde olan bütün imkânları kullandıktan sonra ortaya çıkması gerektiğini düşünür. Bu inancı şiirlerinde de çeşitli şekillerde ifade eder. Öyle ki kimi zaman eserlerinde çok sert bir üslupla okuyucuya seslenir:

"Çalış, dedikçe şeriat, çalışmadın durdun
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini onunla çevirdin maskaraya"

Akif bu dizelerde halka sitemde bulunmakla birlikte bir vakayı ortaya koyar. Akif'e göre halkın tevekkül ve kader anlayışı içler acısıdır. Kur'an'a uygun hareket etmeyen halk, içinde bulunduğu sıkıntılı durum karşısında din adı altında dinle alakası olmayan yollara başvurur. Bu durum halkı için yanıp tutuşan fehim sahibi

1 Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencisi.

bir şairi hüsrana uğratmıştır. Çünkü Akif hiçbir zaman kendisini geri plana atmamış hayatı boyunca mücadele etmiştir. Bu mücadele şahsi rahatını düşünmeden vatan millet için yapılmış bir mücadeledir. Ulusu kurtarmak İslâm'ı ilelebet payidar kılmak uğruna canını ortaya koymuş, en değerli varlığı olan ailesinden uzak kalmıştır. Onun bu fedakârlığının aksine halkın kolaycı zihniyete sahip olup bu zihniyeti de İslâmî kavramlarla geçerli kılmaları tahammül edemediği bir hâldir.

Mehmet Akif, özgürlüğe düşkün bir karaktere sahiptir. Bu nedenle insanın sürekli faaliyet hâlinde olması gerektiğine inanır. Çünkü kişi kendisi için bir maslahat elde etmeye çalışmazsa sürekli başkalarına el açmak durumunda kalır. "Bugün sen kendi kendinden et imdadı/ Evet sen kendi ikdamınla kaldır git de bidatı" mısraları Akif'in içindeki çığlığın kelimelerle vücut bulmuş hâlidir. Dert bizdeyse deva yine bizde, demektedir. Şairimiz bu inanç ve gayretle toplumda şuur oluşturmak, farkındalığı sağlamak adına; il il gezerek vaazlarında, toplantılarda dolaylı yollarla bu konuya değinir. Hitabeti ve coşkulu üslubu da Akif'in insanları uyandırmasında yardımcıdır. Mehmet Akif, kendine has yöntemlerle özgürlük ruhunu ortaya çıkarmaya çalışır. Bu istekle şiirlerinde hiçbir gayreti olmayan insanların damarına dokunacak teşbihler de yer alır. Meselâ bir şiirinde Akif; "Demek tevekküle pek sığmıyormuş anladın/ Sinek düşer gibi düşmek şunun bunun kabına" diyerek durumun gidişatını gözler önüne serer. Yüzyıllarca kimsenin tahakkümü altına girmemiş bir milletin gayreti elden bırakıp 'kaderimizde ne varsa onu yaşarız' düşüncesi, o milleti ne derece acze sevk ettiğinin bir nevi tasviridir.

Yanlış tevekkül anlayışının sebeplerinden biri de yeistir. Ümitsizlik bataklığına düşmüş bir kimse hiçbir mücadelenin içinde yer alamaz. Kendisini gücü yeten konular da dahi aciz hisseder. Akif, böyle bir düşüncenin tam tersi bir duruşa sahiptir. Yeis Mehmet Akif'in en şiddetli düşmanıdır. En zor anlarda dahi ümitle hareket eder Akif, kendisini takip edenlere güç kaynağı olur. Onun tevekkül anlayışında yeis en büyük tevekkülsüzlük olarak yer alır. Ona göre: "Mübeccel bir maksat uğrunda bütün mesaisini bütün mücahedatını heder olmuş gören bir adam bile yeise düşmemelidir. Şüphe yok ki yeisimiz, bedbinliğimiz hep uğraşmamaya, atalet içinde paslanıp gitmeye hak kazanmak içindir." Bu satırlar bize şikayet etme hakkımızın nereden doğduğunu da işaret eder. Şöyle ki son satırdaki ifadeler, aslında yaptıklarımızın karşılığının yine yaptıklarımız nispetinde olacağını bize anlatır. Yaşadıklarımız bir boyutta hak ettiklerimizdir Akif'e göre. Bu nedenle olsa gerek şairimiz halkı hep birlik ruhuna çağırmıştır ki parçalanıp savrulmayı hak etmesinler.

Mehmet Akif'in tevekkül ve kader anlayışının toplumdan bu denli uzak olması, onun teslimiyet noktasındaki durumunu değiştirir, şeklinde bir düşünce oluşabilir. Akif, Allah'ın kudret elinin her şeyden üstün olduğunu bilmekle beraber o kudretin kulundan istediği şeyi de çok iyi biliyordu. Kaderin üstünde bir kader olduğunun idrakindeydi. Tüm çabası da cüzi irade bağlamında üzerine düşen sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmekti. Görevi ifa ettikten sonra zaten tevekkül kapısı açılmış ve kader kalemi devreye girmiş olacaktı. İşte milletin şairi bu şuurla hareket etti. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de istediği o kulluk bilincine sonuna kadar vakıf olduğu için hayatı yollarda, sürgünlerde geçti. Akif Allah'a olan itimadını İstiklal Marşı'nda; "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın/ Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın." mısralarıyla en içten şekilde ortaya koymuştur. Allah'a (c.c.) olan teslimiyeti ve Kur'an-ı Kerim'e olan vakıflığı, onun "Kur'an şairi" olarak anılmasına vesile olmuştur.

Mehmet Akif'in eleştirdiği tevekkül ve yanlış kader anlayışı Müslümanı atalete sevk eden bir anlayıştır. İslâm'ın özüne inen bir insan buradaki anlayışın yanlış olduğunun farkına varır. Akif işlevsel bir aklın, ruhun ve bedenin kişiyi ideallerine ulaştıracağına inanmış ve hayatı boyunca idealleri uğruna bir an olsun boş durmamıştır. Desteğe ihtiyaç duyduğunda ise kimseye muhtaç olmama isteğiyle en büyük dayanak olan Allah'a (c.c.) dayanmış, bu hâlini de "Allah'a dayan, saye sarıl, hikmete ram ol/ Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol." şeklinde kâğıda yansıtmıştır.

Sonuç olarak; Mehmet Akif hem kendi dönemindeki insanlara eleştiriyle yön verir hem de günümüz problemlerine ışık tutar. Hayatını Millî Mücadele'ye adamış bir şahsiyetin gözünden olayları anlamaya çalışmak bizlere farklı ufuklar açar. Kader ve tevekkül konusunu Akif'in bakış açısıyla anlamaya çalışmak bizler için büyük kazanımlara vesile olur. Sabır, azim ve doğru bir tevekkül anlayışı ile vatan şairi olan Akif İslâm'a farklı bir pencereden bakar. Söylediklerinin yanı sıra hâl ve yaşayışı ile de bizleri etkiler. Bu etkiye vakıf olabilmek için Akif'i Akif yapan değerleri iyi kavramalıyız. Ancak bu sayede millî şairi daha iyi tanıyıp objektif değerlendirmeler yapabiliriz.

MEHMET AKİF'İN TOPLUMSAL SORUNLARA BAKIŞI

Tülay SAKARYA[1]

Metnime; "Rahmetle anılmak ebediyettir budur amma,/ Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir?" diyen Akif'i rahmetle anarak başlıyorum. Okumalardan önce sadece İstiklal Marşı'nın şairi olarak bildiğim Akif, benim için şimdi; bir dava adamı, İslâm şairi, İstiklal şairi ve daha sayamayacağım kadar çok olumlu karakter özelliği ile örnek alınması gereken bir şahsiyettir. Yaptığımız okumalarda bizlerin tüm çabası Akif'i biraz olsun anlayabilmek, onun eserlerine yansıttığı tecrübelerinden nasiplenmektir. Mehmet Akif'in eserlerinde ele aldığı toplumsal sorunları; "Din ve Toplum, Çalışma Ahlakı, Asım Şiirindeki Toplumsal Sorunlar, Eğitim Sistemi, Küfe Şiirindeki Yoksulluk, Toplum İdaresi ve Safahat'tan Bazı İnsan Manzaraları" gibi başlıklar altında değerlendireceğim.

Akif der ki;

"Ağlarım ağlatamam hissederim, söyleyemem;
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım!
Oku, şayet sana bir hisli yürek lazımsa;
Oku, zira onu yazdım, iki söz yazdımsa."

Mehmet Akif'in hisli yüreğinden dökülen bu sözler, kendisinin de belirttiği gibi bizler içindir. Akif hiçbir zaman edebi zevki için şiir yazan bir şair olmamıştır. O, temeli insan hayatı olan şiirlerini, toplumsal olayları dert edinerek yazmıştır. Şöyle ki sosyolojiyi toplumun sorunlarını anlamak ve çözümlemek amacı ile mevcut bilgileri değerlendiren bir bilim olarak tanımladığımızda, Mehmet Akif'in eserlerini sosyoloji ile ilişkilendirebiliriz. Akif, eserlerinde çok iyi bir gözlemci sıfatıyla toplumsal sorunları belirleyip çözümler üretmiştir. Her zaman toplum için çalışmıştır. Bu bakımdan objektifini topluma çeviren, kendini başkasının yerine koyabilen, empatisi güçlü bir şairdir. Bununla ilgili olarak şöyle demiştir: "Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim/ İnan ki her ne demişsem, görüp de söylemişim.

---

1 Aksaray Hazım Kulak Anadolu Lisesi öğrencisi.

Mehmet Akif 'in gördüğü toplumsal sorunlardan biri din konusudur. "Müslümanlık bu değil, biz yolumuzdan saptık,/ Tapacak bir putumuz yoktu, özendik yaptık." diyerek dinin yanlış anlaşılıp yanlış uygulanması konusunu vurgulamıştır. İnsanların asıl kaynağımız olan Kur'an-ı Kerim'den uzaklaşmasıyla, hurafelerle ilerleyen bir din anlayışı ortaya çıkmıştır ona göre. Mehmet Akif bu durumu şöyle dile getirir: "Çalış dedikçe şeriat çalışmadın, durdun/ Onun hesabına birçok hurafe uydurdun!"

Din birleştirici bir özelliğe sahiptir. İşte bu yüzden Akif dinin saf dışı bırakıldığı bir toplum düzeni oluşturulmasına karşı çıkar: "Hangi millettir ki efradında yoktur hiss-i din,/ En büyük akvama bir bak: dini her şeyden metin." Gelişmiş milletlerin güçlü bir din duygusuna sahip olduğunu vurgulayan Akif, bu toplumsal sorunun çözümünü şöyle belirlemiştir; "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı,/ Çağın anlayışına söyletmeliyiz İslâm'ı." Bizlerin kaynağı ve rehberi Kur'an olmalıdır. Çağın bizimle karşılaştırdığı olaylara göre İslâm'ın gereklerini rehberimizden ve sünnetlerden yararlanarak yerine getirmeliyiz. "Yer çalışsın, gök çalışsın, sen sıkılmazsan otur!" diyor Akif ve şöyle devam ediyor: "Ey bütün dünya içindekiler ayaktayken yatan!/ Leş misin davranmıyorsun? Bari Allah'tan utan!" Biliyoruz ki çalışmadan, çabalamadan bir işin olmasını bekleyemeyiz. İşimizin olması için emek harcamamız gereklidir. Mehmet Akif de bu görüşü benimsemiştir.

Çalışmayı hürriyetle ilişkilendirecek olursak; insan, çalışmayı ilke edinerek bedenin zorunluluklarından, maddenin esaretinden ve ruhsal baskılardan kurtularak hürriyete kavuşur. Bizler hür insanlar olarak çalışmayı, emek harcayarak bir şeyler başarmayı felsefe hâline getirmeliyiz ki gelecek nesillere de hayatta en önemli hakkımız olan hürriyeti miras olarak bırakabilelim.

Tabii ki her iş hayatının ve çalışmanın bir amacı vardır. Bu amaç hem bireysel hem toplumsal hem de evrenseldir. Bu yüzden çalışmak için edindiğimiz amacı iyi belirlemeliyiz. Öncelikli olarak gerçeği bulmak isteyerek bilginin, ilmin sınırlarını zorlamalıyız. Sonra insanlığın ne demek olduğunu anlamalı ve vicdanı tanımalıyız. Görüyoruz ki Akif tüm bu saydıklarımı uygulamayı başaran önemli kişilerden biridir. "Ey derd-i cehalet, sana düşmekte bu millet!" diye haykıran Akif, çalışmamanın sonucunda ortaya çıkan cahillik konusuna değinmiştir. Cahilliği yenmek için Batı'nın ilminden faydalanmak isteyenlere, Asım'ı örnek göstermiştir. Akif, Asım'ı Avrupa'ya gönderirken, o toplumların doğrularını almasını, ilim öğrenmesini, ilerleme yollarını keşfetmeye çalışmasını tavsiye eder çünkü. "Asım" şiirinin diğer kısımlarında ise sosyal olayların tahlilini görmekteyiz. Akif, toplumun sosyal hastalıklarını öncelikle Kur'an objektifinden değerlendirerek buna uygun çözümler aramıştır. Akif'in tahlilini yaptığı bu sorunlardan bir kısmının günümüzde de hâlâ yaşanıyor olması, bizim cehaletimizin ve dine karşı önyargımızın bir göstergesidir.

"Asım" şiirinde belirtilen toplumsal sorunlar başta aile ve evlilik kurumu olmak üzere köy hayatının merkeze göre geri kalmışlığı ve sporcuların içinde bulunduğu kötü durumdur. Evlenip aile kurmanın zorlaştırılması, ilmin terk edilmesi, çalışmanın yerini tembelliğin alması sonucu güven duygusunun kaybolmasıyla insanlar mutluluk duygularını da yitirmiştir.

Akif'in ele aldığı sorunlardan bir diğeri ise eğitim sistemidir. O dönemde eğitim sistemi bozulmuştur. Eğitim; bir milletin yapıtaşını oluşturur. Bu yapıtaşı herhangi bir bozulmaya uğradığında direkt olarak toplumu etkiler. Bu yüzden toplumun düzelebilmesi için öncelikle toplumu eğiten kurumların düzeltilmesi gerekmektedir: "Felaketin başı hiç şüphe yok ce-

haletimiz./ Bu derde çare bulunmaz, ne de olsa mektepsiz." diyen Akif, cahilliğin büyük bir toplumsal sorun olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Eğitimsiz insanlar cahillik ile baş edemezler. Cahillik ise bir toplum için veba kadar kötü bir hastalıktır. İlacı ise eğitimdir. Bunun için toplumun ilacı ve ihtiyacı olan eğitim en iyi şekilde verilmelidir. Akif'in bu konu hakkındaki düşünceleri şöyledir: "Bizi kurtaracak yegâne çare maariftir, yani eğitimdir. Doğru eğitim, gerçek eğitimdir. Yararlı, işe yarar eğitim hâlâ memlekete girmedi. Avam yani halk kısmı okumuyor, yazmıyor. Okuyup yazanlar ise ne dünyaya ne ahirete yarar bir yığın teorik bilgiler ile uğraşıyorlar."

Günümüzde eğitim kurumlarını incelediğimizde; bu toplumsal sorunun o dönemden günümüze kadar devam ettiğini görebiliriz. Günümüzde çıkar ilişkileri her şeyin önüne geçmiş durumda. İnsanlar hayatlarında öncelikli olarak maddi ihtiyaçlarını karşılama arayışı içerisindeler. Meslek seçiminde de bu ihtiyaç doğrultusunda hareket ediliyor. Oysa asıl ihtiyacımız olan manevi duygulardır. Zaten her türlü maddi imkâna sahip kişilerin hiçbir zaman tatmin ve mutlu olamamasının nedeni de budur. Bu konunun çözülmesi için öncelikle kurtuluşun genç nesil ile olacağına inanmalı ve geleceği inşa edecek olan gençler yetiştirmeliyiz. Milleti aydınlatacak eserleri halkın her kesimine ulaştırmalıyız. Kur'an ruhunu yeniden diriltmeliyiz. Toplumsal sorunlara gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşabilmeliyiz.

Akif "Küfe" şiirinde gerçekçi bir toplumsal sorun olarak yoksulluğu ele almıştır. "Küfe"de, on üç yaşında, babası öldükten sonra ailenin geçimini hamallık yaparak üstlenmek zorunda kalan Hasan'ın öyküsü anlatılır. Akif çocuğa çalışmanın erdemini belirtmek için şunları söyler: "Kuzum, ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?/ Ayıp dilencilik, işlerken el, yürürken ayak!" Yaşıtları okula giderken, yoksulluk yüzünden çalışmak zorunda bırakılan Hasan böylelikle zihinlere kazınır.

Mehmet Akif, tüm bu problemleri yalnızca toplumsal sorun olarak görmemiş, bu problemleri İslâmî açıdan ele almıştır. Fakat toplumun İslâm anlayışı Akif'in karşısındaki en büyük engellerden biridir. Çünkü insanlar dini kendine göre değerlendirmiş, ortaya birçok sorun çıkmıştır. Akif, şiirinde halkın İslâm anlayışına bir örnek olması için Hz. Ömer'den bahsetmiştir. Bu şiirinin adı "Kocakarı ile Ömer"dir. Şiirde, torunlarına bakmak zorunda olan yaşlı kadının, idareci olan Hz. Ömer'e isyanı vardır. Kadın, Hz. Ömer'in yoksullarla ilgilenmediğini düşünür. Bu şiirde İslâm'ın kişiye yüklediği sorumluluklar net bir şekilde belirtilir. İnsanların ders alması ve sorumluluklarının farkına varması için önemli bir eserdir. Akif'in, Hz. Abbas'ın naklettiği olayı manzume şeklinde yazarken vurguladığı; yine Hz. Ömer'in İslâm anlayışı ve örnek davranışlarıdır. Hz. Ömer'in adaletli olması ile ilgili şiirdeki mısralar şöyledir: "Dicle kenarlarında bir kurt aşırsa bir koyunu,/ Gelir de ilahi adalet sorar Ömer'den onu."

Safahat'tan bazı insan manzaralarını ele alalım: İlk olarak "Meyhane" şiirinde anlatılan sarhoş adamdan bahsedelim. Şiirde, çocuklarıyla tek başına ilgilenmek zorunda kalan kadının, ailesiyle ilgilenmeyen ve çocuklarının rızkını içkiye yatıran kocasına serzenişleri vardır.

Safahat'taki bir başka insan manzarası da "Seyfi Baba"dır. Seyfi Baba, yaşlı olmasına rağmen kendi ekmek parasını kazanmak için çalışan bir adamdır. Bir gün komşusunun akan çatısını onarmak için çalışırken soğuk almış ve hasta olmuştur. Bu olayı Akif, sözü Seyfi Baba'ya vererek şöyle dile getirir:

"Hadi çalışmayayım... Kim getirir ekmeğimi?
Oturup kör gibi, namerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası,

Dostunun yüz karası; düşmanının maskarası!
Yoksa yetmiş beşi geçmiş bir adam iş yapamaz;
Ona ancak yapacak: beş vakit abdestle namaz."

Mehmet Akif, toplumsal sorunları gün yüzüne çıkararak bu sorunlara deva arayışı içerisine girmiştir. Tespit ettiği çözümleri, sorunlarla birlikte eserlerine yansıtmıştır. Bu eserler o döneme ve günümüze ışık tutmuş, geleceği inşa edecek olan bizlere miras olarak kalmıştır. Bizler bu mirasa sahip çıkarak yaşadığımız dönemi aydınlatmalıyız. Tüm bu anlatılanlardan sonra şöyle bir soru sorulabilir: "Eğer Mehmet Akif yaşasaydı; bugün hangi toplumsal sorunları ele alırdı?" Cevap olarak söyleyebileceğimiz şu ki: Akif'in o dönem için ele aldığı problemlerin büyük bir kısmı bugün de geçerli olduğundan aynı konuları dönemin şartlarına göre tekrar ele alırdı. Günümüz için ayrıca işleyeceği konu içinse; "kavramların içinin boşalması ve gittikçe kaybolan maneviyat" diyebiliriz. Sözcüklerin kendi taşıdığı kavramlardan uzaklaşarak farklı anlamlarda ve gereğinden fazla abartılarla kullanılması sonucu özden uzaklaşma meydana geliyor. Çoğu kelime, taşıdığı anlam artık yaşantımızda karşılık bulamadığı için değersizleşmeye mahkûm bırakılıyor. Bugün değerli olarak kabul ettiğimiz kelimeler genellikle karşımızdaki kişinin kolayca tatmin olmasını sağlayan süslü kelimeler oluyor. Bu tür kelimelerle insanlar düşüncelerini size kolayca kabul ettirebilirler. Bu durum bazen bir dalgınlık anında, bazen de belirli bir süreç içerisinde meydana geliyor ve geldiği gibi hayatımızın her alanında büyüyerek beraberinde yeni sorunlara da yol açıyor. Belki de bizler bu problemler yüzünden sağlıklı düşünemeyen, dolayısıyla yeni fikirler ortaya koyamayan bireyler hâline geliyoruz. Bunun sonucunda da benliğimizden uzak düşüncelere yöneliyoruz. Fikrî anlamda başlayan bu özden uzaklaşma, zamanla maddi alanlara da yayılıyor. Örneğin; her yerin kat kat betonlarla doldurulması sonucu oluşan ruhsuz yapılar, şehrin insansız kalmasına yol açıyor. Akif, *Safahat*'ında şöyle der: "İnsan ki onun ruh ile insanlığı kaim." Şehirler de böyledir. Her şehrin kendine özgü bir ruhu vardır. Biz bu özgün ruhu koruyamadığımız gibi bir de zarar veriyoruz. Huzur bulduğumuz mekânlar gün geçtikçe azalıyor.

AKİF'İN İSLÂM IŞIĞI ALTINDAKİ MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİ

Zehra KUL[1]

Akif, milleti ırkçılık gibi sapkınlıklardan kurtulmaya ve sömürgeci kuvvetlere karşı topyekûn mücadeleye davet eden şairdir. Şairliğin mesuliyetini hakkıyla yerine getirmiş milletine ümit, azim, sevinç aşılamış, ismi anıldığında yüreklerde infilak eden, teveccüh fırtınası koparan karakter anıtı bilge bir kişiliktir.

Fikir inanç ruh dünyası yüksek bir entelektüeldir. Bir aydın sorumluluğu içinde mücadele ve hizmet etmiş bir insan olarak da, hakiki bir Müslüman olarak da eserleri ve icraatları ile arkasında iz bırakmış örnek bir şahsiyettir. Evde, sokakta, cephede, parlamentoda, cami kürsülerinde; nerede olursa olsun dik duruşu ve inancının gereği gibi yaşayan bir Kur'an şairidir. Akif insanları, içinde yaşadıkları ilim, irfan iklimine ve mensubiyet duyduğu millete göre nitelendirirdi. Kökenine bakarak nitelemezdi. O her milletin içinde atalarının soyu başka ve farklı yerlerden gelenlerin varlığını biliyordu; ama milleti oluşturan değerlerin insanı tek millet hâline getirdiğine yürekten inanıyordu. Milletin fertlerini kökenlerine göre ayrıştırmanın 'ırkçılık' denilen parçalayıcı ve öldürücü bir zehir olduğunu şiirlerinde ve hitabelerinde haykırıyordu. Müslüman Türk milletinin asla böyle bir tuzağa düşmeyeceğine inancı tamdı. Avrupa'nın asırlarca Türk sözcüğünü İslâm anlamında kullandığının, Türk kelimesinin basit bir etnik kavram değil, dünyanın neresinde Türk varsa Müslümandır gerçeğinden dolayı mühim bir kavram olduğunun tam olarak farkındaydı. O yüzden kendini Müslüman Türk milletinin bir ferdi kabul ediyordu. Bu hususta Akif in temel düşüncesi iki esas noktaya dayanıyordu: Birincisi millet ülküsü, ikincisi İslâm ülküsü. Bu iki düşünce Akif in eserlerinde iç içe olarak birbirini tamamlar. Çünkü Akif Türk milletini, İslâm'ın öncüsü ve kurtarıcısı olarak görür. Türkiye İslâm'ın en ileri ve son kalesidir, bu yüzden Türklük yıkılırsa İslâm da yıkılacaktır.

Akif in fikri, davası; din çekirdeği etrafında, özü İslâm olan bir milliyetçilik fikridir. O bu şekilde bir milliyetçiliğe değil kavmiyetçiliğe karşı olmuştur. Türk, Arap, Arnavut gibi unsurların kavmiyet güdüsüne kapılarak birbirine düşman edilmesini

1 Kocaeli Üniversitesi Hemşirelik bölümü öğrencisi.

devleti parçalayan bir felaket olarak görmüştür. "Fikr-i kavmiyeti lanetliyor Peygamber" diyerek milliyetçiliğin değil, ırkçılığın üstüne yürümesi bundandır. Irkçılık davası dinen kötüdür ve benimsenemez. Dini tabiri ile bir cahiliyet davasıdır. İslâm'ın beka ve kıyamına Müslüman'ın refah ve saadetine en müthiş darbedir. Hemen hemen bütün İslâm memleketi düşman eline geçmişken İslâm kardeşliği gerçeğine sımsıkı sarılmamız gerektiğini, bir avuç Müslümanın ben Türk'üm, ben Arap'ım, ben Arnavut'um, ben Kürt'üm gibi iddialarda bulunmalarını başlı başına bir delilik olarak görmektedir. Akif'e göre; din ve imanları, akıl ile muhakeme alanından uzaklaşarak ırkçılık davasına düşen Arnavut kardeşlerimizin başına gelen büyük musibet bize ibret verici bir derstir. Akif Arnavutlara şöyle seslenmektedir:

"Hani milliyetin İslâm idi! Kavmiyet ne?
Sarılıp sımsıkı dursaydın milliyetine
Arnavutluk ne demek, var mı şeriatta yeri
Küfür olur başka değil kavmini sürmek ileri"

Kavmiyet gibi bir fikri bugün yeniden ortaya çıkarmak, hatta onu akıllıca bir siyaset zannetmek vatanı parçalamaktan başka şeye yaramaz. O yüzden hâkimiyetin kıymetini bilmeli düşmanlarımızın kale içinden alınır prensibine göre içimize attıkları ırkçılık cereyanına kapılmamalıyız. Müslümanların tüm kavimleri birleştiren tek millet hâline getiren esaslarına riayet edilmelidir:

"Ne Araplık ne de Türklük kalacak aç gözünü
Dinle Peygamber-i Zişan'ın ilahi sözünü
Müslümanlık sizi gayet sıkı gayet sağlam
Bağlamak lâzım iken anlamadım, anlayamam"
der Akif...

Irkçılığı siyaset bilenlerin hataları yüzünden Arnavutlar Türkçülüğe Arnavutluk ile mukabele etmişlerdir: Akif bu durumdan şu şekilde yakınmaktadır:

"Neden hükümete Kur'an'la bağlı Arnavut'u
Ayırdınız, harap ettiniz bütün yurdu
Nasılmış anlayınız iddiayı kavmiyeti
Ne yolda mahvoluyormuş bakın ki bir milliyeti"

Arnavutluk'un kaybolmasıyla ırkçılık zehrini kusanları uyanmaya davet ediyor Akif. Ona göre; Arnavutluk'un geçmişteki akıbetine uğramamak için 'tefrika' kaynağı ırkçılığa değil, özü İslâm olan bir birliğe sarılmamız gerekmektedir. Ancak düşmanlarımız, Osmanlı Devletini parçalamak İslâm birliğini bozmak için ırkçılık fikrini bir nifak tohumu gibi kolaylıkla atmaktadır. Bizim siyasetçi filozoflarımız da elimizdeki yurtlarımızı birer birer ayırıp uzaklaştıran bu lanet tohumu gaye edindiler, ideal bildiler.

1908 den sonra, Balkan Harbi sırasında kuvvetlenen Türkçülük akımı Akif'i düşündüren meselelerden biri oldu. Bu fikrin memlekete yayılması İslâm birliğine set çeken bir engeldi. Bu durum devletin sarsıldığı Balkan Harbi esnasında çok tehlikeliydi. Mehmet Akif ırkçılık fikrini memlekete yayan ırkçı ve Türkçü şahsiyetlerden uzaklaşmış; ama onları anlaşmaya ikna etmeye çalışmış, fikirlerinin geçersizliğini anlatmıştır. Bu zamana kadar neye mâl olduğunu ve olabileceğini söylemiş, ancak hiçbir karşılık bulamamıştır. Dolayısıyla Akif'in ırkçılık gibi bölücü ve efsanevi bir hayal peşinde koşturucu cereyanlara karşı olması onun vatanperverliğinin en tabii neticesidir. Yoksa Akif, bazılarının zannettiği gibi vatan ve millet düşmanlığı yapmamış, milliyetçi ve vatanseverlikte fedai geçinenlerden daha çok bu millete hizmet etmiştir ve hiçbir karşılık beklememiştir.

Akif, İstiklal Marşı'nda dört kez milletim, iki kez ırkım kelimelerini kullanmıştır. Kendisi Arnavut olduğu hâlde, ırk kelimesini kullanmaktan neden kaçınmamış diye düşünmüyor

değiliz. Acaba niçin kullandı? Nezaketen mi, mecazen mi, yoksa nefsine nispet yapmak için mi? Hiçbiri değil; Akif in ırktan kastettiği biyolojik köken olarak Türk ırkı değildir. Irk kelimesi, 1942 yılında Türk Dil Kurumu sözlüğüne girerek bu günkü anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden Akif'in dönemindeki ırk kavramı ile bugünkü ırk kavramının taşıdığı mana farklıdır, aynı anlamı ifade etmemektedirler. Akif'in zihin dünyasında ise 'uzak ve yakın geçmişteki ecdat' manasındadır. Bu ecdat Akif e göre, Kürt olan Selahattin Eyyubilerin de Fatihlerin de Osmanların da içinde bulunduğu bir köktür, bu yüzden şöyle söyler Akif:

"Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklal"

Akif günümüzde belli kılıflara sokularak değerlendirilmektedir; milli şairdir, İslâm şairidir gibi. Bu gibi tanımlamalara Akif in ihtiyacı yoktur. Bu tanımlamalar onu ne büyütür ne de küçültür; Akif Müslüman bir insan olarak doğru bildiği yoldan gitmiş, içinde bulunduğu cemiyeti, müntesibi bulunduğu dinin müterennimi olmuştur. Onun mücadelesi millî, manevi şahsiyetlerimizin korunması içindir.

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

5. Bölüm

Akif, Mısır Günleri, Son Yılları

AKİF'İN MISIR GÜNLERİ VE MEAL ÇALIŞMASI

Ayşegül AYTEKİN[1]

Duyduğu vatan sevgisini sadece şiirleriyle, vaazlarıyla değil, başlı başına tüm hayatıyla gösteren Mehmet Akif, maalesef hayatının son on bir yılını vatan hasreti çekerek geçirmiştir. Burada, onun bu hasret dolu yıllarını sebep ve sonuçlarıyla beraber değerlendirmeye çalışacağım.

Mehmet Akif, Mısır'a gitmeden önce, I. Mecliste Burdur milletvekiliydi. I. Meclis'in 1923'te dağıtılmasının ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a döndü. Akif'in maddi sıkıntıları olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçekti. Yirmi yıllık memuriyeti, üç sene boyunca mebusluk yapması, özellikle İstiklal Savaşı yıllarının mebusu olması ve bunların yanında bir milletin milli marşını yazması sonucu, emekli maaşı almayı hak ediyordu; ama kendisine böyle bir maaş bağlanmadı. Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine 1924 ve 1925 yıllarının kış aylarını Mısır'da geçirdi. 1925 yılının baharında yurda döndüğünde başyazarı olduğu *Sebilürreşad* dergisi kapatılmış, derginin sahibi ve Mehmet Akif'in yakın dostu olan Eşref Edip isyana teşvik suçundan İstiklal mahkemesine gönderilmişti.

Akif'in Mısır'a şapka giymemek için gittiği söylentileri oldu; fakat bunlar tamamen asılsızdı. Evet, Akif'in şapka aleyhinde manzumeleri vardı ama bu manzumeler şapka kanunundan uzun zaman önce yazılıp yayınlanmıştı. Hatta Ruhi Naci Sağdıç hatıralarında Akif'in dostlarıyla şapka konusunda konuşurken söylediği şu sözleri aktarır: "Umumu beklemeye hacet yok. Şapka için artık icma-i ümmet var. Tabii hep giyeceğiz." Ve üstadın ertesi gün kendisine kasket aldığı görüldü. Bu olay olduğunda şapka sadece memurlar için zorunluydu. Söylediklerimizden de anlaşılacağı üzere; Akif'in Mısır'a gidip binbir zorluk çekmesini, şapka giymemek için gitti diyerek geçiştirmek doğru değildir. Peki, "Canı cananı, bütün varımı alsın da Hüda/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda" diyen bir adam, her şeyden çok sevdiği vatanını neden terk etmek zorunda kaldı?

---

1 Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi.

Üstadın Mısır'a gitme nedenini yakın arkadaşı Şefik Kolaylı, Akif'in kendi cümleleriyle aktarır: "Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar, ben vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum."

Akif 1925 yılında önce Mısır'a gidiyor ve iki yıl boyunca Abbas Halim Paşa'nın köşkünde misafir ediliyor. Bu sürede Abbas Halim Paşa'nın çocuklarına da edebiyat dersleri veriyor.

Mehmet Akif ile Abbas Halim Paşa çok yakın iki dosttu ve aralarında çok kuvvetli bir bağ vardı. Hatta Abbas Halim Paşa dostlukları hakkında; " Bu onun talihi değil, benim talihimdir. Akif ne zaman olsa bir Abbas Halim bulurdu; fakat ben bir Akif'i nasıl bulurum?" demiştir. Abbas Halim Paşa'nın 1934 yılında vefat etmesi üzerine Akif çok üzülür ve babasının vefatında duyduğu acıyı ikinci kez tatmış olduğunu söyleyerek şu beyitleri yazar:

"Ehl-i iman dese layıktır O'na hayrunnas
İbn-i Abbas ile haşrolsun, İlahi Abbas..."

Mehmet Akif burada iki yıl kaldıktan sonra, eşi ve iki oğlu (Emin ve Tahir) ile birlikte Mısır'a geliyor ve Hilvan yakınlarında çöl kenarında küçük bir eve taşınıyorlar. Genç yaşlarda hafız olan Mehmet Akif, Mısır'da kaldığı sürede zayıflayan ezberlerini sağlamlaştırır. Hatta Ramazan aylarında kendisi imam, küçük oğlu Tahir de cemaat olmak üzere hatim ile teravih namazları kılarlar.

Akif'in Mısır'da hiç de rahat bir hayatı yoktur. Maddi durumu hâlâ kötüdür ve birçok kişiye borcu vardır. 1929 yılında Abdülvehhab Azzam, Akif'in Mısır'da olduğunu öğrenir ve kendisine Kahire Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı alanında profesörlük yapmasını teklif eder. Akif teklifi kabul eder ve bu sayede maddi açıdan rahatlar. Abdülvehhab Azzam, Kahire Üniversitesi'nde ilk defa Türkçe ve Farsça dil-edebiyat derslerini başlatmıştır. Akif'in vefatından sonra yazdığı yazılarla ve üstadın şiirlerini tercüme etmesiyle; Araplara Mehmet Akif'i tanıtan isim olmuştur. Hatta Akif'ten "Şairü'l-İslâm Mehmet Akif" olarak bahseder.

Mehmet Akif Kahire'deki Türklerle, özellikle de Ezher'de okuyan Türk öğrencilerle sık sık görüşür. Bu öğrencilerin önde gelenleri Yozgatlı İhsan Efendi, Hafız Mehmet Eşref Efendi ve İsmail Hakkı Efendi'dir. Zaman zaman Akif bu öğrencileri ziyaret eder, birlikte şiirler okur sohbet ederlerdi. Bir gün yine bir sohbet esnasında geçen konuşmayı İhsan Efendi hatıralarında şöyle aktarıyor: "Mısırlılarla Türklerin Kur'an okuyuşlarını tartışırlarken içlerinden biri Türklerin daha iyi okuduğunu söyler ve Mısırlıların okuyuşunu eleştirir. Üstat, buna karşı çıkar ve Mısırlıların da doğru okuduğunu söyler. Bunun üzerine İhsan Efendi: "Eğer Peygamber Efendimiz (s.a.v) zamanında fonograf olup da o zamanki okuyuşlar kaydedilmiş ve muhafaza edilmiş olsaydı, bugün ihtilafa düşülmezdi." der. Akif: "Mademki ağızdan çıkan ses yok olmuyor, fonograf ve radyo bunu ispat etti; bir gün gelecek, fen gelişecek olabilir ki geçmiş zamanda söylenen sözler alınabilecek. Buna şu ayeti kerime de delil olabilir: "Bu yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz yaptıklarınızı kaydediyorduk." (Casiye Sûresi, 29. Ayet.)

M. Akif'in 1926'nın başından sonra Kur'an meali üzerindeki çalışmaları sebebiyle eskisi gibi şiir yazamadığı doğrudur. Ancak bu azlık, eski Akif'e kıyasladır. Hilvan'da bulunduğu sırada son Safahat'a girmiş veya girmemiş toplam 1076 mısradan oluşan 34 parça şiir kaleme almıştır.

Hastalığı

Akif, 1935 yılının başlarında Mısır'da uzun süre kalan yabancıların yakalandığı siroz has-

talığına yakalandı. Doktorunun tavsiyesiyle tebdil-i hava için Lübnan ve Beyrut'a gitti. Beyrut'a giderken Kudüs'e de uğradı. Beyrut'ta Sukü'l-Garb adında bir köyde bir ay kaldı. Akif'in Beyrut'ta olduğunu öğrenen Antakyalı dostu Bereketzâde Cemil Bey, Akif'i Antakya'ya davet etmek için Akif'in eski talebesi olan Ali İlmi Fani Bey'i Beyrut'a gönderdi. Çok hasta olmasına ve Ağustos sıcağına rağmen Akif dostunu kıramadı ve Antakya'ya gitti. Antakya'da kaldığı sürede halk Akif'in ziyaretine koştu. Üstat bu durumdan çok mutlu oldu ve hatta "Antakyalılar çok misafirperverler; Allah onlardan razı olsun, fakat benim pek neşem yok." dedi. Antakya o zamanlar Fransa idaresi altındaydı. Dört bir yanda dalgalanan Fransız bayrakları Akif'i çok rahatsız ediyordu. Akif gibi Çanakkale şehitlerine mersiyeler yazan bir şairin neler hissettiğini anlamak çok da zor değil.

Ali İlmi Fani bir gün Üstat'a Antakya'yı nasıl bulduğunu sorar ve bunun üzerine Akif şu dörtlükle cevap verir:

"Viranelerin yascısı baykuşa döndüm
Gördüm de hazanında şu cennet gibi yurdu
Gül devrini görseydim onun bülbül olurdum
Ya Rab! Beni evvel getireydin ne olurdu?"

Antakya Akif'in vefatından sonra Fransızlardan kurtarılır ve Ali İlmi Fani, Akif'e ithafen şu beyitleri söyler:

"Görmek bugünü sence de en mutlu dilekti
Dursandı ne var beklediğin gün gelecekti
Gittin bizi avare gibi öksüz bıraktın
Kalsandı Hatay marşını da sen yazacaktın!"

Akif, Hilvan'da rahatsız ve yalnız olan eşinden aldığı mektuptan sonra duramadı ve Mısır'a geri döndü. Hastalığı iyice artmıştı ve o artık çektiği hasrete son vermek istiyordu. Akif'in en büyük korkusu vatan toprakları dışında can vermekti. Böylece 1936 yılının Haziran ayında İstanbul'a döndü.

Kur'an-ı Kerim Meali

Yeni Cumhuriyet idaresi 1925 yılında İslâmî kültürün millete kendi dilinde öğretilmesi gerektiği düşüncesiyle TBMM'de bir Kur'an tercümesi ve tefsiri ile Sahihi Buhari muhtasarı hazırlanmasına karar verdi. Tefsir için Elmalılı Hamdi Efendi, Sahihi Buhari için Akif'in yakın dostu olan Ahmet Naim ve Kur'an meali için de Mehmet Akif uygun görüldü. Kur'an en güzel dil ile vahyolunmuştur. Bu yüzden en güzel dil ile çevrilmesi lâzımdır. Bu da iki dilin bütün güzelliklerini kavrayan ve bunlara hâkim olan edebi kudrete bağlıdır. Dolayısıyla Mehmet Akif'in Türkçeyi en güzel şekilde kullanması, Türkiye'de Arapçayı en iyi bilen kişilerden biri olması, İslâmî ilimlerde de bilgisi olması onu Kur'an Meali için bir numaralı aday yapıyordu.

Zaten Üstad 1912 yıllarının başlarında *Sebilürreşad* dergisinde tefsir veya meal başlığı altında yazılar yazmaya başlamıştı. Ayrıca *Safahat*'ın birçok bölümünde de manzum olan tefsirler vardı.

Fakat Akif, Kur'an tercüme etmenin çok zor olduğunu ve çok büyük bir sorumluluk olduğunu düşünüyor ve bu yüzden kendisine gelen teklifleri reddediyordu. Kur'an kelimelerinin birebir çevrilemeyeceğini, çevirinin mutlaka noksan olacağını söylüyordu.

Sonunda Elmalılı Hamdi Efendi, Akif'in tercüme değil meal yazmasını ve bu mealin de kendisi tarafından yazılacak tefsirle birlikte basılmasını söyleyince Akif yumuşadı, ısrarlara dayanamadı ve teklifi kabul etti. Tercümeyi bitirdikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığına göndereceğine dair anlaşma yaptı ve bin lira avans aldı. Tercümeyi bitirip gönderdikten

sonra beş bin lira daha alacaktı. Akif aldığı bin lirayı *Sebilürreşad* dergisini çıkarması için Eşref Edip'e verdi.

Akif, Kur'an Meali çalışmalarını sürdürürken yaptığı çevirilerin sürekli üstünden geçiyor, daha önce çevirdiği kelimelerin yerine daha uygun kelimeler aklına gelirse geri dönüp değiştiriyor, düzenlemeler yapıyordu. Akif, meali son derece sade ve akıcı bir dille ayetler arasındaki bağlantıya önem vererek yazıyordu. İlk tercümeyi 1931 yılında bitirdi. Fransızca ve İngilizceden çevrilmiş diğer tercümelerle kıyasladı ve tabii ki Akif'in çevirisi çok daha üstündü.

Üstat tam anlamıyla kusursuz bir eser çıkarmak istedi ve bir yandan da bunun mümkün olmadığını düşündü. Kendisine yapamayacağına, yapılamayacağına inandığı bir iş verilmişti. Kendisinin tercümeyi bitirip artık göndermesi gerektiğini söyleyenlere; "Beni tatmin etmeyen bir eser başkasını nasıl tatmin eder?" diyordu. Hâlbuki herkes Kur'an'ı en güzel tercüme edecek kişinin Akif olduğunu düşünüyor ve Üstad'ın beğenmediği tercümelerini bile okuyanlar hayran kalıyordu. Eşref Edip Mısır ziyaretindeyken Akif'in mealini baştan sona okudu ve Üstad'a artık mealin tamamlandığını söyledi. İstanbul'a giderken meali de yanında götürmeyi teklif etti. Bunun üzerine Akif, daha üstünde birçok düzeltme ve ekleme yapması gerektiğini, daha sonra da ilmi bir heyetin gözünden geçmesi ve öyle basılması gerektiğini söyledi. Eşref Edip: "Siz işi uzatıyorsunuz." deyince Akif; "Ne zannettin? Ben bunu vaktiyle neden kabul etmemiştim. Kolay olsaydı çoktan kabul ederdim. Üç beş senede olacak bir iş değil, bu işe bir ömür gerekir." dedi.

Akif 1932 yılında çalışmasını tamamladı. Aynı zamanda Türkiye'de gelişen olayları da yakından takip ediyordu. Türkiye'de bazı camilerde Türkçe ezan okutuluyordu. (7 Şubat 1933'te tüm camilerde okunmaya başlandı.) Bununla birlikte artık namazların da Türkçe okunacağı söylentileri başladı ve bu söylentiler Akif'e de ulaştı. Zaten çalışmalarını bitirdiğinde dahi eserinin hâlâ tamamlanmamış olduğunu düşünen Akif, meali göndermekten vazgeçti ve 1932 yılında Diyanet İşleri Başkanlığıyla olan anlaşmasını feshetti. Vazgeçme nedenini Şefik Kolaylı, Üstad'ın kendi cümleleriyle şöyle aktarır: "Tercüme güzel oldu. Hatta umduğumdan daha iyi… Lakin onu verirsem namazlarda okutmaya kalkacaklar. Ben o vakit Allah'ımın huzuruna çıkamam ve Peygamberimin yüzüne bakamam."

Akif'in avans olarak verilen bin lirayı ödeyecek maddi durumu yoktu. Bunun üzerine Elmalılı Hamdi Efendi kendisine verilen bin lira avansı geri vererek Akif'in borcunu ödemiş oldu. Anlaşmayı feshetmesiyle birlikte meal görevi de Elmalılı Hamdi Efendi'ye verildi ve böylece günümüzdeki Elmalılı Hamdi meali telif edilmiş oldu.

Akif, hastalığı nedeniyle 1936 yılında İstanbul'a dönerken Kur'an mealini çok sevdiği Yozgatlı İhsan Efendi'ye bıraktı ve "Dönersem birlikte düzeltir ve yayınlarız; ama ölürsem yakarsın." diyerek vasiyette bulundu. Akif İstanbul'a geldiğinde meali soranlara Mısır'da çok güvendiği birine emanet ettiğini, eğer iyileşirse eksikleri giderip yayınlayacağını söyledi.

Maalesef iyileşemedi ve 27 Aralık 1936'da vefat etti. Vefatından sonra İhsan Efendi meali yakmaya kıyamadı; fakat bundan kimseye bahsetmedi. Meali soranlara da vasiyeti yerine getirdiğini söyledi. Ayrıca mealin tamamını farklı bir deftere geçirdi ve ölümüne kadar bunu bir sır olarak sakladı.

İhsan Efendi 1961 yılında hastalandı ve durumu ağırlaştı. Ölümünden üç beş gün önce oğlu Ekmeleddin'i çağırdı ve çalışma masasının çekmecesini göstererek şöyle dedi: "Gördüğün şu gözde bir iki tomar defter var. O gözün

anahtarı orta gözdedir. Ben ölünce o gözü açıp oradaki defteri yakacaksın." Babasının vefatının üçüncü gününde taziyeye gelenler arasında Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri de vardı. Ekmeleddin Bey, bu durumu İbrahim Sabri'yle paylaştı. Bu iki kişiden başka Osman Saraç, Ali İhsan Okur ve İsmail Hakkı Şengüler, İhsan Efendi'nin odasına gittiler ve o çekmecede iki adet defter buldular. Bu defterlerde Akif'in yazısıyla Kur'an-ı Kerim meali yazılıydı. Akif'in yazısını tanıyan İbrahim Sabri gözyaşlarını tutamadı. Masanın başka bir gözünde ise İhsan Efendi'nin kendi yazsıyla başka bir deftere geçirdiği Akif'in mealini buldular. İbrahim Sabri Efendi'nin her iki mealin de imha edilmesini söylemesi üzerine maalesef iki meali de yaktılar.

İsmail Hakkı Şengüler, 1990-1992 yıllarında yayınladığı Mehmet Akif Külliyatı adlı eserin son cildinde mealin yakılmasına dair kesin bir açıklama yaptı. Bu zamana kadar kesin bir şekilde bilinmiyordu. İhsan Efendi'nin kendi eliyle temize çektiği kopyadan başka, mealin üçte birlik bir bölümü (11 cüz/Fatiha-Tevbe Sureleri arası) aslından daktiloyla latinize edilmiştir. Söz konusu daktilo metin, İhsan Efendi'den ders alan merhum Mustafa Runyun tarafından korunmuştur. Mustafa Runyun'un oğlu Ali Yahya sağlığında evraklar arasında daktiloyla yazılmış bir dosya bulur ve babasına bunun ne olduğunu sorar. Mustafa Runyun: "Bunları nerden buldun, bunlar Akif'in mealidir!" der. Bu dosya Mustafa Runyun'un vefatına kadar muhafaza edilir, vefat ettikten sonra oğlu Ali Yahya dosyayı Recep Şentürk'e verir. Recep Şentürk çeşitli nedenlerle bu metni kimseyle paylaşmadan yıllarca muhafaza eder. Bir şekilde sırrını paylaştığı Asım Cüneyd Köksal'ın ısrarı ve teşvikiyle yayınlamayı düşünürler. Hayreddin Karaman, Raşit Küçük hocalar başta olmak üzere çeşitli âlimlerle istişare ederler ve yayınlama kararı kesinleşir.

Bugün elimizde olan Mehmet Akif mealinin üçte birlik bölümü yayımlanır. Sözlerimi Ertuğrul Düzdağ'ın şu cümleleriyle bitirmek istiyorum: "Mazlum ecdadımızın, inançlarını ve faziletlerini koruyup bizlere ulaştırabilmek için çektikleri sıkıntıları, geç de olsa öğrenip onlara katılıp davalarını benimseyelim, büyüklüklerini kabul ve ilan ederek ruhlarını şad edelim ki; Cenab-ı Hakk'tan milletimize yeni Akifler göndermesini niyaz etmeye yüzümüz olsun."

GÜNÜMÜZE DEK ÇÖZÜLEMEYEN BİR MUAMMA: AKİF'İN KUR'AN MEALİ

Emre SARI[1]

Mehmet Akif'in vefatından önce Mısır'a yerleşmeyi planladığı sıralar, Diyanet İşleri Başkanlığı bir Kur'an meali, tefsiri ve meşhur hadis külliyatının Türkçeye çevrilmesi meselesini gündeme getirir. 1925 yılının Şubat ayında TBMM'de yapılan Diyanet İşleri Başkanlığının toplantısında dindar vekillerin verdiği altmış imza ile bu karar alınır. Tecrîd Ahmet Naim Bey'e; Tefsir yazma görevi de Elmalılı Hamdi Efendi'ye verilmiştir. Mealin ise Akif Bey tarafından yazılması istenmiştir. Onun ise çok ağır bir çalışma ve dikkat isteyen bu işi kabul etmeye hiç niyeti yoktur. Akif'in damadı olayları söyle anlatır:

"Merhumun uzun zamandan beri en büyük amaçlarından birisi İstiklâl Harbi'nin destanını yazmaktı. Mısır'a gitmekteki amacı da bu destanı yazmaktı. Tam o sırada Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an meali işini ona vermek istemiş. Kendisi ise bu işi asla kabul etmek istememiş ve kararında da ısrar etmiştir. Merhumun bu itirazını hiç kimse kabul etmemiştir. Bunun üzerine Akif'in bu işi yapmasını isteyenler, merhumun en yakın arkadaşı Ahmet Naim'den kendisini ikna etmesini istemişler, nihayet Akif, ömründe kırmak istemediği arkadaşı Naim'in ısrarlarına dayanamamış ve bu işi kendi tabiri ile "istemeye, istemeye" kabul etmiştir."

Akif'in Kur'an tercümesi işini kabul etmek istememesinin hikmeti Kur'an'a olan sonsuz saygısıydı. Bu saygı onu Kur'an'ın her kelimesinin üzerinde uzunca durmaya ve düşünmeye sevk ediyordu; ama yine de onun içi hiçbir zaman rahat etmiyordu, doğru kelimeyi kullandığından emin olamıyor, içindeki şüphe hiç bitmiyordu. Kur'an'a bu kadar saygı ve hürmet duyan bir adamın Kur'an'ı tercüme etmesine imkân yoktu. Hatta kendisine tercüme sorulduğunda; "Yapamadım… Beni tatmin etmeyen (yazdığım bu) eser, başkasını nasıl tatmin edebilir?" diyordu. Ama bunlara rağmen Elmalı'nın tefsiri ile birlikte basılacak olan meali bitmişti ve çok da güzel olmuştu. 1932 yılında Mısır seyahatinde mealin tamamını okuyan Eşref Edip şunları yazmıştır:

1 Isparta Şehit Ali İhsan Kalmaz Anadolu Lisesi öğrencisi.

"O ne sadelik, o ne ahenk! Ayetler arasındaki konu geçişini korumakta öyle büyük kudret göstermiş ki bütün bir sureyi okursun da hiçbir ayetin başında ve sonunda en ufak bir yanlış göremezsin. O kadar özen ve emekle yazılmış ki hiçbir yerinde bir eksik göremezsiniz… Su gibi akıyor. Bir çağlayan gibi gönlüne heyecan veriyor. O vakit bir kanaatim oldu: "Yeryüzünde Akif'ten başka o akıcılık ve kuvvetle Kur'an'ı Türkçeye tercüme edebilecek hiç kimse yoktur." diyen Süleyman Nazif tamamıyla haklıdır."

Merhumun mealini gören ve okuyan şanslılardan biri olan Eşref Edip derhal basmak üzere meali almak istemiş; ancak Akif'in itirazlarından dolayı alamamıştır. Eşref Edip'ten sonra meali basmak için isteyen diğer kişilere de söyle demiştir Akif:

"Meal daha bitmedi, siz her ne kadar bitmiş gibi görseniz de daha birçok eksiği var. Mesela bir kelimeyi tercüme ediyorum ve onun için en doğru kelimeyi kullandığımı düşünüyorum, onun yerine başka bir kelime koyuyorum ve kelimenin tüm tercümede geçtiği yerleri değiştirmek zorunda kalıyorum. Ayrıca bitmiş bile olsa bir heyet-i ilmiyenin kontrolünden geçmesini istiyorum. Ben bu işi en başında alırken söylemiştim, öyle üç, beş yılda bitecek basit bir iş olmadığını, elbet ben de meali mezara götürecek değilim, maksat daha güzel ve hatasız olması, yoksa ben böyle yayınlanmasına nasıl müsaade ederim?"

Akif meali yazmayı şu şartlarda kabul etmişti; Elmalı Hamdi Bey tefsiri yazdıkça Akif'e gönderecek, Akif de meali yazacaktı; ama bir süre sonra Akif Mısır'a gitti. Aradan bir iki yıl geçtikten sonra, Hamdi Bey İstanbul'a gelmiş ve "Ben tefsirleri gönderiyorum; ama Akif Bey meali göndermiyor. Bir mektup yazdım ama cevap vermedi, siz de bir mektup yazar mısınız?" demişti. Bunun üzerine bir mektup da sevdiği şair Rıza Efendi yazdı; ama Akif bu mektuba da cevap vermedi.

Nihayet Diyanet İşleri Bakanlığı Kur'an mealini de Hamdi Bey'e verdi ve Hamdi Bey hem tefsiri hem de meali yazarak iyi bir iş çıkardı. Akif, Mısır'dan hastalığı sebebi ile İstanbul'a tedavi için geldiğinde, şair Rıza Efendi ziyaretine gitti ve ona mektuplara niçin cevap vermediğini, meali neden göndermediğini sordu. Akif ise şu cevabı verdi:

"Kur'an'ı tercüme edemedim. Hayır, tercüme ettim hem de bir değil iki kere tercüme ettim. İlk tercümeyi yaptım hiç beğenemedim, ikinci bir tercüme yaptım onu da bir türlü beğenmedim. Bazı kelimelerin Türkçede tam bir karşılığının olmaması tercümeyi imkânsız bir hâle sokuyordu. Kur'an'ın nazımına bakıyordum bir de kendi tercümeme bakıyordum ve tercümemden utanıyordum. Birisi Allah'ın kelamı, diğeri ise Akif kulunun tercümesi… Bu durumda ben bu tercümeyi İslâm ümmetinin ve Türk milletinin eline nasıl sunabilirim? Bu sebepten Mısır'dan getirmedim. Demir bir kasa kadar sağlam bir dostuma bıraktım. Ben eğer geri dönebilirsem eksikleri gidermeye çalışacağım, eğer ölürsem o dostum ne yapacağını biliyor."

Akif'in burada meali bıraktığım güvenilir kişi diye bahsettiği Mehmet İhsan Efendi'dir. Akif'in yattığı hastanede hastalığını yenemeyip hakkın rahmetine kavuştuğu bilinmektedir. Peki, Mısır'a dönemeyen Akif'in meali'ne ne oldu? Akif'in bahsettiği ve sadece Mehmet İhsan Efendi'nin bildiği bilgi nedir?

Akif'in vasiyeti… Artık bu vasiyeti birçoğumuz biliyoruz. Yine de söyleyelim; Akif hastalığı yüzünden İstanbul'a dönerken Mısır'daki yakın arkadaşı Mehmet İhsan Efendi'ye şöyle bir vasiyette bulunmuştur: "Eğer iyileşip de geri dönersem eksiklerimi birlikte tamamlarız, eğer dönemez de İstanbul'da ölürsem bu Kur'an mealini yak!" Mehmet İhsan Efendi'nin oğlu Ekmelettin İhsanoğlu'nun yaptığı açıklamalara göre; Mehmet İhsan Efendi'nin vasi-

yeti yerine getirmediği anlaşılmaktadır. Peki neden? Neden İhsan Efendi Akif'in mealini yakmak yerine saklamış, hatta başka bir nüshasını da kendi el yazısı ile yazmıştır? Şöyle ki 1961 yılında Mehmet İhsan Efendi ölüm döşeğine düşmüş ve az bir zamanı kaldığını anladığında oğlunu yanına çağırıp şöyle demiştir: "Oğlum ben öldükten sonra sana vasiyetimdir, yatak odamdaki çalışma masamın kilitli sağ gözündeki defteri yak! Anahtarı da sol gözde." Ekmelettin daha o zamanlar ortaokul öğrencisi olduğu için defterin ne olduğunu anlayamamıştır. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Mehmet İhsan Efendi ölmüştür ve Ekmelettin evlerinde taziyeye gelen kişileri karşılamaktadır. O sırada eski şeyhülislamın oğlu İbrahim Sabri Bey yanında birkaç Türk öğrenci ile taziye ziyaretine gelmiştir. İbrahim Sabri Bey o zamanların sevilen sayılan büyük zatlarındandır. Ekmelettin Bey taziye sırasında İbrahim Bey'e babasının vasiyetinden bahsetmiştir. İbrahim Bey hemen anlamıştır bahsi geçen defter Akif'in mealidir. Birlikte Mehmet Efendi'nin yatak odasına girerler. Kilitli olan sağ gözün anahtarını sol gözden almış ve bakmışlardır, ip ile bağlanmış bir tomar defter, içerisine baktıklarında ise Akif'in el yazısı ile yazdığı meal! O sırada Ekmelettin Bey sol gözde bir defter daha olduğunu fark etmiştir ve onun içerisine baktıklarında da Akif'in mealinin babasının el yazısıyla yazılmış bir nüshası! İbrahim Sabri Bey iki defteri ve öğrencilerini yanına alır ve bir taksiyle birlikte Abbasi'deki Şengüler'in evine giderler. Balkonda teneke bir leğenin içerisinde defterleri parçalayıp yakarlar. Ve bunun üzerine İbrahim Sabri Bey oracıkta "Yakılan Tercüme" isimli dörtlüğü söyler:

"O bir eserdi ki yangın denilse lâyıktı,
Eğer kalaydı yakar, kül ederdi imanı,
O bir ateşti ki sönmedi etmeden ihrâk,
Yakıldı, sönmesi kurtardı nass-ı Kur'an'ı"

İbrahim Efendi, meali yakmasının sebebini söyle anlatıyor; eğer bu defterler derhal yakılmazsa Türkiye'de Türkçe Kur'an diye ilan edilip ibadetlerde okutulacak, eğer böyle olursa Akif'in vasiyeti yerine getirilmemiş olacak. Ama bu olay 1961 yılında gerçekleşiyor hâlbuki 1950 yılında Adnan Menderes Hükümeti tarafından çıkarılan kanuna göre Türkçe ezan ve ibadet kesinlikle yasaklanmıştır. Peki, İbrahim Bey sadece Akif'in vasiyetini mi yerine getirmek istemiştir? Yoksa meali yakmasının başka bir sebebi daha var mıdır? Bilinen birkaç bilgiye göre eski Şeyhülislam Mustafa Bey ve oğlu halifeliğin kaldırılmasına karşı duruyorlardı. Aksine Akif ise bunu destekliyordu. Bu yüzden Mustafa ve Sabri Bey Osmanlı'nın yıkılmasının ve halifeliğin kaldırılmasının tek sebebinin Mehmet Akif olduğunu düşünmektedirler, bu yüzden yıllarca Akif'e kin tutmuşlardır. Bu da akıllarımızda başka soru işaretlerinin oluşmasına sebep oluyor. Meselâ ortaokul öğrencisi Ekmelettin İhsanoğlu meali isteyerek değil de İbrahim Bey'in baskısıyla mı kendisine vermiştir? Bu soruların birçoğunun cevabı yok. Ama bütün bu anlattıklarımın yanında; geçtiğimiz 2012 yılında Mehmet Akif'in mealinin yakılmadığı ortaya çıktı. Ne kadar doğru bilemeyiz; ama Mehmet İhsan Efendi'nin öğrencilerinden Mustafa Runyun mealin kendisinde olduğunu ileri sürmüştür.

Meal Kur'an'ın 9. sûresi olan Tevbe (Berae) sûresine kadardır, yani üçte birlik bir kısmı mevcuttur. Bu da bilinen birkaç bilgi ile örtüşüyor, Akif'in meali tam olarak bitmemişti. Akif hastalığının ilk belirtilerinde İstanbul'a tedavi için gelmiştir bu sırada M. Kemal, Akif'ten meali vermesini istemiştir. Akif ise yazılı bir belge ile meali tam olarak bitirmediğini Mısır'a dönünce tamamlayacağını belirtmiştir. Ama tam olarak mealin bitmesine ne kadar kaldığını belirtmemiştir. Ayrıca bilindiği üzere meal iki nüshası ile birlikte yakıldı. Demek ki Ekmelet-

tin Bey ve İbrahim Sabri Bey'in bu durumdan haberi yoktu. Peki, bu Akif'in meali olduğu söylenen tercüme gerçekten de Akif'e mi aittir? Eğer öyleyse bunca yıl neden ortaya çıkarılmamış da geçtiğimiz yıllarda çıkmıştır? Bu konu hakkında kitaplar okumaya başladığımdan bu yana aklımda bu ve buna benzer yüzlerce cevapsız soru var. Elbet bu soruların cevapları birilerinde saklı ve ben bu konuya olan inancımı kaybetmeden, yorulmadan, sıkılmadan araştırmaya devam edeceğim.

AKİF'İN SON YILLARI

Esmanur GÜNER[1]

İstiklal madalyası ile ödüllendirilen Mehmet Akif Ersoy, 1923 yılında Ankara'dan İstanbul'a döndü. Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine kışı geçirmek üzere Mısır'a gidecekti. Gitmeden önce Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirmek için Diyanet İşleri ile bir anlaşma imzaladı. Tabii, bu tercüme işi göründüğü kadar kolay değildi. Akif bu teklifi kabul etmek istemiyordu. Defalarca reddetti. Fakat TBMM'nin Kur'an-ı Kerim tercümesine karar vermesiyle bu iş illaki Mehmet Akif'in sorumluluğuna verilmişti. O dönemde, Akif'ten başkası böyle bir görevi yapamaz, diye düşünmekteydiler. Ama Akif buna katılmıyordu. Çünkü böyle bir sorumluluğun altına girmek onu tedirgin ediyordu. Fakat yakın arkadaşlarının yoğun ısrarı ile Akif bu teklifi kabul etti. 1926 yılında Mısır'da Kur'an tercümesine başladı. Fakat 1932 yılında, anlaşmasını feshetti; çünkü Akif bu işin ehli olmadığını anladı. Bunun, söylendiği gibi "namazda okutulmaya başlanacak endişesiyle" bir alakası yoktu; Akif, konusunda uzman olmadığı bir işi yapmak istememişti.

Akif, Mısır'da vatan hasreti çekerken, gurbet hayatı yaşarken, sefil bir yaşam sürerken kendisine verilen Kur'an-ı Kerim tercümesiyle meşguldü. Peki, Akif Mısır'a niçin gitmişti? Abbas Halim Paşa ısrarla Akif'i yanına çağırmıştı. Akif de kışları Mısır'da geçirmek üzere gitmeye karar vermişti. Dört, beş defa Mısır'a gel-git yaptı. Sonra yıl 1925 olunca, Şeyh Sait İsyanı ve sonrasında kurulan İstiklal Mahkemeleri ile Akif'in birçok arkadaşı tutuklanıp yargılandı. Akif bu olayların üzerine 1926 yılının kışında Mısır'a Abbas Halim Paşa'nın yanına gitti ve bir daha dönmedi. Ta ki on bir yıl sonraya kadar…

Aslında Akif'in Mısır'a gidişi hakkında söylenen çok fazla bilgi var. Hepinizin duymuş olduklarından ziyade, Akif'in yakın dostu Şefik Kolay'ın bu konudaki görüşlerine dikkat edersek, çok daha doğru çıkarımlar yapacağız demektir: "Akif'e yobaz dediler, softa dediler, şapka giymemek için Mısır'a gitti, dediler. Hayır arkadaşlar, hayır! Akif Cumhuriyet'e inanmıştır. Akif, bu vatanın selametini ve yükselmesini herkesten çok istemiştir. Akif vatan sevgisini, aile sevgisinin üstünde tutmuştur.

---

1 Burdur Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencisi.

Bir vatan haini gibi arkasında polis hafiyesi gezdirilmesine ve adım adım takip edilmesine tahammül edemediği için öz vatanını terk edip Mısır'a gitmek zorunda kalmıştır."

Bir de Akif'in Mısır'dan dönüşüne bakalım: Siroz hastalığına yakalanınca, hava değişikliği iyi gelir düşüncesiyle önce Lübnan'a, sonra Antakya'ya gitti Akif. Fakat Mısır'a yine hasta olarak döndü. Akif, öleceğini anlamıştı ve ben de onun ölümü istediğini şu dizelerinden anlıyorum:

"Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim,
ne saadet!
Hani ondan bile mahrumum ben
Daha bir müddet eminim ki hayatın yükünü
dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmun ben
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme İlâhî, bir avuç toprağını."

Bu sözleri söylediği sırada Akif, 63 yaşındadır…

Akif, 17 Haziran 1936'da tedavi için İstanbul'a döner, biz bu dönüşü tedavi amaçlı olarak görelim; ama Akif bu dönüşe eminim ki bambaşka anlamlar yüklemiştir. Yaşamadan tarif edilemeyecek bir duyguyu anlatmaya çalışmak şu an benim için çok zor. Ama eminim ki sizler ben anlatamasam da anlatmaya çalıştığım duyguyu tahmin edebilmişsinizdir.

Akif yurda döndüğünde, bir arkadaşına Mustafa Kemal Atatürk için şu sözleri söyler: "Mısır'da on bir yıl kaldım. Fakat on bir saat daha kalsaydım artık çıldırırdım. Sana halisane bir fikrimi söyleyeyim mi? İnsanlık da Türkiye'de, Müslümanlık da Türkiye'de, medeniyet de Türkiye'de. Allah Mustafa Kemal Atatürk'ten razı olsun; Allah benim ömrümü kesip Mustafa Kemal Atatürk'e versin."

Benim okudukça, öğrendikçe içimin ürperten ve hayata bakışımı değiştiren, Akif'e daha da ilgi duymama sebep olan konuya değinmek istiyorum: Yıl 1936'dır, 27 Aralık, günlerden Pazartesi, saat akşam sekiz civarıdır. Tüm düğümlerin çözülmeye başladığı an… Ben böyle tanımlıyorum Akif'in vefatını… Evet, bu tarih ve saat millî şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un şu imtihan yerini terk edip gittiği andır. Akif sevdiğine kavuştu da, biz, biz O'na hak ettiği değeri veremeden uğurladık öte âleme.

Mithat Cemal Kuntay, Akif'in cenaze törenini şöyle anlatır:

"Cenaze, Beyazıt'tan kalkacak oraya gittim. Kimseler yok, bir cenazenin geleceği belli bile değil. Çok sonra birkaç kişi göründü. Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. 'Bir fukara cenazesi olmalı.' dedim. O anda Emin Efendi Lokantası'nın sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu, sebebini anlamamıştım. Yine o anda yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağını çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanımıştım. Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut, üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası alan elleri üstünde gidiyordu. Cenazenin arkasında yekpare bir karaltı yürüyordu; bunda bir damla teşkilat yoktu; bunlar, bir işaretin, bir teşekkülün topladığı insanlar değildi; kendi kendine gelenlerin saflarıydı; sırf cenazeye gelmiştiler ve bu, şahidi olmayan güzel dostluktu. Cenaze arabası tekerleklerinde, beygirlerinde şuurlaşan bir durgunlukla arkadan, uzaktan geliyordu."

Fethi Tevetoğlu ise, o günü Yavuz Bülent Bakiler'e şöyle anlatır:

"Edirne Kapı Şehitliği'ne geldiğimizde birisi bağırdı 'kısa boylu olanlar aradan çekilsin' diye. Kısa boylu arkadaşlar çekildiler. Ve biz Akif'in tabutunu ellerimizi katiyen dokundurmadan başımızın üzerinde yattığı yere kadar götürdük. Baş tarafında ben vardım, ayak tarafında Abdulkadir İnan vardı. Biz tam Akif'i toprağa defnetmek üzereyken birisi bağırdı

[Heykeltıraş Reşit Aşir] hemen yanımıza geldi ve dedi ki: 'Sakın üzerini kapatmayın; çünkü Akif'in maskını almak istiyorum, ileride heykelini ve büstlerini yapmak için bize lazım olacak.' Ben Akif'in yüzünü açtım ve gördüm ki Akif'in ağzından kan gelmiş ve sakalının bir kısmı kana bulanmış vaziyette, o kırmızı ve beyaz renkler bana bayrağımızı hatırlattı. Hemen cenazenin yanında tabutun üzerinde Türk Bayrağı vardı. Acaba bir kimsenin na'şını bayrağa sararak toprağa vermek kanuna karşı mıdır, diye düşünmeden çektim aldım bayrağımızı, Akif'in aziz na'şını bayrağımıza sardım ve toprağa defnettik. Fakat aradan birkaç gün geçtikten sonra İstanbul'da, toplantıda devrin çok önemli kişilerinden bazıları üniversiteye geldiler ve bize tarizde bulundular: 'Siz neden Akif'in tabutuna, ölüsüne sahip çıktınız? Sizin benimseyeceğiniz, arkasında duracağınız kişi Tevfik Fikret'tir!' dediler."

Akif öldükten sonra, devrin önemli yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın da şunları yazmıştır: "Akif öldü, yaşadığı müddetçe Akif ile bir tek ortak noktamız vardı; vatanperverlik konusunda. Başka herhangi bir konuda fikir birliği içerisinde değildik. Ama Akif'in tabutu karşısında saygıyla eğiliyorum; çünkü ömrü boyunca dimdik yaşayan bir adamdı, kimseye eyvallah etmeyen, kimsenin önünde eğilmeyen bir adamdı." Hüseyin Cahit Yalçın'ın böyle övgüyle söz ettiği, kendisine muhalif olarak gördüğü bir kişidir. Muhalif birinin çıkıp da; "Tabutu karşısında saygıyla eğiliyorum." demesi, tarifsiz bir durumdur.

Akif, ömrü boyunca haksızlık karşısında susmayan bir adamdır, dost doğru konuşan, dost doğru yazan bir insandır. Ben utanarak söylüyorum ki böyle bir insanı, böyle bir kişiliği daha bu yaşımda yeni okudum. Çok daha önceleri öğrenseydim Akif'i, bana daha çok anlatılsaydı belki şu an idrak ettiğim şeyleri çok daha önceleri fark edecektim. Ve hayatım daha başka olacaktı; çünkü Akif öyle bir evrenselliğe sahip ki onun attığı tek bir adımdan dahi etkilenmemek mümkün değil.

21. yüzyılda keşke hiç kimse haksızlık karşısında susmasa, herkes hakkı tutup kaldırsa… Keşke herkes, Akif'i okuyup anlasa... Ben bir Türk genci olarak, ona layıkıyla bir yaşam sunulmadığı için ve hak ettiği değer kendisine verilmediği için üzüntü içerisinde olduğumu; Mehmet Akif Ersoy'un bilmesini isterdim. Kendisini saygı ve rahmetle anıyorum. Ruhun şâd olsun büyük şair…

MEHMET AKİF'İN MISIR'DAKİ SON YILLARI VE VEFATI

Fatmanur KIRIKTAŞ[1]

"Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim,
Ne saadet hani ondan bile mahrumum ben.
Daha yıllarca eminim ki bu hayatın yükünü
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben
Çöz de artık yükümün kör düğüm olmuş bağını,
Bana çok görme ilahi bir avuç toprağını."

Bu dizeler üstadın Mısır'dan İstanbul'a dönmeye yakın olduğu zamanlarda çektirmiş olduğu bir fotoğrafta kendini görünce dudaklarından dökülen dizelerdir. Bizlere bu dizelerle ifade etmek istediği nedir, neler yaşamıştır ki ölümünü, Rahman'a kavuşmayı bu derece arzulamıştır? Bilindiği üzere Mehmet Akif on bir yıl Mısır'da ikamet etmiş, daha sonra vefatından kısa bir süre önce vatanına geri dönmüştür. Peki, Mısır hicretinin sebebi nedir? Daha 1912'de, Balkan Harbi sırasında; "Sahipsiz vatanın batması haktır,/ Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır." feryadıyla halkı uğrunda çalışmaya çağırdığı; Milli Mücadele yıllarında "Canı cananı bütün varımı alsın da Hüda/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda" diyerek uğrunda canından, cananından geçtiği vatanını, ne olmuştu da terk etmişti?

Akif'in çağdaşlaşma ve ilmîleşme hareketi İslâm'ı ve millî esasları asla ihmal etmeyen, fazilete dayalı bir hareketti. Onun için çağdaşlaşma ve İslâm ve millî esaslar ile aynı daire içinde olmalıydı. Fakat içinde bulunduğu devir buna müsaade etmiyor, kökten değişime dayalı bir çağdaşlaşma hareketi benimsiyordu. Akif devrin bu zihniyeti ile uyuşamayacağını açıkça belirtecek ve inanmadıklarına 'evet' diyemeyecek kadar cesur bir adamdı. Sırf bu yüzden dönemin bazı kalemleri Akif'e bilhassa hücum ederek ona yerini dar etmeye çalışacaklardı. O kadar ki Millî Mücadele'nin manevi lideri aynı zamanda İstiklal Marşı şairimiz Mehmet Akif, bir maaştan yoksundu. Yirmi yıl memurluk, üç yıl mebusluk yapmış Akif'in bir maaşı bile yoktu. Bunun

1 Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi öğrencisi.

yanı sıra yine devrin bazı kalemleri tarafından "gerici" iftirasına hedef olmaya başlamıştı.

Bir başka mevzu ise; Millî Mücadele sonuçlanmış ve Akif 1923'ün Mayıs ayında İstanbul'a geri dönmüştü. Sırat-ı Müstakim dergisini yeniden çıkararak düşüncelerini dile getirmek istemiş fakat şiddetli sansür, yazılması gerekenleri önlemişti. Bu hadise Akif'in artık bulunduğu ortamda düşüncelerini ifade edemeyeceğinin bir göstergesi olmuştu. Bu nedenlerin dışında belki de üstadın Mısır hicretinin en önemli nedeni peşindeki polis takibidir. Bu olayı Sebilürreşad'ın Nisan 1951 sayısında, Şefik Kolaylı Bey şöyle anlatıyor:

"Pendik Bakteriyolojihanesi müdürü idim, Akif bana geldi. Yanında Prof. Dr. Fazlı Yegül de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arz-ı vedaya geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerinin sekteye uğramasının muhtemel bulunduğunu ileri sürerek, kararından vazgeçmesinde ısrar ettik. Akif büyük bir hüzün ve teessür içinde dedi ki; "Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye dayanamıyorum ve işte bu yüzden Mısır'a gidiyorum."

Görüldüğü üzere Akif'in Mısır'a gitmek için bir değil, birçok nedeni vardır. Hâl böyle olunca Mısır'a gitmek onun için en doğru seçenektir. Evet, onunki bir sürgündür. Kendisini bekleyen büyük sıkıntılara rağmen on bir yıllık gönüllü bir sürgün!

Sonuç olarak; M. Akif 1925'in sonunda Mısır'a gitmiştir. Mısır'da kadim dostu Prens Abbas Halim Paşa'nın sarayının karşısındaki küçük bir köşkte iki yıl kalmıştır. Daha sonra ailesini de yanına getirip Hilvan'da küçük bir eve yerleşmiştir. Mısır'da kısa bir süre de olsa Kahire Üniversitesi'nde Türkçe Profesörlüğü yapmıştır. Akif Mısır'da bulunmaktan memnun değildir. Mısır onu sıkıyor bunaltıyordur. Vatan hasreti ve gurbet elde olmanın verdiği üzüntü dayanılmaz raddededir.

Dostu Mahir İz'e yazdığı mektubun bir bölümünde o günleri şöyle anlatır: "Gönlüm harap, zihnim perişan, elim işe varmıyor. Hiçbir inşirah gösteremiyorum. Bütün maneviyatım harap. Son senelerde bir hayli okudum; fakat okuduklarımdan bir şeyler istifade edebildim mi bilemem."

Eşref Edip'e yazdığı mektubun bir bölümünde de eşinin yıllardır devam eden hastalığı ve memleketin pahalılığı dolayısıyla geçim sıkıntısı çektiğini şöyle ifade eder: "Ben refikamın senelerden beri devam eden hastalığı ve memleketin pahalılığı dolayısıyla fevkalade müzayaka çekmekteyim. Çok zaman Mısır'dan Hilvan'a gidecek yol parası bulmak müşkülatına uğruyorum." Mektubun bu bölümü bizlere Akif'in Mısır'da çektiği maddi sıkıntının boyutunu göstermektedir.

Bütün bu sıkıntılar bir yana onu bir de manevi olarak etkileyen, zihnini meşgul eden bir olay vardır. Mısır'a gelmeden önce Diyanet İşleri kendisinden bir Kur'an tercümesi istemiş; fakat o Kur'an'a olan hürmetinden dolayı bu teklifi uzun bir süre gücünün yetmeyeceğini ileri sürerek reddetmiştir. Daha sonra dostlarının yoğun ısrarına dayanamayarak bu vazifeyi üstlenmiştir. Tek şartı ise "meal" adı verilerek Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsiri ile basılmasıdır. Nitekim o verdiği sözü tutar, üstlendiği vazifeyi yerine getirirdi. Bu vazifeyi de hakkı ile yerine getirdiğini yine dostu Mahir İz'e yazdığı mektubun şu bölümünden anlayabiliriz: "Tercüme bitti, fakat temize geçmesi gerek. Bakalım o mu benden önce bitecek yoksa ben mi ondan önce biteceğim..." Akif bittiğini haber verdiği hâlde 1936'da Türkiye'ye dönerken tercümeyi yanında getirmemiş ve dostu İhsan Efendi'ye vererek: "Dönersem senden alırım. Dönemez-

sem yakarsın." demiştir. Bittiğini haber verdiği hâlde tercümeyi neden getirmemiştir? Bunun nedeni ülkemizde "dinde reform" adı altında yapılan çalışmaların bir sonucu olarak Türkçe ezan ve Türkçe Kur'an'ın yaygınlaşmasıdır. Akif bunu duyunca; "Benim tercümeyi bunun için mi istiyorlar?" deyip derin üzüntüye düşmüş ve tercümeyi Türkiye'ye getirmemiştir. Kendisine tercümeyi neden getirmediği sorulduğunda ise: "Tercüme güzel oldu, hatta umduğumdan da iyi. Lakin ben onu verirsem namazda okutmaya kalkacaklar. Ben o vakit Allah'ımın huzuruna çıkamam ve Peygamberimin yüzüne bakamam. Bir insanın Kur'an'ı tercüme etmesi için ya çok cahil ya da çok âlim olması gerekir." demiştir.

Çektiği maddi sıkıntılar, ülkemizde meydana gelen bu olaylar onun ciddi şekilde yıpranmasına neden olmuştur. Bir de üstüne vatan hasreti ve gurbet acısı eklenince, amansız bir hastalık olan siroza yakalanmıştır. 1935'te siroz teşhisi konmuştur. Yapılan tedaviler ve hava değişimleri hastalığına hiçbir fayda etmemiştir. Mısır'daki yakın dostlarından olan Abdülvehhab Azzam, hastalığı sırasında onda gördüğü değişiklikleri şöyle anlatıyor:

"(…) Akif'i Hilvan'da veya Edebiyat Fakültesi'nde daima görüyor, buluşmalarımız devam ediyordu. Kendisi kuvvetli ve sıhhatli görünüyordu. Birdenbire hâli değişti. Zayıflamaya ve sararmaya başladı. Sıkıntısı ve hüznü artıyordu. Vaziyetini sorunca eski bir hastalığın nüksettiğini, tedavi edildiğini ve iyileşeceğini söylüyordu… Vaziyeti değişiyor, mütemadiyen değişiyordu. Tanınmayacak hâle gelmişti. İçimiz sızlıyordu. O kuvvetli, sağlam vücut bir iskelete dönmüştü…"

Gittikçe ağırlaştığını hisseden Akif gurbet elde ölme korkusuna tutulmuştu. Mısır'daki son günlerinde görüştüklerine de bunu şöyle dile getiriyordu: "Korkuyorum buralarda öleceğim, memleketime gidemeyeceğim."

Sonuç olarak; Mehmet Akif 1936 yılının Haziran ayında hasret kaldığı vatanına ayak bastı. İstanbul'a gelmesini takip eden günleri Teşvikiye Sağlık Yurdu'nda geçirdi. O sağlık yurdunda tedavi görürken ziyaretçileri sağlık yurduna akın etmişlerdi. Senelerden beri Akif'e hasret kalan dostları, muharrirler, mebuslar, profesörler en önemlisi de Darülfünun gençleri… Akif gençlerin ona gösterdiği bu ilgiden ziyadesiyle memnun olmuş ve memleket hakkındaki ümitleri yeşermişti. Kendisi bu konu hakkında şu sözleri söyler: "Beni en çok memnun eden budur işte, evvelce beni hiç tanımayan gençler ziyaretime geldiler, bana karşı çok samimi alaka gösterdiler. Gençliğin bu alakası memleketim hakkında bana çok kuvvetli ümitler verdi. Çok sevindim." Yakın dostlarından olan Fuat Şemsi hastane müdürünün şöyle dediğini aktarıyor: "Bu kadar ziyaretçisi olan hasta ne bu hastaneye geldi, ne de başka hastaneye gelmiştir." Bir ay kadar sağlık yurdunda kalan Akif daha sonra uzun bir tedavi gerektiği anlaşılınca Mısır Apartmanı'na nakledilmiştir. Sık sık Prens Abbas Halim Paşa'nın Alemdağ'daki Baltacı Çiftliği'ne gidip gelmektedir.

Milli şair son günlerini yaşamaktadır. Bunun farkında olan dostları onu bir an bile yalnız bırakmıyorlardı. Üstadın son anlarını yakın dostu Eşref Edip şöyle anlatır: "Öleceği ana kadar kafası yerinde idi. Birkaç dakika evvel kendini kaybetti. Sönüp gitti. Ona hâlini her sorduğumda "elhamdülillah" derdi. Yalnız son dakikalarında çok hazin inliyordu. Yazdığı şiirleri ilk ben dinlerdim; fakat gözleri ile okuduğu bu şiir yanında onlar hiç kalırdı. Nihayet şiiri tamam oldu. Gözleri kapandı ve büyük ruhu Hakk'a kavuştu." 27 Aralık 1936'da İstiklal Marşı şairimiz ruhunu Hakk'a teslim etti. Vefat ettiğinde Peygamberimiz (s.a.v.) gibi altmış üç yaşındaydı. Zaten hep bunu arzulamıştı. Cenaze merasimini Mithat Cemal şöyle anlatır: "Cenaze Beyazıt'tan kalkacak. Oraya gittim.

Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. Bir fukara cenazesi olmalı diye düşündüm. Ardından Emin Efendi Lokantası'nın sahibi Mahir Usta elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Ardından yüzlerce genç peyda oldu. Cenazeyi tanımıştım. Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılı olan tabut bir ürperme manzarası alan eller üzerinde gidiyordu." Evet, işte Mehmet Akif çok sevdiği "Asım'ın Nesli" diyerek hitap ettiği gençliğin omuzlarında son yolculuğuna uğurlanıyordu. Cenaze merasiminde dikkat çeken bir olay daha vardı. Bu olay üniversiteli bir genç kızın "Çanakkale Şehitleri"ne seslenişidir. Genç kız şöyle seslenmektedir: "Ey Çanakkale Şehitleri! Sizi terennüm eden Akif misafirinizdir. Ona iyi bakınız. Akif! Nisyandan korkma! İstiklal Marşı söylendikçe unutulamazsın. Ve bu marş Türklük yaşadıkça vardır..." Defnedildikten sonra mezarı yapılmamış, başına bir mezar taşı dahi dikilmemiştir.

Bu duruma müteessir olan üniversite gençliği kendi imkânları ile bir mezar yaptırma girişiminde bulunmuş bunun için bir broşür bastırmışlardı. Mezarın yapımı için gelir gerekiyordu. Gelir elde etmek için de 1937'de bir kitap bastırılmıştır. Gazetelerde de bu olayın gündeme gelmesine rağmen 1940'a kadar Akif'in bir mezar taşı olmamıştır. Mezarı daha sonra 1927'de vefat eden dostu Süleyman Nazif'in Edirnekapı'daki mezarının yanına yapılmıştır. Mezar taşının üzerinde İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası, adı-soyadı ve doğum-ölüm tarihleri yazmaktadır. Vefatının ardından 27 Aralık Akif Günü ilan edilmiş, onu anma geceleri düzenlenmiştir, bu geceler hâlâ daha düzenlenmektedir.

Metnimi Akif'in sessiz yaşantısını en güzel şekilde anlattığı şu anlamlı kıta ile sonlandırmak istiyorum.

"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da elbet silecektir.
Rahmetle anılmaktadır, ebediyet budur amma
Sessiz yaşadım, kim beni nereden bilecektir?"

AKİF'İN KUR'AN MEALİ VE YAZIM SÜRECİ

Furkan GENCER[1]

Mehmet Akif, her şeyden önce bir Kur'an şairiydi. Müslümanların tamamı için önemli bir şairdi. Yazmış olduğu şiirler ve eserleri bu durumu kanıtlayacak niteliktedir.

Akif merhumun hayatına baktığımızda, sürekli sıkıntılar içerisinde olduğunu, maddi problemler yaşadığını, kimi zaman iftiraya maruz kaldığını ve çoğunlukla zorluk içerisinde bir sefalet hayatı sürdüğünü görürüz. Kendisi bu hayatından dolayı hiçbir zaman isyan etmemiş, Allah'ın vermiş olduğu bir imtihan gözüyle bakmıştır. İstiklâl Harbi muzafferiyet yıllarında yazmış olduğu İstiklâl Marşı'yla, milletvekilliğiyle, ilmiyle, siyaset bilgisi ile o dönemin en gözde şahsiyetlerinden olmuştur.

Kur'an meali meselesiyle ilgili, öncelikle tarihi gerçekliklerden bahsetmek ve ardından Kur'an mealinin yazılma seviyesine nasıl geldiğini aktarmak, çeşitli tarihi serüvenlerden bahsetmek doğru olacaktır.

Âkif merhumun içinde bulunduğu fikri düşünce, savunmuş olduğu fikri cereyan, hareket ruhunu aşılayan, dirilişi ön plana alan İslâmcılık fikri üzerine kurulmuş bir mülkiyettir. Bu kapsamda Akif merhumun teşvikiyle 1908 yılının Ağustos ayında Eşref Edip'in başyazarlığını üstlendiği *Sırat-ı Müstakim* dergisi kurulmuş, haftalık yayın hayatına devam ettikten sonra 183. sayısından itibaren *Sebilürreşad* ismiyle yayımlanmaya devam etmiştir. Bu dergi Türkiye'nin tamamında geniş bir okuyucu kitlesi bulmuş ve bunun kanıtı olarak yayın hayatını haftalık olarak sürdürmüştür. Bu dergi ve öncesinde teşekkül etmeye başlayan Mehmet Akif üstadın fikri çerçevesi, İslâmcılık düşüncesiyle tam ifade edilebilir bir hâl almıştır. İslâmcılık düşüncesinin önde gelen temsilcilerinden olan Mehmet Akif, bu fikri savunan birçok kişinin de sevilen yüzü olmuştur.

---

1 Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi.

İstanbul'un İşgaliyle Başlayan Süreç

1918 yılında İstanbul'un işgaliyle başlayan süreç, Mehmet Akif'in fikri mülkiyetini rahatça sürdürememesine, ardından Ankara'ya gidip Millî Mücadele'ye destek vermesine ve I. Millet Meclisi'ne katılmasına sebep olmuştu. Eşref Edip'le yaşamış olduğu dostluk, *Sırat-ı Müstakim*'de tezahür etmiş; ancak İstanbul'un işgaliyle birlikte -183. sayıdan itibaren yeni adıyla- *Sebilürreşad*'ın kapatılmasıyla sonuçlanmıştı. Ailesiyle birlikte, Kastamonu'da hâkimlik yapan Eşref Edip'in Sebilürreşad'ı kapatmak zorunda kalmasıyla başlayan süreç, Mehmet Âkif ve Eşref Edip'in yolunun Kastamonu'da kesişmesiyle tekrar filizlenmişti.

19 Kasım 1920 Cuma sabahında Kastamonu Maden Müdürü'nün evinde gerçekleşen kahvaltı, bu tarihe ayrı bir önem atfedilmesine sebep oluyordu. Çünkü Mehmet Akif, o gün Kastamonu Nasrullah Camii'nde Millî Mücadele'de önemli bir yere sahip olan meşhur vaazını (hitabetini) yapacaktı. Hatta bu hitabet, Kastamonu'da derginin ilk sayısının çıkmasına, on iki sayfalık yer kaplayan *Sebilürreşad* neşrine, defalarca basılan 464 numaralı bahse konu nüsha on binlerce kişiye dağıtılarak Millî Mücadele ruhunu yansıtacak ve bu mücadeleyi alevlendirecek bir ayaklanmaya dönüşecekti.[2]

Mehmet Akif'in Kur'an ve Tefsire Olan İlgisi

Mehmet Akif'in bir Kur'an şairi olduğunu söylemiştik. Onun, hayatına Kur'an'ı ve dolayısıyla sünneti nasıl aldığını görmek istiyorsak; Kastamonu'daki meydana gelen hadiseyi unutmamamız gerekir: Kahvaltı esnasında Kastamonulu Hafız Ömer Efendi'nin dikkatini çeken bir şey vardı. Âkif merhum, Ankara'dan gelirken getirmiş olduğu bir kitabı sürekli yanında taşıyordu. Kendisine bu kitabı soran Hafız Ömer Efendi, *Tefsir-i Celâleyn* cevabını almıştı. Cevaba ilave olarak söylemiş olduğu sözler oldukça manidardı: "Bunu daima yanımda taşır, Kelâm-ı Kadim gibi okurum. Şimdiye kadar on sekiz defa hatmettim. Şimdi on dokuzuncuyu okuyorum."[3] On dokuzuncu defa Tefsir-i Celâleyn'i okuyan ve dolayısıyla Kur'an kültürünü geliştiren Mehmet Akif'in meal ve tefsire olan ilgisini görüyoruz. Akif'in yaşamına baktığımızda Kur'an ile muhabbetinin dörtlü yaşlara kadar düştüğünü ve bu yaşlarda Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrendiğini, sekiz on yaşlarında Fatih Camii Baş İmamı Mehmet Rasim Efendi ile hafızlık çalıştığını, babasından "akait" (kelâm) dersi aldığını, hocasında, hafızlığa ilaveten "kavait" dersleri aldığını biliyoruz. Yirmi yaşından sonra, Yüksek Baytarlık Mektebi'ni bitiren Akif, söz konusu yaşlarda birkaç sayfa ezberliyor ve "hafız" oluyordu. Yirmili yaşlarda bir gençken Kur'an ile muhabbetini hiç kaybetmiyor, yitirmiyor ve Kur'an ile irtibatını canlı tutuyor, sürekli okuması sebebiyle az bir gayretle ezberlerini yapıyordu.

"Kur'an'a Hitâb" başlığıyla "Mekteb" mecmuasından seslenen Mehmet Akif'in Kur'an'a olan ilgisini şu satırlarda görmek mümkündür:

"Ey nüsha-i cânı ehl-i dinin!
Ey nâsih-i şânı münkirinin!
Ey meş'al-i hikmet-i İlâhî!
Ey mecma'ı feyz-i bi-tenâhî!
...
Piraye-i hâfızam sen oldun,
Sermaye-i hâfızam sen oldun,
Sensin hele ey kitâb-ı âzam,
Haşa buna hiç tereddüt etmem,
Dünyada refik-ü hemzebânım,
Ukbâda mu'in-ü müste'ânım."[4]

2 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif'in Mısır Hayatı ve Kur'an Meali,* (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 5. Baskı, s. 135-136
3 Eşref Edib Fergan, *Mehmed Âkif,* (İstanbul: 1938), c. 1, s. 674
4 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Akif'in Mısır Hayatı ve Kur'an Meali,* (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 5. Baskı, s. 138-139

Akif merhum, Ramazan'da mukabeleler okur, arkadaşlarına hatimle namaz kıldırır ve dost meclislerinde kıraat-i veciz ile gönülleri serinletirdi.[5] Ondaki bu heyecan, gayret, çaba, muhabbet, sevgi ve hâsılı pek çok güzel duygu, onun Kur'an meali yazmasına öncülüğünü talep ettiriyordu.

Mehmet Akif, meal yazmadan önce herhangi bir tercüme ya da tefsir girişiminde bulunmuş mudur? Mehmet Akif'in, 1912-1919 yılları arasında "Tefsir-i Şerîf" başlığıyla Sebilürreşad dergisinde yazılar yazdığı, 183. sayıdan itibaren 56 adet tefsir konulu içerik kaleme aldığı bilinmektedir.[6]

Akif'in 1925 yılında, bir daha geri dönmemek üzere niyet aldığı Mısır'a gidişinde, Diyanet İşleri Riyasetinin "Türkçe Meal ve Tefsir" yazdırmaya yönelik girişimleri TBMM'de ele alınmış; dindar mebuslar tarafından yapılan kanun teklifi ile Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye tercümesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi de tercüme teklifinde değerlendirilmiş, "Tecrid-i Sarîh" Ahmed Naim Bey'e, "Kur'an Meali" Mehmet Akif Bey'e, "Tefsir" ise Elmalılı Hamdi Efendi'ye yaptırılmak istenmiştir.[7] Bu teklifi, mesuliyeti sebebiyle kabul etmek istemeyen Akif, dostlarının ısrarı üzerine "istemeye istemeye" de olsa kabul etmiş ve özellikle de Ahmed Naim'in ısrarına dayanamamıştır. Nitekim Mehmed Akif'in damadı Ömer Rıza Doğrul'un ifadeleri de bu olayları doğrular niteliktedir.[8]

Kur'an mealinin tamamlanıp tamamlanmaması meselesi tartışmalı konulardan bir tanesidir. Bahsi geçen konuyla ilgili, kimilerinin "meali tamamlamadığına" yönelik görüşleri, kimilerinin ise Akif'in "meali tamamladığına" yönelik söylemleri mevcuttur. Bu bağlamdan bakıldığında, bizzat "Mehmet Akif'in Kur'an mealini tamamlamadığına" yönelik cümlelerin mevcudiyeti ve kendisine tercüme sorulduğunda "Yapamadım." dediği ve ilave ettiği görülmektedir; "Beni tatmin etmeyen bir eser, başkalarını nasıl tatmin edebilir?" sorusunu üstat yöneltince, karşıdaki kişinin suskunluğunu belirten ifadeler geçmektedir.[9]

Kur'an mealinin beraberinde getirmiş olduğu yükümlülük ve mesuliyet sebebiyle, Akif merhum hiçbir zaman gönül rahatlığıyla tamamladığını belirten ifadeler kullanmamıştır. Ancak Âkif merhum her ne kadar meal-i şerifi tamamlamadığını belirten ifadeler kullansa bile, 1932 Mısır'ında kendisini ziyaret eden dostu Eşref Edip, "Mehmet Akif'in Kur'an mealini tamamladığını" belirten cümleler kullanmış, hatta okumuş olduğu bu mealin bir benzerinin olmadığını, şiirlerindeki gibi ahenkli bir dil ile karşılaştığını ifade etmiştir. Eşref Edip tebyiz ve tashihin dahi tamamlandığını belirten netlikte beyanatta bulunduysa da Akif merhum, "henüz tamamlayamadığını belirten gerekçelerle" son hâline getirdiği meal-i şerifi vermek istememiştir.[10]

Meselenin aslına baktığımızda o tarihlerde Türkiye'de farklı bir yönetim anlayışının olduğunu müşahede etmek mümkündür. Akif merhumun içinde bulunduğu İslâmcılık fikri, hayatı boyunca uygulamaya çalıştığı bir düşünce sistemidir. Kur'an mealinin tamamlandığı yıl olan 1932 ve "Türkçe ezan uygulamasının" başladığı tarih dikkat çeker bir noktadadır. 1931 yılının Aralık ayında, o dönemin Cum-

5 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar II,* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), s. 85

6 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif'in Mısır Hayatı ve Kur'an Meali,* (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 5. Baskı, s. 148

7 a.g.e., s. 163

8 a.g.e., s.163-164

9 Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme,* (İstanbul: 1966), s.331

10 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif'in Mısır Hayatı ve Kur'an Meali,* (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 5. Baskı, s. 165-166

hurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, tek partili yönetim Başbakanı İsmet İnönü ve beraberindeki dokuz hafız Dolmabahçe Sarayı'nda ezan ve hutbenin Türkçeleştirilmesi çalışmalarına başlamıştır. Kur'an'ın Türkçeleştirilmesi çalışmalarının görüldüğü bu tarihler ve özellikle 22 Ocak 1932 tarihinde sonuç veren çalışmalarla, hedeflendiği üzere; Yerebatan Camii'nde Hafız Yaşar (Okur) tarafından Kur'an'ın Türkçe tercümesi ilk defa okunmuştur. 30 Ocak 1932 tarihinde ise ilk Türkçe ezan, Fatih Camii'nden Hafız Rıfat Bey'in okuduğu şekliyle duyulmuştur. İzleyen tarihlerde bu uygulamaları pekiştirir nitelikte hezeyanlar yaşanmıştır.

Ülkemizde meydana gelen bu durumu gören Mehmet Akif, her ne kadar Kur'an mealini tamamlamış olsa bile, "namazlarda benim tercümelerim okunur" endişesiyle yayımlanmasına izin vermemiştir. Mehmet Akif merhumun yazmış olduğu bu meali bitirdiği ve hatta şu şekilde söylediği de kitaplarda geçmektedir: "Dönersem senden alırım. Dönmezsem, yakarsın." Bu cümleyi yakın dostu Müderris İhsan Efendi'ye söylemiş ve bizzat kendisine Kur'an mealini bırakmıştır. Müderris İhsan Efendi her ne kadar tercümeyi yakmaya kıyamasa ve saklasa da üstadın vasiyeti olması üzere 1961'de vefatının ardından dostlarınca yakılmıştır.[11]

Üstat Mehmet Akif'in yazmış ve bitirmiş olduğu Kur'an mealinin her ne kadar tamamı yayımlanmasa da bugün yayımlanmış şeklini görebildiğimiz baskısının, Diyanet İşleri Riyasetine göndermiş olduğu kısımlar olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 2012 yılında, Mustafa Runyun Bey'in oğluna ve onun da bir arkadaşına emanet ettiği bir meal bulunmuştur. Söz konusu mealde 10. cüzün tamamı, 11. cüzden 6 sayfa, Tevbe sûresinin sonuna kadar olan kısım basılmıştır. Bu mealin Akif merhuma ait olduğu düşünülmektedir ve umumi kanaat budur.[12]

Sonuç

Üstad Mehmet Akif'in Kur'an meali çalışmasına baktığımız zaman, üzerinde farklı yorumların yapıldığını ve birçok fikrin olduğunu görüyoruz. Tarihî perspektif, anlatılan ve yaşananlara baktığımızda ciddi bir birikimin olduğunu, Diyanet İşleri Riyaseti ve Meclis nezdince yapılan görevlendirmeleri Akif merhumun, adeta "rica minnet" kabul ettiğini, mesuliyetinden dolayı istemeyerek de olsa Kur'an mealini çalışmaya başladığını biliyoruz. Üstadın, İstanbul'un işgaliyle birlikte fikirlerini özgürce ifade edemediğini belirtmesi, polis takibinin yapılması gibi durumlar kendisini sıkıntıya sokmuş ve ardından bu süreç Mısır'a göç ile sonuçlanmıştır. Mısır'da yapmış olduğu tercüme çalışması esnasında rahatsızlanan Akif, meali hakkında; "hangimiz önce bitecek, o mu ben mi" demiş ve hastalığının ilerlediğini bildirmiştir.

Akif 17 Aralık 1929 tarihli mektup ile Kur'an mealinin bittiğini dostlarına bildirmiş, tashih ve tebyizini yapmakta olduğunu söylemiştir. Ancak 05 Ocak 1931 tarihinde Eşref Edip Bey'e yazmış olduğu mektupta meali göndermekten vazgeçtiğini bildirmiş, hatta Elmalılı Hamdi Efendi'ye tercüme işini devredeceğini bildirmiştir.

Bu bağlamda baktığımız zaman -genel kanaate göre- Akif merhumun yapmış olduğu Kur'an meali çalışmasının noktalandığını, temize çekme aşamasına gelip tashih ve tebyize başladığını, sonrasında ise ülkemizde meydana gelen Türkçe ezan ve ibadet uygulamaları dolayısıyla bahse konu Kur'an mealini yayımlamaktan vazgeçtiğini söyleyebiliriz.

11 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar II,* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), s. 66

12 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif'in Mısır Hayatı ve Kur'an Meali,* (İstanbul: Şule Yayınları, 2015), 5. Baskı, s. 178

AKİF'İN MEKTUPLARI

Halime BUHARA[1]

Bembeyaz bir kâğıda mürekkepli kalemle usulüne göre yazılan, bizim neslin ne yazık ki bilmediği en samimi, en vefalı, en sabırlı iletişim aracıdır mektuplaşmak. En az kendisi kadar beyaz bir zarfa, yine usulünce katlanarak konulur mektubun, ağzı kapatılır, günleri, haftaları belki ayları bile göze alarak yine de bir an evvel muhatabına ulaşsın diye binbir özenle adres yazılırdı arkasına. Postacının yolunu beklemek zevke, keyfe dönüşür; ümit ve sabır beklenen cevapla gelişirdi.

Evet, mektup; bizim bilemediğimiz ancak okuyarak ve dinleyerek nasiplendiğimiz mektup... Bir insanın mektubunu okurken onun gerçek kişiliğini, kullandığı dili, toplumsal olaylara bakışını tam olarak görebiliriz. Mektuplarıyla kişiliğini daha net öğrendiğimiz, mektup yazmayı en güzel şekilde gerçekleştirenlerden biri de şüphesiz Mehmet Akif Ersoy'dur. O, Mısır'da kaldığı zaman hasreti gidermenin tek çaresini mektuplarda bulmuştur.

Ömer Hakan Özalp, Akif'in mektupları hakkında şöyle söyler: "İnsan mektuplarında kendi kendisine sansür uygulamaz, içinden geldiğince davranır. Bu bakımdan bir insanın mektupları onun şahsiyetini anlayabilmekte anahtar rolünü üstlenir. Özellikle son on yılını Mısır'da; ailesinden ve vatanından uzakta, adeta bir sürgün hayatında geçiren Akif için bu mektupların apayrı bir yeri vardır." Akif, mektuplarında tüm samimiyeti ile karşımızdadır; ama kendi değerlerinden taviz vermez. Mektupları, şahsiyetini apaçık ortaya koyar.

Akif, Mısır'da kaldığı süre boyunca ailesine ve kadim dostlarına birçok mektup yazar. İlk olarak dostlarına yazdığı mektuplarla başlayalım: Akif Türkiye'deyken mecliste tanıştığı Mahir İz ile yakın dost olmuş, bu muhabbeti Mısır'da da devam ettirmiştir. Tacettin Dergâhı'na yakın oturan Mahir İz ile aralarındaki dostluk, yalnızca ölüm ile aralanmıştır. Akif, Mahir İz'e yazdığı17 Aralık 1929 tarihli mektubu ile Mısır Hilvan'da çekilmiş bir fotoğrafını gönderir. "Mahir Bey Oğlumuza" ithafıyla kaleme aldığı "Resmim İçin" başlıklı bir kıtası bulunmaktadır içinde:

---

1 Aksaray Anadolu Lisesi öğrencisi.

"Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat
Sormayın iç yüzümün rengini: Yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı hakikat, şimdi,
Bana hiç benzemeyen suretimin manzarası."

diyerek bunun yanında damadı Ahmet Bey'e gönderdiği bir fotoğrafa da bu kıtasıyla ilgili cümleler kurmuştur: "Babanı ihtiyarlamış, kardeşlerini büyümüş göreceksin." diye not düşmüştür. Bu iki mektubunda da böyle demesi kaçınılmazdır. Aslında yaşı o kadar ileri değildir, kastetmek istediği yaşadığı olayların üzerinde oluşturduğu tesirdir. Ayrıca Darülfünundan öğrencisi olan ve *Safahat*'ın yedinci kitabını "Şark'ın yegâne dahi-i sanatına" diyerek ithaf ettiği Şerif Muhiddin Targan'a, Teşkilat-ı Mahsusa'nın başkanı olan Eşref Kuşçubaşı'ya, Ispartalı Hakkı'ya, otuz üç yılını birlikte geçirdiği Mithat Cemal Kuntay'a, dergi açtığı günlerde hayatının bir bölümünü birlikte geçirdiği Eşref Edip Fergan'a, Cebel'den Abdullah Bey'e yazdığı mektuplarında da memleket hasretini ve dostlarına duyduğu hasreti anlatmıştır. Bu mektupların arasında memleket sevdasını gösterdiği en anlamlı mektup şüphesiz Mithat Cemal Kuntay'a yazdığı mektuptadır: "Mısır da on bir yıl kaldım; fakat on bir saat daha kalsam çıldırırdım. Sana halisane bir fikrimi söyleyeyim mi? İnsanlık da Türkiye'de, milliyetçilik de Türkiye'de, Müslümanlık da Türkiye'de, hürriyetçilik de Türkiye'de. Allah benim ömrümden alıp Mustafa Kemal'e versin." Bu mektubu ile memleket hasretini derinlerinde yaşadığını belitmiş, ülkesi için çalışanlara da duyduğu ilgiyi göstermiştir.

Eşref Kuşçubaşı'ya yazdığı 18 Mayıs 1931 tarihli mektubunda, Akif İstiklal günlerini özlediğini, nasıl canla başla çalıştıklarını yazar: "Gaye uğrunda çalışmak, didinmek, nihayet ölmek ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mesut hatime. Acaba o günlerimiz yine gelecek mi? Yine gayemiz uğrunda canımızla başımızla çalışabilecek miyiz? Çıkmadık canda ümit var derler, değil mi kardeşim? Allah büyük… Elbette bizim de atıl batıl oturmaktan kurtulacağımız günler gelecektir." Akif için çalışmak en başta gelir. Eşref Kuşçubaşı'nı çoğumuz tanımayız; ama tanımak o kadar önemli değildir. Önemli olan bu vatan için bir şeyler yapabilmektir. Eşref Kuşçubaşı tam olarak bunu başarmıştır. Akif ve Eşref gibi kahramanlar kendilerini vazifeye, vatan hizmetine adamış, ucuz kahramanlıklara, süslü lakırdılara ve sahte tavırlara yüz vermeyen, samimi, gerçek vatanseverlerdir.

Akif'in aile mektuplarına gelince: Bu mektuplar Akif'in dili olmuştur. O ailesine Mısır'dan mektuplarıyla seslenirdi. İçinde sevinçleri, üzüntüleri barındıran bir çanta dolusu mektup… Kırk üç tanesi Akif'e, üçü eşi İsmet Hanım'a, biri oğlu Emin Ersoy'a ait aile mektupları. İlki 1 Mart 1928, sonuncusu 23 Mart 1936 tarihlidir.

Akif, Mısır Hilvan'dan, mektupların çoğunu eşinin memuriyeti nedeniyle; sırasıyla Milas, Erciş ve Beytüşşebap'ta yaşayan kızı Suat Hanım'a ve damadı Ahmet Bey'e yazmıştır.

Mektupları; "Allah'a emanet olun." temennisi ve mektupsuz bırakılmama isteğiyle noktalamıştır çoğunlukla. Besledikleri tavuklardan, yeni doğan kısrağa kadar her konuda bilgi edinmeye çalışmış, kızına çay yerine süt içmesini bile tembih etmiş, yeri geldiğinde torunu Ferda'nın fotoğraflarıyla hasret gidermiştir.

Hayatı boyunca eğitime önem veren Akif, mektuplarına da bunu yansıtmıştır. Ferda ve Cevat'ın yabancı dil öğrenip öğrenmediklerini her mektubunda tekrarlayarak eğitimin önemini vurgulamıştır. İlk olarak damadı Ahmet Bey'e yazdığı bir mektuptan bahsetmek istiyorum. Mektupta "Mektubunuza cevap gönderemedik, siz de pek haklı olarak bir daha yazmadınız." diye söylenir ve eşi İsmet Hanım'ın;

"Biz yazmasak da onlar daima bize yazmalılar." diyerek küçük sitemlerde bulunduğundan bahseder. Aslında onun sitemi sadece kızlarına, damadına ve torunlarına duyduğu hasrettendir. Akif mektupsuz bırakılmamalarını, postacı her geldiğinde mektup yazmalarını, yanında onların iyi olduğuna dair bilgi veren fotoğraf göndermelerini hemen hemen her mektubunda yılmadan, usanmadan tekrarlamıştır. Çünkü o, kızlarına hasret duyan bir babadır. Muhakkak Mısır'da kaldığı süre zarfında bunu hep yaşamış ve mektupların önü arkası kesilmemiştir. Kızının, damadının ve torunlarının bedenen nasıl olduğu konusunda bilgi istemiş, mektup biraz geç gelince kırmayacak şekilde dile getirmiştir. Daha sonra kızı Suat, Akif'ten Ferda için şiir yazmasını ister. Akif; "Eğer meşguliyetim başımdan aşkın olmasa dediğin gibi oturur o kız için uzun boylu bir şiir yazardım." der. Ama torun sevgisi ağır basınca en kısa zamanda bu şiiri neşreder. Şiirin adı "Ferda Kadın"dır ve şiirin bir bölümü şöyledir:

"Yok, yok, adın cidden güzel!
Dünyada her şeyden güzel;
Aydan güzel, günden güzel
Ay, gün nedir? Senden güzel;
Hatta derim; Benden güzel!
Zira yarın, dünden güzel!"

Torunu Ferda Argon'a yazılan bu şiir, Akif'in tek çocuk şiiridir. Nitekim şiirin konusu olan Ferda ismini Akif torununa vermiştir. İsmiyle bu kadar uğraşmasının sebebi budur. Ve burada "zira yarın dünden güzel" diyerek gelecek günlere dair umut beslediğini belli etmiştir.

Şimdi de Akif'in Suat'a yazdığı bir mektuptan bahsedeceğim: "Validen Suad fodulu oldu demiştim ya, şimdi o fodulluk bir kat daha arttı. Geçen gün "Suad nerede, biliyor musun?" diye sordu. "Türkiye'de." dedim. "Hayır, işte buracıkta." diye burnunun ucunu gösterdi. Gündüzleri hülyasında, geceleri rüyasında Ferda Kadın'la Suat Hatun'dan başkası yok." diyerek arada kızını neşelendirmeyi de ihmal etmemiştir.

İsmet Hanım da kızına üç mektup yazar. Bu mektupların birinde mutlu; ama bir o kadar da düşündürücü bir olaydan bahseder: "Baban resmine epeyce baktı, sonra dedi ki: "Kız bana çok benzer. Yalnız benim çirkinimdir." Biz; "Hayır Suad senden güzeldir." dedik. Onun üzerine canı sıkıldı. Bir saat kayboldu. Sonra geldi, ne görsen beğenirsin… Bir buçuk aydan beri uzayan saçını sakalını tıraş ettirmiş, geldi. Fevkalade güzelleşmiş. Bunun üzerine, bir saat evvelki bahis yine ortaya çıktı. Biz de artık kendisinin büsbütün müteessir etmemek için "Şimdi hakikaten kızından güzelsin." dedik. İşte İsmet Hanım da kızını neşelendirmenin yolunu böyle bulmuştur.

O dönemde mektuplar yaklaşık olarak yirmi beş günde iletilirdi. Akif bu günleri iple çekerdi. Zira mektuplar birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlıyordu. Bu sayede Üstat hasretini bir nebze olsun dindirebilecekti. Bazı sorunlardan dolayı mektupların arası açılsa da hiçbir zaman yazmayı ihmal etmemiştir.

Akif'in Mısır'daki en yakın arkadaşlarından biri Abbas Halim Paşa'dır. Ölümünde kendisini öksüz gibi hissetmiş. Daha fazla Mısır'da kalamayacağını anlamıştır. Tabii bu hisler karşılıklıdır. Abbas Halim Paşa da onun hakkında; "Akif her zaman bir Abbas bulur; fakat ben bir Akif bulamam. O benim için bir talihtir." diyerek aralarındaki dostluğu daha çok kuvvetlendirmiştir. Kızlarına da Abbas Halim Paşa'dan sıkça bahseder. Akif, Mısır'da maddi sıkıntılar çektiğinde Paşa ona çok yardım etmiştir. Hatta Akif, Paşa'nın çocuklarına özel ders vermiştir. 1928 tarihli bir mektubunda para hususunda damadına şunları yazar; "Suad'ın muktesit

oluşu çok iyi bir hadise. Dünyada para kadar lüzumlu bir şey olmadığı için onu idareli harç etmek en ziyade aranılacak şeydir. Biz bu hakikati çok geç anladık."

Bilindiği gibi; İstiklal Marşı'nı yazarak mükâfatını almamış, onu şehit yakınlarına bağışlamıştır. Üç sene işsiz yaşamıştır. Belki Akif'in maddiyat kaygısı kendisi için değil, çocukları içindir. O zorluklarla büyüyen adam tabi ki buna da dayanabilecektir. Mektuplarla birlikte Safahat'ın yedinci bölümündeki "Gölgeler" başlıklı manzumeleri kızına göndermiştir. Onlardan büyük ilgi görünce bu kitaba "Değersiz Kitabım" demiştir. Yine engin gönüllülüğünü göstermiştir.

Abbas Halim'in yanı sıra mektuplarında Eşref Edip Fergan'dan da çok bahsederdi. Gelelim o mektubuna; "Tahtakuruları, sivrisinekler misafire ikramda biraz ileri gitmiş olacaklar ki, iki gün sonra biçarenin gözleri kan çanağına dönmüştü. Cibinlik istedi. "Sen de bizim gibi başını yorganın altına çek" dedik. Bizden bir fayda çıkmayacağını anlayınca gitti. Mısır'dan cibinlik aldı. Şimdi şikâyeti yok." diyerek kızına dostunu biraz anlatır.

Son olarak; Mithat Cemal Kuntay'ın düşüncesini paylaşmak istiyorum. "Akif mektup yazmayı sevmezdi, onu cevap yazmaya mecbur etmemek için ben de yazmıyorum." der; ama Akif'in memleket hasretini bir nebze olsun giderebilmek için mektuplar gelir gelmez kaleme sarıldığını görmekteyiz. O buram, buram memleket kokan mektuplar, Akif'in vatana duyduğu hasretinin bir göstergesidir. Her mektubunda selam söylemeyi unutmayan, mektuplarıyla dertleşen o güzel adama ve büyük şairimize selam olsun…

MEHMET AKİF'TEN RESMİ BİR TALEP: MEAL ÇALIŞMASI

Hatice Kübra KÜRK[1] - Aleyna ÇÖL[2]

Vefatından bu yana seksen yıl geçmiş olmasına rağmen unutulmayan şairdir Akif. Belki de buna katkı sağlayan, bıraktığı izlerden biri de hazırladığı Kur'an-ı Kerim mealidir. 19 Kasım 1920 Cuma günü sabahı, Kastamonu Maden Müdürü Hasan Bey'in evinde sabah kahvaltısı yapılmaktadır. Evin sahibi Hafız Ömer Efendi ve birkaç davetli, karşılarında oturan misafirlerini dinliyorlar. Bu misafir, Ankara'dan şehirlerine gelmiş olan Burdur Mebusu Mehmet Akif Bey'dir. Kahvaltı sırasında Ömer Efendi bir şeye dikkat eder. Akif Bey, Ankara'dan gelirken beraberinde bir kitap getirmişti ve onu yanında taşıyordu. Ömer Efendi ne olduğunu sordu, Akif Bey *Tefsir-i Celâleyn* olduğunu söyledi ve ilave etti: "Bunu daima yanımda taşır, kelam-ı kadim gibi okurum. Şimdiye kadar on sekiz defa hatmettim. Şimdi ise on dokuzuncu hatme devam etmekteyim." der. İşte Mehmet Akif'e bütün Müslümanların inanmasının sebebi buydu. Akif söylediğinin gerçekten eri idi. O inandığını söylüyor ve söylediğini yapıyordu. On iki yıldır, yayınladığı şiir ve yazıları ile halkın fikrine, iman ve ıstıraplarına tercüman olmuştu.

Trablusgarp, Balkan ve I. Cihan Harplerinin en felaketli günlerinde, Müslümanlar onun bir ayete verdiği mana ile veya bir ayetten aldığı ilhamla yazdığı şiirlerle teselli bulmuşlardı. Çünkü o, seçtiği en güzel Kur'an tefsirini on dokuz kere okuyacak kadar Kur'an'a inanan, ona hayran olan bir mümin, Kur'an ve İslâm aşığı idi. Mehmet Akif henüz dört yıl, dört ay ve dört günlük iken o günkü Müslüman ailelerinin yüzyıllardır riayet ettiği geleneğe uyarak Mahalle Mektebine gönderilmiş ve Kur'an öğrenmeye başlamıştı. Daha sonra Fatih baş imamı meşhur Arap Hocadan hıfza yani Kur'an'ı Kerim'in tamamını ezberlemek üzere derse başladı.

Çocukluğunda bile emsallerinde görülmeyen fevkaladelikleri vardı. Evet, zamanın en yüksek fen okulunu, Yüksek Baytarlık Mektebini bitiren Akif, Fransızca ders kitaplarına çalışırken ve hasta hayvanlarla uğraşırken bile "yüce kitabına" olan iman

1 Çorum Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

2 Çorum Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

ve aşkını bir an unutmuyor, yirmi yaşından sonra kendi gayretleriyle Kur'an hafızı oluyordu.

İslâmiyet, Kur'an ve Akif; işte birbirinden ayrılması imkânsız üç isim... Mehmet Akif Kuran tercümesine başlamadan önce Mısır'a gitmiştir. Bunun hakkında birçok söylem vardır ama Akif'in niçin Mısır'a gittiği bilinmeyen bir şey değildir. Yirmi yıl mücadele etmiş, ıstırap çekmiş, yazmış, söylemiştir. Türkiye'nin müstakil bir İslâm ülkesi olarak bütün Müslümanların başına geçmesi ve onları kurtarması için çalışmıştır. Batı'nın bilgi ve tekniğine taraftar; ahlakına, hayat ve düşünce tarzına muhaliftir. Bu fikirlerin samimi bir öncüsü ve mensubu olan Akif, aslında Mısır'a gitmek zorunda kalmıştır, diyebiliriz.

Mehmet Akif'in Mısır'a gideceği 1925 yılında; Yeni Cumhuriyet İdaresi, temel İslami kültürün kendi diliyle öğretilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, TBMM'de bir Kur'an tercümesi ile Sahih-i Buhari Muhtasarı *Tecrid-i Sarih* tercümesi hazırlatılmasına karar vermiş, bu işler için Diyanet İşleri Riyasetine bir tahsisat ayrılmıştı. O dönemde herkesin güvenebileceği nitelikte bir Kur'an tercümesi mevcut değildi. Böyle zor bir işin altından kalkabilecek kapasiteye sahip birkaç kişi arasından herkes bilhassa *Safahat* ve İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif'i işaret ediyordu.

Gerçekten de başyazarı olduğu *Sebilürreşad* dergisine yazdığı kısa tefsir yazıları çok beğenilmiş olan ve memlekette o devirde Arapçayı en iyi bilen dört kişiden biri olarak kabul edilen, Türk dilindeki hâkimiyeti zaten tartışma dışı olarak görülen, İslâmi ilimleri kendi gayretiyle tahsil etmiş bir zat olarak Mehmet Akif Ersoy, Kur'an tercümesi için tabiri caizse biçilmiş kaftandı. Tefsiri Elmalılı Hamdi Efendi'nin yapması kararlaştırıldı. Akif Kur'an meali yazmayı başta kabul etmemişti. Daha sonra yoğun ısrarlar üzerine Ekim 1925'te bu görevi kendi deyimiyle istemeye istemeye kabul etti. Tam tamına yedi yıl uğraştıktan sonra mealini tamamladı; fakat bazı nedenlerden dolayı bu meal yakıldı. İlginç olan bir diğer şey şudur ki; bugün elimizde Akif'in mealinin üçte biri mevcut…

Mehmet Akif tercümeyi kabulünü müteakip Mısır'a gitti ve oraya vardıktan birkaç ay sonra Kur'an tercümesi çalışmalarına başladı. Üç yıllık bir çalışma sonucunda tercümenin ilk şeklini tamamladı. Daha sonra dört yıl boyunca düzeltmeler üzerinde çalıştı. Nihayet 1932 yılında meal çalışmasını bitirdi. Ancak biz biliyoruz ki Akif en başından beri bu görevi almak istemiyordu; çünkü mesuliyet altında kalmaktan ve yanlış anlaşılmaktan korkuyordu. Aynı zamanda o dönemde yapacağı tercümenin Türkçe Kur'an diye kullanılacağı söylentisini de işitince diyanetle yaptığı anlaşmayı feshetti. Bunun üzerine diyanet yetkilileri, o sıralarda Furkan sûresinin tefsirine kadar gelen Elmalılı Hamdi Efendi ile ayetlerin altına, tefsire geçmeden önce bir meal ilave edilmesi konusunda anlaştı.

Akif'in; "Tercüme güzel oldu, hatta umduğumdan daha iyi. Lakin onu verirsem, namazda okutmaya kalkacaklar. Ben o vakit Allah'ımın huzuruna çıkamam ve Peygamberinin yüzüne bakamam." sözlerinden sözleşmeyi niçin feshettiği anlaşılıyor. Aynı zamanda o dönemde Mısır'da salgın hastalıklar yaygındı. Akif de ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Doktorları ona İstanbul'a gitmesini tavsiye ediyorlardı. Akif 1936 Haziran'ında son kez İstanbul'a döndü. Yola çıkmadan önce, Kur'an mealini kadim dostu Yozgatlı Mehmet İhsan Efendi'ye; "Ben sağ olursam ve gelirsem, noksanlarımı ikmal eder, ondan sonra basarız. Şayet ölür de gelemezsem, bunu yakarsın." şeklinde bir vasiyetle teslim etti. İhsan Efendi yıllar boyunca meali saklayıp korudu. Fakat kendi sağlığında yak-

maya kıyamadı. Hatta bir kopyasını da kendi el yazısıyla çıkardı. Bu iki nüshayı çalışma odasındaki çekmecesinde çeyrek yüzyıl boyunca korudu, 1961 yılına kadar.

1961 yılında İhsan Efendi ölüm döşeğine gelir, oğlu Ekmeleddin'i yanına çağırır. Çekmecede bulunan meali ve kendi eliyle yazdığı diğer defteri işaret ederek, ölünce bunları yakmasını vasiyet eder. Ekmeleddin babasının vefatının üçüncü günü taziyeye gelenlerden, İbrahim Sabri Bey'e durumu anlatır. Osman Saraç, Ali İhsan Okur ve İsmail Hakkı Şengüler'in de bulunduğu beş kişilik bir ekiple asıl meali ve İhsan Efendi'nin kendi eliyle yazdığı defteri evin balkonunda yakarlar.

Yirmi yıldan beridir bu hikâyenin bu hazin sonla bittiğini biliyoruz. Zaten kamuoyuna yapılan ilandan sonra mealin hâlâ var olduğuna ihtimal dahi verilmiyordu. Fakat Akif'in vefatından, meali yakması için vasiyet ettiği İhsan Efendi'nin vefatına kadar geçen çeyrek yüzyıl boyunca, meselenin meraklısı ve hâkimiyet sahibi insanlar tarafından mealin görülmesi ve korunup çoğaltılmasına dair çalışmalar yapılabileceğini düşünmemek elde değil doğrusu. Nitekim İhsan Efendi'nin öğrencisi Mustafa Runyun'un evinde mealin üçte birlik kısmı bulunmuştur. Mustafa Runyun'un oğlu Ali Yahya, babasının sağlığında onun evrakları arasında teksir kâğıtlarına daktilo ile yazılmış bir dosya bulup babasına bunun ne olduğunu sorar. Babası "Bu Akif'in mealidir." der. Bu dosya Mustafa Runyun'un vefatına kadar aile içerisinde muhafaza edilir.

Ali Yahya Bey babasının vefat ettiği 1988 yılında, taziyeye gelen Recep Şentürk'e bu metni intikal ettirir. Recep Şentürk bu metni hiç kimseyle paylaşmadan korur ve arkadaşı Asım Cüneyd Köksal'a bahseder, yayınlama kararı alırlar. Meal metnini orijinal defterden daktiloya geçirenin Mustafa Runyun olmadığını biliyoruz. Geçirenin kim olduğu henüz bulunamadı. Bulunan metin, Kur'an'ı Kerim'in başından Tevbe sûresinin sonuna kadar olan kısmı kapsar. Tevbe sûresinden sonrasının daktilo edilip edilmediği bilinmemektedir. Daktilo metnin tenkit çalışmaları sürecinde, *Sebilürreşad* dergisinden de yararlanılmıştır. Akif'in meal görevini almadan önce halka tavsiyelerde bulunurken Allah'ın kelamına dayanarak oluşturduğu tefsir yazılarıyla daha önceden tercüme ettiği ayetlerle karşılaştırılmıştır. Metinde Akif'in üslubunu görüyoruz. Bu da şüpheye yer bırakmıyor doğrusu…

Başta Mehmet Akif olmak üzere, onun mealini yirmi beş yıl boyunca koruyan Yozgatlı Mehmet İhsan Efendi'nin, bulunan daktilo metnini yazan meçhul kişinin, metnin günümüze ulaşmasına vesile olan Mustafa Runyun 'un ruhlarına rahmet diliyoruz. Mustafa Runyun'un oğlu Ali Yahya Runyun'a metni Recep Şentürk'e ulaştırmasından ve Recep Şentürk'ün de yayınlamasından dolayı her ikisine de teşekkür ediyoruz.

MEHMET AKİF'İN MISIR'DAKİ HAYAT HİKÂYESİ

İclal ÇOLAK[1]

Mehmet Akif, hicri 1290 yılı Şevval ayında (Aralık 1873), Fatih semtinin Sarıgüzel mahallesinde doğmuştur. Babası Fatih Medresesi müderrisi Mehmet Tahir Efendi (1826-1888), annesi ise Emine Şerife Hanımdır (1836-1926). Mehmet Akif 1879 yılı Şubat ayında Fatih'teki "Emir Buhari" mektebine başladı. 1893'te, Baytar Mektebinden birincilikle mezun oldu. 26 Aralık'ta işe başladı. 1 Eylül 1889 senesinde İsmet Hanım'la evlendi. 23 Temmuz 1908'de Osmanlı'da Meşrutiyet ilan edildiği sırada Mehmet Akif, İstanbul'da Umur'u Baytariye Dairesi Müdür Muavini olarak çalışıyordu. 27 Ağustos 1908'de *Sırat-ı Müstakim* mecmuası yayınlanmaya başladı. Eşref Edip'in sahibi olduğu haftalık dergi 8 Mart 1912'den itibaren *Sebilürreşad* adını almıştır. Mehmet Akif derginin başyazarı idi. 1913 yılının ilk aylarında ve Balkan Harbi mağlubiyetinin felaketli günlerinde Mehmet Akif, İstanbul'un üç büyük camiinde vaazlar vererek halka cesaret ve ümit aşılamaya çalıştı.

Mehmet Akif Mısır'a yerleşmeden önce dört kere daha Mısır seyahatinde bulunmuştur. Bunlardan ilki: 1914 Ocak ayındadır. İki ay süren bu seyahatinde İstanbul-Kahire-El Uksur (Lüksor)-Kahire-Medine-Şam-İstanbul güzergâhını takip etmiştir. "El-Uksur'da" şiirini bu seyahatinde yazmıştır. Seyahatin masraflarını Abbas Halim Paşa karşılamıştır. Mehmet Akif'in ikinci Mısır seyahati resmi bir vazife ile 1915 yılı Mayıs ayında başlamış, Şam ve Beyrut'a da uğrayan şair Ekim ayında yurda dönmüştür. I. Cihan Harbi'nde Osmanlı'ya sadık kalan Necid Şeyhi'ne yapılan bu resmi ziyaret sırasında ikinci kez Medine'ye giden Mehmet Akif "Necid Çöllerinden Medine'ye" adlı şiirini yazmıştır.

Vatanı için çalışan şair, 24 Nisan 1920'de Ankara'ya gitti. Burdur mebusu olarak I. Meclis'e katıldı. İstiklal Marşı'nı yazdı. Anadolu'yu dolaşıp Millî Mücadele'ye hizmet etti. Düşman vatandan çıkarıldı. I. Meclis seçim kararıyla 1923 yılının Mayıs ayında kapatıldı. Akif ailesi ile İstanbul'a döndü; lakin kendisini ve ailesini geçindirecek durumu yoktu. Yirmi yıllık memuriyet, üç sene mebusluk (İstiklal Savaşı

1 Rize Şehit Onur Kılıç Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

yıllarının mebusu), İstiklal Marşı'nın da yazarı olmasına rağmen kendisine emekli maaşı bağlanmadı ve peşine polis takıldı.

Ağustos 1923 tarihinde II. Meclis açıldı; ama Mehmet Akif'in adı geçmedi. 1923 Ekim ayında, Abbas Halim Paşa'nın daveti ile Mısır'a gitti, 1924 baharında geldi. 1924 sonunda aynı şekilde giderek 1925 baharında yurda tekrar döndü.

Mehmet Akif'in Mısır'a yerleşmek üzere gidişi 1925 yılının Ekim ayındadır. Peki, Mehmet Akif neden yıllarca hizmet ettiği, savaş zamanında cephe cephe gezdiği, vaazlar verdiği, uğrunda İstiklal Marşı yazdığı vatanını terk etmişti? Şapka giymek istemediği için mi, yoksa kendi vatanı tarafından gitmek zorunda mı bırakılmıştı? Şimdi gerçeklerin üzerini örten örtüyü kaldıralım ve Mehmet Akif'in şapka meselesine bakalım:

Akif, Kastamonu nutkundan sonra, Şapka Kanunu'nun daha çıkmadığı günlerde Türkiye'ye gelmiş bulunuyordu. Mısır'a yeniden seyahat etmeden yirmi gün önce gerçekleşmiş önemli bir hadise var. Akif'i tanıyan ve son günlerinde yanında bulunan Edremitli şair ve Balıkesir *Çağlayan* Gazetesi sahibi Ruhi Naci Sağdıç şöyle anlatıyor:

"O günlerde Sirkeci'deki Karesi (Balıkesir) Oteli'nin bahçesinde, burada kalmakta olan Hasan Basri Çantay ile buluşan Akif ve daha birçok edip ve şair oturup konuşurken, meşhur Neyzen Tevfik gelir. Akif'in elini öpüp oturduktan sonra herkese laf atıp latifeler yapan bu "alkolik dahi" bir ara Mehmet Akif'e şöyle der: "Ha üstat, haniye senin şapkan? Bak benim başım sane-i cumhuriyetle pirayedar oldu, saye-i felaket-vaye-i şahaneden kurtulduk. Bu sözlere aynı şekilde ve gülerek ve latife ederek cevap veren Akif saçsız başını işaret ederek şunları söyler: "-Biz başıkabak ehli kiramdanız! Henüz sıramız gelmedi."

O zaman şapka yalnız memurlar için resmi serpuş ittihaz edilmiş, halka henüz teşmil edilmemişti. Akif, dedikodu sermayesi olmayı nifaka yol açmayı istemiyordu, şu latifeyi ekledi:

"Umumu beklemeye hacet yok. Şapka için icma-i ümmet var. Tabi hep giyeceğiz."

Hakikaten ertesi gün Akif'i bir kasket almış gördük"

Bu olaydan yola çıkarsak Akif'in Mısır'a gidip on bir yıl orada eza ve cefa çekmesinin şapka giymemek için olduğunu söyleyemeyiz. Peki, şimdi şapkayı kaldıralım ve gerçeklere bakalım:

31 Aralık 1950 günü Ankara Halkevi salonunda Mehmet Akif için ihtifal (anma töreni) yapıldı. Bu törende Mehmet Akif'in yakın arkadaşlarından veteriner Şefik Kolaylı da konuştu:

"Pendik Bakteriyoloji hanesi müdürü idim. Akif bana geldi. Yanında Prof. Fazlı Yegül'de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arzı vedaya geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerinin sekteye uğramasının muhtemel bulunduğunu ileri sürerek, kararından vazgeçmesinde ısrar ettik. Akif, büyük bir hüzün ile ve teessür içinde dedi ki; "Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum" dedi.

"Canı, cananı bütün varımı alsın da Hüda/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda" diyen şair, öz vatanından ayrı düşmemek için canını, cananını ve bütün varlığını feda etmeye hazırdı. Buna karşılık hürriyetine indirilen darbe ile ruhuna, vicdanına yapılan işkence o kadar fazlaydı ki buralarda durmaya tahammül edememiş ve Mısır'a gitmek zorunda kalmıştı.

Milletimizin birçoğu Mehmet Akif'in Mısır'da bir paşanın muteber misafiri olarak hiç olmazsa maddi bakımdan rahat yaşadığını zanneder; ama aslında olaylar öyle değildir, bu sadece Mehmet Akif'i on bir yıl terk etmişliğimizin vicdani tesellisidir. Akif, Mısır'da, Kahire yakınlarındaki Hilvan kasabasında Abbas Halim Paşa'nın sarayının karşısında bulunan ve kendisine tahsis olunan küçük bir köşkte yaşıyordu. Haftada iki gün Kahire'ye iner, Darülfünundaki (Edebiyat Şubesi- Lisan-ı Türki müderrisi) dersini okutur, dersten çıkar çıkmaz trene atlar, Hilvan'a dönerdi. Bazen Prens Halim Bey'in dairesine uğrar, İmadeddin Bey'i ziyaret eder, bazen de Ezher'e gider, Yozgatlı İhsan Efendi'nin odasında oturur, Türk talebeleriyle buluşur sonra koşa koşa Hilvan'a dönerdi. Şehirde dolaşmaktan, kalabalıktan sıkılırdı. Mısır'da onun en büyük dostu Abbas Halim Paşa idi. Abbas Halim Paşa, Mehmet Akif'i çok sever ve kendisine lütufta bulunuyormuş gibi davranır ve şöyle dermiş:"-Bu onun talihi değil, benim talihim! Akif ne zaman olsa bir Abbas Halim bulurdu; fakat ben bir Akif'i nasıl bulurum." Mehmet Akif de bir o kadar Abbas Halim Paşa'yı severdi. Paşa onun için çölde yağan yağmur gibiydi. Mehmet Akif, Abbas Halim Paşa gibi düşünürdü. Bunu şu örnekle açıklayabiliriz; meşhur şair Üsküdarlı Talat Bey, Mehmet Akif'e hitaben; "Abbas Halim Paşa'nın, onu kendisine yakın dost edinerek götürmesinden dolayı, Paşa'yı tebrik edeceğini" söyleyince Akif, acı bir gülüşten sonra şöyle mukabele etmiştir:

"Sen Paşa'yı ne diye tebrik edeceksin? Yağlı kuyruğa yapıştın diye asıl beni tebrik etmelisin."

Mehmet Akif'in en çok sevdiklerinden biri de (Said Halim Paşa'nın oğlu) Prens Halim Bey'dir. Halim Bey daha ziyade İstanbul'da oturur, kışın ancak birkaç ay Mısır'da bulunurdu. Mehmet Akif, Prens'in Mısır'a geldiğini haber alınca çok sevinir, onun yanından saatlerce ayrılmaz, onun sohbetinden büyük haz alırdı. Mehmet Akif'in diğer dostları Ezher'deki Türk talebeleriydi. Bunların en önde geleni Yozgatlı İhsan Efendi'ydi. Mehmet Akif bu zatların dışında hep Hilvan'daki evine çekilirdi. 1927'de ailesini Mısır'a aldığında ayrı bir ev kiraladı. Hilvan'ın bir köşesinde, sahra yakının bir ev. Mehmet Akif'in Mısır'daki hayatında nasıl geçindiği, Abbas Halim Paşa'nın kendisine ne şekilde ne kadar, ne müddetle yardım ettiği bilinmemektedir. Kendisine Kahire'den bir işi takip etmesini söyleyen Eşref Edip'e cevaben yazdığı mektubundan aldığımız bu satırlar, Mehmet Akif'in nasıl bir darlık içinde bulunduğunu göstermeye kâfidir: "(...) Ben, refikamın senelerden beri devam eden hastalığı, memleketinde pahalılığı dolayısıyla, fevkalade müzayaka çekiyorum. Çok zamanlar Hilvan'dan Mısır'a gitmek için yol parası bulmak müşkülatına uğruyorum..." (31 Ekim 1931) Sahra yakınlarındaki evinde Mehmet Akif'in eşya namına odasında birkaç kanepe, iki demir ayak üzerine konulmuş birkaç tahtadan ibaret karyola, bir seccade, bir çift nalın, bir divit, bir de duvarda Hikmet Bey'in Afganistan'dan gönderdiği bir seccade lüks sayılırdı. Mehmet Akif evden eve taşındığı zaman geceleri taşındığını söylerdi. Konu komşu eşyasını görmesin diye. Yemede çok tenevvü istemezdi. Bir iki kap yemek fakat nefis ve bol olmasını arzu ederdi. Mehmet Akif'in ev hayatı müsterih değildi. Eşi hep hasta olduğu için ev işlerini layıkıyla görebilecek hâlde değildi. Bu sebeple Mehmet Akif, evin nizam ve intizamıyla doğrudan doğruya ilgileniyordu. Seyahatler, hicretler nedeniyle çocuklarının tahsili de muhafaza edememişti. Ona da çok üzülüyordu. Bazen şöyle diyordu: "Bu aile gailesi beni çok yordu. Bu gailelerden azade olsaydım, daha çok şiir yazardım."

Mehmet Akif, oğlu Emin'e Arapça okutmak için İstanbul'a Muallim Mahir'den bir "el-Müşezzeb" ister, o da bulup gönderir. Bu nedenle

Mehmet Akif 12 Nisan 1926 tarihli mektubunda şöyle diyor:

"Kitaptan çok memnun oldum. Bakalım, bizim Emin'e onu okutmak istiyorum. Lisan-ı afıza işi oğlanda: oğlanda ise o meleke, ötekilerden de berbat! Ramazan'ın başından beri çalıştığı "Tebbet Yeda" sûresini Kadir Gecesi dinletebildi; o da dört yanlışla! Sonra da bana "Baba sen beni hafız mı etmek istiyorsun?" demesin mi? "Oğlum, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Zaten baksana, maazallah öyle bir tasavvurum olsa, bu gidişle ömr-i beşeriyet yetişmeyecek." dedim. "Mamafih çocuğun gayet iyi bir hâli var: Kendisinden son derece memnunum."

Mehmet Akif'in bütçesi de oğlu Emin'in ezberi gibiydi, borçsuz kaldığı nadirdi. Para sıkıntısı olduğunda olay şöyleydi: Bir Arap şairine demişler; "Niçin bizi hiç aramıyorsun?" Şair demiş ki: "Kalbimde birkaç yer var. Biri kasaba, biri bakkala, biride sebzeciye… Bunları düşünmekten başkasına yer yok." İşte benim vaziyetim de böyle dermiş Akif. Hatta bir ara sıkıntıya düşmüş, Girit'te oturan ve kendisiyle mektuplaştığı, Necid seyahati arkadaşı, eski Teşkilat-ı Mahsusa reisi Eşref Sencer Kuşçubaşı'ndan "beş on lira" borç istemişti: "Eşref'ciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana beş on lira gönderebilirsen çok makbule geçer. Mamafih hazır paran yoksa katiyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikraza kalkışırsan, vallahi'l azim muazzep olurum." Eşref Bey parayı göndereememiş olacak ki, sıkıntı devam eden Mehmet Akif, dört ay sonraki mektubunda da aynı meseleye kısaca değinmektedir: "Aklımda iken söyleyeyim: Benim talebim imkân ile mukayyet idi, hâlâ da öyledir. Bunun için katiyen üzülmene razı değilim, anladın mı?" Mehmet Akif'in bu maddi sıkıntısı 1932 Temmuz ayında Abbas Halim Paşa'ya hitaben yazdığı "İkinci Arıza"sında alacaklarını, beklediği "ilham perisinin" yerine gelen "zebanilere" benzetmiştir:

"Bin, bekle, bin uğraş… O peri gelmeyecek hiç!
Lakin gelecek -evlere şenlik – sıra devler,
Bakkal, kasap, eczacı, hekim, kahveci, berber,
Ev sahibi, ekmekçi, manav, sebzeci, fulcu,
Silkip dökecek her biri koynundaki borcu…"

Akif'in Meal Çalışması

Mehmet Akif'in on yıl boyunca her ayetin her bir kelimesinin üzerinde günlerce düşündüğü, her birini ayrı önemle tercüme ettiği Kur'an-ı Kerim sevgisinin kaynağına bakacak olursak; Akif'in dört yaşındayken Mahalle Mektebine gönderilmiş ve Kur'an öğrenmeye başlamış olduğunu görürüz. Daha sonra Fatih baş imamı meşhur "Arap Hoca" Mehmet Rasim Efendi'den hıfza yani Kur'an-ı Kerim'i tamamen ezberlemek üzere derse başladı. Arap Hoca, Mehmet Akif'in o günlerini şöyle anlatır:

"Babasının sağlığında beraber camiye gelirlerdi. Sekiz yaşında bir çocuktu. Evvela "hıfz" a başladı, talim okudu. Zekâsı şaşılacak derecede idi. Babasından "akait" dersi aldığı, benden de "kavait" okuduğu hâlde ayrıca her gün Kur'an'dan beş sahife "çiğ" hazırladı.

İskeçeli Hafız İsa adında bir ders arkadaşı vardı. Geri kalıyor, diye bazı geceleri onu çalıştırmaya giderdi. İki buçuk, üç ayda on iki sahifeyi çıktı.

Baytar Mektebi'ni birincilikle bitirdikten sonra Adana'ya memur olarak gitti. Bir müddet sonra geldi. Adana'da vazifesini ifa ettiği sırada, geriye kalan sekiz sahifeyi kendi kendine hazırlamış, mektuplarında; "Hocam, hıfzımı bitirdim. Dönüşte cemiyeti yaparız." diyordu. Yer değiştirdi. Engeller çıktı. Cemiyeti yapamadık. Fakat İstanbul'a döner dönmez, Bozdoğan Kemer'indeki "Kirazlı Mescidi'nde mukabele okudu. Yirmi yaşından sonra kendi kendine çalışarak hafız oldu.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim tercümesi ve tefsiri ile Tecrid-i Sarih tercümesi yaptırmak istiyordu. 21 Şubat 1925 günkü toplantıda, Afyon mebusu Kamil Miras Bey'in gayretleri sonucunda Eskişehir mebusu Abdullah Azmi Efendi ve elli üç arkadaşı olarak verilen bir taksir ile bu iş için yeterli ödenek ayrıldı. Tefsir, ulemadan Elmalılı Hamdi Efendi'ye verilmişti. Tercüme için herkesin düşündüğü ise Mehmet Akif idi. Akif uzun müddet, bu teklifi reddetti. Bu ısrara, ısrar ile mukabele edenlere: "Birkaç parça şiir yazacağım, ona mani olursunuz." diyordu. Fakat bu iş için İstanbul'dan gelen Akşehirli Ahmed Hamdi Bey'in devamlı ısrarı ve Akif'in sevdiği saydığı dostlarını araya koymasının sonucunda "adına meal denilmesi ve Elmalılı'nın tefsiri ile bir arada basılması" şartıyla teklifi kabul etti. Meal için ayrılan altı bin liraya mahsuben kendisine bin lira verildi ve anlaşma imzalandı.

Mehmet Akif, 1926 yılı başından itibaren Kur'an tercümesi için çalışmaya başladı. Mehmet Akif meal üzerine çokça düşünüyor, bütün vaktini Kur'an'la ve mealle geçiriyordu. Yaptıklarını asla beğenmiyor, hep noksanlıklarını görüp yeniden üzerine çalışıyordu. Mealle ilgilenmek Mehmet Akif'i yalnızlığa alıştırmıştı, kalabalıktan bunalıyordu artık. Eşref Edip bu olayı şöyle anlatıyordu:

"Ben 1932'de ilk kez Mısır'a gittiğim zaman Kahire'nin görülecek yerlerini bana göstermek için birkaç saat şehirde kalışı onu adeta bunaltıyordu. Büyük bir izaz olmak üzere, birlikte Ezher'i, müzeyi, Darülfununu, Hayvanat Bahçesi'ni, büyük camileri gezdik, ehramları gördük. Bir cuma günü de Mısır'ın belki de en mümtaz, en güzel okuyan hafızı, Şeyh Muhammed Rıfat'ı dinledik. Bir de buranın en meşhur muganniyesi (kadın şarkıcı) Ümmü Gülsüm var, onu da bir gece sen gider, dinlersin, dedi. Görüyorum ki, üstat şehirde bunalıyordu. Kahire'de biraz fazla kaldık mı, çok sıkılıyordu. Geçirdiği münzevi hayat, onu büsbütün şehirden uzaklaştırmıştı. O muazzam şehrin hiçbir şeyi onu eğlendirmez, cezp etmezdi. O, yalnız inzivagahında düşünmekle, yazmakla, okumakla vakit geçirir, başka şeyde zevk bulamazdı.

Senelerce Kur'an tercümesiyle uğraşmak onu takva sahibi yapmıştı. Kur'an'ı su gibi ezber okurdu: "Allah'a hamdolsun, demir hafız oldum." derdi. "Şimdi Ramazanları teravihi hatimle kıldırıyorum."

"Hangi camide?"

"Camide değil evde. Bizim oğlan (Tahir) cemaat oluyor, ben imam. Beraber kılıyoruz. Birkaç rekât sonra, bakıyorum Tahir arkamda yok. O kadar dayanabilmiş. Artık ben hem imam hem cemaat oluyorum."

Müderris İhsan Efendi anlatıyor: "Yanlışsız okuyordu. "Üstat, hakikaten siz demir hafız olmuşsunuz." derdik. "Evet" derdi, "Ben bunu hocama da yazdım dedim ki, ben Kur'an'ı himmetinizle takviye ettim. Şimdi hatimle teravih kıldırıyorum. Bana dayanıklı Müslüman gönder."

Mehmet Akif'in Kur'an tercüme işini kabul etmek istemeyişinin nedeni, Kur'an'a olan sonsuz hürmeti idi. Bu hikmet Mehmet Akif'i Kur'an'ın her kelimesi üzerinde uzun uzadıya durmaya sevk ediyor ve sonunda onu, yine de muvaffak olmadığına inandırıyordu. Bu nedenle yaptığı tercümelerin onu tatmin etmesinin hiçbir yolu yoktu. Kendisine, bu tercümeyi ne yaptığı soruldukça: "Yapmadım." diyor ve ilave ediyordu; "Beni tatmin etmeyen bir eser, başkalarını nasıl tatmin edebilir?"

Mehmet Akif'in Kur'an Mealini gören ve okuyan birkaç kişiden biri olan Eşref Edip, derhal, basmak için onu almak istemiş, ancak Mehmet Akif'in itirazları dolayısıyla alamamıştı. Eşref Edib bu olayı şöyle anlatıyor:

Mısır'da tercümeyi bitmiş gördükten sonra üstada dedim ki:

"Artık, elhamdülillah tamam olmuş. Avdette ben bunu İstanbul'a götüreyim." Güldü; "Onu tamam oldu mu zannediyorsun? Onun üzerinde daha ne kadar işlemek lazım! Çok noksanları var." dedi.

"Noksan tarafını göremiyorum. Tebyiz bile etmişsiniz."

"Sana göre tamam olmuş, ama bana göre daha çok noksanı var?"

"Ne gibi?"

"Çıkıntıları, tashihleri görüyorsun ya. Onlar hep tebyizden sonra olmuştur. Bir kelimenin en güzel zannettiğim karşılığını bir zaman sonra beğenmem. Daha güzel tercüme hatırıma gelir. O kelimenin bütün tercümelerini değiştirmek icap eder. Sonra bazı ayetler de var ki muhtelif suretlerle tercümeye müsait. Müfessirler bu ayetlerin muhtelif manalarını göstermişler. Bunlardan birini tercih etmek lâzım... Ben de öyle yaptım. Fakat diğer manalarını da göstermek, altında şümulü muhafaza etmek icap eder. İşte bunları da not olarak yazmak zaruri... İnşallah bunları da ikmal ettikten sonra, bir heyet-i ilmiyenin nazar-ı tetkikinden geçmesini arzu ederim. Belki bazı noktalarda hatalarım var. Bunlar neşrolunmadan tashih olunmak lâzım."

"Siz işi çok uzatıyorsunuz?"

"Ya ne zannettin? Ben bunu niye vaktiyle kabul etmemiştim. Öyle kolay iş olsaydı, çoktan yapmış olurdum. Evet, bu bir ihtiyaçtır. Ama buna bir ömür lâzım. Üç beş senede olacak iş değildir bu. Şimdi artık benim yüzümden hiç kimsenin bir hakkı yok. Ben de hiç kimseye bunu vermekle mukayyet değilim. Tamamıyla bu, benim keyfime tabi bir iştir. Ne vakit tamam olduğuna kanaat hâsıl ederse o vakit neşrederim."

"Fakat Cenab-ı Hakk'ın size bahşettiği bu mazhariyet, herhalde yalnız sizin keyfinize tabi olmamak iktiza eder, zannederim. Bütün Müslümanların bunda alakası, hakkı var."

"Canım, ben de bunu mezara götürecek değilim ya. Maksat daha güzel olması, hatadan salim bulunmasıdır. Noksanı tamam olmayınca nasıl neşrine müsaade ederim."

Bu olay 1932 yılında Eşref Edip'in Mısır'a geldiği zaman gerçekleşmiştir. Aslında Mehmet Akif müsveddeyi 1929 yılı sonunda bitirmiştir; ama bunu Diyanet İşlerine göndermemiştir. Bunun asıl nedeni camilerde namaz içinde okunan Kur'an ayetlerinin Türkçe okutulmak üzere bir devrim hazırlığını haber almasıdır. 1926 yılı Mart ayı içinde Göztepe Camii'nde imam, cemaati namaz kıldırırken Kur'an yerine Türkçe tercümesini okumuş, cemaatin şikâyeti üzerine Diyanet İşleri Reisi Rıfat Börekçi Efendi'nin emriyle imamlıktan alınmıştır. Bunu ele alan Ahmed Ağaoğlu, 11 Nisan'da *Milliyet* gazetesinde çıkan yazısında dindarlığa hücum ederek namazda Türkçe Kur'an okunmasını istemişti. Bu şekilde başlatılan faaliyetler 1931 yılında aleni ve toplu tatbikat sahasına konulmuş, bu yılın Ramazan ayında bizzat Mustafa Kemal tarafından seçilen hafızlar, İstanbul'un büyük camilerinde Kur'an'ın Türkçe tercümesini aşirler okuyarak devrimi başlatmışlardır. Bu hafızların isimleri ve okuyacakları camiler, gazetelerde ilan edilmekteydi. Mehmet Akif bu yüzden 1931 yılı Aralık ayı içinde bu iş için aldığı bin lirayı geri vermiş, tercüme işinden ve haklarından vazgeçtiğini bildiren kâğıdı imzalamıştır. Bu suretle kendisini, dindar halk tarafından sevilen ve güvenilen temiz adının arkasına gizlenerek yapılacak feci bir "devrim"e alet edilmekten kurtarmıştır.

Mehmet Akif, Mısır'da iken Siroz hastalığına yakalanmıştır. Hava değişikliği iyi gelir düşüncesiyle önce Lübnan'a, sonra Antakya'ya

gitmiş; fakat Mısır'a daha hasta olarak dönmüştür. 17 Haziran 1936'da tedavi için İstanbul'a dönmeden önce meali Yozgatlı İhsan Efendi'ye bırakır. Tabii başta bahsettiğimiz Mehmet Akif'in Mısır'a gitme sebebi olan polis takibi hâlâ devam etmektedir. Mehmet Akif on buçuk sene sonra ağır hasta olarak döndüğü yurdunda yine aynı muameleyi görmekteydi… Yurdumuzda Mehmet Akif'e, onun düşüncelerine olan nefretleri, korkuları on bir sene boyunca değişmemişti. Dönüşünden bir ay sonra, Emniyet İleri Umumi Müdürü Şükrü Sökmensüer imzasıyla, Mısır İskenderiye Başkonsolosluğu'na "bir memleket vatandaşının kendi ülkesine dönmesi için vizesi var mıdır" sorularını yönlendirdiler.

Vatanı için Millî Mücadele yıllarında cephe cephe dolaşan, vaazlar veren, yine vatanı için Milli Marş yazan, bunlara rağmen milleti tarafından on bir yıl Mısır'a terk edilen Mehmet Akif'in Mısır'daki on bir yılına sadece yüzeysel bir bakış attık…

MEHMET AKİF'İN MISIR'DAKİ HAYATI VE MEŞHUR KUR'AN MEALİ MESELESİ

Merve VARDIM[1]

Vatanın kurtuluşu için çalışan Akif, 1920 Nisan'ında Ankara'ya gitti. Burdur Mebusu olarak I. Meclis'e katıldı. İstiklal Marşı'nı yazdı. Anadolu'yu dolaşıp Millî Mücadele'nin manevi önderi oldu. Düşman vatandan çıkarıldı. I. Meclis, seçim kararı alarak 1923 Mayıs'ında dağıldı. II. Meclis'te milletvekili olmayan Akif, ailesiyle beraber İstanbul'a döndü. İstanbul'da bir süre dinlendikten sonra 1923 yılı Ekim'inde, Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine onunla birlikte Mısır'a gitti. 1924 baharında döndü. 1924 sonunda aynı şekilde giderek, 1925 baharında yeniden yurda geldi. Mehmet Akif'in Mısır'a temelli gidişi işte bu yılın Ekim ayındadır. Peki, "Canı cananı bütün varımı alsın da Hüda/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda" mısralarını kaleme alan, vatanın zor zamanlarında her zaman onun için çalışan Mehmet Akif Mısır'a neden gitmiştir? Pendik Bakteriyoloji Hanesi Müdürü Şefik Kolaylı (Neyzen Tevfik'in kardeşi) Ankara Halkevi salonunda, 31 Aralık 1950 tarihinde verdiği konferansta Mehmet Akif'in Mısır'a gidişini şu şekilde anlatır:

"Bir cumartesi günü idi, yanında Profesör Fazıl Yegül de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arz-ı vedaya geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerinin sekteye uğrayacağını söyleyerek kararından vazgeçmesinde ısrar ettik. Akif büyük bir teessür ve hüzün içinde dedi ki: "Arkamda polis hafiyeleri gezdiriyorlar. Ben, vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum."

Osman Yüksel Serdengeçti'nin 31 Aralık 1967 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesinde, Hasan Basri Çantay'dan naklen verdiği şu bilgiler Akif'in Mısır'a gitme sebebinin daha derinde olduğunu göstermektedir:

"Çanakkale zaferinin yıldönümüdür… Bir tören yapılıyor… Çanakkale şehitleri anılacak… Zamanın meşhur şairi kürsüye geliyor; "Maalesef" diyor, "Çanakkale

1 Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi.

Şehitleri için güzel, şehitlerimizin şanına lâyık bir Türk şairi tarafından şiir yazılamadı. Çanakkale destanını yazan maalesef Türk değildir. Çaresiz Türk olmayan bir adamın şiirini okuyacağız." İstemeye istemeye Akif'in şiirini okuyor. Merhum bu hadiseyi duyuyor ve çok üzülüyor, o kadar ki koskoca adam bir çocuk gibi ağlıyor. Yine tam o zamanlar da bir yazar gazetede bir makale yayımlamış… Akif'e "Hadi git artık, sen kumda oyna!" demiş. Akif bunu da okuyor ve artık Türkiye'de duramıyor."

Akif'in 1929'da yazdığı şu mısralar da Mısır'a gidişi hakkında bazı ipuçları verir:

"Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
Manzum sayıklar gibi manzume sayıklar!
Zannım, mütekait şuaradan olacak ki:
Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş ne bıyıktan;
Asarı da memnun görünür köhne kılıktan.
Hicri, kameri ayları ezber sayar amma,
Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma!
Mamure-i dünyayı dolaştıysa da, yer yer,
Son son, "Hadi sen, kumda biraz oyna!"
demişler."

Üstat Mısır'a hicret ettiği zaman iki sene kadar Abbas Halim Paşa'nın misafiri olur. Paşa'nın Hilvan'daki büyük sarayının karşısında küçük bir köşk vardır. Orası Üstada tahsis olunmuştu. Üstat orada çok sakin, müsterih bir hayat geçirdi. "Firavun ile yüz yüze" şiirini de orada yazdı. Bu şiirini Abbas Halim Paşa'nın refikası Prenses Fahrünnisa Hatice Hanımefendi'ye ithaf etti. Sonra ailesi de Mısır'a gelince ayrı bir ev kiraladı. Hilvan'ın bir köşesinde, sahra yanında bir evde yaşamaya başladılar. Bu evi Eşref Edip hatıralarında şu şekilde tasvir eder: "Eşya namına odasında birkaç kanepe, iki demir ayak üzerine konulmuş birkaç tahtadan ibaret karyola vazifesini görür bir şey, bir hasır seccade, bir çift nalın, bir divit, bir de duvarda Hikmet Bey'in Afganistan'dan gönderdiği bir seccade… Bu seccade lüks sayılırdı. Fakat o, en kıymettar bir hediyeydi."

Bir yıl Neyzen Tevfik Mısır'a gelmişti. Akif onu misafir etmişti. İlk günlerde Neyzen Tevfik'e şöyle demiştir: "Kahire'den dönmekte geç kalır, evin yolunu doğrultmayacak hâlde olursan; "Hilvan'ın en küçük evi nerededir?" diye kime soracak olursan, sana bizim evi gösterirler, demiş ve gülmüştü."

Mehmet Akif Mısır'da bulunduğu on yıldan fazla zaman zarfında çok fazla kimseyle görüşmemiştir. Hilvan'a yakın bir yerde oturan Kahire Üniversitesi hocalarından Abdülvehhab Azam, onun varlığından, Mısır'a hicretinden dört yıl sonra haberdar olmuş; bunu da İstanbul'da Eşref Edip'ten öğrenmiştir. Mehmet Akif bu zatın kendisini arayıp bulması sayesinde 1929 yılı Aralık ayından itibaren, Mısır Üniversitesi'nde Türkçe Öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır. Akif'in vefatı üzerine yazdığı yazıda Abdülvehhab Azam, Akif'le karşılaştıkları günü şu şekilde anlatıyor:

"Evine gittim kapıyı çaldım. Altmışlık kırçıl, sağlam yapılı, utangaç, mütevazı bir adamla karşılaştım. Oturduk, biraz konuştuk; bu konuşma ile aramızda sürekli sevgi ve samimi bir dostluk devresi açıldı.

Dostum cidden utangaçtı. Az söyler, çok düşünür, uzun zaman sükûnet eder, inzivayı sever, toplantılardan kaçardı. Bu yüzden kendisiyle bol bol buluşabiliyor, sohbetinden istifade edebiliyordum. Kendisini arayıp da evinde bulamadığım nadirdi."

Bir ara çok sıkıntıya düşmüş, Girit'te oturan ve kendisiyle mektuplaştığı, Necid seyahati arkadaşı, eski Teşkilat-ı Mahsusa reisi Eşref Sencer Kuşçubaşı'ndan beş on lira borç istemişti: "Eşref'ciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana beş on lira gönderebilirsen çok makbule

geçer. Mamafih hazır paran yoksa katiyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikraza kalkışırsan, vallah'il azim muazzeb olurum." Bütçesinin sıkıntıda olduğunu gösteren bir hikâye de şu şekilde: Bir Arap şairine demişler; "Niçin bizi hiç aramıyor, sormuyorsun?"

Şair demiş ki: "Kalbimde birkaç yer var. Biri kasaba, biri bakkal, biri de sebzeciye. Bunları düşünmekten başkasına yer yok." İşte benim vaziyetim de böyle, demiştir Akif.

Akif Mısır'da şehir hayatından hoşlanmazdı. Bunu Eşref Edip şu şekilde anlatır:

"Şehirde dolaşmaktan, kalabalıktan, insanlardan çok sıkılırdı. 1932'de ilk Mısır'a gittiğim zaman Kahire'nin görülecek yerlerini bana göstermek için birkaç saat şehirde kalışı onu adeta bunaltıyordu. Büyük bir izaz olmak üzere, birlikte Ezher'i, müzeyi, Darülfununu, Hayvanat bahçesini, büyük camileri gezdik, ehramları gördük. Bir cuma günü de Mısır'ın, belki de İslâm âleminin en mümtaz, en güzel okuyan hafızı Şeyh Muhammed Rıfat'ı dinledik. Bir de buranın en meşhur muganniyesi Ümmü Gülsüm var, onu da bir gece sen gider, dinlersin, dedi. Görüyorum ki Üstat şehirde bunalıyordu. Kahire'de biraz fazla kaldık mı, çok sıkılıyordu. Geçirdiği münzevi hayat onu büsbütün şehirden uzaklaştırmıştı. O muazzam şehrin hiçbir şeyi onu eğlendirmez, cezp etmezdi."

Yine Eşref Edip'in hatıralarından Mehmet Akif'in Mısır'daki günlük hayatına dair bazı ipuçları öğreniriz: "Sabahleyin erkenden kalkar, çayı hazırlar, sonra beni uyandırır, kahvaltı ederdik. Üstat eskisi gibi yemiyordu. Pek az yiyordu. Gündüzleri sabah kahvaltısı ile yetiniyordu. Son zamanlarda çay da çok içmiyordu. Akşamları ise hafif sebze ve yoğurttan başka bir şey yemiyordu. Burada başka türlü yaşanmaz, diyordu."

Mehmet Akif Kahire'de çokça bulunan Türklerin arasından bilhassa Ezher'de talebe olan Yozgatlı İhsan Efendi, Osmanpazarlı İsmail Hakkı ve Bayramiçli Mehmet Eşrefle sık sık görüşürdü. Bu öğrencileri Akif'in Nil'e olan sevgisini şu şekilde anlatmışlardır: "Mehtaplarda Nil kenarına gider, orada geç vakitlere kadar kalırdı. Bilhassa Nil'in taştığı zamanlarda -Ağustos, Eylül aylarında- Nil'i seyretmekten çok zevk alırdı. Sevdiği arkadaşları geldikçe onları Nil'in kenarına götürür, çaylar ikram ederdi." Akif Mısır'da geçirdiği son yıllarında çok rahatsızlanmıştır. O dönemde çekindiği fotoğrafa bakarak "Resmim İçin" isimli şiiri kaleme almıştır:

"Şu serilmiş görünen gölgeme imrenmedeyim.
Ne saadet, hani ondan bile mahrumum ben.
Daha bir müddet eminim ki hayatın yükünü,
Dizlerim titreyerek çekmeye mahkûmum ben.
Çöz de artık yükümün kördüğüm olmuş bağını
Bana çok görme ilahi bir avuç toprağını."

Hastalığının ilerlemesiyle adeta ölmek için vatanına geri dönmüştür.

Kur'an Meali

Akif Mısır'a gideceği son sırada (Ekim 1925) Diyanet İşleri tarafından Kur'an'ın tercüme ve tefsiri Elmalılı Hamdi Efendi ile birlikte kendisine verilmişti. Büyük Millet Meclisi'nin de arzusu bu yönde idi. Mehmet Akif Kur'an tercümesinin yapılabilmesini çok güç buluyordu. Kendisine bu konuda ısrarda bulunduklarında: "Bunu öyle kolay bir şey mi zannediyorsunuz? Bu benim yapabileceğim bir iş değildir." diyordu. Diyanet Riyaseti Müşavere Heyetinde bulunan Ahmet Hamdi Efendi bu tercümenin Akif tarafından yapılması noktasında çok ısrarcıydı. Çünkü üstadın edebiyat-ı Arabiye'ye olan hâkimiyeti, sonra tercümedeki kudreti, kelime-

lere karşılık bulmak, cümlelere şiir gibi ahenk vermek hususundaki muvaffakiyeti malum idi. Lakin ne kadar uğraştıysa da üstadı bu konuda ikna edememişti. Bunun üzerine Akif'in yakın arkadaşı Ahmet Naim'in tavsiyesi üzerine Aksekili Elmalılı Hamdi ile bir istişarede bulundu. İstişare sonucunda tefsirin Elmalılı Hamdi, mealin ise Akif tarafından yapılması düşünüldü. Mehmet Akif yazdığı mealin Elmalı'nın tefsiriyle birlikte basılmasını şart koşarak bu teklifi kabul etti. Daha sonra bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre Diyanet İşleri, Kur'an'ın tercümesi ve tefsiri için on iki bin lira tahsis etmişti. Anlaşma gereği bin lira Akif'e bin lira da Elmalı Hamdi'ye avans olarak verildi. Bir müddet sonra üstadın Mısır'a dönüş vakti geldi. Akif meali Mısır'da yazacaktı. Mısır'da senelerce bu mealle uğraştı. Mealin tamamını bitirmeden Türkiye'ye göndermek istemiyordu. Çünkü tercüme ilerledikçe bazı kelimelerle, hatta bazı edatlara daha güzel karşılık hatırına geliyordu. Sonra heyet-i umumiye tamam olunca tekrar gözden geçirecek, tashih edecek, bazı noktalar ilave edecek, özetle kendince hiçbir eksik kalmadığına inandığında meali teslim edecekti.

İş biraz uzayınca Diyanet İşleri Akif'ten meali göndermesini istedi. Akif buna razı olmayınca tek çıkar yol anlaşmayı feshetmekti. 1932 yılında üstat tercüme için kendisine verilen bin lirayı teslim etti ve meal görevi de Elmalı'ya verdi. Böylelikle Akif meal konusunda serbest kalmış oldu. Daha sonra mealle ilgili çalışmalar yapmaya devam etti. Eşref Edip'e mealle ilgili hayallerini paylaşmıştır: "Bir kere daha okuyup tashih etmek, noksanlarını ilave etmek, ondan sonra heyet-i ilmiye tarafından tetkik edilmek, lâzım gelen bazı ayetlere not şeklimde muhtasar bir tefsir ilave etmek… Mevlana Mehmet Ali'nin İngilizce Kur'an tercümesi gibi, bir tarafa Kur'an'ın asıl metnini, bir tarafa da tercümesini, altına da şerh ve tefsirini yazmak. Sonra gayet nefis bir şekilde ipek kâğıda basmak…" Merhum hastalığı nedeniyle Mısır'dan İstanbul'a dönerken orada tamamladığı tercümeyi Yozgatlı İhsan Efendiye bırakmış; "Eğer ben sağ olur da gelirsem, noksanlarını ikmal eder, ondan sonra basarız. Eğer ölür de gelemezsem bu eser sen de kalsın, bunu yakarsın." demiştir. Fakat sonraları burada ibadetlerde bir inkılap yapmak, namazlarda Kur'an yerine tercümesini okumak söylentileri başlayınca Akif'in zihni alt üst oldu: "Benim tercümeyi bunun için mi istiyorlar?" diye endişeye düşmüştür. Eşref Edip Akif'in vefatı üzerine mealin akıbetini öğrenmek için Mısır'a gitmiştir:

"Merhumun vefatından sonra Mısır'a gittim İhsan Hoca ile hayli münakaşa ettik. Bir yaz gecesi idi, gece yarısından sonra caddelerde dolaşarak konuştuk. "İhsan Efendi," dedim; "herkes merak içindedir. Bu tercüme hakkında umumi bir alaka var." "Biliyorum o alakayı!" dedi. "Hayır devrimcilerin alakasını kastetmiyorum. Kur'an'ı seven, manasını anlamak isteyen halis Müslümanların alakasını arz etmek istiyorum. Umumi kanaat şu yoldadır ki siz herhalde bu eseri yakmaya kıyamamışsınızdır. Akif, herhangi bir teessür ve infial ile öyle bir vasiyette bulunmuştur." "Rica ederim" dedi, "artık bu bahsi konuşmayalım."

İhsan Efendi hiçbir zaman meali yaktığını söylememiş. Ama yerinden de kimseye bahsetmemiştir. Mealin akıbeti ile ilgili 1992 yılında İsmail Hakkı Şengüler şunları anlatmıştır:

"Yıl 1961… Mehmet İhsan Efendi üçüncü defa kalp krizi geçirmiş. Şekeri de var. Ölümünden üç beş gün önce oğlu Ekmeleddin'i yanına çağırıyor ve karşısında duran çalışma masasının kilitli sağ gözünü göstererek şunları söylüyor: "Sana ben öldükten sonra yerine getirmeni istediğim önemli bir vasiyetim var. Gördüğün şu gözde bir iki tomar kâğıt var, ben öldükten sonra onları alıp yakacaksın! Baba-

sının vefatının üçüncü günü taziyeye gelenler arasında, Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey de vardır. O sırada henüz on sekiz yaşında olan Ekmelettin İhsanoğlu, İbrahim Bey'e babasının vasiyetinden bahseder. Bu iki kişiden başka Osman Saraç, Ali İhsan Okur, İsmail Hakkı Şengüler İhsan Efendi'nin odasına giderler. Masanın sağ gözündeki kâğıtların Akif'in kendi el yazısıyla yazılmış meal olduğunu görürler. Masanın orta gözünde de İhsan Efendi'nin kendi yazısıyla yazmış olduğu meali bulurlar ve ikisini de yakarlar."

Nitekim İhsan Efendi'nin kendi eliyle yazdığı kopyadan başka, mealin üçte birlik bir bölümünün aslından latinize suretiyle daktilo edilmiş kısmı vardır. Söz konusu metin Yozgatlı İhsan Efendi'nin ders ve sohbetinden istifade eden merhum âlim Mustafa Runyun tarafından muhafaza edilmiştir. Mustafa Runyun'un oğlu Ali Yahya, babasının sağlığında bu dosyanın ne olduğunu babasına sormuş. O da bunun Mehmet Akif'in meali olduğunu söylemiştir. Mustafa Runyun'un vefatına kadar bu dosya aile içinde muhafaza edilir ve daha sonra artık Akif'in meali basmak istememesindeki durumlar ortadan kalktığı için basılır. Günümüzde de Akif'in kaleme aldığı meal piyasa da mevcuttur.

Meal hususunda ne kadar zahmet çektiği, Mahir İz'e yazdığı şu fıkradan anlaşılmaktadır: "Tercüme bitti, ama temize çekme bitmedi. Bakalım o mu benden evvel bitecek, yoksa ben mi ondan evvel biteceğim!"

MISIR ÖZELİNDE AKİF'İN SON YILLARI

Naile Türkan ESKİ[1]

Mehmet Akif'in Mısır'a ilk gidişi 1914 Ocak ayındadır. Akif Bey'in bu ilk seyahati iki ay sürmüştür. İkinci Mısır seyahati resmi bir vazife ile 1915 yılı Mayıs ayında başlamış, dönüşte Şam ve Beyrut'a da uğrayan şairin İstanbul'a gelişi Ekim'i bulmuştur. Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine 1924 ve 1925'in kış aylarını Mısır'da geçirmiştir. 1925'in Haziran'ında Mısır'dan Türkiye'ye döndüğünde; siyasi, fikri veya dini bakımdan rahat edemeyeceği bir ortamda bulmuştur kendini. Artık çok sevdiği vatanında daha fazla duramayacağını anlamış ve Mısır'a yerleşmeye karar vermiştir. Şapka Kanunu'nun uygulamaya başlandığı döneme denk gelen bu yolculuğu bahane eden kimi çevreler; "Şapka giymemek için gitti." diyerek olayı geçiştirmiş ve o büyük fikir adamını karalamayı hedeflemişlerdir.

Mehmet Akif'in vatanını terk ederek, ölümünden altı ay öncesine kadar dönmemek üzere Mısır'a gitmesinin gerçek sebebi; bir düşman sayılarak polis tarafından takip altına alınmış olmasıdır. Şefik Kolaylı Bey bir yazısında Akif'in gidişini şu şekilde anlatıyor:

"Pendik Bakteriyolojihanesi Müdürü idim. Akif bana geldi. Yanında Prof. Fazlı Yegül de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arz-ı vedaya geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerinin sekteye uğramasının muhtemel bulunduğunu ileri sürerek, kararından vazgeçmesi için ısrar ettik. Akif, büyük bir hüzün ve teessür içinde dedi ki: "Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben, vatanını satmış ve memleketine ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum."

Akif 1935 yılında istirahat için gittiği Lübnan'dan, malaryaya yakalanmış olarak döndü. Malarya, sıtma hastalığının diğer adıdır. O yılın sonuna doğru hastalığı ağırlaştı. Mithat Cemal Kuntay *Mehmet Akif* adlı kitabında Akif'in hastalığını şu şekilde anlatıyor:

---

1 Konya Selçuklu Anadolu Lisesi öğrencisi.

"Bir sefer sıhhatini sorarak ona bir mektup yazdım; niçin sorduğumu merak etmesin diye de bir yalan buldum: "Malarya geçirdiğini duymuştum." Cevap geldi. Meğer o bu yalanı kendine benden evvel söylemiş, buna da inanmıştı: "Çocukluğunda geçirdiği malarya şimdi nüksediyordu. Fakat geçende Cebeli Lübnan'a gitmişti. Cebel'in havası iyi gelmişti. Geçecekti. Bir şey değildi." Bu cevap karşısında malaryaya ben de inandım. Fakat en hazini, bu malaryaya Cebeli Lübnan'daki bir hekimin de inanmasıdır. Akif'in, oradan Prenses Emine Abbas Halim'e yazdığı mektupta hekimin bu korkunç hünerini okuyoruz: "Sıdkı Bey isminde bir hekim bendenizle çok alakadar oldu. Kanımda malarya bulunduğunu söyledi. Fakat biraz sonra bu malaryaya kendisinin de inanmadığını aynı mektupta görüyoruz: "Lakin Mısır'a döndükten bir zaman sonra, akşamları, yine hararet başladı. Dilaver Bey şıringayı tekrar ettiyse de tesiri olmadı. Şimdi içerden bir Alman ilacı veriyor. Akciğerle kalpte bir şey olmadığını hekimler emin bir şekilde söylüyorlar ki bundan kendim de eminim. Tansiyonların hâli tabii de karaciğerle dalak büyümüş. Gençliğimde iki üç defa malaryaya tutulmuştum. O iki uzvun büyümesini bendeniz buna yormak istedim. Çünkü hekimlerin saydıkları diğer sebeplerle hiç münasebetim yok. Yalnız bir dizanteri muayenesi kalmıştı, onu da Mısır'a gelince yaptırdım, olmadığı anlaşıldı. Şayet malaryadan olsaydı, bu kadar şırınganın kat'i bir tesiri görülecekti. Binaenaleyh asıl sebep anlaşılmamış demektir. Muvaffak olabilirsem, on-on beş gün için olsun, bir hastanede kalarak müşahede altına girmek ve neticeye göre tedavi edilmek istiyorum."

Mehmet Akif Ersoy'a 1935'te siroz teşhisi koydular. Tedaviler ve hava değişimleri bir işe yaramadı. Gittikçe ağırlaştığını hisseden Akif, gurbet elde ölme korkusuna tutuldu. 1936 Haziran'ında bayrağı, dili, manzarayı ve toprağı özleyiş ve vatanına gömülmek arzusuyla vapura binip geldi. İstanbul'a döndüğü zaman, "Hasta" şiirinde tasvir ettiği genç gibi, bir "kemik külçesi" hâline gelmişti. Dönüşü, o zaman Türk basınında karakter sahibi kalemler tarafından büyük heyecanla ve sansüre rağmen sevinçli övgülerle karşılandı. Yakınları onu bir süre hastaneye yatırdılar, sonra Alemdağı'ndaki köşke götürdüler. Her ne kadar itina edildiyse de o zamanın tıbbi imkânları hastalığı iyileştirecek gibi değildi.

27 Aralık 1936'da büyük İstiklal şairimiz, milletinin kendisini ne kadar çok sevdiğini dahi bilmeden ve edebiyatımızda en büyük yerlerden birini aldığından habersiz olarak gözlerini kapadı. Son nefesini verirken hizmet ettiği öz vatanında ölmenin huzuru içindeydi. Maalesef ki İstiklal Marşı şairinin cenazesine hükümet hiç ilgi göstermedi, hatta ölüm haberi bile duyurulmadı. Neredeyse garip bir Müslüman gibi, birkaç vefalı dostunun himmetiyle defnedilecekti. Kadirşinas Türk gençliğinin, Akif'in ölümünü haber almasıyla, hadise birdenbire büyük bir cenaze merasimine dönüştü ve Akif'in tabutu resmi değilse de millî bir törenle, eller üstünde Edirnekapı Şehitliği'ne taşındı.

Hastalığında hep Mehmet Akif'in yanında olan Mithat Cemal Kuntay, Akif'in vefatını şu şekilde anlatmıştır:

"Mısır Apartmanı'na koştum. Odasına giremiyordum. Kapısının kenarına başımı dayadım. Kızı Cemile, damadı Ömer Rıza bir köşede ağlıyor. Buruşuk, boş karyola… Yerde tabut… Diz çökerek tabutta ölüyü öpen siyah giyinmiş kadın… Ayağa kalkınca kadını tanıdım: Her gün beyazlar içinde görmeye alıştığım hasta bakıcı… Cenaze Beyazıt'tan kalkacaktı. Oraya gittim. Kimseler yok; bir cenazenin geleceği bile belli değil. Çok sonra birkaç kişi göründü. Biraz sonra çıplak bir tabut geldi. "Bir fukara

cenazesi olmalı." dedim. O anda Emin Efendi Lokantası'nın sahibi Mahir Usta, elinde bir bayrakla cenazeye koştu. Sebebini anlamadım. Yine o anda yüzlerce genç peyda oldu. Üniversitenin büyük sancağına çıplak tabutu sardılar. Ellerimi yüzüme kapadım. Cenazeyi tanımıştım. Al sancakla siyah Kâbe örtüsüne sarılan tabut, üniversite gençlerinin bir ürperme manzarası olan elleri üzerinde gidiyordu. Cenazesinden bir gün sonra Alemdağı'ndaki köşk yandı. Bilmem niçin, bu yangın bir hicran kadar güzeldi."

Her insan doğar, büyür ve ölür. Mühim olan ardında ebedi bir eser bırakmaktır. Mehmet Akif Ersoy her Türk insanının ezbere bildiği ve asla unutmayacağı bir eser bırakarak adını ölümsüzleştirmiştir. Bu millet Mehmet Akif Ersoy gibi bir şaire bir daha sahip olamaz elbet. Bu yüzden, Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın. Mehmet Akif Ersoy'un ölümünden sonra ona dair onlarca kitap yazıldı, anma törenleri düzenlendi, hâlâ daha düzenlenmekte…

Mehmet Akif Ersoy Türkiye'nin gelmiş, geçmiş en yetenekli şairlerinden biridir. İstiklal Marşı'nı okurken tüyleri ürpermeyen, o vatan sevgisini damarlarındaki kan gibi içinde hissetmeyen elbette yoktur. Hayattayken kıymeti bilinmemiş olsa da şimdi onun değerini ve yokluğunun meydana getirdiği büyük boşluğu derinden hissediyoruz. Yaşarken Mehmet Akif'e ve onun ardından emaneti olan evladına sahip çıkılmaması hepimizin ayıbıdır. Onlardan özür diliyoruz. Ve Mehmet Akif Ersoy'a bu dünyadan geçtiği ve bize İstiklal Marşı'nı bıraktığı için teşekkürlerimizi sunuyoruz.

LEYLASI MİLLET OLMUŞ BİR ŞAİRİN KUR'AN MEALİ

Sena PEHLİVAN[1]

İstiklal Marşı ve *Safahat*'ın yazarı olan Mehmet Akif Ersoy, yaşadığı dönemde olduğu gibi vefatından sonra da gündemden düşmez. Gerek fikri gerekse siyasi bakış açısıyla o, doğru bildiklerini söylemekten ve savunmaktan çekinmemiş, aynı zamanda da körü körüne bir topluluğun destekçisi olmamıştır. Bundan dolayıdır ki kendisi hayatta iken başlayan tartışmalar bugün dahi devam etmektedir. Günümüzde Akif' ile ilgili tartışmalarda genişçe yer tutan konu ise yapmış olduğu Kur'an-ı Kerim tercümesidir. "Neden Kur'an-ı Kerim tercümesi görevi Mehmet Akif'e verildi ve neden Akif yapmış olduğu tercümeyi teslim etmeyip yakılmasını vasiyet etti?" şeklindeki sorular bugün dahi farklı yorumlanmakta, çok çeşitli tartışmalara konu olmaktadır. Bundan dolayı, Akif'i anlamak için hayatını bir bütün olarak ele alıp değerlendirmek gerekir. Zira Akif'in hayatına bir bütün olarak baktığımızda yaşadıklarının Akif'in kararlarında nasıl etkili olduğunu anlayacak ve doğru yorumlar dile getireceğiz.

Büyük şair Mehmet Akif Ersoy Millî Mücadele yıllarında halkı bilinçlendirmek ve birlik, beraberliği sağlayabilmek için en fazla çalışan şahsiyetlerden biridir. Akif, gerek şiirleriyle gerek çeşitli camilerdeki vaazlarıyla, halkın Millî Mücadele'de yer almasını sağlamıştır. Akif'in aynı zamanda bir din adamı özelliğine sahip oluşu, o yıllarda birçok camide verdiği vaazlardan belidir ve halkta "Millî Mücadele" ruhunun oluşmasında büyük etki sahibidir.

Şair Akif, Millî Mücadele yıllarında meclisin açılışından bir gün sonra, 24 Nisan 1920'de çalışmalara katılmak üzere meclise geldi. 1923 yılına kadar Burdur milletvekilliği de yapmış olan Akif, birinci meclisin feshedildiği 1923 yılına değin önemli çalışmalar yürüttü. Millî Mücadele'de kilit rol oynayan Akif'in, kurulan ikinci mecliste yer almaması gözümüze çarpar. Akif, ne yazık ki ikinci meclise davet dahi edilmez. Kimilerine göre bunun en büyük sebebi, Akif'in mecliste yaşamış olduğu

1 Rize Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

olumsuzluklardır; kimilerine göre de Akif'in dine bakışı ve İslâmî hassasiyetlere sahip oluşu, onu mecliste "muhalif" konuma düşürmüştür.

Akif birinci meclisin feshedilmesinin ardından ailesini de yanına alarak İstanbul'a geri döndü. O günlerde millî ve dini şahsiyetlerin en önde gelenlerinden biri olan Akif, tamamıyla Batı'ya yönelmiş olan yeni rejim için önemli bir tehdit oluşturuyordu. Öyle ki kendisine maaş bağlanmak şöyle dursun peşine polis takılıp takip ettirilerek rahatsız ediliyordu. Leylası millet olmuş şairin, bu haksız uygulamalara maruz kalması ve "rejim düşmanı" olarak gösterilmeye çalışılması onun için tahammül edilemeyecek bir hâl alınca; Abbas Halim Paşa'nın davetine icabet ederek 1925 yılının Ekim ayında Mısır'a yerleşir. Bu noktada bilinmesi gerekiyor ki Akif'in bu gidişi bir isteğin neticesi olmamakla beraber tamamıyla uygulanan yanlış politikalar ve gösterilen olumsuz tutumların neticesidir. Vatan şairimizi adeta "gönüllü" sürgüne mecbur kılmışlardır.

1925 yılında devrin yöneticileri tarafından Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilip halkın okumuş olduklarını anlayabilmesi yönünde bir istek dile geldi. Bunun üzerine TBMM tarafından Diyanet İşleri Riyaseti bütçesinden ayrılan bir ödenekle bu görev Mehmet Akif'e verilmek istendi. Şüphesiz ki Akif'in bu göreve layık görülmesindeki sebep Akif'in dini açıdan büyük bir birikime sahip oluşuydu. Çok küçük yaşlardan itibaren Kur'an-ı Kerim'i okuyup ezberleyen ve anlamaya çalışan ve aynı zamanda da halkın gözünde dini bir lider olarak görülen Akif, o dönemde bu görev için en uygun şahsiyetti. Fakat Akif yapacağı işin meşakkati ve mesuliyeti sebebiyle teklifi kabul etmedi. 1925 yılının ilkbaharında Akif, Mısır'dan döndükten sonra en yakın arkadaşları vasıtasıyla Kur'an-ı Kerim tercümesi görevini üstlenmesi için ikna edilmeye çalışıldı.

Akif, Muhammed Hamdi Yazır ve Ahmed Hamdi Aksekili tarafından bu görev için zor ikna edilmişti. Şüphesiz Mehmet Akif'in bu işi üstlenmek istememesinin en büyük sebebi; Kur'an'a karşı duyduğu büyük saygı, hürmetti. Çeviri işine 1926 yılında Mısır'da başlayan Akif, tercümeyi 1928 yılında tamamladı. Bu süre zarfında bu görevin kendisini şiir yazmaktan alıkoyduğunu yazmış olduğu mektuplar vasıtasıyla bildiren Akif, ayrıca 17 Aralık 1929 yılında yazmış olduğu bir mektupta mealin bittiğini, temize çekmekte olduğunu haber verir: "Tercüme bitti; ama tebyizi bitmedi. Bakalım o mu benden evvel bitecek, yoksa ben mi ondan evvel biteceğim?"

Akif tercüme işi ile uğraştığı zaman zarfında çok az sayıda şiir yazabilmekle beraber işin yükü sebebiyle derin bir psikolojik değişim geçirmiştir. 1929 yılında tercümeyi temize çeken Akif, ölümüne kadar geçen süre içinde de düzeltmelerine devam etti. Akif tercüme ettiği ayetlerde çeviriden kaynaklanan eksiklik sebebiyle bir türlü başarılı olabildiğine inanmıyordu. Kur'an-ı Kerim'i bu kadar önemseyen bir şahsiyeti, yaptığı tercümenin tatmin etmesine imkân yoktu. Nitekim kendisine bu tercümeyi ne yaptığını soranlara "Yapamadım" deyip; "Beni tatmin etmeyen bir eser, başkalarını nasıl tatmin edebilir?" cevabını veriyordu. Bununla beraber Akif çok daha büyük bir kaygıyı taşıyordu. O yıllarda "dinde reform" adı altında İslâm dışında yeni bir "din" oluşturmaya çalışılmakta, yeni ve keyfi düzenlemeler getirilmekteydi. 1932 yılında ezanın Türkçeleştirilmesi ile başlayan Türkçe ibadet politikası Akif'i derinden endişelendiren en büyük sebeplerden biriydi. Akif:

"Tefsirsiz ve izahsız tercümeyi ele geçirenlerden bazı mızrak kafalı cüretkârlar türeyecek. Kur'an'ın manasını Arapça bilmediğimiz için anlayamıyorduk; ama işte tercümesi meydanda. Bizim de akıl ve idrakimiz, bizim de

yeter derecede siyaset ve siyasete vukufumuz var, diyerek pis pabuçlarıyla mindere, minbere çıkacak ve oradan vaaz edecekler, hutbeler iradına yeltenecekler. İslâm'daki hakiki mana ve maksadı kavramadan irşat yerine ifsada kalkışacaklar. Öyle küstahların önüne, ne ile ve nasıl geçilir?" sözleriyle asıl kaygısını dile getiriyordu. Tüm bu gerekçeler sebebiyle Akif, Kur'an-ı Kerim tercümesini teslim etmekten vazgeçip yapılan mukaveleyi feshetti. Avans olarak aldığı 1000 lira ücreti de sonraları tercüme işini üstlenen Elmalılı Hamdi Yazır ödedi. Akif'in tercümeyi teslim etmesi konusunda ne kadar girişimde bulunulmuşsa da herhangi bir sonuç alınamadı.

Akif, yapmış olduğu tercümeyi Mısır'dan İstanbul'a dönerken Yozgatlı İhsan Efendi'ye vererek; "Şayet dönersem, eksikleri tamamlar basarız. Dönemezsem meali yakarsın." demişti. Fakat İhsan Efendi meali yakamamış, üstelik ikinci bir nüshasını da çıkarmıştır. Vefatına doğru oğlu Ekmeleddin'e çalışma masasının gözünü işaret ederek; "Şu çekmecedeki defterleri ben ölünce yak" demiştir. Oğlu bu vasiyeti taziyeye gelen İbrahim Sabri Bey'e söyler. Bunun üzerine İbrahim Sabri Bey ortaya çıkan mealin her iki nüshasının yakılmasında şiddetle ısrar eder ve meallerin yakıldığı söylenir.

İlahiyatçı Prof. Dr. Recep Şentürk, Akif'in meali emanet ettiği Yozgatlı İhsan Efendi'nin öğrencisi Mustafa Ruyun'un oğlu Yahya'dan aldığı meali yirmi beş yıldır sakladığını, ancak uygun şartların oluştuğuna kanaat getirince yayınlamaya karar verdiğini söyledi. Yayınlanan meal Kur'an-ı Kerim'in yaklaşık olarak üçte birlik kısmına tekabül etmektedir. Ayrıca yazılmış olduğu dönemin dil özelliklerine de uygun olduğu belirtilmektedir. Bütün ömrü boyunca Kur'an'ın çizmiş olduğu yoldan ayrılmayan Akif, yaşamış olduğu hayat itibariyle de bugünün gençleri için büyük bir örnek teşkil etmektedir. Bugün daha iyi anlıyoruz ki istiklalimiz ve istikbalimizin önderleri olan gençlerimizin, Akif'i bilmesi ve iyi anlayabilmesi şairin bize yüklemiş olduğu mesuliyetten kurtulabilmemiz için yegâne seçenektir.

KAYNAKÇA

*M. Ertuğrul Düzdağ, Mehmet Akif Mısır Hayatı ve Kur'an Meali, Şule Yayınları, İstanbul, Aralık 2015.

*Dücane Cündioğlu, Akif'e Dair, Kapı Yayınları, İstanbul, Ekim 2013.

İSTANBUL - ANKARA - KAHİRE ÜÇGENİNDE BİR AKİF

Şahin BİLGİN[1]

Her insanın şehirleri vardır: İçinde kendi olabildiği, geleceğini savunduğu, kaçıp saklandığı… Şehirden şehire geçer hayatlar ve her gittiğimiz şehir bizimdir artık. Akif'in de şehirleri vardır. Kendi olduğu, karakterinin oturduğu, doğup büyüdüğü yer İstanbul'dur. Davaları vardır insanların, korumak istediği, geleceğini temellendirmeye çalıştığı, umutlarını tazelediği yer vardır; Akif'in Ankara'sı gibi. Bazen de yorulur insan; gelecek kaygısından, dert edinir memleketi, düşünür ve yorulur insan. Kaçmak gerekir bazen zafere yakınken, kaçmak ister bazen haklıyken, dayanamaz çığırtkanların söylediklerine ve kaçmak ister insan, Kahire'dir Akif'in kaçıp uzaklaştığı yer, derdini unutur gibi yaptığı; ama kahrolduğu yer.

Hayatlarımızın şekillenmesinde eğitim yaşantımız önemli yer tutar. Haliyle Mehmet Akif için de geçerlidir bu durum. Dönemin İstanbul'unda ilim dendiğinde akla Fatih semti gelmektedir. Akif'in doğduğu yer olan Fatih semti, İstanbul'un eğitim merkezlerindendir. Mehmet Akif' in hocası, öncelikle babasıdır; Temiz Tahir Efendi eğitimiyle bizatihi ilgilenir oğlunun. Akif sonraları babası Tahir Efendi'yi yâd ederken "ne öğrendiysem ondan öğrencim" diyecektir ki zaten Tahir Efendi bir müderristir, Fatih medresesinde Başmüderrisliğe kadar yükselmiş kaliteli bir hocadır. Akif, dört yaşında Fatih'te bulunan Emir Buharî Mahalle Mektebine başlamış ve burada iki sene okumuştur. Ardından yine Fatih'te bulunan iptidaî mektebe başlamış ve üç senesini de burada geçirmiştir. Rüştiyenin akabinde nihayet Mülkiyeli olmuştur Mehmet Akif. Mülkiye iki bölümden oluşmaktadır, öncelikle üç senelik idadi bölümü bitirdikten sonra âlî bölüm iki sene sürecektir. Ne var ki talihsizlikler üst üste gelmiş ve Tahir Efendi vefat etmiş, durmaksızın akan zaman evlerinin bir yangın sonucu kül oluşunu göstermiştir Akif'e. Son derece mühim hadiselerin cereyan ettiği bir dönem yaşamıştır Akif ve ailesi için. Mülkiyeyi bitirip memur olmak o dönemde epeyce zor olduğundan Mülkiye bünyesinde kurulan Baytar Mektebi'ne kayıt olmuş, başarılı öğrencilik hayatı ona Baytar Mektebi birinciliğini bahşetmiş-

1 Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencisi.

tir. İlerleyen günlerinde ona İstiklal Marşı'nı yazdıracak olan şairliğe, şiir yazımına, Baytar Mektebi'nde merak salmıştır. Mülkiye öncesi eğitim hayatında Farsça, Arapça ve Türkçe dersler almıştır. Hem 'modern okul' hem de geleneksel olan 'medrese' eğitimi görmüştür. Okullarda verilen Farsçayı yetersiz gördüğünden Fatih Camii'nde Farsça klasikleri okutan Esat Efendi'nin derslerini takip etmiştir. Aynı zamanda babası Tahir Efendi'den Arapça da öğrenmiştir. Mehmet Akif, iki farklı geleneğin eğitiminden geçtiği için kültür ve medeniyetler mozaiğinin kuşku götürmez bir parçasıdır. Zaten doğumundan itibaren bu mozaiğin içinde olduğunu, Sezai Karakoç'un sözlerinden anlamak mümkündür: "Baba soyu Rumelili, ana soyu Buharalı, doğuş yeri Fatih, Doğu İslâmlığının, Batı İslâmlığının ve Merkez İslâmlığının sentezi bir çocuk."

Akif'in okul ve medrese hayatı sona ermiştir. Aile, okul ve medrese hayatının oluşturduğu Akif; bu dönemden sonra özü "hayat" denilen öğretmen tarafından şekillendirilecektir bundan sonra. Mesleği gereği Anadolu'yu karış karış gezmek durumunda kalmıştır, bu seyahatler Akif'in özünün şekillenmesi hususunda oldukça etkilidir.

Dönem zorludur. Devletin hâli kötüye gitmektedir. Akif'in zihninde, devleti bu son hâlden kurtaracak kimse bulunmamaktadır. Kendine dert edinmiştir bu konuyu ve sık sık düşünmektedir. Sezai Karakoç *Mehmet Âkif* adlı edebi biyografisinde bu durumdan şu şekilde bahseder;

"1908 yılında bütün dünyayla beraber Akif de bir sabah vakti haberi alır ve onun için yeni bir dünya başlar: Meşrutiyet ilan edilmiştir. İlk bakışta, gençliğe, genç düşünceye, ülke idaresine katılma hakkı tanınmıştır; Türkiye'nin bir daha kurtulma ümidi belirmiştir. Fakat Akif, heyecanlı ve ihtilalci ruh taşıyan, bu duygu sisi yüzünden bir karış ötesini göremeyen bir öğrenci değildir artık. Tereddüt etmektedir. Yapıda köklü bir değişiklik şarttır. Ama bunu bu İttihat ve Terakki kadrosu yapabilecek güçte midir? Güvenememektedir. 35 yaşlarında olan Akif, köprüden Bab-ı Âli'ye doğru yürürken, dalgın dalgın bunları birçok sabahlar düşünmüştür..."

Devleti çöküşten kurtarabilecek kimse yoktur ve bir hayli karamsardır gelişmeler karşısında Akif. Mevcut devlet adamları iş bilmezlerden oluşmaktadır ona göre ya da kendi menfaatleri için bir şeyler yapmayı amaçlamaktadırlar. Bu buhranı aşmak için üç ana görüş vardır: Bunlardan birincisi Batı'yı örnek alıp onlar gibi olmak isteyen Batı hayranları. İkinci olarak Türk ırkının bilincine vardıklarını iddia eden ve Türklük propagandası yapan Türkçüler. Ve son olarak devletin ve milletin çöküşünü ahlakın yozlaşmasına bağlayan ve bunun giderilmesinin yegâne yolunun İslâm'dan geçtiğini savunanlar. Akif bu gruplar içerisinde kendini İslâmcıların arasında bulmuştur. Tez elden Eşref Edip ile *Sırat-i Müstakim* dergisini çıkartmaya başlamış ve yine Sezai Karakoç'un deyişiyle; "(...) şiirleriyle, makaleleriyle, verdiği derslerle, çevirdiği çağdaş İslam mütefekkirlerinin eserleriyle aydınlara hakikati anlatmaya çalış[mıştır.]"

Batıcılık düşüncesi de, Türkçülük de, İslamcılık da memleketi kurtarmaya yetmemiştir ne yazık ki. I. Cihan Harbi başlamıştır ve zaten kan kaybetmekte olan Osmanlı İmparatorluğu müttefikleriyle birlikte mağlup olan taraftır. Osmanlı toprakları düşman işgali altındadır artık. Ve Mustafa Kemal Paşa, bu işgallere karşı ayaklanma başlatmaya çalışmaktadır ki bu noktada başarılı da olmuştur. Mehmet Akif de bu ayaklanma hazırlığına destek vermiş, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde camilerde vaazlar vermiş, halkı birlikteliğe davet etmiştir. Din adamlarının rolü çok büyüktür ve Tahsin Yıl-

dırım da Mehmet Akif'i din adamı statüsünde ele almıştır *Millî Mücadele'de Mehmet Âkif* adlı eserinde. İstanbul genel hatlarıyla budur Akif için. Doğup büyüdüğü, birçoklarının övgüyle bahsettiği, karakterini oluşturacak olayların yaşandığı, bir dava edindiği yerdir o kadim İstanbul…

Davasını savunmak için ailesinden ayrılıp birçok şeyi göze alıp yola çıktığı ikinci şehri Ankara'dır Akif'in. Çünkü Ankara artık onun gözünde sıradan bir şehir değil; Akif'in memleketinin yeni kalbidir… İstanbul'da oluşan özü canlı tutacağı, sürekli olarak düşündüğü ve kederlendiği memleketi için bir şeyler yapabileceği yerdir Ankara… Onun, davası uğruna İstanbul'dan gitme kararını;

"Ülkenin üzerinde kara bulutların dolaştığı o günlerde Akif, Millî Mücadele'nin kalbi olan Ankara'ya geçmek istiyordu. (…) Bazı kaynakların nakline göre; yürüyüşünden asker olduğu anlaşılan biri Akif'i Çengelköy'deki evinde ziyaret etmiştir. (…) Yirmi beş dakika özel görüşmeden sonra ziyaret anlam kazanmıştır. Akif düşünceli bir hâl almıştır."

şeklinde aktarır Tahsin Yıldırım, *Millî Mücadele'de Mehmet Âkif* adlı eserinde. Bu görüşmenin ardından Eşref Edip'e durumu izah eder ve Ankara'ya gideceğini onlara söyler: "Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lâzım! Bizim tarafımızdan halkın tenvirine ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar… Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. … Meşihattakilerle de temas et, harekât-ı milliye aleyhinde bir halt etmesinler." Eşref Edip bu şekilde nakletmiştir konuşmalarını.

Memleket sevgisi ile yanıp tutuşan, onu kurtarmak için türlü zorluğu göze alan, vatanperverlerden yalnızca biridir Akif. Ancak Millî Mücadele'ye üstün katkıları olan bir vatanperverdir. Karakterindeki cesaret ve vatan aşkının bir araya gelmesi Akif'i Ankara yollarına düşürmüştür. Zorlu bir yoldur; çünkü yollar düşman kuvvetleri tarafından zapt edilmiştir. İstanbul'daki meclisin dağıtılmasından sonra mebuslar Ankara'ya doğru yola çıkmaktadırlar, yarım kalan işlerini halletmeye ülkenin bağımsızlığını kazanmaya ülkenin yeni kalbi olan Ankara'ya gitmişlerdir. Akif, meclisin açılışına yetişememiştir. Bir gün sonrasında varabilmek nasip olmuştur ancak. Fakat şans eseri mebusluktan istifa eden Burdur mebusunun yerine hemen bir oylama yapılması kararı alınmış, Mustafa Kemal, Mehmet Akif'in orada olmasına çok sevinmiş ve aday olmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal, Mehmet Akif'i desteklemiş ve Burdur mebusu olmasında pay sahibi olmuştur. Millî Mücadele çalışmalarına destek vermiş belli başlı yerlerde halka seslenmiştir Âkif.

"Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak
Alçak bir ölüm varsa budur ancak
Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle
İmanı olan kimse gebermez bu ölümle…"

Dizelerinden de anlayacağımız üzere; Mehmet Akif eylem adamıdır. Oturup bir şeyler olmasını bekleyecek biri değildir O, korkup 'zaten bir sonuç vermez' diyerek çalışmayı bırakacak biri değildir. Oturup bir şeyler beklemek dönemin şartları adına imkânsızdır zaten. Dolayısıyla karakterinden gelen eylem isteği de, onun oturmasına izin vermemiş; İstanbul'dan Ankara'ya sürüklemiştir Akif'i. Davasını savunduğu, memleketi için her türlü fedakârlığı yaptığı, geleceğini savunduğu, uğruna ailesinden uzak kaldığı yer Ankara'dır. Akif'in ikinci şehri, yeni umutların yeni kalbidir Ankara…

Ülke, ortak bir bilinçle ve kudretle içinde bulunduğu zorlu zamanları arkada bırakmıştır. Ülkenin devamlılığını sağlamak adına değişiklikler, yenilikler ve yapılması gereken daha birçok şey vardır. Akif'e bizzat Reis-i Cumhur tarafından Kur'an tercümesi teklif edilmiş ve

Akif tercüme yerine meal denmesi şartıyla kabul etmiştir. Ancak yapılan bu değişikliklerden, yeniliklerden bazıları Akif nazarında yapılmaması gereken şeylerdir. Akif haksız bulduğu her şeyi dile getirmiştir; çünkü özündeki dürüstlük ve adillik bunu gerektiriyordu. Ne yazık ki doğru bildiklerini söylediği için birçokları tarafından dışlanmıştır Akif ve gericilikle suçlanmıştır. Bir şeyler kazandığı anda yorulmuştur; çünkü çalışmış, didinmiş, emek vermiştir ve karşılık görememektedir.

Akif'in Kahire'ye yönünü çeviren de bu olmuştur; hak ettiği karşılığı görememek. Onun için söylenenler arasında; yapılan yenilikleri hazmedemediğine, gerici olduğuna dair suçlamalar dahi vardır. Ancak Akif görüldüğü kadarıyla olabildiğince yeni fikirlere açık biridir. Bağnazlık onun karakterine ters düşen bir şeydir. Akif'e bu tarz ithamlarda bulunmalarının sebebinin altında zannımca; açık sözlülüğü, iğneleyici ve sert üslubu yatmaktadır. Akif'in Kahire'si onun kazandıklarını geride bırakmaya zorlandığının ve çok yorulduğunun resmidir. Çünkü "kaçmak ister insan bazen haklıyken, dayanamaz çığırtkanların söylediklerine," Kahire'ye gitmek ona rahat bir hayat bahşetmemiş, aksine ailesinden uzak yaşamasına, hasret çekmesine, parasız kalmasına neden olmuştur. Tüm bu zorlukları yaşadığı bir yerde 'rahat olduğunu ve bağnazlığı yüzünden bunları çektiğini' söylemek pek akıl kârı değildir. Akif 'in hayatında iz bırakan üçüncü bir şehir ise tüm bu olumsuzluklar neticesinde Kahire olmuştur. Çünkü bunca rezillikten kurtulup sığınabileceği bir yer gibi dursa da, pek çok acıyı -kimselere yansıtmamaya çalışarak- çektiği yer olmuştur Kahire onun için.

Akif 'in karakteri, ahlâkı, dürüstlüğü, terbiyesi çevresindeki herkesin dilindedir. Gittiği şehirleri de bunu sağlamlaştırmıştır. Ancak her insanda olduğu gibi onda da kötü diye adlandırmak pek mümkün gözükmese de, kötü yönleri vardır. Ancak normal bir insanınkinden daha az, ancak normal bir insanınkinden daha büyüktür, kötü sayılabilecek tarafı. Kahire onu ailesinden ayırmış ve ailesini ihmal etmesine sebep olmuştur. İlk başta gözüme çarpan kötü yanı budur Akif 'in. Bir diğeri ise -ki ben ancak iki tane bulabildim- heyecanlı, hırslı oluşuyla birlikte gelen isyankâr yanıdır: "Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!/ Yandık, diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!"

MEHMET AKİF'İN 1920 SONRASI HATIRALARI VE MISIRLI GÜNLERİ

Zeynep POLAT[1]

Mehmet Akif Ersoy 'nasıl bir insandır' diye sorulduğunda herhalde şöyle cevap veririz: Kendisine cadde ortasında şiir okumak isteyen bir gence; "Şiir sükûnet ister, şiir ciddiyet ister." dercesine mukabele edip onu tenha bir sokakta dinleyecek kadar hassas, Efendimize (s.a.v.) atılmış iftiralarla dolu bir kitabı çeviren devrin meşhur bir yazarına, "Elimden gelse seni tepelerim!" diyecek kadar şedit bir şair, büyük bir fikir ve dava adamıdır. Millî Mücadele'yi ateşleyen manevî bir önderdir. Bu metinde Akif, eserleri ve edebî yönüyle değil, hayatından kesitlerle "insan" olarak tanıtılmaya çalışılacak.

Akif'in doğruluğu ve pervasızlığı hayatı boyunca hep birilerini rahatsız etmiş ve önü kesilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden dergisi *Sebilürreşad* da sık sık kapatılmıştır. İşte bu günlerin birinde, Mehmet Akif Bakanlığa davet edilir. Talat Paşa: "Akif Bey, şu Merkez-i Umûmi'dekilerle anlaşsan olmaz mı?" dediğinde hiddetle yerinden fırlayan Akif; "Sen bizi bunun için mi çağırdın? Anlaşmak ne demektir? Bizim şahsi bir emelimiz, bir gayemiz mi var? Bizi simsar mı zannettin? Teessüf ederim!" diyerek selâm bile vermeden çıkıp gider. Akif'in arkasından bakakalan Talat Paşa'nın dudaklarından şu sözler dökülür: "Edirne'de tanıdığım aynı Akif, hiç değişmemiş." Akif bulunduğu cemiyetten farklı yerde yaşayan bir insandır ve böyle davranışlara hiç tahammülü yoktur. İçten içe çürüyen 'ihtiyar çınarın' içinde adeta yapayalnızdır. Cemiyetteki bozukluklara, insanlar arasındaki münasebetlerdeki riya ve sahte tavırlara dayanamaz ve bir gün şu itirafta bulunur: "Artık ikiyüzlüleri sever oldum; çünkü yaşadıkça yirmi yüzlüler görmeye başladım."

Akif, "Ben hakikatim." diyenlerdendi. Bizlerin, milletimizin evlatlarının da; "Biz hakikatiz." demeyi bir an evvel öğrenmeleri ve izafet çerçevelerini liyakat ile genişletmeyi becerebilmeleri gerekir. İnanın; bizlerin izafet çerçevesinin genişlemesi, bizlere düşmanlık edenlerin izafet çerçevesinin daralmasıyla sonuçlanacaktır. Akif "haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır" inancındaydı. Haksızlığa tahammül et-

1 Sakarya Vali Mustafa Büyük Anadolu Kız İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

tiği ve hele yaltaklanarak menfaat peşinde koştuğu görülmemişti. Veteriner İşleri Müdür Yardımcısı görevini üstlendiği yıllarda Veteriner İşleri Müdürü'nün bir haksız karar ile azledilmesi üzerine görevinden istifa etti. Kendisine bu hareketinin sebebi sorulduğunda, başkasına yapılan haksızlığa tahammül etmesinin mümkün olmadığını söylüyordu. "Arkadaşıma yapılan haksızlık bana yapılmış demektir." diyerek yirmi yıllık memuriyetine tereddütsüzce veda etmişti.

Bir başka hadise: Çanakkale zaferinin yıldönümüdür. Bir tören yapılır… Çanakkale şehitleri anılacaktır; zamanın meşhur şairi (!) kürsüye gelir: "Maalesef" der, "Çanakkale Şehitleri için güzel, şehitlerimizin şanına layık bir 'Türk' şairi tarafından şiir yazılamadı. Çanakkale destanını yazan maalesef Türk değildir. Çaresiz Türk olmayan bir adamın şiirini okuyacağız." der ve istemeyerek Akif'in şiirini okur. Akif, bu hadiseyi duyar. Çok, pek çok müteessir olur. Çanakkale şehitlerinden onu ayırmak, "Sen Türk değilsin!" demek, tahkir etmek, Akif'in en hassas yerine, en hassas teline dokunmaktır… Bu hareket ve hakaret, zamanın bir devlet şairi tarafından yapılmıştır. Tam o sırada da bir partinin (!) resmi gazetesinde bir başmakale yayımlanmıştır, Akif'e; "Hadi git artık, sen kumda oyna!" denmiştir. Akif bunu da okur ve artık Türkiye'de duramaz.

Mehmet Akif'in Mısır'a gidişine hâlâ bir anlam veremeyenler var. "Kur'an'ı tercüme etmek üzere Diyanet İşleri Reisliği ile mukavele yapmış biri niçin bu vazifeyi yerine getirmek için Mısır'ı seçti?" diye soruluyor ve "inkılaplardan rahatsız olduğuna ve şapka giymemek için ülkesini terk ettiğine" dair dedikoduların doğru olup olmadığı merak ediliyor. En ilginç iddia; şüphesiz, Akif'in şapka giymemek için Mısır'a gittiği idi. Oysa Mehmet Akif'in Mısır'a gittiği yıllarda, şapka devrimi henüz yapılmamıştı ve Cumhuriyet Meclisinin milletvekilleri fes giyiyordu… Memlekete ihanet etmiş insanlar gibi muamele gören Akif, büyük bir hüzne kapılır ve gider aslında.

Türkiye'nin öksüz bir ağaç gibi olduğu günlerdir. Geçmişe dair ne varsa reddedilip her şeye 'muasır medeniyetin libası' giydiriliyordur… Bir kenarda olmak, uzak olmak, kimseye çarpmamak için az mevcut olmak istiyordu. Kımıldadıkça başkalarının yerini alıyor gibi çekingen bir hâli vardı. Dertlerini kendi emziriyor, kendi büyütüp yetiştiriyor, gizli gizli ağlamayı biliyordu. Sebebi ne olursa olsun, Akif'in, o çok sevdiği ve ömrünü adadığı memleketinden ayrılışı bir gönüllü sürgün olacak ve şairimiz, Ekim 1925'te -bir Kur'an Meali hazırlamak üzere Diyanet İşleri Reisliğiyle mukavele imzalamış olarak Mısır'a gitmek zorunda kalacaktır.

Akif merhum, meşhur "Secde" şiirini Hasan Basri Çantay'a okuyunca, Çantay kendisine; "Üstat, siz vadiyi değiştiriyorsunuz sanırım." der. Bunun üzerine Akif'in verdiği cevap fevkalade manidardır: "Hayır kardeşim, hayır! Benim asıl vadim budur. (Şimdiye kadar) neşrettiklerim ise cemiyet-i beşere hizmet için yazılmış manzumelerdir!" Akif'in, kendisin hayatı boyunca yapıp ettiklerinin bir muhasebesi manasına gelecek bir diğer sözü de şudur: "Ben arkadaşlarıma yüzer beyitlik mektuplar yazardım. Ziya Paşa üslubunda terkib-i bendim, terci-i bendim vardı. Fakat bugün bunların bir mısrası bile hatırımda kalmamıştır. Kendimi milletimin huzurunda gördüğümden beri sanattan ziyade cemiyeti düşünmek istedim. Ne ona yar olabildim, ne buna."

Ortada birbirinden farklı 'iki Akif' olduğu kesindir; biri cemiyet-i beşere hizmet için yazan Akif, diğeri de kendisi (!) için yazan Akif. Çelişki mi, tutarsızlık mı? Yol değiştirmek mi? Nedir bu farklılığın sebebi? Hangisi gerçektir? Akif'in hangi yönünü öne çıkarmalı; sanatını

mı, fikirlerini mi, şahsiyetini mi? Tanzimat'ın getirdiği ikilikler türünden bir ikilem mi bu? Hem mektep hem medrese, hem muhafazakârlık hem modernlik… Bir yanda mazi, bir yanda ati…

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra (Nisan-Eylül 1924 tarihleri arasında) üç Kur'an çevirisi yayımlanmış, ciddi eleştirilerin de konusu olmuştu. Diyanet İşleri Reisi göreve çağrılıyordu. Fakat işin erbabının isteksiz davrandığı bir ortamda, bu mühim vazifenin bir heyete havale edilmek istenmesini tabii karşılamak gerekir; çünkü Türkçeyi ve Arapçayı iyi bilen kimselerin bir araya getirilmeleri, en makul çözüm olarak görülüyordu. Buna vakıf kabul edilebilecek bir tek isim vardı: Mehmet Akif! Öyle ki Akif'in ismi mevzubahis olduğunda, 'heyet' sözcüğü artık telaffuz edilmeyecek ve kimse, Akif'in bu tercüme/meal işinin altından tek başına kalkabileceğinden kuşku duymayacaktı. Diyanet İşleri Reisliği devreye girerek bu vazifeye Akif'i ikna etmek için araya dostlarını koydu. Fakat bu görüşmelerden müspet bir cevap alınamadı. Kendisi bu işi kat'i surette kabul etmemek istemiş ve bu kararında ısrar etmişti. Bu ısrara ısrar ile mukabele edenlere; "Birkaç parça şiir yazacağım, ona mani olursunuz." diyordu.

Hasan Basri Çantay durumu şu sözlerle dile getirdi: "Akif'in en çok yıldığı ve korktuğu şey Kur'an-ı Kerim tercümesi idi. Ben ona ne kadar yalvardım, ikna edemedim. Onun kanaatince Kur'an tercüme edilemezdi. O, ömrü olursa, on sene içinde çocuk ve mektep şiirleri yazacak, İstiklal muharebelerini yazacak, Haccet'ul-Veda'yı tasvir edecekti. Fakat bunlar şiir olacaktı."

Bütün korkularına rağmen Akif, dostlarının ısrarlarına dayanamamış ve kendisine yapılan teklifi kabul etmişti. (Yapılan toplantıda Elmalılı Hamdi Yazır'ın "Sen yoksan, ben de yokum bu işte!" demesi, Akif'in ikna edilmesinde rol oynayan önemli bir sebeptir.) Tercümeye konu olan ayet-i kerimeler gelişigüzel seçilmiş olmayacağına göre, Akif'in yaşadığı, acısını çektiği dönemlere, devletin zayıfladığı, imparatorluğun parçalandığı yıllara ışık tutan; dayanmayı, direnmeyi, mücadeleci olmayı öğütleyen, ümide sevk eden, birliğe beraberliğe çağıran, ayrılığı ve çekişmeyi kötüleyen pasajlardır. Akif bu ayetlerin seçiminde nazari değil, ameli bir hedef gözetmiş ve öncelikle halkın moral ve maneviyatını yükseltmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle ayetleri Türkçeye çevirirken mümkün mertebe anlaşılır olmaya çalışmıştır.

Akif'in, tercümesini 1928'de bitirdiği kesin bilgidir. Buna rağmen o yıllarda Ankara'nın tüm taleplerine red cevabı verdiği de… Bunun görünen iki nedeni vardı: Birincisi, tercümesinin kendisini tatmin edecek şekle gelmemiş olması, ikincisi, Ankara'nın meali tefsirden ayrı olarak basmak konusundaki niyetinin ortada olması… Bu arada mukavelenin henüz feshedilmediğini ve Akif'in meal üzerinde çalışmaya devam ettiğini belirtmek gerekir. Ancak bir süre sonra Diyanet İşleri Riyaseti, Akif'le arasındaki mukaveleyi feshetmek zorunda kalmıştır; zira bu büyük işin tamamlanması gerekiyordu ve Elmalılı tefsir kısmının yazımını aksatmadan sürdürüyordu. 1932'de anlaşmanın feshedilip, meali yazma işinin de Elmalılı Hamdi Efendi'ye devredildiği bilinmektedir.

Mektuplarında en sık şikâyet ettiği husus, şiirden uzaklaşmış olması ve bir ağır vebalin altında kalmak korkusuydu. Bir mektubunda şöyle der: "Yahya Kemal gibi kıtacı oldum; dört yılda tam on iki mısra." Bir başka mektubunda yazdıkları çok daha dehşet vericidir: "Gönlüm harap, zihnim perişan, elim işe yaramıyor…" Neyse ki artık üzerindeki ağır yükten kurtulan ve mukaveleyi fesheden Akif rahatlamış ve tercümeyle meşgul olmaktan vazgeçerek, adeta şiir yazamadan geçirdiği altı yılın acısını çıkarmak istercesine, bütün mesaisini *Safahat*'ın

yedinci kitabı olan "Gölgeler"in neşrine hasretmiştir. Bilindiği gibi 1933'te bu eser Mısır'da yayımlanmış ve zaten Akif de bir daha hastalıklardan fırsat bulup çalışmalarına pek vakit ayıramamıştır. Bundan yaklaşık üç yıl sonra yurda dönen Akif, tedavi gördüğü hastanede 27 Aralık 1936 günü vefat etmiştir. Cenazesine devletin zirvelerinin katılmadığı Akif, gençlerin ve halkımızın omuzlarında, bayrağımıza sarılı vaziyette ilerlemiş ve ebediyete bu şekilde uğurlanmıştır.

Mehmet Akif öldüğünde hakkında yazılanlar öyle küçük bir hatırlama fasiküllerine sığacak ölçekte değildi. Çoğu kitap olacak boyutta idi. En lirik tespiti Hüseyin Cahit Yalçın yapmıştı: "Mehmet Akif'in hayatı, eserlerinden çok daha muhteşem bir şiirdir..."

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

6. Bölüm

Akif, Gençlik, Asım

ASIM'IN NESLİ

Aslıhan BALTA[1]

"Asım'ın Nesli diyordum ya, nesilmiş gerçek!
İşte, çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek!"

Hepimiz bu mısraı mutlaka duymuşuzdur. Gelin, bugün burada bu mısradan yola çıkarak bize bizleri anlatıp bu neslin farkına varalım. Gençlik, aktif ve dinamik bir algılayıştır. Kendini tanımanın ve gerçekleştirmenin heyecanlı bir yarışıdır. Mehmet Akif, fikirlerini ortaya koyarken en büyük değeri gençliğe veriyordu. Çünkü gençlik sadece geleceği yaşayacak bir nesil değildir, aynı zamanda geçmişini de içinde yaşatacak olan en büyük kültür taşıyıcısıdır. Mehmet Akif, gençlikte görmek istediklerini *Safahat*'ın altıncı bölümü olan "Asım" başlığı altında sunmuştur.

Peki, kimdir bu Asım? Sembolik bir isim mi ya da bir kahraman mı? Mehmet Akif'in çokça zikrettiği "Asım'ın neslinden" kastedilen nedir? Mehmet Akif'in yazdığı *Safahat* kitabının altıncı bölümü olan "Asım" 1923'de tamamlanır ve bir yıl sonra kitap hâliyle yayımlanır. Eser diyalog hâlinde yazılan 2292 mısradan oluşan uzun bir şiirdir. Akif karşılıklı konuşmalarla şiirin sınırlarını genişletmiş, hikâye ve fıkralarla zenginleştirmiştir. "Asım"da dört kişi arasında geçen konuşmalara yer verilmiştir. Bunlar Hocazade (Mehmet Akif) , Köse İmam (Mehmet Akif'in babasının talebelerinden Ali Şevki Hoca), Asım (Ali Şevki Hoca'nın oğlu), ve Akif'in oğlu Emin'dir. "Asım"da Müslüman Türk gencinin nasıl olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Akif, savaş vurguncuları, köylülerin durumu, geçmişe bakış, eğitim-öğretim, medrese, ırkçılık, batıcılık ve gençlik gibi birçok konu üzerinde durmaktadır bu bölümde. "Asım" aslında bir nesil projesidir. Mehmet Akif'in hayal ettiği ve ruhunda canlandırdığı gencin adıdır. Akif yol göstericilik görevini "Asım" etrafında yeni nesillere aktarmıştır. Mehmet Akif, özlediği, yetiştiğini veya yetişeceğini umduğu yeni nesli "Asım" ile sembolleştirir. Çanakkale şehitlerini tasvir ederken de lirizmin şahikasına çıkar. Akif'in asıl ideali ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak ruhen ve fiziki olarak güçlü bir nesil yetiştirmektir. "Asım"ın kelime anlamına da bakarsak; günahtan ve haramdan çekinen demek olduğunu görürüz.

1 Bolu Altındağ Belediyesi Kız Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

Akif, "Asım"da Çanakkale Savaşı'ndan önceki döneme karanlık bir tablo çiziyor. Bunun sebebi ise toplumsal bozukluklar, aile içi bozukluklar, insanlardaki cahillik, eğitimin kalitesizliği, âlimlerin durumu ve İslâm âleminin bozukluğu gibi noktalardır. Akif bunlardan yakınarak o zaman ki ve geleceğini aydınlatan bir nesil hayal etmiştir. İşte hayal ettiği nesil "Asım'ın Nesli"dir ve bu sorunlar için bir arayış içerisindedir. Ona bu sorunları aşacak bir ümit lâzımdır. Bu ümit iki şeyde gizlidir: Birincisi Kur'an-ı Kerim, ikincisi ise ilimli bir genç nesildir. Kur'an konusunda bahsedilen ümit; doğrudan doğruya "Kur'an'dan alıp ilhamı, asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" şeklindedir. Burada, "Asım'ın Nesli"nin Kur'an'ı hurafelerden arınmış bir şekilde anlaması, gelişen bilgiyle yoğrularak dinamik bir karakter ortaya çıkması istenmektedir. Bu yüzden "Asım" Kur'an'a sadık ve gönülden bağlı olmalıdır.

İkinci nokta olan ilimli bir genci, Akif'in hayali olan Asım'ın özellikleriyle anlatmak istiyorum:

İlk önce bir genç, beden yapısı olarak sağlam ve gürbüz olmalı, güreş, yüzme, atıcılık ve binicilik gibi sporları yapabilmelidir. Mehmet Akif'in kendisi de bu sporları bizzat yaparak Türk gençliğine örnek olmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bir genç, ruh yapısı olarak imanlı ve gayretli olmalıdır. Tembellik, hazıra konmak, hırs ve kıskançlıktan kesinlikle uzak durmalıdır. Bir genç, eğitimli, bilgili ve ahlaklı olmalıdır. Mehmet Akif gençlerin, bilgi ve ahlak sahibi olmalarının, ancak eğitim ve öğretim ile mümkün olacağını bildiği için; "Türk gençlerine, bilgisiz ahlak, miskinlik ve zayıflığa; ahlaksız bilgi ise, milletlerin ruhunun zehirlenmesine sebep olur." Demiştir. Bir genç, ilim sahibi olmalıdır. Akif, "Asım"a Batı'nın ilmini almasını kültürünü ve inançlarını onlara bırakmasını söylemiştir. Mehmet Akif gençlerimizin ilim tahsil etmelerini, ilmi gelişmeleri takip etmelerini ve önem vermelerini istemiştir. Bir genç, çalışkan olmalıdır. Mehmet Akif Türk gençliğinin çalışmasını istemektedir ve gençlere; "Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası, dostunun yüz karası, düşmanının maskarası olacaktır." diye seslenmekte, tavsiyede bulunmaktadır. Bir genç, ümitli ve azimli olmalıdır. Türk gençliğinin ümitsizliğe düşmeyip azmi elden bırakmamalarını istemektedir. Ve gençliğe ümitsizliğe düşmenin, azmi bırakmanın doğuracağı tehlikeleri şöyle haykırır: "Geleceği karanlık görerek azmi bırakmak, alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak! Karşında ziya yoksa sağından, ya solundan tek bir ışık olsun buluver, kalma yolundan, âlem de ziya kalmasa, halk etmelisin, halk! Ey elleri böğründe yatan şaşkın adam, kalk!" Mehmet Akif'e göre Türk gençleri dindar olmalıdır. "İslâm'ı Müslümanlık sonrası bir din görmemeli, Kur'an'ı da ölülere okunan bir kitap zannetmemelidir." Şu şekilde seslenir:

"Sen ki Asımın neslinin, çiğnetme namusunu.
At üstünden korkunun ve gafletin kâbusunu.
Ateşler yakıp Nemrut misali, atsalar seni.
Sakın hâ! Terk etmeyesin, imanını, dinini."

Bir genç, ahlaklı olmalıdır. Mehmet Akif gençlerin mert ve gerçekçi olmasını, hak ve adalet konularında duyarlı, şahsi menfaat peşinde koşmayan, doğru bildiğini ne pahasına olursa olsun söyleyen, haksızlık karşısında susmayan bir ruh yapısına sahip olmasını istemektedir. Ve gençlere söyle seslenmektedir:

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için, geçmişe kalkıp sövemem,
Biri ecdadıma saldırdı mı hatta boğarım,
Boğamazsam da hiç olmazsa yanımdan kovarım."

Mehmet Akif Peygamber Efendimiziz (s.a.v.); "Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır." sözüne istinaden haksızlıklar karşı-

sında hiç susmamıştır. O düşmanından bile intikam almayı mertliğe aykırı bulan, derin bir fikir adamıydı.

Mehmet Akif için belki de en önemlisi; bir gencin vatansever olmasıdır.

Şairimiz; "Sahipsiz olan vatanın batması haktır, sen sahip olursan, bu vatan batmayacaktır." der. Son yaşanan olaylardan 15 Temmuz gecesini hepimiz biliyoruz, vatanımız öylesine milletimizle bir vücut olmuştur ki milletimizi vatanımızdan ayırt etmek mümkün olmamıştır. İşte, Mehmet Akif'in hayal ettiği "Asım'ın Nesli" orada da göğsünü gererek biz buradayız demiştir. Onun için vatan, dünyalar karşılığında bile verilmeyecek bir cennettir. Milleti vatanından ayırmak isteyenler, cehennemle de gelseler, gençlik onu göğsünde söndürmeli düşüncesine sahiptir ve Türk gençliğine şöyle seslenmektedir:

"Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı!"

Mehmet Akif'in "Asım'ın Nesli" diye tasvir ettiği Türk gençliğinden istedikleri şunlardır: Gençlerin uyanık, fikir sahibi, inançlı ve şuurlu olması. Ona göre "Asım" milli mücadele adamıdır. Yeri geldiğinde ölmekten korkmayacaktır. Tevekkül sahibi olacak, ancak tembellik göstermeyecektir. "Asım", azim ile çalışmalıdır, ümitsizliğe kapılmamalıdır. Allah'ın yardımından ümidini kesmemelidir. Kur'an'ı iyi anlayıp ona göre yaşamalıdır. Asım Avrupa'nın kötü olan örfünü, inancını ve ahlakını değil, sadece ilmini almakla vazifelidir.

Akif'in "Asım'ın Nesli" dediği nesil asla namusunu çiğnetmeyen, savaş meydanında gösterdiği mücadeleyi ilim sahasında da gösteren batılla hurafeyle mücadele edip batının ilmini, fennini alıp aynı anda da kendi değerlerine sımsıkı sarılmış bir nesildir.

Bugün bizler, Mehmet Akif Ersoy'un hayali olan "Asım'ın Nesli"yiz. Dava zor, yol meşakkatli ve menzil tehlikelerle dolu olsa da inşallah bu dava hepimizin omuzlarında yükselecek, yükselmeye devam edecek. Hepimiz iyiliği emretmeyi, kötülüğü yok etmeyi davasının önemini kabul eden millet-i İbrahim ve ümmet-i Muhammed sevdalısı gençleriz. Biz gençlere düşen görev; ecdadımızdan kalan mirası yeniden canlandırmak, bu uğurda geceyi gündüz eyleyip var gücümüzle çalışmak, çalışmak, çalışmaktır…

Sonuç olarak; Akif'i unutmak kendimizi unutmak demektir. Kendini unutan bir toplum, bir nesil tarihe veda etmiş demektir. Dirliğimizi asla kaybetmemizi istemeyen Akif'in şu mısraları biz gençlere yeter diye düşünüyorum:

"Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım."

Milli şairimiz Mehmet Akif'i, özlemle ve rahmetle anarken sözlerimi en yakın arkadaşı olan Mithat Cemal'in ona yazdıklarıyla bitirmek istiyorum:

"Toprak, sen kol kanat ol, öyle kucakla!
Bilmezsin, o gökten de, adından da temizdi!
Ey yeryüzü, ma'bet kesilip Allah'a yüksel;
Koynunda yatan bizim Akif'imizdi."

AKİF VE İSTİKLAL MARŞI'NIN GENÇLİĞE MESAJI

Beytullah TOPAKTAŞ[1]

İstiklal Marşı'nı okumak, anlamak ve hissetmek vatani bir görevdir. Bu dizeler bir şairin şiiri değildir, bu dizeler hürriyeti için canla başla mücadele etmiş bir milletin feryadını yine o milletin bağrında yetişmiş Mehmet Akif Ersoy'un tercüme etmesidir. İstiklal Marşı bir destandır. Bu destanı kurtuluş mücadelesini veren halk yaşamıştır, lakin dile getirememiştir. Bu destanı kâğıda dökme şerefi ise Akif gibi ahlaklı bir insana nasip olmuştur. Peygamberin dilinde şeref bulmuş bir milletin marşını yazmak neden Akif'e nasip olmuştur? Akif gerek Millî Mücadele döneminde halkı mücadeleye davet etmek için camilerde verdiği vaazlar ile gerek mesleğinden ötürü tüm yurdu gezmiş, görmüş ve halk ile iç içe olmuş biridir. Ayrıca bu zorlu süreçte milletin silahı da, kalkanı da imanı olmuştur. Şüphesiz bu marşı yazacak kişi o silahı da, kalkanı da en iyi biçimde kullanacak kahraman Mehmet Akif Ersoy'dur. Peki, ecdadımızın içindeki iman ve vatan aşkını tercüme eden bu eser nasıl ve niçin yazılmıştır?

Tanzimat dönemi sonrası üç kıtanın ipleri Osmanlı yönetiminden yavaş yavaş kopmaya başlamış, o büyüyen Osmanlı durmuş, gerilemiş, dış güçlerin tabiri ile 'hasta adam' rolüne bürünmüştür. I. Dünya Savaşı ile verilen toprak kayıpları ve manevi kayıplar ülkede yoksulluk ve manevi sarsılmalara yol açarak halkın birliğini bozmuştu. İçten ve dıştan verilen mücadeleler ise ülkenin ulusal bağımsızlığını tehdit altına sokmuştu. Mehmet Akif gibi isimler bu tehdidin farkına varmış, bu yıkımı durdurmak adına ülkede bağımsızlığa karşı bir ruh oluşturmak istemiştir. Lakin halk art arda verilen kayıplar sonucu, manevi gücünü kaybetmiştir. Dönemin Maarif Vekili, bu manevi gücü yeniden kazanmak adına bir milli marş yarışması düzenlemiştir. Herkes biliyordu ki bu marşı sadece Akif yazabilirdi. Akif: "Milletimin kurtuluş müjdesini verecek imanı terennüm edecek bir eseri parayla yazacak karakterde değilim." diyerek yarışmaya katılmaz. Yarışmaya 724 eser katılmıştır, fakat hiçbiri milletimizin içindeki mücadele ruhunu diriltecek seviyede değildir. Hamdullah Suphi Bey durumun farkına varır ve Akif'e bir mektup yazar:

1 Nevşehir Cemil Meriç Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

"Pek aziz muhterem efendim,

İstiklal Marşı için açılan müsabakaya iştirak bulunmamalarındaki sebebin izalesi için pek çok tedbirler vardır. Zat-ı üstadanelerin matlup şiiri vücuda getirmeleri maksadın husulü için son çare olarak kalmıştır. Endişenizin icap ettiği ne varsa hepsini yaparız. Memleketi bu müessir telkin ve teheyyüc vasıtasından mahrum bırakmamanızı rica ve bu vesile ile en derin hürmet ve muhabbetlerimi arz ve tekrar eylerim efendim."

Akif bu mektubun ardından ikna olmuştur, ancak aldığı parayı bir vakfa bağışlayacaktır. Parayı kabul etmeyen Akif'in o dönemdeki geliri meslektaşından aldığı borç paralardır. Akif birkaç gün içerisinde ilhamını milletinin feryadından aldığı ve Tacettin Dergâhı'nın manevi atmosferinden yararlanarak yazdığı o kusursuz eseri meydana getirir, birçok itiraza karşı meclise sunulur ve defalarca okunarak ve ayakta alkışlanarak kabul görür.

Akif sadece bir mebus, bir şair değil; milletine ve vatanına hizmet eden, hiçbir karşılık beklemeyen, vatan aşkını kendine vazife saymış İslâm'ın müdafisidir. İstiklal Marşı'nı da vatana hizmet için yazmıştır. İstiklal Marşı basit bir marş değildir. "İstiklal Marşı bir öğüttür, bir duadır, bir yemindir. O şiir artık benim değildir, o milletimin malıdır, benim milletime karşı en kıymetli hediyem budur." diyen Akif'in Türk milletine hediyesidir. O Türk milleti cepheye mermi taşıyan şerife bacı, o Türk milleti tek başına namluya 276 kilo mermiyi süren Seyit onbaşıdır. O Türk milleti kahraman Türk ordusunun ta kendisidir. Akif İstiklal Marşı'nda on kıtaya Türk milletinin şanlı destanını sığdırmıştır. İstiklal Marşı'nı diğer marşlardan ayıran en önemli özellik budur. Diğer milletlerin marşları sadece geleceğe seslenirken, bizim marşımız dünü, bugünü ve yarını içine almıştır. İstiklal Marşı yönünü kaybetmiş bir millet için bir pusuladır.

Akif, Kurtuluş Savaşı boyunca Türk milletinin yanında olmuş, İstiklâl Marşı'nda da Türk milletine; "Korkma!" diye seslenmiştir. İstiklal Marşı'nın ilk kıtasından itibaren milletine hüzne, korkuya ve endişeye gerek olmadığını, Hakk'ın zaten yanlarında olduğunu, İstiklal'in Hakk'a tapan Türk milletinin hakkı olduğunu belirtmiştir. "Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın,/ Kim bilir belki yarın belki yarından da yakın" sözleri ile Türk halkına zaferin yakın olduğunu müjdelemiştir. Akif vefatından üç gün önce bu mısra hakkında; "Evet doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk'ın demiştim, bu mısra umutla, imanla yazılır. İmanım olmasa yazabilir miydim?" demiştir. Belki de bu sözler Akif'in bizlere olan son mesajıydı, Akif bu mesajında bize bu kusursuz dizeler sırrının kalbindeki iman olduğunu bir kez daha belirtmiştir. Eserin dördüncü kıtasında; "Ulusun, korkma nasıl böyle bir imanı boğar,/ Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" diyor. Akif şüphesiz kusursuz şairdir, bunun en büyük örneği İstiklal Marşı'nı birçok farklı şekilde yorumlamamızdır. Bu mısradaki "ulusun" kelimesi ile hem bu vatanın sahibi ulusun diye bizlere seslendiğini yorumlayabiliriz hem kahraman Türk halkını "ulusun" diyerek yüceltiğini yorumlayabiliriz. Hem de dış güçlerin çirkin saldırısını bir ulumaya benzettiğini yorumlayabiliriz. Ve tekrardan Türk halkına; 'korkma, nasıl böyle bir imanı boğar, bizim imanımız çok güçlüdür, karşımızdaki medeniyetin tek dişi kalmış canavardan bir farkı yoktur' demiştir. Milli Mücadele döneminde ülkemizi işgal eden Batılı güçler dünyadaki diğer ülkelerin tepkisine neden olmuş ve bu tepkilere; "Biz Osmanlı'ya savaş değil, medeniyet götürüyoruz." diyerek cevap vermiştir. Topraklarımıza getirdikleri tek şey vahşet ve acı olmuştur. Akif ise işgalcilerin medeniyet anlayışını 'tek dişi kalmış canavar' diyerek sert bir şekilde eleştirmiştir. Akif bu mısrada Amerika ve İngiliz mandası olmak isteyen Türklere ve diğer ülkeleri medeni görüp emperyalist güçlerin Anadolu'ya

medeniyeti getireceğini düşünen insanlara, 'sizin medeniyet dediğiniz Batı'nın medeniyeti bu mu, siz canavar gibi saldıran Batı'ya medeni mi diyorsunuz' diye sormuştur.

Akif, Türk halkına; "Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar/ Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var" dizelerinde, karşımızdakiler için duyguları yok, çelik zırhlı, taştan farkları yok, demiştir. Bizim ise öyle bir imanımız var ki; onlara karşı ülkemizi bir serhat gibi koruruz, demiştir. İstiklal Marşı, sadece Türk halkına seslenen bir marş değildir, Akif'in Batılı güçlerin işgaline karşı sert bir cevaptır. Marşın üçüncü kıtasındaki; "Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım/ Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım!" sözleri ile benim hürriyetimi elimden hangi çılgın alacakmış benim milletimin ataları da hür yaşadı, torunu da hür yaşayacaktır diyerek, hürriyeti Türk milletinin bir âdeti olarak göstermiştir ve bu dizelerde bir nevi emperyalist güçler ile 'siz mi bizim hürriyetimizi elimizden alacaksınız' diye dalga geçmiştir. Ayrıca hürriyetten vazgeçemediğini ve vazgeçemeyeceğini, hiçbir ülkenin manda ve himayesini kabul etmeyeceğini sert bir dille söylemiştir. Mehmet Akif, yine İstiklal Marşı'nda; "Arkadaş! Yurdumu alçaklara uğratma sakın/ Siper et gövdeni dursun bu hayâsızca akın" dizeleri ile emperyalist güçlerin çirkin akınını hayâsız ve alçakça bir saldırı olarak nitelendirmiştir. Şüphesiz İstiklal Marşı Türk'ün en güçlü manevi silahıdır. Akif yine İstiklal Marşı'nda Türk bayrağına şu sözlerle küçük bir sitemde bulunmuştur:

"Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal"

Bu mısralarında Türk bayrağına; 'artık dalgalan, kahraman ırkıma bir gül, bir umut ver, yoksa kahraman ırkımın senin için döktüğü kanlar sana haram olur' demiştir. Ama bayrağını çok seven Akif, marşın son kıtasında dayanamayıp: "Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!/ Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal" demiştir. Bu dizeler ile hem bayrağının gönlünü almış hem de 'artık bitsin bu savaş' diye haykırmıştır. Akif, Türk bayrağını ve Türk halkını öyle bir sahiplenmiştir ki bu sahiplenişi; "Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal." mısraındaki akan şehit kanlarını kendi kanı olarak görmesinden anlayabiliriz. "O benim milletimin yıldızıdır parlayacak/ O benimdir, o benim, milletimindir ancak." Akif bu mısralarda da Türk bayrağını öylesine sahiplenmiştir ki şüphesiz bu yönüyle vatansever bir insandır. Ama Akif Türkçülüğe karşıdır, bu yüzden İttihat ve Terakki cemiyetinden ayrılmıştır.

İstiklal Marşı bir duadır, bir yalvarıştır. Akif'in Rabbine yalvarışıdır. Akif bilindiği üzere beş vakit namazını kılan bir insandır, ayrıca bir hafızdır. Dolayısıyla Kurtuluş Savaşı'nda Türk halkının en büyük gücünün 'iman dolu göğsü' olduğunu düşünmüş ve bu düşüncesini yazdığı marşta da belli etmiştir. Akif'in bu İslâmcılığı, İstiklal Marşı'na da yansımıştır ve İstiklal Marşı'nda Rabbine yalvarmıştır, bunu şu dizlerde görürüz: "Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda/ Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda." Akif, Allah elimden en değerli varlığımı alsın, canımı alsın da beni vatanımdan ayrı koymasın, demiştir; ama ne yazık ki on bir yıl ayrı kalmıştır vatanından. Başka mısralarında: "Ruhumun senden ilahi, şudur ancak emeli:/ Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli." sözleri ile 'ilahi, senden isteğim şudur; ulaşmasın mabedime alçaklar, zarar vermesinler' demiştir. Şüphesiz ki bu marş, sadece Milli Mücadele dönemine değil, bizlere de seslenmiştir. Bu yönüyle İstiklal Marşı öğüttür, Akif'ten biz gençlere öğüttür. Bu vatanın nasıl kurtarıldığını unutmamamız için bu öğüdü bir marşa çevirmiştir.

"Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı
Sen şehit oğlusun, incitme yazıktır atanı.
Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı."

sözleri ile 'bu millet ezelden beri hür yaşadı, bu bayrak hür dalgalandı, bu vatanın her zerresi kan ile alındı, sizler de bu ecdadın torunları olarak bu ecdadı unutmayıp bu vatanı onlara geri verecek bir emanet gibi vatanın her karış toprağını bir cennet olarak görmelisiniz.' demiştir. Akif bu kıtada sadece Türk gencine değil, bu ecdadın Kürt, Türk, Arap, tüm torunlarına seslenmiştir; işte İstiklal Marşı bu yönü ile de özeldir.

Sonuç olarak; İstiklal Marşı'nda verilmek istenen bir mesaj değil birçok mesaj vardır; ama alınması gereken asıl bir öğüt vardır. O öğüt, biz Türk gençleri olarak Akif'in bizlere bıraktığı bu marşı beynimize kazıyacağız ve "Asım'ın nesli" olup bir daha bu ülkenin Kurtuluş Savaşı hâline gelmemesi için büyük bir çaba harcayacağız. Şayet bu ülke Millî Mücadele verecek duruma gelirse, ecdadımız gibi biz de başı dik ve korkusuz olacağız. Hiç şüphesiz bizler bu öğütü iyi bir şekilde anladık ve 15 Temmuz gecesi korkmadık. Bizler de ecdadımız gibi ikinci Kurtuluş Savaşı'nı verdik. İstiklal Marşı, bizim ilk ve son marşımız olacak. Bu millete bir daha marş yazdırmayacağız. Metnime, Akif'in duası ile son vermek istiyorum: "Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın."

MEHMET AKİF'E GÖRE TÜRKİYE'NİN GELECEĞİ VE GENÇLİK

Beyzanur MENGEN[1]

Türk İslâm âleminin uyanık beyni olarak Akif, dünyayı ve içinde bulunduğu çağı çok iyi tahlil etmiş, onun eksik ve arızalarını, çürümüş yanlarını teşhis ederek 'inanç-vatan-bilim' eksenli önemli reçeteler sunmuştur. Sultan Abdülhamid'in tahttan indirildiği sırada, Abdülhamid'i indirenler sonraki adımı düşünmedikleri için halk büyük bir boşluk içerisinde bulur kendini. Bu tereddüdü sezenler, devleti yeniden toparlamak için farklı düşünce akımları atmışlardır ortaya. En çok ön plana çıkanlar ise Batıcılık, Türkçülük ve İslâmcılıktır.

Akif 'in fikir dünyasını anlamak adına, bu akımlara karşı bakış açısını incelersek: Batıcılık Akif'in dünyasına zıttır. Evet, bir ilerleme ve gelişme şarttır; fakat çözüm Batı'yı elbise edasıyla üzerimize geçirmek değildir. Zira emanet gibi duracaktır. Dizelerinden birinde: "Kahraman ecdadımızdan sizde bir kan yok mudur?/ Yoksa istikbalinizden korkulur, pek korkulur!" demiştir. Anlaşılabileceği gibi Akif, tarihini seven, kültür ve değerlerine sahip çıkan bir bireydir. Ona göre bir milletin kendisinden vazgeçişinin adıdır Batıcılık. Kültürden uzaklaşma söz konusudur ve özünden uzaklaşan bir devlet fiilen olmasa dahi manen çökecektir. Kendisini ait göremediği bu fikir akımına katılmaz. Batıcılığı reddeder.

Türkçülük akımı ise, onun ecdadına bağlılığı yönünden iyi bir şey olsa dahi Akif aynı zamanda davası İslâm birliği olan bir şairdir. İslâm birliğinin olması ve korunması onun hedefleri arasında büyük bir yer kaplamaktadır. Bu yüzden Akif'in savunması şu şekildedir; "Osmanlı'nın içinde Türkler hariç bir sürü millet barınmaktadır. Eğer Türkçülük fikri savunulursa, milletlere bölünmek kaçınılmaz sondur. Bu bölünme İslâm'ın son kalesinin bölünmesi anlamına da geldiğinden birlik bozulur." Hâlbuki Müslüman dünyasında İslâmsız bir vatanperverlik yoktur. Türkçülük fikir akımını, Akif kendi davasından ötürü benimseyemez.

---

1 Sakarya Cemil Meriç Sosyal Bilimler Lisesi öğrencisi.

Peki, niçin İslâmcı düşünceyi seçmiştir? Her şeyden önce Müslüman bir adamdır o. Davası ümmetin davası, derdi ümmetin derdidir; tek gayesi Allah rızasıdır. İslâm'ı huzur ve nizam diye okur; dilinden ve kaleminden dökülen sözlerin yaşamasını İslâm için isterdi. Müslümanlığa kimliğim diye bakar, kendisini dinin bir parçası olarak görürdü. O, zamanın Müslümanlarına göre değil, İslâm'ın Müslümanlığına göre tercih etmiştir Müslümanlığı.

Bundan dolayıdır ki İslâmcı kadronun içinde ne kadar yer alsa da, kadronun içindeki bireyleri eleştirmeden edemez Akif. Çünkü kadro adeta ikiye bölünmüş, bir kısmı çekirdekten yetişme İslâmcıları oluştururken diğer kısım sadece fikir Müslümanlığını oluşturmuştur. Akif ise tam manasıyla "İslâm birliği"ni savunan adamdır. Bu birliğin gerçekleşmesi için ise yerli İslâm düşüncesi ile çağdaş İslâm düşüncesi arasında bir köprünün kurulması lâzımdır. Durumu fark eden Akif, artık tek bir şeyi aşılamaya çalışacaktır halka: Öz İslâm.

Müslümanlar derin uykudalardır ve dinlerinden gittikçe uzaklaşmaktadır. Bundan dolayıdır ki Batı'ya göre geri kalmışlardır. O, artık uyku âleminin son bulmasını ister. Akif'e göre şayet uzaklaşılan dine değil de, dinin özüne dönersek modern ve gelişmiş bir ülke olabiliriz; çünkü öz İslâm'da ilim farz, bireyin kendini geliştirmesi ise şarttır. Bunları Akif'in şu dizelerinden anlamaktayız: "Şehadet dini, gayret dini ancak Müslümanlıktır/ Hakiki Müslümanlık en büyük kahramanlıktır." Döneme bakıldığında Akif'in İslâm yazarlarından çeviriler yaptığı görülmektedir. Akif 'in köprü kurmak istediğinin en büyük örneğidir bu. Onun hayalindeki Türkiye geleceği asla dinden uzak görülemez. Aksine Akif, İslâmiyet'in özüne dönüp kendi kültürümüzü kaybetmekten her türlü bilgiyi almaktan yanadır. Çünkü ilim ve fennin bir sorumluluk duygusu, bir hedef olabilmesi için Müslümanların İslâmiyet'i tam manasıyla kavraması lâzımdır. Şiirinde bununla ilgili şöyle der: "Gür hisli, gür imanlı beyinler coşar ancak!" Müslümanların dinden uzak yaşamasına olan tepkisini ise şöyle ortaya koymuştur: "Müslümanlık denilen ruh-i ilahi arasak/ Müslümanız diyen insan yığınından ne uzak"

Akif'in arkadaşı ile konuşmasında şöyle söylediği belirtilir: "Âh biz Şarklılara vazife hissini hissettirecek bir aşı keşfedilse! Nereye gittimse, insanlarımda bir vazife hissi göremedim. Bu şuurun uyandığı gün, Şark yakasını kurtarmış demektir." İlimde ilerlemenin bir vazife hissi olduğu zaman Doğu kendi bataklığından çıkacaktır; fakat maalesef ki aydınlar kadrosu ile İslâmcı düşünce kadrosu arasında bir kesiklik ve kopukluk vardır. Bu kesiklik ve kopukluğu gören şair, meselenin daha derinlerde olduğunu sezmiş ve günlük kurtuluş çalışmalarının yanı sıra uzun vadeli düşünce çalışmalarına girişmiştir. Bütün hayal kırıklıkları ve yenilgiler içinde İslâmî yeniden doğuş, dünyanın geniş alanında umut ve çıkışın adıdır. Yeniden doğuş bir vazife olmalıdır artık. Bu vazifeyi gerçekleştirecek olanları ise Akif yeni İslâmî nesil olarak işaret ediyor bizlere. İslâm'da doğan, yeni İslâmî vatanperverliği içinde birleşmiş eski ihtişam ile başkasının yardımına dayalı hayatı reddedecek ve hakikat, hayat ve şerefi temsil eden hedefler etrafında toplanacak yeni genç nesil… Bu nesil, imkânsız görüneni gerçekleştirecek ve her türlü zorlukla başa çıkacak gücü kendisinde taşımaktadır. Yoluna ışık tutacak olan tarihi, yolunu kolaylaştıracak ilmi, yolu ise İslâm'dır. Her şey bu düşünceyi gençlere aşılayarak çözülebilecektir. Akif daha sonra hayalindeki bu gençlik tasavvuruna bir isim verir "Asım'ın Nesli". Aynı zamanda *Safahat*'ın altıncı kitabının adı olan "Asım", Mehmet Akif'in babası merhum Tahir Efendi'nin öğrencilerinden Köse İmam'ın oğludur. Akif burada, gençliğin nasıl "Asım'ın nesli" hâline gelebileceğini şöyle özetler:

"Bir ışık gösteren olsaydı eğer tek bir ışık
Biz o karanlıkları bin parça edip çıkmıştık
İki üç yüz yılda serpilemiyor bizde gençlik;
Çünkü zavallının geleceğine inancı bitik
Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersen felç olmuş
Hani ruhunda o haksızlığa isyan, o karşı koyuş?
Karşıdan zinde görürsün, sokulursun ki: yarım…
Yandık atalarımızın ateşine hâlâ yanarım!
Ümitsizliği küfür sayan inancıma olsun ki yemin
Bize ümitli olmayı öğretmediler, yoksa bu din
Yine dünyalara yaymıştı yeşil gölgesini;
Yine hakkın sesi boğmuştu sapkınlığın sesini
Tapacak bir putumuz yoktu özendik, yaptık!
Göreyim gel de büyük bildiğin Allah'ı kayır
Hani Allah'ın yardımına inanan var mı? Hayır!
Ya senin İslâm âlemin inanmış ümitsizliğe;
Resmi dini odur vazgeçemez kim ne dese!
Önce dört kıtayı alt üst eden sağlam iman
Sonra, dört yüz bu kadar milyon korkak insan
Doğu'ya in, Batı'ya çık göremezsin coşku heyecan…
Nasıl olmuş da uyuşmuş bütün ümmetteki kan?
Niye tutmuş da bu heybet bu kahramanlık dini,
Benden esirgiyor atalarıma bolca verdiğini!"

Burada Akif, gençliğin serpilememesinin nedenini ümitsizliğe bağlamakta, hatta ümitsizliğe bir put, belki de yeni bir din gibi bağlanıldığını söylemektedir. Ona göre ümmetteki kan uyuşmuştur artık. Dinin atalarımıza güç verdiğini, bu sayede nice zaferler kazandıklarını söyledikten sonra aynı dindeki gücü neden bizim bulamadığımızdan yakınmaktadır. Akif'e göre ümitsizlik coşku ve heyecanımızı yok etmekte, bizi dipdiri bir felçli durumuna getirmektedir. *Safahat*'ın altıncı kitabı "Asım"ın sonunda Asım ilim öğrenmek için yurt dışına gidecektir ve Mehmet Akif 'in ona öğüt niteliğinde bir konuşması vardır. Bu konuşmanın birazını metnime dâhil ediyorum:

"Bizler erdemli çağları gerçekten parlak
Bir büyük milletin evladıyız oğlum, ancak,
O erdem son üç yüzyılın gelişen bilimiyle
Birleşerek gitmedi; battıkça da toplum cahilliğe,
Batı'nın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm
Çünkü toplumları üstün kılan teknikten mahrum
Biz evet düşmanımızın bilgi gücünden
Yoksunuz da bu onur kırıcı durum o yüzden
Sonra o yüzyıllar süren yoksunlukla bugün,
O erdem bile hissiz, hareketsiz, ölgün
Şimdi Asım bana aşırı gittin de, ne istersen de
Bilim ve eğitimden de uzak o Doğu, erdemden de
Fakat ister misin, oğlum, teselli bulmak:
Şimdi sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir
Göreceksin ki: Bu millette erdem en uzun,
En derin köklere yaslanmakta; hem sonra onun,
Bir mübarek suyu var, hiç kurumaz; İslâm dini!
Olaylar etmesin oğlum asla karamsar seni…
İki üç balta ayıramaz bizi geçmişimizden
Ağacın kökleri mademki derindir gerçekten,
Dalı kopmuş ne olur, gövdesi gitmiş, ne zarar?
O, bakarsın yine üstündeki devirleri yarar,
Bu bakımdan hani, hiç yılmasın oğlum gözünüz
Batı'nın yalnız bilimine dönsün yüzünüz."

Görüldüğü gibi Akif'in tüm umudu gençlerdedir. Gençler ilk önce ümitsizlik ve miskinlik gibi İslâm âleminin kanını uyuşturan illetten kurtulmalı, daha sonra dini başta olmak üzere ilme bağlanıp kendini geliştirmeli ve bütün bunları yaparken ecdadından örnek almalıdır. Akif'in hayalindeki Türkiye'nin geleceğinin şartları budur.

ASIM'IN NESLİ VE ÖZELLİKLERİ

Büşra KARATAŞ[1]

Akif aradığı sorumluluk idealine *Safahat*'ın ikinci kitabında zihinsel, didaktik bir karakter vermiştir. Sonraki üç kitapta, dış dünyadan hareket ederek kendi iç dünyasına kapanan, bu yüzden kendi iç sızılarını duyan sanatkârın feryatlarını dinliyoruz. "Asım" bu çile devrinden çıkışı andırır. Duygularda olduğu kadar görüş ve zekâ bakımından da evvelkilerine zirve olan bu altıncı kitapta nazım gibi şiirin, hayat gibi hikmetin, insanlık gibi milletin kemal derecesini bulan eserlerini seyrediyoruz. Bu eser onun dünya görüşünün ve hayat anlayışının tam bir sentezidir. Nurettin Topçu; "Mimar Sinan'ın ustalık eseri Selimiye Camii imiş, Akif'in ustalık eseri de Safahat'ın altıncı ve yedinci kitaplarıdır." der. "Asım" dünya görüşünü ortaya koymuş, *Gölgeler*'de de mistisizme tırmanmıştır. "Asım" bu ilahi eserde bir kubbe ise, *Gölgeler* minareleridir.

Safahat'ın altıncı kitabı "Asım" adını taşımaktadır. Yazımı 1919-1924 yılları arasını kapsamaktadır. "Asım", Köse İmam, Hocazade, Asım ve Emin arasında geçen bir tiyatro oyunu gibidir. Emin çok az geçer. Diyalog asıl Köse İmam ve Hocazade arasında geçer. Hocazade; bizzat şairimiz kendisidir. Köse İmam ise Akif'in babasının öğrencisidir. Emin, Akif'in oğlu, Asım da Köse İmamın oğludur. Vaka Mehmet Akif'in evinde geçtiğinden Emin'in adı çay getirmek, el öpmek, Asım'ın geldiğini haber vermek gibi vesilelerle üç yerde geçer. Emin herhangi birini temsil veya sembolize etmez. Asım, I. Dünya savaşında, Çanakkale Savaşlarında; ülkesi, milleti, imanı için cepheden cepheye koşmuş, zaferler kazanmış, bilgili, faziletli, çalışkan biridir. Köse İmamın adı daha önce *Safahat*'ta geçmiştir. "Köse İmam" adlı şiirde bizzat Akif'in nitelemesine göre; "ilmi az, görgüsü çok, fıtratı yüksek bir imamdır." Farklı nesillerden olmalarına rağmen aralarında çok ciddi bir nesil çatışması yoktur. Bu tipte tanıdığı ve sevdiği bir zat olan Ali Şevki Hoca'yı canlandırmıştır. Asım'ın adı da yine aynı manzumede yer almaktadır. Gerçekte Ali Şevki Hoca hiç evlenmemiş ve çocuğu da yoktur. Bu bakımdan Asım muayyen bir zat değil muhayyel bir timsaldir.

---

1 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi.

Eser, konuşan şahıslar ve ele alınan konular olarak iki kısma ayırılabilir. Birincisi yetmiş sayfalık büyük kısımdır. Mehmet Akif ile Köse İmam arasındaki diyalog yer alır. Toplumsal meseleleri konuşurlar. Bu konuşmada Mehmet Akif yeniyi, Köse İmam eskiyi müdafaa etmiş, her ikisinin yanlış taraflarını ortaya koyarak orta yolu göstermiştir. İkinci kısım ilk kısmın tamamlayıcısıdır. Bu kısım "Asım'ın Nesli" bahsinin açılmasıyla başlar. Sonuna kadar bu bahis etrafında döner konuşma. Yer yer Asım'ın da diyaloğa katıldığı bu bölümde Mehmet Akif Asım'ı gençliğe bir model olarak sunmuştur. Söz Asım'ın nesline gelmeden önce de, Akif o günkü Müslümanları, medrese ve mekteplerin hâlini anlatır. Şunları söyler:

"Senin etrafını aslında yığınlarca sefil
Kimi idmanlı edepsiz, kimi talimli rezil
Kiminin fıtratı azade hayâ kaydından
Kiminin iffeti ikbaline etten kalkan"

Köse İmam ile Hocazade arasında geçen konuşma bozuk olan vaziyet üzerine olmuş ve Köse İmam ümitsizliğe düşmanlığını belirtmiş olan Hocazade'yi kızdırmayı göze alarak vaziyetten ümitsizliğe düştüğünü söylemekten kendini alamamıştır:

"Şimdi, oğlum, kızacaksın ya, fakat boş ne desen;
Bu rezalet beni meyus ediyor âtîden.
Hâle baktıkça adam kahroluyor, elde değil;
Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?
- Âsım'ın nesli, Hocam
- Nerede!
- Hayır, haksızsın!
Galiba oğlana pek fazla bugünler hırsın?
- Âsım'ın nesli... diyorsun. Ne uzun boylu hayâl!
- Âsım'ın nesline münkâd olacak istikbâl."

Köse İmam, Akif'in Asım'ın neslini övmesi üzerine, onların ne üstünlükleri olduğunu sorar:

"- Güzel amma, ne faziletleri var evlâdım?
- Ne fazilet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
Cepheden cepheye aslan gibi hiç durmayarak.
Yine vardır bir ölüm korkusu aslanda bile;
Yüz göz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle!"

Akif bu mısralardan sonra yine Asım'ın neslinin kahramanlıklarından biri olarak Çanakkale Savaşını ele alarak anlatmaya başlar ki "Çanakkale Şehitleri" diye bilinen meşhur şiiri bu sırada söyler. *Safahat*'ın hepsine hâkim olan vatan hissi Asım'da dikkate değer bir realizme bürünmüştür. Cihat kahramanlarını bize takdim ederken onların ruhundaki büyüklüğü mübalağa sanatıyla bakınız nasıl anlatıyor: "Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?/ Gömelim gel seni tarihe, desem, sığmazsın." Çanakkale'nin imanlı şehidini ilahi bir vaat hâlinde tebrik ederek şu sözleri söyler:

"Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber."

Köse İmam bu şiirden sonra artık Akif'e ziyaretinin asıl sebebi olan kendi derdini açar:

"- Bakayım şimdi, senin neydi o müşkül derdin
Ki sabahtan beridir söylemedin, söylemedin?
- Âsım'ın hâli fena: Pek mütehevvir, ama pek!
Ne nasihatten alır şey, ne azar dinleyecek.
- Atak oğlandır esasen... Demek azdırdı işi...
- Bilmem azdırdı mı, lâkin hoşa gitmez gidişi."

Asım haksızlığa, edepsizliğe, kötülüklere tahammül edememekte, cezasız kaldıklarını görünce onlara bizzat kendisi müdahale etmeye, ceza vermeye başlamıştır. Birçok kavga dövüş olmuş birkaç kişi sedyelik hâle gelmiş. Ama kimse de çıkıp Asım'a hesap sormamıştır. Çünkü memlekette kanun nizam kalmamıştır.

"- Sizi haksız çıkaran yoktu ya?
- Olsun mu? Tuhaf!

Af edersin, Hocazadem, ne kadar saçma bu lâf!
Haklı, haksız diye taksimi kim etmiş ki kabul?
Bu cihan, baksana, baştan başa: âkil, mekûl.
Kuvvetin sırtını kimmiş, göreyim, okşamayan?
Ne zaman altta kalırsan, o zaman derdine yan!"

Köse İmam, oğlunun bu hâllerine çok endişe etmektedir, kendisi daha fazla nasihat etmekten çekinmeye başlamıştır.

"- Efelik, çok güzel amma, sonu çıkmaz bu yolun;
Etme, oğlum, şuna bir parça nasihatte bulun."

Asım'ı çok iyi tanıyan Akif şu sözlere Köse İmamı sakinleştirmeye çalışır ve Asım'ın üstün vasıflarını anlatmaya başlar:

"- Hocam, evlâdına benzer bulamazsın arasan,
Görmedim ben bu kadar dört başı mamur insan.
Ne büyük hilkat o Âsım, ne muazzam heykel!
Sana sunduysa, açıp ruhunu teşrihe çalış...
Galiba oğlanı yanlış görüyorsun, yanlış!
Yalınız göğsünün ebadı mı sandın yüksek?
İn de amakına bir bak, ne derinmiş o yürek!
Dalgalandıkça içinden taşan iman denizi,
Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizi."

Köse İmam'a göre Asım'ın bu çılgınlığının sebebi şunlardır: Asım binlerce arkadaşını vatanı korumak için şehit verirken insanların densizliklerinin onu pervasız yapmasına tahammül edemez. Üstelik pek çok dolap dönüyor, vatan içerden adeta kemiriliyor, adeta kan boşa akıyordur, 'Harb-i umumi' bir maskaralık, birisi sefaletten ölürken öbürünü refah sıkıyor, hastalar bakılmıyor, diriler çırılçıplak, ölüler kaskatı olmuş fakat binlerce kurt bu vaziyetteki insanları ve vatanı kemiriyor; işte Asım buna dayanamıyor. Fakat Asım'ın gayreti ancak üç beş kötüyü sindirecek ve ancak birkaç kişiye geçici olarak fayda verecek mevzii hareketlerdir. Umuma faydası yoktur ve devamlı olamaz.

"Bize, Âsım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;
Birinin pençesi ister yalınız: Kânunun.
Ver bütün kudreti kânuna ki vahdet yürüsün...
Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün...
Memleket zaten, ayol, baksana: Allak bullak,
Sen de hissinle yürürsen batırırsın mutlak."

Köse İmam, Asım'ın aşırı saydığı hâllerini ve fayda vermeyecek ıslah yöntemleri sebebiyle nasihat etmesi için Akif'e rica ederek gider. Akif artık Asım'la yalnız konuşmaktadır, biraz edebiyat ve şiir üzerine konuştuktan sonra bir misal getirerek sözü memleketi kurtaracak inkılap nasıl olmalıdır bahsine getirir. Asım cemiyetin fedakâr ve cesur çocuğudur. İnkılabı da o yapacaktır. Akif bütün *Safahat*'ında müdafaa ettiği ruh ve irfan inkılabının metodunu Muhammed Abduh ile Afganlı Cemalettin'e yaptırdığı bir konuşmada açıklar. Afganlı, Muhammed Abduh'a şunları söyler: "İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak." İnkılabı fikir ve ruh sahasında yapmanın gereğini kavrayan Abduh, Afganlıya mektepler açıp nesiler okutmak ve yetiştirmekle gerçek inkılabın olacağını ileri sürmektedir: "Daha üç beş de faziletli mücahit bulalım,/ Nesli tehzîb ile i'lâ ile meşgul olalım." Fakat Afganlının böyle yirmi yıllık inkılaba tahammülü yoktur, o yirmi günlük inkılap istemektedir. Akif bunun ardından kendisinin de inkılap istediğini ama Afgani gibi değil Cemalettin gibi olduğunu söyler. İnkılabın prensibi ise bu değişmelerin ağır ve milletin ruhuna sindirerek kültür ve iman sistemi hâline getirilmesidir. Akif'in bu inkılap isteği üzerine Asım itiraz etmek istese de Akif bırakmaz. Harp dolayısıyla yarım bırakarak geldiği tahsilini tamamlamak üzere, tekrar Avrupa'ya dönmesi için ısrar eder.

"İnkılap istiyorum, ben de, fakat Abduh gibi...
Yoksa ellerde kör âlet efeler tertibi,
Bâbıâli'leri basmak, adam asmakla değil.
Çek bu işten bütün ihvanını, kendin de çekil.

Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya."

Bu sözlerden sonra Akif iki sayfa boyunca yapılacak inkılabı anlatmaya başlar.

"Çünkü milletlerin ikbâli için, evlâdım,
Marifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım.
Marifet, ilkin, ahaliye saadet verecek
Bütün esbabı taşır; sonra fazilet gelerek,"

Asım'ı tam da bu yüzden Almanya'ya eğitim için göndermek istemektedir Akif. Ne var ki Batı'nın körü körüne taklit edilmesine de razı değildir. Çünkü milletin ruhi mahiyetini bozan taklitten de hayır beklenemez. İşte burada fazilet görüşüne geçebiliriz.

Fazilet milletin öz benliği, dini, ahlakı, cevheri demektir. Her milletin öz benliği ayrı olduğu için gelişmesi de kendi şartlarına göre olacaktır. Asım bu cevherin varlığını Çanakkale Zaferi ve Anadolu Savaşı'nda destanlar yaratarak göstermiştir. Yalnız eksiği marifettir onu da Almanya'da tamamlayacaktır. Çünkü bu iki kudret birbirini tamamlar ve tek başına milletin ilerlemesi için yeterli değildir. "Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,/ Tek faziletle teali edemez, zaafa düşer." Fakat Akif bedbin değildir ve tekrar kaybettiğimiz marifeti de fazileti de elde edeceğimize inanmaktadır ve Asım'a şunları söyler:

"Hadisat etmesin oğlum, seni asla bedbin...
İki üç balta ayırmaz bizi mazimizden.
Ağacın kökleri mademki derindir cidden,
Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş, ne zarar?"

Akif bu cihette Asım'ın fen diyarlarından çıkan faydalı ilimlerden yaralanmasını ve memleketine getirerek yurdumuzun da teknolojik bir merkez hâline gelmesine aracılık etmesini söyler:

"Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sade Garb'ın, yalınız ilmine dönsün yüzünüz.
O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin!"

Akif bütün bunları söyledikten sonra Asım'ı Almanya'ya gitmeye ikna eder ve şiir bu şekilde son bulur.

Şiirden hareketle Asım'ın özelliklerini sıralamak istiyorum: Asım, büyük yaradılışlıdır, cüsselidir ama ruhunun derinlikleri daha büyüktür, içinde büyük bir iman denizi dalgalanmaktadır, çok temiz hisli, gövdesi yalçın kayadan bir abide gibi, ölümden hiç korkmaz, bu konuda sanki duygusuzdur. Hâlbuki ruhu çok ince, son derece bilgili, işten kaçmaz, çok çalışır, beyni daima zindedir. Asım vatanı tehlikede görünce Avrupa'daki öğrenimini yarıda bırakarak cepheye koşmuş, büyük kahramanlıklar göstermiş, vatanı korumuş, geride bulunan idareciler ve bu durumdan faydalanıp vatanı soyup soğana çevirmiştir. Asım, halkın, memleketin çektiklerine aldırmayıp eğlencesine devam edenlerle mücadeleye girmiş, milletin vatanın menfaatlerine aykırı davrananları cezalandırmıştır. Haksızlıkları, uygunsuzlukları bizzat düzeltmek belli ki onun isteyerek yaptığı davranışlar değildir, aksi halde ona ideal bir tip diyemezdik. Oysa o yaptığı kanunsuzluklar kendisine anlatıp, tez elden öğrenimini tamamlaması söylenince hemen gereğine sarılmıştır.

Asım sanki Akif'in gençliğidir. Müslüman-Türk gençliğinin ideal tipini yansıtan Asım, hayat sahnesine çıkınca Akif'i İstiklal Savaşı'nda görüyoruz. Milli mücadele saflarında şehir şehir dolaşarak milleti uyandırma cihadına giren Akif vatanperverliği seçti, muhalefet grubuna bağlandı. "Asım" şiirini okuduktan sonra Nurettin Topçu'nun şu cümlesini tekrar hatırlıyorum: "Büyük adam sanatıyla şahsiyetini birleştiren adamdır."

KÜNYE: AKİF OĞLU ASIM

Elif ERBAŞ[1]

Yaşadığı müddetçe tüm umudunu gençliğe bağlayan Mehmet Akif Ersoy'un, gençlik idealini yani kendi tabiriyle "Asım'ı" anlatacağım: Asım kimdir, özellikleri nelerdir, bugün Asım'a baktığımızda, bu yüzyılda bize yararlı olacak şeyi nasıl çıkartacağız, neyi görmemiz gerekiyor bizim Asım'da?

Akif, Asım'ı evvelâ fiziki yapısıyla tarif eder. Geniş omuzlu, pehlivan yapılı, güreşen, güreştiğini yıkan bir insandır. Akif'in kendisi de güreşir, gülle atar, yüzer, boğazı yüzerek geçer. Sportmen bir kişidir. Akif, böyle insanlara hayrandır. Hele Akif'in *Safahat*'ında birkaç tane güreş sahnesi vardır ki bu sahneyi hayranlıkla takdir ederek anlatır. Hatta camide bile insanları saf düzeni hâlinde anlatırken o dev yapılı dağların birdenbire rükûa gidişini, secde edişini bu yapıda insanın yerlere kapanışını Allah karşısında bir vecd hâli olarak tasavvur eder. Asım olmaya istekli bir gencin Akif'in her mısrasından kendisine bir pay biçmesi mümkündür; çünkü bir bakıma Asım, Mehmet Akif'in kendisidir. Akif olmanın yolu Asım olmaktan geçer. Bu yüzden Akif'i anlatmak demek, Asım'ı anlatmak demektir.

Asım, dini iyi anlayan, hak ile batılı birbirinden ayıran, İslâm'ın ilim ve ilerleme karşıtı olmadığını bilen, İslâm'ı bidat ve hurafelerden ayırt edecek muhakemeye sahip, Kur'an-ı Kerim'i rehber kabul etmiş bir kişiliktir. İslâmiyet, 21. asrın bilgilerine sahip olan insanın idrakiyle bir hayat nizamı olarak değerlendirilmelidir. Asım, Kur'an'ı mezarlık kitabı hâline getirmez, Kur'an Asım için bir hayat kitabıdır: "İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin/ Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için."

Akif, Kuran ile ilgili olarak yazıp söylediği şiir ve yazılarında Kur'an'ı okuyup anlamanın, Kur'an merkezli düşünüp konuşmanın ve yaşamanın, Kur'an mesajını çağımıza taşımanın gereğine vurgu yapar. Nitekim o yaşanan Müslümanlığın düşünce ve pratikte Kur'an'dan kaynaklanmadığını, ilahi dinin indiği gibi anlaşılıp yaşanmadığını söyler:

---

1 Trabzon Anadolu Kız İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

"Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı
Kuru dava ile olmaz bu ilim ister
Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster"

Asım'ın imanını, ümidini, azmini ve tevekkülünü tek tek ele almak isterdim; lakin bu konular üzerinde durdukça hepsinin aynı kapta yoğrulduğunu ve beni aynı kapıya çıkardığını fark ettim. O hâlde Yusuf sûresinin 87. ayetini okuyarak başlayalım: "Sakın Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Gerçek şu ki Allah'ın rahmetinden ancak inkârcı bir toplum ümidini keser." Bu ayet ile birlikte ümit etmenin bize Kur'an'da emredildiği kanısını çıkarabiliriz. Allah'ın sözü olacak ama bizde ümit olmayacak, öyle mi? O halde ümitsizlik, imansızlıktır. İşte Akif bu ayete bağladığı ümidini şiirlerinde şöyle dile getirir:

"Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, eminim, budur ancak.
Dünyada inanmam, hani görsem de gözümle.
İmanı olan kimse gebermez bu ölümle:
Ey dipdiri meyyit, 'İki el bir baş içindir.'
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!"

Yine Akif, Asım'a şöyle bir telkinde bulunur: "Uluyan yeisi gebert, azmi uyandır. Azmin uyanmasını, ümide dayandırır. Asım azmetmeli, azimden sonra ise tevekkülü getirmelidir. Azim ve tevekkül Müslümanlığın iki büyük rüknüdür. Ne yalnız başına azim ne de yalnız başına tevekkül kâfi değildir." Akif tevekkülü tembelliğin tam zıddı olarak ifade eder. Tevekkülü, atalet ve tembellik olarak kabul edenlere karşı çıkarak şu müthiş sözü söyler: "Âlemde tevekkül demek olsaydı atalet/ Mirası diyanetle yaşar mıydı bu millet?"

Akif'i tek bir kavramla anlatmamız istense şüphesiz ben "vatanperver" derim. Akif için vatan yaşanılan yer olmaktan öte kendisine ruh addettiği topraktır. İstiklal Marşı'nı yazmış olması da onun büyük vatanperverliğinin en büyük delilidir. Vatanperverlik Asım'ın birinci ve en önemli görevidir. Asım yeri geldiğinde canını vatanı için ortaya koyacak vatanperverliktedir. Vatanı için ölmesini bildiği kadar yaşamasınıda bilir. Vatan için yaşayan Asım cehaletten uzaktır. Asım'a göre düşman cehalettir. Ve cehalet yok edilmeksizin yakamızı düşmanlarımızın elinden kurtarmamızın imkânı yoktur. Her şeyden önce Asım, Akif'in dediği gibi hakiki hasımı ortadan kaldırmalıdır: "Ey hasımı hakiki seni öldürmeli evvel/ Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el."

Akif Batı'nın ilim, fikir ve sanat güzelliklerini görmüş yine Doğu'nun tembelliğine ve cehaletine şahit olmuştur. Doğu dünyasının yıkılmış, çökmüş ve kokuşmuş taraflarını olduğu gibi gözlerimizin önüne sererek şikâyetini şöyle dile getirir:

"Ne gördün, Şark'ı çok gezdin, diyorlar.
Gördüğüm: Yer yer,
Harap iller; serilmiş hanümanlar;
başsız ümmetler;
Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar;
yolcusuz yollar;
Buruşmuş çehreler; tersiz alınlar;
işlemez kollar;
Bükülmüş beller; incelmiş boyunlar;
kaynamaz kanlar;
Düşünmez başlar; aldırmaz yürekler;
paslı vicdanlar;"

Bu mısralardan çıkarımım şudur; Asım, Doğu'yu şahlandıracak gençliktir. Çalışkandır, eli kolu işler, düşünür, yüreği aldırır. Asım'ın vatan gibi din gibi bir derdi vardır. Dinamiktir Asım, hareket adamıdır, tefekkür etmeyi bildiği kadar savaşmayı da bilir. Halkı uyandırır, Hakk'ı bağırır.

Akif vaazlarında bütün camilerin cemaatlerine sütunlarına kubbelerine özgürlüğü haykırır. Adeta o mabetlerin boşluklarında yankılanır sesi. Sokaklara taşar her şey. İnsanları örgütlemektedir. Alnındaki bütün damarları çatlatırcasına son kaleyi Anadolu'yu dört yandan istila eden çapulculara dur denmesi gerektiğini anlatır. İstiklal Harbi'nin bir cihat olduğuna inanır; "Şimdi zaman imanla savaşmak, Rabbin cihat emrine itaat etmek zamanıdır." der. Gür sesiyle ve kalemiyle savaşır. Asım'dan da bunu ister. Asım, Türk'ün esaret altına giremeyeceğini bilen, kendini ve ceddini tanıyan, elinde kalmış tek değerin imanı olduğunu bilen bir idealdir. Asım olan bitene duyarlıdır, halkı örgütlemeyi bilir, kavgacıdır; ama kavgası vatan içindir. Asım milletin derdiyle dertlenmiş, hüznü kendine yurt edinmiştir. Asım "haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır" inancına sahiptir. Akif bunu şu dizeleriyle anlatır:

"Kanayan bir yara gördü mü yanar ta ciğerim
Onu dindirmek için kamçı yerim çifte yerim
Adam aldırma da geç git diyemem aldırırım
Çiğnerim çiğnenirim hakkı tutar kaldırırım."

Özetle; Akif'in gözbebeği, tek ümididir Asım. Tevfik Fikret'in sonu kilisede biten Haluk'un amentüsüne karşı koyabilecek, en sağlam ilmihali ve en derin hasbıhalidir. Onun şahsında bu memleketin gözde, çalışkan, üretken ve dindar nice Asımları idealize edilir. Sonuçta hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmişçesine ahirete hazırlanan ve her yönüyle idol kimliğini hak eden örnek bir şahsiyettir. Asım, Müslüman Türk gençliğini temsil eder, inancı tamdır. Ülkesini işgal etmek isteyenlere karşı aklıyla, gücüyle mücadele eder ve muhakkak kazanır. Bunun en canlı örneği Çanakkale'dir, 15 Temmuz'dur:

Âsım'ın nesli diyordum ya... nesilmiş gerçek
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek!

Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar,

Yaralanmış tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!"

YERLİ VE MİLLÎ BİR GENÇLİK: ASIM'IN NESLİ

Enes YALÇIN[1]

Kadim tarihimiz bugüne kadar Hakk yolunda yürüyerek on dört asırlık bu ağır davayı omuzlarında taşıyan nice yiğitlere ve dava adamlarına tanıklık etmiştir. Mehmet Akif de bu necip milletin kalbinde yaklaşık bir asırdır yer edinmiş ve bu milletin kalbinde kalmaya her zaman devam edecek olan bir dava eridir. Sürekli olarak unutturulmaya çalışılsa da hep bir vesile ile tekrardan hatırlanmıştır Akif. Millî Mücadele'nin destansı kahramanlarından biridir. Cephedeki mehmetçiğe manevi güç veren Akif, aynı zamanda Anadolunun çeşitli camilerinde vermiş olduğu hutbe ve vaazlarla milletin Millî Mücadele'ye manen hazırlanması için gayret göstermiş ve insanları teşvik ederek onlara bu ruhu iyiden iyiye aşılamıştır.

Milletimiz Mehmet Akif Ersoy gibi kahramanlarla ve Gazi Mustafa Kemal komutasındaki kahraman ordumuzla birlikte düşmanla topyekûn mücadele etmiştir. Bunun neticesinde destansı ve tarihi bir zafer kazanan, Hakk'a tapan bu millet kadim tarihinden almış olduğu güç ve ilham ile kalbindeki imanıyla bütün düşmanlarına ve bütün dünyaya istiklale aşık olduğunu ve istiklalin hakkı olduğunu duyurmuştur, göstermiştir. Akif meclis tutanaklarına "İslâm şairi" olarak geçmiştir. Ne mutlu ona ki Müslüman doğdu, Müslüman yaşadı ve Müslüman öldü. Bu buhranlı günleri gören İslâm ve "İstiklal şairi" Akif'in hayalinde büyük bir gençlik tasavvuru vardı. Bu gençliği "Asım'ın Nesli" olarak adlandırıyordu. Bayrağını, vatanını, ülkesini, milletini, dinini ve ümmetini namusu bilip onu asla çiğnetmeyecek bir gençlik: "Asım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:/ İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek." Evet, Akif bu gençliğin Millî Mücadele'de ve öncesinde, on dört asırlık süreçte namusunu çiğnetmediğini ve bundan sonra da çiğnetmeyeceğini belirtiyordu.

Asım gemileri karadan yürüten Fatih'in torunudur. Namerdin karşısında hiç korkmadan, çekinmeden, cesurca duran Nene Hatun'un, Sütçü İmam'ın torunudur. Asım olmak ise on dört asır boyunca her türlü işgallere ve girişimlere, engellelere rağmen süregelen bu davayı ne kadar ağır olursa olsun omuzlarında yıkılmadan,

1 Adana ATO Anadolu Lisesi öğrencisi.

sendelemeden taşıyabilmektir. Amasız, fakatsız, lakinsiz; terörün, zorbalığın ve zulmün karşısında dik ve onurlu durabilmektir. Korkmamak, dimdik ayakta kalabilmektir: "Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak/ Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak." Sonunda mağlubiyet korkaklarındır.Cesur olanlar, dik duranlar ve yanlızca Allah'ın huzurunda secdede eğilenler ve hiçbir zaman sabırlı ve metanetli olmayı yitirmeden yürüyenler kazanır: "Şüheda gövdesi, bir baksana dağlar, taşlar.../ O, rüku olmasa, dünyada eğilmez başlar."

Bu gençlik modeli Kehf Suresi'nde geçen; "Onlar Rablerine iman etmiş genç yiğitlerdi." ayetine muhatap olduğunun farkında olan, okuyan, araştıran, ülkesini ve dünyayı yakından takip eden bir gençliktir. Farkındalığı yüksek, ben değil biz olgusu içerisinde hareket eden, farklılıkları zenginlik kabul eden bir gençlik modelini tasavvur etmiştir Akif. Yeniden direnişimize, yeniden dirilişimize ve küllerimizden yeniden doğuşumuza zemin hazırlayacak bu gençlik gücünü tarih ve imanından alır. Bu gücünü hikmet ve erdemle birleştirir ve Müslüman coğrafyada yaşanan acı ve kederi kendi acısı ve kederi olarak görür. Bulunduğu çağın gittikçe derinleşen sıkıntı ve problemlerine verecek cevabı olan, ihtiyaç duyulduğunda çekinmeden ben varım diyebilen bir gençliktir. "Yarabbi bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırma." niyazını bizlere miras bırakarak hayata gözlerini yuman Akif, İstiklal Marşı'nı bu milletin yerli ve milli gençliğine, Asım'ın Nesli'ne emanet etmiştir. Bizlere, Asım'ın Nesli'ne düşen; o emanete sımsıkı sarılarak bu ülkeyi böldürtmemek ve yedi düvel gelse dahi bu vatanı topyekûn savunmak, yükseltmek ve muhasır medeniyetler seviyesine çıkarmaktır.

Asım adaletin, şefkatin ve merhametin timsalidir. Hayal dünyasında yaşayıp hiçbir şekilde gerçekleşmesi mümkün olmayan bir film karakteri değildir ya da herhangi bir roman veya bir masal karakterinden esinlenerek oluşturulmuş hayali bir kahraman değildir. On dört asırlık kadim medeniyetimizin her bir muhabbet halkasına gönül ve kıymet vererek bugünlere kadar gelen ve milletin hafızası ve kalbinde yaşayan ve her zaman orada kendine yer edinen, Hakk'a tapan ve Millî Mücadele'de, Kurtuluş Savaşı'nda destan yazan bir milletin direnişi ve dirilişinin sembolü olan hayali değil hakiki bir kahramandır Asım. Asım'ı hakikileştiren yerli ve millî oluşudur. Sadece lafta değil yaptıklarıyla, hareketleriyle hatta duruşuyla millîdir. Kalbi ve bütün benliğiyle vatana, millete, ülkeye ve dinine hizmeti kendine bir borç bilmiş ve bu borcu yerine getirmek için de Veda Hutbesi'nde verdiği sözleri yerine getirmeye and içmiş, özgürlüğü kölelere sultanlık yapmakta değil Hakk'a kölelikte bulmuştur.

Kanuni'nin "Kılıcın yapamadığını adalet yapar." sözünden mülhem; adaletli olan ve yaptığı her hareket ve attığı her adımda adaleti ve milletin vicdanını ön planda tutan gençlik, idareciliği ve yöneticiliğinde de adil olmalıdır. Özellikle Müslümanlara karşı takınılan son derece adaletsiz ve iki yüzlü tavırları, oyunları ve tuzakları görüp buna karşı sessiz kalmayacak ve her zaman hakiki bir nesil olarak hakikati haykıracaktır. Doğru söylemekten çekinmeyecek, sahtekarlığı, riyakarlığı ve iki yüzlülüğü kendinde barındırmayacaktır. Doğruların öncüsü olacak ve ona buna değil Hakk'a kul olacaktır. Yeri geldiğinde yanlışları söyleyecek, yeri geldiğinde de doğruları yapanın siyasi fikrine, idolojisine, etnik kökeni ve mezhebine göre değerlendirmeden yiğidin hakkını verecektir. Doğru bildiği yoldan şaşmayacak, yalnızca Hakk'ın huzurunda eğilerek zalimlere karşı elif gibi dimdik duracaktır. Çünkü gelen emir son derece nettir; "Festakim kema ümürte." (Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.) Ancak ve ancak doğru olursak başarır ve kazanırız. Rüzgarla yön değiştirip kalıba göre şekil alan-

lar, davalarında muvakffak olamaz, hedefe ulaşamaz, menzile varamazlar. Yapılan zulüm ve işkencelere aldırmadan geçemeyek ve hakkı tutup kaldıracak bu gençlik her zaman zalimlere karşı mazlumların yanında olacaktır. Allah'a bağlandığı zaman hiç kimsenin ona zarar veremeyeceğini bilir ve gerçek kurtuluşu Hakk yolda bulur: "Allah'a dayan, saye sarıl, hükmüne râm ol./ Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol."

"Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdımı, hatta boğarım! ...
-Boğamazsın ki!
-Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam;
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale;
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
Adam, aldırma da geç git, diyemem aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!
Zalimin hasmıyım amma severim mazlumu...
İrticâın şu sizin lehçede ma'nâsı bu mu?
Zalimin hasmıyım ama severim mazlumu."

Asım iridir, diridir, kuvvetlidir. Koşmasını da bilir yürümesini de, susmasını da bilir konuşmasını da. Gözü pek, sevdası keskin, kalbi de bir o kadar yumuşaktır. Gerektiği her an ve her saniyede istenileni yerine getirir ve bu arzusunu hiçbir zaman kaybetmez. Çok çalıştım, yoruldum demez. Koşar durmadan yoluna devam eder. Yolun uzunluğunu hiç önemsemez, başarmak için, gelecek için, yarınlar için der uzunlukları kısaltır. Hak olan bir davada sonuna kadar mücadele eder. Kendisini bu Hak yoldan ve davadan vazgeçirmek için çalışanlara karşı sabırla, tahammülle, çelik gibi bir iradeyle tepkisini koyar. Ülkesine, milletine, devletine, bayrağına ve dinine sevdalıdır ve bunlara karşı hiçbir kirli işe bulaşmaz, ihanet içerisinde olmaz. En zor anlarında bile sabırdan, tahammülden ve hoşgörüden asla taviz vermez, bu zorluklarla mücadele etmekten hiçbir zaman vazgeçmez. Çok iyi bilir ki hak olan, Hakk için olan bir mücadelede hiçbir zaman vazgeçmeye, yeise düşmeye, ümitsizliğe kapılmaya, karamsar olmaya yer yoktur. Düşse dahi kalkmasını bilir, geleceğine, yarınlarına umutla bakar, o umut ışığı ışıl ışıl parlayan gözlerinde hiçbir zaman sönmez. Her gecenin bir sabahı, her karanlığın bir aydınlığı olduğunu bilir. Evet, her gecenin bir sabahı, her karanlığın bir aydınlığı vardır, her yağmurun ardından mutlaka bir güneş doğar. Yusuf 'u kuyudan, Musay'ı Firavun'dan kurtarandan asla ümit kesmez. Bunları asla unutmaz, bu inancı asla kaybetmez. Gerçek bir genç, gerçek bir gençliktir "Asım'ın Nesli."

Akif, Asım'ı *Safahat*'ın altıncı kitabında Köse İmam'ın oğlu olarak anlatmaktadır. Akif'in bu anlatımının yanı sıra daha derinlere ve daha eskilere, asr-ı saadet döneminde, Arabistan'ın sıcak çöllerine gittiğimiz zaman karşımıza Hz. Peygamber'e olan bağlılığı ve aşkıyla bilinen cesur ve başarılı bir sahabi ve mücahit olan Asım bin Sabit çıkar. Tabii Mehmet Akif Asım'ı her ne kadar köse imamın oğlu olarak bizlere tanıtmış olsa da Akif'in şiirlerinden, Asım'ın karakteristik yapısından yola çıktığımızda bu kişinin Asım bin Sabit olabileceği gibi bir kanıya ulaşmaktayız. Asım bin Sabit cesaretiyle ön plana çıkmış ve özellikle Bedir Savaş'ındaki başarısıyla tanınmıştır. Bu şavaşta yapmış olduğu strateji ve taktiklerle savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Uhud savaşında görev alıp iki müşriki öldüren Asım bin Sabit'e karşı müşriklerin öfkesi iyice artmış ve ona karşı harekete geçmişlerdir. Bir tuzak kurup onu kendi yanlarına getiren müşrikler

Müslümanlığı bıraktığı takdirde Asım'ı affedeceklerini söylese de Asım dik durarak onların tehditlerine rağmen istediklerini yerine getirmemiş ve böylece kararlılığını ve İslâm'a olan bağlılığını göstermiştir. İstediklerini gerçekleştiremeyen müşrikler Asım bin Sabit'i oracıkta şehit etmişlerdir. Mehmet Akif de "Asım'ın Nesli" diyerek bizlere, hem Asım bin Sabit'i hem de Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı gençliğini örnek olarak göstermiştir. Akif bizlerden Asım bin Sabit gibi cesur, kararlı ve dik duruşlu olmamızı istemiştir.

Bu ülkenin ve bu coğrafyanın yarınlarını avuçlarının arasında tutan gençlik, atasından aldığı mirasa ve emanete sonuna kadar sahip çıkmak mecburiyetindedir. Geçmişindeki üretkenliğini geleceğe aktaran gençlik, bulunduğu çağın tecrübesini sonraki nesillerde kullanarak üretkenliğini ve yeniliğini arttırıp muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkacak ve yeni ufuklara doğru yelken açacaktır. Üretken zihinlerle beraber ayağa kalkışımız sağlanacaktır. Bu doğruluşumuzla gündemi belirlenen değil, gündem belirleyen bir konuma geleceğiz. Üretmek ve yeniliklere kapı aralamak ekonomik, siyasi, kültürel ve manevi alanda kalkınmayı beraberinde getirecektir. Manevi alandaki kalkınmanın beraberinde getireceği silkelenme bizleri geleceğin umut dolu Türkiye'sine götürecektir. "Asım'ın Nesli" olarak ülkemize katkı vermek için elimizden gelen bütün çabayı göstereceğimiz gibi diğer ezilmiş ve mazlum milletlerin ve ülkelerin de olumlu yönde ilerlemesi ve onların doğrulması için bütün benliğimizle çabalamak mecburiyetindeyiz. Bizlere, ümmet-i Muhammed'e de yakışan budur.

Yerli ve millî gençlik, dini duyguları ile kalbi dolu olan modern çağın şartlarını taşıyabilecek ve kaldıracak kapasiteye sahip bir o kadar da manevi alanda kuvvetli olan bir gençliktir. Bilimsel alanda çağın ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede bilgi ve yeteneğe sahip ve bu donanımını kullanarak çağın ihtiyaç ve isteklerine cevap verecek güçtedir ve öyle de olmalıdır. Düşmanımızın bile bize düşman olduğu için utanacağı ve bütün dünyanın gıbta ile bakacağı bir nesil olmalıyız. Dört bir kolla büyük bir çaba göstererek çalışmalı ve içimizden yeni Mehmet Akifler çıkarmalıyız. Vatana hizmet için bugünden başlayarak gayret göstereceğiz. Ben inanıyorum ki bu nesil bir destan yazacak ve zalimlere, vatan hainlerine dur diyecektir, demiştir de. Unutmamalıyız ki bizler zaferle değil seferle emrolunduk. Bizler zafer için seferimizi yapacağız, takdirini Allah'a bırakacağız. Öyle bir koordine olmalıyız ki bütün rüştümüzü tüm dünyaya birkez daha ispat etmeliyiz. Bizim üzerimizden oyun oynamaya çalışanların oyunlarını ne pahasına olursa olsun bozacak ve her zaman milletin safında yer alacağız. Unutmamalıyız ki yaklaşık bin yıllık hesaplaşma şu anda ülkemizde sahnelenen kirli oyun ve hesaplaşmalarla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Şunu da unutmayalım ki yüz yıl önce çizdikleri haritaları gerçekleştirip Türkiye'yi parçalamak isteyen güçler rahat durmayacaklar. Bunun net örneğini 15 Temmuz'da yaşadık. Kurtuluş Savaşı'nda tarih yazan bir milletin evlatları bu kez milyonlarca koca yürekli Asımlarla beraber yeni bir kurtuluş destanı yazdı. İçimize girip bizlerin dini ve millî duygularıyla oynayan kendilerini Müslaman gösterip Müslüman coğrafya üzerinde oyun oynamaya çalışanlara çanak tutan ihanet çetesi yetiştirdiği militanlar ve üniformalı teröristleriyle ülkemizi işgal harekatına girişmiş ve Müslüman coğrafyanın son umudu olan ülkemizi ortadan kaldırarak müstemleke güçlerin oyunlarını gerçekleştirme gibi hain bir çaba içerisine girmiştir. Onlar Hakk'a inanmış bu millete suret-i Hakk'tan görünüp bir tuzak kurdular ve inanmış millete darbe vurup yok etme planını devreye soktular. Ama bilmiyorlardı ki bu milletin imanı var. Bir defa bu millet inanmış bir millet, hiç

inanmış bir millet yok edilir mi, mümkün mü? Şehadete koşan bir milletin Asımları, meydanı işgalcilere bırakır mı? Bırakmaz, bırakmadı da, bundan sonra bırakmayacak da… Onlar kurdukları tuzağa kendileri düştü, darbeci işgal gücüne millet darbe yaptı ve onlar İstanbul'un fethinde ve Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi bu milletten bir kez daha Osmanlı tokadını yediler. Unutmamaları gerekiyor; onların tuzağı varsa Allahın da tuzağı vardır: "Ve mekeru ve mekerallah Vallahu hayril makirin." (Onlar tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.) Namusunu çiğnetmeyen gençlik, 15 Temmuz gecesi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu ülkenin sahibinin bu millet olduğunu göstermiş ve yerli ve millî olduğunu ispatlamıştır.

Şunları da özellikle belirtmek istiyorum ki; Asım'ın Nesli'ni göremeyenler veya nasıl bir nesil olduğunu görmek istiyenler Kurtuluş Savaşı gençliğinin yanı sıra, Kurtuluş Savaşı'nın torunları olan ve 15 Temmuz gecesi tankın altına yatan, annesini, babasını, ikiz kardeşini veya ailesinin herhangi bir ferdini vatan uğruna kaybeden gençliğe bakmalıdır. Dedesi gemileri yürüten bu nesil, inşallah yeni fetihlere doğru hem fikren hem kalben yol alacaktır.

Unutmamamız gereken bir başka konu ise bu gençliğin rol model bir gençlik olmasıdır. Tabi bunun yanı sıra Mehmet Akif ile aynı yıllarda Tevfik Fikret "Haluk" adlı nesli ön plana çıkarmıştır. Fikri, görüşleri aynı olmasa bile bizler Asımlar olarak bu ülkede Haluklarla kardeşçe yaşamalıyız. Birbirimizin eksiklerini tamamlamalıyız. Aramıza herhangi bir kin, nefret koymadan beraber yaşamalıyız; ama yapılan yanlışları görüp ona göre hareket etmeliyiz. Bizler "Asım'ın Nesli" olarak Haluk'un yaptığı yanlışları, hataları da görmek mecburiyetindeyiz. İstiklal ebediyete kadar Hakk'a tapan milletin olacaktır.

"Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!"

Bu vesile ile milletimizin, devletimizin, ülkemizin ve coğrafyamızın birliği, beraberliği ve bekası için ülkemizin doğu ve güneydoğusunda şehit olan kahraman mehmetçiklerimize, koruyucularımıza ve güvenlik güçlerimize, 15 Temmuz gecesi ülkemizi büyük bir işgal ve yok etme planınından kurtaran 241 şehidimize ve sınır ötesi operasyonlarda şehit olan mehmetçiklerimize Allah'tan rahmet diliyor, acılı ailelerine başsağlığı ve sabır, yaralılarımıza, gazilerimize acil şifalar diliyorum. Bu vesile ile bir kez daha İslâm ve İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy'u rahmet, minnet, edep ve hürmetle yad ediyorum.

MEHMET AKİF'İN İSLÂM ÜLKÜSÜ VE GENÇLİK

Fatma ÇETİN[1]

Mehmet Akif Ersoy'u tanımadan önce, onun eski tanınmışlıklara nasıl hapsedildiğini gördüm. Akif kitaplarında kendisini anlatıyordu, bizi bize anlatıyordu. Onda bir milletin kurtuluş destanını oluşturan değerleri gördüğüm gibi; aynı değerlerin yok olmaya yüz tutarken duyduğu üzüntüsünü de gördüm. İslâm'la aydınlanan yüzünde, bir güneşin batışındaki hüznü de hissettim. Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı şairi… Çanakkale şehitlerini abideleştiren vicdan ve ruh insanı, böyle biliriz onu, bu kadar malumatımız vardır hakkında. Oysa Mehmet Akif, Türk milleti için sadece İstiklal Marşı şairi değildir. Vatan, millet, bayrak, özgürlük ve bağımsızlık kavramlarının karşılığıdır. Şiirleriyle milletin dili, sesi, vicdanı, mefkûresidir. Çanakkale şehitlerinin nefesini, nefesine katması; Milli Mücadele'yi İstiklal Marşı'yla onurlandırması en anlamlı örnektir.

Mehmet Akif, şair olmasından ziyade; bir edebiyat, düşünce, sanat ve şahsiyet abidesidir. Kur'an'ı kendine rehber edinmiş bir İslâm âlimidir. Sadece idealist değil; ideal bir insan ve mücadele adamıdır. Tanıdıkça sevilen, yaklaştıkça büyüyen ama büyüklenmeyen ender bir karakterdir. O, yaşadığı dönemde şair ve düşünür kimliğiyle milletine yol göstermiş, milletiyle yola çıkmış, milletinde ve yolda derin izler bırakmış, tarih yazmıştır. Bu büyük düşünce ve sanat adamının hayatının bilinmesi, toplumun her kesimi tarafından örnek alınması, özellikle tarihin tekerrür ettiği bu günlerde çok önemlidir. Tarihin sayfalarından şöyle seslenirken:

"İki üç balta ayırmaz bizi mazimizden
Ağacın kökü mademki derindir cidden
Dalı kopmuş ne olur? Gövdesi gitmiş ne zarar?
O, bakarsın yine üstündeki edvarı yarar
Yükselir fışkırıp afak-ı perişanımıza
Yine bir vaha serer kavrulan imanımıza"

---

1 Adana Tepebağ Anadolu İmam-Hatip Lisesi öğrencisi.

bize kökü imana dayanan ağacın meyveleri olduğumuzu yeniden hatırlatır. Ki bu ağaç, aslına ihanet etmeyen toprakla yoğrulmuştur. Yeniden gönenir Akif'in muştusuyla.

Mehmet Akif, İstiklal Marşı için; "Bu marş, ancak ümitle yazılabilir. O zamanı bir düşünün; imanım olmasa böyle bir marşı nasıl yazabilirdim? Zaten ben de başka türlü düşünüp başka türlü yazanlardan değilim. Bu elimden gelmez..." derken, aslında kalemini, fikrinin ve ülküsünün emrine verdiğini bu sözüyle ilan etmiştir.

Neydi Akif'in İslâm ülküsü, neydi onu millet ve İslâm şairi yapan, tarihler boyunca milletinin gönlünde unutturmayan? Elbette hayatının gayesi kıldığı ve bu uğurda ömrü boyunca mücadeleden asla geri durmadığı, İslâm ve milletinin İslâm sancağı altında hür yaşamasıydı. "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı/ Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı" dizeleri, şairin hayat ilkesini ortaya koyan bir manifesto gibidir. Müslüman'ın çıkış noktasının Kur'an olmasını ve Kur'an'dan aldığı ilhamla, insanın kendini ve milletini kalkındıracak hikmetlere ulaşmasını tavsiye eder Akif. Hikmeti; bilim, teknoloji, akıl, tarih şuuru, ahlak, kültür olarak anlar. Aklın ve kalbin birleşmesini hakikat olarak görür. Asrın teknolojisinin, imanlı kalplerde yeni dünyalar kuracak güce ulaşacağına inanır. Çünkü din, insana güç ve kuvvet verir: "İslâm'ı öyle yaşa ki akıllar dursun/ Sen ona buna değil, Allah'a kulsun." sözleriyle Mehmet Akif, çağının İslâm karşıtı söylemlerine inat, İslâm'ı tek kurtuluş yolu olarak görmüş, İslâm çatısı altında toplanan tüm Müslümanların birliği için mücadele etmiştir. Ümmet bilincini yeniden tesis etme ülküsü onun hedefi olmuştur.

Akif'in İslâm ülküsü; ahlak, iman ve çalışma ilkeleri üzerine kuruludur. Müslüman toplumlarının Allah'a kul olma bilincinde birleşmesini, güçlü bir ümmet olmasını, bağımsız ve özgür iradelerini kullanmalarını ister. Edebiyatı bu uğurda araç olarak kullanır. Yazar, anlatır ve yaşar. Akif, çağının buhranından amaç edindiği ülküsüyle, kendi içindeki mahbesinden, imanıyla özgürleşmiş ender şahsiyetlerdendir.

Mehmet Akif'in *Safahat* isimli uzun manzum eseri, onun yaşadığı çağda duruşunu gösteren en önemli tarihi belgedir. İşgal edilen İslâm topraklarına, ölüme götürülen Anadolu evlatlarına, yokluğa, yoksunluğa bir ağıttır. Müslümanları yeniden iman etmeye ve imanlarını korumaya bir çağrıdır. Bu eser, tek kurtuluşu Batı'da gören buhranlı beyinlere ve satılık kalemlere karşı, İslâm'ı ortaçağ dini olarak gören sözde aydınlara ve dinine ihanet eden ilimsiz softa hocalara karşı, tüm izmlere karşı dik duruşun manifestosudur. Akif'in yaşadığı çağın, hemen her karesini görürüz bu eserde. Çağına ayna tutuşunu, "Kral çıplak" haykırışını görürüz. Ama aynı zamanda, karanlığa kızmak yerine, tünelin ucundaki ışığı da gösterdiğine şahit oluruz. Milletine; "Atiyi karanlık görerek azmi bırakmak/ Alçak bir ölüm varsa eminim budur ancak" diyerek, İslâm'ın ruhunda olan azim ve umudu, Allah'ın vadettiği rahmeti koyar önümüze. Yeniden dirilişe, yenilenen mücadeleye çağırır.

Akif, fikir ve dünya görüşünü her satırda dile getirdiği *Safahat*'ında, ideal bir insan tipi çizmiştir. Akif'in ideal insanı, manevi değerleri (din, tarih şuuru, ahlak, kültür bilinci) maddi imkânları (bilim, teknoloji, akıl) bünyesinde birleştiren dengeli bir şahsiyettir. Şair, özellikle "Asım" şiirinde bize, hayatının dengesini kurmuş bir Müslüman karakteri sembolleştirir: "Çünkü milletlerin ikbali için evladım/ Marifet bir de fazilet… İki kuvvet lâzım." Akif 'deki "Asım" Avrupa'ya ilim öğrenmeye giden ve milletine hizmet için vatanına geri dönen donanımlı bir genci anlatır. Bu genç ki ilim, irfan sahibi, aydın ve dindardır. Bu genç ki tari-

hin şuurunda, milletinin emrindedir. Bu genç, yeni nesiller yetiştirecek, "Asım'ın Nesillerini" oluşturacak erkek ve kadınlardır. Bu genç, yetiştirdiği yeni nesillerle, İbn-i Sinâlar, Farabiler, Sinanlar, Selahaddinler gibi İslâm'ın kalbinde ismini altın harflerle yazdıracaktır. Mehmet Akif'in şahsında işte bu Müslüman aydın tipini görüyoruz. Örnek insan, örnek alınması gereken bir şahsiyet… Onun fikirleri yaşadığı çağda olduğu gibi, bugün de geçerliliğini ve güncelliğini korumaktadır.

Akif'in o kadim ülküsü, ülkümüz olmak zorundadır. Akif'in sessizliğe gömüldüğü vatan toprağında, susturulmaya çalışıldığı mezar taşında yeniden filizlenen sesi olmalıyız. O zaman Akifler doğar ve Akifler yaşar.

"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince
Günler şu heyulayı da er geç silecektir
Rahmetle anılmak ebediyet budur ama
Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecektir?"

dediği mısralarında, ilk defa kendine ve toplumuna yalan söylemiştir Akif… Çünkü yaşadığı çağa güçlü kalemiyle iz bırakan şair, Türk bayrağına sarılı tabutunun gençlere ilham vermesiyle adeta yeniden dirilir.

Mehmet Akif, ebedi bir uykuya daldı belki, ama bir nesli ebedi bir uykudan uyandırdı ve dünyaya bıraktığı eserleriyle uyandırmaya devam ediyor. Kendine hizmet edenlere karşı vefalı bu millet, onu yeniden keşfetmekte ve onu her geçen gün daha iyi anlamaktadır.

ASIM'IN NESLİ OLARAK BUGÜN NELER YAPMALIYIZ

Mehmet ÖZYORULMAZ[1]

Safahat'ın altıncı kitabı "Asım" adını taşımaktadır. 2296 mısra olan eser; Hocazade, Köse İmam, Asım ve Emin adlı dört kişinin arasında geçen konuşmalardan oluşur. Hocazade Mehmet Akif'i, Emin Akif'in oğlunu, Köse İmam Ali Şevki Koca'yı ve Asım da onun oğlunu temsil etmektedir. Hâlbuki Asım diye biri yoktur. Mehmet Akif'in Asım karakteri sahabeden Asım Bin Sabit'tir. Bu sahabe kalemi de kılıcı da kuvvetli, aslından ayrılmayan, inancından taviz vermeyen bir isimdir.

Kitapta Hocazade ile Köse İmam'ın konuşması anlatılır. Bugünkü Müslümanların, Müslümanlığın istediği gayret ve çalışkanlıktan çok uzak oldukları; medresenin de mektebin de birbirinden kötü vaziyette oldukları tespit edilir. Köse İmam yeise olan düşmanlığını bildiği Akif'e rağmen, bu vaziyetten ümitsizliğe düştüğünü söylemekten kendini alamaz. Akif, Köse İmam'ın sözü karşısında Asım'ın neslinin istikbali kurtaracağını söyler. Köse İmam; Akif'in, kendi oğlunun neslini övmesi üzerine onların ne üstünlüğünün olduğunu sorar. Mehmet Akif bu neslin cihan harbinde gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıkları sayar:

"Ne fazilet mi? Çocuklar koşuyor aç çıplak,
Cepheden cepheye arslan gibi hiç durmayarak.
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
Yüz göz olmuş bu çocuklar ölümün şahsiyle."

Dini için, vatanı için, milleti için, ölümle yüzgöz olmuş bir nesilden bahseder Mehmet Akif ve yine Asım'ın neslinin kahramanlıklarından biri olan Çanakkale Savaşı'nı anlatmaya başlar ki "Çanakkale Şehitleri" ile tanınan meşhur şiiridir:

"Asım'ın Nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek,
Ey şehit oğlu şehit isteme benden makber
Sana aguşunu açmış duruyor Peygamber"

1 Kastamonu Göl Anadolu Lisesi öğrencisi.

Bu mısralar Akif'in Türk gencine olan inancını gösterdiği gibi, Peygamberin kucağını şehide en lâyık yer olarak görmektedir. Eserin devamında Köse İmam, Hocazade'ye Asım'dan yakınır. Asım, haksızlığa, edepsizliğe, kötülüklere tahammül edememektedir. Bu tip olayları görünce kendisi bizzat müdahale etmeye başlamıştır. Ama bunu yaparken kaba kuvvet kullanmaktadır. Köse İmam Hocazade'ye Ramazan vakasını anlatır. Asım Ramazan'da vapurda sigara içenleri görür, bu kişiler bir de edepsizlik yapınca hepsine hadlerini bildirir. Mehmet Akif, Köse İmam'ın bu sözlerine karşılık Asım'ı anlatmaya başlar:

Asım'ın vücudu adaleli, yalçın bir kaya gibidir. Fakat ruhu bir kadından bile incedir. Kalbi iman denizidir. İlim ve irfanı da sağlamdır. Fakat Asım Ramazan vakası gibi sürekli olay çıkarmaktadır. Kötüleri cezalandırmak, mazlumları korumak için sürekli koşturmaktadır. Asım'ın bu çılgınlıklarının nedeni savaş sırasında binlerce şehit düşmüş arkadaşlarını görmüş olması, bütün bu fedakârlık ve ıstıraptan sonra cephe gerisinde gördüğü yolsuzluklar onu deliye döndürmektedir. Hatta Asım, arkadaşları ile hükümeti basarak devlet idaresini ele geçirmeye ve işleri tekrar düzenlemeye karar vermişlerdir. Köse İmam böyle bir hareketin memleketi kana bulayacağını düşünmektedir. Akif'ten oğluna nasihatte bulunmasını ister. Asım eve gelince Akif'le baş başa görüşmeye başlarlar.

Akif, Asım'ın hassas olduğu noktadan, arkadaşları yönünden iltifat eder ve onun güvenini kazanır. Söz inkılaba gelir. Akif, yirmi günde inkılap olmayacağını anlatan manidar bir hikâye paylaşır. Bu kısa hikâyeden çıkarılacak hisseyi ayrıca açıklar. Akif'in kendisi de tüm İslâm âlemini uyandıracak bir inkılap istemektedir. Fakat hükümet basarak, adam asarak, kime hizmet ettiği belli olmayan hareketler yaparak değil. Köklü ve esaslı çalışmaların sonunda meydana gelecek bir inkılap… Ardından Akif bu milletin nasıl yükseleceğini anlatır.

Milletlerin yükselip ilerlemeleri için iki kudrete sahip olması lazımdır: Marifet, yani ilim, bilgi, hüner. Fazilet, yani iyi ahlak, yüksek hamasetler. Marifet milleti mutlu kılacak bütün imkânları temin eder. Fazilet ise bunların güzel yollarda kullanılmalarını sağlar. Biz son üç asırdır ilimden geri kalmışız. Fazilet hissimiz de yavaş yavaş kaybolmakta... Fakat bizler geçmişi parlak olan İslâm milletinin çocuklarıyız. Dalımız da gitse, gövdemiz de gitse kökümüz sağlam ve derindir.

Mehmet Akif, Asım'a ümitsizliğe düşmemesini söyler. Siz arkadaşlarınızla beraber gece gündüz çalışın, Batı'dan geride kaldığımız ilmi çabucak elde edin. Yurdumuza da aynı fen kaynaklarını kurup işletmek için sizin bilgili kafalarınız aracılık etsin, öncü olsun.

Akif'in sözlerini itiraz etmeden dinleyen Asım'a son olarak şöyle söyler Akif: "İnkılap, ilim ve fazilet ile yapılabildiğine göre sizler de ilim elde etmek için Berlin'e yollanın. Çabuk gidin, çabuk dönün. Siz o ilim ve bilginizle gayenize kavuşacak ve milletinize gerektiği şekilde hizmet edebileceksiniz." Bu sözlerden sonra Asım'ı ilim öğrenmek üzere Berlin'e yollar.

Mehmet Akif, "Asım" adlı bu manzumeyi yazarken bir hikâye anlatmamış, bir neslin projesini çizmiştir. Bu nesil bu millete bir daha Çanakkaleleri yaşatmayacak olan nesildir. Bu nesil, bilginin, eğitimin, cehaletle ve fakirlikle savaşın Çanakkale'sini başaracak olan nesildir.

Asım'ın nesli, çalışmayı karakter haline getirmiş, şuurunda iman ve istiklal olan nesildir.

Asım'ın nesli, ahlakta, namusta, adalette, her zaman başkalarına örnek olan nesildir.

Asım'ın nesli, geleceğin kendisine selam duracağı nesildir.

Asım, Mehmet Akif'in eserlerine hapsolmuş bir kahraman değildir. Asım bir örnektir. Bu örnek nesil bugün de uygulanabilirliğini korumaktadır. Biz altın nesli hep geçmişte aramışız, hâlbuki Mehmet Akif o altın neslin projesini çizmiştir. Ülkeyi kurtaracak, İslâm'ın gözyaşlarını dindirecek olan nesidir.

Cihan Harbi, İstiklal Harbi kadar olmasa da terör belasıyla, ihanet şebekeleriyle buhranlı geçirdiğimiz bu günlerin çözümü de Asım'ın neslindedir. Beşir Ayvazoğlu'nun dikkat çektiği gibi; Akif ideal neslin temsilcisi olarak gördüğü Asım'ı anahtar gibi kullanarak "geleceğin projesini" çizer. Daha doğrusu bir "Kurtuluş Reçetesi" ve o reçete bugün de başımızdaki dertlerin, musibetlerin şifasıdır. O halde Bugünün Asım'ı nasıl olmalıdır?

Bugünün Asım'ı kendini geliştiren, azim ve gayret sahibi, kendini tembellik ve korkaklıktan arındıran nesildir. Bugünün Asım'ı bugün içinde bulunduğumuz gereksizliklerden arınmış, yönünü ilme çevirmiş nesildir. Bugünün Asım'ı bütün unsurları ile topyekûn bir milleti kucaklayan nesildir. Bugünün Asım'ı hiçbir zaman ümitsizliğe düşmeyip "İman varsa imkân da vardır" diyen nesildir. Bugünün Asım'ı şanlı bir ölümü namussuz bir yaşama tercih eden ve "öleceksek adam gibi ölelim" diyen nesildir. Bugünün Asım'ı milletin çıkarlarını kendi şahsi çıkarlarının önünde tutan ve millete hizmet gayesiyle yaşayan nesildir.

Bugünün Asım'ı müjdeleyicidir. Bu müjdeleyicilik oldukça meşakkatli ve çok mesai isteyen bir yoldur. İşte tam da bu yolda Bugünün Asım'ı "durmak yok, yola devam" diyen nesildir.

MEHMET AKİF'İN İDEAL İNSAN PORTRESİ VE GENÇLİK

Merve KESKİN[1]

Her milletin tarihinde derin izler bırakmış önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Mehmet Akif Ersoy da Türk milletinin tarihinde ve gönlünde taht kurmuş bir şahsiyettir. Akif, sadece İstiklal Marşı'mızın şairi değil, aynı zamanda Türk milleti için "vatan, millet, bayrak, özgürlük, idealizm ve bağımsızlık" kavramlarının karşılığıdır. O, sadece bir şair değil, Kurtuluş Savaşı'nı on kıtaya, kırk bir dizeye sığdırarak Millî Mücadele'yi en mükemmel şekilde dile getiren şahsiyettir. Düşünen bir kafaya sahip olan ve içinde bulunduğu toplumun sıkıntılarına çare bulup ıstıraplarını dindirmeyi kendine dert edinen Akif, tüm şiirlerini milletine karşı duyduğu sorumluluk hissiyle ve en büyük sermayesi diyebileceğimiz samimiyetiyle yazmıştır.

İnsan, varoluşundan bu yana ideali arayan ve idealleri uğrunda yaşamını devam ettiren bir varlıktır. İdeale ulaşma tutkusu, her milletin tarihinde farklı yansımalara neden olur. Toplumlar için önemli olan değerleri tek bir insanda toplama arzusu milletleri ideal insan tipi oluşturmaya yönlendirmiştir. Akif *Safahat*'ın ikinci kitabı olan "Süleymaniye Kürsüsünde" manzumesinde Japonların nasıl olduğunu anlatır;

"Sorunuz şimdi, Japonlarda nasıl millettir?
Onları anlatmayı başaramam, hayrettir!
Şu kadar söyleyeyim: İslâm dininin orada
Feyizli ruhu yayılmış, yalnız şekli Buda.
Siz gidin, İslâm'ın saflığını Japonlarda görün!
O küçük boylu, büyük milletin fertleri bugün
Müslümanlığın esaslarını korumada yoktur eşleri;
Müslüman denmek için ancak kelime-i şehadettir eksikleri."

Akif Japonların Müslüman olmadıkları hâlde bir Müslüman kadar ahlaklı, çalışkan, faziletli, erdemli olduklarını dile getirmiştir. İslâm orada yaşanmaktadır, yalnız adı Buda'dır. Akif, Türk milletinin de bu özelliklere sahip olmasını ister.

1 Aksaray Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi.

Türk milletinin "ideal insan tipi" de içinde yaşadığı sosyal şartlara dayalı olarak değişkenlik gösterir. Tanzimat birinci döneminde devrin sosyal ve politik şartları sebebiyle değişen dünya karşısında, bakışı da değişen Osmanlı aydını, edebi eserlerinde kendi doğrularını ve ideallerini yaşatacak bir insan tipi oluşturmaya çalışmıştır. Yenileşme sürecine girdiğimiz Tanzimat döneminde insan anlayışında değişim olması kaçınılmazdır. Bu durumda da en önemli rolü aydınlar oynamıştır. Batı karşısında geri kalan toplumumuzu ileri götürecek ideal insan tipini oluşturmak ve bu tipin özelliklerini belirlemek ise devrin edebiyatçılarının görevi olmuştur. Tanzimat sanatçılarının eserlerinde anlattığı ideal insan tipi, her şeyden önce toplumu, içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtaracağını hesaplayan, buna çözümler üreten, akılcı, bilgili, donanımlı bir insandır.

Tanzimat dönemi edebiyatçılarının ideal insan üzerine düşünceleri eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. İnsan olmanın, özellikle düşünen ve sorgulayan bir insan olmanın zorluğunu ifade eden Ziya Paşa'nın ideal insanı; sınırlarını zorlamayan, insanlığın gerektirdiği vazifeleri yerine getiren kişidir. Şinasi'de bu ideal insan, Mustafa Reşid Paşa adına yazdığı kasidede karşımıza çıkar. Tanzimat dönemi şiirinde ideal insan tipi oluşturma çabası Namık Kemal'de de görülür. Namık Kemal'deki bu çaba isimsiz bir hürriyet kahramanıdır. Namık kemal "Hürriyet Kasidesi"nde hayalinde canlandırdığı ideal insanın vasıflarını sıralar; fakat bu özellikleri Şinasi gibi tek bir kişiye yüklemez. Tanzimat edebiyatçılarımızın ideal insan düşünceleri böyleydi. Akif de *Safahat*'ta kendi dünya görüşüne uygun ve zor durumdaki memleketi kurtaracağını düşündüğü bir "ideal insan" çizmiştir. Dini değerleri ve modern dünyanın gereklerini de göz önüne alarak aklı ve iradesiyle yorumlayıp geliştiren Akif'in ideal insanı, manevi değerlerin yanında maddi değerlere de sıkı sıkıya bağlıdır. Onun şiirlerine baktığımız zaman Akif'in her alanda karşımıza çıkan insan tiplerini idealize ettiğini görürüz. Bunlar; Asım'ın şahsında tanımladığı kurtarıcı insan tipi, dört halife ile kimi Selçuklu ve Osmanlı padişahlarından hareketle çizdiği devlet adamı tipi ve özellikle "Süleymaniye Kürsüsünde"ki Abdürreşid İbrahim Efendi'nin tasvir edildiği aydın tipi şeklinde isimlendirebiliriz. Peki, İstiklal şairimizin vatanın kurtuluşu ve geleceği için ümit bağladığı bu ideal insanın genel özellikleri nelerdir?

Akif, milletlerin kalkınması için iki hususu her şeyden üstün tutmaktadır: Marifet ve fazilet. İdeal insanın temelini oluşturan bu iki özelliğinden şiirlerinde şöyle bahseder: "Çünkü milletlerin ikbali için evladım,/ Marifet, bir de fazilet… İki kudret lâzım." Bunlardan sadece biriyle milletin yükselmesinin mümkün olmadığını belirtir; marifet ve fazilet bir arada olmalıdır. İkisini dengede tutmalıyız ki ideal insan konumuna yaklaşabilelim.

Mehmet Akif Ersoy'un ısrarla üzerinde durduğu diğer önemli husus ise çalışmak, gayret etmektir. Çalışmayı bütün değerlerin temeli sayar. Çalışmanın olmadığı yerde hiçbir şey meydana gelmez; çünkü çalışmak bir mümin için en başta gelen vazifelerdendir. Tembellik Müslümana yakışmaz; çünkü hem fert olarak hem de milletçe ancak bu sayede kurtuluşa erer, geri kalmışlıktan kurtuluruz. Zaten bundan başka da çıkar yol bulunmamaktadır. "Emeksiz yemek olmaz." atasözünde de belirttiği gibi yemek için karşılığında emek vermek gerekir. Çalışmalıyız ki karşılığını alalım. Bu hususu Akif, *Safahat*'ın dördüncü kitabı olan "Fatih Kürsüsünde" sık sık tekrarladığı şu sözle ifade etmektedir: "Bekayı hak tanıyan sa'yi bir vazife bilir;/ Çalış çalış ki, beka sa'y olursa hak edilir."

İstiklal Marşı şairimizin üzerinde önemle durduğu ve tavsiye ettiği konulardan bir diğeri ise ahlaktır. Ahlakın bozulması, fertlerin,

ailelerin, baştanbaşa bir milletin yok olmasına nedendir. Akif cehalet ve nifaktan daha kötü olarak ahlakın bozulması tehlikesine değinmektedir. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (sav) sünnetinde iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak farz kılındığı hâlde durumun tamamen ters döndüğüne işaret ederek, artık meydanlarda insanların iyilik yapmaktan men edildiğini ve kötülüklere alıştırıldığını söyleyerek toplumu ikaz etmektedir. Allah korkusu kalmayınca insanlarda fazilet ve ahlak sahibi olma özellikleri de kalmayacaktır. Ahlakın çöküşüyle millet kurtulamayacak, hatta istikbal bile tehlikeye düşecektir, bu topyekûn korkunç bir ölüm demektir:

"Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfı yezdanın
Ne irfanın kalır tesiri, katiyen ne vicdanın."

Akif in ideal insan tipinde bulunmasını istediği bir özellik de samimiyet ve duygulara değer vermektir. Akif hayatını ve sanatını bu samimiyet üzerine kurmuş, yüreğinde hissettiklerini dile getirmiştir. Şiirleri hakkında:

"Bana sor sevgili kari' sana ben söyleyeyim
Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım:
Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü ne sanatkârım.
Şiir için "gözyaşı" derler, onu bilmem, yalnız,
Aczimin giryesidir bence bütün asarım!"

mısralarını söylerken, bu samimiyeti ortaya koymaktadır. Aczinin ve bu aczini idrakten doğan duyguların ifadesi olan şiirleri, kalbinin dili ve itirafı olmuştur.

İdealist kimse vatanın birliği için çalışır ki bu da ancak Müslümanların birliğinin sağlanmasıyla mümkündür. Vatan savunmasında aydının görevi önder olmak, topluma öncülük etmektir. Gerekirse en ön safta savaşa katılır, vatan uğrunda canını feda eder, düşman ateşini sinesinde söndürür:

"Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki hak yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz!
Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun
Meğerki harbe giren son nefer şehit olsun."

İdeal insan her şeyden önce iman sahibi, Allah'a ve Peygamberine sevgi besleyen, faziletli, merhametli, çalışkan, azimli, kadına ve aileye önem veren, tarihine, kültürüne, vatanına ve milletine bağlı, gerekirse bunlar için canını vermeye hazır bir insandır.

Akif, ideali olan, derdi olan, geleceği inşa etme kaygısı olan bir büyük Türk münevveriydi. Türk milletinin şart ve imkânlarını çok iyi bilen Akif, bunun için yeni nesillerin üzerinde önemle durmasını istediği temel bazı değerlere sürekli vurgu yapmıştır. Millî ve manevi değerlere sıkı sıkıya bağlı kalmalarını istediği asil Türk milletinin çocuklarına yönelik telkin ve tavsiyelerini öz bir biçimde veren bir kıtası vardır. Bunu her Türk gencinin mutlak surette çalışma masasının üzerine ya da yatağının yanındaki duvara bir çıkartma hâlinde asması lâzımdır. Akif Nevruz'a hitaben yazdığı kıtada Türk milletinin asaletini ve büyüklüğünü yansıtırken, Türk gençlerinden de atalarının soylu karakterini özümsemelerini ister:

"İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum, Nevruz?
Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit iş de gerek.
Lafı bol, karnı geniş soyları taklit etme;
Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek."

Burada ihtiyar amca Akif'in kendisidir. Nevruz da genel olarak Türk gençleridir. Biz gençlerin yapması gereken şey son derece basittir: anlamsız, boş, dayanaksız söz söyleme-

yecek, gevezelikle vakit geçirmeyecek, sadece çalışacağız. Eleştirilerle, şikâyetlerle oyalanmayacağız. Sözümüzde duracağız kalbi, niyeti, düşüncesi dosdoğru gençler olacağız.

Akif'in idealize ettiği genç, yani Asım ve nesli şahsiyetli, dirayetli, iradeli, becerikli, büyük işler başarma azmindedir ve bütün bunları yapabilmesi için de yabancıları taklit etmemesi, sadece kendi atalarına çekmesi, onların gittiği yoldan gitmesi gerekir.

Sonuç olarak Akif, günümüz toplumunun görmek istediği ve özlediği bir insandır, bir modeldir ve de öyle olmaya daha uzun süre devam edecektir. Ben bana düşen görevi yerine getirdim ideal insan tipini sizlere anlattım. İnşallah Allah'a dayanan, saye sarılan, hikmete ram olanlardan oluruz.

AKİF'İN ASIM'I VE BİZLER

Meryem NAR[1]

"Asım'ın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek.
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.
Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar.
O, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar.
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor.
Bir hilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!
(...)
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem, sığmazsın.
(...)
Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber."

Peki, kimdir Asım? Mehmet Akif'in çokça zikrettiği "Asım'ın Nesli"nden kastettiği nedir? Mehmet Akif, yüreğindeki vatan ve millet sevgisi, hürriyet aşkı, mücadele azmiyle kendi onuruna olduğu kadar ait olduğu inancın ve milletin onuruna da son derece düşkün bir şahsiyettir. Kendisini vatanına ve milletine adamış olan üstadın; vatanını, dinini, milletini her şeyden üstün tuttuğunu gerek yaşantısında, gerekse eserlerinde görmekteyiz. Mehmet Akif, kendi doğrularını ve milletin doğrularını şiirle ifade etmeyi seçmiş, inanmış ideal insandır.

Osmanlı'nın son yıllarından Cumhuriyet'e geçişin sancılı dönemi olan Millî Mücadele boyunca Mehmet Akif bu toplumun pek çok millî, insanî ve İslâmî değerinin sözcüsü olmuştur. Milletinin en ıstıraplı ve zor dönemlerine şahitlik etmiş bir şahsiyet olarak, yapmış olduğu büyük hizmetlerin yanı sıra mükemmel şekilde kaleme aldığı eserlerle de edebiyat tarihimize muazzam bir katkıda bulunmuştur. Mehmet Akif'ten bizlere kalan eserlerinde, gelecek nesiller için arzuladığı ideal bir gençlik portresi çizdiğini de görmek mümkündür. Safahat adlı ünlü eserinin altıncı bölü-

1 Kastamonu Üniversitesi Tarih bölümü öğrencisi.

münde Üstad, gelecek için hayal ettiği o gençliği "Asım'ın Nesli" olarak adlandırmaktadır. Bütün bu düşüncelerini de Asım adlı bir kişilikte somutlaştırmıştır. Akif'in yayınlanmış bu eseri baştan sona kadar konuşma şeklindedir. Eserde Hocazâde karakteri Âkif'in kendisi, Köse İmam ise babasının talebelerinden Ali Şevki Hoca'dır. Eserdeki Asım ise Ali Şevki Hoca'nın oğludur. Konuşma tarzıyla yazılan bu eserde, olaylar I. Dünya Harbi yıllarında İstanbul-Fatih'te, Âkif'in doğduğu Sarıgüzel'deki evde geçmektedir.

Akif'in eserlerinde en önemli örnek şahsiyet ve en ideal insan tipi "Köse İmam"dır. Onun peşinden de "Asım" gelmektedir. Daha doğrusu, bu ikisi, Akif'in idealindeki aynı şahsın, yaşlı ve genç hallerini temsil etmektedir. Eserin ilk bölümünde Köse İmam ile Hocazâde arasında geçen konuşmalar yer almaktadır. Burada Müslüman Türk halkının karşılaştığı sorunlar tartışılır ve Hocazâde, milleti kurtuluşa kavuşturacak olanın "Asım'ın Nesli" olacağını ifade etmektedir. Üstat, Müslüman halkının eski gücüne kavuşması için mutlaka ilim tahsil etmesi gerektiğini belirterek, milletin kurtuluşunun, Kur'an'a sıkı sarılmak ve bilim alanında ilerlemekle olduğunu belirtmiştir. Bu husustaki fikirlerini Asım ile özdeşleştirmiştir. Asım portresinin çizildiği bu eserde de, ideal genç nesil olarak tanımladığı "Asım'ın Nesli"nin bu anlayışına sahip olması gerektiği belirtmektedir.

Hocazâde ile Asım'ın konuşmaları ise final bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Hocazâde, Asım'ın cemiyetimizin neden geri kaldığını ve cemiyeti yükselten sebepleri anlattıktan sonra, bugün kendisinden beklenen yumruk kullanmak değil, ilim tahsil etmek olduğunu söylemektedir. Ayrıca Batı'ya ezilmemek ve onun maddi gücüne boyun eğerek, manevi olarak sefalete düşmemek için, onların bulunduğu seviyeye yükselerek, elde etmeye çalıştıkları atom ilmini Müslüman milletler adına öğrenmenin elzem olduğunu belirtmiştir. Eser, Âkif'in sözünü dinleyen Asım'ı arkadaşlarıyla birlikte Almanya'ya tahsillerini tamamlamak üzere gitmeye razı olmasıyla sona ermektedir.

Mehmet Akif ve eserleri üzerine çalışmalar yapan bazı araştırmacılar, Akif'in Asım'ının sahabenin büyüklerinden Asım bin Sabit olduğunu ifade etmektedirler. Bu çalışmalar, Mehmet Akif'in "Asım'ın Nesli" dediği idealindeki Türk gençliğini anlattığı Safahat adlı şiir kitabında yer alan Asım'ın, sadece şiirlerinde geçen hayali bir kahraman olmadığını göstermektedir. Safahat'ta yer alan Asım karakterine yüklenen özelliklerin gerçek hayatta yaşamış bir sahabe olan Asım bin Sabit (r.a) olabileceğini işaret etmektedir. "Arıların koruduğu sahabe" olarak ünlenmiş sahabenin hayat hikâyesi çok manidardır. Hazreti Asım'ın hikâyesi şöyle anlatılır: Peygamberimiz (s.a.v) kabilelerine İslâm'ı öğretmek üzere öğretmen talebinde bulunan kişilerle beraber, aralarında Asım bin Sabit'in de bulunduğu on kişilik bir eğitici heyet gönderir. Ancak Reci denilen bir subaşında bu öğretmen sahabeler topluluğu Lihyanoğulları'nın saldırısına uğrarlar. Lihyanoğulları'nın amacı onları esir edip Kureyş'e satmaktır. Bu nedenle onları sağ ele geçirmeye çalışıyorlardır; fakat Asım, teslim olmamaya kararlıdır. Bu kahraman sahabe birçok müşriki yere serdikten sonra, şehit olacağı esnada şu duayı yaptı: "Allah'ım senin dinini korumaya çalıştım. Sen de cesedimi müşriklerden koru." Müşrikler Hz. Asım'ın başını alıp Sülafe adındaki bir kadına satmak istiyorlardı. Çünkü Asım bin Sabit, Uhud Savaş'ında müşriklerin sancaktarlarından Müsâfi bin Talha ile kardeşi Haris bin Talha'yı ok ile öldürmüştü ve işte bunların anneleri Sülafe, Hazreti Asım'ın kafatasından şarap içmeyi nezrederek yemin etmiş ve onun başını kendisine getirene yüz deve vermeyi vadetmişti. Müşrikler, Asım bin Sabit'in başını kesmek

isteseler de Allah, Hz. Asım bin Sabit'in duasını kabul buyurdu ve mübarek cesedine müşrikler el süremediler. Allah bir arı sürüsü gönderdi ve bir bulut gibi Asım bin Sabit'in üzerinde durdular. Hiçbir müşrik yanına yaklaşamadı. "Bırakın akşam olunca arılar onun üzerinden dağılır, biz de başını alırız." dediler. Ancak akşam olunca Allahu Teâlâ hiç bulut yok iken bir yağmur gönderdi. Görülmemiş bir yağmur yağdı ve sel Asım bin Sabit'in cesedini alıp götürdü. Cesedin nerede olduğu bilemediler. Ne kadar aradılarsa da bulamadılar. Böylece müşrikler Asım bin Sabit'in hiçbir yerini kesmeye muvaffak olamadılar. Bu olaydan sonra Asım bin Sabit anılırken, "Arıların koruduğu kimse" diye anılmaya başlandı.

Bütün bunlar göz önüne alındığında Mehmet Akif'in eserlerinde "Asım'ın Nesli" diye hayal ettiği gençliğin temelindeki somut ismin, arıların koruduğu sahabe Asım bin Sabit olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Safahat'ta bu şekilde bir bağ kurulmuştur. Asım'ın kelime manasına baktığımızda masum demektir, günahsız, günahın ve haramın dokunmadığı manasına da gelmektedir. Asım'a böylesine yüce bir rol işleyen Akif'in, gelecekteki genç nesillerden beklentileri konu alan birçok şiirinde Asım ismi üzerinden eserlerini kaleme aldığını görüyoruz. Üstadın bu şiiri örnek olarak gösterilebilir:

"Sen ki Asım'ın neslinin, çiğnetme nâmusunu.
At üstünden korkunun ve gafletin kâbusunu.
Ateşler yakıp Nemrut misali, atsalar seni.
Sakın ha! Terk etmeyesin, imanını, dinini."

Mehmet Akif'in eserlerine baktığımızda Asım'ın nasıl bir genç olması gerektiğine dair bilgiler mevcuttur. Asım'ın geçmişine sahip çıkan, çevresine duyarlı, hakkı haykıran bir genç olması gerektiğini vurgulamaktadır. Tabi sadece bunlar da yetmez.

Mehmet Akif, inandığı gibi yaşayan ve bunun gereğini yapan, mazeret üretmeyen bir insandı. "Asım'ın Nesli" derken de iman, irfan, fazilet ve bilgi ile donanmış, karakterli, ahlaklı, kişilikli, vatanına, milletine ve dinine sahip çıkan, dahası bunları yüceltmek için tüm imkânları seferber eden bir gençlikten bahsediyor. Ayrıca Asım, bilgi ile donanımlı saygıya değer bir yapısı olan zulme karşı gelen, İslâm'ı cenk meydanlarında koruyan Kur'an'ı yüceltmek için tüm imkânlarını seferber eden bir gençliğin somutlaştırması anlamında kullanmıştır. Bir milletin yükselmesi ve geleceğini kurtarması için, gençlerin bilgi ve ahlak kudretine sahip olmaları gerektiğini, Asım ve neslinin temel vazifesinin ise ümitsizliğe kapılmadan azimle çalışmak olduğunu, millî ve manevi değerlere sımsıkı sarılıp hakkıyla yaşamak ve ilim yolunda gayret göstermek gerektiğini vurgulamaktadır.

Günümüzde de hem coğrafyamızda hem de İslâm âleminde katliamlar, savaşlar, mezhep çatışmaları devam etmektedir. Bu nedenle "Asım'ın Nesli" olmaya aday biz gençlere çok fazla iş düşmektedir. Akif'in Asım'ı gibi İslâmî değerlere bağlı, cesur, hiçbir zaman yeise kapılmayan, mazlumun dostu ve yardımcısı, geleneklere sahip çıkan, ilmin ışığında yürüyen, tam anlamıyla hakiki bir Müslüman olmamız şart! Unutmayalım ki inanıyorsak, muhakkak üstünüzdür. Rabbim birliğimizi, beraberliğimizi, kardeşliğimizi sevgimizi, mücadelemizi azmimizi arttırsın inşallah.

AKİF'E GÖRE İNSAN OLMAK VE İDEALLER

Mevlüde USTA[1]

İnsan olmanın ve insanca yaşamanın zorluğundan bahsetmeden önce bu mefhuma en yakışır şahsiyetlerden birini anmak isterim. İnsan adeta kâinatın özü ve başlıca amacıdır ve kâinattaki en üstün varlık olmanın büyüsüne kapılmamak elde değildir. İnsanın amacı ise; onun için yaratılan kâinatın anlamını kavramak ve 'ideal insan' olmaya çalışmaktır. Peki, nedir bu ideal insan, kimler insan olmanın üstünlüğüne en yakında durmaktadır? Bu soruların cevabı, adının başına insanlığa dair hangi sıfat varsa hepsini koyabildiğimiz Mehmet Akif Ersoy'da saklıdır.

Akif, insanı insan yapan, yücelten değerlerin başında iman cevherini zikreder: "İmandır o cevher ki ilahi ne büyüktür,/ İmansız olan paslı yürek sinede yüktür." diyerek insanın ancak imanla tamamlanacağını söylemiştir. İnsanı insan yapan değerlerden bir diğeri ise ilimdir: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ayetini tefsir ederken; "Olmaz, tabii, biri insan biri hayvan!" diyerek ilmin insan için önemini vurgulamıştır.

Akif, insani değerler içinde ahlakın yerini de önemle işaret eder ve şöyle der: "Edebiyat ahlaka hizmet etmelidir." Zira manevi değerleri ölen toplumlar ölmeye mahkûmdur. "Oyuncak sanmayın! Ahlak-ı milli, ruh-i millidir. Onun iflası en korkunç ölümdür, mevt-i küllidir."

İnsan olmanın fevkalade önemli bir değeri de sabırdır. Sabırla ilgili olarak: "Senin bu yaptığın Allah'a karşı isyandır./ Asıl, felakete sabreyleyenler insandır." diyerek sabrın bir nevi teslimiyet olduğunu vurgulamıştır.

İnsanı insan yapan en vazgeçilmez değerlerden biri de çalışmaktır. Tembellik insanın kendisiyle ve çevresiyle barışık olmamasıdır. Bununla ilgili olarak da şöyle seslenir: "İz bırakanlarla senin aranda basit bir fark var sadece. Onlar ömür boyu gayret ediyorlar; sen ömür boyu hayret ediyorsun." Demek ki insandan başka her şey yolunda gitse; dağlar, okyanuslar, bulutlar, kuşlar, karıncalar mesela, yine de bir an-

1 Sakarya Üniversitesi öğrencisi.

lamı kalmaz kâinatın. İnsan günahkâr bir yolun izini sürüyorsa, kahkahalar gözyaşlarından fazlaysa, orada insanlık elden gidiyor demektir. Tam da burada Akif iki insan çeşidinden bahseder: "Zaman geçtikçe hatalarıyla yüzleşen, zaman geçtikçe yüzsüzleşen". Akrep, hatalarıyla yüzleşene zehrini gösterecek; yüzsüzleşene ise zehrini akıtacaktır ve insan zamanı ya iyiye ya da kötüye kullanacaktır. Akif ise bunların dışında, zamanın zehrinden sakınarak yaşamıştır. Yaşadıkça yirmi yüzlü insanlarla karşılaşmış; ikiyüzlü insanları sevmeye başlamıştır ve sesinin en gür çıktığı zamanlarda bile sessiz yaşadığına dair şahitler bırakmıştır.

Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in ifadesi olan "emrolunduğun gibi dosdoğru ol" ayetine uygun bir hayat yaşamayı kendine düstur edinmiş bir şahsiyetten söz ediyoruz. İyi bir düşünür, iyi bir devlet memuru, iyi bir vekil, iyi bir aile babası, müthiş bir şair… ve daha nicesi. Mehmet Akif hem kendisiyle ilgilenmiş hem de kendi dışındaki dünyayla ilişkilerinde sevgi, saygı, nezaket, zarafete önem vermiştir. Akif, insanın manevi özünün kutsallığından şöyle bahseder: "Haberdar olmamışsın kendi zatından da hâlâ sen, muhakkar bir vücudum dersin ey insan… Fakat bilsen…" diye devam eder. Maddeyi temel alan bir insanlık, nasıl olur da manayı kavrayabilir ki?

Batı'nın Antikite döneminde de insan üzerine çok şey söylendi… Ortaçağ Hristiyanlığı ve modernizmde de öyle… Hatta bunlar insanı alçaltan bir takım sözlerdi; fakat Akif, İslâm medeniyetinde insanı, o müthiş dizelerinde öyle güzel anlatmıştır ki: "Senin mahiyetin hatta meleklerden de ulvidir./ Avalim sende pinhandır, cihanlar sende matvidir." Demek istiyor ki; "Senin aslın, esasın, iç yüzün meleklerden bile yüksektir. Bütün âlemler sende gizlenmiştir. Dünyalar sende dürülüp bükülmüştür." Akif'in sitemi apaçık ortadadır:

"Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile…
Adem aldatmaksa maksat, aldanan yok, nafile!
Kaç hakiki Müslüman gördümse hep makberdedir;
Müslümanlık, bilmem amma, galiba göklerdedir."

sitemini isyana çeviren o sözlerden birini daha edecek ve "Şu sessiz kubbenin altında insandan eser yokmuş" diyecektir.

Akif, tüm bunlar ışığında şiirlerinde, yaşantısında "insan olmadan Müslüman olunamayacağını anlatmıştır." Zahirde hiç kimse "daha insan" değildir. Sayfalarca Akif'in insanlığından ve Müslümanlığından söz edilebilir. En önemlisi de Akif, çağının insanıdır. Onu anlamak çağı anlamaktır. Akif'in hayatını ve ahlâkını oluşturan en önemli unsur, "kendi kendisi" olmaktır. Bu onun bütün hayatını yönlendiren bir ilkedir. İmanında, sanatında, yaşantısında, kendi adına ve toplum adına konuşurken hep aynı insandır ve neyse odur. Bir başkasına benzemek, ödünç alınmış kimliklerle ortaya çıkmak, olduğundan fazla görünmek ve söylediği ile yaptığı arasında bir uyumsuzluk, düşünce, duyarlık ve imanıyla ters düşmek onun hiçbir şekilde katlanamayacağı bir düşkünlüktür. Bu ilkeli ve bütünlüklü kişilik Akif'i bir erdem anıtı hâline getirir.

Akif yanılmış olabilir, yanlış yapmış olabilir; ama asla tutarsız ve samimiyetsiz olmamıştır. Onun için verilmiş bir sözün, kurulmuş bir dostluğun, bağlanılmış bir imanın, sahip olduğu vatanın bedeli hayattır. Akif, hayatı pahasına sever, hayatı pahasına bağlanır, hayatı pahasına inanır ve verdiği sözü hayatı pahasına verir. Bırakın ideal insan olmayı, insan olmak dahi sanıldığı kadar kolay değildir elbet…

O zorlu dönemlerde, Akif'in haklı isyanını anlamakta güçlük çeken insanlar vardı. Bir de içinde bulunduğumuz çağı düşününce insan, "Âh Akif olsaydı…" demekten alıkoyamıyor kendini. İyi bir tokada ihtiyacımız var!

Kişiliğini ekranlara satan, vicdanını ardında bırakan, her şeyin Batı'da olduğunu sanan, imanını özentilik çabasında bocalarken kaybeden insanlık… Evet, bu tokada ihtiyacımız var. Ahlaksızlığın özgürlük diye anıldığı, küfrün tek din sayıldığı bu dönemde, kullanılmayan vicdanların temizliğiyle gurur duyulmadı mı? Gördüklerin, duydukların seni kahkahaya boğmadı mı? Çevir kafanı! Ne kadar kolay değil mi? Bitti gitti dertler, sızlanmalar, acılar… Gelsin çökmüş bir ahlakın ürünü olan diziler, filmler… Benciliz… İnsan vasfına yakışmayacak kadar bencil ve umarsızız. Hangi dünyayı gözümüzü kırpmadan izliyorsak, ötekine bir o kadar kör oluyoruz. Adeta gören bir kör ve duyan bir sağırı oynuyoruz. Bir saatlik mutluluk hiçbirimize yetmeyecek. Uyanmak vaktidir. Bir haftalık mutluluk için de tatile çıkılabilir elbet; fakat ömür boyu mutlu olmak istiyorsak, ömür boyu mutlu olmanın yolunu arıyorsak, bunun tek bir yolu vardır: İnsanca yaşamak… Hayatı boyunca gerçek bir insan ve gerçek bir Müslüman olarak yaşamış olan Mehmet Akif Ersoy'a gönülden selam olsun…

AKİF'İN ASIM'I NEYİ İDEALİZE EDER

Mustafa SAĞKAYA[1]

Mehmet Akif'in düşüncesini anlayabilmek için öncelikle onun çocukluk ve gençlik dönemini genel hatlarıyla tanımak gerekir. Mehmet Akif, 1873 yılında İstanbul'un Sarıgüzel mahallesinde doğmuştur. Akif burada daha küçük yaştayken dini bilgiler öğrenmeye başlamıştır. İlk olarak Emir Buhari Mahalle Mektebine başlamış, burada iki yıl okuduktan sonra Fatih İptidaisine (ilkokula) devam etmiştir. Bu yıllarda Arapça öğrenmeye de başlayan Akif, ilkokulu bitirdikten sonra Fatih Merkez Rüştiyesine (ortaokula) kaydoldu. O yaşlarında Arapçayla birlikte Farsça da öğreniyordu. Ortaokul yıllarında şiire merak salan Akif, şiir kitaplarını okumaya başladı. Üç yıllık rüştiye mektebini bitirince babası Mehmet Akif'i meslek seçiminde serbest bırakmıştı. Bunun üzerine mülkiye mektebini seçen Akif, bu mektebin hazırlık okulu olarak açılmış bulunan Mülkiye İdadisine (sivil liseye) girdi. Babası 1888 yılında vefat ettiği için ailesi maddi sıkıntıları içinde kaldı. Akif bu durumu düşünerek Mülkiye İdadisini bıraktı ve buradan Baytar Mektebine geçti. Lakin onun şiire duyduğu sevgi hiç azalmamış, tam tersine gün be gün artmıştır ve bu sevgiyle birçok kitap, şiir, manzumeler ve divan edebiyatıyla ilgili birçok eser okumuştur. Sevgisini ve bilgisini artırmış bunun yanında ruhsal ve manevi yönden kendini çok geliştirmiştir.

Mehmet Akif'in lise yılları daha çok ders çalışmakla geçmiştir. Ama spora ve edebi çalışmalara daima zaman ayırmıştır. Hatta okuduğu mektepte en iyi güreşen kişi olduğunu hatırlatmak gerekir. Akif kendi gençliğiyle bile bize büyük bir örnektir; hem sporda en iyisiydi hem de okul birincisi idi. Akif lise yıllarında milliyetçi bir kişiydi, onun milliyetçiliği İslâmî bir anlamla bezenmiştir. Asla ırkçılık yapmamıştır. Sadece Türk mektebinde birinci Türk olmak için çok çalışmıştır ve bu fikirden güç almıştır. Lisede edebiyat derslerine alaka duymuştur. Yine bu dönemde milletçilik ve ümmetçilik etkisinde kaleme alınmış birçok kitabı okuyan Akif'in düşünce çevresi de ona göre değişmiştir zaman içinde. Genellikle sesiz sakin olan Akif, ümmetini ve milletini duyunca harekete hazır, deli dolu bir genç oluyordu. Ama

1 Konya Meram Zeki Özdemir Anadolu Lisesi öğrencisi.

ülkenin sadece hareketlerle değil, ilim ve irfanla kurtulacağını biliyordu. Bu yüzden daha fazla okumaya ve yazmaya başladı. Akif gün be gün daha iyi yazıyor, daha iyi okuyordu. 1893'te Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebinden birincilikle mezun oldu. Mehmet Akif mezun olduktan sonra Orman Maden ve Ziraat Bakanlığı Fen Heyetinin baytarlık işlerine bakan beşinci şubesine, Baytar Müfettiş Muavini olarak tayin edildi. Akif hem işine devam ediyor hem de edebiyat alanında ilerliyordu. Bu alanda da her geçen gün daha iyiye gidiyordu. 1893'te *Hazine-i Fünun* dergisinde bir gazel yayınladı. Böylece diğer dergiler ve gazetelerde yazmaya devam etti. Okulda öğrendikleriyle kalmadı ve kendini geliştirdi. Memuriyet hayatına başladıktan sonra da şiir yazarak edebiyat alanında ilerledi. İşi sebebiyle Anadolu'yu bucak bucak gezen Akif, Anadolu kültürünü ve insanını yakından tanıdı. Düşünce adamı ve şair sıfatıyla artık kendini hissettiriyordu. Gittikçe ümmetçi fikre daha çok sarılıyordu.

1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet, Akif'in düşüncelerini de etkilemişti. Yeni yönetim nasıl olacaktı, iyi mi, kötü mü, ümmetçi mi, milliyetçi mi yoksa Batıcı mı? Bu sorular Mehmet Akif için de geçerliydi. Bütün bu karmaşık sorulara rağmen ülkede bir ümit havası da vardı. Mehmet Akif yeni yönetim sisteminin iyi olabileceğini düşünüyor ve yarının gençlerine ümitle bakıyordu. Lakin bu ümitler boşa çıkmıştı; yeni yönetim sistemi hasta olan Osmanlı'yı ölüm kalım savaşına sürüklemekteydi. Nitekim büyük savaşlar da art arda gelmeye başladı: Trablusgarp, I. Balkan Savaşları ve I. Cihan Harbi… Hasta olan Osmanlı'nın durumu iyice kötüye gidiyordu. Girdiğimiz bütün savaşları kaybediyorduk. Sarıkamış'ta tek kurşun atmadan şehit olan doksan bin vatan evladı, Kanal Savaşı'nda yok olan donanmamız… Osmanlı'nın durumu hiç iç açıcı değildi. İngilizler de Çanakkale'ye doğru geliyordu. Mehmet Akif'in aklındaki tek soru; "Osmanlı'nın ve tüm ümmetin durumu ne olacak?" idi. İngilizler Çanakkale'nin kapısına dayanmıştı ve Osmanlı'nın son kalesini almaya geliyorlardı.

Mehmet Akif Çanakkale Savaşında genç nesille ilgili soruların cevabını bulmuştu. *Safahat*'ın altıncı kitabı olan "Asım" onun idealindeki gençliği ifade ediyordu. Öncelikle Asım'ı ve neslini bilmemiz gerekir. Asım, ülkenin kurtulacağına inanan sabırsız, güçlü, zeka yönünden keskin, ahlak yönünden kuvvetli ve namuslu bir gençtir. Asım savaş sırasında deli dolu bir gençtir; ama savaş bitikten sonra Batıya eğitim almaya gider. Çünkü ilim ve bilim, nerede olursa olsun gidip alınması gereken, Efendimizin (s.a.v) tabiriyle Müslümanın yitik malıdır. Peki, sizce Asım burada neyi ifade eder? Bir kişiyi mi, ideolojiyi mi, yoksa Mehmet Akif'in kendisini mi? Hayır, bunlardan hiçbirini…

Asım, Müslüman Türk gençliğini ifade eder. Türk neslinin nasıl olması gerektiğini, zor durumlarda ülkeyi kurtarmak için neler yapılması gerektiğini söyler. Asım'ın Batı'ya gitme sebebi ilim tahsili içindir. Kesinlikle Batı'ya özenme mevzu değildir. Nitekim Batı'nın kültürüne ve yaşayışına dair Akif'in çok sayıda eleştirisi mevcuttur. İstiklal Marşı'mızda geçen "Tek dişi kalmış canavar"ın nereyi işaret ettiği herkesçe malumdur. Mehmet Akif burada Asım'a, kendi öz kültürüne ve millî benliğine sahip çıkmasını söyler. Akif'in o zamanki Batılılaşmaya karşı bir uyarısıdır bu. Birlik ve beraberliğin önemini her fırsatta dile getiren Akif, Batı'nın bilim ve teknolojisinden faydalanılması gerektiğini de belirtmek istemiştir.

Kısaca; Mehmet Akif "Asım" sembolü üzerinden tüm millet ve ümmet coğrafyasında yaşayan gençlere büyük mesajlar vermektedir. Bizler de o mesajların muhatapları olarak, "Asım'ın Nesli" olmak için gayret sarf etmek durumundayız. Hatta buna mecburuz. Asım olma mücadelesini, hem kendi vatanımıza hem de bizlere umut bağlayan tüm İslâm coğrafyasına karşı borcumuz olarak saymalıyız.

AKİF'İN KADINA VERDİĞİ DEĞER VE SAFAHAT'TA KADIN TEMSİLİ

Sevim ULUER[1]

Bizler, büyük kahramanlar ve büyük şairler yetiştirmiş bir milletiz; fakat onların dayandıkları temel değerler ve değer yargıları üzerine yeterince kafa yormadığımız için zaman zaman bizi içten içe yıkan yabancı ve zararlı felsefelere kendimizi kaptırırız. Türkiye bugün de böyle bir tehlike karşısında bulunuyor. Bizi bugüne kadar yaşatan millî ve manevi değer ve kaynaklara yeniden dönmenin tam zamanıdır. İyi tahlil ederek kendi tarih ve kültürümüzden millî bir felsefe ortaya koymamız gerekmektedir. Bu konuda bize rehberlik edebilecek önderler arasında Mehmet Akif Ersoy'u kendimize lider olarak seçebiliriz. Milletimizin gerçek değer ve yargılarının her zaman savunucusu olan Mehmet Akif Ersoy mümtaz bir şahsiyettir. İslâm'da kadının önemli bir yeri olduğunu vurgular. Kadın onun için bir bütünün ayrılmaz parçasıdır. İslâm'da kadın, temel eğitimi veren ilk öğretmendir. Bundan dolayı milletin geleceği hususunda kadın çok önemli bir etkendir.

Kadın değiştiğinde toplumun bozulacağını çok iyi bilen İslâm düşmanları, kadını hedef almışlar, kadını değiştirmek adına çalışmalar yapmışlardır. Bunu da onu erkeklerin arasına karıştırmak, kadın erkek eşitliği, sahte hürriyet gibi Batı'ya ait fikirleri yayma suretiyle yaparken her çeşit yolu ve aldatma unsurlarını da kullanmışlardır. Kadının ahlakını bozmuş ve İslâm'ın ona verdiği değeri ve kimliğini unutup kendi istedikleri şekle sokmayı başarmışlardır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de toplumu bozmak, asıl gaye ise İslâm'ın yaşanmasına engel olmak, fert ve toplum hayatından İslâm nizamını kaldırmaktır. İslâm'ın kadının özgürlüğünü elinden aldığı gerekçesiyle İslâm'ı kötülemek ve kadını asıl olan kimliğinden uzaklaştırmak istiyorlar. Kadın kendi tabiat ve fıtratının çevresinde kaldığı sürece ailesine, dolayısıyla topluma faydalı olabilir.

Daha evvel dikkat çektiğim gibi; milletin geleceğinde kadın çok etkilidir. Çünkü o temel eğitimi veren ilk öğretmendir. Toplumu fertler oluşturur, fertleri de kadınlar yetiştirir. Dolayısıyla kadın alçalırsa millet alçalır, kadın yükselirse mil-

1 Aksaray Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencisi

let de yükselir. Bunun için İslâm'da kadın değerlidir ve önemli bir konuma sahiptir. İman eden kadınlar cahiliye ahlakının kazandırdığı, daraltılmış ufukların, ideallerin, düşüncelerin ve yaşam tarzlarının farkına vardıkları ve yaşamlarını daha farklı, daha büyük idealler üzerine kurma ihtiyacını duydukları takdirde kendilerini geliştirip düşünce ufuklarının sınırlarını genişletebileceklerdir. Birçok hadis-i şerifte de kadının durumundan bahsedilmiştir. Örnek verecek olursak; "Ey insanlar, kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namuslarını ve ismetlerini Allah adına söz vererek helal ediniz." buyurulmuştur. Mehmet Akif Ersoy da, kadına İslâmî açıdan yaklaşmış ve birçok şiirinde de anneye verdiği değeri dile getirmiş, bu değeri anlamayanları ve anlamak istemeyenleri de ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Sizlere Akif'in eşine yazdığı kısa bir dörtlüğü alıntılamak istiyorum:

"Seni bir nura çıkarsam, diye koştum durdum
Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım
Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım lakin
Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım."

Akif'e göre kadının zavallı duruma düşmesinin iki nedeni vardır: Bunlardan birincisi cahillik sonucu toplumda İslâm'ın yanlış anlaşılması, ikincisi; Doğu'da kadına gösterilen baskıdır. Perişan ailelerin çocukları yaşadıkları topluma ne kadar faydalı olabilir? Aileleri sıkıntı içinde olan bir toplum hiçbir zaman ilerleyemez, gelişemez. Burada kast ettiğim perişanlık maddi anlamda değil manevi anlamdadır. Bir ailenin fertleri kendilerini nasıl yetiştirirlerse kendinden sonraki nesilde onlar gibi yetişir. Buradaki en önemli rol anneye düşmektedir. Kadın öncelikle bir annedir. Kendi millî ve manevi değerlerini özümseyip eğitimin sadece okul sıralarında değil, hayat yolunda da verileceğini gösterir. Kadın, atacağı her yeni adımda bilgi hazinesini zenginleştirerek bunu gelecek nesillere aktarandır. Mehmet Akif Ersoy da böyle bir anne ve kadının, milletinin kendi değerlerine sahip çıkabileceğini belirtmiştir. Bunun için Akif, İslâm dininin kadınlara nazik davranmayı emrettiğini ve müminlerin imanca en kâmil olanlarının ahlakı güzel ve ailesine saygılı davrananlar olduğunu daima hatırlamıştır. Maalesef İslâm dininin esaslarını bilmeden ve mahiyetini anlamadan atılan adımlar sadece fertlere ve ailelere değil, cemiyete vurulan bir darbedir. Mehmet Akif Ersoy cemiyetin huzuru için ailelerin huzurlu ve devamlı olmasını esas kabul eder. Sağlam cemiyet, sağlam aileler üzerine kurulur.

Akif'in toplum hayatını içerisinde aile kurumunu çok önemsediği bilinmektedir. Süleyman Hayri Bolay, kendisi ile yapılan bir söyleşide Akif hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "Ailenin bizde korunması taraftarıdır Akif, onun zarar görmesine hiç tahammülü yoktur, yıkmadık bir şey bıraktık elimizde sadece aile kaldı, der. Biz Batılılaşacağız diye her şeyimizi feda ediyoruz." demiştir Akif." Genç kızların, kadınların 'Batılılaşma' adı altında 'yabancılaşmaya' çalıştığını vurgulamıştır.

20. yüzyılın başlarında Türk toplumu için Batılılaşma meselesi önemli bir modernleşme eşiği olarak kabul görmüştür. Bu dönemde toplumun önemli bir parçası olan kadın da Batılılaşma sürecinden kendisine düşen payı almıştır. O dönemde radikal olarak Batılılaşmayı savunanlar, bu şekilde yaşayanlar Türk kadınının Batılı tarzda eğitim almasını isterler. Ancak bu eğitim onun kendi toplumsal ve dini değerlerinden uzaklaşmasına da neden olur. Daha da önemlisi geleceği kuracak, donanımlı Türk çocuklarını yetiştirecek olan Türk annelerinin Batı'ya giderek oradan 'annelik ilmi' öğrenmelerini istemek doğru değildir. Çün-

kü bu gelecek kuşakların kendi değerlerinden uzak, yabancı kimseler olmalarına ve öyle bir toplumsal yapı kurmalarına neden olacaktır. Akif'in Batı karşısındaki tavrı, onu hiçbir zaman tamamen red etmek olmamıştır. O Batı'nın bilimsel ve sanatsal yönünden yararlanmanın çağın bir zorunluluğu olduğuna sık sık vurgu yapmıştır. Osmanlı devleti Batı'nın ekonomik ve siyasi üstünlüğünden yararlanmak için Batı ile yakınlaşmaya çalışmıştır. Bunun için Batı kültürünün toplumun geneli tarafından benimsenmesi hedeflenmiştir. Avrupa'ya öğrenci ve elçiler gönderilmiş ve bu kişiler Batılılaşma politikalarının araçları olmuşlardır. Aldıkları Batılı eğitimin etkisi ile ülkede yeni yaşam biçimlerini geniş kitlelere yayılmıştır. Batı kökenli okullar, hızla çoğalan gazete ve dergilerde yer alan hayat biçimleri ve görgü kurallarına ilişkin çeviri makaleler, kadının eğitim ile beraber kamusal alana geçiş hızını da belirlemiştir. İşte Akif, Batı'nın bu yönlerinden yararlanmamızı istemiş; ama bu da pek mümkün olmamıştır. İlminin yanında ahlakını da almış olduk Batı'nın. Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*'ın birinci kitabında özellikle aile hayatı ve önemi üzerinde durmuştur.

Akif'e göre bir ailenin dağılması, bütün bir kâinatın titremesi gibidir. Toplumda dini, imanı umursamamanın, cahilce yanlış yorumlamaların sonucu ailede ilişkilerin bozulması ve çocukların mutsuz olması demektir, dağılan cemiyetin ahlakı, bozulma demektir ve Akif buna karşı çıkar. Akif; "çalışmayan, gününü gün eden, içki masalarından, sarhoş arkadaşlarından ayrılmayan, günlerce evine gitmeyen aile reisinin çoluk çocuğunu perişan ettiğini, bir yuvanın dağılmasını anlatır "Meyhane" adlı manzumesinde. Şiirdeki "aile reisi" meyhanenin müşterilerinden biridir. Günlerce evine gitmez, hanımının ve çocuklarının durumu ile ilgilenmez. Kapılarda çalışarak ekmek parası kazanan hanımının elinden son kuruşunu da alır. Evin eşyalarını satıp parasını içkiye verir. Hem maddî hem de manevi sıkıntı çeken kızları belli bir yaşa gelse de "sarhoşun kızı" olduğundan küçümsenir ve dışlanır. Sarhoş baba yüzünden oğul da eğitimini yarıda bırakmak mecburiyetinde kalır. Çünkü okulun parası ödenmemiştir. Çocuklar babalarının hataları yüzünden acı çekmektedir. Cemiyetin bireyleri olan bu gençler daha çocuk yaşlarında psikolojik sarsıntı yaşamaktadır. Bu şekilde bozuk psikolojili bireylerin bulunduğu toplum ne kadar sağlam olabilir? İşte Mehmet Akif de meseleye bu noktadan yaklaşarak, aile bireylerinin yaptığı hataların, cemiyetin gelişmesine de engel olduğuna dikkat çeker.

Safahat incelendiği zaman; Akif'teki kadın olgusunun çağdaşlarından daha farklı olduğu görülür. Akif kadını güzel bir varlık, estetik bir öğe, bir sevgili olarak görmek yerine merhametli, Müslüman bir anne olarak görmek eğilimindedir. Eserlerinde kadını daha çok ya haksızlığa uğrayan bir cins konumunda ele alır ya da modernleşme sürecinde erkekler tarafından nasıl yanlış yönlendirildiklerine vurgu yapar. Her iki durumda da Akif ister eğitimsiz, isterse aydın erkekler olsun, kadının erkekler tarafından hep ihmal edildiğini gösterir. Muhammed Ferit Vecdi "Müslüman Kadın" adını taşıyan makalesinde bir milletin ilerleyebilmesi için erkeklerin harekete geçmesi gerektiğini ancak böyle bir gelişim hamlesinde erkek kadar kadına da ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Kadının toplumsal yaşam içerisinde etkin olarak yer alması, Batılılaşma taraftarı aydınlar tarafından modern toplum olmanın en önemli işareti olarak kabul edilmiştir. Bu ise ancak kadının İslâmiyet'in çizdiği mahrem alandan çıkması ile mümkün olacaktır. Mehmet Akif Ersoy'un yaşamış olduğu dönemde bir yandan kadının yüzyıllardır içinde bulunduğu mahrem alan zorlanmaya başlamış, bir yandan ise İslâmî kuralların gereği gibi bilinmemesinden

dolayı kadın hor görülmüştür. Akif eserinde bu iki düşünceyle savaşmıştır. Batılı kadına özenmenin Müslüman Türk kadını için doğru olmayacağını vurgulamış, o İslâmiyet'in asıl kaynaklarına inilmediği için çok evlilik, şiddet gibi kadını olumsuz yönde etkileyen davranışların İslâmiyet'e dayandırılmasına karşı çıkmıştır. Ona göre İslâmiyet kadına gereken değeri vermiştir. İslâmî kurallar gerektiği gibi uygulandığında kadın gerçek değerini bulacaktır.

Mehmet Akif'in doksan yıl önce gündeme getirdiği aile ve kadın problemi ne yazık ki bugün de hâlâ sürüyor. Cemiyette kadınların yaşadıkları trajedileri polisle, cezayla durdurmak tecrübelerden de gördüğümüz gibi mümkün değildir. Bu mesele yalnız Mehmet Akif gibi büyük mütefekkirin gösterdiği yolla, İslâm ve Kur'an yolu ile çözülebilir.

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

ANADOLU MEKTEBİ

MAKÜ
YAYINLARI
www.maku.edu.tr